

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ

ΕΙΣ ΚΑΒΑΛΛΑΝ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

ΑΠΟΒΙΒΑΣΘΕΝΤΟΣ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΑΡΧΗΓΟΥΣ

ΕΥΣΤ. ΚΑΡΑΒΑΓΓΕΛΗΝ, ΙΩ. ΒΕΛΕΝΤΖΑΝ ΚΑΙ Π. ΔΗΜΑΡΑΝ

1897

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΔΟΥ

ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΓΙΩΝ ΘΕΟΔΩΡΩΝ

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ

ΕΙΣ ΚΑΒΑΛΛΑΝ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

ΑΠΟΒΙΒΑΣΘΕΝΤΟΣ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΑΡΧΗΓΟΥΣ

ΕΥΣΤ. ΚΑΡΑΒΑΓΓΕΛΗΝ, ΙΩ. ΒΕΛΕΝΤΖΑΝ ΚΑΙ Π. ΔΗΜΑΡΑΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1897

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΔΟΥ

ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΓΙΩΝ ΘΕΟΔΩΡΩΝ

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΑΠΟΒΙΒΑΣΘΕΝΤΟΣ ΣΩΜΑΤΟΣ

ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΑΡΧΗΓΟΥΣ

ΕΥΣΤ. ΚΑΡΑΒΑΓΓΕΛΗΝ, ΙΩΑΝ. ΒΕΛΕΝΤΖΑΝ ΚΑΙ Π. ΔΗΜΑΡΑΝ

Ὁ ἐν Νέᾳ Ρωσσίᾳ διατρίβων ἔμπορος Π. Δημαρᾶς, ἅμα ἐγνώσθη ἐκεῖ, ὅτι ἐν Ἑλλάδι ἐγένετο ἐπιστράτευσις, κατῆλθεν ἐνταῦθα μετὰ τετρακοσίων ἀνδρῶν, σκοπῶν ἵνα μετ' αὐτῶν ἀποβιβαζόμενος εἰς Χαλκιδικὴν καταστρέψῃ τὰς γεφύρας καὶ σιδηροδρομικὰς γραμμὰς τῆς Τουρκίας καὶ διακόψῃ οὕτω τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὴν εἰς τὰ Μακεδονικὰ—Θεσσαλικὰ σύνορα μετὰφορὰν στρατοῦ τουρκικοῦ.

Τὸ σχέδιον τοῦτο ὑπέβαλεν εἰς τὴν κυβέρνησιν Δηλιγιάννη, ἥτις μετὰ τρία ὑπουργικὰ συμβούλια εἰς οὐδὲν ὀριστικὸν κατέληξεν, καθόσον αἱ γνώμαι διίσταντο, ἂν ἔπρεπε ν' ἀποβιβασθῇ σῶμα πολυάριθμον ἢ ἐξ ὀλίγων μόνον ἀνδρῶν, ποῦ τῆς Μακεδονικῆς παραλίης θ' ἀπεβιβάζετο, καὶ τίς θὰ ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τοῦ σώματος, καθόσον ὁ μακαρίτης ἤδη Δημαρᾶς ἦτο ἀνὴρ φιλόπατρις καὶ αἰσθηματίας, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐπιτήδειος πρὸς ἀρχηγίαν. Ἐνῶ δὲ διέτριβεν ἐν Ἀθήναις ἀπελπισθεὶς σχεδὸν ἐκ τοῦ ἀναποφασίστου τῆς Κυβερνήσεως Δηλιγιάννη, δηλ. «τοῦ σήμερον καὶ αὔριον», συνήντησε τὸν ἐκ Βόλου δημοσιογράφον Γεώργ. Σκαλλοκρίδην, ὃν τῷ ἐσύστησαν ὡς γνώστην τῶν μερῶν ἐκείνων τῆς Μακεδονίας καὶ ὡς ἐργασθέντα πρὸ ἐνὸς ἔτους μετὰ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων, τῶσον διὰ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἐπανάστασιν, ὅσον καὶ διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καὶ γεφυρῶν.

Τοιοῦτον ἔχων πλέον συνεπίκουρον ὁ Π. Δημαρᾶς, μετέβη μετ' αὐ-

τοῦ καὶ τελευταῖον εἰς τὸν κ. Δηλιγιάννην, ὅστις κατόπιν τῶν τριῶν ἀνωτέρω ρηθέντων ἀναποφασίστων ὑπουργικῶν συμβουλίων, τὸν παρέπεμψεν εἰς τὸν κ. Ν. Λεβίδην, πρῶην ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ὑπουργόν, εἰπὼν ὅτι μετ' αὐτοῦ θὰ συνεννοῇται τοῦ λοιποῦ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης.

Τότε ἤρξαντο τὰ ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ναυτικῶν συμβούλια μεταξὺ τοῦ πρῶην ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν κ. Ν. Λεβίδου, Γ. Σακελλαρίδου καὶ Π. Δημαρᾶ, εἰς ἃ τῶν ὁποίων μετέσχε καὶ ὁ Ἑλβετὸς φιλέλλην Charl Souter (Κάρολος Σούτερ), ὅστις καὶ ὡς ἀρχηγὸς τοῦ σώματος ὑπὸ τοῦ κ. Λεβίδου ὤρισθη, πλὴν ἀπεκρούσθη ὑπὸ τοῦ κ. Δηλιγιάννη. Τὰ συμβούλια ταῦτα εἶχον τὴν συζήτησιν τῶν αὐτῶν θεμάτων, ὡς καὶ τὰ προηγηθέντα ὑπουργικὰ συμβούλια.

Ἀποφασίσθη ὅθεν ἵνα τὸ σῶμα περιορισθῇ μόνον εἰς 150 ἄνδρας !!! τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ κ. Δηλιγιάννη, ἐκ τῶν τετρακοσίων (400) κατελθόντων διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν, ὃν ἀποβίβασθῇ δ' εἰς τὴν ἐγγὺς τοῦ λιμένος τῆς Ἐλευθεροπόλεως ἄκραν Ἐλευθερώρ, ὅπουθεν προχωροῦν καταλάβῃ ὀχυρὰν τινα Μονὴν ἐπὶ τῶν ὑπωρείων τοῦ Παγγαίου ὄρους, ἣν ἔχον ὁρμητήριον χωρήσει πρὸς καταστροφὴν τῶν ἐπὶ τοῦ Στρυμῶνος καὶ Νέστου σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Ἀρχηγὸς δὲ τοῦ σώματος ὤρισεν ὁ κ. Λεβίδης τοὺς Ἰωάννην Βελέντζαν καὶ Εὐστάθιον Καραθαγγέλην, ἄνδρας ἐμπειροπολέμους καὶ ριψοκινδύνους, οὐχ' ἥττον δὲ καὶ φιλοπάτριδας, τὸ πᾶν ἀφηγριῦντας διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς Πατρίδος τῶν, γνωστὸς δ' ἄλλως αὐτῷ καὶ ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1878.

Τὴν 30ὴν Μαρτίου, χωρὶς οἱ ἤδη μακρῶς νὰ γινώσκασιν τι τῶν προεκτεθέντων καὶ διαδραματισθέντων ἐν Ἀθήναις, ἐκλήθησαν μετὰ τοῦ δικηγόρου κ. Κων. Τσιακατούρη καὶ Δ. Γαρέφη ἡ Κατσούδα εἰς τὸ λιμεναρχεῖον Βώλου, ὅπου ὁ λιμενάρχης τοῖς ἀνεκίνησε κρυπτογραφικὸν τηλεγράφημα τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν κ. Λεβίδου, δι' οὗ ἐκαλοῦντο, ὅπως τὴν ἐσπέραν τῆς 31ης Μαρτίου εὐρεθῶσι διὰ πλοίου εἰς Ἐριθρόν Φανὸν Τρικέρων, ὅπου θὰ συνήντων τὸ ἀτμόπλοιοι «Ἡ-πειρος» τῆς Πανελληνίου, καὶ τοῦ ὁποίου ἐπιβαίνοντες (ἀ μετέβαινον πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σχεδίου, ὅπερ οὗτοι καθ' ὁλοκληρίαν ἠγγούον. Ἡρωτήθη καὶ πάλιν ὁ κ. Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, ἃν θὰ μεταβῶσι μόνον τῶν ἢ θὰ συμπεριλάβωσι καὶ ἄλλους ἄνδρας, καθέσον οἱ ἀτυχεῖς

Βελέντζας καὶ Καραβαγγέλης εἶχον σῶμα ἑτοιμον, συγκείμενον ἀκρι-
 βῶς ἐκ 500 ἀνδρῶν ἐκ Φθιώτιδος καὶ ἄλλων μερῶν, πρόθυμοι νὰ δρά-
 σωσιν ἐκεῖ ὅπου ἡ πατρίς εἶχεν ἀνάγκην βοηθείας, ἀλλὰ τοῖς ἀπήν-
 τησε νὰ μεταβῶσι μόνοι των. Μετὰ τὴν ἀπάντησιν ταύτην ἐπιβιβα-
 σθέντες λέμβου τὴν 1ην μεταμεσονύκτιον ὥραν τῆς 30ῆς—31ην Μαρ-
 τίου 1897 ἔφθασαν εἰς Τρίκκερι, ἔνθα συνήντησαν τὸ ἀτμόπλοιον
 «Ήπειρος», ἐφ' οὗ ἐπέβαινον ὁ Δημαρχᾶς μετὰ τῶν 150 ἀνδρῶν καὶ ὁ
 Γ. Σακελλαρίδης· ἀφοῦ ἀνῆλθον καὶ οὗτοι ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου συνε-
 ζήτησαν πρῶτον τὸ ὀλιγάριθμον τοῦ σώματος, (τῇ γνώμῃ τοῦ κ. Δη-
 λιγιάννη ἀπέμεινον μόνον 150 ἄνδρες, ὡς ἀνωτέρω λέγεται, ἐνῶ
 κατῆλθον 400 μετὰ τοῦ Π. Δημαρχᾶ, ἰσαριθμούς δὲ καὶ πλέον εἶχον
 ὁ Καραβαγγέλης καὶ Βελέντζας), δεύτερον τὴν ὑφ' ὧν ἄγνοισιν τῶν
 μερῶν ἐκείνων, καὶ τρίτον τὸ ἀκατάλληλον τοῦ μέρους τῆς ἀποβιβά-
 σεως, διεφώνησαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐπανέλθουν οἱ Καραβαγγέλης καὶ
 Βελέντζας μετὰ τοῦ Κ. Τσιγκατούρη εἰς Βῶλον, ἐκτὸς ἐὰν ἐδέχοντο
 ἡ ἀποβιβάσις νὰ γίνῃ εἰς μέρος ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Εὐστ. Καραβαγ-
 γέλη ὑποδειχθέν, ἐξ οὗ ἡ γέφυρα μόνον 1 $\frac{1}{2}$ ὥραν ἀπέχεε καὶ νὰ πα-
 ραμένῃ τὸ ἀτμόπλοιον πρὸς παραλαβὴν των, πλὴν ὁ δειλὸς πλοίαρ-
 χος κ. Κουκουδάκης ἠρνεῖτο τόσον τὴν εἰς τὸ ὑποδειχθέν ὑπὸ τοῦ Ε.
 Καραβαγγέλη μέρος ἀποβιβάσιν, ὅσον καὶ τὴν παραμονὴν εἰς τὸ μέ-
 ρος ἐκεῖνο. Διὸ ἠναγκάσθησαν νὰ μεταβῶσιν εἰς Ὁρεοῦς καὶ συνεννη-
 θῶσι μετὰ τοῦ Ναυάρχου καὶ πρίγκηπος Γεωργίου· μετὰ τὴν ἐπίσκε-
 ψιν ταύτην (καθ' ἣν τί ἀκριβῶς καὶ λεπτομερῶς ἐλέγχθη ἄγνωσῶ, με-
 ταξὺ ἰδ' αὐ τοῦ πρίγκηπος καὶ Καραβαγγέλη), γνωρίζω ὅμως ὅτι ἱκανὰς
 ὁ πρίγκηψ τῷ ἐπιδαψίλευσε θωπείας, πλείστας δ' ὅσας ὑποσχέσεις
 ἀφορώσας εἰς τὰ ἀποβιβάσεως, παραλαβῆς κλπ., ἐνθαρρύνας ἅμα αὐτὸν
 καὶ ὑπενθυμίσας τὰς ἡρωϊκὰς μάχας του κατὰ τὸ 1878, καὶ ὅτι, ἐνῶ
 ὁ Εὐστ. Καραβαγγέλης ἦτο πλήρως δισταγμοῦ καὶ μεμφιμοιριῶν, ἐπα-
 νελθὼν ἐγένετο ἀτρόμητος καὶ ἄκαμπτος, μὴ συλλογισθεὶς τὴν ἐπτα-
 μελὴ οἰκογένειάν του, κολακευθεὶς διὰ τῶν λόγων τοῦ πρίγκηπος, ἀπε-
 φάσισεν ν' ἀποβιβάσθῃ ὀριστικῶς ἤδη, ἔστω καὶ εἰς τὴν Ἑλευθερῶνα.

Ἐκπλεύσαν ἐξ Ὁρεῶν τὸ ἀτμόπλοιον ἔφθασεν εἰς Ἑλευθερῶνα τὴν
 12ην τῆς νυκτὸς τῆς 1ης Ἀπριλίου 1897, ὅπου ἀπεβιβάσθησαν

πάντες πλὴν τοῦ Γ. Σακελλαρίδου, Δ. Γαρέφη ἢ Κατσούδα καὶ Κ. Τσιακατούρη, δικηγόρου.

Μετὰ τὴν ἀπόθασιν, δυστυχῶς, τὸ ἀτμόπλοιον ἀντὶ νὰ παραμείνῃ εἰς «Κυρὰ-Παναγιᾶν», διότι εἶχε διαταγὰς ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν, ὅπως τὸ ἐσπέρας τῆς ἐπιούσης μεταβῇ πρὸς παραλαβὴν ἐν ἀνάγκῃ τῶν ἀνδρῶν, ἐκ δειλίας ἀνηκούστου ὁ πλοίαρχος Ἑμμανουὴλ Κουκουδάκης, ἀπέπλευσε καὶ ἔφθασεν εἰς Ὁρεοὺς τὴν Παρασκευὴν 2αν Ἀπριλίου, τὴν ἐπομένην τῆς ἀποβιβάσεως τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, 2αν Ἀπριλίου, τὸ σῶμα, εἴτε ἐννοηθέν, εἴτε, μᾶλλον πιθανόν, προδοθέν, ἔδωκε τὴν πρώτην μάχην καὶ ὑπεχώρει πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀποβιβάσεώς του, μὴ δυνάμενον ν' ἀντιστῇ ἀρκούντως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἔχοντος ἱππικὸν καὶ πυροβολικόν. Ἀλλὰ φεῦ ! Τὸ ἀτμόπλοιον παρὰ τὰς διαταγὰς τοῦ ὑπουργοῦ εὐρίσκετο εἰς Ὁρεοὺς ἀντὶ νὰ περιπλέῃ ἐκεῖ !!!

Ἀποβιθασθέντες εἰς Ὁρεοὺς ὁ Γ. Σακελλαρίδης μετὰ τοῦ Κ. Τσιακατούρη ἀνῆλθον εἰς Ξηροχώριον, ὁπόθεν ἐζήτησαν εἰς τὸ τηλεγραφεῖον τὸν κ. ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ὑπουργόν, εἰς ὃν ἀνεκοίνωσαν τὸ τῆς ἀποβιβάσεως τοῦ σώματος, καὶ τὸν ἠρώτησεν ὁ Κ. Τσιακατούρης τίνα μέτρα θὰ λάβῃ πρὸς σωτηρίαν τοῦ σώματος τῶν ἀνδρῶν καὶ τοῦ ὑπέδειξεν ὅπως δύο τορπιλλοβόλα ἐκ τῶν ἐν Ὁρεοῖς ἡγκυροβολημένων ἀνωφελῶς μεταβῶσι πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ σώματος καὶ παραλαβὴν αὐτοῦ, ἀφοῦ ὁ ὑπὸ δειλίας καταληφθεὶς πλοίαρχος τῆς «Ἡλείρου» Ἑμμ. Κουκουδάκης κατέλιπε τοὺς ἀνδρας, παρακούσας εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου διαταγὰς, πρὸς δὲ καὶ τὸ ταχύτερον ἀτμόπλοιον «Ἀθηνα» ν' ἀκολουθήσῃ τὰ τορπιλλοβόλα, ἵνα πρὸς λάβῃ μέρος τοῦ σώματος, ἀφοῦ προηγουμένως ἀσφαλισθῇ. Ταῦτα εὐλόγως καὶ καλῶς ἐπέδειξεν ὁ Κ. Τσιακατούρης εἰς τὸν κ. Λεβίδην, ὑπουργόν, τηλεγραφικῶς.

Ἀλλὰ παραδόξως τῷ ἀπαντᾷ ὁ κ. Λεβίδης ὅτι «δὲν πρόκειται »περὶ ναυμαχίας, ἀλλὰ θὰ φροντίσω ὅτι εἶνε τὸ δυνατόν περὶ διασώσεως τοῦ σώματος». ἄλλ' εἰς τὴν παράλογον ταύτην μεγάλην χρονοτριβὴν, τὸ σῶμα λυσσῶδῶς μαχόμενον καὶ ἀμυνόμενον, ἀποκροῖον τὰς λυσσαλέας ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ, ὑπεχώρει κανονικῶς εἰς τὴν πα-

ραλίαν, ἐλπίζον, ὅτι θὰ εὔρισκε τὸ ἀτμόπλοιον, ἵνα σωθῇ. Μετὰ παρέλευσιν μιᾶς ἡμέρας, καθ' ἣν τὸ σῶμα ἐδεκατίζετο, ἡ « Ἀθηνᾶ » τοῦ Τζῶν-Μάκ-Δουάλλ καὶ Βαρβούρ ἀπέπλευσε τὴν ἐσπέραν τῆς 3ης Ἀπριλίου μετὰ παρέλευσιν 24 ὥρων ἀπὸ τῆς συναφθείσης μάχης τῆς λυσσώδεστάτης καὶ ἐξοντωτικῆς μεταξὺ τοῦ σώματος καὶ τοῦ πολυαριθμοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἐξοπλισθεῖσα καταλλήλως ἔφθασε περὶ τὴν χαρυγὴν τῆς 4ης Ἀπριλίου (ὥραν 3 $\frac{1}{2}$ μ. μεσον.) εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμῶνος καὶ περιέπλεε τὰς ἀκτὰς μέχρι τῆς ἄκρας τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἐλευθεροπόλεως· τὸ αὐτὸ ἐπανελήρθη καὶ τὴν ἐπιούσαν, ὡς λέγουσιν οἱ ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ, πλὴν οὐδαμοῦ διέκρινον τὰς τέσσαρας συνθηματικὰς πυράς τῶν ἐπαναστατῶν, ἐνῷ τούναντιον οἱ διασωθέντες ὁμολογοῦσι πάντες ὅτι τὴν νύκτα τοῦ Σαββάτου καὶ τῆς Κυριακῆς 4ης—6ης Ἀπριλίου εἶχον ἀνημμέναις τὰς συνθηματικὰς πυράς, ἀλλ' ἀπηλπίσθησαν ἐντελῶς, οὐδαμοῦ διακρίνοντες ἀτμόπλοιον, ἐναγωνίως ὑπ' αὐτῶν ἀναμενόμενον πρὸς σωτηρίαν των. Αἱ πυραὶ ὅμως αὗται ἀντὶ νὰ σημάνωσιν εἰς τὸ ἀφανὲς ἀτμόπλοιον τὴν ἐκῇ διαμονὴν των, ἐγένοντο ἀφορμὴ νὰ ἐννοηθῶσιν ὑπὸ τῶν καταδιωκόντων αὐτοὺς Τούρκων, μεθ' ὧν καὶ πάλιν συνεπλάκκησαν τὴν πρωΐαν ἐκ τετάρτου, ἀλλὰ κατὰ τὴν μάχην ταύτην γενναίως μαχόμενος ἔπεσεν ὁ ἡρωϊκὸς καὶ ἀτρόμητος, πλὴν ἀτυχῆς, ὀπλαρχηγὸς Ἰωάννης Βελέντζας, εἰς τὴν πρωτοπορίαν εὐρισκόμενος, οἱ δὲ λοιποὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ἤδη μόνον τοῦ ἐτέρου ἀτυχοῦς Εὐσταθίου Καραθαγγέλη, ἀλλ' ἀνδρείου καὶ ἀκαταβλήτου ὑπὸ τοῦ συριγμοῦ τῶν σφαιρῶν, τῶν ποδοκροτούντων ἱππων καὶ τοῦ κρότου τῆς συμπυροκροτήσεως τῶν διαφόρων ὅπλων, ἐμάχοντο, εὐρισκόμενοι εἰς τὴν ὀπισθοφυλακὴν, τοῦ κυρίου σώματος ὑπὸ τὸν Π. Δημαρᾶν τραπέντος εἰς φυγὴν, ἀπέμεινεν οὕτω μόνη καὶ ἔρημος ἡ ὀπισθοφυλακὴ ἄνευ ἐφεδρείας τινός.

Ἀφοῦ δὲ μετ' ἀπεγνωσμένην καὶ λυσσώδη μάχην, ἀπειραρίθμων τεθέντων ἐκτὸς μάχης ἐκ τῶν ἐχθρῶν καὶ πλείστων φονευθέντων, οἱ πλεῖστοι τοῦ ὑπὸ τὸν Ε. Καραθαγγέλην σώματος ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἡχημαλωτίσθησαν, ἐνῷ ὁ ἀρχηγὸς των Εὐστάθιος Καραθαγγέλης, μέλλων νὰ αἰχμαλωτισθῇ καὶ νὰ ὑποστῇ κατόπιν τὰς ἀτιμωτικὰς ὕβρεις καὶ ἐμπαιγμούς, λέγεται, ὅτι ηὔτοκτόνησεν ! Κατ' ἄλλους

δ' ὅτι ἡχμαλωτίσθη. Τί ἐγένετο ὁμως ὁ ἀτυχὴς Δημαρᾶς, ὅστις ἐξή-
τησε τὴν σωτηρίαν διὰ τῆς φυγῆς, τῶν δύο συναδέλφων του καταστρα-
φέντων, ἀγνοεῖται. Διὸ ἡ δικαιοσύνη δέον νὰ συλλάβῃ τοὺς διασω-
θέντας ἐπαναστάτας καὶ ὑποβάλλῃ εἰς αὐστηρὰν ἀνάκρισιν, ἵνα βεβαιωθῇ,
ἂν ἀληθῶς ἐφρονεύθη ὑπὸ ποιμένων (ἀφοῦ εἰς τὰς μάχας βεβαίως δὲν
ἔπεσε), ὡς λέγουσιν, ἢ ἐφρονεύθη ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων, διότι ἔφερε μεθ'
ἐαυτοῦ ἱκανὰ χρήματα(*) (300—τριακόσια εἰκοσόφραγκα), ὡς λέγουσιν.

Ἐνῷ δὲ ταῦτα διεδραματίζοντο, τὸ ἀτμόπλοιο « Ἀθηνᾶ » μὴ ἔχον
ὑπομονὴν νὰ παραμείνῃ, ἡγκυροβόλει εἰς Ὁρεοῦς ! ! ὡς ἐὰν ἀμφοτέρα
ταῦτα « Ἡπειρος » καὶ « Ἀθηνᾶ » εἶχον διαταγὰς νὰ παραλάβωσι τὸ
σῶμα ὅχι ἐκ Καβάλλας, ἀλλ' ἐξ Ὁρεῶν ! ! !

Λέγεται ὅτι τὸ Σάββατον τῆς 4ης Ἀπριλίου εἶχε διατάξει ὁ κ.
Λεβίδης τηλεγραφικῶς τὸν πρίγκηπα Γεώργιον μὲ δύο τορπιλλοβόλα
νὰ πλεύσῃ εἰς Ἐλευθερόπολιν πρὸς σωτηρίαν τοῦ σώματος, πλὴν,
ὡς μαρτυροῦσιν αὐτόπται μάρτυρες, ὁ τηλεγραφητὴς Ξηροχωρίου καὶ
ὁ εὐρισκόμενος ἐκεῖ τοιοῦτος Λαμίας κ. Μυλωνᾶς, ὅτι ὁ κ. Δηλιγιάν-
νης ἀνέστειλε τὸ τηλεγράφημα ! ! !

Τοιαύτη λοιπὸν ἡ ἱστορία τοῦ ἀτυχοῦς αὐτοῦ σώματος Βελέντζα—
Καραθαγγέλη—Δημαρᾶ, καθὼς διηγοῦνται ταύτην τόσον οἱ Σακελλα-
ρίδης καὶ Τσιγκατούρης, δικηγόρος, ὅσον καὶ οἱ διασωθέντες ἐπανα-
στάται, ἥτις, ἱστορία, ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὸν θάνατον ἑκατὸν πεν-
τήκοντα (150) ἀνδρῶν μετὰ τῶν ἀτυχῶν ὀπλαρχηγῶν Καραθαγγέλη—
Βελέντζα, οἵτινες ἐγκατέλιπον οἰκογενείας, ὁ μὲν Βελέντζας σύζυγον
καὶ ἑπταετὲς κοράσιον, ὁ δὲ Καραθαγγέλης σύζυγον καὶ 6 ἀνήλικα
τέκνα εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Ὑψίστου ! ! !

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 20 Μαΐου 1897.

(Περίληψις ἐκθέσεως)

(*) Ταῦτα ἔφερον ἐκ Ρωσσίας, ἅπερ συνέλεξε δι' ἐράνων, ἐξέποίησε δὲ καὶ
αὐτὴν τὴν περιουσίαν του.

ΒΙΒΛΙΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΔΕΙΟΝ—ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ—ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΕΙΟΝ—ΧΑΡΤΟΠΩΔΕΙΟΝ
ΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΝ—ΞΥΛΟΓΡΑΦΕΙΟΝ—ΓΑΛΒΑΝΟΠΛΑΣΤΙΚΗ
ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΙΑ—ΧΡΩΜΟΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ

Π Ρ Ο Σ

ΤΟΥΣ κ. κ. ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ, ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΑΣ ΚΑΙ ΑΓΟΡΑΣΤΑΣ

ΤΑ Βιβλιοπορικὰ Καταστήματα Αποστολοπούλου, καταρτισθέντα κατὰ τὸ δυνατόν τέλεια, καὶ πλουτισθέντα μὲ στοιχεῖα ὅλων τῶν εἰδῶν, ἑγγώρια, ἀγγλικά καὶ Λατινικά, ἐπιθυμοῦντα δὲ νὰ σχετισθῶσι μετὰ τῶν κ. κ. Συγγραφέων, ἀγγέλλουσιν ὅτι ἀναλαμβάνουσι τὴν ἰδίαν δαπάναν ἐκδοσιν ἢ τὴν ἀπλὴν τύπωσιν ἢ καὶ μόνην τὴν πώλησιν βιβλίων διδασκικῶν, ἐπιστημονικῶν, περιοδικῶν καὶ παντοίας ἄλλης ὕλης, ἐπὶ ὅροις ἐκτάκτως συμφέρουσιν εἰς αὐτοὺς, ὑπισχνόμενα καλλιτεχνίαν, ταχύτητα καὶ εὐθηνίαν ἐν πάσῃ ἐργασίᾳ. Ἐπίσης ἀναλαμβάνουσι καὶ ἐκτελοῦσιν ἐργασίας βιβλιοδετικὰς, λιθογραφικὰς, ξυλογραφικὰς, γαλβανοπλαστικῆς, στερεοτυπίας, χρωμοτυπογραφίας ὥς καὶ τὴν προμήθειαν οἰομένητε βιβλίου.

Οἱ ἐπιθυμοῦντες ἐκ τῶν κ. κ. Συγγραφέων, τῶν Ἐκδοτῶν, τῶν Βιβλιопωλῶν καὶ τῶν Ἀγοραστῶν νὰ προέλθωσιν εἰς συνεννοήσεις καὶ συμφωνίας ἀπευθυνθήτωσαν εἴτε αὐτοπροσώπως εἴτε δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὰ

ΒΙΒΛΙΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

Εἰς ἈΘΗΝΑΣ

(Πλατεία Ἱγίων Θεοδώρων)

123

Α 28

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΕΚΘΕΣΕΩΣ
ΠΕΡΙ ΤΟΥ
ΕΙΣ ΚΑΒΑΛΛΑΝ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ
ΑΠΟΒΙΒΑΣΘΕΝΤΟΣ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΑΡΧΗΓΟΥΣ

ΕΥΣΤ. ΚΑΡΑΒΑΓΓΕΛΗΝ, ΙΩΑΝ. ΑΧΙΛ. ΒΕΛΕΝΤΖΑΝ ΚΑΙ Π. ΔΗΜΑΡΑΝ

(Κατά τὸν πόλεμον τοῦ 1897)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΓ. ΘΕΟΔΩΡΩΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΔΟΥ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΕΚΘΕΣΕΩΣ
ΠΕΡΙ ΤΟΥ
ΕΙΣ ΚΑΒΑΛΛΑΝ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

ΑΠΟΒΙΒΑΣΘΕΝΤΟΣ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΑΡΧΗΓΟΥΣ

ΕΥΣΤ. ΚΑΡΑΒΑΓΓΕΛΗΝ, ΙΩΑΝ. ΑΧΙΛ. ΒΕΛΕΝΤΖΑΝ ΚΑΙ Π. ΔΗΜΑΡΑΝ

(Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΓ. ΘΕΟΔΩΡΩΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΔΟΥ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ Κ. Κ. ΒΟΥΛΕΥΤΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ

Κύριε Βουλευτά!

Ἀφοῦ λάβητε ὑπ' ὄψιν τὸ παρὰ πόδας ἀπόσπασμα ἐπιστήμου ἐκθέσεως, ἐξ ἧς κατὰδηλον γίνεται ὅτι ὁ αἰμόνηστος σύζυγός μου Εὐστάθιος Καραβαγγέλης καὶ πατὴρ τῶν πέντε ἀνηλίκων τέκνων μου, ἐγένετο μάρτυς, πεσὼν ἐν Χαλκιδικῇ ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἀψηφίσας πάντα κίνδυνον, καὶ ἐγκαταλείψας τόσον ἐμὲ ὅσον καὶ τὰ πολυαρίθμα ἀνήλικα τέκνα του χάριν τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ.

Τὸ ἔτι δὲ σκληρότερον, ὡς ἐκ τῆς ἀνάνδρου καὶ ἀκατανομάστου διαγωγῆς τῶν ἐπιτετραμμένων τῆς παραλαβῆς τοῦ σώματος (οὔτινος ἐν περιλήψει τὴν ἱστορίαν ἐκτίθησι ἢ παρακατιοῦσα ἔκθεσις), οἵτινες ἐπιτετραμμένοι ὑπὸ δειλίας κατεχόμενοι ἐγκατέλειψαν αὐτοὺς ἐν τῷ μέσῳ πολυαρίθμου ἐχθρικοῦ στρατοῦ, ἐπελθούσης οὕτω τῆς ὀλοσχεροῦς καταστροφῆς τοῦ σώματος. Φρονῶ, κύριε Βουλευτά, ὅτι, καθὼς Ἕλληνα, θέλετε ἐκτιμῆσαι μετὰ δικαίας συγκινήσεως τὰς ἐν τῇ κατωτέρῳ ἐκθέσει ἀναφερομένας ὑπηρεσίας πρὸς τὴν πατρίδα τοῦ συζύγου μου, ὡς καὶ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον αὐτοῦ τε καὶ τῶν 150, καὶ ὅτι θέλετε ἐργασθῇ τὸ κατὰ δύναμιν ἵνα δοθῇ ἀνάλογος σύνταξις εἰς ἐμὲ καὶ τὰ ἀνήλικα τέκνα μου καὶ δυνηθῶ οὕτω νὰ διαθρέψω καὶ ἀποκαταστήσω ταῦτα, καθόσον στεροῦμαι πάσης ἄλλης περιουσίας.

Πείπυσμαι κύριε Βουλευτά, ὅτι ἐν τῇ συνειδήσει ὑμῶν καὶ ἐν τοῖς φιλευσπλαγγχοῖς καὶ φιλανθρωπικοῖς αἰσθήμασιν ἃ κατέχουσιν ὑμᾶς θέλετε υἱοθετήσῃ καὶ ἐνθέρμως ὑποστηρίξει τὴν ἀπονομὴν τῆς ἀπαιτουμένης συντάξεως τῇ οἰκογενείᾳ μου, δίδοντες οὕτω δεῖγμα ἀξίεπαινον, ὅτι προνοεῖτε ὑπὲρ τῶν οἰκογενειῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐγένοντο ὀλοκαύτωμα διὰ τὴν ἀγάπην τῆς φιλότατης πατρίδος των.

Καὶ βεβαίως ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θέλουσιν εἰρεθῇ τῶν ἡρωϊκῶν αὐτῶν πράξεων μιμηταὶ εἰς ἄλλας ὁμοίας τῆς πατρίδος περιστάσεις.

Μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ καὶ εὐγνωγosity.

Ἀθῆναι τῇ 14 Δεκεμβρίου 1899

Λουκία χήρα τοῦ Εὐστάθιου Καραβαγγέλη

Ἀναστασία »

Κλεοπάτρα »

Μαρία »

Ἀντωνία »

Μητὸς »

*τὰ ἀνήλικα
τέκνα*

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΕΚΘΕΣΕΩΣ

ΤΟΥ

ΑΠΟΒΙΒΑΣΘΕΝΤΟΣ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΑΡΧΗΓΟΥΣ

ΕΥΣΤ. ΚΑΡΑΒΑΓΓΕΛΗΝ, ΙΩΑΝ. ΒΕΛΕΝΤΖΑΝ ΚΑΙ Π. ΔΗΜΑΡΑΝ

.....
.....
.....
Ο ἐν Νέᾳ Ρωσσίᾳ διατρίβων ἔμπορος Π. Δημαρᾶς, ἅμα ἐγνώσθη ἐκεῖ, ὅτι ἐν Ἑλλάδι ἐγένετο ἐπιστράτευσις, κατῆλθεν ἐνταῦθα μετὰ τετρακοσίων ἀνδρῶν, σκοπῶν ἵνα μετ' αὐτῶν ἀποβιβαζόμενος εἰς Χαλκιδικὴν καταστρέψῃ τὰς γεφύρας καὶ σιδηροδρομικὰς γραμμὰς τῆς Τουρκίας καὶ διακόψῃ οὕτω τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὴν εἰς τὰ Μακεδονικὰ—Θεσσαλικὰ σύνορα μεταφορὰν στρατοῦ τουρκικοῦ.

Τὸ σχέδιον τοῦτο ὑπέβαλεν εἰς τὴν κυβέρνησιν Δηλιγιάννη, ἥτις μετὰ τρία ὑπουργικὰ συμβούλια εἰς οὐδὲν ὀριστικὸν κατέληξεν, καθόσον αἱ γνώμαι διίσταντο, ἂν ἔπρεπε ν' ἀποβιβασθῇ σῶμα πολυάριθμον ἢ ἐξ ὀλίγων μόνον ἀνδρῶν, ποῦ τῆς Μακεδονικῆς παραλίας θ' ἀπεβιβάζετο, καὶ τίς θὰ ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τοῦ σώματος, καθόσον ὁ μακαρίτης ἤδη Δημαρᾶς ἦτο ἀνὴρ μὲν φιλόπατρις καὶ αἰσθηματικὸς, οὐχὶ ὁμως καὶ ἐπιτήδειος πρὸς ἀρχηγίαν. Ἐνῶ δὲ διέτριβεν ἐν Ἀθήναις ἀπελπισθεὶς σχεδὸν ἐκ τοῦ ἀπραγματοποιήτου τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ του, συνήντησε τὸν ἐκ Βώλου δημοσιογράφον Γεώργ. Σακελλαρίδην, ὃν τῷ ἐσύστησαν ὡς γνώστην (:) τῶν μερῶν ἐκείνων τῆς Μακεδονίας καὶ ὡς ἐργασθέντα πρὸ ἐνὸς ἔτους μετὰ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων, τόσον διὰ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἐπανάστασιν, ὅσον καὶ διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καὶ γεφυρῶν!!

Τοιοῦτον ἔχων πλέον συνεπίκουρον ὁ Π. Δημαρᾶς, μετέβη μετ' αὐτοῦ καὶ τελευταῖον εἰς τὸν κ. Δηλιγιάννην, ὅστις κατόπιν τῶν τριῶν ἀνωτέρω ρηθέντων ὑπουργικῶν συμβουλίων, τὸν παρέπεμψεν εἰς τὸν κ. Ν. Λεβίδην, πρῶτον ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ὑπουργόν, εἰπὼν ὅτι μετ' αὐτοῦ θὰ συνεννοῇται τοῦ λοιποῦ περὶ τῆς υποθέσεως ταύτης.

Τότε ἤρξαντο τὰ ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ναυτικῶν συμβούλια μεταξὺ τοῦ πρώην ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν κ. Ν. Λεβίδου, Γ. Σακελλαρίδου καὶ Π. Δημαρᾶ, εἰς ἐν τῶν ὁποίων μετέσχε καὶ ὁ Ἑλβετὸς φιλέλλην Charl Souter (Κάρολος Σουΐτερ), ὅστις καὶ ὡς ἀρχηγὸς τοῦ σώματος ὑπὸ τοῦ κ. Λεβίδου ὠρίσθη, πλὴν ἀπεκρούσθη ὑπὸ τοῦ κ. Δηλιγιάννη. Τὰ συμβούλια ταῦτα εἶχον τὴν συζήτησιν τῶν αὐτῶν θεμάτων, ὡς καὶ τὰ προηγηθέντα ὑπουργικὰ συμβούλια.

Ἀπεφασίσθη ὅθεν ἵνα τὸ σῶμα περιορισθῇ μόνον εἰς 150 ἄνδρας τῇ γνώμῃ τοῦ κ. Δηλιγιάννη, ἐκ τῶν τετρακοσίων (400) κατελθόντων διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν, ν' ἀποδιδοσθῇ δ' εἰς τὴν ἐγγὺς τοῦ λιμένος τῆς Ἐλευθεροπόλεως ἄκραν Ἐλευθερώ, ὁπόθεν προχωροῦν καταλάβῃ ὀχυρὰν τινα Μονὴν ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Παγγαίου ὄρους, ἣν ἔχον ὡς ὀρμητήριον χωρήσῃ πρὸς καταστροφὴν τῶν ἐπὶ τοῦ Στρυμῶνος καὶ Νέστου σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Ἀρχηγούς δὲ τοῦ σώματος ὥρισεν ὁ κ. Λεβίδης τοὺς Εὐστάθιον Καραβαγγέλην καὶ Ἰωάννην Βελέντζαν, ἄνδρας ἐμπειροπολέμους καὶ ριψοκινδύνους, οὐχ' ἦτον δὲ καὶ φιλοπάτριδας, τὸ πᾶν ἀψηφοῦντας διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς Πατρίδος των, γνωστοὺς δ' ἄλλως αὐτῷ καὶ ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1878.

Τὴν 30ὴν Μαρτίου, χωρὶς οἱ ἤδη μκκαρῖται νὰ γινώσκωσί τι τῶν προεκτεθέντων καὶ διαδραματισθέντων ἐν Ἀθήναις, ἐκλήθησαν μετὰ τοῦ δικηγόρου κ. Κων. Τσιακτούρη καὶ Δ. Γαρέφη ἡ Κατσούδα εἰς τὸ λιμεναρχεῖον Βώλου, ὅπου ὁ λιμενάρχης τοῖς ἀνεκοίνωσε τρία κρυπτογραφικὰ τηλεγραφήματα τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν κ. Λεβίδου, δι' οὗ ἐκαλοῦντο, ὅπως τὴν ἐσπέραν τῆς 31ης Μαρτίου εὐρεθῶσι διὰ πλοίου εἰς Ἐρυθρὸν Φανὸν Τρικέρων, ὅπου θὰ συνήντων τὸ ἀτμόπλοιον «Ἡπειρος» τῆς Πανελληνίου, καὶ τοῦ ὁποίου ἐπιβαίνοντες θὰ μετέβαινον πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σχεδίου, ὅπερ οὗτοι καθ' ὀλοκληρίαν ἠγνόουν. Ἡρωτήθη καὶ πάλιν ὁ κ. Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, ἂν θὰ μεταβῶσι μόνοι των ἢ θὰ συμπεριλάβωσι καὶ ἄλλους ἄνδρας, καθόσον οἱ ἀτυχεῖς Βελέντζας καὶ Καραβαγγέλης εἶχον σῶμα ἑτοιμον, συγκείμενον ἀκριβῶς ἐκ 500 ἀνδρῶν ἐκ Φθιώτιδος καὶ ἄλλων μερῶν, πρόθυμοι νὰ δράσωσιν ἐκεῖ ὅπου ἡ πατρίς εἶχεν ἀνάγκην βοηθείας, ἀλλὰ τοῖς ἀπήντησε νὰ μεταβῶσι μόνοι των. Μετὰ τὴν ἀπάντησιν ταύτην τοῦ κ. Ν. Λεβίδου ἐπιβίβασθέντες λέμβου τὴν

1ην μεταμεσονύκτιον ὥραν τῆς 30ῆς—31ην Μαρτίου 1897 ἔφθασαν εἰς Τρίκκερι, ἔνθα συνήντησαν τὸ ἀτμόπλοιον « Ἡπειρος », ἐφ' οὗ ἐπέβαινον ὁ Δημαρᾶς μετὰ τῶν 150 ἀνδρῶν καὶ ὁ Γ. Σακελλαρίδης. Ἀφοῦ ἀνῆλθον καὶ οὗτοι ἐπὶ τοῦ ἀτμόπλοιου συνεζήτησαν ἐκτεταμένως καὶ σποδρῶς πρῶτον τὸ ὀλιγάριθμον τοῦ σώματος, (καθόσον διὰ τὴν κατάρτησιν τοῦ σώματος ἀπέμεινον μόνον 150 ἄνδρες, ὡς ἀνωτέρω λέγεται, ἐνῷ κατῆλθον 400 μετὰ τοῦ Π. Δημαρᾶ, ἰσαρίθμους δὲ καὶ πλέον εἶχον ὁ Καραβαγγέλης καὶ Βελέντζας), δεύτερον τὴν ὑπ' ὅλων ἄγνοιαν τῶν μερῶν ἐκεῖνων, καὶ τρίτον τὸ ἀκατάλληλον τοῦ μέρους τῆς ἀποδιβάσεως, διεφώνησαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ νὰ ἐπανεέλθουν οἱ Καραβαγγέλης καὶ Βελέντζας μετὰ τοῦ Κ. Τσιγκατούρη εἰς Βῶλον, ἐκτὸς ἐὰν ἐδέχοντο ἡ ἀποδίβασις νὰ γίνῃ εἰς μέρος ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Εὐστ. Καραβαγγέλη ὑποδειχθέν, ἐξ οὗ ἡ γέφυρα μόνον 1 1/2 ὥραν ἀπέχε καὶ νὰ παρχμένη τὸ ἀτμόπλοιον πρὸς παραλαβὴν των πλὴν ὁ πλοίαρχος κ. Ε. Κουκουδάκης ἠρνεῖτο τόσον τὴν εἰς τὸ ὑποδειχθέν ὑπὸ τοῦ Ε. Καραβαγγέλη μέρος ἀποδίβασιν, ὅσον καὶ τὴν παραμονὴν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Διὸ ἠναγκάσθησαν νὰ μεταβῶσιν εἰς Ὁρεοὺς καὶ συνεννοηθῶσι μετὰ τοῦ Ναυάρχου καὶ πρίγκηπος Γεωργίου· μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην (καθ' ἣν τί ἀκριβῶς καὶ λεπτομερῶς ἐλέγχθη εἶνε ἄγνωστον μεταξὺ ἰδία τοῦ πρίγκηπος καὶ Καραβαγγέλη), πασιδῆλον ὅμως καὶ γνωστότατον εἶνε ὅτι ἱκανὰς ὁ Πρίγκηψ τῷ ἐπεδαφίλειυσε θωπείας, πλείστας δ' ὅσας ὑποσχέσεις ἀφορώσας εἰς τὰ τῆς ἀποδιβάσεως, παραλαβῆς κλπ., ἐνθαρρύνας ἅμα αὐτὸν καὶ ὑπεθυμίσας τὰς ἡρωϊκὰς μάχας του κατὰ τὸ 1878, εἰπὼν ἐν τελεί αὐτῷ **«Καὶ μόνος μου θὰ ἡρχόμην διὰ τοιοῦτον ἐθνῳφελῆ σκοπόν· ἀλλὰ δυστυχῶς, δὲν ἠξέυρω τί νὰ πῶ· ἀργοῦμεν, ἀργοῦμεν καὶ διατὶ κανεῖς μας δὲν ἠξέυρει!!** καὶ ὅτι, ἐνῷ ὁ Εὐστ. Καραβαγγέλης ἦτο πλήρης δισταγμοῦ καὶ μεμψιμοιριῶν, ἐπανελθὼν ἐγένετο ἀτρόμητος καὶ ἀκαμπτος, μὴ συλλογισθεὶς τὴν ἐπταμελῆ οἰκογένειάν του, κολακευθεὶς διὰ τῶν λόγων τοῦ πρίγκηπος· ἀπεφάσισεν ὅθεν ν' ἀποδιβασθῇ ὀριστικῶς ἔδῃ, ἔστω καὶ εἰς τὴν Ἐλευθερῶνα, ἰδιαιτέρως ἐκτοτε μετατραπείς ἀπὸ πλοηγοῦ εἰς ἀληθῆ ἀτρόμητον ὁπλαρχηγόν.

Ἐκπλεῦσαν ἐξ Ὁρεῶν τὸ ἀτμόπλοιον ἔφθασεν εἰς Ἐλευθερῶνα τὴν 12ην τῆς νυκτος τῆς 1ης Ἀπριλίου 1897, ὅπου ἀπεδιβασθησαν

πάντες πλὴν τοῦ Γ. Σκελλαρίδου, Δ. Γαρέρη ἢ Κατσούδα καὶ Κ. Τσιγκατούρη, δικηγόρου, παραμεινάντων τούτων ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ καὶ ὑποσχεθέντων μετὰ τοῦ πλοιάρχου ὅτι συμφώνως μὲ τὴν διαταγὴν τοῦ Ὑπουργείου θὰ τοὺς παραλάβωσιν.

Μετὰ τὴν ἀπόδασιν ὁμως, τὸ ἀτμόπλοιον δυστυχῶς ἀντὶ νὰ παραμείνῃ εἰς «Κυρὰ-Παναγιάν», ὡς ἔμειναν σύμφωνοι καὶ συμφώνως μὲ τὰς διαταγὰς τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν, ὅπως τὸ ἐσπέρας τῆς ἐπιρύσεως μεταβῇ πρὸς παραλαβὴν ἐν ἀνάγκῃ τῶν ἀνδρῶν, ἐκ δειλίας ἀνηκούστου ὁ πλοίαρχος Ἐμμανουὴλ Κουκουδάκης, καὶ οἱ ἄλλοι ἀπέπλευσαν καὶ ἔφθασαν εἰς Ὠρεοῦς τὴν Παρασκευὴν 2αν Ἀπριλίου, τὴν ἐπομένην τῆς ἀποβιβάσεως τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, 2αν Ἀπριλίου, τὸ σῶμα, εἴτε ἐννοηθέν, εἴτε, μᾶλλον πιθανόν, προδοθέν, ἔδωκε τὴν πρώτην μάχην καὶ ὑπεχώρει πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀποβιβάσεώς του, μὴ δυνάμενον ν' ἀντιστῇ ἀρκούντως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἔχοντος ἱππικὸν καὶ πυροβολικόν. Ἀλλὰ φεῦ! Τὸ ἀτμόπλοιον παρὰ τὰς διαταγὰς τοῦ ὑπουργοῦ εὕρισκετο εἰς Ὠρεοῦς ἀντὶ νὰ περιπλήῃ ἐκεῖ!!!

Ἀποβιβάσθέντες εἰς Ὠρεοῦς ὁ Γ. Σκελλαρίδης μετὰ τοῦ Κ. Τσιγκατούρη ἀνῆλθον εἰς Εἰροχώριον, ὁπόθεν ἐζήτησαν εἰς τὸ τηλεγραφεῖον τὸν κ. ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ὑπουργόν, εἰς ὃν ἀνεκοίνωσαν τὰ τῆς ἀποβιβάσεως τοῦ σώματος, καὶ τὸν ἠρώτησεν ὁ Κ. Τσιγκατούρης τίνα μέτρα θὰ λάβῃ πρὸς σωτηρίαν τοῦ σώματος τῶν ἀνδρῶν καὶ τοῦ ὑπέδειξεν ὅπως δύο τορπιλλοβόλα, ἐκ τῶν ἐν Ὠρεοῖς ἡγχυροβολημένων ἀνωφελῶς, μεταβῶσι πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ σώματος καὶ παραλαβὴν αὐτοῦ, ἀφοῦ ὁ ὑπὸ δειλίας καταληρθεὶς πλοίαρχος τῆς «Ἡπείρου» Ἐμμ. Κουκουδάκης κατέλιπε τοὺς ἀνδρας, παρκαύσας εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου διαταγὰς, πρὸς δὲ καὶ τὸ ταχύτερον ἀτμόπλοιον «Ἀθηνᾶ» ν' ἀκολουθήσῃ τὰ τορπιλλοβόλα, ἵνα παραλάβῃ μέρος τοῦ σώματος, ἀφοῦ προηγουμένως ἀσφαλισθῇ. Ταῦτα ὑπέδειξεν ὁ Κ. Τσιγκατούρης εἰς τὸν κ. Λεβίδην, ὑπουργόν, τηλεγραφικῶς, ἀφοῦ οὗτος μετὰ τοῦ πλοιάρχου τῆς «Ἡπείρου» καὶ τῶν λοιπῶν τοὺς ἐγκατέλειψεν εἰς τὸ σφαγεῖον!!

Ἀλλὰ παραδόξως εἰς ταῦτα τοῖς ἀπαντᾷ ὁ κ. Λεβίδης ὅτι: **«ὐδὲν πρόκειται περὶ ναυμαχίας, ἀλλὰ θὰ ὁρουντίσω ὅτι εἶνε δυνατόν περὶ διασώσεως τοῦ σώματος.»**

ἀλλ' εἰς τὴν παράλογον ταύτην καὶ μεγάλην χρονοτριβὴν, τὸ σῶμα λυσσώδως μαχόμενον καὶ ἀμυνόμενον, ἀποκροῦον τὰς λυσσαλέας ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ, ὑπεχώρει κανονικῶς εἰς τὴν παραλίαν, ἐλπίζον, ὅτι θὰ εὑρίσκε τὸ ἀτμόπλοιο, ἵνα σωθῇ. Μετὰ παρέλευσιν μιᾶς ἡμέρας, καθ' ἣν τὸ σῶμα ἐδεκατίζετο, ἡ « Ἀθηνᾶ » τοῦ Τζών-Μάκ-Δουάλλ καὶ Βαρβούρ ἀπέπλευσε τὴν ἐσπέραν τῆς 3ης Ἀπριλίου μετὰ παρέλευσιν 24 ὥρων ἀπὸ τῆς συναφθείσης μάχης τῆς λυσσώδεστας καὶ ἐξοντωτικῆς μεταξύ τοῦ σώματος καὶ τοῦ πολυαριθμοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἐξοπλισθεῖσα καταλλήλως ἔφθασε περὶ τὴν χαραυγὴν τῆς 4ης Ἀπριλίου (ὥραν 3 1/2 μ. μεσον.) εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμῶνος καὶ περιέπλεε μακρόθεν καὶ ματαίως τὰς ἀκτὰς μέχρι τῆς ἄκρας τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἐλευθεροπόλεως· τὸ αὐτὸ ἐπανελήφθη (:) καὶ τὴν ἐπιούσαν, ὡς λέγουσιν οἱ ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ, πλὴν οὐδαμοῦ διέκρινον τὰς τέσσαρας συνθηματικὰς πυρὰς τῶν τῶν ἐπαναστατῶν, ἐνῶ τοῦναντίον (καὶ τοῦτο πιστευτότερον) οἱ διασωθέντες ὁμολογοῦσι πάντες ὅτι τὴν νύκτα τοῦ Σαββάτου καὶ τῆς Κυριακῆς 4ης—5ης Ἀπριλίου εἶχον ἀνημμένας τὰς συνθηματικὰς πυρὰς, ἀλλ' ἀπηλπίσθησαν ἐντελῶς, οὐδαμοῦ διακρίνοντες ἀτμόπλοιοι, ἐναγωνίως ὑπ' αὐτῶν ἀναμνόμενον πρὸς σωτηρίαν των!! Αἱ πυραὶ ὅμως αὗται ἀντὶ νὰ σημάνωσιν εἰς τὸ ἀφανὲς ἀτμόπλοιο τὴν ἐκεῖ διαμονὴν των, ἐγένοντο τοῦναντίον ἀφορμὴ νὰ ἐννοηθῶσιν ὑπὸ τῶν καταδικόντων αὐτοὺς Τούρκων, μεθ' ὧν καὶ πάλιν συνεπλάκησαν τὴν πρωΐαν ἐκ τετάρτου, ἀλλὰ κατὰ τὴν μάχην ταύτην, γενναίως μαχόμενος ἔπεσεν ὁ ἥρωϊκὸς καὶ ἀτρόμητος, πλὴν ἀτυχὴς, ὀπλαρχηγὸς Ἰωάννης Βελέντζας, εἰς τὴν πρωτοπορίαν εὐρισκόμενος· οἱ δὲ λοιποὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ἤδη τοῦ ἀτυχοῦς Εὐσταθίου Καραβαγγέλη, ἀλλ' ἀνδρείου καὶ ἀκαταβλήτου ὑπὸ τοῦ συριγμοῦ τῶν σφαιρῶν, τῶν ποδοκροτούντων ἵππων καὶ τοῦ κρότου τῆς συμπυροκροτήσεως τῶν διαφόρων ὀπλων, ἐμάχοντο, εὐρισκόμενοι εἰς τὴν ὀπισθοφυλακὴν, τοῦ κυρίου σώματος ὑπὸ τὸν Π. Δημαρᾶν διασκορπισθέντος ὑπὸ τοῦ πολυαριθμοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ καὶ τραπέντος εἰς φυγὴν. Οὕτω ἀπέμεινεν μόνη καὶ ἔρημος ἡ ὀπισθοφυλακὴ ἄνευ ἐφεδρείας τινὸς μὲ ἀρχηγὸν τὸν ἀτυχῆ Εὐστάθιον Καραβαγγέλη μαχομένη ἀγῶνα ἀπεγνώσμενον.

Ἀφοῦ δὲ μετ' ἀπεγνώσμεν καὶ λυσσώδη μάχην, ἀπειραρίθμων τεθέντων ἐκτὸς μάχης ἐκ τῶν ἐχθρῶν καὶ πλείστων φονευθέντων, οἱ

πλεῖστοι τοῦ ὑπὸ τὸν Ε. Καραβαγγέλην σώματος ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἡχμαλωτίσθησαν, ἐνῶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Εὐστάθιος Καραβαγγέλης, μέλλων νὰ αἰχμαλωτισθῇ καὶ νὰ ὑποστῇ κατόπιν τὰς ἀτιμωτικὰς ὕβρεις καὶ ἐμπαιγμούς, λέγεται, ὅτι ἠὺτοκτόνησεν! Κατ' ἄλλους δ' ὅτι ἡχμαλωτίσθη φονευθεὶς εἴτα ἀσπλάγχχνως ὑπὸ τῶν τούρκων ἐνῶ ὠδηγεῖτο δέσμιος εἰς Καβάλλαν.

Ἐνῶ δὲ ταῦτα διεδραματίζοντο, τὸ ἀτμόπλοιον « Ἀθηνᾶ » μὴ ἔχον ὑπομονὴν νὰ παραμείνῃ ἡγκυροβόλει εἰς Ὁρεοῦς! ὡς ἐὰν ἀμφοτέρω ταῦτα « Ἡπειρος » καὶ « Ἀθηνᾶ » εἶχον διαταγὰς νὰ παραλάβωσι τὸ σῶμα ὅχι ἐκ Καβάλλας, ἀλλ' ἐξ Ὁρεῶν!

Βεβαιοῦται ἐπισήμως (ὅρα ἐν ἱστορίᾳ Ἑλληνοτουρκικοῦ Πολέμου 1897 Ἡλ. Οἰκονομοπούλου σελὶς 253 **λόγους Πρίγκηπος Γεωργίου**) ὅτι τὸ Σάββατον τῆς 4ης Ἀπριλίου εἶχε διατάξει ὁ κ. Λεβίδης τηλεγραφικῶς τὸν πρίγκηπα Γεώργιον ὅπως διατάξῃ δύο τορπιλλοβόλα, νὰ πλεύσωσιν εἰς Ἐλευθερόπολιν πρὸς σωτηρίαν τοῦ σώματος, πλὴν, ὡς μαρτυροῦσιν αὐτόπται μάρτυρες, τὸ τηλεγράφημα ἀνεστάλη αὐθαρρὲς ἐκ λόγων ἀνεξηγήτων.

Τοιαύτη λοιπὸν ἡ ἱστορία τοῦ ἀτυχοῦς αὐτοῦ σώματος Βελέντζα—Καραβαγγέλη—Δημαρᾶ, καθὼς προκύπτει ἐκ τῶν συλλεγεισῶν πληροφοριῶν καὶ ἐκθέσεων ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ναυτικῶν, ὡς ἐν μέρει καὶ οἱ διασωθέντες ἐπαναστάται διηγοῦνται, ἥτις ἱστορία ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὸν θάνατον ἑκατὸν πεντήκοντα (150) ἀνδρῶν μετὰ τῶν ἀτυχῶν ὀπλαρχηγῶν Καραβαγγέλη—Βελέντζα, οἵτινες ἐγκατέλιπον οἰκογενείας, ὁ μὲν Βελέντζας σύζυγον καὶ ἐπταετὲς κοράσιον, ὁ δὲ Καραβαγγέλης σύζυγον καὶ 5 ἀνήλικα τέκνα εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Ὑψίστου!!!

.....
.....
.....

(Ἐν Ἀθήναις, τῇ 20 Μαΐου 1897).

(Ἀπόσπασμα ἐπισήμου ἐκθέσεως)

124

A 28

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΩΝ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

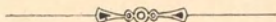
1897

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΩΝ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1897

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

ΤΗΣ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

Πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἑταίρους

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον καθ' ὃ ὑπεσχέθη διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 71 τῆς 22 Ἀπριλίου 1897 ἐγκυκλίου αὐτοῦ θεωρεῖ ἐπιστάντα τὸν καιρὸν νὰ λογοδοτήσῃ πρὸς τοὺς ἑταίρους περὶ τῆς μέχρι τοῦδε πορείας τῆς Ἑταιρίας κατὰ τε τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ἐνέργειαν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐθνικῶν περιπετειῶν, τὰς ληφθείσας καὶ ἐκτελεσθείσας ἀποφάσεις καὶ τὴν γενομένην διαχείρισιν.

Ἡ ἡμετέρα Ἑταιρία, ἥς μετέχουσιν ὡς μέλη πολῖται τῶν ἐπιλέκτων τάξεων τοῦ ἀπανταχοῦ Ἑλληνικοῦ, δὲν ἤρθη εἰς τὴν ἠθικὴν ταύτην περιωπὴν ἢ ἀπὸ σμικρῶν ὀρμηθεΐσα, σκόπιμον δὲ κρίνεται χάριν τῶν πολυαριθμῶν ἑταίρων, οἵτινες προσῆλθον εἰς τὰς τάξεις αὐτῆς, ἰδίως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἔτους καὶ ἐφεξῆς, νὰ γνωρισθῇ ἡ ἀφετηρία, ἐξ ἧς ὠρμήθη, ἢ μακρὰ ὁδός, ἣν ἐν ἀστραπιαίᾳ ὄντως ταχύτητι διήνυσεν, καὶ ἡ λελογισμένη καὶ ὁμοιόμορφος πολιτεία τῆς ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους συμφωνοτάτη πρὸς τὰς ἀρχάς της, ὧν τὴν τήρησιν ἡγγυήθη μὲν τῶν ἑταίρων ὁ ὅρκος, ἀνέλαβε δὲ ἐξ ἐντολῆς αὐτῶν τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον.

Ἄφ' οὗτου συνέστη τὸ Βασίλειον τοῦ ἐλευθέρου τμήματος τῆς ἡμετέρας φυλῆς, τὰ νωπὰ ἀνδραγαθήματα τῶν μεγαλουργησάντων πατέρων μας, διαιωνιζόμενα ἐν ταῖς ἀναμνήσεσι τοῦ ἔθνους, ἐνέπλησαν αὐτὸ παραλόγου καταφρονήσεως πρὸς τὸν προαιώνιον ἐχθρόν. Ἐνῷ δὲ οὗτος παρὰ τὸ φύσει δυσκίνητον αὐτοῦ παρηκολούθει τὰς στρατιωτικὰς προόδους τῶν νεωτέρων ἐθνῶν, ὑπείκων τὸ μὲν εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ ἀποκλειστικῶς στρατιωτικοῦ αὐτοῦ βίου, τὸ δὲ καὶ ὑπὸ ἀλλοτρίων ἐπιδράσεων καὶ ἰδιοτελῶν ἔξωθεν συμβουλῶν παροτρυνόμενος, ἡμεῖς ἐξηκολουθοῦμεν πιστεύοντες, ἐν πλῆρει τῆς ἐν τούτῳ μεταβολῆς τοῦ βίου τῶν νεωτέρων ἐθνῶν ἀγνοίᾳ διατελοῦντες, ὅτι διὰ τοῦ ἀπλοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῆς ἡρώικῆς ἐθελουσίας θὰ ἠδυνάμεθα νὰ καταβάλωμεν τὸν ὁσημέραι ὀργανούμενον πολέμιον. Ἐν τῇ πλάνῃ ταύτῃ διετελέσαμεν ἐπὶ δεκαετηρίδος ὅλας, ὅτε ἡ ἀδιόρθωτος βαρβαρότης τῶν Τούρκων προὔκλεσε τὴν ὀργὴν τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν καὶ ἔδωκεν εὐλογοφανῇ δικαιολογίαν εἰς τὴν Ῥωσσίαν νὰ παρέμβῃ ἐνόπλιως ὑπὲρ τῶν καταδυναστευομένων ἐν τῇ Ἰλλυρικῇ χερσονήσῳ ὁμοφύλων τῆς, ὅπως κατόπιν δύο Σλαβικὰ κράτη ἰδρυθῶσι παράπλευρα χωρῶν, ἃς ἐπότισε τὸ Ἑλληνικὸν αἷμα καὶ ἃς αἰώνων ὄλων ἐθνικὰ μαρτύρια καὶ θυσίαι ἐς αἰὲ κατέστησαν Ἑλληνικάς.

Ἐπὶ τῶν χωρῶν ἀκριβῶς τούτων τὰ νεοπαγῇ Κράτῃ τὴν ὑστεραίαν τῆς ἀναστάσεώς των εἴτε εἰς ἴδια ἐθνικὰ ὀρμέφυτα ὑπείκοντα, εἴτε ὡς πρόσκοποι βαθυτέρων σχεδίων καὶ ἐπικινδυνότερων χρησιμεύοντα, ἀρπακτικὰς ἔρριψαν βλέψεις καὶ τῶν βλέψεων τούτων ἀνενδότως καὶ μετὰ σπουδῆς ἐπέδιώξαν καὶ ἐπιδιώκουσι τὴν πραγμάτωσιν. Τότε τὸ πρῶτον ἠρχίσαμεν ἀνανήφοντες καὶ ἔκτοτε ἐγένοντο τὰ πρῶτα βήματα πρὸς στρατιωτικὴν σύνταξιν τῆς χώρας καὶ ἀξιόλογον, σχετικῶς πρὸς τὴν προτέραν αὐτάρεσκον ἀδράνειαν, ναυτικὴν ἐτοιμασίαν. Ἀλλὰ γοργοὶ εἰς τὸ ἄρχεισθαι ἔργου τινος, ἐδείχθημεν καὶ τότε βραδεῖς περὶ τὴν ἐξακολούθησιν, καὶ τὰ γεγονότα τῆς 18 Ἰμβρίου 1885 ἠνάγκασαν ἡμᾶς εἰς ἐκ τοῦ παραχρῆμα παρασκευάς, εἰς ὧν τὴν ἀρτιότητα οὐδ' ἡμεῖς αὐτοὶ ἐπιστεύομεν καὶ δι' ἃς εὐρέθημεν ἠναγκασμένοι ν' ἀναγνωρίσωμεν σιωπηρῶς μετὰ ἄσκοπον θόρυβον πρᾶξιν διεθνῇ, ἣτις ἀπηλλοτρίωσε μὲν ἡμᾶς ἐκ τὸν πεντήκοντα χιλιάδων ἀκραφνῶν Ἑλλήνων, διεσάλευσε δὲ τὴν ἐπὶ τὸ ἐλευθερον Βασίλειον πίστιν τῶν κυμαινομένων πληθυσμῶν ἰδίᾳ μὲν κατὰ τὰ βόρεια, οὐχ ἥμισυ δὲ καὶ κατὰ τὰ μέσα τῆς περιμαχῆτου Μακεδονίας.

Ἀποθαρρυνθέντες ἐκ τῆς ἀποτυχίας ταύτης, ἀντὶ νὰ ἐπιζητήσωμεν τὴν διόρθωσιν τῶν ἡμετέρων ἀτελειῶν ἐπανεπέσαμεν εἰς τὸν πρότερον λήθαργον καὶ ἀφελέντες εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς ἀγῶνας κατεφθείραμεν ἐκ περιτροπῆς πάντας τοὺς κλάδους τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως, μὴ φεισθέντες μὴδ' αὐτοῦ τοῦ τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας.

Καὶ ἐχώρει οὕτω λαθραῖον ἀλλὰ γοργὸν τὸ κακόν, θ' ἀπέπνυγε δὲ ἐξ ὀλοκλήρου ἴσως πᾶσαν ζωὴν ἐν τῷ στρατεύματι, ἂν μὴ ἐκ τῆς βαθμιαίας ταύτης ἀποσυνθέσεως λαβοῦσα ἀφορμὴν ἢ δημοσιογραφία ἀφιεροῦτο, μεμονωμένα λαμβάνουσα γεγονότα, εἰς ἔντονον ἀλλ' ἄδικον ἐπίκρισιν οὐχὶ τῶν ὑπαιτίων τῆς καταστάσεως ταύτης, ἀλλ' αὐτῶν τῶν θυμάτων, τῶν ἀνδρῶν δηλαδὴ τοῦ στρατοῦ, οὔτινες ἐδοκίμαζον διπλὴν τὴν πικρίαν καὶ τὴν ἐκ τῆς ὀλιγωρίας τῶν ἀρμοδίων καὶ τὴν ἐκ τῶν ἀδίκων μορφῶν τῶν ἐπικρινόντων. Παρίσταντο ὡς παῖσαι ἀτελειῶν, ἐφ' αἷς ἰδιαιτάτα αὐτοὶ ἐθλίβοντο οὐδόλως εὐθυνόμενοι καὶ μετεῖχον τῆς ὀδύνης ἀπάντων τῶν σωφρονούντων Ἑλλήνων, ἣν ἐγέννα ὁ ὁσημέραι σοβαρώτερος καθιστάμενος τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ Ἑλληνικῶν δικαίων ποικιλότροπος κίνδυνος. Πᾶν ὅ,τι φιλότιμον ἐνέκλειεν ἐν ἑαυτῷ ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός, στενοχωρούμενον ἐκ τοῦ διπλοῦ κατ' αὐτοῦ ἀδικήματος ἀπὸ τε τῶν ἀρχόντων καὶ τῆς παραπλανωμένης δημοσίας γνώμης, ἐζήτει διέξοδον ἀπὸ τῆς καταθλιπτικῆς ταύτης δυσφορίας, ὅτε τῆς κοινῆς ἀπάντων βουλήσεως ἐρμηνεὺς ἀνέλαβε νὰ γείνη νεαρὸς ἀξιωματικὸς τοῦ Ἑλλ. Στρατοῦ διὰ τῆς ιδρύσεως σωματείου, οὗ «σκοπὸς εἶναι ἡ ἀναζωπύρωσις τοῦ Ἑθνικοῦ φρονήματος, ἡ ἐπαγρύπνησις ἐπὶ τῶν συμφερόντων τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων καὶ ἡ προπαρασκευὴ πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν» καὶ εἰς ὃ ἐδόθη τὸ ὄνομα ἀπλῶς «Ἑταιρία». Ἡ πείρα τῶν Ἑλληνικῶν σωματείων πάντων σχεδὸν ἀποτυγχανόντων καθίστα διστακτικὸν τὸν φιλοπάτριδα νέον οὐχὶ περὶ τῆς ἀποδοχῆς τῶν ἀρχῶν του, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν μετὰ ζήλου εὐσταθοῦς καὶ ἀμετακινήτου συνεργατῶν τοῦ μεγαλουργοῦ του σχεδίου καὶ μόλις εἰς δέκα καὶ τέσσαρας συναδέλφους του, φέροντας πάντας βαθμὸν οὐχὶ ἀνώτερον τοῦ ὑπολοχαγοῦ, ἐνεπιστεύθη τὸν Νοέμβριον τοῦ 1894 τὴν ἰδέαν, ἣν ἐκαλλιέργει ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ τὴν 12 τοῦ μηνὸς ἐκείνου ὑπέγραψον πάντες τὸ πρῶτον καταστατικὸν τῆς Ἑταιρίας.

Τοιαύτη ὑπῆρξε τῆς Ἑταιρίας ἡ γέννησις.

Καί ἔνεκα τοῦ μεγάλου σκοποῦ, ὃν προέθετο, καί ἔνεκα τῆς τάξεως, εἰς ἣν ἀνῆκον οἱ εὐγενεῖς δημιουργοὶ τῆς, ἐνεκολώθη τὴν μυστικότητά τῶν ἐργασιῶν καὶ λάθρα ἐξακολουθοῦσα τὸν περιεσκεμμένον αὐτῆς βίον δὲν ἡρίθμει ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1895 πλείονας τῶν ἐξήκοντα ἐταίρων, πάντων στρατιωτικῶν, οἵτινες ἀνεπαρκῆς εὐρόντες τὸ πρῶτον καταστατικὸν ἐν ταῖς διοικητικαῖς αὐτοῦ λεπτομερεῖαις ὑπέγραψαν τῇ 4 Σεπτεμβρίου τοῦ 1895 ἕτερον πληρέστερον κατὰ τοῦτο, ἀμεταβλήτου, ὡς εἰκός, διατηρηθέντος τοῦ πρώτου ἄρθρου, εἰς τὸ τέλος τοῦ ὁποίου προσετέθη μόνον ἡ φράσις «ἀντὶ πάσης θυσίας».

Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου γεγονότα ἐξῶθεν ἐπελθόντα ἐπετάχυναν τὰς ἐργασίας τῆς ἐταιρίας, πρῶτιστα δὲ πάντων τὰς ἀφόρως εἰς τὴν αὐξῆσιν τῶν μελῶν αὐτῆς. Κατὰ τὸ θέρος τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἄλλε πάλληλοι ἐγένοντο βουλγαρικῶν ἐνόπλων ὁμάδων εἰς τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας ἐπιδρομαί, ἡ εἰς αὐτὸ δὲ τὸ Μελένικον, καθαρῶς Ἑλληνικὴν πόλιν, εἰσοδός των, ὁ ἐνθουσιασμός, μεθ' οὗ ἐμαρτύρουν τὰς πατριωτικὰς των προθέσεις οἱ αἰχμαλωτισθέντες, παρσκευάζον τὴν κατὰ φυσικὴν ἀντίδρασιν ἐκ τῆς πολυετοῦς κοπώσεως τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος ἐξεγειρομένην κοινὴν γνώμην ἐν Ἑλλάδι, ἥς ἀνερρίπισαν τὴν πρὸς τὴν δρᾶσιν φορὰν, ἀντὶ νὰ ἐλαττώσωσιν, ἔτι μᾶλλον, τὸ μὲν αἰ ἀποτυχίαι τῶν Βουλγαρικῶν ὁμάδων, τὸ δὲ αἰ ἐν Δοσπάτ διαπραχθεῖσαι φρικαλέαι κακουργίαι. Ὁ τύπος ἤρξατο νὰ κρούῃ τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου καὶ νὰ προτρέπῃ ἐντόμως τὴν Κυβέρνησιν εἰς ἀποφασιστικὴν ἐνέργειαν, ἐν τῇ μεγάλῃ δ' αἰθούσῃ τῆς Νομικῆς Σχολῆς ἡ Ἑταιρία «Ὁ Ἑλληνισμός» προσεκάλει ψήφισμα τοῦ λαοῦ τῆς πρωτευούσης κατὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ κινήματος ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ὑπὲρ τῆς δράσεως τῆς Κυβερνήσεως πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν συμφερόντων τοῦ Ἑθνους.

Οὕτως ἀπὸ τῶν γεγονότων καλλιεργημένην τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ εὖρον οἱ πρῶτοι ἰδρυταὶ τῆς Ἑταιρίας, ὅτε ἀπεφάσισαν νὰ καταλέξωσιν ἐν αὐτῇ καὶ πολίτας καὶ καταστήσωσιν αὐτὴν κέντρον ἀληθῶς ἐθνικοῦ βίου, παραδώσωσι δὲ τὴν διοίκησιν τῆς εἰς ἀνώτατον συμβούλιον συγκροτούμενον κατ' ἴσιν μοῖραν ὑπὸ ἀξιοματικῶν ἀνωτέρου βαθμοῦ, ἐκ τῶν εἰς τὴν Ἑταιρίαν ἀνηκόντων, καὶ ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων πολιτῶν τῶν ιδιωτῶν ἐταίρων.

Οὕτω συνεκροτήθη τὸ πρῶτον ἑνδεκαμελὲς συμβούλιον τῆς «Ἑταιρίας» ὅπερ συστηματικώτερον ἐπελήφθη τῶν ἐργασιῶν τοῦ σωματοῦ.

Ἄν καὶ ἡ ἀγιότης τοῦ προβληθέντος σκοποῦ αὐτῆς καθίστα τὴν Ἑταιρίαν ἀσπαστὴν παντὶ Ἑλληνι, ἡ ἐκλογὴ τῶν μέσων καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐνεργείας αὐτῆς ἀπετέλουν τὸ δυσχερέστατον τῶν προβλημάτων, ὁ μετέπειτα δὲ βίος αὐτῆς μέχρι τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου, ὑπὸ ἀναμφισβητήτων γεγονότων καὶ ἀξιοπίστων κειμένων πιστούμενος, καταδεικνύει ὅτι ἡ διοίκησις τῆς Ἑταιρίας, ἥ τε τοῦ 1896 καὶ ἡ τοῦ 1897, οὐδ' ὅπως τοῦν παρεξέκλινε τοῦ θεμελίου τῶν ἀρχῶν ὡς πρὸς τὴν πορείαν αὐτῆς, τὸ θεμέλιον δὲ τοῦτο συνίστατο εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, τῆς Ἑταιρίας οὔτε ἀντιδρώσης εἰς τὰς νομίμους ἐξουσίας τοῦ Κράτους, οὔτε ἐκλυούσης τὸ κύρος αὐτῶν.

Ἡ Ἑταιρία, εἰς ἧς τὴν σύστασιν κυριωτάτη ἀφορμὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀκηδία τῶν νομίμων ἐξουσιῶν περὶ τὴν πολεμικὴν τοῦ ἔθνους ἐξάρτυσιν, ἐν πρωτίστως ἐπιζήτησεν, ν' ἀναπληρώσῃ τὴν ἐπίσημον ἀμέλειαν, οὐχὶ ἀναμιγνυομένη εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς χώρας, ἀλλ' ἐπιδρῶσα διὰ τοῦ ὄγκου τῆς ἡθικῆς αὐτῆς δυνάμεως, ἣν βαθμιαίως προσεπορίζετο διὰ τῆς προσελεύσεως τῶν ἀρίστων στοιχείων πάσης τάξεως τοῦ ἀπανταχοῦ Ἑλληνικοῦ, νὰ παρέχῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς ἐλευθέρως γωνίας τὰ στοιχεῖα τὰ ἀπαραίτητα, ὅπως καὶ τοὺς ἀναποτρέπτους κινδύνους τοῦ γένους δεόντως ἐκτιμήσῃ, καὶ τῶν δυνάμεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ σαφεστέραν λάβῃ τὴν διάγνωσιν καὶ εἰς ἀποτροπὴν τῶν κινδύνων ἐγκαίροτερον ἀσχοληθῇ· εἶχε δὲ πεποίθησιν ἐπὶ τὴν ἐπιτυχίαν τούτου, ἅτε ἐκπροσωποῦσα τὰ ξένα πρὸς τὰς κομματικὰς διαμάχας στοιχεῖα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὧν κέντρον ἐσκόπησε νὰ γείνῃ αὐτὴ ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία.

Δι' ὁποίου νομοταγοῦς τρόπου ἐπεζήτει τοῦτο, ἀποδεικνύει ἡ ἀπὸ 1ης Μαρτίου 1896 ἐγκύκλιος αὐτῆς, ἐν ᾗ μετὰ ἄλλων συνεβούλευεν εἰς τοὺς ἐταίρους καὶ ταῦτα.

«Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου (τῆς πολεμικῆς παρασκευῆς τῆς χώρας) τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἑταιρίας ἐντέλλεται πρὸς ἅπαντας τοὺς Ἑταίρους, ὅπως ἐφιστῶσιν ὅσον ἔνεστιν ἐπιμόνως καὶ ζωηρῶς τὴν προσοχὴν μὲν πασῶν τῶν τάξεων τοῦ λαοῦ, ἰδίως δὲ τῶν στρατιωτικῶν κύκλων περὶ τὸ θέμα τοῦτο, ἀνταλλάσσουσι δὲ τὰς μελέτας καὶ σκέψεις αὐτῶν περὶ τῆς στρατιωτικῆς τοῦ ἔθνους ἡμῶν μορφώσεως, οὕτω διηνεκῶς καὶ πεφροντισμένως, ὥστε νὰ κατανοήσωσι καὶ οἱ ἀρμόδιοι ἡγήτορες καὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, ὅτι ἐπιβλητικὴ τῆς πατρίδος ἀνάγκη ἐπιτάσσει τὴν ἄνευ περιστροφῶν καὶ ἀναβολῶν μέριμναν τῆς στρατιωτικῆς ταύτης διοργανώσεως, ἣτις ἂν διὰ λόγους, οὓς πρέπει νὰ ἀποφύγωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ἐξετάσωμεν, δὲν ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τὴν προσήκουσαν, πρέπει τοῦ λοιποῦ νὰ κατασταθῇ τὸ κυριώτατον ἀντικείμενον τῶν φροντίδων τῆς τε πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας».

Ἐνεκα τῶν ἀρχῶν τῆς τούτων παρὰ τὴν ἀφάνειαν καὶ τὴν μυστικότητα αὐτῆς ἡ Ἑταιρία ἔβαινεν ἀξανομένη πανταχοῦ ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1896 καὶ ἐν διαστήματι δύο μόνον μηνῶν ἐν μόναις ταῖς Ἀθήναις ἐδιπλασιάζοντο τὰ τμήματα αὐτῆς, ἡ συρροὴ δὲ εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς ἀνδρῶν πάσης κοινωνικῆς τάξεως καὶ πάσης πολιτικῆς ἀποχρώσεως οὐδὲν ἕτερον ἐμαρτύρει ἢ τὴν καθολικὴν συνείδησιν τοῦ ἔθνους περὶ τε τῆς τοῦ παρόντος ἐνδείας καὶ τῆς ἀμέσου ἀνάγκης τῆς τοῦ μέλλοντος παρασκευῆς. Τὴν ἀνάγκην ταύτην κατέστησαν προδηλοτέραν, ὡς ἐρρήθη, τὰ ἐν Μακεδονίᾳ βουλγαρικὰ κινήματα, διετῆρει δ' ἀκμαίαν καὶ ἀμετάπτωτον τὴν συναίσθησιν αὐτῆς ἡ ἐπὶ τῶν ὁρέων τῆς Κρήτης πλανωμένη ἐπιτροπὴ τῆς μεταπολιτεύσεως, ἥς τὸν ἀγῶνα ἀπέδειξαν μὲν δίκαιον αἱ δολοφονικαὶ ὑστερον συνωμοσίαι τῶν Τούρκων, ἔθνικόν δὲ ἡ βαθμιαία υἱοθέτησις αὐτοῦ παρ' ἅπαντος τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, ἡ καταλήξασα εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Βάμου. Ἐκτοτε ἤρχισεν ὁ νέος ἀγὼν τοῦ ἔθνους τοῦ Ἑλληνικοῦ κατὰ τῶν Τούρκων, ὁ μοιραίως ἀγαγὼν εἰς τὸν πόλεμον τῆς Τουρκίας κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Μυρία ἄλλα γεγονότα πλὴν τῶν προρρηθέντων ἐπιφανεστάτων συνετέλεσαν εἰς τὴν μόρφωσιν πολεμικῆς διαθέσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀσημαντότερον δὲ τούτων δὲν εἶνε ἢ ἐκ τῆς τελέσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων ἀναγεννηθεῖσα αὐτοπεποιθήσις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Συντάσσουσα τὰς διεσπαρμένας ἐθνικὰς δυνάμεις, ἡ Ἑταιρία ἐξεπλήρου πρόγραμμα στοιχειῶδες τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, πρόγραμμα δυστυχῶς, ὅπερ οὐδέποτε ἐπεδιώχθη συστηματικῶς καὶ ἐνιαίως ὑπ' οὐδεμιᾶς αὐτῶν καὶ ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1895 τὸ Διοικητικὸν αὐτῆς Συμβούλιον ἀπέλυεν ἐγκύκλιον πρὸς ἅπαντα αὐτῆς τὰ τμήματα, δι' ἧς ἐγνώριζεν αὐτοῖς, ὅτι «ἀπεφάσισε νὰ καταρτίσῃ ἐπιτροπὰς, αἵτινες συλλέγουσαι ἐκ διαφόρων πηγῶν πληροφορίας περὶ τῶν ὑποδούλων ἐπαρχιῶν, νὰ καταρτίσωσι βαθμὴδὸν πλήρη στατιστικὴν αὐτῶν,» καὶ προσεκάλει τὰ τμήματα νὰ ὑποδείξωσι τοὺς ἱκανοὺς πρὸς τοῦτο. Αἱ ἐπιτροπαὶ αὗται, αἵτινες ἐπελήφθησαν τῆς χωρογραφικῆς καὶ ἐθνολογικῆς μελέτης, διετέλουν ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1896, οὐδὲν δὲ παρημελήθη ἕκτοτε, ὅπως τὸ Διοικητικὸν τῆς Ἑταιρίας Συμβούλιον πληροφορεῖται περὶ τῶν ἐν ταῖς δούλαις ὁμόροις πρὸ πάντων ἐπαρχίαις συμβαινόντων ἐπαρκέστερον καὶ αὐτῆς τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Δυστυχῶς ἡ φύσις τῆς ἐν τούτῳ ἐνεργείας τῆς Ἑταιρίας δὲν ἐπιτρέπει εὐρυτέρας διασαφήσεις, καθίστανται δὲ καὶ περιτταὶ ἄφ' οὗ καὶ οἱ ἀγνοοῦντες τῶν ἐταίρων μαντεύουσι τὸ εἶδος τῆς ἐνεργείας ταύτης.

Ὡς πρόδηλον εἶναι, ἡ Ἑταιρία οὔτε τὰ Μακεδονικὰ τῶν Βουλγάρων κινήματα προὐκάλεσε, τὰ ὠθήσαντα τὸν λαὸν εἰς συλλαλητήρια, οὔτε τὴν πολιτείαν τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπιτροπῆς τῆς Μεταπολιτεύσεως ἐνέπνευσεν· διότι ἀπλούστατα τὸ μὲν πρῶτον οὐδ' ἀναίρεσέως χρήζει, τὸ δὲ δεύτερον διὰ τὴν πλήρη τότε ἠθικὴν καὶ ὕλικὴν αὐτῆς ἀδυναμίαν. Παρέσχον ὁμῶς ταῦτα εἰς αὐτὴν ἀνυπολόγιστον ἐπικουρίαν παρὰ τῇ ἐξεγερθείσῃ κοινῇ γνώμῃ, ἥτις ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐστρέφετο πρὸς αὐτὴν ὡς πρὸς τὸν ἀγνωστον καὶ μυστηριώδη σωτῆρα ἀπὸ τῶν ἀθεραπεύτων κακῶν. Οὐδὲν παράδοξον, ἂν ἐπαγγελλομένη τὸν διὰ τῆς ἠθικῆς αὐτῆς ἐπιβολῆς ἠθικὸν καταναγκασμὸν τῶν Κυβερνήσεων πρὸς τὴν ἐκ τῶν ἐνόντων παρασκευὴν τῶν πολεμικῶν δυνάμεων τῆς χώρας καὶ ἐμμένουσα ἀπαρεγκλίτως εἰς τὴν νομιμόφρονα πορείαν της, εὑρίσκειν ἅπανταχοῦ ὁπαδούς, ἐτι δὲ ὀλιγώτερον παράδοξον, ἂν, ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ πλείονα μέλη ἐγκολπουμένη, ὑφίστατο τὴν ἐπίδρασιν τῶν γνωμῶν καὶ τῶν συναισθημάτων τῶν μελῶν της, ὁμοφώνως ἐπιζητούντων τὴν ἐκ παντὸς τρόπου ἐνίσχυσιν τῆς ἐπαναστατημένης ἤδη καὶ διωκομένης Κρήτης. Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἀνάγκης ταύτης εὐρεθὲν τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον, ὅπερ δὲν ἠδύνατο οὐδὲ ἐδι-

καιούτο νὰ παρίδῃ τὰς εὐχὰς τῶν ἐταίρων, καθ' ὃ ἐντολοδόχον αὐτῶν, ἐμελέτησε τὸ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1896 Μακεδονικὸν κίνημα, οὗ τὴν σημασίαν καὶ τὸν σκοπὸν πληρέστατα σαφηνίζει ἡ ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1896 ἐγκύκλιος πρὸς τὰ τμήματα τῆς Ἑταιρίας, ἐν ᾗ μεταξὺ τῶν ἄλλων φέρονται καὶ ταῦτα. « Ἀλλ' ἡ ἡμετέρα Ἑταιρία τὴν ἐοήθειαν ταύτην (τῆς ἀποστολῆς ὀπλῶν καὶ φυσιγγίων εἰς Κρήτην), ἐνόησε νὰ συνδυάσῃ πρὸς ἄλλην γενικωτέραν ἐνέργειαν.

« Μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Κρήτῃ οἱ ἐθνικοὶ ἔρανοι ἀνέλαβον τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἀγῶνος, οὐδὲ θὰ ἦτο δυνατόν οἱ μετριοῦτατοι τῆς ἐταιρίας πόροι νὰ χρησιμοποιοῦνται ἐφεξῆς εἰς ἔργον οὕτω μεγάλης ἐπιβολῆς.

« Ὅθεν ἡ προσοχὴ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἐστράφη ἄλλαχοῦ. Καὶ ἐξ Ἑπείρου καὶ ἐκ Μακεδονίας θεικώταται ὑποδείξεις ἐγένοντο πρὸς τὸ Συμβούλιον, πείθουσαι αὐτὸ ὅτι ἡδύνατο νὰ στρατολογήσῃ πλείστους ὅσους ἄνδρας, καθ' ὅλα ἀρμοδίους, ὅπως ἀναλάβωσιν ἐνόπλιως τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα ἐν Ἑπείρῳ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ, ἐὰν ἡδύνατο ἡ Ἑταιρία νὰ παράσχωι τὰ μέσα πρὸς τὸν ὀπλισμὸν καὶ τὰ λοιπὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια διὰ τὴν συγκρότησιν ἀρματωλικῶν ομάδων. Ἀλλ' οἱ πόροι τῆς Ἑταιρίας οἱ τακτικοὶ οὐδὲν τοιοῦτον ἐπέτρεπον. Ἀλλοθεν ἐν τούτοις διὰ τοῦ θερμοῦ ζήλου καὶ τῆς ἐνεργείας τῶν ἐταίρων ἡδυνήθη νὰ περισυλλέξῃ ἐφόδιά τινα ἱκανὰ ὅπως προῆλθῃ εἰς τὴν ἐναρξιν τοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ τῆς ἀποστολῆς ἀρματωλικῶν ομάδων.

« Ἀλλ' ἡ ἐνέργεια αὕτη ἦτο ἀδύνατον νὰ προῆλθῃ συγχρόνως καὶ ἐκ παραλλήλου καὶ ἐν Ἑπείρῳ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ. Ὅθεν ἐδέησεν ἐναρξίς τοῦ τοιούτου σχεδίου νὰ γείνῃ ἀπὸ τῆς Μακεδονίας, οὐδένα δὲ βεβαίως λανθάνει ὁ λόγος τῆς προτιμήσεως ταύτης. Πλὴν τοῦ ἰσχυροτάτου λόγου ἀντιπερισπασμοῦ ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τῆς Κρήτης, ὅστις ἐπίσης κατορθοῦται διὰ τῆς προκλήσεως ποιᾶς τινος ἐξεγέρσεως εἴτε ἐν Ἑπείρῳ εἴτε ἐν Μακεδονίᾳ, ὑπάρχει ἕτερος ἰδιάζων ἐν Μακεδονίᾳ, ἐπιβάλλων δὲ ἐπιτακτικώτερον ποιάντινα ἐν αὐτῇ ἐνέργειαν ἀπὸ Ἑλληνικῆς ἀπόψεως, ἥτις καὶ μόνον ὡς διαμαρτυρία ὑπὲρ τῶν ἐπὶ τῆς Μακεδονίας δικαίων τῆς Ἑλλάδος εἶναι τὰ μάλιστα ἀποτελεσματικὴ καὶ τελεσφόρος. Ἐν Μακεδονίᾳ τῷ ὄντι πλὴν τῆς διπλωματικῆς ἐνεργείας, ἥτις τελεῖται ὑπὲρ τῶν Βουλγαρικῶν συμφερόντων καὶ ὑπὸ τῆς Βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως

καὶ ὑπὸ τῶν προστατῶν αὐτῆς καὶ ὑπὸ πλείστων κομιπάτων καὶ ἄλλων σωματείων καὶ πρακτικωτέρα ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους τελεῖται ἐργασία, δι' εἰσβολῆς ἐνόπλων σωματίων. Τῆς ἐργασίας δὲ ταύτης ἄμεσον ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἐκφρόσεις ἀφ' ἐνὸς καὶ ἡ ἐπιβολὴ ἐπὶ τῶν Μακεδονικῶν πληθυσμῶν, καὶ ὁ ἐθισμὸς τῆς δημοσίας γνώμης τῆς Εὐρώπης, ὅτι μόνον ἡ Βουλγαρικὴ φυλὴ ἔχει ἐπὶ τῆς Μακεδονίας δικαιώματα καὶ μόνον Βούλγαροι τὴν διεκδικοῦσι.»

Καὶ τί μὲν κατάρθωσαν οἱ ὑπὸ τοὺς Ἀθανάσιον Μπρούφαν, Χρ. Βερβέραν, Παπαδήμαν, Παν. Βερβέραν, Βελέντζαν καὶ Σαράντην καὶ Γούλαν Γκρούταν ἐκπεμφθέντες τὸ θέρος ἐκεῖνο τριακόσιοι ὀγδοήκοντα ὀκτώ (388) ἄνδρες, ἐγένετο ἔκτοτε γνωστὸν εἰς τοὺς ἐταίρους, αἱ περὶ τῶν ἁθλῶν δὲ αὐτῶν ἰδιωτικαὶ μαρτυρίαι ἄξια πολλῆς προσοχῆς, καὶ ἐπίσημοι ἐκθέσεις πρὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων καὶ Αὐστριακῶν προξένων πρὸς τὰς οἰκείας κυβερνήσεις, καὶ αὐτῶν τῶν ἐντοπίων στρατιωτικῶν ἀρχῶν τῆς Τουρκίας ἐμαρτύρησαν καὶ διὰ λόγου ὅτι δι' ἔργων καὶ ἐμφανῶς κατεδηλώθη παρὰ τοῖς Μακεδονικοῖς πληθυσμοῖς, τὴν ἀναθάρρῃσιν καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ φρονήματος τὴν ἀνύψωσιν. Πληθυσμοὶ καθαρῶς Βουλγαρόφωνοι ἐζήτησαν ὅπλα ὑπὲρ ἀγῶνος Ἑλληνικοῦ, πρῶτην δὲ ἤδη φορὰν εἰς ἐπαρχίας, ἐν αἷς ὁ Ἑλληνισμὸς τελείως ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῆς ἐπισήμου Ἑλλάδος καὶ πάντοθεν ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων πιεσθεὶς ἐφαίνετο ἀποβαλὼν οὐ μόνον τὴν γλῶσσαν ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος, ἀνέκυπτεν ὡς ὑπὸ ἐγερτηρίου σαλπίσματος. Ξένος, ὁ Victor Bérard ἐν τῇ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο (1897) ἐκδοθέντι συγγράμματι αὐτοῦ «Μακεδονία» καίπερ κατὰ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν συντήρησιν τῶν ἐπαναστατικῶν σωματίων στηριζομένῳ εἰς ἐσφαλμένας πληροφορίας, ἐπιμαρτυρεῖ τὸ ἀναμφισβήτητον γεγονός, ὅτι ἡ Τουρκία δὲν εὗρεν ἐπαρκεῖς πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπαναστατῶν τὰς ἐν εἰρήνῃ στρατιωτικὰς δυνάμεις τῆς, συνεκάλεσε δὲ ἐπὶ τούτῳ τὰς ἐφεδρείας Κοσσόβου καὶ Μοναστηρίου. Ἀλλὰ καὶ παρὰ ταῦτα οἱ ἐπαναστάται περιτρέχουσι τὰ ὄρη ἀνενόχλητοι καὶ μόνος ὁ χειμὼν ἀναγκάζει αὐτοὺς νὰ ὑποστρέψωσιν, ὅθεν ὠρμήθησαν. (Victor Bérard Macédoine, 1897. σελ. 216, 218 καὶ ἐπόμε.) «Βέβαιον εἶνε», λέγει ὁ συγγραφεὺς οὗτος ἐπὶ λέξει «ὅτι ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ὑπέστη ἀποτυχίαν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀρκοῦντως σοβαρὰς· πολλαχοῦ οἱ χωρικοὶ ἐκλήθησαν νὰ ἀνορύξωσι λάκκους, ὅπου

κρυφίως ἐτάφησαν οἱ νεκροί, καὶ κτήνη ἐζητήθησαν, ὅπως κομίσωσιν εἰς Μοναστήριον στρατιωτικὰς Τούρκων στολὰς καὶ ὄπλα» (Αὐτ. σελ. 216) 'Ἄλλ' ἀκριβέστατα ἀντιλαμβάνεται τῶν ἐπιτευχθέντων ἀποτελεσμάτων ὑπὸ τῶν γενναίων ἐκείνων ἀνδρῶν λέγων τὰ ἐπόμενα. «Ἐὰν μοναδικὸς σκοπὸς αὐτῶν ἦτο τὰ ἀνυψώσωσι τὸ γόητρον καὶ τὴν ἀγαθὴν τῆς Ἑλλάδος φήμην, ἐπέτυχον τελείως. Κατὰ τὸ προηγουμένον ἔτος, αἱ Βουλγαρικαὶ συμμορίαι, αἵτινες εἶχον ὑπερβῆ τὰ σύνορα ἀπὸ τοῦ Ῥίλου, κατὰ τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς Μακεδονίας, ἐντὸς ἐβδομάδων τινῶν συνελήφθησαν ὡς ὄρνυγες ἐν δικτύῳ. Κατὰ τὸ ἐνεστὸς ἔτος (1896) αἱ πέντε ἢ ἑξ αὐταὶ Ἑλληνικαὶ ὁμάδες ἐξ ἐξήκοντα μέχρις ὀγδοήκοντα ἀνδρῶν ἐξεῦρον τὸν τρόπον νὰ κατέχωσιν ἅπασαν τὴν μεταξὺ Πίνδου καὶ Ἀξιοῦ χώραν ἀπὸ τριῶν ἡδὴ μηνῶν. Πηδῶσαι ἀπὸ ὄρους εἰς ὄρος, ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου μέχρι Νερέτσης καὶ ἀπὸ Χασίων μέχρι Νίτζης φαίνονται ὡς σκοπὸν τάζασαι τὴν περιφέρειαν Μοναστηρίου. Ἐσκόπουν νὰ ἀποκαταστήσωσι μεταξὺ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ῥωμωσύνης (Roumbouk) ἢ τοῦ Βασιλείου τὴν ἀπὸ τινων ἐτῶν διακοπεῖσαν συνάφειαν διὰ τῆς ἐπιτυχίας τῆς Βουλγαρικῆς προπαγάνδας· μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν ἱερέων καὶ ἰδρυσιν Βουλγαρικῶν Σχολείων ἐν Φλωρίνῃ, Καστοριά, ἐν πᾶσι τοῖς χωρίοις κατὰ τὰ νότια τῆς πεδιάδος, τὸ Μοναστήριον καὶ οἱ ἐξελληνισθέντες Βλάχοι τοῦ ἦσαν ἐντελῶς ἀποκεκομμένοι καὶ σχεδὸν ἀπολωλότες ἐν τῷ μέσῳ τῶν Βουλγάρων».

Ὡς πρὸς δὲ τὰ δαπανηθέντα, καίτοι περὶ τούτων λεπτομερῶς ἐγνώρισεν τὸ Διοικητικὸν συμβούλιον τοῖς ἐταίροις διὰ τῆς ἀπὸ 8 Ὀκτωβρίου 1896 ἐγκυκλίου αὐτοῦ, ἄσκοπον δὲν κρίνει ἐν τούτοις νὰ ὑπομνήσῃ ὅτι τὸ ὅλον ποσὸν τὸ δαπανηθὲν μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου εἰς ἐξοπλισμὸν τῶν ἀνδρῶν τούτων, ἱματισμὸν, ἐφόδια πυρομαχικά, διατροφήν, φόρον εἰσαγωγῆς ὄπλων, ναύλους, περίθαλψιν ἐπανελθόντων ἐπαναστατῶν καὶ οἰκογενειῶν φονευθέντων, ἀποστολὴν ὄπλων καὶ φυσίγγων εἰς Κρήτην, ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὅλικόν ποσὸν δραχ. 58,868 καὶ 95/100. Ἄλλ' οὐδὲ τὸ ποσὸν τοῦτο ἐκέκτετο τότε ἢ Ἑθνικὴ Ἐταιρία ἐν τῷ ταμείῳ αὐτῆς, ἀλλ' ἐξεπορίσθη αὐτὸ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ προκληθέντων ἐράνων τῶν ἐταίρων καὶ ἐκ δανείων συναφθέντων ἐντὸς αὐτῶν τῶν κόλπων τῆς Ἐταιρίας.

Τοιαῦτα ἐνεργοῦσα ἐν τούτοις ἡ Ἑταιρία ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς ἐνεργείας καὶ ἄλλων παρομοίων σωματείων, τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», τῶν τεκτονικῶν στοῶν, τῆς ἐπισήμου Κεντρικῆς Κρητικῆς Ἐπιτροπῆς, τοῦ Ἐθνικοῦ Κέντρου, οὐ μόνον ἀπέσχε, τοῦθ' ὅπερ μέχρι τέλους ἐπραξε, νὰ παράσχη πράγματα τῇ Κυβερνήσει τοῦ Κράτους, ἀλλ' ἐνήσκησε τούναντίον αὐστηρότατα τὴν ἐπίδρασίν της ἐπὶ τῶν ἐταίρων ἀξιωματικῶν καὶ ἀπέτρεψε πολὺ πλεόντερον ἢ Ἑταιρία ἡ αὐτὸ τὸ Κράτος τὴν εἰς Κρήτην ἀθροδὸν ἀξιωματικῶν.

Δύναται ἄνευ δισταγμοῦ νὰ καυχηθῇ ἡ Ἑταιρία ὅτι μόνη ἡ ὑπαρξίς της ἀπέτρεψε τὴν καθ' ὁμάδας ἀθροδὸν εἰς Κρήτην ἀξιωματικῶν τοῦ στρατεύματος, διότι ἡ ἀποχὴ αὐτῆς ἀπὸ τοιαύτης παρορμήσεως, ἀκριβέστερον μάλιστα εἰπεῖν, ἡ αὐστηρὰ τούτου ἀπαγόρευσις ἐνεδείκνυσεν τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς ὡς σκοπούσης γενικωτέραν ἐνέργειαν, ἀδύνατον ἄλλως ἢ διὰ τῆς τελείας τοῦ Κράτους παρασκευῆς, ἐπιτυγχανομένης βαθμιαίως καὶ ἄνευ κλονισμοῦ τῆς πρὸς τοὺς νόμους τῆς πολιτείας πειθαρχίας.

Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη θετική, οὐχὶ δὲ ὅλως ἀσήμεντος ὑπηρεσία τῆς Ἑταιρίας πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν.

Ἡ ἀτελής λύσις τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, ἡ εἰς βραχὺν προωρισμένη βίον ἡ διὰ τοῦ ἱραδὲ τοῦ Σεπτεμβρίου 1896 ἐπελθοῦσα οὐδένα ἐν Ἑλλάδι εὐηρέστησεν. Ἀλλ' ἐπιβληθεῖσα μᾶλλον ἐξ Ἀθηνῶν ἢ ἐκ Κων)πόλεως διὰ λόγους, οὓς μόνη ἡ ἱστορία θ' ἀναγράφῃ μετὰ παρρησίας, κατέστη σεβαστὴ ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἐθεωρήθη σταθμὸς βραχυχρονίου ἐθνικῆς ἀναπαύλης, μακροτέρας πάντοτε ἢ ὅσον συνέτεμαν αὐτὴν αἱ Τουρκικαὶ σφαγαὶ τοῦ Ἰανουαρίου 1897. Ὑπὸ τὴν ἐλπίδα ταύτην προσκαίρου κατὰ τινὰ τρόπον εἰρήνης ἐπανήρχετο εἰς τὸ πρόγραμμα αὐτῆς ἡ Ἑταιρία, ἀφ' οὗ ἐξέτρεψεν αὐτὴν πρὸς καιρὸν τῶν πραγμάτων ἡ βία.

Ἀπὸ τοιούτων σκέψεων ὁρμώμενον τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον καὶ κατιδὼν πολλὰς ἀτελείας τοῦ ὑπάρχοντος κανονισμοῦ καὶ καταστατικοῦ προσεκάλει τοὺς ἐταίρους εἰς ὑποβολὴν γνωμῶν περὶ ἀναδιοργανώσεως τῆς ἐταιρίας, πρέπον δ' ἔκρινεν ἐν τῷ μεταξύ νὰ πενήθῃ ἐν πανδήμῳ μνημοσύνῃ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς 20 Ὀκτωβρίου 1896 εἰς τὰς πλείστας τῶν

πόλεων, ἐν αἷς εἶχεν ἰδρυμένα τμήματα, τῆς τε Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἑξωτερικοῦ, πλὴν τῆς Τουρκίας, τοὺς ἀφανεῖς ἐκείνους ἥρωας, οἵτινες ἐν θαυμαστῇ αὐταπαρνησίᾳ ἐβαψαν πρῶτοι κατὰ τὸ θέρος διὰ τοῦ τιμίου των αἵματος τὴν Μακεδονικὴν πατρίδα. Πάντες οἱ ἑταῖροι ἐνθυμοῦνται τὴν ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλληνικὴν κοινωνίαν μεταδοθεῖσαν ἐκ τοῦ μνημοσύνου τούτου πατριωτικὴν συγκίνησιν, ἡ πάνδημος δὲ συμμετοχὴ τῆς κοινωνίας ἐν ἀπεπιδείκτῳ σεμνότητι κατὰ τὰς διεπούσας τὴν Ἑταιρίαν ἀρχὰς προσέδωκεν εἰς αὐτὴν τῆς ἡθικῆς αὐτῆς δυνάμεως πληρεστέραν τὴν συναίσθησιν, ἰδιαιτάτα κυρουμένην καὶ ὑπὸ τῶν πραγμάτων, διὰ τῆς ἀθρόας τῶν ἑταίρων καὶ προθύμου προσελεύσεως.

Τοιαύτην πάντοθεν ἐκδηλουμένην ἔχουσα τὴν ἐνθάρρυνσιν τοῦ ἔργου τῆς ἡ Ἑθνικῆς Ἑταιρίας ἔγνω νὰ προβῇ εἰς τὸ πρῶτον τῆς δημοσιότητος διάβημα διὰ τῆς εἰς ἀπάσας τὰς ἐφημερίδας τῆς πρωτευούσης δημοσιεύσεως τοῦ προγράμματός της πρὸς τὸ Πανελλήνιον, γνωστοῦ μὲν ἤδη εἰς πάντας τοὺς Ἑταίρους, ἀλλ' οὔτινος περικοπαί τινες ἐκ τῶν οὐσιωδестέρων ὠφέλιμον εἶναι νὰ ὑπομνησθῶσιν ἐνταῦθα, ὅπως ἀκριβέστερον ἐκτιμήσωσι καὶ τὴν μετέπειτα πορείαν τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας.

« Ἀφ' ἧς μετὰ τὸν μέγαν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα τῶν πατέρων ἡμῶν, τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἐδιχάσθη εἰς τὸ μικρὸν ἐλεύθερον τμήμα ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸ μέγα τμήμα τὸ δουλεῦον, ἀπεσχίσθησαν ἐπίσης, ἀνίσως κατατηθεῖσαι, καὶ αἱ δυνάμεις αὐτοῦ, ἐνῶ ἀπόλυτος ἐπεβάλλετο καὶ ἐπιβάλλεται πάντοτε ἡ ἀνάγκη ὅπως ἡνωμένοι καὶ συμπαγεῖς ἀναπτύσσωνται καὶ παρατάσσωνται καὶ ἐν τῇ διττῇ ἐργασίᾳ ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἀμύνης τοῦ ἀθίκτου τῶν φυλετικῶν ἡμῶν δικαίων καὶ ἐν τῷ ἐνεργῶ ἀγῶνι τῆς συμπληρώσεως τοῦ ἔργου τῆς ἀπὸ τῆς δουλείας ἀπολυτρώσεως τῶν δυνάμεων ἀδελφῶν ἡμῶν.

« Καὶ αἱ μὲν ἀσυγκρίτως ὑπέροχοι δυνάμεις τοῦ Γένους ἐγκαταλελειμμένοι εἰς ἐναντίας, ἀποτεθαρρημένοι, ἐπτοημένοι κατ' οὐδὲν ἢ ἐλάχιστα ἡδυνήθησαν νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου τῶν πατέρων ἡμῶν, διότι ἐλάχιστη ἐγένετο μέχρι σήμερον ἐργασία, ἄκαρπος ἐν πολλοῖς καὶ αὐτῇ, πρὸς σύμπηξιν, ἀνάπτυξιν καὶ ἀπὸ ἐνιαίας διευθύνσεως καὶ πειθαρχικῆς ἐπιβολῆς κατεύθυνσιν αὐτῶν πρὸς τὸν μέγαν σκοπόν.

« Τὸ δὲ Κράτος τὸ ἐλεύθερον, πτωχὸν καὶ ἀσθενὲς μεθ' ὅλην τὴν φι-

λοπατρίαν τῶν ἐκάστοτε ἰθυνόντων αὐτό, ἀπὸ πολλῶν ἐσωτερικῶν περισπασμῶν καὶ σφαλμάτων καὶ ἀπὸ τῆς περὶ ἐπικρατήσεως διαξρωτικῆς διαπάλης τῶν κυβερνωσῶν τάξεων, παρεκωλύθη, ὅπως διαρκῶς ἀπαύστως καὶ ἀπὸ μεμελετημένου σχεδίου ἐργασθῇ πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, καὶ ἐπιτυχῇ ἄμυναν ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ Γένους· οὐδεμιᾶς δὲ ἡδυνήθη ποτὲ νὰ ἐπωφεληθῇ εὐθέτου περιστάσεως, ὅπως δι' εὐτόλμου αὐτοῦ καὶ ἐπικαίρου ἐνεργείας χωρήσῃ τὸ Ἔθνος εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ, ἄνευ τοῦ ὁποίου οὐδένα ἔχει προορισμὸν τὸ ἐλεύθερον Ἑλληνικὸν Βασίλειον. Διότι αἱ σπασμωδικαὶ τοῦ Κράτους παρασκευαί, αἱ κατὰ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν παρίσταται ἀνάγκη ἀμέσου ἐνεργείας πάντοτε ἐπιχειρούμεναι, οὐδέποτε ἡδυνήθησαν νὰ στηρίξωσιν ἀποφάσεις γενναίας καὶ ἐργασίαν ἐπίκαιρον.

«*Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ μὲν προαιώνιος ἐχθρὸς ἀποσυντίθεται καὶ καταργεῖται, λαοὶ δὲ ἀντίζηλοι μὴ κεκτημένοι πολλοστημόριον τῶν ὑπερόχων δυνάμεων τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους, ἐργαζόμενοι ὅμως ἐνιαίως καὶ μετ' ἐμμονῆς ἀκαμάτου, βαίνουνσι πρὸς ἐπιτυχίας εἰς μόνην ὀφειλομένης τὴν ἀχρηστίαν καὶ τὴν ἐγκατάλειπιν τῶν δυνάμεων τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους.*

«*Τὰς δυνάμεις ταύτας, ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ παραδείγματος τῆς Φιλικῆς ὁρμηθεῖσα, ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία, τὴν ὁποίαν μέχρι τοῦδε πολλοὶ διὰ μὲν τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἐνέργειαν αὐτῆς ἀπεκάλεσαν Μακεδονικὸν κομιτάτον, διὰ δὲ τὸν μυστικὸν αὐτῆς ὄργανισμὸν Ἀόρατον Δύναμιν, ἀνέλαβε νὰ ἀφυπνίσῃ, συμπήξῃ, ἀναπτύξῃ καὶ ἐνώσῃ πρὸς κατεύθυνσιν ἐνιαίαν καὶ ἐργασίαν πειθαρχικὴν τὰς δυνάμεις τὰς ἐν τῷ ἐλευθέρῳ Κράτει, τὰς τοῦ δουλεύοντος Γένους, τὰς δυνάμεις τοῦ ἀπανταχοῦ τῆς γῆς ἐγκατεσπαρμένον ἀποικιακοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τῷ θεμελιώδει σκοπῷ ἀκαταπονήτου ἐργασίας πρὸς τὴν ἀντὶ πάσης θυσίας ἀπελευθέρωσιν τῶν δούλων ἀδελφῶν.*

«*Οὐδεμία πολιτικὴ διαίρεσις ἐξ ἐκείνων, αἵτινες τόσον διαιροῦν τοὺς πολίτας τοῦ ἐλευθέρου Κράτους, οὐδεμία διχογνωμία ἐκ τῶν παραλυσουσῶν πολλαχοῦ τὰς Ἑλληνικὰς κοινότητας, οὐδεμία ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων ἐναντιότης ἀρχῶν ἀποκλείει τινὰ τῆς ἐν τῇ Ἑθνικῇ Ἑταιρίᾳ συμμετοχῆς, διότι ἡ σημαία τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας εἶνε ὁ ἐνωτικὸς δεσμὸς πασῶν τῶν Ἑλληνικῶν καρδιῶν, εἶνε ἡ σημαία ὅφ' ἣν*

δύνανται νὰ ταχθῶσι πάντες, ἀλλὰ καὶ μόνοι οἱ κατὰ τὰ ἱερὰ κηρύγματα τῶν Ἑθνικῶν Συνελεύσεων τοῦ Ἀγῶνος δικαιούμενοι εἰς τὸν τίτλον τοῦ Ἑλληνοῦ, οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες καὶ ἑλληνικὴν ἔχοντες τὴν ἔθνικὴν συνείδησιν.

« Εργάζεται πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ἐν γένει δυνάμεων τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἵνα κατὰ τὴν σιγμὴν καθ' ἣν ἡ ἀναπότρεπτος τῶν πραγμάτων φορὰ θέλει φέροι τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος σύμπαν ὑπὸ τὴν εὐλογίαν τοῦ προσιάτου Θεοῦ εἰς τὸν περὶ τῶν ὅλων ἀγῶνα, αἱ δυνάμεις τοῦ ἐλευθέρου Κράτους ἔχουσιν ἔρεισμα ἰσχυρὸν τὰς ἀναπτυχθείσας καὶ παρασκευασθείσας δυνάμεις τοῦ Γένους.

« Θεωρεῖ ἰδιαίτερον αὐτῆς καθῆκον ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρεία ἀπευθυνομένη πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος νὰ ἐξάρῃ τὴν δῆλωσιν, ὅτι οὔτε ἐν τῷ παρελθόντι οὔτε σήμερον οὔτε ποτὲ ἐν τῷ μέλλοντι, θὰ ὑπάρξῃ τις συνάφεια μεταξὺ ταύτης καὶ τῶν ἐν τῷ ἐλευθέρῳ Κράτει πολιτικῶν δικαιρέσεων, βλέψεων καὶ συμφερόντων. Τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρείας εἰς εἶνε ὁ ἱερὸς καὶ ἀκοίμητος πόθος· νὰ παρέχῃ εἰς τὰς ἐκάστοτε νομίμους ἐξουσίας τοῦ ἐλευθέρου Κράτους, ἀγωνιζομένας ὅπωςδῆποτε τὸν ἑθνικὸν ἀγῶνα, παράλληλον τὴν ἐνεργὸν ἀντίληψιν τῶν δυνάμεων τοῦ Γένους.

« Τούτου ἕνεκα ἡ πρόοψις τοῦ μεγάλου τούτου κινδύνου ἐπιβίλλει εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν διὰ τοῦ πρώτου τούτου ἐγγράφου, δι' οὗ ἀποκαλύπτει εἰς τὸ Γένος τὴν ὑπαρξίν καὶ τὸ πρόγραμμα αὐτῆς, ὅπως ποιουμένη ἐκκλησίαν εἰς τὴν φιλοπατρίαν τῶν νομίμων τοῦ Κράτους ἐξουσιῶν, συστήσῃ τὴν ἄμεσον καὶ ἐπείγουσαν ἐργασίαν συστηματικῆς ὁργανώσεως καὶ τῆς ἀντὶ πάσης θυσίας ἀναπτύξεως τῆς κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν πολεμικῆς δυνάμεως τοῦ Κράτους τῆς ὁποίας ἡ σύνταξις ἄλλοτε ἀμελουμένη καὶ ἄλλοτε ἀτελῶς καὶ σπασμωδικῶς ἐπιχειρουμένη δὲν ἐπέτρεψε εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ ἐπωφεληθῇ πολυτίμων ἐυκαιριῶν ὑπὲρ τῆς Ἑθνικῆς ἀποκαταστάσεως.

« Ἀπευθύνουσα πρὸς τὸ Γένος τὸ πρόγραμμά της ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρεία θεωρεῖ καθῆκον αὐτῆς νὰ ἐξαγγείλῃ, ὅτι μόνον ἂν ἡ φιλοπατρία τοῦ Ἑθνους παράσχῃ τὰ μέσα τὰ ἀπαραίτητα πρὸς ἐκπλήρωσιν σκοποῦ,

οὕτω μεγάλης ἐπιβολῆς, δύναται γὰρ προσατενίσῃ μετὰ πεποιθήσεως πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν. Διὰ τοῦτο ἐπικαλεῖται ὑπὲρ τοῦ ἔργου αὐτῆς τὸν ἔρανον τῶν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς Ἑλλήνων. Οἱ ἔρανοι οὗτοι θέλουσι καταβάλλεσθαι εἰς μόνα τὰ φανερά κέντρα, τῶν ὁποίων τὴν σύστασιν διὰ νεωτέρας ἀνακοινώσεως θέλει ἀναγγεῖλει προσεχῶς ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρεία, διότι ἐπὶ τοιούτου σκοποῦ μόνον ἐνιαία καὶ συγκεντρωτικὴ ἐνέργεια δύναται γὰρ φέρῃ πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν, σύγχυσιν δὲ καὶ βλάβην καιρίαν φέρει εἰς τὰ ἔθνικὰ συμφέροντα ὁ πολλαπλασιασμός σωματείων καὶ συλλόγων, ὧν ἕκαστος πενιχρὰ διαθέτων μέσα, ἤθελε προεαίνει εἰς ἐνεργείας ἀλληλοσυγκρουόμενας καὶ ἥμισυ σοδαράς.

.

Τοιοῦτον εὐρὺ πρόγραμμα μαρτυροῦν καὶ τῶν ἀναλαβόντων τὴν ἐκτέλεσιν τὰς νομοταγεῖς πατριωτικὰς προθέσεις καὶ εὐελπιζόμενον περίοδον ἀληθοῦς ἐθνικοῦ βίου, ἐπελθὼν καθ' ὃν χρόνον ἡ δυσφοροῦσα κοινωνία ἐκ πλείστων λόγων τῆς διοικητικῆς τοῦ Κράτους ἀποσυνθέσεως ἀνεζήτει νέον παράγοντα ἀναπλάσεως, κυριολεκτικῶς συνεκέντρωσε τὰς ἐλπίδας τοῦ Πανελληνίου ἐπὶ τοὺς ἀφανεῖς κήρυκας ἀληθινῆς ἀναγεννήσεως.

Ἐν τούτοις μετὰ τὰς συμφορὰς τῶν ἀλλεπαλλήλων καὶ ἐκ τοῦ παρὰ χρῆμα δυσερμηνεύτων ὑποχωρήσεων εἰς τὴν διψῶσαν ἐν τῇ ἀπογοητεύσει αὐτῆς κοινωνίαν ὃ ἀνεύρη τοὺς αἰτίους τῆς καταστροφῆς, ἐρρίφθησαν ἐξ ἀσυγγνώστου ἐπιπολαιότητος, ἵνα μὴ βαρύτερον χαρακτηρισθῇ τὸ πρᾶγμα, ποικίλαι μομφαὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων δύο χρεῖα ἐνταῦθα ν ἀναιρεθῶσιν.

Ἡ λελογισμένη τῆς ἐταιρίας πορεία προσεπόρισε τάχιστα γενικὴν τὴν ἐκτίμησιν τοῦ κοινού, ὅπερ πανταχοῦ ἐνεργοῦσαν αἰσθανόμενον αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ οὐδαμοῦ συναντῶν αὐτὴν ἐν προσώποις, ὑπέκυψε κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ περὶ αὐτῆς εἰς τὸ γόητρον τῆς ἀφανείας καὶ πλείοτερον ἀκολουθοῦν τὰς ἐλπίδας τοῦ ἡ ἀσχολούμενον εἰς τῆς ἀληθείας τὴν ἐξακρίβωσιν, μεγάλῃν μὲν, μερίζονα τοῦ ἀληθοῦς, ἐφαντάσθη τὴν διάδοσιν αὐτῆς, κολοσιαίους δὲ τοὺς πόρους. Ὑπῆρξαν οἱ ὄνειροπολήσαντες ὅτι διέθετεν ἐξήκοντα ἑκατομύρια! Ἀλλὰ πόθεν ἡρύσθη αὐτὰ οὐδεὶς ἐξήτασεν, οἱ πάντες δὲ ἐλρημόνησαν καὶ τὸ πρόγραμμα αὐτῆς τὸ κατὰ Ὀκτώβριον 1896 δη-

μοσιευθὲν καὶ τὴν κατὰ τὸ τέλος Ἰανουαρίου 1897 ἐκκλησιν τοῦ φανε-
ροῦ αὐτῆς κέντρου, δι' ὧν ἐζήτει τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὸν ἔρανον πανδήμως
ὁμολογοῦσα τὴν οικονομικὴν ἐνδειάν της. Κατελογίσθη ὁμως παρὰ τὰς
δημοσίας ταύτας ὁμολογίας ὡς πταῖσμα αὐτῆς καὶ τὸ ὅτι παρέλιπε νὰ
θεραπεύσῃ τοὺς φαντασιοπληκτοῦντας λέγουσα πόσα ἔχει εἰς τὸ ταμεῖόν της!

Πλὴν ὁμως τούτου μετ' ἐπιμελείας ἀνεσύρθη μετὰ τὰς συμφορὰς ἐκ
τῆς λήθης καὶ ἡ ἀπὸ τῆς λέσχης παραίτησις τῶν ἀξιοματικῶν τοῦ πεζι-
κοῦ, τοῦ ἱππικοῦ καὶ τοῦ οικονομικοῦ, εἰς ἑλλειψιν δὲ προχειροτέρου ὑπευ-
θύνου ἡ Ἑταιρία παρεστάθη ὡς ἡ καὶ τὸ κακὸν τοῦτο δημιουργήσασα
καὶ ἐκλήθη ν' ἀποτίσῃ ἀμαρτήματα ἀλλότρια. Καὶ ὁμως τὸ γεγονός, ὅτι
ἡ Ἑταιρία περιελάμβανεν ἐταίρους ἐκ πάντων τῶν ὁπλῶν καὶ ὅτι ἂν
ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας ὑπηγορεύετο τὸ τοιοῦτον, ἡ παραίτησις δὲν θὰ περιω-
ρίζετο εἰς τοὺς ἀξιοματικούς τοῦ πεζικοῦ, ἱππικοῦ καὶ οικονομικοῦ, τὸ
γεγονός τοῦτο ἔμεινεν ἀπαρατήρητον, ὡς ἄγνωστοι ἔμειναν αἱ εἰλικρινεῖς
καὶ ἐπίμονοι προσπάθειαι τῆς Ἑταιρίας νὰ συντελέσῃ εἰς πᾶν ὅτι ἔτεινεν
εἰς τοῦ στρατεύματος τὴν ὁμόνοιαν, διότι πρῶτιστα πάντων αὐτῇ τοῦ
προγράμματός της ἡ ἐκτέλεσις θὰ ἐματαιοῦτο ἐκ πάσης ἐσωτερικῆς ἐν τῷ
στρατῷ διχονοίας, ὡς ἄγνωστοι διετέλεσαν αἱ ἐπίμονοι καὶ ἀνένδοτοι
ἀποκρούσεις ποικίλων προτάσεων, αἵτινες ἔτεινον εἰς τὸ νὰ θέσωσιν ὑπὸ
τὸ γόητρον τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας συλλόγους ἐξυπηρετοῦντας τὴν ἐσωτε-
ρικὴν πολιτικὴν καὶ προγράμματα πολιτευτῶν, διότι ὅρον ἐκ τῶν θεμε-
λιωδῶν ἔθηκεν ἑαυτῇ ἡ Ἑταιρία τὴν μὴ ἀνάμιξιν εἰς τὰ ἐσωτερικά, ἐφ'
ὧ πρόωρον ἔσται, ἂν θελήσῃ τις νὰ δικαιώσῃ αὐτὴν ἀπὸ τοῦδε.

Μετὰ δύο ἡμέρας ἀπὸ τῆς παραιτήσεως ταύτης τῶν ἀξιοματικῶν
ἐπήρχετο ἡ δημοσίευσις τοῦ διαγγέλματος τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως,
ἐν ᾧ ἡ Α. Μ. ἐπιθυμοῦσα, ὅπως ἡ ἐκγύμνασις τοῦ Ἑλλ. Στρατοῦ ἀπο-
τελέσῃ τὸ θεμέλιον τῆς ὁργανώσεως αὐτοῦ καὶ καταστήσῃ αὐτὸν ἄξιον τῆς
ἀποστολῆς του, ἔκρινεν ἐπείγουσαν τὴν σύστασιν μονίμου στρατοπέδου,
ἐν ᾧ ἀποχωριζόμενος ὁ στρατὸς τῆς συνήθους ἐν ταῖς πόλεσιν ὑπηρε-
σίας, ἥθελεν ἐπιδοθῇ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν στρατιωτικῶν ἔργων καὶ μεγάλων
γυμνασίων, ἀφοσιούμενος ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν στρατιωτικὴν αὐτοῦ
ἐκπαίδευσιν. Προσέθετε δὲ εἰς τὴν ζωναν σύστασιν περὶ ἀγορᾶς ἵππων
καὶ νέων ὁπλῶν καὶ ταῦτα Ἀπὸ ἐτῶν ἤδη, κύριε Πρωθυπουργέ, ὁ
Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπασχολεῖται εἰς ποικίλας ὑπηρεσίας ἐξερχομένας

τοῦ αὐστηροῦ κύκλου τῶν ἔργων αὐτοῦ, εἶνε δὲ καιρὸς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν μόνην σύμφωνον τῷ προορισμῷ του ἐπασχόλησιν, τὴν σύντονον ἐκγύμνασιν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὸ μέτρον τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων τοῦ Κράτους τελειότερον καταρτισμὸν του.

Τὴν ἐκ τοῦ διαγγέλματος στιγμιαίαν ἀνακούφισιν τῆς κοινωνίας διεδέχθη μείζων ἢ πρότερον δυσφορία ἐκ τῆς βαθυτέρας ἐξετάσεως τῶν πραγμάτων, πρωτοστατοῦντος καὶ ἐν τούτῳ τοῦ τύπου, διότι οὐδεὶς ἠδύνατο πλέον νὰ πιστεύσῃ, ὅτι αἱ ἐπιθυμίαι τῆς Α. Μ. θὰ ἐξετελοῦντο, ἀναλογιζόμενος ὅτι ὁ ἑνδεκα ἡμέρας πρὸ τοῦ διαγγέλματος ὑποβληθεὶς προϋπολογισμὸς οὐδὲν ποσὸν ἀνέγραφε περὶ γυμνασίων, οὐδὲν περὶ τελειοτέρου ὁπλισμοῦ, οὐδὲν περὶ ἵππων, εἰς ἐπίμετρον δὲ αὐτὸς ὁ Πρωθυπουργός, ἐν ᾧ ἐξ ἑνὸς ἰσχυρίζετο πλήρη μετὰ τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως καὶ αὐτοῦ ὁμοφωνίαν, ἀπέφευγεν ἐξ ἑτέρου προκαλούμενος ἐν τῇ Βουλῇ ῥητὴν νὰ δώσῃ ὑπόσχεσιν περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐν τῷ διαγγέλματι καὶ ἐκφρασθῇ σαφῶς περὶ τούτου καὶ περιωρίζετο τῇ 25 Νοεμβρίου εἰς ταῦτα. Θέλει ἔλθῃ ἡμέρα, καθ' ἣν ἡ Βουλὴ θὰ πληροφορηθῇ ἐὰν αἱ ἀποφάσεις τῆς Κυβερνήσεως θὰ εἶνε ἐκεῖναι, τὰς ὁποίας ἀναγράφει τὸ Διάγγελμα τοῦ Ἡγεμόνος, ἐὰν θὰ εἶνε τινὲς ἐξ αὐτῶν ἢ πᾶσαι.

Ἐν αὐτῇ τῇ Βουλῇ τὸ διάγγελμα ἐχαρκτηρίσθη ὡς πυροτέχνημα, ἡ γνώμη δὲ αὕτη εὗρισκε πίστιν παρὰ τῷ κοινῷ, τὸ μὲν διότι δὲν ἐβλεπε τὴν ἀνάλογον πρὸς τὴν ὁσημέραι ὀξυνομένην ἐν Κρήτῃ κατάστασιν τῶν πραγμάτων σπουδὴν, τὸ δέ, διότι τὰ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης λαμβανόμενα μέτρα δὲν ἐξήντλουν τὰς ἐν τῷ διαγγέλματι ἐπιθυμίας τοῦ Βασιλέως. Ὁ στρατὸς ἀφῆνετο καὶ πάλιν ἐν κύκλῳ ἄλλοτρίῳ τῆς ἀποστολῆς του διὰ τῆς διατηρήσεως τῆς ἀστυνομίας, δέκα πέντε δὲ ὅλας ἡμέρας μετὰ τὸ Διάγγελμα διωρίζετο ἐπιτροπὴ, ὅπως ἀποφανθῇ περὶ τοῦ καταλληλοτέρου ὅπλου.

Ἀνεμνήσθημεν πάντων τῶν γεγονότων τούτων, ὅπως θέσωμεν τοὺς ἐταίρους εἰς τὴν θέσιν νὰ ἐκτιμήσωσι δεόντως τὴν κατάστασιν τοῦ δημοσίου φρονήματος, ὅτε τὸ νέον ἐγκαθιδρυθὲν Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἑταιρίας ἐκαλεῖτο νὰ συνεχίσῃ ἀπὸ τῆς 4 Ἰανουαρίου 1897 τὰς ἐργασίας τοῦ προκατόχου μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ νέου καταστατικοῦ καὶ κανονισμοῦ, οἵτινες ἐτέθησαν ἐν ἐφαρμογῇ ἀπὸ τῆς 5 Δεκεμβρίου 1896. Χαρακτηριστικὸν τῆς καθολικῆς δυσπιστίας εἶνε τὸ γεγονός, ὅτι ἅμα τῇ

έφαρμογῇ τοῦ νέου κανονισμοῦ κατηγγέλθη εἰς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα τὸ ἄρθρον 5^{ον} αὐτοῦ, ὃπερ ἀποκλείει μετὰ τῶν ἄλλων καὶ πάντα τὰ μέλη τῆς Βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ οὕτω ἐν τῇ νέᾳ αὐτῆς ἐμφανίσει ἡ Ἑταιρία παρεστάθη ὡς παράνομος ὀργανισμός, ἐνῶ τοῦ ἁρθρου ἐκείνου τὴν διάταξιν ὑπηγόρευσαν λόγοι καθαρῶς πατριωτικῆς συνέσεως καὶ συνετῆς πρὸς τὸ Στέμμα εὐλαβείας. Ἄλλως δὲ οἱ βασιλόπαιδες διὰ τῆς ἐν τῷ στρατῷ καὶ τῷ ναυτικῷ ἐξαιρετικῆς αὐτῶν θέσεως ἠδύναντο νὰ ὑπηρετήσωσι τελεσφορώτατα τὴν πολεμικὴν σύνταξιν τοῦ ἔθνους ἄνευ τῆς ὡς ἐκ τῆς ιδιότητος αὐτῶν ἀπροσφόρου ἀναμίξεως εἰς τὰ ἔργα ιδιωτικοῦ σωματείου. Ἄλλ' οἱ εὐρίσκοντες ὡς τὴν μόνην κατάλληλον περίστασιν νὰ ὑπηρετήσωσι τὸ Στέμμα ἐν τῇ καταγγελίᾳ τῶν ἄλλων, κατῴρωσαν νὸ καταστήσωσιν ὑποπτον τὴν Ἑταιρίαν παρὰ τῇ Α. Μ. προβάντες μέχρι τῆς μωροτάτης συκοφαντίας, ὅτι ἡ Ἑταιρία ἐδαπάνησε χρήματα διὰ τὰς ἐφημερίδας «Σκρίπ» «Ἑστίαν» καὶ «Ἑμ-πρός» πρὸς ἀντιδυναστικὸν δημοσιογραφικὸν πόλεμον, ἀντιθέτως πρὸς τὰ αὐταπόδεικτα γεγονότα, ὅτι μέχρι τοῦ Ἀπριλίου 1897 οὐδὲ διὰ τὰ δημοσιεύματά της εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πληρώσῃ τι εἰς ἐφημερίδας καὶ ὅτι οὐδέποτε συνεταιρισμὸς ἐλληνικὸς περιέκλεισε τόσῳ νομοταγῇ καὶ συντηρητικῇ στοιχείᾳ, ὅσα περιλαμβάνει ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία· τὸ ὅτι δὲ οὐδὲ λεπτὸν ἐδαπάνησεν ἡ Ἑταιρία εἰς τὸν τύπον ἐξηκρίβωσε βεβαίως ἡ διορισθεῖσα ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἐπιτροπὴ, διότι τὸ Δ. Σ. τῆς Ἑ. Ἑταιρίας κυρίως ἔνεκα τῶν δυσφημιῶν τούτων διὰ τοῦ ἐν ἀπάσαις ταῖς ἐφημερίσαι δημοσιευθέντος ἐγγράφου αὐτοῦ αὐθόρμητον καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς πρὸς τοῦτο ὑποχρεώσεως εἶχεν ὑποβάλει τὴν διαχείρισιν τῆς Ἑ. Ἑ. ὑπὸ τὸν ἐλεγχον τῆς πολιτείας.

Τὸ νέον Διοικητικὸν Συμβούλιον ἀναλαβὼν τὰ καθήκοντα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς 4 Ἰανουαρίου 1897 εὗρε τὴν ἑταιρίαν παντοδύναμον μὲν ἠθικῶς, ἅτε καταπληκτικῶς διαδεδομένην ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ τῷ ἔξω Ἑλληνισμῷ, μόνον δ' ἐν Ἀθῆναις ἀριθμοῦσαν πλείονα τῶν εἴκοσι τμημάτων, ὁλικῶς δὲ σφόδρα ἀνίσχυρον, διότι παρὰ τὴν προγενεστέραν ὑπόδειξιν κέντρων ἐν τῇ ἄλλοδαπῇ πρὸς συλλογὴν ἐράνων μέχρι τῆς 28 Ἰανουαρίου,

καὶ ὠρισμένως κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, ὅτε τὸ συστάν δεκατετραμελές φανερόν κέντρον ἐδημοσίευσεν τὴν πρὸς τὸ Πανελλήνιον ἐκκλησίαν του, τὰ ἐν τῷ ταμείῳ τῆς Ἑταιρίας ἐκ τε τῶν ἐκτάτων εἰσφορῶν καὶ ἐκ τῶν συνδρομῶν τῶν ἐταίρων εὐρισκόμενα χρήματα συνεποσοῦντο ἀκριβῶς εἰς δραχμὰς δέκα τρεῖς χιλιάδας τριακοσίας ὀγδοήκοντα δύο καὶ πεντήκοντα λεπτὰ (13282,50). Ἄλλ' ἤρκει αὐτῇ ἡ ἡθικὴ ἐκείνη δύναμις, ὅπως ἐπιδιώξῃ τὸν προορισμὸν τῆς Ἑταιρίας, τὸν συνιστάμενον εἰς τὴν ἐξέγερσιν τοῦ Πανελληνίου φρονήματος καὶ εἰς τὴν διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ φρονήματος τούτου ἐπὶ τῶν νομίμων τοῦ Κράτους ἐξουσιῶν σύνταξιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων αὐτοῦ τοῦ Κράτους. Οὐδὲ πόρρωθεν κατὰ τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Ἰανουαρίου ἡδύνατο τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον νὰ προῖδῃ τὴν γοργὴν ἐπίσκηψιν τῶν μετέπειτα γεγονότων, εἰς ἃ οὔτε συνετέλεσεν, οὔτε μετέσχεν, ἀλλ' οὐδ' ἠύχετο ἕνεκα τοῦ ἀπαρασκεύου τοῦ Κράτους τόσῳ ταχέως νὰ ἐπέλθωσιν. Ἦρκεῖτο μόνον εἰς προσπαθείας πρὸς ἀγορὰν ὅπλων διὰ τῶν ὑπαρχόντων μέσων αὐτῆς καὶ ἐπολλαπλασίαζε τὰς προσηλυτιστικὰς ἐνεργείας αὐτῆς καὶ ἡσχολεῖτο εἰς τὴν συγκέντρωσιν πληροφοριῶν καὶ συνειδητέων ὅπως ἐν προσεγγεῖ ἄλλ' οὐχὶ καὶ ἐν ἀμέσῳ μέλλοντι, προηγηθείσης τῆς παρασκευῆς τοῦ Κράτους. θέσῃ εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ τὰ οὕτω συγκεντρούμενα ἡθικὰ καὶ ὕλικὰ αὐτῆς κεφάλαια πρὸς τὸν κρίσιμον τοῦ Ἔθνους ἀγῶνα, οὗ τὴν προσέγγισιν οὐδεὶς ἡδύνατο ὠρισμένως νὰ προσδιορίσῃ, ἀλλ' οἱ πάντες προσεχεστάτην ἐθεώρουν. Ἀπόδειξις τρανοτάτη τούτων εἶνε ἡ ἀπόρριψις αἰτήσεως βουλευτοῦ τινὸς τῆς Κρήτης. . Χ. περὶ παροχῆς ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας 400 ὅπλων μετ' ἀναλόγων φυσιγγίων καὶ τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων χρημάτων πρὸς διατήρησιν ἐπὶ μῆνα 400 ἀνδρῶν ἵνα, ὡς ἔλεγεν, ἀρξῇται τοῦ ἀγῶνος ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Φεβρουαρίου, καὶ ἡ ἐπὶ τῇ αἰτήσει ταύτῃ τῇ 13 Ἰανουαρίου 1897 ληφθεῖσα ἀπόφασις τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, καθ' ἣν ἡ Ἑταιρία προτιμωτέραν καὶ συμφερωτέραν διὰ τὸ Ἔθνος ἐθεώρει τὴν ἐναρξιν τοῦ ἀγῶνος ἐν Κρήτῃ, ἢ ἐπ' ἧρχετο μετὰ τὴν πλήρη ἀποτυχίαν τοῦ ἰδρυθέντος διὰ τοῦ ἱσαδὲ πολιτεύματος, ἀποτυχίαν, ἣν προέβλεπε καὶ ἐφ' ἣ ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἐδικαιώθη, ἣν ὁμως οὐδέποτε ἐφαντάζετο ὡς ἐπὶ θύραις οὔσαν.

Δυστυχῶς οἱ Βέηδες τῆς Κρήτης, πρὸς οὓς βεβαίως ἡ Ἑταιρία δὲν διετέλει εἰς συνεννόησιν, εἶχον τὰ πάντα πάντα παρασκευάσει, ὅπως διαψεύ-

σωσι τὰς προσδοκίας τῶν ἐφησυχασάντων ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἰραδέ, καὶ ἀπὸ τῶν μεμονωμένων φόνων τῆς 19 20 καὶ 21 Ἰανουαρίου προσέβησαν εἰς τὴν γενικὴν σφαγὴν τῆς 22ας Ἰανουαρίου ἐντὸς τῶν Χανίων καὶ προεκάλεσαν κατάστασιν, ἣτις εὗρισκεν ἐν Ἀθήναις τὸ γενικὸν φρόνημα παρεσκευασμένον ἐκ μυρίων ἀφορμῶν εἰς μέτρα ἔσχατα πρὸς ἱκανοποίησίν του.

Οὕτως ἐπιμελούμενον τῶν κατὰ τὴν Ἑταιρίαν τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον παρὰ τὴν καθολικὴν σύγχυσιν τῶν πνευμάτων ἔμεινεν ἀκλόνητον εἰς τὴν πίστιν πρὸς τὰ καθεστῶτα καὶ εἰς τὴν πρὸς τὸν Ἀνώτατον Ἀρχοντα εἰλικρινῇ εὐλάβειαν, αὐτὰς δὲ τὰς εὐχὰς τῶν ἐν Ἀθήναις τμημάτων ἀντικατοπτρίζουσας ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ἑταιρίας ὅτι καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἀπανταχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ συνέβαινε, εὐχὰς περὶ ὑπομνήματος πρὸς τὴν Α. Μ. περὶ τῆς ἀνάγκης ἀμέσων καὶ πραγματικῶν τοῦ Ἔθνους παρασκευῶν ἔγνω νὰ διατυπώσῃ ἐν δυσπαρερμηνεύτῳ εὐλαβεῖα δι' ὑπομνήματος ἀποσταλέντος τῇ 23 Ἰανουαρίου καὶ νὰ ὑποβάλῃ τῇ Α. Μ. τὸν ὁμόθυμον τῆς Ἑταιρίας πόθον περὶ ταχείας καὶ σοβαρᾶς συντάξεως τῶν πολεμικῶν τοῦ Κράτους δυνάμεων, διότι ἀπέναντι τῶν ἐπικειμένων κινδύνων τὰ ἐν τῷ διαγγέλματι μέτρα ἀπεδεικνύοντο ἀνεπαρκῆ. Ἐν τῷ ὑπομνήματι τούτῳ τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἔλεγεν.

Βασιλεῦ!

Ἡ ἀνωτάτη τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας ἀρχὴ ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν κατὰ τὸν καταστατικὸν τῆς Πολιτείας νόμον Ἀρχηγὸν τοῦ Στρατοῦ καὶ τοῦ Στόλου ἐκπληροῦ καθήκον τοῦ ὁποίου τὸ ἀναπόδραστον καὶ αὐτὴ ἐπιγινώσκει, ἀλλ' εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἐνάσκησιν προσεκλήθη καὶ δι' ἐπιτακτικῆς ἐντολῆς τῶν ἀπανταχοῦ τοῦ ἐλευθέρου Κράτους καὶ τοῦ δούλου Ἑλληνισμοῦ τμημάτων τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας.

Βαθύτατα σύνοιδε, Βασιλεῦ, ἡ Ἀνωτάτη τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας Ἀρχή, ὅτι ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης δὲν θέλει παρίδει τὴν σοβαρότητα τῆς ἐντολῆς, δι' ἣς αὕτη περιεβλήθη ὑπὸ τῶν ἀπανταχοῦ ἐταίρων, ὑπὸ τῆς μερίσσης δῆλα δὴ καὶ ἀγρόπνου καὶ ζηλοτύπου τῶν ἐν κινδύνῳ δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ μερίδος τοῦ Ἔθνους,

Ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρεία, Βασιλεῦ, ὥς δὲν διέλαθε βεβαίως τὴν ὀξυδερκεῖαν τῆς Ὑμ. Μεγαλειότητος, μεγίστας παρέσχεν ἄχρι τοῦδε ὑπηρεσίας καὶ εἰς τὸ ἔθνος καὶ εἰς τὸν θρόνον. Ἀπεινάξε τὴν ἀποθάρρυνσιν καὶ τὸν ἀπελπισμὸν περὶ τοῦ ἐθνικοῦ μέλλοντος, ὅστις ἐβάρυνεν ἐπὶ τῶν καρδιῶν καὶ ἑλευθέρων καὶ δούλων, ἐνέπνευσεν εἰς τὸ ἔθνος τὴν ἐπὶ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ πεποίθησιν, εἰς τὰ σημεῖα δὲ ἐν οἷς ὁ κίνδυνος τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶνε ἀμεσώτερος, ἐπέδειξε διὰ μικρῶν τὴν ἀκατάβλητον τοῦ Ἑθνους ῥώμην καὶ τὴν στερεὰν αὐτοῦ ἀπόφασιν, ὅπως μὴ ἐπιτρέψῃ τὴν καταπάτησιν τῶν δικαίων του.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν θρόνον, Βασιλεῦ, παρέσχε μεγίστας ὑπηρεσίας ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρεία, διότι ἀναστήσασα τὴν ἐλπίδα ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Ἑθνους καὶ ἐμπνεύσασα αὐτῷ τὴν πεποίθησιν ὅτι ὑπάρχει ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Ἑθνους ἡ Δύναμις, ἣτις δὲν θέλει ἐπιτρέψει νὰ ἀπολεσθῶσιν ἀνυπεράσπιστα τὰ δίκαια αὐτοῦ, ἀπέτρεψε καὶ ἐξακολουθεῖ ἀγρόπνως ἀποτρέπονσα ἀνωμαλίας καὶ περιπετείας ἐσωτερικάς, εἰς ἃς μοιραίως πάντοτε ἄγει ὁ ἀπελπισμὸς καὶ οἱ ὅποιοι εἶνε ἐπίσης ἐπικίνδυνοι καὶ εἰς τὴν δυναστείαν καὶ εἰς τὸ ἔθνος.

Ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρεία διατελεῖ ἐν τελείᾳ ἐπιγνώσει τοῦ μεγέθους τῆς εὐθύνης, ἡ ὁποία βαρύνει ἐπ' αὐτῆς, διότι ἐπὶ τῶν τελεσφόρων αὐτῆς ἐργασιῶν καὶ τῆς ἀδόλου αὐτῆς φιλοπατρίας ἐπερειδόμενον τὸ ἔθνος ἐφρησυχάζει ἐν γαλήνῃ καὶ πεποιθήσει, τὴν ὁποίαν ἔνεκα δεινῶν ἐν τῷ παρελθόντι ἀτυχημάτων, ὀφειλομένων ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἑλλειψιν μερίμνης περὶ τὴν πολεμικὴν σύνταξιν τοῦ κράτους, δὲν ἐδυνήθησαν ἀτυχῶς μέχρι τοῦδε νὰ ἐμπνεύσωσιν εἰς αὐτὸ αἱ νόμιμοι τοῦ κράτους ἐξουσίαι.

Τῆς συνειδήσεως τῆς εὐθύνης ταύτης, ἣν ὑπέχει ἀπέναντι τοῦ γένους ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρεία ἐκδήλωσις εἶνε τὸ παρὸν ὑπόμνημα, τὸ ὁποῖον αὕτη ἀπευθύνει πρὸς τὸν νόμιμον Ἀρχηγὸν τῶν πολεμικῶν δυνάμεων τῆς χώρας, ποιουμένη ἐκκλησίαν εἰς τὴν φιλοπατρίαν τοῦ Θρόνου καὶ εἰς τὴν διαυγῆ συνείδησιν τῶν πρὸς τὸ ἔθνος καθηκόντων του καὶ ζητοῦσα παρ' αὐτοῦ ν' ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν πρὸς τὴν εἰλικρινῶς σκόπιμον σύνταξιν τῶν πολεμικῶν δυνάμεων τῆς χώρας.

Τὸ δικαίωμα τοῦτο ἀρύεται ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Κράτους ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Συντάγματος, ὅτι δὲ καὶ ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης τὴν αὐτὴν ἔχει περὶ

τῶν δικαιωμάτων τοῦ Θρόνου γνώμην ἀποδεικνύει αὐτὸ τὸ διάγγελμα Αὐτοῦ τοῦ ὁποίου ὅμως αἱ ἐπαγγελίαι αἱ ἀναγόμεναι εἰς τὴν σύνταξιν τῶν στρατιωτικῶν Δυνάμεων τῆς χώρας οὔτε λυσitteλεῖς οὔτε ἐπαρκεῖς ἐκρίθησαν ὑπὸ τοῦ "Εθνους.

Ἄλλὰ καὶ τὸ "Εθνος, Βασιλεῦ, ἔχει τὴν πεποιθήσιν ὅτι ἐὰν ἡ "Υμ. Μεγαλειότης ἤθελεν ἐπιδιώξει ἐπιμόνως τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ὀργάνωσιν τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, οὐδεμία Κυβέρνησις οὔτε εἶχεν οὔτε θέλει ἔχει τὴν δύναμιν ἀλλ' οὐδὲ καὶ τὴν θέλησιν ν' ἀντιδράσῃ εἰς τοῦτο.

Οὐδὲ ἡ οἰκονομικὴ ἀνεπάρκεια τοῦ Κράτους ἀποτελεῖ, Βασιλεῦ, πραγματικὸν κώλυμα πρὸς παρασκευήν, δι' ἧς αἱ ἡμέτεραι δυνάμεις νὰ προσεγγίσωσι τοῦλάχιστον τὰς δυνάμεις νεοπαγῶν ἀντιζήλων ἐν τῷ Αἴμῳ κρατῶν, ἀντὶ τὰ τελῶσιν οὕτω ὑποδεέστεραι τούτων, ὥστε νὰ προκαλῶσι τοὺς κατὰ τῆς πολεμικῆς ἡμῶν δυνάμεως χλευασμοὺς τῶν ξένων, ὧν τὸ ὄνειδος δὲν ἀντανακλᾷ μόνον ἐπὶ τοῦ "Εθνους, Βασιλεῦ! — Τῷ ὄντι τὸ ἔθνος σύνοιδεν, ὅτι δὲν εἶνε ὁ κατάλληλος χρόνος σήμερον, ὅτε βαρύνονται καὶ δυσασπόμενοι ἐπικρέμονται οἱ κίνδυνοι, νὰ περιορίζηται τὸ δάνειον τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας, ἀποδιδομένων εἰς τὰς Τραπεζὰς πολλῶν ἑκατομμυρίων, τὸ "Εθνος καὶ βάρη εἶνε πρόθυμον νὰ ὑποστῇ ἔκτακτα, ὅταν πρόκηται νὰ χρησιμεύσωσιν ἀποκλειστικῶς εἰς ἐξοπλισμούς, τὸ "Εθνος διορᾷ πληθὺν πόρων, ἀρκεῖ δὲ νὰ ὑπομνησθῇ ὅτι πολλῶν δεκάδων ἑκατομμυρίων ἀξία ἀνήκουσιν εἰς μονὰς κατὰ τύπους μόνον ὑφισταμένας, αἱ ὁποῖαι διασπαθῶνται πρὸς συμπλήρωσιν τῆς διαφθορᾶς ἐν τῇ διοικητικῇ ἱεραρχίᾳ καὶ αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο ν' ἀποτελέσωσι τὴν ἐδραιωτέραν βάσιν ταμείου ἀμύνης τοῦ "Εθνους.

Δεινὰ ἀνυπολογίστως ἐπέκεινται καταστροφαί, Βασιλεῦ, ἐὰν τὰ γεγονότα, ἅτινα ῥαγδαίως ὑπαμείβονται ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀνεξαρτήτως τῆς θελήσεως καὶ τῆς πρωτοβουλίας ἡμῶν, παρουσιάσωσι τὴν Ἑλλάδα καὶ πάλιν ἀνέτοιμον εἰς προστασίαν τῶν δικαίων αὐτῆς, ὡς ἐν ἔτει 1878, ἐν ἔτει 1885, καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν τῆς Κρήτης ἐξέγερσιν.

Ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία ὑποδεικνύει εἰς τὸν θρόνον τὴν ἀνάγκην συντόνου τοῦ "Εθνους ἐξοπλισμοῦ, θεωροῦσα καὶ αὕτη ὡς καὶ τὸ "Εθνος ἀνάξια προσοχῆς τὰ τελούμενα, ὅταν αὐτὸ τὸ κοινότερον καὶ στοιχειωδέστερον παραλείπηται, ἢ πληρωαῖς ἀποθηκῶν δι' ὅπλων, ἅτινα ἀμυθῆτως εὗωνα ἐκποιεῖ σήμερον ἡ Γαλλία, ἀπαραίτητα διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τῆς ἐφε-

δρείας καὶ τῆς ἐθνοφρουρᾶς, ἀλλὰ ἔτι μᾶλλον ἀπαραίτητα διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν ὑποδούλων, οἱ ὅποιοι τελοῦσι πάντες ἄοπλοι, ἐν ᾧ χρόνῳ κατὰ τὰς ἐπισήμους πληροφορίας τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ὑμ. Μεγαλειότητος, ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις ἐξοπλίζει ἐπιμελῶς τοὺς Μουσουλμανικοὺς πληθυσμούς.

Διότι μὴ λησμόνει, Βασιλεῦ, ὅτι αἱ δυνάμεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ δὲν περιορίζονται εἰς τὰς τῆς ἐλευθέρας χώρας, ἐν περιπτώσει δὲ πολεμικῆς δράσεως ἡμῶν ἀνὰ πᾶν βῆμα τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ πρὸς τὰ πρόσω κατὰ μυριάδας θέλει αὐξάνει ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ιδέας στρατευομένων ὁπλιτῶν ἡμῶν καὶ ναυτῶν, ἀρκεῖ νὰ ἔχωμεν ἐπαρκῆ ὅπλα καὶ πολεμοφόδια διὰ τοὺς ἐν ἐνθουσιασμῷ προσερχομένους ὑποδούλους ἡμῶν ἀδελφούς.

Περὶ τούτων δέ, τῆς μεγάλης ἐθνικῆς στρατιᾶς, ἥς πυρὴν μόνον εἶνε αἱ δυνάμεις τοῦ ἐλευθέρου Κράτους, οὐδέποτε δυστυχῶς ἐλάβομεν μέριμναν ἐνδελεχῇ. Τρανὴ δὲ τούτου ἀπόδειξις εἶνε ὅτι τὰ ἐν ταῖς ἀποθήκαις τοῦ κράτους ὅπλα μόλις ἐπαρκοῦσι διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ μονίμου στρατοῦ, οὐδεμία δὲ ἐλήφθη φροντίς, ὅπως ὁπλισθῶσιν ἐκεῖνοι, ὧν τεσσάρων καὶ ἡμίσεως αἰώνων δουλεία ἀφώπλισε τὰς χεῖρας, ἀλλ' ὅχι καὶ τὴν καρδίαν, ἐκεῖνοι οἵτινες μετὰ παλμῶν καρδίας καὶ δακρύων εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀποελέπουν εἰς τὸ Ἕθνος Σου καὶ τὸν Θρόνον Σου.

Βασιλεῦ, οὐδεὶς σήμερον εἶνε κύριος τῶν περιστάσεων. Τῆς Κρήτης τὸ πολίτευμα οἰκτρῶς ἀποτυγχάνει ἀπὸ τῶν πρώτων ἀποπειρῶν τῆς ἐφαρμογῆς του, νέα δὲ ἐπανάστασις εἶνε σήμερον ἐπὶ θύραις.— Κατὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καθεστώτος τοῦ Γένους ἐξυφαίνονται ἐπιβουλαί, τῶν ὁποίων ἡ ἔκρηξις ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν δύναται νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸ ἐλεύθερον Κράτος εἰς ἀγῶνα περὶ τῶν ὅλων πρὸς ἄμυναν ὑπὲρ αὐτῆς πλέον τῆς φυλετικῆς ἡμῶν ὑποστάσεως. Οἱ ἡμέτεροι δμόφυλοι διατελοῦσιν ἐν διηνεκεῖ κινδύνῳ σφαγῶν, ἐξ ὧν δεινὰ δύνανται νὰ ἐπιβληθῶσι τῷ ἐλευθέρῳ Κράτει καθήκοντα, ἀπὸ τοῦ ὀργασμοῦ δὲ καὶ τῆς πυρετώδους ἐργασίας τῶν ἀντιζήλων τοῦ Αἵμου κρατῶν δύνανται νὰ προέλθωσι γεγονότα ἀνεξάρτητα οὐ μόνον τῆς ἡμετέρας θελήσεως, ἀλλὰ καὶ τῶν ἡμετέρων προόψεων.

Μὴ παρίδης, Βασιλεῦ, τῶν κινδύνων τούτων τὰ ἀσφαλῆ ἀποτελέσματα κοινὰ καὶ διὰ τὸ Ἕθνος καὶ διὰ τὴν δυναστείαν.

Μὴ λησμονήσης, Βασιλεῦ, τοῦ Στέμματος τὸ βαρυσήμαντον ἔμβλημα. Ἐν τῇ τοῦ λαοῦ ἀγάπῃ ἐδράζεις τὴν ἰσχὺν Σου καὶ τὴν ἀγάπην ταύτην ἀμέριστον Σοὶ παρέσχεν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς καὶ ἐν εὐτυχίαις καὶ ἐν δυστυχήμασιν. Ἀλλ' ἀξιοῖ καὶ παρὰ Σοῦ, Βασιλεῦ, ἀπὸ τῶν ἐνδείξεως τῆς ἀγάπης τῆς Σῆς πρὸς τὸ Ἔθνος καὶ τῆς ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος αὐτοῦ μερίμνης Σου.

Ἄν δὲ παρὰ πᾶσαν εὐλογον προσδοκίαν, Βασιλεῦ, ἡ Ὑμ. Μεγαλειότης ἤθελεν ἀρνηθῇ τὴν προσήκουσαν προσοχὴν εἰς τὴν κραυγὴν τοῦ κινδύνου, ἣν ὀργνύνει ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρεία, καὶ τότε τὸ διάστημα αὐτῆς δὲν θὰ ἀποξῇ ὅλως ἄσκοπον.

Ὅταν, ὁ μὴ γένοιτο, ἐνσκήψωσιν αἱ ἀσφαλεῖς καὶ ἀναπότρεπτοι συμφοραὶ ἐκ τῆς παραμελήσεως τῆς στρατιωτικῆς συντάξεως καὶ ἐκ τοῦ ὅλως ἀνετοιμοῦ τοῦ Κράτους, εἰς τὴν Ἐθνικὴν Ἑταιρίαν θ' ἀποδοῇ δικαιοσύνη, οὗ πρᾶττοσα πᾶν τὸ ἐφικτὸν αὐτῇ ὅπως παρασκευάσῃ τὸ φρόνημα καὶ τὰς δυνάμεις τοῦ Γένους, οὐδενὸς ἡμέλησεν ὅπως προκαλέσῃ παράλληλον καὶ τοῦ κράτους τὴν ἄγρυπνον μερίμναν. Ὁ καταλογισμὸς τῆς εὐθύνης τότε θέλει ἐπέλθῃ ἐν ἐπιγνώσει. Βεβαίως δὲ τὴν Ἐθνικὴν Ἑταιρίαν οὐδόλως θέλει βαρύνει ἡ εὐθύνη συμφορῶν, τὰς ὁποίας κυοφορεῖ ἡ ἐξακολούθησις τῆς ἀδιαφορίας τῶν νομίμων τοῦ Κράτους ἐξουσιῶν περὶ τὴν σύνταξιν τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ δυνάμεων.

Ἀλλ' ὅμως ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρεία, Βασιλεῦ, τρέφει τὴν εὐφροσύνην προσδοκίαν οὗ ἡ φιλοπατρία ἀλλὰ καὶ ἡ σύνεσις τῆς Ὑμ. Μεγαλειότητος θέλει ἀποτρέφει τὰς ἐπικρεμαμένας ἐκ τῆς παρατάσεως ἀσυγγνώστου καταστάσεως συμφορὰς, καὶ οὗ ἐπὶ τῶν ἐπικειμένων μεγάλων ἔργων οὐχὶ κατανομῆς εὐθύνης ἀλλ' ἀπονομῆς τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ Ἔθνους θέλει παραστῇ ἀφορμή.

Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ πρακτικῶς ὑπομνήματος τοῦ συνταχθέντος τὴν 21ην Ἰανουαρίου, τοῦτ' ἐστὶν πρὶν ἢ ἀγγελοῦσιν αἱ ἐν Χανίοις διαπραχθεῖσαι φρικαλεότητες, ἐν ᾗ ἀναπαρίστανται μετ' ἀκριβείας αὐτόπτου τὰ ὕστερον διαδραματισθέντα καὶ αἱ ἐπελθοῦσαι ἀτυχίαι, πᾶς τις πείθεται περὶ τῆς εὐλαβείας τοῦ ἐγγράφου τούτου καὶ τῆς πατριωτικῆς συνέσεως, ἣτις ὑπηγόρευεν αὐτό, ἐκτὸς ἂν ἡ μετὰ παρρησίας παράστασις τῶν ἀληθῶν τοῦ Ἔθνους ἀναγκῶν παρὰ τῷ Ἡγεμόνι θεωρηθῇ ἀποτελοῦσα ἀνευλάβειαν πρὸς τὸν θρόνον. Αἱ ἐν τῷ ὑπομνήματι τούτῳ παρα-

κλήσεις τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας πρὸς τὴν Α. Μ. οὐδένα λανθάνουσιν ὡς πρὸς τὴν σημασίαν των. Ἀφορῶσαι τὴν πολεμικὴν σύνταξιν τῶν πολεμικῶν δυνάμεων οὐδεμίαν εἶχον παρακέλευσιν πρὸς πολεμικὰς ἐνεργείας, ἀπλῶς δὲ ἐξεπροσώπων τὴν καθολικὴν συνείδησιν τοῦ Ἑθνους περὶ τῆς ἀνάγκης τῶν παρασκευῶν, ἡ περὶ τῆς ὁποίας ἀδιαφορία κατηγγέλλετο ὡς μέλλουσα νὰ ἐπιφέρῃ ἀνυπολογίστους συμφοράς. Τὰ κατόπιν γενόμενα ἀποδεικνύουσι πάσης περιγραφῆς πιστότερον τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας τὰς πατριωτικὰς ὑποδείξεις.

Ἐν ᾧ δὲ ἡ Ἑθνικὴ ἑταιρία ἐν εὐλαβεῖ νομιμοφροσύνῃ ἐξέφρασε πρὸς τὸν Ἀνακτα μόνον τοὺς πόθος αὐτῆς περὶ ἐγκαίρου ἐξοπλισμοῦ τοῦ ἔθνους ἀπέναντι παντὸς ἐνδεχομένου ἀπροόπτου, τὰ ῥαγδαίως ἐπελθόντα ἐν Κρήτῃ γεγονότα προὔκალεσαν ἐν τῇ Βουλῇ καὶ παρὰ τῇ δημοσίᾳ γνώμῃ ἀξιώσεις ἀμεσωτέρας ἐνεργείας. Τὴν ἐπιούσαν δὲ τῆς ὑποβολῆς τοῦ ἀνωτέρου ἀπὸ 21 Ἰανουαρίου ὑπομνήματος τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας μετὰ τὴν γνῶσιν τῶν ἐν Χανίοις σφαγῶν οἱ λόγοι τοῦ κ. Δ. Πάλλη, ἀρχηγοῦ τῆς Ἀντιπολιτεύσεως, οὐδεμίαν, οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἔχοντος σχέσιν πρὸς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν, οἱ ἐκφωνηθέντες τῇ 24 Ἰανουαρίου ἐν τῇ Βουλῇ, Ἡμεῖς πρῶτοι θὰ τεθῶμεν ἐπὶ κεφαλῇ τῆς ἐπαναστάσεως, ὅπως καταργήσωμεν καθεστὸς, τὸ ὁποῖον οὐδὲν ἕτερον δύναται νὰ πράξῃ ἢ νὰ ζημιώτῃ τὰ ἔθνικα συμφέροντα ἀπεικονίζον πιστότερον τὴν ἐκτὸς τῆς Βουλῆς ἐπικρατοῦσαν κατὰστασιν.

ὑπὸ τὴν δυσκαταγώνιστον, ἥς ἄνω ἐμνήσθημεν, πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης, ἡ τότε κυβέρνησις κατὰ τὸ τέλος τῆς θυελλώδους συζητήσεως τῆς 24 Ἰανουαρίου ἐγνώρισε τῇ Βουλῇ τὰς διαταγὰς περὶ ἀπόπλου τοῦ στόλου καὶ τὴν 25 Ἰανουαρίου πρώτη ἡ «Υδρα» καὶ ὕστερον ἡ «Μυκάλη» ἀπέπλεον εἰς Κρήτην. Ποίας εἶχον διαταγὰς τὰ πλοῖα ταῦτα τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου, τὸ πρῶτον ἐμφανιζομένου ἐν τοῖς ὕδασι τῆς ἀδελφῆς νήσου, ἀποβάνει πρόβλημα, ὅπερ ἐλπίζομεν θὰ διευκρινισθῇ ταχέως, ἀλλ' ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἐχαιρέτισεν αὐτὰ ἀπερχόμενα ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι εἰς τὴν σφαζομένην νῆσον καταπλέοντα θὰ προέβαινον εἰς ἐνεργὸν σωτηρίαν τῶν κινδυνευόντων Κρητῶν. Τοιοῦτον τι δὲν ἐγένετο· ἀλλὰ πρὶν ἢ τοῦτο γνωσθῇ, ἡ ἀπὸ ποικίλων ἀφορμῶν διστάζουσα καὶ ἀμφιβάλλουσα κοινωνία ἀνεύρισκεν, ἐλπίδων διψαλέα, τὴν ἀνακούφισίν της εἰς τὸ γεγὸνός τοῦ ἀπόπλου, ἀπὸ τῶν ἐλπίδων δὲ τούτων, ἃς ἡ κατὰ τῶν φόβων

ἀντίδρασις τῶν πόθων φύσει ἀνυψοῖ εἰς βεβαιότητα, ἡ μὲν Ἑθνικὴ Ἑταιρία ὀπηθύνει τὴν ἀπὸ 25 Ἰανουαρίου ἐκκλησίαν τῆς πρὸς τοὺς Κρήτας, ὅπως κηρύξωσι τὴν ἔνωσιν, ὅτε τύπος ἐχαιρέτιζε ταύτην ὡς ἐπικειμένην καὶ ἡ ἐν τῇ Βουλῇ ἀντιπολίτευσις ἔναρξιν ἀληθινοῦ ἀγῶνος τὰ γενόμενα θεωροῦσα ἐζήτησε μυστικὴν αὐτῆς συνεδρίασιν, ὅπως μετ' ἐξακρίβωσιν τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων ἡ πολιτεία ρυθμίσῃ τὴν μετέπειτα διαγωγὴν τῆς. Ἀλλ' ἡ πρότασις αὕτη περὶ μυστικῆς συνεδρίας ἀπερρίφθη, ἐξώργισε δὲ τοῦτο τὴν φιλύποπτον κοινωνίαν καὶ νέαι ἡγέρθησαν ἀμφιβολίαι καὶ νέας αὐται προὔκαλεσαν ἀντιδράσεις. Ἐρμηνεύς τῆς ἀντιδράσεως ταύτης, ὡς εἰκός, ἐγένετο ἐκτὸς μὲν τῆς Βουλῆς ἡ δημοσιογραφία ὁμοφώνως καὶ ἀδιακρίτως συνιστῶσα «*τόλμην καὶ θάρρος!*» ἐντὸς δὲ αὐτῆς ἡ Ἀντιπολίτευσις καὶ κατόπιν τῆς βιαίας παρορμήσεως τοῦ κ. Ῥάλλη τῆς 29 Ἰανουαρίου πρὸς τὴν Κυβέρνησιν «*τολμήσατε, τολμήσατε, τολμήσατε!*» τὴν νύκτα τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐξέπλεε, τοῦ πλήθους φρενητιωδῶς ἐνθουσιῶντος, ὁ ὑπὸ τὸν βασιλόπαιδα Γεώργιον τορπιλικὸς στόλος, τῇ 1ῃ Φεβρουαρίου ἀπεστέλλετο ὁ στρατὸς εἰς Κρήτην ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν συνταγματάρχην κ. Τ. Βάσσον, ἐντελλόμενον «*να καταλάβῃ τὴν νῆσον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α' ἀποδιώκων τοὺς Τούρκους ἐκ τῶν φρουρῶν καὶ κατέχων αὐτὰ καὶ στηρίζων πᾶσαν ἐνέργειαν αὐτοῦ εἰς τοὺς κειμένους Ἑλληνηκοὺς νόμους ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως καὶ ὑπ' εὐθύνην τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως,*» ἐκαλοῦντο δὲ δύο ἡλικίαι ἐφέδρων.

Ἀπὸ τῶν ἱστορικῶς βαρυστημάντων τούτων γεγονότων τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος συνησθάνθη ἑαυτὸ ἱκανοποιημένον, αἱ δὲ ἐκ τῆς παρ' ἡμῖν ἐλλείψεως περὶ τὸ ἐνεργεῖν γοργότητος λαβοῦσαι καιρὸν ν' ἀναπτυχθῶσιν ἀντιδράσεις τῆς Εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας ἀντὶ νὰ πράνυνωσιν ἐξώργιζον μᾶλλον τὸ φρόνημα τοῦ Ἔθνους, ὅπερ κατὰ τοὺς ἀπαραβάτους τῆς ἱστορίας του νόμους, ἀλλ' ὅχι ἀσυνείδητον, ἀκατασχέτως ἐφέρετο πρὸς τὰς ἀκροτάτας τῶν λύσεων, ἢ τὴν διεθνῇ τῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐνώσεως τῆς Κρήτης κύρωσιν ἢ τὸν ἐνοπλον ἀγῶνα κατὰ τοῦ Πιστοῦ τῶν καθόλου Ἑλληνικῶν δικαιωμάτων. Ἀργότερον ἐπιστεύθη ὡς ὑποδηλωθεῖσα ἡπιωτέρα τις λύσις, περὶ ταύτης δὲ θὰ διαλάβωμεν ἐν τοῖς μετέπειτα,

ἀλλ' ὁ πόθος τῆς ἐνώσεως κατέστη οὕτω κοινός καὶ οὕτω φλογερὸς καὶ εὐσταθής, ὥστε οὐδείς ἐτόλμησε νὰ ὑπερμαχήσῃ καὶ αὐτῆς τῆς μυστηριώδους μέσης ἐκείνης ὁδοῦ, αὐτῆς τῆς Κυβερνήσεως ἀποκηρυξάσης ὡς μύθευμα τὴν διάδοσιν, ὅτι ὑπῆρξεν ἡ δημιουργὸς τοῦ σαλπισθέντος μέτρου. Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἐξ εὐλαβείας πρὸς τὴν ἐντολὴν δι' ἧς περιέβαλεν αὐτὸ ἡ Ἑταιρία, θεωρεῖ καθῆκον νὰ ἐπιστήσῃ καὶ αὐθις τὴν προσοχὴν τῶν ἐταίρων ἐπὶ τῆς μεγάλης σημασίας τῶν καταλεχθέντων γεγονότων, ὅπως ἀποδείξῃ τὴν πίστιν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐντολὴν ἐκείνην καὶ τὴν ἀκριβῆ ἐκπλήρωσιν τῶν ἐκ ταύταις ὑποχρεώσεών του. Οὔτε πρὸς τὰς νομίμους ἀρχάς, οὔτε πρὸς τὸ δημόσιον ὑπέδειξε τὴν ἀποστολὴν τῆς Μυκάλης καὶ τῆς Ὑδρας καὶ τοῦ τορπιλλικοῦ στόλου καὶ κατόπιν τοῦ στρατοῦ ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρία, τὸ δὲ ἀπὸ 21 Ἰανουαρίου ἀνωτέρω παρατεθὲν πρὸς τὴν Αὐτοῦ Μεγαλειότητα τὸν Βασιλέα ὑπόμνημα δὲν παρῶρμα εἰς πολεμικὰ ἐγχειρήματα, οἷα τὰ ἐκ πρωτοβουλίας τῆς κυβερνήσεως ἐπιχειρηθέντα, καὶ οὐδ' ἦτο δυνατόν εἰς τοιαύτην παρόρμησιν νὰ προβῇ, ἀφ' οὗ, καθ' ὃν χρόνον συνετάχθη τὸ ὑπόμνημ. ἐκεῖνο [21 Ἰανουαρίου] οὔτε αἱ σφαγαὶ τῶν Χανίων εἶχον διαπραχθῇ, οὔτε ἄλλο τι ὅξυ ζήτημα ὑπῆρχεν ἀμέσου ἐνεργείας ἐπιδεόμενον. Ἡ μοναδικὴ ἐν τῷ ὑπομνήματι ἐκείνῳ εὐχὴ τῆς ἐταιρίας σκοπὸν εἶχε τὴν σύνταξιν τῶν πολεμικῶν δυνάμεων τοῦ Κράτους, τοῦθ' ὅπερ ἐπετέλει τὸ θεμέλιον τῶν ἀρχῶν καὶ τῆς ὑπάρξεώς της, εἰς δὲ μέχρι τέλους πιστοτάτη ἐνέμεινεν. Ἐν ταῖς προβλέψεσιν ἐκείναις ἐδικαιώθη ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρία, ἀλλ' ἀτυχῶς ἡ δικαίωσις ἐγένετο διὰ τῶν συμφορῶν καὶ τῆς κατασχύνης τῆς πατρίδος, ἅτινα πάντως θὰ ἀπετρέποντο, ἂν αἱ εὐχαὶ ἐκεῖναι τῆς ἐταιρίας ἐγκαίρως εἰσηκούοντο.

Πόθεν ὠρμήθη ἡ πολιτεία, εἰς τίνων εἰσηγήσεις ἢ παρακελεύσεις ὑπέκυψεν, ὅπως ἐνεργήσῃ ἀποστολὴν πλοίων καὶ στρατοῦ πρὸς κατάληψιν τῆς Κρήτης, τοῦτο διαφεύγει τὴν ἔρευναν τοῦ Δ. Σ., ἀλλὰ καθῆκον αὐτοῦ θεωρεῖ νὰ τονίσῃ τὸ γεγονός, ὅτι οὐδὲ πόρρωθεν ἐξ οὐδενὸς τρόπου μετέσχεν οἷας δῆποτε τοιαύτης παρορμήσεως ἢ ὑποδείξεως οὔτε πρὸς τὰς ἀρχάς, οὔτε πρὸς τὸν λαόν, ἀνήθικον δὲ καὶ σκοτίους σκοποῦς ὑπηρετοῦσαν διαβολὴν ἀποτελεῖ πᾶσα περὶ τοῦ ἐναντίου μομφὴ κατὰ τῆς Ἑταιρίας.

Μόνον, ὅταν τὰ ἀνωτέρω γεγονότα εἶχον συντελεσθῇ, ὅταν ὁ ἐπι-

σήμεως έκπεμφθεις ὑπὸ τῆς πολιτείας στρατὸς τῆς καταλήψεως τῆς Κρήτης ἐμάχετο ἐν αὐτῇ, ὅταν δηλ. ὁ ἐθνικὸς ἀγὼν τῇ ἀποφάσει τῆς πολιτείας εἶχεν ἀρχίσει ἐπισημότατα, τότε μόνον ἡ Ἐθν. Ἐτ. οὐχὶ εἰσηγγηθεῖσα τὰς μεγίστας ταύτας ἀποφάσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν ἕκτοτε κήρυξιν πολέμου, ἀλλὰ ἀκολουθοῦσα ταύτας συντετελεσμένας, τοῦ ἔθνους καὶ τῆς πολιτείας ἐπικούρος, ἀπηύθυνε τὸ ἀπὸ 5 Φεβρουρίου, πέντε ἡμέρας μετὰ τὴν εἰς Κρήτην ἀποστολὴν τοῦ στρατοῦ τῆς καταλήψεως, πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Κυβέρνησιν ὑπόμνημα, ὅπερ ἀνεκοινώθη εἰς τὰ τμήματα αὐτῆς καὶ ἐδημοσιεύθη διὰ τοῦ τύπου τυχὸν ὁμοφώνου καὶ ἐνθουσιώδους πάντων, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως, ἐπιδοκιμασίας, καὶ ὅπερ παραθέτομεν καὶ αὖθις πρὸς ἀκριβῆ ὑπὸ τῶν ἐταίρων ἐκτίμησιν.

«Ἡ Ἐθνικὴ Ἐταιρία προορισμὸν καὶ σκοπὸν ἀποκλειστικὸν ἐπιβαλομένη ἐαυτῇ τὴν ἀνένδοτον ἐργασίαν πρὸς τὴν Ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν τῶν ὑπὸ τὴν δουλείαν ἀδελφῶν ἡμῶν, καὶ πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ μεγάλου τούτου σκοποῦ ἀκαταπονήτως ἐργαζομένη, ὑπέρτατον ἐκπληροῦ καθήκον περιβάλλουσα διὰ πάσης θεομῆς ἐνθαρρύνσεως καὶ ἐνισχύσεως τὸ φιλόπατρι ἔργον εἰς 8 μετὰ σθένους καὶ ἐνθουσιασμοῦ ἀπὸ τῆς 25ης Ἰανουαρίου ἐχώρησεν ὁ Βασιλεὺς, ἡ Ἐθνικὴ Ἀντιπροσωπεία καὶ ἡ Κυβέρνησις καὶ εἰς 8 ὀφείλεται τὸ ὅτι κατέστη σήμερον ἡ Κρήτη πράγματι μέρος ἀναπόσπαστον τοῦ ἐλευθέρου κράτους.

Ἐξ ἴσου ὑπέρτατον ὅσον καὶ ἐπιβεβλημένον ἐκπληροῦ καθήκον ἡ Ἐθνικὴ Ἐταιρία, ἡ γενομένη ἐρμηνεὺς τοῦ φρονήματος τῶν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς τμημάτων αὐτῆς, διὰ τῆς ἐκφράσεως τῆς ἀκλονήτου πεποιθήσεως αὐτῆς ὅτι μόνον, ἂν αἱ νόμιμοι τοῦ κράτους ἐξουσίαι ἤθελον ποτὲ λιποπνηχῇ καὶ καμφθῇ ἀπέναντι οἰασθῇποτε διπλωματικῆς πίεσεως ἢ ἀπειλῆς, ὑποχωροῦσαι τῆς γραμμῆς ἣν εὐτόλμως καὶ μετὰ φιλοπατρίας ἐχώραζαν, τότε μόνον ἤθελεν εἶσθαι δυνατὴ ἡ ὑπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν ἐπαναγωγὴ τῆς ἀπελευθερωθείσης Κρήτης.

Διότι ἡ Ἐθνικὴ Ἐταιρία τρέφει μετὰ τοῦ ἔθνους σύμπαντος τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐκ μέρους τῆς Εὐρώπης ἡνωμένης ἔνοπλον ἐγχείρημα πρὸς καθυπόταξιν ἐκ νέου τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ εἰς τὸν Σουλτάνον εἶνε ἐγχείρημα ἀδύνατον, καθ' ὅσον πρὸ τοιαύτης ἀποφάσεως ἡ Εὐρωπαϊκὴ ὁμοφωνία κατ' ἀνάγκην ἤθελε διασπασθῇ, ἐξ αὐτοῦ δὲ τούτου τοῦ μέ-

τρον ἡ εἰρήνη τῆς Εὐρώπης ἤθελεν πλέον ἢ ἀπὸ πάσης ἄλλης αἰτίας σοβαρῶς ἀπειληθῇ.

Ἐκφράζει πρὸς τούτοις ἡ ἀνωτάτη τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας ἀρχή, τὴν στερεὰν αὐτῆς πεποιθήσιν ὅτι ἡ εἰρήνη τοῦ κόσμου εἶνε σήμερον εἰς τὰς χεῖρας ἡμῶν τῶν ἀδυνάτων, καὶ ὅτι ἐὰν ἡ Εὐρωπαϊκὴ διπλωματία ἤθελε προτάξει, ὅτι τὸ συμφέρον τῆς παγκοσμίου εἰρήνης ἐπιβάλλει τὴν ματαίωσιν τῆς πραγματοποιηθείσης ἤδη ὑπὸ τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐθνικῆς τῆς Κρήτης ἀποκαταστάσεως, ὀφείλουσιν αἱ νόμιμοι τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους ἐξουσίαι νὰ ἀντιτάξωσιν ὅτι οὐχὶ ἐκ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἐλευθερίας τῆς Κρήτης, ἀλλ' ἐκ πάσης προσπαθείας πρὸς ἐπαναγωγὴν αὐτῆς εἰς τὴν δουλείαν ἡ εἰρήνη τῆς Εὐρώπης θέλει περιέλθῃ εἰς ἀκροσφαλέστατον σημεῖον, διότι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος θέλει τότε ξαναγκασθῇ νὰ προξῇ ἀλλαχοῦ τῶν ὑποδούλων χωρῶν εἰς μέτρα, ὧν ἡ ἑκέσθις καὶ αἱ συνέπειαι διαφεύγουσι πᾶσαν πρόοψιν καὶ πάντα ὑπολογισμόν.

Ἀγλοὶ δὲ ἐν τέλει ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία ὅτι ἀπὸ τῆς συστάσεώς της πρὸς τὴν παρασκευὴν τοιαύτης ἐνεργείας ἀνενδύτως χωρήσασα, σήμερον, ὅτε αἱ δημόσιαι ἐξουσίαι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Ἑθνους ὅλου ὁμοφώνως καὶ ἐν ἐπιβλητικῇ ἁρμονίᾳ χωροῦσι πρὸς τὸ μέγα ἔργον, ὅπερ ἀποτελεῖ τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας τὸ πρόγραμμα, ὑποτάσσει τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς περὶ τοῦ πρακτέου ὑπὸ τὸ κέλευσμα τῆς Πολιτείας, εἶνε δὲ ἐτοίμη εἰς τὸ πρῶτον ὑπ' αὐτῆς δοθησόμενον σύνθημα κινδύνου, μὴ ἀναγνωρίσεως ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τῆς πραγματοποιηθείσης ἤδη Ἑθνικῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Κρήτης, νὰ προξῇ ἀμέσως ἀλλαχοῦ τῶν ὑποδούλων χωρῶν εἰς ἔργα, ἐξ ὧν θέλει πεισθῇ ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία, ὅτι ὁ σπουδαιότατος διὰ τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου κίνδυνος θὰ ἐξορμήσῃ μόνον ἐξ οἰουδήποτε τυχὸν ἀποπείρας πρὸς ματαίωσιν τῆς συντελεσθείσης Ἑνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Βασιλείου».

Δὲν παρώρμησεν ἐν αὐτῷ τὴν Κυβέρνησιν ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία εἰς πολεμικὴν ἐνέργειαν, ἀλλ' εἰς τοιαύτην ἀναμφιλέκτως προβάσσαν ἔσπευσεν ὁ ἐνθαρρυνῆ «ὑποτάσσουσα τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς περὶ τοῦ πρακτέου ὑπὸ τὸ κέλευσμα τῆς Πολιτείας».

Ὑπὸ τὴν κατὰπληξιν τῶν ἐπελθουσῶν συμφορῶν, αἱ ἐν τῷ ὑπομνή-

ματι τούτῳ ὑποσχέσεις τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας ἐφάνησαν ἐν τοῖς πράγμασιν ὑποδεέστεραι τῶν λόγων, τῷ ὄντι δὲ ἀναμφήριστον κεῖται, ὅτι δὲν ἐπράχθησαν, ὅσα ἡ Ἑταιρία ἐπηγγέλη. Οἱ ἐταῖροι ἐλπίζομεν ν' ἀνέυρωσιν τὸν λόγον τοῦτον ἐν τοῖς μετέπειτα ξηρῶς ἐκτιθεμένοις ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ ὅποιοςδὴποτε ἀπαθῆς καὶ ἀμερόληπτος κριτὴς τῶν ὕστερον συμβάντων δὲν θὰ δυσκολευθῇ εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν λόγων, πάντοτε τῶν αὐτῶν, ἐξ ὧν ἐπήγγασε τῶν ἐθνικῶν ἐν γένει δυνάμεων ἡ ἀσυνταξία. Καθ' ὃν χρόνον τῷ ὄντι ὁ στρατὸς ἐξηναγκάζετο νὰ ὑποχωρήσῃ ἀπὸ τῶν μεθορίων εἰς Λάρισαν καὶ ἐκείθεν εἰς Φάρσαλα, Δομοκὸν καὶ Λαμίαν οὐδὲν δὲ ἐπεχειρεῖ ὁ στόλος, οὐδὲ ἀποβατικόν τι ἐγχείρημα ἀπεφάσιζεν ἡ πολιτεία, θὰ ἦτο πολὺ δύσκολον νὰ ἐξεγερθῶσιν οἱ Μακεδονικοί, οἱ τῆς βορείου Ἡπείρου καὶ οἱ τῶν νήσων πληθυσμοί, καὶ ἂν δὲ τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι ἐφικτόν, τίς φιλόπατρις ἀνὴρ ἤθελε τὸ συμβουλευέσει, ἀφορῶν εἰς τὰς ἀγρόνους καταστροφάς, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἀναπόφευκτοι καὶ ἐξ ὧν τόσον ὀδυνηρῶς ἐδοκιμάσθησαν οἱ ἐγκαταλειφθέντες Ἡπειρωτικοὶ πληθυσμοί; Τὸ Δ. Σ. ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας δὲν ἔκρινε συνετὸν νὰ προκαλέσῃ ἀνωφελεῖς καταστροφάς, τοῦναντίον μάλιστα ἐθεώρησεν ἑαυτῷ ἐπιβεβλημένον νὰ καταστείλῃ δι' ὅλης τῆς ἡθικῆς αὐτοῦ δυνάμεως κίνημα δούλης Ἑλληνικῆς χώρας ἐτοίμου νὰ ἐξεγερθῇ καὶ ἐπανειλημμένως ἐπιζητούσης τοῦτο, ἐπὶ τῇ καταστολῇ δὲ ταύτῃ ἡ Ἑθν. Ἑ. ἂν μὴ τι ἄλλο, ἀλλὰ μεταμελείας οὐδένα λόγον ἔχει.

Ἐπανερχόμενοι ἤδη εἰς τὰ προηγηθέντα τῶν ἀποφάσεων, αἵτινες ἀναγκαιῶς ἤγαγον εἰς τὸν πόλεμον καὶ ὧν οὐδαμῶς μετέσχεν ἡ Ἑταιρία, προσθέτομεν, ὅτι τὸ ἐνιαῖον καὶ τὴν ταυτότητα τῆς μνησθείσης ἀποφάσεως τοῦ Πανελληνίου διετράνωσε διὰ τοῦ Βασιλικοῦ αὐτοῦ στόματος αὐτὸς ὁ Ἡγεμὼν τὴν μεταμεσημβρίαν τῆς 9 Φεβρουαρίου εἰπὼν πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τὴν παρουσιάσασαν Αὐτῷ τὸ δημοψήφισμα Ἀθηνῶν, ἐν ᾧ ἐδηλοῦτο ὅτι «ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν εἶνε πρόθυμος πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν πόθων νὰ ὑποβληθῇ εἰς πᾶσαν θυσίαν αἵματος καὶ χρήματος» ὅτι «θὰ ἐμμείνη εἰς τὴν διαχαραχθεῖσαν ὁδὸν ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος, ὑπὲρ οὗ εἶνε ἐκπεφρασμένη ἡ κοινὴ γνώμη τῆς Εὐρώπης».

Ἡ εὐσυνειδησία τῶν ἐταίρων δύναται νὰ μαρτυρήσῃ, ἂν καὶ κατ' ἐλάχιστον μετέσχεν ἡ Ἑταιρία τῶν συλλαλητηρίων ἐκείνων, σκόπιμον ὅμως εἶνε νὰ γνωσθῇ αὐτοῖς, ὅτι μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου παρευρε-

θὲν εἰς συνέλευσιν σωματοῦ τινὸς ἐν Ἀθήναις ἀντετάχθη δλαις δυνάμεσι κατὰ πάσης λαϊκῆς παρορμήσεως τῆς Κυβερνήσεως ἢ τῆς Α. Μ. πρὸς τὴν λήψιν τοιούτου ἢ τοιούτου μέτρου καὶ ἐν τῇ διαγωγῇ του ταύτης ἐξεπροσώπει τὴν παρὰ τῷ Διοικητικῷ Συμβουλίῳ κρατοῦσαν δμόφωνον γνώμην. Ἐν τούτοις οὐ μόνον τῶν συλλαλητηρίων ἢ ὑποκινήσεως ἀπεδόθη εἰς τὴν Ἑταιρίαν, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο ὑπομνήματα αὐτῆς ἐνομίσθησαν ὡς ἀπειλὴ πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῶν δῆθεν εἰπόντα καὶ πράξαντα, τι ἐπραξε καὶ εἶπε. Κατὰ τῆς ἀνευλαβείας ταύτης τῶν ἰσχυριζομένων ὅτι ἡ πολιτεία τῆς Α. Μ. δὲν ὑπῆρξεν αὐτόβουλος περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν περιστάσεων παρεθέσαμεν τὰ ὑπομνήματα ταῦτα.

Ὡσεὶ δὲ ὑπῆρχεν ἀμφιβολία περὶ τοῦ αὐθορμήτου καὶ τῆς συνταγματικῆς πρωτοβουλίας τῆς τότε Κυβερνήσεως περὶ τὴν ἀρχαμένην ἐνέργειαν, ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐν τῇ Βουλῇ κυβερνητικῶν τάξεων προῆλθεν ἡ τῇ 14 Φεβρουαρίου 1897 ἐν ταῖς ἐφημερίσι δημοσιευθεῖσα βουλευτῶν τῆς συμπολιτεύσεως δῆλωσις αὕτη. « Οἱ ὑπογεγραμμένοι βουλευταὶ δηλοῦσιν, ὅτι ἐμμένουσιν εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς ἐνεργείας, ἣν τὸ Ἔθνος σύσσωμον ἀνεξαργετήτως κομμάτων καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βασιλέως ἀνέλαβεν ἀπὸ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἀνηγγέλθη ἐν τῇ Βουλῇ ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ σιόλου εἰς Κρήτην. Δηλοῦσιν οὖν θεωροῦσι πᾶσαν ὑποχώρησιν τῆς Κυβερνήσεως ἐν τῷ ἱστορικῷ ζητήματι, ὡς ἀτίμωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ὅτι ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἡ Κυβέρνησις ἤθελεν, ἔστω καὶ ἐπὶ σιγμῇ, ἀποδειλιάσει ἢ ἐπιβραδύνει τὰς πολεμικὰς παρασκευὰς ἢ περιέλθῃ εἰς διαφωνίαν πρὸς τὸ στέμμα εἶνε πρόθυμοι νὰ ὑποστηρίξωσιν ὁποῖαν δῆποτε ἄλλην κυβέρνησιν, ἣτις ἤθελε πιστῶς ἐμμεῖναι εἰς τὴν ἤδη χαραχθεῖσαν ἐθνικὴν δρᾶσιν πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἀγῶνος, ὃν ἀνέλαβεν ἡ Ἑλλάς ».

Εἰς τοῦτο τῶν πραγμάτων περιστάντων, τύπος, λαός, Βουλὴ, Κυβέρνησις, Βασιλεὺς ἀπετέλουν ἐν ἀχώριστον ὅλον ἡνωμένον εἰς τὴν μοναδικὴν ἀπόφασιν τῆς ἐμπράκτου διεκδικήσεως τῶν παραγνωριζομένων δικαίων τῆς Ἑλλάδος ἐν Κρήτῃ, καὶ ἐπειδὴ ἡ Κρήτη βίβη τῶν ἰσχυρῶν ἀπεκλείετο πάσης πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως τῆς Ἑλλάδος, ἀκατασχέτως αὕτη ἐρρίφθη εἰς τὴν ἀπόφασιν καθολικωτέρας ἐνεργείας, πρωτοστατοῦντος αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως. Τίς δὲν ἐνθυμεῖται τοὺς ἡγεμονικοὺς τῷ ὄντι ἐκείνους λόγους,

ὅτι θὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τριακοσίων χιλιάδων Ἑλλήνων, τοὺς προσήκοντας ἀληθῶς εἰς τὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων;

Τοιαύτη κατάστασις πραγμάτων δημιουργηθεῖσα ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν ποικίλων γεγονότων, ὧν ἐμνήσθημεν, εὔρε τὴν ἑταιρίαν κατὰ τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Φεβρουαρίου 1897. Γινώσκουσιν οἱ ἑταῖροι ἐκ τῆς κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1896 δοθείσης αὐτοῖς λογοδοσίας καὶ τοῦ κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους ἐκείνου Μακεδονικοῦ κινήματος, τοὺς τότε χρηματικούς πόρους τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας, ἀδύνατον δὲ δὲν εἶνε εἰς αὐτοὺς νὰ συμπεράνωσιν, ὅτι τὸ μόνον κέντρον τὸ ὑποδειχθὲν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πρὸς συλλογὴν ἐργῶν ὑπὲρ τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας κατὰ Νοέμβριον καὶ αἱ ἐν Εὐρώπῃ ὑποδειχθεῖσαι τράπεζαι πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῆς ἀποδοχῆς ἐράνων ἐπ' ὀνόματι ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου, τοῦ ἀκαμάτου πατριώτου κ. Γ. Γουσίου δὲν ἠδύναντο ἐν βραχεὶ νὰ πορίσωσι τῇ Ἑταιρίᾳ ἐπαρκεῖς πόρους, ὅπως γενναῖον τι εἰσφέρῃ εἰς τὸν ἀναληφθέντα ὑπὸ τοῦ Κράτους διὰ τῶν μνησθεισῶν πράξεών του ἀγῶνα. Μόλις ἀπὸ τῆς 28 Ἰανουαρίου, ὅτε συνέστησε τὸ ἐν Ἀθήναις δεκατετραμελὲς φανερόν κέντρον, ἤρχισαν νὰ συρρέωσιν εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Ἑταιρίας σπουδαῖα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ποσά, ἀλλ' οὐδὲ ἐκ τῆς προθυμίας ταύτης τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων ἐπλανήθη τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον εἰς τὸ νὰ διακυβεύσῃ τὸ μέγα τῆς Ἑταιρίας ἔργον εἰς αὐτόβουλα καὶ ἐπικίνδυνα κινήματα. Προκαταληφθὲν ἀπροσδοκῆτως ὑπὸ τῶν γεγονότων τῆς 22 Ἰανουαρίου ἐθλίβετο διὰ τὴν ἀδυναμίαν του, ἀλλὰ μετεῖχεν ἐν ταύτῳ εἰλικρινῶς τῆς γενικῆς ἀντιλήψεως τῶν τε ἑταίρων καὶ τοῦ ἔθνους, ὅτι ἡ στιγμή τῆς ἐνεργείας τοῦ Κράτους ἐπέστη, ἀπὸ τῆς ἀντιλήψεως δὲ ταύτης ὑπεσχέθη ὅτι καὶ ἡ Ἑταιρία τὸ ἐφ' ἑαυτῇ τὸ πᾶν θὰ πράξῃ, ὅπως ἔλθῃ ἐπίκουρος εἰς τὸ Κράτος πολὺ πλεονέτερον διὰ τῶν ἡθικῶν κεφαλαίων ἢ διὰ τῆς ὕλικῆς αὐτῆς ἰσχύος. Ἡρκει αὐτῇ ἡ σοβαρὰ πρόθεσις τοῦ Κράτους νὰ ἐπιχειρήσῃ πραγματικὸν κατὰ τῆς Τουρκίας ἀγῶνα καὶ ἡ ἐσκεμμένη χρησιμοποίησις πασῶν τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων, ὅπως ἡ Ἑταιρία, τοῦ Κράτους χορηγοῦντος τὰ ὕλικά μέσα, ἐξοπλίσῃ ἐν βραχυτάτῳ ᾗπασαν μὲν τὴν Ἠπειρον, τὸ μέγιστον μέρος τῆς Μακεδονίας καὶ πᾶσας τοῦ Αἰγαίου τὰς νήσους. Ἀκριβῶς δὲ, ὅτε τὸ νέον Διοικητικὸν αὐτῆς Συμβούλιον διαθέτον ὀλίγους πόρους ἀπεφά-

σιζε νὰ προβῇ εἰς τὰς πρώτας ὁπωσοῦν ἀξιολόγους ἀγορὰς ὅπλων, ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ προέδρου τοῦ τοπικοῦ Συμβουλίου Λαρίσης ἀπὸ 5 Φεβρουαρίου 1897 ἐμάνθανεν ὅτι « σήμερον ὁ ἀρχηγὸς Ν. Μακρῆς ἐκάλεσε τὸν ἐκ τῶν ἐταίρων λοχαγὸν*** καὶ εἶπεν αὐτῷ. Γνωρίζω ὅτι εἶσαι ἀναμεμυγμένος εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν ἢ κυβέρνησιν καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπέισθη, ὅτι ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία δὲν ἔχει ἐσωτερικὸν σκοπὸν καὶ ἔχει πλέον ἐμπιστοσύνην μεγάλην πρὸς αὐτήν. Σοῦ ἀναθέτω λοιπὸν νὰ μεταβῇς εἰς Τρίκκαλα καὶ συνεννοηθῇς μετὰ τῶν ἰδικῶν σας, νὰ καλέσητε τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ὁποίους θεωρεῖτε καταλλήλους καὶ νὰ εἴπητε πρὸς αὐτούς, ὅτι πρέπει νὰ ἔχουν ἐτοιμοὺς τοὺς ἀνθρώπους των εἰς πᾶσαν στιγμήν, ὥστε ἀμέσως νὰ ὀπλισθῶσι καὶ ἢ θὰ συμπράττωσι μετὰ τοῦ στρατοῦ ὡς πρόκειται ἢ θὰ χρησιμεύσωσι πρὸς κατάληψιν τῶν νώτων τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐν γένει πρὸς ἀπασχόλησιν αὐτοῦ » « ὁ λοχαγὸς *** δὲν δύναται εἰμὴ ν' ἀναχωρήσῃ αὐριον (6 πρ. μ.) εἰς Τρίκκαλα, ἀλλ' εἰς οὐδεμίαν ἐνέργειαν θὰ προεβῇ ἄνευ ὁδηγῶν σας καὶ σᾶς παρακαλοῦμεν, ὅπως ἀφεύκτως, ἅμα τῇ λήψει τοῦ παρόντος, τηλεγραφήσητε ἡμῖν τὶ δεόν γενέσθαι ».

Εἰς τὸ γράμμα τοῦτο τοῦ προέδρου τοῦ Τοπικοῦ Συμβουλίου Λαρίσης κατ' ἀπόφασιν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ὁ πρόεδρος αὐτοῦ ἀπήντησε τῇ 8 Φεβρουαρίου 1897 τηλεγραφικῶς διὰ τῶν ἐξῆς. « Σήμερον ἀπέστειλα ταχυδρομικῶς ὁδηγίας δι' ἐγκυκλίου παρομοίας πρὸς τὰ διαταχθέντα ὑπὸ Μακρῆ », καὶ συγχρόνως ἀπέλυε πρὸς τοὺς προέδρους τῶν ἀπανταχοῦ τμημάτων τῆς Ἑταιρίας τὴν ἀπὸ 8 Φεβρουαρίου 1897 ἐγκύκλιον ἐν ᾗ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐπὶ λέξει ἔλεγεν « Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον κρίνον ὅτι πᾶσα ἐθνικὴ ἐργασία ἐν ταῖς ὑποδοῦλαις χώραις ἀνάγκη νὰ ἐκτελῇται μετὰ περισκέψεως καὶ λελογισμένης διευθύνσεως, νὰ παρέχῃ δὲ ἐκ τῶν προτέρων διὰ τοῦ πλήρους καταρτισμοῦ τῶν στελεχῶν τὴν βεβαιότητα, ὅτι διδομένου τοῦ συνθήματος καὶ τῶν μέσων, ταχίστη θέλει ἐπακολουθήσῃ ἡ ἐπιτυχὴς ἐκτέλεσις, παρέχει ὑμῖν καὶ δι' ὑμῶν εἰς τοὺς ζητήσαντας τοῦτο ἐταίρους τῶν ὑφ' ὑμᾶς τμημάτων τὴν ἄδειαν συγκροτήσεως ὁμάδων ἀδελφῶν, ἐντελλόμενον, ὅπως συντόμως μνησῇτε καὶ ὀρκίσῃτε ὡς ἀδελφούς πάντας τοὺς λόγῳ προσωπικῆς ἀξίας, παραδόσεων, προγενεστέρων παρομοίων ὑπηρεσιῶν, κριθοσμένους παρ' ὑμῶν καταλλήλους, ἵνα ἐξέλθωσιν εἴτε ὡς ἀρχηγοὶ σωματίων

ἔχοντες τὴν δύναμιν καὶ τὸ γόητρον τῆς ἐπιβολῆς καὶ προσχωρήσεως ὑπ' αὐτοὺς ἄλλων ὁπαδῶν, εἴτε ὡς ὀπλῖται σωμάτων μόνον.

« Ἡ ἐργασία αὕτη ἐκτελουμένη μετὰ συνέσεως πρέπει νὰ ἐπιτευχθῇ παρ' ὑμῶν καὶ διὰ τῶν λοιπῶν ἐταίρων ὡς τάχιστα, ὅπως ἢ δυνατὸν εἰς τοὺς διευθύνοντας νὰ γνωρίζωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν ὄντως ἀφωσιωμένων εἰς τὸ ἐθνικὸν ἔργον, ὅστις μεγάλως θέλει ληφθῇ ὑπ' ὄψιν εἰς τὸ ὅλον σχέδιον τῶν μελλουσῶν ἐνεργειῶν. Θέλετε δὲ ἐν ταῦτῳ ὑποδείξει εἰς πάντα, ὅστις πιθανολογεῖται ὅτι ἔχει ἀπόφασιν νὰ ἐξέλθῃ μετ' ἀτάκτων ὁμάδων ἤδη, ὅτι ὕψιστα ἐθνικὰ συμφέροντα ἐπιβάλλουσιν εἰς πάντας ν' ἀναμείνωσι τὰς ὁδηγίας καὶ τὴν ἐποχὴν τῆς τοιαύτης προσεχοῦς ἴσης δράσεως, ὅπως μὴ διὰ παρεκεκινδυνευμένων ἐνεργειῶν γίνωσι πρόξενοι μεγάλης ἐθνικῆς ζημίας. Ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου θέλετε ἐξαντλήσει πᾶν μέσον, ὅπως πείσητε αὐτοὺς, ὅτι αἱ ὁδηγίαι καὶ ἡ ἐποχὴ τῆς τοιαύτης ἐθνικῆς ἐνεργείας θέλουσιν ὑποδειχθῇ, παρεχομένων ἐν ταῦτῳ πάντων τῶν ἀναγκαιούντων μέσων παρὰ τῆς ἐθνικῆς Ἑταιρίας, ὅταν τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος ἀπαιτήσῃ τοῦτο ».

Ὁ αὐτὸς πρόεδρος τοῦ Τοπικοῦ Συμβουλίου Λαρίσσης ἔγραφεν ἀπὸ 9 Φεβρουαρίου « Γνωρίζομεν ὑμῖν ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐνταῦθα στρατοῦ κ. Μακρῆς ἐδήλωσεν εἰς τὸν ἐνταῦθα ἐταῖρον λοχαγὸν *** ὅτι ἡ Κυβέρνησις χορηγεῖ ὅπλα καὶ πολεμοφόδια εἰς ἀνταρτικὰς ὁμάδας διὰ τὴν Μακεδονίαν κλπ., ἀλλὰ μόνον ταῦτα, τὰ ἄλλα ἐφόδια ἀφήσιν εἰς τὴν Ἑταιρίαν καὶ τοῦτο μόνον ὅταν ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς συγκρονηθῇ ».

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀσφαλεστάτων τούτων πληροφοριῶν τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἐθεώρησε τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν ὑπόχρεωσαν νὰ σπεύσῃ εἰς τὴν σύνταξιν τῶν δυνάμεων τῆς, ὅπως ἐν δεδομένῃ στιγμῇ βοηθήσῃ τοῦ Κράτους τὸν ἀγῶνα καὶ πρὸς τοῦτο ἀπεφάσισε τὴν 12 Φεβρουαρίου ν' ἀποστείλῃ εἰς μὲν τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα τὸν κ. Α. Ροῦιλόν, εἰς δὲ τὴν Δυτικὴν τὸν κ. Γ. Σωτηρικτὴν, μὲ τὴν αὐτὴν ἐντολὴν νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τῶν προέδρων τῶν τοπικῶν Συμβουλίων καὶ τμημάτων πρὸς στρατολογίαν ὁμάδων ἀσχολούμενοι κυρίως εἰς ταῦτα: 1) ποῖοι οἱ ἀρχηγοὶ οἱ θέλοντες καὶ δυνάμενοι νὰ στρατολογήσωσι, 2) πόσους ἀνδρας δύναται νὰ στρατολογήσῃ ἕκαστος, 3) Τί ἐφόδια χρειάζονται δι' ἕκαστον ἄνδρα, 4) ἐντὸς πόσου χρόνου θὰ ᾖσιν ἐτοιμοί. 5) Εἰς ποῖον διαμέρισμα δύναται νὰ δράσῃ ἕκαστος. 6) Ποῦ εἶνε δυνατὸν ν' ἀποθηκευθῶσιν ὅπλα. 7) Ποῦ νὰ εἰσα-

χθῶσιν. 8) Τίνας νομίζουσι καταλλήλους ὡς γενικοὺς ἀρχηγοὺς δι' ἐκάστην ἐπαρχίαν. 9) Τίνες πληθυσμοὶ δύνανται νὰ ἐξεγερθῶσιν εὐκολώτερον. 10) Διὰ τίνων σημείων νὰ γίνῃ ἡ εἰσβολή. 11) Νὰ καταρτίσωσι καταλόγους τῶν ὁμάδων.

Ἄλλ' ἀπὸ τῆς προπαρασκευαστικῆς ταύτης καὶ σώφρονος ἐνεργείας ἡ-ναγκάσθη ἄκον νὰ ἐκτραπῇ τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον εἰς ἀμεσωτέραν καὶ μᾶλλον ἐσπευσμένην ἐνέργειαν ἐκ τῶν προτάσεων τοῦ ἐν Λαρίσῃ ἀρχηγοῦ τοῦ στρατοῦ κ. Ν. Μακρῆ, διαβιβασθεῖσων αὐτῷ δι' ἐπιστολῆς τοῦ ἐκ τῶν ἐταίρων ἀξιωματικοῦ ***, δι' ἧς ἐζητοῦντο παρὰ τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρίας ἑκατὸν χιλιάδες δραχμῶν πρὸς τὸν ἐξαρτισμὸν ἐπαναστατικῶν σωμάτων, εἰς ᾧ ὁ στρατηγὸς ἤθελε παράσχει καὶ τὸν ὅπλισμόν. Ἀποστέλλει λοιπὸν τὸν κ. Ροῖδὸν εἰς Λάρισσαν μετὰ τῆς ἐντολῆς νὰ διαβεβαιώσῃ τὴν ἀρχηγὸν περὶ τοῦ ἐτοίμου τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρίας νὰ παράσῃ τὰ αἰτούμενα χρήματα πρὸς τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν καὶ κανονίσῃ τὸν τρόπον, δι' οὗ θὰ ἐξησφαλίζετο ὁ πραγματικὸς καταρτισμὸς τοῦ σώματος πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ἐνδεχομένης καταχρήσεως τῶν μελλόντων νὰ προσληφθῶσιν εἰς αὐτό.

Ὡς πρὸς τὴν περαιτέρω συνεργασίαν τῆς Ἐταιρίας μετὰ τοῦ ἀρχηγείου Λαρίσσης διὰ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτῆς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀπὸ 2 Ἀπριλίου ἐκθεσιν αὐτοῦ ἀναγραφομένην ὅλην ἐν-ταῦθα.

« Ἀξιότιμοι κύριοι!

« Ἐλαβον τὴν ἐντολὴν διὰ τοῦ ἀπὸ 15 Φεβρουαρίου 1897 ἐγγράφου σας νὰ συννηροθῶ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρίας μετὰ τοῦ στρατηγοῦ κ. Μακρῆ, ἀρχηγοῦ τοῦ ἐν Λαρίσῃ στρατοῦ, περὶ τῆς πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Ἐταιρίαν προτάσεώς του διαβίβασθαις ὑμῶν κατὰ τὸ ἀνωτέρω ἐγγράφον διὰ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ κ. *** ὅπως χορηγήσῃ αὕτη δραχμὰς 100,000 πρὸς καταρτισμὸν ἀνταρτικῶν σωμάτων, εἰς ᾧ ὁ στρατηγὸς ἤθελε παρῆξει καὶ τὸν ὅπλισμόν.

« Συνωδὰ τῇ ἐντολῇ ταύτῃ ἔφθασα εἰς Λάρισσαν τὴν 17 Φεβρουαρίου 1897 καὶ ἔσπευσα ἀμέσως ἄμα τῇ ἀφίξει μου νὰ ἴδω τὸν Στρατηγόν,

δοτις ἐπὶ τῇ δηλώσει-μον, ὅτι ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία ἀναμένει δι' ἐμοῦ τὰς διαταγὰς του, μοὶ εἶπε τὰ ἐξῆς σχετικὰ πρὸς τὴν ἐντολήν μου.

«1) Ἐν πρώτοις μοὶ εἶπεν ὁ Στρατηγὸς ὅτι ἐνεργηθῇ ἐννοῶ νὰ τὸ ἐνεργήσω κατὰ τὰς ὁδηγίας τῆς Κυβερνήσεως. Τὸν διέκονα ἀμέσως καὶ τὸν διεβεβαίωσα ὅτι οὐδ' ἡ Ἑταιρία σκοπεῖ νὰ πράξῃ τι ἄνευ διαταγῆς τῆς Κυβερνήσεως, τῷ ὑπέμνησα μάλιστα τὴν γνωστὴν δήλωσιν τῆς Ἑταιρίας, ὅτι ἐτάχθη παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Κυβερνήσεως, τῷ ἐτόνισα δὲ πρὸ πάντων ὅτι καὶ ἡ Ἑταιρία, ἂν δὲν εἶχε τὴν πεποίθησιν ὅτι κατὰ παραγγελίαν καὶ ἐν γνώσει τῆς Κυβερνήσεως προέβη ὁ Στρατηγὸς εἰς τὴν ὑποβολὴν προτάσεως περὶ καταρτισμοῦ ἀνταρτικῶν σωμάτων, δὲν ἤθελεν ἐπιχειρήσει νὰ συννενοηθῇ μετ' αὐτοῦ περὶ τοιούτου ἀντικειμένου, ἀφ' οὗ ἡ ιδιότης του ὡς ἀρχηγοῦ τοῦ κατὰ τὴν Θεσσαλίαν στρατοῦ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ιδιότης ἀντιπροσώπου τῆς Κυβερνήσεως. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὑπ' αὐτοῦ χορηγίαν ὅπλων, πρὸς ἣν κατὰ τὸ ὑμέτερον ἔγγραφον τῆς πρὸς με ἐντολῆς εἶχε προσενεχθῇ ὁ στρατηγός, ἠρνήθη νὰ μοὶ χορηγήσῃ τοιαῦτα, εἰπὼν μοι ὅτι ἡ Ἑταιρία ἔχει ὅπλα, τί θὰ τὰ κάμῃ, ἂν δὲν τὰ μεταχειρισθῇ τώρα; Ἀπήντησα δὲ ὅτι ἀληθῶς, ὡς καὶ ἐγὼ γνωρίζω, ἡ Ἑταιρία ἔχει ὅπλα, ἀλλὰ φαίνεται, προσέθηκα, ὅτι εἶχεν ὑπ' ὄψιν της τὴν πληροφορίαν ὅτι ὁ Στρατηγὸς προσφέρεται νὰ χορηγήσῃ τὰ διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν ἀνταρτικῶν ὁμάδων, σκοπεῖ δὲ ἴσως ἔνεκα τούτου νὰ χρησιμοποιοῦσῃ τὰ ἰδικά της ἀλλαχοῦ, εἴτε ἐξακολουθοῦσα λ. χ. ν' ἀποστέλλῃ τὰ ἰδικά της εἰς Κρήτην, εἴτε ἄλλως πως.

«Μὲ ἠρώτησε τότε πόσα ὅπλα ἔχει ἡ Ἑταιρία; Ἐγὼ δὲ μὴ δυνάμενος ἀκριβῶς νὰ γνωρίζω τοῦτο, ἀπήντησα αὐτῷ ὅτι ἔχει ἤδη ἴσως διαθέσιμα περὶ τὰς 10,000, διότι ἐσχάτως εἶχον μάθει ὅτι κατὰ παραγγελίαν τῆς Ἑταιρίας εἶχε σταλῇ εἰς Πειραιᾶ τὸ ποσὸν τοῦτο τῶν ὅπλων. Ὁ Στρατηγὸς μοὶ εἶπεν ὅτι ἀρκοῦν μόνον 2,000 ὅπλα. Ἐτηλεγράφησα ἀμέσως ὅπως ἀποστείλῃτε τὸ ποσὸν τοῦτο εἰς Βῶλον.

Ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνδρῶν ὁ Στρατηγὸς φρονεῖ, ὅτι εἶναι ἀρκετοὶ 2,000 ἀντάρται. Καὶ μὲ 1500 μοὶ εἶπε, θὰ εἶναι πολὺ εὐχαριστήμενος. Ἐπὶ δὲ τῆς προτάσεώς μου ὅπως τεθῶσιν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν σωμάτων ἀξιωματικοὶ ἀπέκρουσεν ἀπολύτως καὶ κατηγορηματικῶς τὴν σύμπραξιν ἀξιωματικῶν μετὰ τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων. Καὶ τέλος ἐρω-

τηθείς ὑπ' ἐμοῦ περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐνεργείας, μοι εἶπεν, ὅτι πρέπει ἀμέσως ἀπὸ τοῦδε ν' ἀρχίσωμεν τὴν ἐτοιμασίαν.

«Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ μετὰ τοῦ Στρατηγοῦ πρώτη μου συνδιάλεξις, τὴν ὁποίαν φαίνεται ὅτι ἀνεκοίνωσεν οὗτος εἰς τὴν Α. Υ. τὸν πρόγκηπα Νικόλαον, διότι ἀμέσως τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἐλθὼν ὁ κ. *** μοι εἶπεν ἐκτὸς ἄλλων ὅτι ἡ Α. Υ. ὁ πρόγκηψ ἐπιθυμεῖ νὰ συντρέξῃ τὴν Ἑταιρίαν καὶ νὰ φανῇ χρήσιμος εἰς τὸ Ἐθνικὸν αὐτῆς ἔργον καὶ ὅτι εἰς τὰς 6 τὸ ἑσπέρας μὲ περιμένει νὰ μεταβῶ παρ' Αὐτοῦ, πράγματι δὲ μετέβην τὸ ἑσπέρας, παρόντος δὲ καὶ τοῦ κ. *** ἡ Α. Υ. μοι εἶπε περίπου τὰ ἑξῆς.

«Μοι ἐξήγησε πρῶτον διὰ μακρῶν διατὶ παρ' Αὐτοῖς δὲν ἐπεκράτει ἐν ἀρχῇ σαφὴς ἰδέα περὶ τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας, προσθέσας μοι, ὅτι σήμερον ὅλοι θεωροῦν τὸ ἔργον τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας πατριωτικώτατον καὶ ἄξιον πάσης ὑποστηρίξεως, δὲν μοι ἀπέκρυπεν ὅτι ὁ Στρατηγὸς ἀνεκοίνωσεν Αὐτῷ τὴν ιδιότητά μου καὶ τὴν τῆς προτεράας μετ' αὐτοῦ ὀμιλίαν μου οὐδὲ παρέλειψε νὰ μοι εἴπῃ, ὅτι εἶναι ἕτοιμος εἰς πᾶν ὅτι νομίσωμεν Αὐτὸν χρήσιμον, πρὸς ἐπιτυχῇ διεξαγωγὴν τῆς ἐντολῆς μου.

«Ἐσπευσα νὰ ἐρωτήσω αὐτὸν ἂν θεωρῇ πρόσφορον τὴν περίστασιν δι' ἀνταρτικὰ κινήματα ἐν Μακεδονίᾳ, διὰ μακρῶν δὲ μοι ἀνέπτυξε τοὺς λόγους ἔνεκα τῶν ὁποίων θεωρεῖ ἀπαραίτητον τὴν ἔξοδον τοιούτων σωμάτων καὶ τὴν μεγίστην σημασίαν, ἣν πρέπει ν' ἀποδίδωμεν εἰς τὴν ἐξ αὐτῶν ὑποστήριξιν. Τότε ὑπέδειξα, ὅτι πιθανὸν νὰ ἐλαμβάνετο ἀνάγκη συμπράξεως καὶ τινων ἀξιωματικῶν ὡς ἀρχηγῶν τῶν ἀνταρτικῶν ομάδων, ὅπερ, προσέθηκα, μοι ἠρνήθη δυστυχῶς ὁ Ἀρχηγός. Τότε ἀπῆντησε μετὰ μικρὰν σκέψιν, ὅτι ἀφοῦ εἶναι ἀνάγκη δύναται τὸ πρᾶγμα νὰ εὐκολυνθῇ ὡς ἑξῆς. Ἐπειδὴ ἡ ἔξοδος τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων θὰ γείνη μίαν ἢ δύο ἡμέρας πρὸ τῆς ἐξόδου τοῦ Στρατοῦ, εὐκολον θὰ εἶναι τότε εἰς τὸν Στρατηγὸν νὰ παραγγείλῃ εἰς τινας τῶν ἀξιωματικῶν νὰ τεθῶσιν ἐπὶ κεφαλῇς.

«Ἡθέλησα νὰ μάθω κατὰ ποίαν ἐποχὴν περίπου σκοπεῖται τοιαύτη ἔξοδος τοῦ Στρατοῦ μας διὰ νὰ γνωρίζω πόσαι ἡμέραι ὑπολείπονται πρὸς ἐτοιμασίαν, ἂν δὲ καλῶς ἐνόησα, τοῦτο μοι παρέστησεν, ὅτι θὰ γείνη ἅμα συμπληρωθῇ ἡ συγκέντρωσις τοῦ Στρατοῦ ἐνταῦθα.

Τὴν ἐπομένην μεταβὰς ὁ ὀπλαρχηγός *** παρὰ τῷ Ἀρχηγῷ ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ ὅτι ὑπάρχει ἄνθρωπος ἐνταῦθα, ὅστις δύναται νὰ μεταβῇ

καὶ καταστρέψῃ τὴν γέφυραν τοῦ Ἀλιάκμονος, δι' ἧς οἱ Τοῦρκοι μεταφέρουσι στρατὸν καὶ πυροβόλα, ἐπὶ ἀμοιῇ 50 λιρῶν. Ὁ ἀρχηγὸς τὸν ἔστειλε νὰ συνεννοηθῇ μαζὺ μου. Πράγματι δὲ ἦλθεν ὁ *** μετὰ τοῦ Ἀλαμάνου καὶ μοι εἶπον ὅτι ἀνωτέρω· ἀλλ' ἐγὼ ἀπήντησα ὅτι δὲν δύναμαι ν' ἀναλάβω τοιαύτην πρωτοβουλίαν, ἀναλογιζόμενος τὰς συνεπειὰς τῆς τοιαύτης πράξεως, μεταξὺ τῶν ὁποίων πιθανὸν νὰ ἦναι καὶ ἡ ἐν οὐδέοντι χρόνῳ ἔναρξις τῶν ἐχθροπραξιῶν, ὅτι πρέπει νὰ συνεννοηθῶ πρῶτον μὲ τὸν Ἀρχηγόν, ὅστις εἶναι ὁ ἀρμόδιος νὰ ἐγκρίνῃ τὴν ἐπιχείρησιν τοιαύτης πράξεως, ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν ἀμοιῇν εἶπον ὅτι ἡ Ἑταιρία θὰ ἦναι πρόθυμος νὰ δώσῃ καὶ διπλάσιον ποσόν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν. Πρῶτερον δὲ μόνον τὰ ἔξοδα τῆς μεταβάσεως θὰ χορηγήσῃ. Τὴν ἀπάντησίν μου ταύτην μοι εἶπεν ὁ Ἀρχηγὸς κατόπιν ὅτι εὗρισκει ὀρθὴν καὶ ὅτι θὰ συνεννοηθῇ πρῶτον μὲ τὴν Κυβέρνησιν, ἂν ἐγκρίνῃ τὸ πρᾶγμα, νὰ κρατήσωμεν ὅμως, μοι εἶπε, μέχρι τῆς ἀπαντήσεως τὸν ἄνθρωπον ἐνταῦθα. Τὴν ἐπομένην ὁ Ἀρχηγὸς μοι εἶπεν ὅτι πρέπει νὰ ἐπισπεύσωμεν τὴν ἔξοδον τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων. Πρέπει καὶ σήμερον εἰ δυνατόν νὰ ἐξέλθουν, αὐριοι ἴσως θὰ ἦναι ἀργά. Ἐτηλεγράφησα δὲ ὑμῖν περὶ τούτου ἀμέσως. «Ποῦ εἶναι τὰ ὅπλα σας μοι εἶπε δυσανασχετῶν, ποῦ τὰ χρήματά σας; πρέπει νὰ φωνάξῃς ἀμέσως τοὺς καταλλήλους ὀπλαρχηγοὺς διὰ νὰ τοὺς εἰπῇς νὰ ἐτοιμασθῶσι καὶ νὰ χορηγήσῃ ἀμέσως ἀπὸ τοῦδε τὰ ἀναγκαῖα, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἐτοιμασθοῦν. Πρέπει δὲ νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι αὐτὸ χρειάζεται καὶ μερικὰς ἡμέρας διὰ τὴν προετοιμασίαν των, τὰ δὲ πράγματα δὲν περιμένουν». Ἡρώτησα τὸν Ἀρχηγὸν τίνας ὀπλαρχηγοὺς θεωρεῖ καταλλήλους, μοι παρουσίασε δὲ κατάλογον, ἐν ᾧ ἔσημειοῦντο τὰ ἐξῆς ὀνόματα, Ζέρμας, Ἀλαμάνος, Νταξέλης, Λάζος, Νίκος. Σὰς ἐτηλεγράφησα δὲ ἀμέσως ὡς ἐξῆς, ὅτι «πρέπει νὰ ἀποστείλῃτε ὅσον τὸ δυνατόν ὅπλα περισσότερα καὶ τὰ χρήματα μὲ ἄνθρωπον, ὅστις νὰ τὰ διαχειρισθῇ, διότι ἐγὼ ἀπολύτως ἀρνοῦμαι τοῦτο, οὐδ' ἐπαρκῶς ἄλλως τε καὶ διὰ τὴν διαχείρισιν».

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ Ἀρχηγοῦ εἶδον καὶ τὸν κ. Νομάρχη, ὅστις ἀπεριφράστως ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν μου ὡς ἀντιπροσώπου τῆς ἐθνικῆς Ἑταιρίας, πρὸς ἔξοδον ἀνταρτῶν εἰς Μακεδονίαν ἀμέσως, προσθέσας, ὅτι ἀπὸ τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν περιμένομεν ὅλοι, ἐζήτησα δὲ

τότε τηλεγραφικῶς τὴν γνώμην σας, διότι διὰ τοῦ τῆς 24 Φεβρουαρίου ε. ε. ἔγγράφου σας μοι ἐγνωστοποιεῖτε ὅτι «ἐὰν ὁ στρατὸς ἡμῶν δὲν ἐνεργήσῃ εἰς Μακεδονίαν, ἐνέργεια ἡμῶν μόνον εἰς Μακεδονίαν ἔσεται ὀλεθρία, λαμβανομένου ὑπὸ ὅπιν τοῦ εἰς Μακεδονίαν συγκεντρωθέντος τουρκικοῦ στρατοῦ». Πρὸ τοῦ δὲ λάβω τὸ ἀπὸ 7 Μαρτίου ἔγγραφόν σας ἐν τῷ ὁποίῳ μοι ἐγνωστοποιεῖτε ὅτι «ἡ Κυθέρνησις ἀπεφάσισε τὴν ἔξοδον ἐπαναστατικῶν ὁμάδων εἰς Μακεδονίαν· ὅτι εἰς τὸν μετὰ προηγουμένην πρόσκλησίν της ἀποσταλέντα πρὸς τὸν κ. Δηλιγιάννην ἀντιπρόσωπον μας ἔδωκεν αὕτη τὴν ῥητὴν διαβεβαίωσιν ὅτι σήμερον ἐν τῷ αὐτῷ ἀτμοπλοίῳ τῷ φέροντι αὐτόσε λόχον τοῦ Α' συντάγματος διέταξε νὰ φορτωθῶσι 500,000 φυσσιγγίων προωρισμένων ad hoc (ἐκφρασίς του) διὰ τὰ ὑφ' ἡμῶν μέλλοντα νὰ παρασκευασθῶσι πρὸς ἔξοδον εἰς Μακεδονίαν σώματα. Προσέτι δὲ ὁ κ. Δηλιγιάννης ἐπέτρεψεν ὅπως ὁ Γ. Καψαλόπουλος ὑπολοχαγός, ἐξέλθῃ τῶν συνόρων ἐπὶ κεφαλῆς τοιούτων σωμάτων», καλέσας με ὁ κ. Νομάρχης, παρόντος καὶ τοῦ Εἰσαγγελέως τῶν Πρωτοδικῶν κ. Μανοπούλου μοι ἐσύστησε νὰ προετοιμάσω τὴν ταχεῖαν ἔξοδον τῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων εἰς Μακεδονίαν. Εἰς ἀπόδειξιν δὲ τοῦ ὅτι ἔπρεπε νὰ σπεύσωμεν μοι ἀνέγνωσε τηλεγράφημα τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, ὅπερ ἐν τούτοις ὁμολογῶ, ὅτι δὲν μὲ ἔπεισε, διότι ἐν αὐτῷ ὁ κ. πρωθυπουργὸς ὠμίλει περὶ ἐπιθυμιῶν, ἔλεγε δηλαδὴ ἐπὶ λέξει, ὡς μοι τὸ ἀνέγνωσεν ὁ κ. Νομάρχης «**Μὴ παρεμποδίσῃτε τὴν ἔξοδον τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων εἰς Μακεδονίαν, ἂν ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρεία ἐπιθυμῇ τοῦτο**». Ἐνῶ δὲ ἐγὼ ἀντίτεινον καὶ ὑπεστήριζον ὅτι μὲ τοιοῦτο τηλεγράφημα ὅπερ ὁμιλεῖ περὶ ἐπιθυμιῶν, δὲν πρέπει ν' ἀναλάβωμεν τοιαύτην εὐθύνην, προσεπάθουν δὲ ὅ τε κ. Νομάρχης καὶ ὁ κ. Εἰσαγγελεὺς νὰ μὲ πείσωσι περὶ τοῦ ἐναντίου, προτείνοντες ὡς ἐπιχείρημα μεταξὺ ἄλλων ὅτι τοιαύτη εἶναι ἡ φρασεολογία τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, ἔφθασε κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν δευτέρον τηλεγράφημα τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, ὅπερ μὲ ἀπήλλαξε παντὸς δισταγμοῦ περὶ τῶν διαθέσεων καὶ ἐπιθυμιῶν του, διότι αὐταὶ διὰ τοῦ δευτέρου τηλεγραφήματος εἶχον μεταβληθῇ εἰς

ῥητὰς παραγγελίας καὶ διαταγὰς περὶ ἐξόδου τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων.

« Ἐσπευσα καὶ πάλιν νὰ ἴδω τὸν Ἀρχηγόν, ὅστις μοὶ εἶπεν, ὅτι ἔχει τηλεγραφικὴν διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως νὰ παραδώσῃ εἰς ἐμὲ ἐπειγόντως 500,000 φυνσίγια ἐκ τῶν ἀποθηκῶν τοῦ Δημοσίου, πράγματι δὲ ἐξέδωκε διαταγὴν πρὸς τὰς ἐφορείας ὕλικου πολέμου Λαρίσης καὶ Τρικκάλων, ὅπως παραδώσωσιν εἰς ἐμὲ τὸ αὐτὸ ποσὸν τῶν φυνσιγγίων ὅπερ καὶ βραδύτερον παρέλαβον, προσέτι δὲ ἐκάλεσεν ὁ ἀρχηγὸς τοὺς ὀπλαρχηγούς Ζέφυρον, Ἀλαμάνον καὶ Αἰῶνα (βραδύτερον ἐκάλεσε τὸν Νταβέλην) εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κ. Γαλάτη, παρόντος δὲ καὶ ἐμοῦ συνεζήτησε μετ' αὐτῶν τὰ τῶν ὄρων τῆς ἐξόδου των εἰς Μακεδονίαν, ἐσύστησε δὲ εἰς ἐμὲ νὰ ἐφοδιάσω αὐτοὺς ἀμέσως μὲ τ' ἀναγκαῖα χρήματα. Ἄλλ' οὗτοι ἐνῶ ἐφαίνοντο σύμφωνοι μαζί του, ἐξελθόντες ἐκείθεν ἠξίωσαν παρ' ἐμοῦ τὴν ἐκπλήρωσιν ἐτέρου ῥητοῦ ὅρου πρὸς ἐξόδον των, δηλαδὴ τὴν σύμπραξιν ἀξιωματικῶν, ὠρισμένως δὲ ἀπήτησαν, ὅπως τεθῇ ἐπὶ κεφαλῇ αὐτῶν ὁ ὑπολοχαγὸς Μυλωνᾶς, ἐπὶ τῇ παρατηρήσει μου δὲ διατί δὲν εἶπον οἱ ἴδιοι τοῦτο εἰς τὸν Ἀρχηγόν, μοὶ ἀπήτησαν ὅτι ἐκ σεβασμοῦ πρὸς αὐτὸν δὲν ἠθέλησαν νὰ τὸν δυσαρεστήσουν ἄλλ' ὁ κ. Ἀρχηγός, εἰς δὲν ἀνεκοίνωσα τὴν ἀξίωσιν τῶν ὀπλαρχηγῶν, ἀπεποιήθη καὶ πάλιν νὰ χορηγήσῃ ἀξιωματικόν.

« Τότε μετέβην παρὰ τῷ πρίγκηπι Νικολάφ, ὅπως παραστήσω αὐτῷ ὅτι ἡ ἄρνησις τοῦ Ἀρχηγοῦ ἤθελεν ἐπιφέρει τὴν ματαίωσιν τῆς ἐξόδου τῶν ἐν λόγῳ ὀπλαρχηγῶν, οἵτινες θεωροῦντο οἱ καταλληλότεροι. Ἐύρον τὸν πρίγκηπα λίαν δύσθυμον. « Τί νομίζετε, μοὶ εἶπεν, ὅτι ἔχω ἐγὼ καμμίαν δύναμιν; φαντασθῆτε τί δύναμιν ἔχω ἐγώ, ἀφοῦ ἡ Κυβέρνησις διετάξε νὰ μοὶ ἀφαιρεθῶσιν οἱ ἔπποι τῆς πυροβολαρχίας μου, μένω δὲ ἐνταῦθα πλέον διοικητὴς πυροβολαρχίας ἄνευ ἔππων, δηλαδὴ ἐντελὼς ἀχρήστου ». (Σημειῶ τὴν λεπτομέρειαν ταύτην, διότι ἰσχυρὰν μοὶ ἐπροξένησεν ἐντύπωσιν, τὸ ὅτι δακρύων ὁ πρίγκηψ μοὶ εἶπε τ' ἀνωτέρω).

« Ὅσον ὅμως ἀφορᾷ τὴν ἄρνησιν τοῦ Ἀρχηγοῦ διὰ τὴν χορήγησιν τοῦ ὑπὸ τῶν ὀπλαρχηγῶν αἰτηθέντος ἀξιωματικοῦ, μοὶ προσέθηκεν, ὅτι θὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ καὶ θὰ μοὶ ἀπαντήσῃ ἐγγράφως,

ὅπερ καὶ ἔπραξε κατόπιν ἡ Α. Υ. ἐγγράφως γνωστοποιήσας μοι ὅτι ὁ στρατηγὸς θ' ἀποστείλῃ τὸν ζητηθέντα ὑπὸ τῶν ὀπλαρχηγῶν ἀξιωματικὸν ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ τηρηθῇ ἄκρα μυστικότης περὶ τούτου.

«Οἱ ἀνωτέρω ὀπλαρχηγοί, οὓς ὑπέδειξεν, ὡς ἀνωτέρω ἐσημείωσα, αὐτὸς ὁ Ἀρχηγός, ἐθεωρήθησαν παρὰ πάντων ἀνεξαιρέτως ὡς οἱ καταλληλότεροι διὰ νὰ ἐξέλθωσιν εἰς Μακεδονίαν. Ἐκτὸς ὅμως τῆς κοινῆς ὑπὲρ αὐτῶν γνώμης ἐνόμισα ὅτι διὰ τῆς προτιμήσεως αὐτῶν, οὓς ὁ Ἀρχηγός τοῦ στρατοῦ ὑπέδειξε, διετρανοῦτο ἡ εἰλικρινὴς συνεργασία μετὰ τῆς Κυβερνήσεως, ἀφίετο δὲ πλήρης ἡ εὐθύνη τῆς ἐπιλογῆς εἰς τοὺς ἐκλέξαντας αὐτούς, οἵτινες εἶναι καὶ οἱ ἀρμοδιώτεροι, ὅπως κρίνωσι περὶ τοῦ καταλλήλου ἢ μὴ αὐτῶν. Πράγματι δὲ οὐδ' ἓνα ἀπλοῦν ὀπλοφόρον ὑπέδειξα ἐγὼ κατὰ τὸν καταρτισμὸν τούτων, ἀφῆκα δέ, ὡς ὁ ἀρχηγὸς ἔκρινεν ὀρθόν, ὅπως αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ὀπλαρχηγοὶ ἐκλέξωσι τοὺς ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι ἤθελον ἀποτελέσει τὰ ὑπ' αὐτοὺς σώματα, διότι οὕτω θὰ ὑπῆρχεν ἡ ἐκ τῆς ἐπιτροπῆς ἐπ' αὐτῶν ἱεραρχία, ἡ ἀναπληροῦσα τὴν πειθαρχίαν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ.

«Ἐν τι μόνον ἠξίωσα ἐγὼ παρὰ τοῦ στρατηγοῦ, νὰ δοκιμασῶσιν οἱ ἄνδρες πρὸ τῆς ἐξόδου των τὸν γνωστὸν πατριωτικὸν ὄρκον τῆς Ἑταιρίας, ὅπερ περὶ τὸν καὶ νὰ σημειώσω ὅτι προθύμως ἐδέχθη ὁ στρατηγός.

«Ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ καταρτισθέντων τῶν σωμάτων διετάχθη μετὰ προηγουμένην συνεννόησιν τοῦ Ἀρχηγοῦ μετὰ τοῦ ὑπολοχαγοῦ Μυλωνᾶ ἡ συγκέντρωσις αὐτῶν εἰς τὸ χωρίον Κουβέλιτσι ἐκ διαφόρων σημείων κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Ἐνῶ δὲ εἶχεν ἀρχίσει ἡ συγκέντρωσις, καλέσας με ὁ στρατηγὸς μὲ ἠρώτησε ποῦ εὑρίσκεται ὁ Μυλωνᾶς, διότι ὡς μοὶ εἶπεν, ἤθελε νὰ συστήσῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἀναβολὴν τῆς ἐξόδου τῶν ἀνταρτῶν ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι αὐριον φθάνει ὁ Διάδοχος, ἀφοῦ δὲ αὐτὸς θὰ ἦναι πλέον ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Στρατοῦ πρέπει νὰ περιμείνωμεν τὴν γνώμην του· ἀνεχώρησα τότε μετὰ τοῦ κ. Γουσίου εἰς Κουβέλιτσι, ἔνθα εἶχον συγκεντρωθῇ πάντες σχεδὸν τὴν 16 Μαρτίου. Ἡ ἀναβολὴ τῆς ἐξόδου ἦτο πλέον ἐπιβεβλημένη ἕνεκα τῆς ἀνωτέρω ὁδηγίας τοῦ Στρατηγοῦ.

«Ὅφειλω ἐνταῦθα νὰ σημειώσω ὅτι καθ' ὃν χρόνον εὑρισκόμεθα εἰς Κουβέλιτσι, ὁ κ. Γούσιος ἔλαβε σύστασιν τοῦ κ. Δεζίδου, ὅπως βοηθήσῃ

τὴν ἔξοδον εἰς Μακεδονίαν τοῦ Κρητὸς δπλαρχηγοῦ Βαγιανῇ μετὰ σώματος Κρητῶν καὶ ἑτέρων τοιαύτην τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐσωτερικῶν κ. Μαυρομichάλη, ὅπως προσληφθῇ εἰς τὸ σῶμα ὁ ἀνεπιὸς αὐτοῦ κ. Μαυρομichάλης μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν Λακόνων.

« Ἐνῷ ἐδρισκόμεθα εἰς Κουβέλτσι ἀπρακτοῦντες, ἦλθεν ἐκεῖ ὁ κ. Νομάρχης Τρακκάων, ὅστις ἀνήγγειλε τῷ κ. Γουσίῳ, παρόντος καὶ ἐμοῦ ὅτι ἐπῆλθον λόγοι, ἐξ ὧν ἦτο ἀνάγκη ν' ἀναβληθῇ ἡ ἔξοδος τῶν ἀνταρτῶν. Νομίσας δὲ τότε ἐγώ, ὅτι ἡ Κυβέρνησις μετέβαλε γνώμην ἐπρότεινα εἰς τὸν κ. Νομάρχην τὴν διάλυσιν τῶν σωμάτων, διότι θὰ ἦτο καὶ ἄσκοπον καὶ δεινὸν διὰ τὰ οἰκονομικὰ τῆς Ἑταιρίας ἡ ἀνευ σκοποῦ συντήρησις τόσου ἐκεῖ πολυαρίθμου σώματος. Ἡ ἀπάντησις ὅμως τοῦ κ. Νομάρχου, ἦν καὶ ἄλλοι παρόντες ἐκεῖ ἤκουσαν ἦτο αὐτολεξεῖ « ὅχι γὰρ ὄνομα τοῦ θεοῦ! ».

« Τὴν ἐπομένην τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν συνέβησαν τ' ἀνωτέρω, ἐκάλεσεν εἰς Λάρισσαν τὸν κ. Γούσιον καὶ ἐμὲ ἡ Α. Υ. ὁ Διάδοχος καὶ μᾶς ἀνεκοίνωσε περίπου τὰ ἑξῆς: ὅτι δὲν πρέπει ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ἐξέλθωσιν οἱ ἐπαναστάται, διότι ἤδη ἤρξαντο μετακινήσεις διάφοροι τοῦ στρατοῦ μας, καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ διαμείνωσιν εἰς ἣν θέσιν ἦσαν (τοῦτ' ἔστιν εἰς τὸ Κουβέλτσι), ἀλλὰ ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς μέρος ὅπου νὰ μὴ φαίνωνται, ἀνέθηκε δὲ εἰς ἐμὲ νὰ μεταβιβάσω τὴν διαταγὴν ταύτην εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν σωμάτων, τὴν αὐτὴν δὲ νύκτα διέταξεν ἡ Α. Υ. καὶ τὸν ἐπίλαρχον κ. Ε. Μεταξᾶν ὅπως μεταβῇ ἀμέσως εἰς Κουβέλτσι καὶ μεταβιβάσῃ τὴν ὡς ἄνω διαταγὴν. Πράγματι δὲ τὴν ἰδίαν νύκτα ἀνεχώρησεν ἔφιππος ἐκεῖσε ὁ κ. Μεταξᾶς, ὅταν δὲ ἐγὼ μετέβην διὰ τοῦ Σιδηροδρόμου, εἶχεν ἤδη ἀναχωρήσει ἐκεῖθεν ὁ κ. Μεταξᾶς ἐκπληρώσας τὴν ἀποστολὴν του.

« Ἀκριβῶς δὲν δύναμαι νὰ γνωρίζω τί ἀπήντησεν ὁ κ. Μεταξᾶς, νομίζω ὅμως ὅτι τηλεγραφικῶς παρέστησε τὴν τε ἀναβολὴν τῆς ἔξόδου τῶν σωμάτων καὶ τὴν διάλυσιν αὐτῶν ὡς ἐπικίνδυνον. Ἐγὼ φθάσας εἰς Κουβέλτσι εὗρον, ὅτι ἐν μέρος τῆς διαταγῆς εἶχεν ἐκτελεσθῇ τοῦτ' ἔστιν εἶχον ἀποσυρθῇ τὰ σώματα εἰς τὸ δάσος Βερένζι, ὁπόθεν ἔπαιον πλέον νὰ ἦναι καταφανῇ, συνήντησα δὲ μόνον τὸν ἕνα τῶν στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν, τὸν κ. Α. Μυλωνᾶν, ὅστις εὐρίσκειτο ἐκεῖ ἐξετάζων τὸν Πάρεδρον τοῦ χωρίου περὶ τῆς ζημίας, ἣν ὑπέστη τὸ χωρίον ἐκ

τῆς διαμονῆς τῶν ἀνταρτῶν, ὅπως προσῆ εἰς ἀποζημιώσεις καὶ ἀντελήφθην ὅτι πολλοὶ τῶν ὀπλαρχηγῶν δυσαρεστηθέντες διὰ τὴν ἐπὶ τόσας ἡμέρας ἀναβολὴν τῆς ἐξόδου, κατόπιν τόσων ἐσπευσμένων διαταγῶν περὶ ἀμέσου συγκεντρώσεως καὶ εἰσβολῆς ἠπειλοῦν ὅτι δὲν θ' ἀκούσουν κανένα εἰς τὸ ἐξῆς. Οὕτω λ. χ. εἷς ἐξ αὐτῶν ἔλεγεν, ὅτι «ἐγὼ δὲν ἤλθον ἐδῶ διὰ νὰ τρώγω ἀρνιά, θὰ πάρω τοὺς ἐδικοὺς μου καὶ θὰ τραῖξω ἐμπρός. Ὅποιος θέλει ἄς μὲ ἀκολουθήσῃ».

«Κατόπιν τούτων ἐτηλεγράφησα τῷ κ. Σαπουντζάκη τὰ ἐξῆς· «Διευθύνοντες ὑποδεικνύουσιν ὀλεθρίας συνεπείας ἐν περιπτώσει παρατεταμένης ἀναβολῆς, ἰδίως παρατόλμους, μονομερεῖς καὶ αὐτοβούλους εἰσβολὰς κατὰ μικρὰς δμάδας». Ἀνεχώρησα δὲ καὶ πάλιν διὰ Λάρισσαν. Ἦτο (ἂν δὲν ἀπατῶμαι) τότε ἡ 23 Μαρτίου, ἀνεκοίνωσα δὲ προφορικῶς εἰς τὸν κ. Σαπουντζάκην, ὅτι ἐφ' ὅσον δύνανται οἱ ἀρχηγοὶ θ' ἀναβάλλωσι τὴν ἐξοδον, μοὶ ἀπήντησε δὲ ὅτι «κανεῖς δὲν λέγει νὰ μὴν ἐξέλθουν οἱ ἐπαναστάται τὸ ζήτημα εἶναι νὰ μὴν συγκρουσθῶσιν εἰς τὴν γραμμὴν». Τὴν ἡμέραν τῆς 25 Μαρτίου συνήντησα τὸν κ. Νομάρχην εἰς τὸ δημαρχικὸν κατάστημα, μοὶ εἶπε δὲ παρόντος καὶ ἄλλου, ὅτι «αὐτὸς τώρα πάλιν ἥλλαξε γνώμην, θέλει νὰ βγάλωμεν καὶ αὐτοὺς καὶ ἄλλα σώματα». Ἐννόει δὲ τὸν κ. Πρωθυπουργόν.

«Τὸ δὲ ἐσπέρας τῆς 25 Μαρτίου ὁ κ. Σαπουντζάκης μετὰ τὸ γεῦμα, κρατήσας τὸν κ. Νομάρχην καὶ ἐμέ, μοὶ εἶπε τὰ ἐξῆς· «Σᾶς ἐκράτησα διὰ νὰ σᾶς ἀναγνώσω τηλεγράφημα περὶ ἀδείας ἐξόδου τῶν ἀνταρτῶν, τὸ ὁποῖον ὁ κ. Νομάρχης παρακαλεῖται νὰ μεταβιβάσῃ διὰ τοῦ κρυπτογραφικοῦ του λεξικοῦ εἰς τὸν Νομάρχην Τρικκάλων, ὅπως λάβῃ καὶ οὗτος γνώσιν».

«Τὸ τηλεγράφημα εἶχεν ὥς ἐξῆς·

«Νομάρχην Τρικκάλων. Εἰδοποιήσατε Ταξίαρχον Ἀντωνιάδην ἀφήσῃ ἐλεύθερα ὅπως ἐξέλθουν ἀνταρτικά σώματα ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μὴ συγκρουσθῶσιν εἰς τὴν γραμμὴν. Κατὰ διαταγὴν. Σαπουντζάκης».

«Ἡ τηλεγραφικὴ αὕτη διαταγὴ παρεδόθη ὑπὸ τοῦ κ. Σαπουντζάκη τὴν ἐπομένην εἰς ἐμὲ τὸν ἴδιον, ὅπως ἐγὼ τὴν ἐγχειρίσω εἰς τὸ τηλεγραφεῖον, ὅπερ καὶ ἔπραξα, ἥτοι τὴν 26 Μαρτίου. Ἐξῆλθον δὲ οἱ ἐπαναστάται τὴν 28 Μαρτίου.

«Μίαν δὲ ἢ δύο ἡμέρας πρὸ τῆς ἐξόδου των οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπαναστατῶν ἐνόμισαν ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ παραλάβωσι μαζί των καὶ ἄλλα φρυσίγγια πλὴν τῶν ὅσων εἶχον ὁ κ. Γούσιος τότε μεταξὺς παρὰ τῷ ἐπιτελάρχῃ κ. Σαπουντζάκη, ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ 300,000 τοιούτων ἀλλ' ὁ κ. Σαπουντζάκης ἀπήντησεν ὅτι πρέπει πρῶτον νὰ ἐρωτήσῃ τὴν Κυβέρνησιν περὶ τούτου, (ὡς ἔπραττε κατὰ τὴν ἀντίληψίν μου καὶ διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφεώρα τ ἀνταρτικὰ σώματα) ἀνέγνωσε δὲ εἰς ἐμὲ τὴν ἐπομένην τηλεγράφημα τοῦ Πρωθυπουργοῦ ἢ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, δι' ὧν ἐτελεγραφοῦντο τὰ ἐξῆς· «Δύνασθε νὰ χορηγήσῃτε τὰς 300,000 φρυσιγγίων ἢ ἐπὶ τῇ ἀμέσῳ πληρωμῇ τοῦ τιμήματος ὀριζομένου ἐπικεικῶς εἰς 30,000 δραχμῶν, ἢ ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει ἀποδόσεως». Πράγματι δὲ τότε ὁ κ. Σαπουντζάκης ἐτηλεγράφησεν εἰς τὴν ἐφορείαν ὕλικοῦ πολέμου Τρικκάλων ὅπως παραδοθῶσιν εἰς τὸν κ. Καρτάλην αἱ 300,000 φρυσιγγίων, αἱ ζητηθεῖσαι ὑπὸ τῶν ὀπλαρχηγῶν τοῦ εἰσβαλόντος σώματος ὑπὸ τοὺς ὄρους, οὓς ἐτηλεγράφει ὁ κ. Πρωθυπουργός.

«Τὴν ἐπομένην τῆς ἐξόδου των οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπαναστατῶν ἐζήτησαν ἐν πυροβόλον διὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Βαλτινόν, γνωρίζων δὲ ἐγὼ ὅτι ὑπῆρχον πολλὰ τοιαῦτα εἰς τὰς ἀποθήκας μὴ χρησιμοποιοιθέντα δι' ἔλλειψιν ἵππων καὶ ἡμιόνων μετεβίβασα τῷ κ. Σαπουντζάκῃ τὴν αἰτησιν ταύτην τῶν ἐπαναστατῶν, ἀλλ' ὁ κ. Σαπουντζάκης μοι ἀπήντησε καὶ πάλιν, ὅτι ὅπως καὶ ὅλα οὗτω καὶ περὶ τοῦ πυροβόλου πρέπει νὰ ἐρωτηθῇ ἡ Κυβέρνησις καὶ ν' ἀναμείνωμεν τὴν ἀπάντησίν της Δὲν γνωρίζω δὲ μέχρις ὥρας τίς ἢ ἀπάντησις τῆς Κυβερνήσεως.

«Παρέλευρα ἀνωτέρω νὰ σημειώσω καὶ ἑτέραν ἐκδοούλευσιν τοῦ κ. Νομάρχου Λαρίσσης πρὸς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν. Ἡμέρας τινος πρὸ τῆς ἐξόδου τῶν ἐπαναστατῶν καλέσας ὁ κ. Νομάρχης τὸν Δήμαρχον ἀνέθηκεν αὐτῷ νὰ καταρτίσῃ ἐπιτροπὴν πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τῆς πατρίδος, ἐπὶ τῇ ὑποδείξει μου δὲ ὅτι τοιοῦτοι ἔρανοι διενεργοῦνται ἤδη ἐκ Λαρίσσης δι' ἐπιτροπῆς ὑπὸ τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας, ἔσπευσεν ἀμέσως ὁ κ. Νομάρχης νὰ παραγγείλῃ τῷ κ. Δημάρχῳ νὰ μὴ συστήσῃ τὴν ἐπιτροπὴν, ἣν τῷ εἶχεν εἰπεῖ, ἀλλὰ τὴν τῆς Ἑθν. Ἑταιρίας.

«Παρέλιπον ἐπίσης νὰ σημειώσω ὅτι καθ' ὃν χρόνον εἶχε τελειώσει

πᾶσα συνεννόησις τοῦ ἀρχηγοῦ κ. Μακροῦ μετὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν, εἶχε δὲ ἀρχίσει ἡ συγκέντρωσις τῶν ἐπαναστατῶν ἀφίκετο ὁ συνταγματάρχης κ. Δουμπιώτης, ὃν δὲν ἔσπευσα νὰ ἴδω ἀμέσως, διότι οὐδεμίαν σχετικὴν ὁδηγίαν, εἶχον, ἐπειδὴ ὁμοῦ βραδύτερον ὁ κ. Γούσιος μ' ἐβεβαίωσεν ὅτι ἐκ μέρους τῆς ἐταιρίας ἔρχεται ἐνταῦθα, ἔσπευσα ἀμέσως νὰ τὸν ἐπισκεφθῶ μετὰ τοῦ κ. Γουσίου καὶ δηλώσω αὐτῷ ὅτι εἴμεθα εἰς τὰς διαταγὰς του, τὸν παρεκάλεσα δὲ νὰ μᾶς εἴπῃ τί ἐπιθυμεῖ νὰ κάμωμεν, μοὶ ἀπήντησεν ὁμοῦ ὁ σεβαστὸς συνταγματάρχης ὅτι ἐννοεῖ νὰ ἐξέλθῃ εἰς Μακεδονίαν μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου καὶ μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ στρατοῦ, μοὶ ὑπέδειξεν ὅτι θὰ λάβῃ ἀνάγκην καὶ 100 ἡμιόνων πρὸς μεταφορὰν πολεμικοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ τροφίμων, σᾶς ἐτηλεγράφησα δὲ ἀμέσως περὶ τῶν γνωμῶν του, αἵτινες ἀντέκειντο πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ παραγγελλόμενα περὶ ἔξόδου τῶν ἀνταρτῶν πρὸ τοῦ στρατοῦ. Ἐγὼ πολὺ ἐλυπήθην, διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῇ ὅλων τῶν ἐπαναστατῶν ὁ συνταγματάρχης κ. Δουμπιώτης, ὡς ἐνόμιζον καὶ περὶ οὗ πολλάκις ἔγραψα ὑμῖν, ὅτι εἶνε ὁ καταλληλότερος πάντων, ἰδίως ἔνεκα τοῦ γοήτρου ὅπερ ἀσκεῖ τ' ὄνομά του ἐν Μακεδονίᾳ.

«Ἦδη θεωρῶν λήξασαν τὴν ἐντολήν μου καὶ ἀναχωρῶν ἐντεῦθεν ὑποβῶν ὑμῖν τὴν παροῦσαν μου ἔκθεσιν περὶ τῶν ἐνταῦθα δι' ἐμοῦ διενεργηθέντων ὡς ἀντιπροσώπου τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρίας.

«Λάρισα 2 Ἀπριλίου 1896.

Λ. ΡΟΪΛΟΣ»

Οὕτως ἐδόθη τῇ ἐταιρίᾳ ἡ πρώτη ὥθησις πρὸς πολεμικὴν ἐνέργειαν. Πεισθεῖσα αὕτη ἀπὸ τε τῶν πραγμάτων, τοῦ δημοσίου φρονήματος καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῶν νομίμων τοῦ Κράτους ἐξουσιῶν ὅτι τὸ ἔθνος ἐκαλεῖτο εἰς ἀληθὴ καὶ κρίσιμον τῆς τύχης του ἀγῶνα, πλὴν δὲ τούτων καὶ καλουμένη ὑπὸ τοῦ Κράτους εἰς ἐπείγουσαν συνδρομὴν, παρὰ πᾶσαν ὑλικὴν ἀδυναμίαν τῆς καὶ παρὰ πᾶσαν πρόβλεψίν τῆς, ὑποχρέωσιν ἐκ τοῦ προγράμματος καὶ τοῦ σκοποῦ αὐτῆς ἀπορρέουσιν ἐθεώρησε νὰ παράσχῃ ὡς μείζονα τὴν συνδρομὴν τῆς εἰς αὐτό. Τούτου δὲ ἔνεκα παραλλήλως πρὸς τὰς ὑπὸ τὴν πρωτοβουλίαν τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ ἀρχῶν τοῦ Κράτους τεθείσας

ἐνεργείας τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς διέταξε καὶ τὸν ἐν Ἑπείρῳ νὰ ἐπισπεύσῃ τὰς πρὸς στρατολογίαν προσπαθείας του.

Ἄλλ' ὅπως κατανοηθῇ πληρέστερον ἡ ἀνωτέρω ἐκθεσις τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας, ἣν ἐπὶ τούτῳ προέταξε τὸ διοικητικὸν συμβούλιον, καὶ ἐρμηνευθῶσιν αἱ ἐνιαχοῦ μεταβολαὶ τῶν ἀποφάσεων ἀνάγκη νὰ τεθῶσι πρὸ τῶν ἐταίρων εὐρύτερον αἱ ἐν Ἀθήναις ἐνέργειαι καὶ συνεννοήσεις τῆς ἐταιρίας πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὰ ἐκ πρωτοβουλίας αὐτῆς ταύτης καὶ τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ ἀρχῶν προτεινόμενα ἐκάστοτε τῇ Ἑταιρίᾳ μέτρα.

Μετὰ τὰς προκαταρκτικὰς τοῦ ἐν Λαρίσῃ ἀντιπροσώπου τῆς Ἑθν. Ἑταιρίας συνεννοήσεις πρὸς τὸ αὐτόθι Ἀρχηγεῖον, ἐξ ὧν δὲν ἡδύνατο νὰ ὑπάρξῃ ἄλλη ἀντίληψις τοῦ πράγματος ἢ ὅτι προέκειτο περὶ ἐπικουρίας τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας πρὸς τὸ Κράτος ἀποφασισμένον νὰ ἐνεργήσῃ, αἰφνης τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον μανθάνει, ὅτι τὸ Ἀρχηγεῖον Λαρίσσης ἀρνεῖται μὲν νὰ δώσῃ ὅπλα, ἀποκρούει δὲ τὴν πρότασιν τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς ἐταιρίας περὶ ἀδείας εἰς ἀξιωματικούς τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ὅπως ἀναλάβωσι τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἐπαναστατικῶν ὁμάδων (ιδεῖ ἐκθεσιν Ροῦλοῦ σελὶς 38 καὶ 39). Τῶν τοιούτων ἀρνήσεων μία εἶνε δυνατὴ ἡ ἐξήγησις, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἤθελεν ἐν Μακεδονίᾳ οὐχὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ ἐπιτυχίαν σοβαρᾶς πολεμικῆς ἐνεργείας, ἀλλὰ νὰ πειραματισθῇ διπλωματικῶς διὰ τῶν ἀτάκτων τούτων ὁμάδων ἐπὶ ἐκφοβισμῶ τῆς Τουρκίας καὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἴσως δυνάμεων, αἵτινες τῇ 18 Φεβρουαρίου ἐπέδωκαν διὰ τῶν πρέσβεων τῶν τὴν ταυτόσημον διακοίνωσιν, δι' ἧς ἀπεκλείετο ἡ ἔνωσις τῆς Κρήτης καὶ ἐκαλεῖτο ἡ Ἑλλάς νὰ ἀνακαλέσῃ ἐκ Κρήτης στρατὸν καὶ στόλον. Ὑπὸ τοὺς φόβους τούτους διατελοῦν τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον καὶ θεωροῦν ἀνωφελῇ τὴν θυσίαν ὑπερχιλίων ἀνδρῶν ἐν Μακεδονίᾳ, ὅπου ἡ Τουρκία εἶχε συγκεντρώσει τὸ πλεῖστον τοῦ στρατοῦ τῆς, καθορῶν δὲ καὶ τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν μέσων τῆς Ἑταιρίας πρὸς ὑποστήριξιν ἀρξομένου ἀγῶνος ἐν Μακεδονίᾳ ἐτηλεγράφει τῇ 23 Φεβρουαρίου 1897 τῷ ἐν Λαρίσῃ ἀντιπροσώπῳ τῆς Ἑταιρίας: *Συμβούλιον φρονεῖ, ὅτι ἂν στρατὸς ἡμῶν δὲν ἐνεργήσῃ εἰς Μακεδονίαν, ἐνέργεια ἡμῶν μόνων εἰς Μακεδονίαν ἔσται ὀλεθρία, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ τουρκικοῦ στρατοῦ. Προβλέπον ὁμῶς ὅτι θάττον ἡ βράδιον θὰ ἐπιζητηθῇ καὶ αὐθις τῆς ἐταιρίας ἡ συνδρομὴ πρὸς τὸ Κρά-*

τος καὶ ὅπως μὴ εὗρεθῇ ἀπαράσκευον εἰς τὸν παρ' ἀπάντων θεωρούμενον ἀναπότρεπτον ἄγων, διὰ μὲν τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ ἐνῆργει πᾶσαν προπαρασκευαστικὴν ἐργασίαν πρὸς συγκρότησιν ἐπαναστατικῶν ὁμάδων, ἐν Ἀθήναις δὲ αὐτὸ τοῦτο τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἡσχολεῖτο εἰς τὴν προμήθειαν φυσιγγίων. Ἐπειδὴ δὲ τοιούτων ἐστερεῖτο καὶ ἄνευ αὐτῶν ἀδύνατον ἀπολύτως ἦτο αὐτῷ πᾶσα συνδρομὴ εἰς τὴν πολιτείαν, ἡναγκάσθη νὰ προσφύγῃ ἐπὶ τούτῳ εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ Κράτος. "Οθεν δι' ἀντιπροσώπου τοῦ τοῦ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἀπετάθη πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν κ. Ν. Μεταξᾶν, οὗτος δὲ διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 15526 ἀπὸ 27 Φεβρουαρίου 1897 ἐγγράφου τοῦ ἔφερεν εἰς συζήτησιν ἐπισήμως ἐνώπιον τοῦ Ὑπουργικοῦ συμβουλίου τὴν αἴτησιν τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας περὶ παροχῆς αὐτῇ ἐνὸς ἑκατομμυρίου φυσιγγίων ἀβολιδώτων Γκρᾶ ἀντὶ δραχμῶν 13 καὶ 5 /₁₀₀ δι' ἑκάστην χιλιάδα. Τὸ δὲ ὑπουργικὸν συμβούλιον ἐν τῇ συνεδρίᾳ αὐτοῦ ΠΓ'. τῆς 28 Φεβρουαρίου 1897 καὶ διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμὸν 148 ¹⁾ πράξεώς του ἐνέκρινε νὰ χορηγηθῶσι

¹⁾ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον. Συνεδριάσεις ΠΓ'. Πρᾶξις 148.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 28 Φεβρουαρίου 1897.

«Ὁ κ. ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργὸς ἐξέθηκε διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15526 τῆς 27 λήγοντος μηνὸς ἐγγράφου του, ὅτι ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρία αἰτεῖ νὰ τῇ χορηγηθῶσιν ἐπὶ πληρωμῇ ἐκ τῶν ἀποθηκῶν τοῦ Δημοσίου ἐν ἑκατομμύριον φυσίγγια ἀβολιδώτα τυφεκίων Γκρᾶ τῆς προμηθείας τοῦ 1877 ἀντὶ δρα. 13 05 δι' ἑκάστην χιλιάδα».

«Ὁ κ. Ὑπουργὸς προτείνει νὰ τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ἐγκρίνῃ τὴν αἴτησιν ταύτην τῆς Ἐθν. Ἑταιρίας καὶ χορηγηθῶσιν αὐτῇ τὰ αἰτούμενα φυσίγγια, καθ' ὅσον ταῦτα, ἐν ᾧ δὲν χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, ζήτουνται ἀφ' ἐιέρου δι' Ἐθνικὸν σκοπὸν, ἐπωλήθησαν δὲ ἄλλοτε ἀντὶ δραχ. 7.35. ἡ χιλιάς. Τὸ δὲ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ἐνέκρινεν νὰ χορηγηθῶσιν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Ἑταιρίαν τὰ προτεινόμενα ἀνωτέρω φυσίγγια ἐπὶ τιμῇ δραχμῶν 13.05 ἑκάστην χιλιάδα».

Ὁ Πρόεδρος
Θεόδ. Π. Δηλιγιάννης

Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον
Οἱ ὑπουργοὶ
Α. Σκουζές, Φ. Βάρβογλης, Ν. Κ. Μεταξᾶς
Ν. Λεβίδης

Ἀκριβὲς ἀντίγραφον

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Μαρτίου 1897

Ὁ Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου
(Τ. Σ.) Π. Μεταξᾶς.

τῇ Ἐθνικῇ Ἑταιρίᾳ τὰ ἀνωτέρω φησὶ γίγαια. Πρὸς τοῦτο διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 106 τῆς 1 Μαρτίου 1897 ἐγγράφου ¹⁾ τοῦ Προεδρείου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου εἰδοποιεῖτο ὁ κ. Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, ὅστις διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμὸν 15580 τῆς 7 Μαρτίου ²⁾ διαταγῆς του ἐδίδε

¹⁾ Προεδρεῖον Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Μαρτίου 1897.

Ἀριθ. 106

Πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν.

«Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 15526 ἀπὸ 27 Φεβρουαρίου ἔ. ἔ. ὑμετέρου ἐγγράφου περὶ χορηγήσεως φυνσιγγίων εἰς τὴν Ἐθνικὴν Ἑταιρίαν ἐπὶ πληρωμῇ, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ διαβιβάσω ὑμῖν συνημμένως ὧδε ἀντίγραφον τῆς ὑπ' ἀριθ. 148 χθεσινῆς πράξεως τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἐγκρίνοντος τὴν χορήγησιν τῶν φυνσιγγίων τούτων τῇ Ἐθνικῇ Ἑταιρίᾳ.

Ὁ Πρόεδρος

Θ. Π. Δηλιγιάννης.

Π. Μεταξᾶς.»

²⁾ Ἀριθ. 15580.

Τμῆμα πυροβολικοῦ

ἐπεῖγον

«Διατάξατε τὴν ἐνταῦθα Ἐφορίαν νὰ παραδώσῃ ἐπὶ ἀποδείξει εἰς τὸν ἐνώπιον Ὑμῶν παρουσιασθσόμενον ἀντιπρόσωπον τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας, ὅστις καὶ θέλει ἐπιδείξει ὑμῖν τὸ πρὸς τοῦτο πληρεξούσιόν του, ἐν ἑκατομμύριον (1,000,000) ἀβολιδῶν φυνσιγγίων Γκρᾶ προμηθείας 1877 ἐπὶ τῇ ἀμέσῳ καταβολῇ τοῦ τιμήματος, ὀριζομένου εἰς δραχ. 13.05 τὴν χιλιάδα».

«Σὺν τῇ ἐπιστροφῇ δὲ τῆς παρούσης θέλετε ἀναφέρει ἡμῖν τὰ περὶ τῆς παραδόσεως ἵνα διατάξωμεν τὰ τῆς διαγραφῆς καὶ διαθέσεως τοῦ χρήματος Ἡ ὑπ' ἀριθ. 15.515 ἀπὸ 26 τοῦ λήξαντος μηνὸς Φεβρουαρίου διαταγὴ ἡμῶν ἀκυροῦται»

Ἐν Ἀθήναις τῇ 7 Μαρτίου 1897

Ὁ ὑπουργὸς

Ν. Μεταξᾶς.

Πρὸς τὸν Συνταγματάρχην τοῦ Πυροβολικοῦ Βυζάντιον Κωνσταντῖνον Διευθυντὴν ὀλικοῦ πολέμου.

τὴν ἐντολὴν πρὸς τὸν Διευθυντὴν τοῦ ὕλικου πολέμου συνταγματάρχην τοῦ πυροβολικοῦ κ. Κωνστ. Βυζάντιον νὰ διατάξῃ τὴν ἐν Ἀθήναις Ἐφορείαν, ὅπως δώσῃ τὰ αἰτούμενα φυσίγγια εἰς τὸν «ἐνώπιον αὐτοῦ παρουνισαθησόμενον ἀντιπρόσωπον τῆς Ἐθν. Ἐταιρίας, ὅστις καὶ θέλει ἐπιδείξει τὸ πρὸς τοῦτο πληρεξούσιόν του».

Ἀλλὰ νέα μεταβολὴ ἀποφάσεων τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ δίδει νέαν ὥθησιν εἰς τὴν παρασκευὴν σωμάτων, καθ' ὃν δὲ χρόνον ὁ κ. Γούσιος ἐνεφανίζετο πρὸ τοῦ Πρωθυπουργοῦ κ. Θεοδώρου Π. Δηλιγιάννη, ὅπως ζητήσῃ φυσίγγια οὐχὶ ἀβολίδωτα, ἀλλὰ βολιδωτὰ ὑπὲρ τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρίας καὶ διεβίβαζεν εἰς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῇ 6 Μαρτίου καὶ ὥρ. 7 $\frac{1}{2}$ μ. μ. τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, ὅπως περὶ τῶν φυσιγγίων καὶ τῆς πολεμικῆς ἐνεργείας τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρίας συνεννοηθῇ μετὰ τινος ἀντιπροσώπου αὐτῆς, κατὰ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς χρόνον ὁ ἐν Λαρίσση ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρίας ἐπιέζετο ὑπὸ τοῦ τότε Νομάρχου Λαρίσσης κ. Μπουκλάκου, παρόντος καὶ τοῦ Εἰσαγγελέως τῶν Πρωτοδικῶν κ. Μανοπούλου «πρὸς προετοιμασίαν καὶ ταχεῖαν ἔξοδον τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων εἰς Μακεδονίαν», ἐπιδεικνυομένων αὐτῶ καὶ τηλεγραφημάτων αὐτοῦ τοῦ Πρωθυπουργοῦ, δι' ὧν τὰς πρότερον ἐπιθυμίας του περὶ ἐξόδου ἐπαναστατικοῦ σώματος μετέβαλεν εἰς **ῥητὰς παραγγελίας καὶ διαταγὰς** » (ἰδὲ ἐκθεσιν Λ. Ροῖλου σελὶς 41 καὶ 42).

Πλὴν ὅμως τῶν ῥητῶν παραγγελιῶν καὶ διαταγῶν αὐτοῦ τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ τῶν ἀποκλειστικῶς ἀποβλεπουσῶν εἰς τὰ ἐντολῇ τῆς κυβερνήσεως ἐτοιμαζόμενα τότε σώματα τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρίας καὶ εἰς τὴν ἔξοδον αὐτῶν, ἐκ τῶν κατωτέρω αὐτολεξεῖ καταχωριζομένων τηλεγραφημάτων τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐσωτερικῶν κ. Μαυρομιχάλη καὶ τοῦ τῶν στρατιωτικῶν κ. Μεταξᾶ, ἀναμφίβολον προκύπτει, ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς τότε κυβερνήσεως ἐστράφη, δι' οὗς λόγους αὐτὴ οἶδεν, εἰς τὴν ἐσπευσμένην ἐνέργειαν δι' ἀτάκτων σωμάτων καὶ μόνον δι' ἀτάκτων, πρὸς τοῦτο δὲ οὐ μόνον τοὺς χωρικοὺς τῶν μεθορίων δι' ὅπλων τοῦ Κράτους ὥπλιζεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν παρασκευὴν χωριστῶν ὅλων σωμάτων διὰ τῶν νομαρχῶν προέβαιναν, οἷον τὸ τοῦ Ἀλεξίου Τάκη τὸ πρῶτον πάντων ἐξεληθὲν τῶν συνόρων, καὶ τὰ ιδιωτικῇ πρωτοβουλίᾳ συγκροτούμενα εἰς τὴν μέριμναν τῶν ὑπ' αὐτὴν ἐπιτοπίων ἀρχῶν ἐνθέρμως συνίστα, ὥς τοῦτο συνέβη εἰς τὸ

ὑπὸ τοῦ φιλέλληνος Κ. Κυπριάνη σχηματισθέν. Γενικὸν τῆς πολιτικῆς αὐτῆς μέτρον φαίνεται, ὅτι ἀπέβη ὁ σχηματισμὸς καὶ ἡ ἄμεσος ἐξοδος ἀτάκτων σωμάτων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐντεῦθεν δ' ἐξήγουνται τὰ μνησθέντα τηλεγραφήματα, ὃ τὸ κείμενον παραθέτομεν ὧδε·

« Δ. Υ. Νομάρχας Λαρίσης, Τρικκάλων.

« Αἱ δεινὰ περιστάσεις, ὑφ' ἃς διατελοῦμεν, ἐπιβάλλουσιν ἡμῖν, ὅπως μεταβάλωμεν προηγουμένης ἡμῶν ὁδηγίας καὶ διαταγὰς, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐνόπλους ομάδας πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἐν τῇ γείτονι ἐπικρατεῖᾳ δεινοπαθούντων ἀδελφῶν ἡμῶν. Ἐντελλόμεθα ὑμῖν, ὅπως τοῦ λοιποῦ μὴ παρακωλύητε τὴν ἐξοδὸν τῶν ἀτάκτων τούτων σωμάτων, ἀλλ' ὀφείλετε καὶ νὰ συντρέχητε αὐτὰ πάσῃ δυνάμει καὶ ἐν μεγίστῃ ταχύτητι, ἵνα διέρχωνται σύνορα. Ἐννοεῖται ὅμως, ὅτι ἡ ἐνέργεια αὕτη δεόν νὰ περιβάλληται δι' ἄκρας ἐχεμυθίας, ὀφείλετε δὲ πάντως νὰ συνεννοηθῇτε μετ' ἀρχηγοῦ. Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει ὁ ἡμέτερος στρατὸς ὀφείλει νὰ ἐξακολουθῇ νὰ μένῃ ἀμέτοχος τῶν ἀτάκτων τούτων κινήματων, ἀποφεύγων ἐπιμελῶς πᾶσαν μετὰ τῶν Τούρκων σύγκρουσιν. Βεβαίως οἱ Τούρκοι δύνανται, ἐὰν ἐπιθυμοῦσι, νὰ μᾶς κηρύξωσι τὸν πόλεμον, οὐδὲ ἀποστέργομεν τὴν ἐνδεχομένην ταύτην περίπτωσιν. Ἡμεῖς ὅμως δεόν νὰ ὑπομίσωμεν τὴν πορείαν ἡμῶν μετ' ἄκρας προσοχῆς ».

6 Μαρτίου

Ὁ ὑπουργὸς

Κ. Μαυρομιχάλης

Τηλεγράφημα

Α'. Ἀρχηγεῖον.

Λάρισαν.

« Ἰταλὸς Κυπριάνης μετὰ 175 Ἰταλῶν Γαριζαλδινῶν ἀνεχώρησε μεταβαίνων εἰς Λάρισαν. Ὑποδεχθῆτε αὐτὸν φιλοφρόνως παρέχοντες πᾶσαν δυνατὴν συνδρομὴν πρὸς ἐκπλήρωσιν πόθων φιλελληνικοῦ τούτου σώματος ».

Ὁ ὑπουργὸς

Μεταξῆς.

Ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἐσπέραν τῆς 6 Μαρτίου, καθ' ἣν ὁ πρωθυπουργὸς ἐξέφρασε πρὸς τὸν κ. Γούσιον τὴν ἐπιθυμίαν νὰ συνεννοηθῇ εἰδικῶς μετ' ἀντιπροσώπων τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας, τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἀπέστειλε κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πρωθυπουργοῦ ὀρισθεῖσαν κατεπειγόντως ἐνάτην μ. μ. ὥραν τῆς αὐτῆς ἐσπέρας ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ πρὸς τὸν κ. Πρωθυπουργόν, ὑπ' αὐτοῦ τούτου ἐκ τῶν προτέρων ἐγκριθέντα. Περί δὲ τοῦ τί μεταξὺ τῶν δύο κατὰ λέξιν ἐλέγχθη τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον κρίνει σκόπιμον νὰ παραθέσῃ ἐνταῦθα ὁλόκληρον τὴν ἐκθεσιν τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτοῦ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Μαρτίου 1897.

Κύριε Πρόεδρε !

«Διαταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου νὰ παρουσιασθῶ πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως κ. Δηλιγιάννην ζητήσαντα διὰ τοῦ κ. Γουσίου συνεννόησιν πρὸς τινα ἀντιπρόσωπον τῆς Ἑταιρίας, παρέστην πρὸ αὐτοῦ κατὰ τὴν εἰδοποίησίν του καὶ ἐγενόμην δεκτὸς ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Οἰκονομικῶν τὴν 9 μ. μ. τῆς 6 Μαρτίου. Ἄμα παρουσιασθέντα λίαν προσηνῶς δεχθεὶς με ὁ κ. Δηλιγιάννης παρεκάλεσε νὰ καθίσω καὶ μοὶ εἶπεν ἀμέσως. «Ὅτι θέλετε θὰ σᾶς κάμωμεν. Τί χρειάζεσθε; πόσους ἄνδρας δύνασθε νὰ ἐξαγάγητε εἰς Μακεδονίαν; πόσους ἔχετε; Παρέστησα εἰς αὐτόν, ὅτι ἡ ἐταιρία δὲν ἔχει ἄνδρας ἐστρατωνισμένους. — Πόσους ἔχετε εἰς τοὺς καταλόγους σας; Πῶς στρατολογεῖτε; — Ἄνδρας ἔχομεν τοὺς ἀποδεχομένους τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς ὄρους τῆς Ἑταιρίας. — Πόσοι δύνανται νὰ ἦνε οὗτοι; — Καὶ 1000 καὶ 2000 καὶ 5000 καὶ 20,000 παρουσιάζονται πρόθυμοι, ἂν ἀποβλέψωμεν εἰς τοὺς προσφερομένους ἐξ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς ἐξαγτᾶται ἐκ τῆς ἀνάγκης καὶ τῶν ὑπαρχόντων μέσων. — Μᾶς ἀρκοῦσι 1,000 ἐπὶ τοῦ παρόντος. Εἰς πόσας ἡμέρας δύνασθε νὰ τοὺς ἐτοιμάσετε; Ἐἵνε ἀνάγκη ταχείας εἰσβολῆς εἰς Μακεδονίαν. Τί σᾶς χρειάζεται; τί σᾶς λείπει πρὸς τοῦτο; Δύνασθε νὰ διατάξητε τὸν ἐν Δαρίσῃ ἀντιπρόσωπον τῆς ἐταιρίας; — Τότε εἶπον πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον. Πρὸ πάσης ἄλλης ἐνεργείας ἐπιθυμοῦμεν, Κύριε Πρόεδρε, νὰ μάθωμεν, ἂν οἱ ἄνδρες, ὧν ζητεῖτε τὴν εἰς Μακεδονίαν ἐξόρμησιν, θὰ δράσωσι μετὰ

τοῦ στρατοῦ, πρὸ τοῦ στρατοῦ ἢ πῶς; Οἱ ὄροι οἱ ἐφετεινοὶ δὲν εἶνε οἱ οἱ περυσιοί, ὅτε ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρία κατώρθωσεν εὐκόλως νὰ ἐνεργήσῃ ἐν Μακεδονίᾳ δι' εἰσβολῆς μικρῶν ἀνταρτικῶν ὁμάδων ἕνεκα τοῦ ἀναλόγως μικροῦ ἀριθμοῦ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ. Σήμερον ἡ Τουρκικὴ στρατιὰ εἶνε παμπληθής, καὶ δὲν πρέπει ἄνευ συμπράξεως τοῦ στρατοῦ νὰ στείλωμεν **βέβαια σφάγια**. — Νὰ σᾶς εἰπῶ, ὑπῆρξεν ἡ ἀπάντησις τοῦ κ. Προέδρου, δὲν θὰ κηρύξω τὸν πόλεμον, θὰ δεχθῶ τὸν πόλεμον προσφερόμενον. Πρὸς τοῦτο εἶνε ἀνάγκη τῆς εἰσβολῆς, ὅπως περισπάσωμεν τὰς δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ. Συμφέρει ἡ διακοπὴ τῶν συγκοινωνιῶν, ἡ ἐκ τῶν νώτων ἀπασχόλησις τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, καὶ δὴ κατὰ μικρὰς ὁμάδας. — Ἀφ' οὗ τοιοῦτό τι χρειάζεται, δὲν πιστεύω νὰ εὗρητε ἀσύμφωνον τὴν ἑταιρίαν, ἐπισήμως δηλώσασαν οὕτως ὑποτάσσεται εἰς τὰ κελεύσματα τῆς πολιτείας. Μόνον ὁ τρόπος τῆς εἰσβολῆς πρέπει νὰ κανονισθῇ ἐκ τοῦ πλησίον ἐν γνώσει τῶν πραγμάτων ὑπὸ τῶν πρὸς τοῦτο τεταγμένων. — Σπεύσατε. Ταῦτα ὡς πρὸς τὴν Μακεδονίαν ὡς πρὸς τὴν Ἡπειρον δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη. Ἡ θέσις ἡμῶν ἐν Ἡπείρῳ εἶνε διαφορετικὴ. Ὁ στρατὸς ἡμῶν δὲν εἶνε ἀκόμη δεόντως συντεταγμένος ὡς ὁ τῆς Θεσσαλίας. Ἐπεὶ δὲν πρέπει νὰ ἐνοχλήσωμεν τοὺς Ἀλβανούς, μεθ' ὧν εἶνε χρεία συνεννοήσεων, καὶ ἐν γένει τὰ πράγματα ἐν Ἡπείρῳ ἔχουσιν ἄλλως. Τί χρειάζεσθε λοιπὸν ὅπως γείνη ταχυτάτῃ ἡ εἰσβολή; τί σᾶς λείπει; — Πρῶτον μᾶς λείπουσι φυσίγγια, διότι, προκαταλαβόντων ἡμᾶς τῶν πραγμάτων, δὲν ἔχομεν ἀκόμη ἱκανὸν ἀριθμὸν βολιδωμένων φυσιγγίων, ἅτε ἄλλως ἀποστείλαντες πολλὰ εἰς Κρήτην. — Πόσων εἶνε ἀνάγκη διὰ χιλίους ἄνδρας; — 300 μέχρι 400 χιλιάδων. — Νὰ σᾶς δώσωμεν 500 χιλιάδας. Θὰ συνεννοηθῶ μετὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, ὅπως τὸ ποσὸν τοῦτο σταλῇ ἐντεῦθεν *ad hoc*. — Δὲν εἶνε δυνατόν, ἀφ' οὗ παρίσταται, ὡς λέγετε, ἀνάγκη σπουδῆς, νὰ διαταχθῇ τὸ ἀρχηγεῖον νὰ τὰ παραχωρήσῃ ἐν Λαρίσῃ κατ' εὐθείαν εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Ἑταιρίας; — Προτιμῶ νὰ σταλῶσιν ἐντεῦθεν, ἀλλὰ θὰ σκεφθῶ καὶ περὶ τοῦ τρόπου, ὃν προτείνετε. (ὡς γνωρίζετε, κ. Πρόεδρε, τὸ δεύτερον τοῦτο ἔγινε τὴν ὑστεραίαν, διαταχθέντος τοῦ ἐν Λαρίσῃ ἀρχηγείου νὰ παραχωρήσῃ φυσίγγια κατ' εὐθείαν εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Ἑταιρίας κ. Λάμπρον Ροῦλόν). Ἀλλὰ τοῦτο προσέθηκα, δὲν ἀρκεῖ. Ἡ εἰσβολὴ πρέπει νὰ συνο-

δεύηται καὶ ὑπὸ χορηγίας ὅπλων πρὸς διανομὴν εἰς τοὺς Μακεδονικοὺς πληθυσμούς, ἐπειδὴ ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ἀκόμῃ ἐπαρκῆ ἀριθμόν. — Τοῦτο δὲν δύναται νὰ γείνη ἀκόμῃ καὶ δὲν εἶνε ἀναγκαῖον ἐπὶ τοῦ παρόντος. Τὰ ἐν ταῖς ἀποθήκαις τοῦ δημοσίου ὅπλα ἀρκοῦσι μόνον ἀνὰ δύο διὰ τὸν εἰς τὰ ὅπλα κληθέντα στρατόν. Ἄλλ' ἀργότερον θὰ ἐξοικονομηθῇ καὶ αὕτη ἡ ἀνάγκη, **διότι σήμερον ὑπέγραψα τὸ συμβόλαιον τῆς ἀγορᾶς 100,000 ὀπλων.** — Τώρα μόνον, κύριε Πρόεδρε; Μοὶ ἐπιτρέπετε δὲ καὶ μίαν παρατήρησιν; Γίνεται λόγος περὶ σπατάλης ὀπλων, διανεμομένων ἀπὸ τοῦδε εἰς τοὺς Θεσσαλικοὺς πληθυσμούς ὑπὸ τῶν Νομαρχῶν. Δὲν νομίζετε ὅτι τοῦτο δὲν πρέπει νὰ γίνηται; — Μόνον ἀπογράφονται οἱ δυνάμενοι φέρειν ὅπλα, ἀλλὰ τὰ ὅπλα αὐτὰ δὲν διανέμονται. Ἄλλὰ θὰ ἐξετάσω, ἀφ' οὗ μὲ ἐρωτᾶτε. Τίνος ἄλλου ἔχετε ἀκόμῃ ἀνάγκην; — Ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τινὰς ἀξιωματικοὺς νὰ συστρατεύσωσι μετὰ τῶν ἀνταρτῶν καὶ τεθῶσιν ἐπὶ κεφαλῇς αὐτῶν. — Τοῦτο εἶνε δύσκολον, διότι ἔχομεν ἀνεπάρκειαν ἀξιωματικῶν. — Ἄλλ' εἶνε πολὺ ἀναγκαῖον, διὰ νὰ συγκρατῶνται πλείότερον οἱ ἀντάρται καὶ παρέχεται μείζων ἐνότης, ἐπισημότης καὶ πειθαρχία εἰς τὴν ἐνέργειαν, ἄλλως τὴν χρησιμότητα ἀνεγνωρίσατε καὶ ὑμεῖς διὰ τῆς ἀποφασισθείσης πρὸς καταρτισμὸν ἀνταρτικῶν ὁμάδων ἀποστολῆς τοῦ κ. Δουμπιῶτου εἰς Θεσσαλίαν. Ἐπεὶ δὲν θὰ χρειασθῶσι πολλοί. — Δύνασθε νὰ μᾶς ὑποδείξητέ τινος; — Τὸν ὑπολοχαγὸν τοῦ οἰκονομικοῦ Καφαλόπουλον, ἐνθουσιώδη Μακεδόνα. — Ἀφ' οὗ εἶνε τοῦ οἰκονομικοῦ κλάδου δύναται νὰ ἀποσπασθῇ θὰ φροντίσω περὶ τούτου. — Καὶ τὸν ὑπολοχαγὸν τοῦ πεζικοῦ Μυλωνᾶν. — Περὶ τούτου θὰ συνεννοηθῶ μετὰ τοῦ ἀρχηγείου Λαρίσης, καί, ἂν δύναται νὰ ἀποσπασθῇ, δύνασθε νὰ χρησιμοποιεῖσθε καὶ τοῦτον. Μεθ' ὃ ἀπεχωρίσθην τοῦ κ. Προέδρου, ἀνακεφαλαιώσας τὰς ὑποσχέσεις αὐτοῦ καὶ εἰδοποιηθεὶς περὶ τῶν ὥρῶν, καθ' ἃς ἡδυνάμην νὰ τὸν βλέπω, ἂν ἤθελε τυχὸν χρειασθῇ.»

Δέξασθε κλπ. *** ».

Ἡ διαβεβαίωσις τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ὅτι θὰ διέτασσε τὴν ἀποστολὴν τῇ 7 Μαρτίου καὶ 500,000 φυσιγγίων προωρισμένων ad hoc (κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ

κ. πρωθυπουργού) διὰ τὰ ὑπὸ τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας παρασκευαζόμενα πρὸς ἐξοδὸν εἰς Μακεδονίαν σώματα, ἐξεπληρώθη μὲν κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ μστεβλήθη ὡς πρὸς τοῦτο, διὰ τὸ κατεπεῖγον, συμφώνως πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ παρὰ τῷ κυρίῳ πρωθυπουργῷ ἀντιπροσώπου τῆς ἑταιρίας. Ἀντὶ νὰ ἀποσταλῶσιν ἐξ Ἀθηνῶν διετάχθη τὸ Ἀ'. Ἀρχηγεῖον στρατοῦ διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 3 τηλεγραφικῆς διαταγῆς ¹⁾ τοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωκῶν καὶ ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 18188 τῆς 7 Μαρτίου νὰ χορηγήσῃ αὐτὰ ἐπὶ ἀποδείξει εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας ἐκ τῶν ἀποθηκῶν τῆς ἐφορείας Λαρίσσης. (ιδὲ ἐκθεσιν Ῥοῦλου σελ. 42).

Μεταξὺ τῶν αἰτημάτων τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας ἄτινα ὑποβλήθέντα εἰς τὸν κ. Πρωθυπουργὸν ἐγένοντο ὑπὸ τούτου δεκτά, ἦτο καὶ ἡ ἄδεια τῆς πολιτείας εἰς ἀξιωματικούς, ὅπως ἀναλάβωσι τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων. Κατ' ἀρχὰς τό τε Ἀρχηγεῖον καὶ ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἀντέστησαν. Ἀλλ' ἀντιπαρετηρήθη, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἀποφασίσασα ἤδη νὰ παρασκευάσῃ τὴν ἐξοδὸν ἐπαναστατικῶν σωμάτων διὰ τῆς παροχῆς φυσιγγίων καὶ ἄλλων προσφόρων μέσων ὕψιστον εἶχε συμφέρον νὰ ἴδῃ ἐπιτυχάνουσιν τὴν ἐνέργειαν τῶν σωμάτων τούτων, ἀληθῶν ἐξαρτημάτων τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ, οὐδὲν δὲ κατὰ τὴν κοινὴν τοῦλάχιστον ἀντίληψιν ἡσφάλιζε τὴν ἐπιτυχίαν τούτων πλείοτερον τῆς ἀναθέσεως τῆς ἀρχηγίας αὐτῶν εἰς ἀξιωματικούς τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσον ἐπέμενον περὶ τούτου καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ Ἀρχηγοῦ κ. Μακρῇ ἐκλεχθέντες καὶ ὑποδειχθέντες τῷ ἀντιπροσώπῳ τῆς Ἑταιρίας κ. Α. Ῥοῦλῳ ὀπλαρχηγοὶ (ιδὲ ἐκθ. Ῥοῦλου σελ. 42 καὶ 43). Εἰς δὲ τὰς παρατηρήσεις ταύτας ὑπεχώρησεν ἡ κυβέρνησις, καὶ οὕτως ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ τελικῶς ἐκ δισχιλίων περίπου ἀνδρῶν συγκροτηθέντος σώματος ἐτέθησαν οἱ Α. Μυλωνᾶς ὑπολοχαγὸς τοῦ πεζικοῦ καὶ

¹⁾ Τηλεγραφ. διαταγὴ ἀριθ. 3.

Τμῆμα Πυροβολικοῦ

Ἀριθ. 18, 188

1ον Ἀρχηγεῖον στρατοῦ. Λάριссαν

Τηλεγράφημα

“Διατάξατε δυνάμει παρούσης ἐφορείαν Λαρίσσης, ὅπως παραδώσῃ εἰς ἀντιπρόσωπον Ἑθνικῆς Ἑταιρίας ἐπὶ ἀποδείξει 500 χιλιάδας βολιδωτὰ φυσίγγια Γκραῖ.

Ἀθῆναι τῇ 7 Μαρτίου 1897

Λίαν ἐπεῖγον

Α. Παπ.

Ν. Μεταξᾶς,

Γ. Καψαλόπουλος ὑπολογαγὸς τοῦ οἰκονομικοῦ. Εἰδικῶς ἐπὶ τούτῳ ἀμφοτέροι οἱ ἀξιωματικοὶ ἀπεσπάρσθησαν ἐκ τῶν οἰκείων ὑπηρεσιῶν των, τῆς ἀρχηγίας τῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων θεωρηθείσης ἐπισήμου ὑπηρεσίας, μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ πολέμου καὶ μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς δευτέρας ἀπροσδιορίστου διαρκείας ἀνακωχῆς ἀμφοτέροι οἱ ἀξιωματικοὶ οὗτοι ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ τῶν ὑπ' αὐτοῦς σωμάτων ἐθεωρήθησαν ἐκπληροῦντες ὑπηρεσίαν τοῦ Κράτους. Ἐνεκα τούτου ἀμφοτέροι οἱ ἀξιωματικοὶ οὗτοι ἔλαβον ἐκ τοῦ Δημοσίου Ταμείου τοὺς μισθοὺς των καθ' ὅλον τὸ διάστημα καθ' ὃ διώκῃσαν τὰς ἀτάκτους ἐκείνας ὁμάδας, εἰς δὲ τὸν κ. Μυλωνᾶν ἀπερχόμενον νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν ἐδόθη καὶ φύλλον πορείας ὑπὸ τοῦ Ἀρχηγίου Λαρίσης. Ταῦτα ἀνεπίδεκτα ὄντα πάσης ἀμφισβήτησεως, κατέστησαν καὶ τόσον ἐμφανῇ, ὥστε αὐτὸς ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Πύλης παραπονούμενος ἀνεκοίνου τῇ 21 Μαρτίου τηλεγράφημα τῆς Κυβερνήσεώς του, καθ' ὃ ἐν Λαρίσῃ, Τρικκάλοις καὶ Βόλῳ συνεκεντρώθησαν ὑπερδισχίλιοι ληστὰι—ὅπως ἡ Τουρκία συνειθίζει νὰ ἀποκαλῇ τοὺς ἐπαναστάτας—ἀναμένοντες εὐκαιρίαν ὅπως ὑπερβῶσι τὴν μεθόριον γραμμὴν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν, ὃ δὲ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν μετεβίβαζε τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὰ παράπονα ταῦτα πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν στρατιωτικῶν παρακαλῶν αὐτὸ νὰ ἐνεργήσῃ πᾶν ὅ,τι νομίζει σκόπιμον ¹⁾).

¹⁾ Τὸ ἔγγραφον τοῦτο τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἔχει ἐπὶ λέξει ὅδε

Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν

Ἐν Ἀθήναις τῇ 21 Μαρτίου 1897

Πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργεῖον

“ Ο ἐνταῦθα πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας μοι ἀνεκοίνωσε σήμερον ὅτι κατὰ τηλεγράφημα τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἐν Λαρίσῃ Τρικκάλοις καὶ Βόλῳ συνεκεντρώθησαν ὑπερδισχίλιοι ληστὰι ἀναμένοντες εὐκαιρίαν ὅπως ὑπερβῶσι τὴν μεθόριον γραμμὴν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν καὶ παρεκάλεσέ με νὰ μεσολαβήσω ἵνα ληφθῶσι μέτρα πρὸς παρεμπόδιον τοιούτων αὐθαιρεσιῶν. Καὶ παρατήρησα μὲν εἰς τὸν Ἀσὴμ βέην, ὅτι Ἕλληνες ἀξιωματικοὶ οὐδέποτε εἶχον ἢ εἶναι δυνατόν νὰ παραδεχθῶ ὅτι ἔχουσι σχέσεις μετὰ λησιῶν, ὡς τῷ ἀπέδειξα κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος εἰς τὰς περὶ εἰσβολῆς ἀνταρτικῶν σωμάτων παραστάσεις του, τῷ ὑποσχέθην ὁμως ὅτι θὰ μεταδώσω εἰς τὰ ἀρμόδια ὑπουρ-

Ἄλλ' ἵνα μήδ' ἡ ἐλαχίστη μείνη ἀμφιβολία, ὅτι οἱ ἀξιωματικοὶ οὗτοι μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς σωματίων τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας καὶ πρὸ τοῦ πολέμου καὶ καθ' ὅλον τὸ διάστημα αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν ἀναγκαστὴν ἐτέλουν ἐπισήμως ὑπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κράτους μέχρις οὗ διετάχθη ὑπὸ τοῦ ἀρχηγείου ἡ διάλυσις αὐτῶν, παρατίθεται ἐνταῦθα τὸ ἐξῆς ἔγγραφον τῆς Αὐτοῦ Βασιλικῆς Ὑψηλότητος τοῦ Διαδόχου πρὸς τὸν ταγματάρχην κ. Τερτίπην.

Ἀριθ. 9578

Λίαν ἐπεῖγον

Ὁ Ἀντιστράτηγος ἡ Α Β. Υ. ὁ Διάδοχος. Ἀρχηγὸς τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ στρατοῦ

« Πρὸς τὸν Διοικητὴν ἀνεξαρτήτου τμήματος ταγματάρχην Τερτίπην.

Δύο Βουνά

Ἄμα τῇ λήψει τῆς παρούσης θέλετε προσκαλέσει ὑπολοχαγούς Καβαλόπουλον καὶ Μυλωνᾶν διοικοῦντας σώματα ἀνταρτίων καὶ θέλετε κοινοποιήσει αὐτοῖς ἐγγράφως, ὅτι αὐθωρεῖ ἅμα τῇ κοινοποιήσει αὐτοῖς τῆς παρούσης θέλουσι παρουσιασθῇ εἰς τὸ Ἀρχηγεῖον καὶ ἀναλάβει ὑπηρεσίαν, ληγούσης τῆς ἀποστολῆς των, ἄλλως ἀπὸ τῆς συγμῆς ἐκείνης θέλουσι θεωρηθῇ ὡς λιποτάκται. Σύνάμα δὲ ὀφείλετε νὰ ἀφοπλίσητε τοὺς ἄνδρας των καὶ παραλάβει τὰ ὅπλα των ἀποστέλλοντες αὐτοὺς εἰς τὰς ἐστίας των, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θέλετε ἀμέσως λάβει τὰ κατάλληλα μέτρα, ὅπως ἐκτελεσθῇ ἡ παροῦσά μου διαταγὴ διὰ τῆς βίας καὶ θέλετε μοὶ ἀναφέρει τὴν ἐκτέλεσιν.

Ἐμὶρ Μπεη τῇ 24 Μαΐου 1897.

Κωνσταντῖνος Διάδοχος

γεῖα τὴν εἰδοσίαν του περὶ συναθροίσεως ἀτόμων, οἷς ἀποδίδεται ἡ πρόθεσις εἰσβολῆς εἰς τὴν ὁμορὸν ἐπικράτειαν, ὅπερ πράττων ἐπὶ τοῦ παρόντος λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ σὰς παρακαλέσω ὅπως ἐνεργήσητε πᾶν ὅ,τι νομίζετε σκόπιμον.

Ὁ Ὑπουργὸς

Α. Σκουζὲς

Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἀμέσων καὶ ἀπροκαλύπτων τούτων συνεννοήσεων τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὸ ἐν Λαρίσση ἀρχηγεῖον στρατοῦ καὶ τὰ λοιπὰ μελῆ τῆς Κυβερνήσεως ταύτης γνῶσιν ἔχοντα τῆς δοθείσης τῇ ἐταιρίᾳ ἐντολῆς καὶ μετέχοντα τῆς καθολικῆς τοῦ ἔθνους συνειδήσεως, ὅτι τοῦτο ἀναποτρέπτως ἐφέρετο εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ πολέμου, ἰδίᾳ ἕκαστον προέβαινον εἰς προτάσεις πρὸς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν περὶ ἐξοπλισμοῦ καὶ ἐξόδου εἰς τὴν ἄπορον χώραν ἐπαναστατικῶν σωμάτων, τινὰ δὲ καὶ ἰδίαις δαπάναις ὑπέσχοντο νὰ καταβάλωσι καὶ ἄλλως ὥς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν νὰ βοηθήσωσι τῆς Ἑταιρίας τὸ ἔργον. Οὕτω τῇ 13 Μαρτίου ἐνώπιον τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου κατετέθη ἐπιστολὴ τοῦ βουλευτοῦ *** πρὸς ἐταῖρον, δι' ἧς ἐγνώριζεν αὐτῷ, ὅτι ὁ ὑπουργὸς κ. Φ. Βάρβογλης συνιστᾷ τῇ Ἑθνικῇ Ἑταιρίᾳ διακοσίους Ἑπειρώτας καὶ Μακεδόνας ἐπαναστάτας ὑπὸ τὸν Μακεδόνα ὀπλαρχηγὸν ***, οὓς αὐτὸς (ὁ κ. ὑπουργὸς) ὑπόσχεται νὰ ἐξοπλίσῃ καὶ ἀποστείλῃ ἐξ ἰδίων τοῦ ἐξόδων μέχρι τοῦ σημείου τῆς ἐνεργείας, ἂν ἡ Ἑθν. Ἑταιρία ἀναλαμβάνῃ τὴν χορηγίαν τῆς ἐνδυμασίας των καὶ τὴν περαιτέρω συντήρησίν των. Περὶ τῶν Ὑπουργῶν κ. Μαυρομιχάλη καὶ Λεβιδίου ἰδὲ ἐκθεσιν Ροῦλοῦ σελ. 43 καὶ 44.

Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ πρωθυπουργὸς διεβίβασε δύο ἡμέρας μετὰ τὴν συνεννόησιν τῆς 6 Μαρτίου πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἐπισκεπτῆριον, δι' οὗ συνίστα τὴν εἰς τὸ καταρτισθῆσόμενον ἀνταρτικὸν σῶμα συμπερίληψιν τῶν ἐπιφερόντων τὸ ἐπισκεπτῆριόν του ἀνταρτῶν.

Ἀλλὰ παρὰ πάντα ταῦτα ὁ πρωθυπουργὸς κ. Θ. Π. Δηλιγιάννης τῇ 14 Μαρτίου προσεκάλεσε τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑθν. Ἑταιρίας καὶ ἐδήλωσεν αὐτῷ, ὅτι κρίνει ἀσύμφορον ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν εἰς Ἑπειρον καὶ Μακεδονίαν ἐξοδὸν τῶν ἐτοίμων ἤδη σωμάτων, καὶ ἀναγκαίαν τὴν ἀναβολὴν τῆς ἐξόδου, ὥς ἐκτίθησι τὰ περὶ τούτου ἐν τῇ ᾧδε παρατιθεμένῃ ἐκθέσει τοῦ ὁ εἰρημένος ἀντιπρόσωπος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου.

«*Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Μαρτίου 1897*

Κύριε Πρόεδρε

Χθὲς ἔλαβον αὐτιόγραφον ἐπιστόλιον τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως κ. Θεοδ. Δηλιγιάννη, καλοῦντος με ὅπως παραστῶ παρ' αὐτῷ περὶ

ἄραν 7-8 ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Οἰκονομικῶν. Ἐγενόμην δεκτὸς ἅμα τῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ ὀνόματός μου. Εἰργάζετο μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν κ. Σκουζέ, συμπαραισταμένων ἐν τῇ αἰθούσῃ τριῶν κυρίων βουλευτῶν, ὡς ὑποθέτω. Ἄμα τῇ εἰσόδῳ μου ἠγέρθη καὶ παραλαβὼν ἐκ τῆς τραπέζης τοῦ ἔγγραφόν τι, μὲ εἰσήγαγε μόνον εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον. — Σᾶς ἐκάλεσα, μοὶ εἶπεν, ὅπως σᾶς ἐπιδείξω τηλεγράφημα τοῦ κ. Μάνου, Ἀρχηγοῦ τοῦ ἐν Ἑπείρῳ στρατοῦ. Εἶνε τηλεγράφημα ἀγγέλλον, ὅτι ἡ εἰσβολὴ ἀνταρτικῶν ὁμάδων εἰς Ἑπειρον ἔσται πάροχος βλάβης καὶ εἶνε ἀναγκαῖον νὰ γνωσθῇ τοῦτο εἰς τοὺς ἀρμοδίους. — Θὰ ἀνακοινώσω, ἀπήντησα, τὴν ἀγγελίαν ὑμῶν εἰς τοὺς ἀρμοδίους, εἰ καὶ ἄλλως οὐδεμίαν ἔχω ἐντολὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ὅτε εἶδον ὑμᾶς τῇ 6 Μαρτίου εἶχον εἰδικὴν ἐντολήν, τὴν κατὰ πρόσκλησιν ὑμῶν συνεννόησιν περὶ τῆς εἰσβολῆς εἰς Μακεδονίαν. — Καὶ αὕτη δὲν πρέπει νὰ γείνη. — Ἐγὼ ἐνόμιζον τὸ ἐναντίον μᾶλλον, ὅτι ἠθέλετε νὰ κακίσητε τὴν ἐταιρίαν ἐπὶ τῇ μακροῇ βραδύτητι ἀκουσίως αὐτῇ ἐπελθούσῃ, μεθ' ὅσῃν σπουδῇ ἐπεδείξατε ἐν τῇ πρώτῃ συνεντεύξει. Τώρα θὰ ἀνακοινώσω τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ ἡξεύρω τί δύναται νὰ γείνη φοβοῦμαι μὴ εἶνε ἀργά. — Εἰξεύρετε, ἦτο ἀνάγκη μεταβολῆς σκέψεων. Ἡ σύνταξις τοῦ στρατοῦ, αἱ ταξιαρχίαι, αἱ μεραρχίαι. — Ἡρώτησα ἂν ἐπιθυμῇ τι ἄλλο, καὶ ἀνεχώρησα. Εἰς ταῦτα καὶ μόνον περιωρίσθη ἡ βραχυτάτη αὕτη ἐπὶ ποδὸς συνέντευξις.

Δέξασθε κλπ.

Πρόθυμος ***

Ἡ αὐθιμερὸν γενομένη τῷ συμβουλίῳ ἀνακοίνωσις αὕτη ἀληθῆς θὰ ἐνεποιεῖ κατὰπληξιν, ἂν μὴ διέβλεπεν ἐξ ὧν ἀσφαλῶς ἐγίνωσκε περὶ τῶν ἐνεργειῶν τῆς τότε Κυβερνήσεως τὴν ἐν πᾶσι βασιλεύουσαν σύγχυσιν, ἐξ ἧς ἡ μεταβολὴ τῶν ἀποφάσεων ἦτο τόσῳ ταχεῖα, ὥστε τὴν ἐπιούσαν νὰ υἱοθετῶνται μέτρα καὶ ἀποφάσεις μετὰ τόσῳ πλείονος ζήλου, μεθ' ὅσης σπουδῆς εἶχον ἀπορριφθῇ τὴν προτεραίαν. Οὐδὲ ἐπὶ στιγμὴν μίαν ἠδύνατο νὰ ὑποθέσῃ τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον, ὅτι διὰ τῆς πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ ἀνακοινώσεώς του ἐκείνης ὁ πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως ἐξεδήλου ἀπόφασιν νὰ τρέψῃ τὴν πολεμικὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως εἰς εἰρηνικὴν. Οὐδὲν τοιοῦτον οὐδὲ πόρρωθεν ἐφαίνετο ἐν ταῖς

πράξει τῆς τότε Κυβερνήσεως, τὸ ἐναντίον μάλιστα καθίστατο ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἐμφαντικῶς δῆλον ἐκ παντὸς αὐτῆς διαβήματος. Ἀλλὰ καὶ εἰδικῶς περὶ τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ ἐτοίμου ἤδη ἐπαναστατικοῦ σώματος τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας οὐ μόνον αὐτὸς ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ἀπέφυγε νὰ ζητήσῃ τὴν διάλυσιν, ἀλλὰ καὶ ῥητῶς διὰ τοῦ νομάρχου Τρικκάλων Πετρίτση ἀπέκρουσε ταύτην. Ἐπὶ τούτου ὑπομιμνήσκομεν τὴν ἀπάντησιν τούτου πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Ἑταιρίας κ. Α. Ροιλὸν ζητήσαντα τὴν διάλυσιν τῶν σωμάτων (ιδεῖ ἐκθεσιν Ῥοιλοῦ σελ. 44), δι' ἧς τὸν Θεὸν ἐπιμαρτυρούμενος ἀπέκρουε τὴν διάλυσιν ὁ κ. Νομάρχης.

Ἀλλῃ ὁμως ὑπῆρξεν ἡ ἀνάγκη ἡ ὠθήσασα τὴν ἑταιρίαν εἰς τὴν ἐγκύκλιον ὑπ' ἀριθ. 70 φέρουσαν χρονολογίαν 14 Μαρτίου καὶ ἀποσταλεῖσαν εἰς τὰ τμήματα τὴν 15 καὶ λέγουσαν μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὰ κατωτέρω παρατιθέμενα, ἅτινα ἀπετέλεσαν τὴν βᾶσιν τοῦ κατὰ τῆς Ἑταιρίας κατηγορητηρίου, ὅτι δῆθεν ἐνήργησεν αὐτοβούλως, ὑπὸ τῶν ἀναζητούντων τὸν αἴτιον τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου, ὅπως κρύψωσι τοὺς διεξαγόντας αὐτόν, ὡς τὸν διεξήγαγον, ἀνάγκη εἰς ἣν ὑπέκυψε τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἐκ λόγων ἀληθοῦς πατριωτικῆς συνέσεως.

Ἴδου τί ἐκ τῆς ἐγκυκλίου ἐθεωρήθη ἐπιλήψιμον.

«Ἄν καὶ αἱ περιστάσεις ἐπῆλθον πάσης προσδοκίας ὑαγραιότεραι, τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἀντεπεξῆλθε κατ' αὐτῶν ἐκπροσωποῦν κατὰ τοῦτο τὴν πατριωτικὴν εὐψυχίαν τῶν ἀπανταχοῦ ἐταίρων, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἔθνους ὅλου, καὶ εἰς βραχὺ χρόνον διάστημα, βραχυτέρον τῶν δύο μηνῶν, κατώρθωσε δεκακισχίλια μὲν ὅπλα Γκρᾶ νὰ προμηθευθῇ καὶ δύο ἑκατομμύρια φυνίγγια μετὰ τῶν ἄλλων σχετικῶν ἐφοδίων, νὰ ἀναμένῃ δὲ καθ' ὁδὸν εὐρισκόμενα ἄλλας 5,000, τρισχιλίους δὲ ἄνδρας περίπου νὰ ἔχῃ ἐτοίμους, ὅπως ἀποστείλῃ καὶ θὰ τοὺς ἀποστείλῃ ἐκεῖ, ὅπου οἱ πάντες ἐλπίζομεν δι' αἵματος ἡρώων νὰ θεμελιωθῇ τοῦ Ἑλλην. Ἑθνους τὸ ἀδιάσειστον μεγαλεῖον.

«Ἐν τούτοις δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποκρύψωμεν, ὅτι καίτοι μέχρις ἄρτι ἡ Κυβέρνησις ἐφαίνετο εὐνοοῦσα τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας τὴν ἐνέργειαν, αἰφνιδίως νῦν ἐστράφη κατὰ παντὸς κινήματος. Ἐπὶ τῇ μεταβολῇ ταύτῃ τὸ Διοικητικὸν συμβούλιον δὲν εὐθύνεται βεβαίως, τοσοῦτω μᾶλλον ὅσῳ τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ θὰ τηρήσῃ καὶ παρὰ ταῦτα ἀπαρεγ-

κλίτως σύμφωνον πρὸς τὰς ἀρχάς τῆς εταιρίας, καὶ τὸ φρόνημα τῶν ἐταίρων, ἀρκεῖται ὅμως νὰ ἐπιρροήῃ τὴν ἐδύνην τῶν συμψησομένων εἰς οὗς πράγματι ἀνήκει».

Ὅπως κατανοηθῇ ἡ ἀνάγκη ἡ ὁποία ὑπηγόρευσε τὸ ἐγγραφον τοῦτο πρὸς καθυσύχασιν καὶ καταπράυνσιν τοῦ πνεύματος τῶν ἐταίρων δεόν νὰ ἀναπτυχθῶσι τὰ ἐξῆς.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀκριβῶς ἡ κοινὴ γνώμη εἶχε προσλάβει τὴν μεγίστην αὐτῆς ἔντασιν πρὸς τὴν πολεμικὴν ἐνέργειαν. Ἀναγινώσκων τις τὰς ἐφημερίδας ἀπὸ 10 ἕως 20 Μαρτίου εὐκόλως θὰ πεισθῇ, ὅτι ἐν Ἑλλάδι οὐδεὶς, ἀλλ' οὐδεὶς ἀνεξαίρετως ἐθεώρει ἄλλην λύσιν δυνατὴν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος ἢ τὴν διὰ τῆς ἐνώσεως, καί, ταύτης κωλυομένης, τὴν διὰ τοῦ πολέμου. Κατὰ τὸ βραχὺ τοῦτο διάστημα μετεδόθησαν ἀνὰ τὸ δημόσιον αἱ διαδόσεις περὶ διαταγῶν τοῦ ὑπουργείου τῶν ναυτικῶν πρὸς τὴν δυτικὴν μοῖραν τοῦ στόλου, ὅπως βομβαρδίσῃ τὰ παρὰ τὰς συνθήκας περὶ τὴν Πρέβεζαν καὶ τὸ Σκαφιδάκι ἀνεγειρόμενα τουρκικὰ πυροβολεῖα. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον συνέπεσαν αἱ ἐν τῇ Γαλλικῇ βουλῇ δηλώσεις τοῦ Hannotaux περὶ μέσης τινὸς λύσεως τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος διὰ τῆς ιδρύσεως Ἡγεμονίας ὑπὸ τὸν βασιλόπαιδα Γεώργιον, λύσεως ὑποδειχθείσης, καθ' ἃ ἐλέγετο, ἐξ Ἀθηνῶν. Ὅπως δὲ κατανοηθῇ ἡ κατάστασις, ἀρκεῖ μόνον νὰ ὑπομνησθῇ, ὅτι τὴν ὑποβληθεῖσαν ἐπίσημον ταύτην ἐν τῇ Γαλλικῇ βουλῇ δήλωσιν οὐ μόνον δὲν υἱοθέτησαν αἱ νόμιμοι τοῦ Κράτους ἐξουσίαι, ἀλλὰ τοῦναντίον τὸ ὄργανον τῆς τότε Κυβερνήσεως ἡ ἐφημερίς «Πρωτὰ» τῆς 13 Μαρτίου ῥητῶς τὰ περὶ τούτου διέψευσεν ἐξ οὐδενὸς προδήλως ἄλλου λόγου, ἢ διότι πᾶσαν ἄλλην λύσιν ἢ τὴν διὰ τῆς ἐνώσεως τῆς Κρήτης ἐθεώρει ἀδύνατον.

Τῆς καταστάσεως ταύτης τῶν πνευμάτων μετεῖχον, ὡς εἰκός, καὶ τὰ μέλη τῆς Ἑταιρίας, ἐν ὑπομνήμασι δὲ πρὸς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον πάντοθεν τὰ τμήματα αὐτῆς ἀναπαρίστων τὴν πάντας κατέχουσαν ἀνυπομονησίαν καὶ τοὺς κινδύνους, οὓς θὰ διέτρεχεν ὁ τόπος ἐκ πάσης ὑποχωρήσεως.

Ποίους κινδύνους ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἀσφαλείας ἀπέτρεψε τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τότε διὰ τῆς ἡθικῆς αὐτοῦ πίεσεως ἐπὶ πάντων τῶν ἐταίρων εἰς ἓν ἅπαντας παρορμῶσα, στρατιωτικοὺς καὶ πολίτας, εἰς τὸ νὰ ἀναμείνωσι τῆς κυβερνήσεως τὴν πρωτοβουλίαν, ὑπὲρ πάντα

ἄλλον οἱ ἑταῖροι γινώσκουσιν. Ἀλλὰ γεγονὸς ἀναμφισβήτητον εἶνε, ὅτι τὰ μὲν τμήματα τῆς Ἑταιρίας καθησύχασε διὰ τῆς ἐγκυκλίου ἐκείνης, τὸ δὲ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἀφ' ἑτέρου πληρέστατα **συνεμορφώθη πρὸς τὰς θελήσεις τοῦ Προέδρου τῆς τότε Κυβερνήσεως περὶ μὴ ἐξόδου τῶν ἐπαναστατικῶν ὁμάδων· διότι καίπερ ἔτοιμον ὦν καθ' ὅλα τὸ ἐπαναστατικὸν σῶμα πρὸς ἐξόδον ἡμπόδισε νὰ ἐξέλθῃ ἀναμένον τὴν πρὸς τοῦτο διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως**, ὁπότε ἤθελε κρίνει αὕτη εὐθετον. Τὴν διάλυσιν ἀφ' ἑτέρου προταθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Ἑταιρίας (ἰδ. ἐκθεσιν Ροιλοῦ σελ. 44) καὶ ὑπὸ τῶν τεταγμένων ἀξιωματικῶν ἀρχηγῶν, δι' ἐγγράφου πρὸς τὸ Ἀρχηγεῖον τοῦ ἐν Θεσσαλίας στρατοῦ, εἰς ὃ οὐδεμία ἐδόθη ἀπάντησις, ἀπέκρουσεν ἡ Κυβέρνησις, αὐτοβούλως δὲ εἰς αὐτὴν δὲν ἠδύνατο νὰ προβῇ ἡ ἑταιρία τάξασα καθ' ὃ εἶχε χρέος τὰς ἐνεργείας αὐτῆς ὑπὸ τὸ κέλευσμα τῆς πολιτείας. Τῷ ὄντι δαπανῶσα ἡ ἑταιρία κολοσσιαία ἐν σχέσει πρὸς τοὺς πόρους αὐτῆς ποσὰ συνετήρει ἀδρανοῦν τὸ ἐκ δισχιλίων ἀνδρῶν σῶμα τὸ κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως τῇ ἀμέσῳ διευθύνσει τοῦ ἀρχηγείου Λαρίσσης καταρτισθέν, μέχρις οὗ ἤθελε δώσει τὴν διαταγὴν τῆς ἐξόδου, ἥτις καὶ ἐδόθη.

Ἀλλ' ὥς ἐλέχθη οὔτε τὴν διάλυσιν τῶν σωμάτων ἐπόθει ἢ ἐπέζητησεν ἡ τότε Κυβέρνησις, τοῦναντίον προταθεῖσαν ἀπέκρουσεν, οὔτε τὴν διὰ τοιούτων σωμάτων ἐνέργειαν ἐν γένει ἀπέκρουεν. Κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἡμέραν τῆς ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἀντιπροσώπου τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἀνακοινώσεώς του (14 Μαρτίου) ἴδε ἐκθεσίν του σελ. 53, 54 καὶ 55 ἐγίνωσκε τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον, ὅτι ὁ κ. πρωθυπουργὸς συνεννοεῖτο ἀπευθείας πρὸς τὸν Π. Δημαρᾶν, ἄσχετον ὅλως πρὸς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν, πρὸς καταρτισμὸν ἀποβατικῷ ἐπαναστατικῷ σώματος, ὅπως ἐκπεμφθῇ εἰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας πρὸς διακοπὴν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Δεδεαγάτς-Θεσσαλονίκης, πανηγυρικῶς δὲ ἀπῆρχοντο εἰς τὰ σύνορα ἐνοπλοὶ ὁμάδες Γαριβαλδινῶν καὶ Ἑλλήνων ὑπὸ τὰς ὄψεις τῆς Κυβερνήσεως. Πέντε ἡμέρας μετὰ τοῦτο διετάσσετο ἡ διεύθυνσις τοῦ ὕλικου πολέμου ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 22,922 διαταγῆς του νὰ χορηγήσῃ εἰς τὸν ἀτυχῆ ὁπλαρχηγὸν Π. Δημαρᾶν 150 τυφέκια Γκρᾶ πεζικοῦ ὀλομερῆ καὶ 45,000 φυσίγγια βολιδωτὰ

τοῦ αὐτοῦ ὄπλου ¹⁾ οὕτω δὲ βαθμηδὸν κατηρτίσθη τὸ εἰς Δεδεαγᾶς ἐκπεμφθὲν τοῦτο σῶμα τοῦ Π. Δημαρᾶ ἐξ 150 ἀνδρῶν ἀποσταλέντων ἐπὶ βεβαίαν σφαγὴν, διότι ἐξ αὐτῶν ἑννέα μόνον ἐσώθησαν, κατ' ἐπανειλημμένους διαταγὰς τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν παραλαβὸν πάντα τὰ εἶδη ἐπὶ ἀποδείξει τοῦ ἀρχηγοῦ του, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς κάτωθι παρατιθεμένης ὑπ' ἀριθμὸν 31279 διαταγῆς τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, ὅπως διαγραφῶσιν ἐκ τοῦ βιβλίου ὑλικοῦ πολέμου τὰ χορηγηθέντα εἶδη ²⁾).

¹⁾ Ἡ ὑπ' ἀριθ. 22928 διαταγὴ ἔχει·

“Τμημα πυροβολικοῦ. Περὶ χορηγήσεως ὀπλων Γκρᾶ πιζικοῦ. Λίαν ἐπείγουσα.

Πρὸς τὴν δεύθυνσιν ὑλικοῦ πολέμου.

Ἐνταῦθα

Διατάξατε τὴν ἐνταῦθα ἐφορίαν νὰ χορηγήσῃ εἰς τὸν κ. Παναγιώτην Δημαρᾶν ἐπὶ ἀποδείξει (150) ἑκατὸν πενήκοντα τυφέκια Γκρᾶ Πεζικοῦ ὀλομερῇ καὶ 45,000 τσσαράκοντα πέντε χιλιάδας φουσίγγια βολιδωτὰ τυφεκίου Γκρᾶ πεζικοῦ.

Ἀθῆναι, 19 Μαρτίου 1897.

N. Μεταξᾶς,

²⁾ Ἰδοὺ ἡ διαταγὴ ὑπ' ἀριθ. 31279.

Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Ἀπριλίου 1897

Τμημα προμηθειῶν. Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν.

Πρὸς τὴν γενικὴν ἀποθήκην ὑλικοῦ Πειραιῶς

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 2344 ἀναφορὰς ὑποβληθείσας ἡμῖν τρεῖς ἀποδείξεις τοῦ ιδιώτου Δημαρᾶ, ἐξ ὧν βεβαιοῦται, ὅτι ἐλήφθησαν ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀποθήκης καθ' ἡμετέραν ἐντολὴν τὰ παρὰ πόδας τῆς παρούσης σημειούμενα εἶδη, διατάσσομεν, ἵνα δυνάμει τῆς παρούσης καὶ τῶν ἀποδείξεων τοῦ λήπτορος διαγραφῶσιν ἐκ τοῦ βιβλίου ὑλικοῦ εἰς πίστωσιν ὑμῶν τὰ ἐξῆς εἶδη ταῦτα, ἧτοι μέρος Α'. τόμ. Α' κεφ. Γ'.

Ἄρθρον 1.

150) ἑκατὸν πενήκοντα ζώνας εὐζώνων 3

150) ἑκατὸν πενήκοντα ζεύγη τσαρουχιῶν 5.

150) ἑκατὸν πενήκοντα ζεύγη κνημιδιῶν 6

150) ἑκατὸν πενήκοντα ζεύγη περικνημιδίων εὐζώνων 8.

150) ἑκατὸν πενήκοντα σκελεῖας. 17.

Τὸ σῶμα τοῦτο ἀπέπλευσεν ἐκ Πειραιῶς τῇ 31 Μαρτίου, τέσσαρας ὁῦν δὴ ἡμέρας μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ σώματος τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν μάλιστα τούτου ἀποκρουσθέντος εἰς τὴν ἡμεδαπὴν, κατ' ἀπόφασιν τῆς Κυβερνήσεως. Τῇ 30 Μαρτίου ὁ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 7603 τηλεγραφήματος αὐτοῦ εἰδοποιεῖ τὸν Λιμενάρχην Βόλου, ὅτι θὰ μεταβῇ πλοῖον νὰ παραλάβῃ τοὺς ἐκ Βόλου μέλ- λοντας νὰ ἀκολουθήσωσι τὸ σῶμα Δημαρχῶν, καὶ παρήγγειλεν αὐτὸν νὰ γνωρίσῃ αὐτοῖς τοῦτο, ὅπως μεταβῶσιν εἰς Τρίκερι. Δι' ἑτέρου δὲ τη- λεγραφήματός του ὑπ' ἀριθ. 7624 ὁ αὐτὸς ὑπουργὸς εἰδοποιεῖ τὸν λιμε-

- 150) ἑκατὸν πενήκοντα ζεύγη τσαρουχίων. 19
 150) ἑκατὸν πενήκοντα ὑποδύας εὐζώνων. 22.
 150) ἑκατὸν πενήκοντα χλαίνας εὐζώνων (δουλαμάδες). 25
 150) ἑκατὸν πενήκοντα ἐπικράνα χλαινῶν ἐξ ἐρέας. 42.

Ἄρθρον 3.

Κεφάλαιον Ε'.

Ἑννέα σάκκους συσκευασίας.

- 150) ἑκατὸν πενήκοντα ἀοριτῆρας ὀπλων Γκρᾶ. 3.
 150) ἑκατὸν πενήκοντα ἀοριτῆρας ὑδροδοχείων. 4.
 150) ἑκατὸν πενήκοντα ζωστήρας παλασκῶν πεζικοῦ 13.
 150) ἑκατὸν πενήκοντα ὀχρεῖς ζωστήρων ἀριστερούς. 23.
 150) ἑκατὸν πενήκοντα παλάσκας πεζικοῦ. 25.
 150) ἑκατὸν πενήκοντα πόρπας ζωστήρων πεζικοῦ. 28.
 150) ἑκατὸν πενήκοντα σιτιοδόχους. 29.
 150) ἑκατὸν πενήκοντα σπαθιστῆρας κρεμαστοὺς ὀπλιτῶν. 30.
 150) ἑκατὸν πενήκοντα ὑδροδοχεῖα. 31.

Κεφάλαιον 6.

2) δύο κορδόνια σαλπίγγων. 1. 2) δύο προστόμια σαλπίγγων πεζικοῦ. 2. 2) δύο σάλ- πιγγας πεζικοῦ. 3.

Μέρος Β'. τόμ. Α'. Κεφάλαιον Ι.

5) πέντε θήκας διόπτρων τρίτου μεγέθους. 13. 5) πέντε διόπτρα ἀξιωματικῶν τρίτου μεγέθους. 8.

Ὁ Ὑπουργός
 Ν. Κ. Μεταξᾶς

Περὶ διαγραφέντος χορηγηθέντος ὑλικοῦ.
 Διὰ τὴν ἀντιγραφὴν

Ὁ Οἰκονόμος

νάρχην Βώλου, ὅτι αὐθήμερόν ἀπέπλεεν ἡ «Ἑπειρος» τῆς Πανελληνίου Ἑταιρίας καὶ ὅτι τὴν 3 μ. μ. τῆς ἐπαύριον θὰ διήρχετο ἔμπροσθεν τοῦ ἐρυθροῦ φανοῦ Τρικέρων, ἵνα παραλάβῃ τοὺς ἐκ Βώλου ὑπὸ τοὺς Βελέντζαν καὶ Καραβαγγέλην ἐκεῖ συνηθροισμένους.

Τὸ σῶμα τοῦτο παραλαβὸν τοὺς ἀνωτέρω ἐφθασε διὰ τῆς Ἑπείρου εἰς Ὠρεοὺς, ὅπου ἐκανονίσθησαν τὰ τῆς εἰς Μακεδονίαν ἐκτρατείας ταύτης γενομένης πέντε ἡμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν διὰ συνεννόησεως τῶν ὀπλαρχηγῶν μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἀνατολικῆς μοίρας. Ὑπ' αὐτοῦ δὲ κατὰ συνεννόησιν μετὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν ναυτικῶν ἐγένετο καὶ ἡ ἀποστολὴ τῆς «Ἀθηνᾶς» τῆς ἑταιρίας Τζῶν Μὰκ Δούαλ πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ καταστραφέντος σώματος ἐξοπλισθεῖσα ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου τῶν Ψαρῶν διὰ 2 πυροβόλων τῶν 7,5 μετὰ ἐπιλεμβίων κιλλιβάντων καὶ κατόπιν καὶ τῆς Μυκάλης, ἡ ὁποία ὅμως ἀπέβη ἄκαρπος, διότι τὸ σῶμα τοῦτο εἶχε κατασφαγῇ (ὄρα τηλεγράφημα ὑπ' ἀριθ. 790 ἀρχηγοῦ Ἀνατολ. μοίρας πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ναυτικῶν, ὑπ' ἀριθ. 884 τοῦ αὐτοῦ, κρυπτογραφικὴν τηλεγράφημα ὑπ' ἀρ. 9123 τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ναυτικῶν πρὸς τὸν μοίραρχον τῆς Ἀνατολικῆς μοίρας καὶ ὑπ' ἀριθ. 861 ἐκθεσιν τοῦ κυβερνήτου τῆς Μυκάλης).

Ἐν ᾧ δὲ τοιαῦτα ἀπεφάσιζεν ἡ Κυβέρνησις, ἀπέκρουε συγχρόνως μέτρον πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τεῖνον, οὗτινος ἡ ἐφαρμογὴ καὶ τὴν ἀδικον σφαγὴν τοῦ φιλοπάτριδος Δημαρχᾶ ἐκποιήσαντος πᾶσαν τὴν ἐν Καυκάσῳ τῆς Ῥωσσίας περιουσίαν του καὶ κατελθόντος εἰς Ἑλλάδα, ὅπως πολέμῳ ὑπὲρ αὐτῆς, θὰ ἀπέτρεπε καὶ τῶν ἐκατὸν πεντήκοντα αὐτοῦ συντρόφων, ὧν τὸ πλεῖστον ἐπίσης ἐκ Καυκάσου ὤρματο, καὶ τὴν ἐπιτυχίαν ὡς πλεῖστον ἡγγυᾶτο. Ὁ Ἑλβετὸς ταγματάρχης κ. Σοῦτερ γνώστης τῶν μερῶν ἐξ αὐτοψίας μετ' ἐμβριθῆ μελέτην ἀνελάμβανε τὴν καταστροφὴν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Δεδεαγάτς-Θεσσαλονίκης, ἃν τις ἀνεδέχετο τὴν παροχὴν αὐτῷ τῶν μέσων πρὸς ἐξοπλισμὸν χιλίων πεντακοσίων ἀνδρῶν. Τὸ σχέδιον τοῦτο υἱοθέτησεν ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία ἀναλαβοῦσα πᾶσαν πρὸς ἐξαρτισμὸν τῶν ἀνδρῶν δαπάνην, δὲν ὑπελείπετο δὲ ἢ ἡ ὑπὸ τοῦ Κράτους παροχὴ τῶν μεταγωγικῶν μέσων καὶ ἄλλων τινῶν ἀπαραιτήτων ἐκρηκτικῶν ἐφοδίων, ὅπως συντελεσθῇ ἐγγχείρημα, οὗτινος ἡ ἀσφαλὴς ἐπιτυχία θὰ ἐμείου, ἂν μὴ ὅλως ἀπέτρεπε, τὰς ἐπελθούσας ἀνηκέστους συμφοράς. Ἀλλ' ὡς ἐφθημεν εἰπόντες ὁ τότε πρωθυπουργὸς προετίμησε τὴν

ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἀπ' εὐθείας τοῦ Π. Δημαρᾶ ἀποστολὴν τῆς τοῦ κ. Σοῦτερ.

Ἄλλὰ τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἐφιστᾷ πρὸ παντὸς ἀπερίσπαστον τὴν προσοχὴν τῶν ἐταίρων ἐπὶ τῆς σημασίας, ἣν εἶχεν ὁ ἄμεσος ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἀπὸ τῆς 19 Μαρτίου στρατωνισμὸς εἰς τοὺς στρατῶνας τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ὁ ἐξοπλισμὸς τοῦ σώματος Δημαρᾶ, ὡς καὶ ἡ ἀπόφασις περὶ θαλασσίας ἀποστολῆς αὐτοῦ εἰς Μακεδονίαν, καθ' ὃν χρόνον ἐν Λαρίσση διετάσσετο ὑπὸ τοῦ ἀρχηγείου ἡ ἐξοδος τοῦ ἐπαναστατικοῦ σώματος τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας ὡς καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ ὑπὸ τὸν Δημαρᾶν σώματος τὴν 31 Μαρτίου, ἥτοι ἡμέρας ἑξὶ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν.

Ἡ ἄμεσος αὕτη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἐνεργηθεῖσα καὶ διαταχθεῖσα θαλασσία εἰσβολὴ προσαποδεικνύει ἀλανθᾶστως καίτοι ὀλως κατὰ πλεονασμόν, ὅτι καὶ ἡ περὶ τῆς ἐξόδου τοῦ σώματος τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας διαταγὴ τοῦ Ἀρχηγείου ἐξεδόθη κατὰ διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως. Ἄλλ' ἀποδεικνύει καὶ ἕτερον λίαν σημαντικὸν γεγονός. Ὅτι ἀφ' οὗ [μετὰ τὴν ἀποκρουσιν τοῦ σώματος τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας ἐπισήμως ἐδήλωσεν ἡ Πύλη ὅτι τὴν ἐπανάληψιν τοιούτων ἐνεργειῶν ἤθελε θεωρήσει ὡς ἀφορμὴν πολέμου, ἀφ' οὗ δῆλα δὴ τὴν ἀφορμὴν ταύτην κατὰ τὰ κατωτέρω ἀναπτυσσόμενα δὲν προεκάλεσεν ἡ εἰσβολὴ ἐκείνη, ἡ κυβέρνησις οὐδόλως ἀπέστεργε τὸν κίνδυνον ἐπισήμου συγκρούσεως, ἀφ' οὗ ἐξέπεμψεν ἀπ' εὐθείας αὕτη τὸ σῶμα τοῦτο, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀναμίξεως τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας διὰ τῆς «Ἡπείρου» τῆς Πανελληνίου, τῆς ὁποίας καὶ ὁ ναῦλος εἰδικῶς διὰ τὸν πλοῦν τοῦτον ἐπληρώθη δι' ἐντάλματος τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν.

Ἄλλ' ἀνεξαρτήτως πάντων τούτων ἐδικαίωσαν τότε τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον εἰς τὴν ἐρμηνεῖαν τῶν προθέσεων τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ τὰ κατόπιν γενόμενα. Ἐμμένον τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὑπακοῆς ἰδιωτῶν καὶ σωματείων εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν κυβερνήσεων καὶ διαβλέπον ὀλέθρια τὰ ἀποτελέσματα αὐτοβούλων καὶ ἀνεξαρτήτων ἐνεργειῶν, ἀνέστειλε τὴν ἐξοδὸν τῶν σωμάτων ἐπὶ δέκα πέντε ὅλας ἡμέρας κατὰ τὰς ἐπανειλημμένας περὶ τούτου διαταγὰς τοῦ ἀρχηγείου Λαρίσης καὶ δὲν ἐξῆλθε τὸ σῶμα ἐκεῖνο ἢ μετὰ διαταγὴν τοῦ ἐπιτελάρχου τοῦ Διαδόχου κ. Σαπουντζάκη ἀπὸ 26 Μαρτίου 1897. Πράγματι δὲ ἡ Κυβέρνησις εἶχεν ἐπανέλθει εἰς τὰς πρώτας

αὐτῆς ἀποφάσεις περὶ ἐνεργείας δι' ἐπαναστατικῶν σωμάτων καὶ οὐ μόνον ἔδωκε διαταγὰς περὶ ἐξόδου τῶν ἐτοιμασθέντων ἤδη σωμάτων, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἐκθεσις τοῦ κ. Ροῦλου γράφοντος ἐπὶ λέξει «*Τὴν ἡμέραν τῆς 25 Μαρτίου συνήντησα τὸν κ. Νομάρχην εἰς τὸ Δημοαρχικὸν κατάστημα (Δαρίσης), μοι εἶπε δὲ παρόντος καὶ ἄλλου, ὅτι αὐτὸς τῶρα πάλιν ἡλλαξέε γνώμην θέλει νὰ βγάλωμεν καὶ αὐτοὺς καὶ ἄλλα σώματα* (ἐνόει δὲ τὸν κ. Πρωθυπουργόν), ἀλλὰ καὶ ἐζήτησεν, ὡς λέγει ἡ ἐκθεσις αὕτη ἐν τῷ παρατεθέντι κειμένῳ, τὸν σχηματισμὸν καὶ ἄλλων ἐπαναστατικῶν σωμάτων, ὡς ἐπιμαρτυρεῖ προσθέτως ἡ ἀπὸ 25 Μαρτίου 1897 πρὸς τὸν ἀξιωματικὸν ἐταῖρον Χ. Χ. ἐπιστολὴ τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ διατρίβοντος καὶ εἰς στενωπότηας μετὰ τῆς Αὐτοῦ Βασιλικῆς Ὑψηλότητος τοῦ Διαδόχου περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου συνεννοήσεις ἐρχομένου κ. Γ. Γουσίου ἔχουσα ἐπὶ λέξει·

«*Φίλε Κύριε Χ. Χ.*

«*Οὐδὲν νεώτερον. Εἴμεθα πάντοτε εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν. Τὸ σῶμα πρόκειται νὰ ἐξέλθῃ πάντοτε αὖριον. Ἐλάβομεν καὶ ἐγὼ καὶ ὁ Ροῦλος συνεντεύξεις μετὰ τοῦ Ἀρχηγείου, τὸ ὅποῖον εἶνε εἰς ὅλα σύμφωνον μεθ' ἡμῶν.*» Ἐλαβὼν ἐντολὴν ἢ μᾶλλον ἐγκρίσιν σχηματισμοῦ καὶ δευτέρου σώματος.

25 Μαρτίου 1897.

Σὲ ἀσπάζομαι
Γούσιος Γεώργιος»

Ὁ ἀναλογιζόμενος τὴν τότε κατάστασιν τῶν πνευμάτων μάλιστα ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐνθα πεντήκοντα χιλιάδες ἀνδρῶν ἀπάντων ἀνυπομονούντων νὰ πολεμήσωσιν εἶχον παραταχθῇ εἰς τὰ σύνορα, κατὰ τὴν κοινὴν ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων πεποίθησιν, τῇ ἐσκεμμένῃ ἀποφάσει πολιτείας παρασκευασάσης μετὰ ἔντασιν ἀπασῶν αὐτῆς τῶν δυνάμεων τὰ πάντα πρὸς ἀληθινὸν ἀγῶνα, εὐκόλως πείθεται περὶ τοῦ ποίαν σημασίαν πειθαρχικῆς ὑποταγῆς εἰς τῆς πολιτείας ταύτης τὰ κελεύσματα ἐνέχει τὸ γεγονός, ὅτι

τὰ ἐπαναστατικά ἄτακτα ἐκεῖνα σώματα ἐνέμειναν καὶ ἐπεσχέ-
θησαν ἀδρανικοῦ κατὰ τὴν μεγάλην τῆς 25 Μαρτίου
ἡμέραν.

Πράγματι τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶχεν ἀποφασισθῇ νὰ δοθῇ ἐξ Ἀθηνῶν
ἡ διαταγὴ τῆς ἐξόδου τῶν σωμάτων τούτων, σύμφωνος δὲ πρὸς τὰς ὁδη-
γίας ταύτας ἐξ Ἀθηνῶν ὑπῆρξε καὶ ἡ τηλεγραφικὴ διαταγὴ, ἣν ὁ κ.
Σαπουντζάκης διεβίβασε πρὸς τὸν κ. Νομάρχην Τρικκάλων παραδοθεῖσαν
ἐπὶ τούτῳ εἰς τὸν αὐτὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας κ. Α. Ροιλὸν
εἰς οὗ τὴν ἐκθεσιν καὶ αὖθις παραπέμπομεν τοὺς ἐταίρους, ἐπαναλαμβάνον-
τες τὸ ἐν αὐτῇ τηλεγράφημα ἔχον ὡς ἐξῆς·

*«Νομάρχην Τρικκάλων. Εἰδοποιήσατε ταξίαρχον Ἀντιωνιάδην ἀφήσῃ
ἐλεύθερα ὅπως ἐξέλθουν ἀνταρτικά σώματα ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μὴ συγ-
κρουσθῶσιν εἰς τὴν γραμμήν».*

Κατὰ διαταγὴν

Σαπουντζάκης»

Οἱ τότε σταθμάρχαι ἀξιωματικοὶ δύνανται νὰ βεβαιώσωσι περὶ τοιαύ-
της διαταγῆς τοῦ Ἀρχηγείου Λαρίσσης, δι' ἧς τῇ 26 Μαρτίου ἐγνωρί-
ζετο εἰς πάντας αὐτοὺς (τοὺς σταθμάρχας) ἡ διαταχθεῖσα ἐξόδος τῶν
σωμάτων, καὶ εἰδοποιοῦντο ὅπως μὴ παρεξηγήσωσι τοὺς πυροβολισμοὺς
ἐκ τῆς ἀφεύκτου παρὰ τὰ σύνορα συγκρούσεως τῶν ἐπαναστατῶν πρὸς
τοὺς Τούρκους. Οὕτω ἐγένετο ἡ ἐξόδος τῶν σωμάτων τούτων τῇ 27
Μαρτίου 1897 ὑπὸ τοὺς γενικοὺς ἀρχηγοὺς Α. Μυλωνᾶν, ὑπολοχαγὸν τοῦ
πεζικοῦ ἐφοδιασθέντα διὰ φύλλων πορείας ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἐτι Μαρτίου
καὶ θεωρούμενον ἔκτοτε ὡς ἐκτελοῦντα ὑπηρεσίαν τοῦ Κράτους (ιδὲ ἀνω-
τέρω σελ. 58 διαταγὴν τῆς Α. Υ. τοῦ Διαδόχου) καὶ τὸν Γ. Καψαλόπου-
λον ὑπολοχαγὸν τῆς οἰκονομίας ἀποσπασθέντα παρὰ τῷ Ἀρχηγείῳ Λαρί-
σσης διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 16987 καὶ ἀπὸ 5 Μαρτίου 1897 διαταγῆς τοῦ
Ἑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, τὴν ἐπιούσαν δὲ τῆς ἀποσπάσεώς του
προσκολληθέντα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας ὑπ' αὐτοῦ τοῦ
Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τὰ ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς
ἐταιρίας ἐν πλάτει ἀναπτυσσόμενα (ιδ. σελ. 41).

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἀπέδειξεν ὑμῖν κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον, ὅτι οὐ μόνον τῇ συναινέσει τοῦ Κράτους, ἀλλὰ **τῇ πρωτοβουλίᾳ καὶ τῇ ἐξωθήσει τῆς πολιτείας** δι' αὐτοῦ τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Ἀρχηγείου Λαρίσης καὶ τῇ ἀμέσῳ αὐτῆς ἀρωγῇ ἐγένετο ἡ σύνταξις καὶ ὁ ἐξοπλισμὸς τῶν ἐπαναστατικῶν αὐτῆς σωμάτων.

Ἄλλ' ἂφ' οὗ κατὰ τὰ ἀνωτέρω τῇ 14 Μαρτίου ἡ Κυβέρνησις ἐζήτησε τὴν ἀναστολὴν τῆς ἐξόδου τῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων, τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον παρὰ τὴν ἐγκύκλιόν του τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἥς ἐξηγήθη ἡ ἀφορμὴ καὶ ὁ σκοπός, καθῆκον ἐθεώρησε νὰ ἀναμείνῃ ἐγγραφον τῆς πολιτείας διαταγὴν, ἥτις καὶ τῷ ὄντι ἐδόθη, ὡς ἀποδεικνύεται τρανότατα ἐκ τοῦ ἀνωτέρω παρατεθέντος τηλεγραφήματος τοῦ ἐπιτελάρχου τοῦ κατὰ τὴν Θεσσαλίαν στρατοῦ.

Πρὸς ἀναμφίλεκτον τούτων πίστῳσιν τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον συνιστᾷ εἰς τὴν προσοχὴν ὑμῶν τὰ ἐπόμενα γεγονότα **ἐπισημύοντα κυροῦντα διὰ πράξεως κυβερνητικῆς**, ὅτι καὶ τοῦ ἀρχηγείου Λαρίσης ἡ πρὸς ἐξοδὸν διαταγὴ (ἐπαρκὴς καθ' ἑαυτήν, ὅπως ἡ ἐταιρία ἀμελλητί ὑπακούσῃ εἰς αὐτήν) ἐξεδόθη τῇ ἐντολῇ τῆς Κυβερνήσεως.

Τῆς πρὸς ἐξοδὸν διαταγῆς δοθείσης τὴν ἐσπέραν τῆς 25 Μαρτίου, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπαναστατικῶν ὁμάδων πρὸ τῆς ἐξόδου αὐτῶν ὑπέδειξαν τὴν ἀνάγκην ἀναχορηγίας 300,000 φυσιγγίων. Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς ἐταιρίας κύριος Γούσιος (ἔρα ἔκθεσιν Ῥοιλοῦ) ἐζήτησε ταῦτα παρὰ τοῦ Ἀρχηγείου. Ἀμέσως τότε τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐξόδου τοῦ ἐπαναστατικοῦ σώματος ὁ ἐπιτελάρχης κ. Σαπουντζάκης ἀπευθύνει περὶ τούτου πρὸς αὐτὸν τὸν Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως τὸ ὑπ' ἀριθ. 10 τηλεγράφημα. Ὅτι δὲ ἡ διαταγὴ πρὸς ἐξοδὸν ἡ δοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀρχηγείου Λαρίσης ἐδόθη συνεπείᾳ κυβερνητικῆς διαταγῆς ἀποδεικνύει ἡ σπουδὴ μεθ' ἧς ὁ κ. Πρωπουργὸς ἐσπευσε ν' ἀνταποκριθῇ πρὸς τὴν αἴτησιν τοῦ ἀρχηγείου περὶ ἀναχορηγίας 300,000 φυσιγγίων διὰ τὸ ἐξελθόν ἐπαναστατικὸν σῶμα. Διότι τοῦ ὑπ' ἀριθ. 10 τηλεγραφήματος τοῦ ἐπιτελάρχου περιελθόντος εἰς χεῖρας τοῦ πρωθυπουργοῦ τὴν ἐπιοῦσαν τῆς ἐξόδου τοῦ ἐπαναστατικοῦ σώματος, αὐθημερὸν οὗτος συνενόηθη μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, ἀμέσως δὲ τὴν ἐπιοῦσαν ὁ ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν ἐπέμπε τὸ ἐξῆς τηλεγράφημα.

« Αριθ. 26763

« Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν
« πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ σιρατοῦ.

« Δυνάμει παρούσης κοινοποιηθεῖσας παρ' ὑμῶν ἐφορεῖαν ἐγκρίνομεν χορήγησιν εἰς Γούσιον τριακοσίων χιλιάδων βολιδωτῶν φυσιγγίων Γκρᾶ ἐπὶ ἀποδείξει αὐτοῦ ὑπὸ τὸν ὄρον, ὅπως ἐν καιρῷ ἐπιστραφῶσι ταῦτα ἢ καταβλήθῃ ἡμῖν τὸ ἀντίτιμον αὐτῶν, ὅπερ ἐπιεικῶς ὀρίζομεν εἰς τριάκοντα χιλιάδας δραχμῶν.

» Ταῦτα ἐπὶ ὑπ' ἀριθ. 10 τηλεγραφήματος Ἀρχηγοῦ ἐπιτελείου σας πρὸς πρόεδρον Κυβερνήσεως.

30 Μαρτίου 1897

Ν. Μεταξᾶς .

Τοιαύτη ἐξεδηλώθη ἡ ἐπίσημος ἐγκρισὶς τῆς Κυβερνήσεως, πρόσθετος εἰς τὴν περὶ τῆς ἐξόδου διαταγὴν, σπενσάκης ὅπως παρακολουθήσῃ δι' ἀναχορηγίων πυρομαχικῶν τὸ ἐκπεμφθὲν ἐπαναστατικὸν σῶμα, ἀμέσως ἀπὸ τῆς ἐπιούσης τῆς ἐξόδου καὶ ἱκανὰς ἡμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου.

Ἀλλὰ δὲν περιωρίσθησαν μέχρι τοῦ σημείου τούτου αἱ χορηγίαι τοῦ Κράτους.

Τὴν ἐπιούσαν τῆς περὶ ἀναχορηγίας 300,000 φυσιγγίων τηλεγραφικῆς διαταγῆς τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν (31 Μαρτίου ἐ. ἐ.) ὁ αὐτὸς ὑπουργὸς εἰσηγεῖτο εἰς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον πρότασιν περὶ παροχῆς δύο ἔτι ἑκατομμυρίων φυσιγγίων τῇ Ἐθνικῇ Ἑταιρίᾳ, ἣν ἐκθύμως ὑπεστήριξεν ὁ κύριος Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἐν τῷ ὑπουργικῷ συμβουλίῳ τῷ συγκροτηθέντι τῇ 1 Ἀπριλίου, ἥτοι τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ ἐπαναστατικοῦ σώματος καὶ τέσσαρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν καὶ τῆς ἐπικηρύξεως τοῦ πολέμου.

Παρατίθενται εἰς πίστωσιν τούτων ἀντίγραφα τῶν σχετικῶν ἐπισήμων ἐγγράφων.

« Ὑπουργικὸν Συμβούλιον

« Συνεδρίασις Γ'. Παῖσις 168

« Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Ἀπριλίου 1897

« Ὁ κ. ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργὸς ἐξέθηκεν διὰ τοῦ ἀπὸ 31 Μαρτίου ἔ. ἔ' ἐγγράφου του, ὅτι ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία αἰτεῖται νὰ τῇ χορηγηθῶσιν ἐκ τῶν ἀποθηκῶν τοῦ δημοσίου δύο ἑκατομμύρια φυνσίγγια ἀξολίδωτα τυφεκίου Γκρᾶ τῆς προμηθείας τοῦ 1877 ἐπὶ πληρωμῇ τοῦ τιμήματος αὐτῶν πρὸς δρ. 13.05 τὴν χιλιάδα καὶ ὅτι οὐδὲν κῶλυμα ὑπάρχει, ἵνα τὰ ἐν λόγῳ φυνσίγγια χορηγηθῶσιν ὑπὸ τοὺς ἄνω ὁρους εἰς τὴν Ἑθν. Ἑταιρίαν διότι δὲν χρησιμοποιεῖ αὐτὰ ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία. Ἐπὶ τούτοις δὲ ἐζήτησε τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου γνώμην τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου.

« Τὸ δὲ ὑπουργικὸν συμβούλιον ἐνέκρινεν, ἵνα χορηγηθῶσιν εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν τὰ ὡς εἴρηται ἀξολίδωτα φυνσίγγια ἐπὶ τιμῇ δραχ. 13.05 δι' ἑκάστην χιλιάδα.

Ὁ Πρόεδρος

Θ. Π. Δηλιγιάννης

Τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον

οἱ ὑπουργοὶ

Α. Σκουζές, Φ. Βάρογλης, Κυρ. Μαν-
ρομιχάλης, Ν. Κ. Μεταξᾶς, Ν. Λεβίδης»

Ἀκριβὲς ἀντίγραφον

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Ἀπριλίου 1897

Ὁ Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου

Π. Μεταξᾶς»

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν παρὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἧς μετέσχευ, ἐπαρουσίαζε δυσκολίας τινὰς περὶ τὴν παροχὴν τῶν φυνσιγγίων, ὁ Πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου κ. Θεόδ. Π. Δηλιγιάννης ἀπηύθυνεν αὐτῷ τὸ ἐξῆς ἐγγράφον.

«Προεδρεῖον τοῦ Ὑπουργικοῦ συμβουλίου

«Πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργεῖον

«Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 26365 χθεσινοῦ ἐγγράφου ὑμῶν, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ἀποστείλω ὑμῖν συνημμένως ὧδε ἀντίγραφον τῆς ὑπ' ἀριθ. 168 σημερινῆς πράξεως τοῦ Ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἐγκρίναντος, ἵνα χορηγηθῶσιν εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν δύο ἑκατομμύρια ἀξολιδώτων φυνισγιῶν ἐπὶ πληρωμῇ.

Ὁ Πρόεδρος

Θ. Π. Δηλιγιάννης

II. Μεταξῶς»

Ὡς πρὸς τὴν μετέπειτα δὲ τῶν ἐπαναστατικῶν τούτων σωμάτων σύμ-
πραξιν πρὸς τὸν τακτικὸν τοῦ ἔθνους στρατὸν καὶ ὡς πρὸς τὴν παροχὴν
ὑπ' αὐτῶν ὑπηρεσιῶν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ Κράτους, ὁμοίων πρὸς ἃς πα-
ρέχει αὐτὸς οὗτος ὁ τακτικὸς στρατός, παραθέτομεν πλὴν τῶν ἐν τῇ πα-
ρούσῃ προηγουμένως μνημονευθέντων καὶ τὰ ἐξῆς ἐπίσημα ἐγγράφα.

Ἀντίγραφον τηλεγραφήματος.

« Λίαν ἐπεῖγον.

» Μυλωνᾶν—Καψαλόπουλον.

» Βελεμιστιον.

«Διαταγὴ Διαδόχου προχωρήσεως ἐσωτερικὸν Μακεδονίας. Ἀπαν-
τήσατέ μας πρᾶξιν ἐκτελέσεως.

II Ἀπριλίου

Νομάρχης Τρικάλων

Πετρίτσας »

Ἀντίγραφον ἐπιστολῆς.

« Κύριοι Μυλωνᾶ καὶ Καφαλόπουλε !

« Τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα ἔλαβον πρὸς ἡμερῶν, ἐφρόντισα δὲ νὰ σᾶς κοινοποιηθῇ καὶ διὰ τοῦ συνήθους τηλεγράφου καὶ διὰ τοῦ ὀπτικοῦ :
« ἔξ ὀνόματος Διαδόχου διατάξατε τοὺς Μυλωνᾶν καὶ Καφαλόπουλον νὰ εἰσέλθωσιν εἰς Μακεδονίαν τὸ ταχύτερον, διὰ καταλλήλου θέσεως Μαν-
ρελίου, ὅπως ἀπασχολήσωσι τουρκικὰς δυνάμεις καὶ διακόπτωσι συγκοι-
νωνίας.

Ἀρχηγὸς ἐπιτελείου
Σαπουντζάκης ».

« Κοινοποιῶν ὅθεν αὐτὸ πρὸς Ὑμᾶς, ἀναμένω νὰ μοὶ ἀπαντήσητε.

Νομάρχης Τρικκάλων
Πετρίτης

Τρίκκαλα 10 Ἀπριλίου 1897 ».

Ἀντίγραφον ἐγγράφου.

» Ὁ Ταγματάρχης Δημήτριος Τερίτης,
» Διοικητὴς τῶν στρατευμάτων τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος.

« Πρὸς τὸν ὑπολοχαγὸν
» Ἀλέξανδρον Μυλωνᾶν. Εἰς Πέντε Μύλους.

« Τὸ ἀρχηγεῖον Στρατοῦ Θεσσαλίας διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 8418 διατα-
γῆς του ἐγνώρισεν ἡμῖν, ὅτι εἰς τὸ ὑφ' ὑμᾶς σῶμα ὑπάρχουν 80 περί-
που ἵπποι περισσοί· συνεπῶς παρακαλῶ Ὑμᾶς, ὅπως μᾶς ἀποστείλητε
τούτους, ἐὰν εἰσὶ περισσοί, ἵνα χρησιμοποιηθῶσιν ὡς φορητὰ
εἰς τὴν ἐπιμελητείαν Λαμίας.

Ἀμαρλάρ τῇ 1 Μαΐου 1897

Δ. Τερίτης ταγματάρχης

Ἀντίγραφον ἐπιστολῆς.

« Κύριε Μυλωνᾶ!

« Δὲν γνωρίζω τί διαταγὰς ἔχεις περὶ τῆς πορείας σου ἐν γένει. Ἐν τούτοις σὲ εἰδοποιῶ ὅτι σοβαρῶς συνεπλάκησαν οἱ ἡμέτεροι μετὰ τῶν Τούρκων καὶ ἀνάγκη νὰ ἀπασχολήσωμεν αὐτούς, ἵνα μὴ μεταβῶσι πρὸς τὸ Ἐλευθεροχώριον. Φρονῶ ὅθεν ὅτι ἤθελεν εἶσθαι καλὸν συντελεστικόν, ὅπως ἐπλησίαζες πρὸς τὸ μέρος τοῦ Βελεμιστίου ἐπιδεικτικῶς, ἵνα τοὺς κρατήσωμεν εἰς τὰς θέσεις των. Ἐγὼ μεταβαίνω εἰς Ἀσπροκκλησιὰν ὅπως ἐνεργήσω.

Σὲ ἀσπάζομαι

Δ. Μικρόπουλος ».

Ἀντίγραφον σημειώσεως.

« Ὑπολοχαγὸς Καφαλόπουλον — Μυλωνᾶν.

« Ἀμα τῇ λήψει τῆς παρούσης μεταβῆτε μετὰ τῶν ἀνδρῶν σας εἰς στρατῶνα Μουχλούκας καὶ λάβετε τὰς διαταγὰς τοῦ ἀντισυνταγματάρχου Βόρσα. Εἰδοποιήσατε ταγματάρχην Τερτίπην, ὅτι ἐσπέραν ταύτην ὑποχωροῦμεν, κατὰ διαταγὴν Ἀρχηγείου, πρὸς τὰς Θερμοτύλας.

Μέραρχος

Κ. Ψαρροδῆμος

7 Μαΐου ὥρα 9 μ. μ. ».

Ἀντίγραφον διαταγῆς.

« Αριθ. 8605

« Ὁ Ἀντιστράτηγος Η. Α. Β. Υ. ὁ Διάδοχος.

Ἀρχηγὸς τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ Στρατοῦ.

« Πρὸς τὸν ὑπολοχαγὸν Μυλωνᾶν, διοικοῦντα σῶμα ἐνόπλων ἀνδρῶν.

« Ἐντέλλομαι ὑμῖν, ὅπως ἅμα τῇ λήψει τῆς παρούσης προσέλθῃτε εἰς τὸ ἀρχηγεῖον ἄνευ ἀναβολῆς.

Δομοκὸς 3 Μαΐου 1897

(Τ. Σ.) Κωνσταντῖνος Διάδοχος ».

Δ. Υ.

«Πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἐνταῦθα διατρίβοντος ἐπαναστατικοῦ σώματος κ. Ἀλεξ. Μυλωνᾶν, ὑπολοχαγόν.

«Προκειμένου σήμερον νὰ μεταβῶ εἰς τὸ χωρίον Σμόκοξον διὰ λίαν ἐπείγουσαν ὑπηρεσίαν, καὶ τῆς ἐνταῦθα ἀστυνομίας στερουμένης ἀναλόγου δυνάμεως, ὅπως μὲ ἐνισχύσῃ, οἷς παρακαλῶ ὅπως διατάξῃτε πέντε τῶν ὑφ' ὑμᾶς ἀνδρῶν ὅπως μὲ ἐνισχύσωσι, πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ὑπηρεσίας μου.

«Υπάτη τῇ 17 Μαΐου 1897

Ὁ Εἰρηνοδίκης Ὑπάτης
Κ. Καρότζης.

Ἀκριβὲς ἀντίγραφον 2 Ἰουνίου 1897

Ἀ Μυλωνᾶς ὑπολ.»

Καὶ ταῦτα μὲν ἀφορῶσιν εἰς τὴν ἐξοδὸν καὶ τὴν μετ' αὐτὴν ἐνέργειαν τῶν ἐκ Θεσσαλίας σωμάτων καὶ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς κυβερνήσεως τοσαύτας ὑποστᾶσαν τροπὰς περὶ τὴν συγκρότησιν ἐν γένει ἐπαναστατικῶν σωμάτων καὶ τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῶν. Ὅτι δὲ ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐξοδὸν ἐξ Ἡπείρου τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἀρκεῖται νὰ γνωρίσῃ εἰς τοὺς ἐταίρους ὅτι τὸ ὑπουργεῖον τῶν στρατιωτικῶν διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 25480 τηλεγραφήματός του ἀπέρτει παρὰ τοῦ ἐν Ἡπείρῳ Ἀρχηγοῦ ὅπως προσκαλέσῃ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν αὐτόθι ἐπαναστατικῶν σωμάτων καὶ ζητήσῃ παρ' αὐτῶν ἢ τὴν ἄμεσον εἰσβολὴν εἰς τὸ ὀθωμανικὸν ἢ τὴν διάλυσιν τῶν ὑπ' αὐτοὺς σωμάτων.

Σημειωτέον ὅτι καὶ αὕτη ἡ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν τηλεγραφικὴ διαταγὴ φέρει χρονολογίαν τῆς 31 Μαρτίου τῆς αὐτῆς δηλ. ἡμέρας τοῦ ἐκ Πειραιῶς ἐκπλου τῆς «Ἡπείρου» μετὰ τοῦ ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἀποσταλέντος σώματος τοῦ Π. Δημαρᾶ.

Ὁ δὲ Ἀρχηγὸς κ. Μάνος ἀπήντα διὰ τοῦ ἐπομένου.

« Ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν

Ἀθήνας.

« Ἀριθ. τηλεγραφ. 714

1/13 Ἀπριλίου 1897

« Ἀριθ. πρωτ. Ἀρχηγείου 4063.

« Πάντα τὰ μέτρα ἐλήφθησαν καὶ λαμβάνονται, αἱ δὲ παρ' ἡμῶν δοθεῖσαι ὁδηγαί καὶ διαταγαὶ συμφωνοῦσι πρὸς τὰς διὰ 25480 παρὰ τοῦ Ὑπουργείου δοθείσας ἡμῖν.

Ἀρχηγὸς Μάνος.»

Περὶ τῶν ἐν Ἡπείρῳ σωμάτων δὲν εἶνε χρεία μακροτέρου λόγου, πλὴν ὅσον ἀνάγεται εἰς τὰ δι' αὐτὰ δαπανηθέντα, περὶ ὧν ἐν τῇ παραρτωμένῃ τῇ παρούσῃ λογοδοσίᾳ τῆς διαχειρίσεως, τοσοῦτον μᾶλλον, ὅσον καὶ μετὰ τὰς ἀνωτέρω διαταγὰς τὸ ἐν Ἡπείρῳ σῶμα δὲν ἐξῆλθεν ἢ μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου συμπράττον ἐν πᾶσι μετὰ τοῦ στρατοῦ. Ὑπὲρ πάν ἄλλο ἐν τῇ τοιαύτῃ συμπράξει ἐξόχως διεκρίθη τὸ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀνθυπομοιράρχου κ. Σπυρομήλιου τελοῦν σῶμα τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας κατὰ τὴν κοινὴν ὁμολογίαν ἀξιωματικῶν τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ξένων ἀνταποκριτῶν.

Καὶ τοιαῦται μὲν ὑπῆρξαν τῆς τότε κυβερνήσεως καὶ τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας κατὰ τὴν παρασκευὴν ἐπαναστατικῶν σωμάτων ἐνέργειαι.

Πρὶν ἢ ὁμῶς κατapaύσωμεν πάντα περὶ αὐτῶν λόγον, χάριν δικαιοσύνης ἀπλῶς ἐπιμαρτυρόμεθα τὸν στρατὸν καὶ τοὺς ἀξιωματικοὺς αὐτοῦ, τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως Καρδίτσας, καὶ πρὸ πάντων τοὺς κατοίκους τῶν Ἀγρᾶφων καὶ τῆς Ὑπάτης περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν ὑπὸ τοὺς Μυλωνᾶν καὶ Καψαλόπουλον ἀνδρῶν, καθ' ὧν τοσαῦτα ψευδῆ καὶ ἀνυπόστατα ἐπερρίφθησαν. Ἀπίθανον δὲν εἶνε ἐκ δύο χιλιάδων ἀνδρῶν, ὅσοι ἀρχικῶς συνεκρότουσαν τὸ ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ἀρχηγοὺς σῶμα, μερικοὶ πρὸ πάντων ἐκ τῶν ἀποχωρησάντων ἢ ὡς ἀνικάνων ἐκδιωχθέντων ἐξ αὐτοῦ νὰ ἐξετράπησαν εἰς τινὰς που ἀρπαγὰς, ἀλλὰ μετὰ θετικότητος δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν, ὅτι αὐταὶ δὲν ὑπερέβησαν τὸ μέτρον, εἰς ὃ ὠθεῖ τῆς ἀνάγκης

ἡ ψυχολογικὴ κατὰστασις, εἰς ἣν κατὰ τύπον ἐπιβλαβέστερον εἰς τὴν τάξιν ὑπέκυψαν καὶ ἄνδρες ὅχι ὀλίγοι αὐτοῦ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Ἄλλ' ἐν τῷ συνόλῳ οἱ ἐξ εἰλικρινοῦς πατριωτισμοῦ ἀπὸ περάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω ἀξιοματικοῦ ταχθέντες ἐπαναστάται οὐ μόνον τὴν πατρίδα ὑπηρετήσαν χύσαντες τὸ αἷμα των εἴτε μόνοι εἴτε παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ μαχόμενοι, ἀλλὰ καὶ ὄργανα τάξεως ἀπεδείχθησαν, καθ' ἃ ἐκ τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων βεβαιοῦται.

Καθ' ὃν χρόνον μετὰ τὰ ἀλλεπάλληλα ἐθνικὰ ἀτυχήματα τὸ πολὺ πλῆθος ἐρρύθμισε τὰ φρονήματά του πρὸς τὴν ἀθλιότητα τῶν συμφορῶν καὶ τοῦτο ἠκολούθησαν καὶ οἱ τεταγμένοι τὴν ἐρμηνείαν τοῦ φρονήματός του, τὰ πάντα δὲ προσηλακίσθησαν κατὰ τὴν φυσικὴν παρ' ἡμῖν φορὰν πρὸς τὴν ἀκρότατα ἀντίθετον ὑπερβολήν, ἀνύβριστοι βεβαίως δὲν ἠδύναντο νὰ μείνῃσι τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας οἱ ἐπαναστάται. Ὅλων τῶν ἀποδράντων καὶ ἀπολυθέντων ἐκ τῶν φυλακῶν καταδίκων, **ἐπιστήμῳς ὀπλισθέντων**, τὰ ἐγκλήματα, ὅλαι αἱ κακουργίαι τῶν ἀνεξελέγκτως ὑπὸ τοῦ **Κράτους** ὀπλισθέντων χωρικῶν, ἐπερρίφθησαν εἰς τούτους, τὸ ὄνομα δὲ «ἀντάρτης» κατέστη γενικὴ προσωνομία παντὸς κακοποιοῦ στοιχείου, ὥστε κατ' ἐπαναφορὰν ἐννοίας πᾶς κακοποιὸς ἐν τῇ κοινῇ ἀντιλήψει δὲν ἠδύνατο νὰ εἶνε ἢ ἀντάρτης. Ὅλα τὰ χρώματα τῆς ἐγκληματικότητος προσετρίβησαν ἐπὶ τῆς μορφῆς τοῦ ἀντάρτου, ὡς ὠνομάσθη πᾶς ἐπαναστάτης, δὲν ἀνεκόπη δὲ ἡ μυσαρὰ αὕτη παιδιὰ, ἣν ἡ ἐλαφρόνοια παρέτεινεν ἐπὶ πολὺ, ἢ πρὸ τοῦ θετικοῦ γεγονότος τοῦ ἀναμφιλέκτου, ὅτι μέχρι τῆς συνομολογήσεως τῶν προκαταρκτικῶν ὅρων τῆς εἰρήνης καὶ μετ' αὐτὴν κατὰ τὴν οὐδετέραν ζώνην ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς ὄργανα τάξεως καὶ προστασίας τῶν κατοίκων.

Ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία ἀφήνουσα εἰς τῶν εἰδημόνων τὴν κρίσιν τὴν ἐκτίμησιν ὑπὸ στρατιωτικὴν ἔποψιν τοῦ ἐγχειρήματος τῶν ἐκ Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου ἐξεληθόντων ἐπαναστατῶν, καθῆκον αὐτῆς θεωρεῖ ἐν ὀνόματι τῆς φιλοπατρίας νὰ πενήθῃ ἐν τούτῳ τοὺς ὑπὲρ τῆς μεγάλης ἐλληνικῆς πατρίδος πεσόντας, τοὺς ἀτάφους ἐν δούλῃ ἐτι χώρᾳ καταλειφθέντας, τοὺς ταλαιπωρηθέντας ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τῆς Ἑλλάδος, τοὺς προσενεγκόντας ὑπὲρ αὐτῆς ὅ,τι εἶχον, τὴν ζώην των· τοὺς ἀφανεῖς, ἀλλὰ γνησίους τούτους προμάχους τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν πόθων, οὓς ὁ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωσ συνέλεξεν ἐκ πάσης ἐλληνικῆς χώρας, καὶ μόνον ὁ ἔρωσ οὗτος, ἀμι-

γῆς πάσης ταπεινῆς φιλοδοξίας, πάσης εὐτελοῦς ιδιοτελείας, ἀνθ' οὗ δὲν ἐκέρδησαν ἢ τάφον ἀπροσδιόριστον καὶ θάνατον ἄγνωσμένον, ἀδάκρυτον καὶ ἀθρήνητον παρὰ φίλων καὶ οἰκείων, ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις καὶ τὴν συκοφαντίαν!

Ἄλλὰ μὴδὲ τοὺς πέρυσι τιμήσαντας τὰς ἐνδόξους παραδόσεις τοῦ ἐλληνικοῦ γένους λησμονήσωμεν, ἐν οἷς τὰ μάλιστα διέπρεψαν οἱ πεσόντες ἥρωες ὀπλαρχηγοί, Γούλας Γκρούτας, Χρῆστος καὶ Παναγιώτης Βερβέρας, Παππαδῆμος, ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις ὁ ἀγνώστου καὶ νῦν ἐτι τύχης ἥρωος Ἰωάννης Μπρούφας.

Δυστυχῶς οὐχὶ μόνους τοὺς ἄνδρας τούτους ἐπιβάλλεται εἰς τὴν Ἐθνικὴν Ἑταιρίαν νὰ θρηνησῇ μετὰ τόσων ἄλλων ἡρωϊκῶς πεσόντων προμάχων τῆς πατρίδος ὀφείλει νὰ πενήσῃ καὶ ἄνδρας ἐξ αὐτῶν τῶν τάξεων αὐτῆς, ἣν οἱ πολυφίλητοι οὗτοι ἑταῖροι καὶ ζῶντες κατεκόσμουν καὶ θανόντες τιμῶσιν. Οὗτοί εἰσιν οἱ ταγματάρχαι τοῦ πεζικοῦ Παππαγιαννόπουλος Παναγ. καὶ Κοκοτάκης Ἰωάννης, οἱ λοχαγοὶ τοῦ πυροβολικοῦ Βαρατάσης Περικλῆς, Παππαναστασίου Ἀναστάσιος, (τοῦ ὑλικοῦ) οἱ λοχαγοὶ τοῦ πεζικοῦ Τσαλτάκης Ἰωάννης, Βασιλειάδης Παναγιώτης, Σολωμὸς Εὐάγγελος, Ἀργυράκης Νικόλαος, Χαράλαμπος Νικόλαος. Οἱ ὑπολοχαγοὶ τοῦ πεζικοῦ Μπακόπουλος Ἰωάννης, Τσουσόπουλος Χρῆστος, Μακρόπουλος Κωνσταντῖνος. Οἱ ἀνθυπολοχαγοὶ τοῦ πεζικοῦ Νιχογιαννόπουλος Εὐθύμιος, Κόκκαλης Διονύσιος, Πετροπουλάκης Ἰωάννης, Ζαρκᾶς Βασίλειος, Κατσελίδης Ἀριστείδης, Κουτρίδης Εὐθύμιος, Σταθόπουλος Ἀντώνιος, Κλόκοτζας Δημήτριος, Δανάλης Γεράσιμος καὶ ὁ τοῦ μηχανικοῦ Φωτιάδης Κωνσταντῖνος, ὁ ἀνθυπὶλαρχος Μαυρομιχάλης Γεώργιος καὶ οἱ ἑφεδροὶ ἀνθυπολοχαγοὶ τοῦ πεζικοῦ Δάμιτζας Δημήτριος, Ἀστερίου Χρῆστος, Παππαϊωάννου Σεραφεῖμ, Ἀγγελόπουλος Σωκράτης, Παππανικολόπουλος Ἀλεξ. Ζώης Πέτρος, Κρητικὸς Ἰωάννης καὶ ὁ ἑφεδρος ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ Μεταφιτζῆς Γεώργιος.

Ἐν ἐτι, ἑταῖροι, πρὸς ἐπιτέλεσιν τοιοῦτο πένθιμον, ἀλλ' εὐγνωμοσύνης καθήκον ἀπέμεινεν ἡμῖν. Οὐδὲ θὰ ἦτο πρέπον εἰς τοὺς ἐξ εὐγενεστάτων πόθων συγχροτήσαντας τὴν ἡμετέραν ἑταιρίαν νὰ λησμονήσωσι τοὺς ἀπὸ περάτων τῆς γῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα κατελθόντας ἀλλοδαποὺς πάσης φυλῆς, ὅπως σὺν ἡμῖν ὑπερασπισθῶσι τὰ παραγωριζόμενα δίκαιά της. Ἄν τὸ δίκαιον στερεῖται πατρίδος κοινὸν ἀπάσης

τῆς ἀνθρωπότητος ἀποτελοῦν πόθον, ἐν τῷ ἀτυχεστάτῳ τῶν πολέμων ὁ πόθος οὗτος ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν ἐλληνικὸς καὶ τούτου ἕνεκα εὐγνώμονα πρέπει πᾶς Ἕλληνα νὰ τηρήσῃ τὴν ἀνάμνησιν τῶν εὐγενῶν ξένων, ὅσοι ἤλθον ἐνταῦθα, ὅπως χύσωσι τὸ αἷμά των ὑπὲρ τοῦ ἐλληνικοῦ τούτου πόθου. Ὅλοι οἱ λαοὶ σχεδὸν τῆς Χριστιανικῆς Εὐρώπης συνεισέφερον κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εἰς τὴν εὐγενεστάτην ταύτην θυσίαν, Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποφύγωμεν ἐξαιρετικὴν μνείαν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἰταλίας λαοῦ, οὗ τὴν μεγαλόφρονα καρδίαν ὑπὲρ πάντα ἄλλον λαὸν ἱερὰ ἐδόνησε συγκίνησις ὑπὲρ τῆς πραγματώσεως τῶν Ἑλληνικῶν δικαίων καὶ οὐτινος τὸ αἷμα ἄφθονον συνανεμίχθη μετὰ τοῦ ἐλληνικοῦ ἐπὶ τῶν πεδίων τῆς δουλωθείσης Θεσσαλίας. Τὸ ὄνομα τοῦ Φράττη καὶ τῶν ἄλλων ἐνδόξων τῆς Ἰταλίας τέκνων τῶν ἐν Δομοκῷ πεσόντων ἔστω ἀθάνατον εἰς πᾶσαν Ἑλληνικὴν καρδίαν, ὥς ἀσβεστος πρέπει νὰ μείνῃ ἡ μνήμη τοῦ προμάχου τῆς ὀπουδήποτε μαχομένης ἐλευθερίας Κυπριάνη καὶ τοῦ στρατηγοῦ Ρ. Γαριβάλδη. Οσα ὑπὲρ τῆς ἀτυχεστάτης πατρίδος ἡμῶν ἐπραξεν ὁ στρατηγὸς οὗτος, θὰ ἤρκουν εἰς πάντα λαὸν νὰ ἀφήσωσιν ἀνεξάλειπτον τὴν εὐγνωμοσύνην, ἂν τὸ ὄνομα Γαριβάλδης μὴ διήγειρε τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τὸ συναίσθημα εἰς πάντα φίλον τῆς ἐλευθερίας.

Ἐν τῇ καθολικῇ τῶν πνευμάτων συγχύσει, ἣν οἱ ἔχοντες συμφέρον δὲν ἀφῆκαν ἀνεκμετάλλετον, προχείρως ἐπιστεύθη ὅτι ἡ ἐξοδος τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπαναστατικοῦ σώματος ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τοῦ πολέμου· ὅπως ἐνισχυθῇ δὲ ἡ ἀντίληψις αὕτη, ἐπιτηδεύει ἐπερρίφθησαν ὑπὸ τινων αἰεθύναι τῶν κατόπιν συμφορῶν εἰς τὴν Ἑθνικὴν ἑταιρίαν. Ἀπεσιωπῆθη τεχνηέντως ἡ πρὸς πόλεμον παρασκευή. Καὶ περὶ τούτων μὲν ἀπόκειται εἰς τὸ Ἔθνος νὰ φέρῃ τὸν ἔλεγχον.

Ἀλλὰ τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἑθν. Ἑταιρίας, μὴ ἀρκούμενον εἰς τὰ ἐπίσημα ἀνωτέρω παρατεθέντα κείμενα, ἐξ ὧν οὐδ' ἡ ἐλαχίστη ἀπομένει ἀμφιβολία, ὅτι ἐν πᾶσι τοῖς γενομένοις ἡ πρωτοβουλία δὲν ἀνήκει εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν, καθῆκον θεωρεῖ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν μνήμην τῶν ἐταίρων γεγονότα καὶ κείμενα, ἅτινα αὐτὰ καὶ μόνα θὰ ἀπέκρουον τὴν ἀνυπόστατον ταύτην μομφήν.

Ὁ ἐκπλους τοῦ στόλου κατὰ τὸν Ἰανουάριον καὶ πρὸ πάντων ἢ κατὰ τὰς ἀρχὰς Φεβρουαρίου συντελεσθεῖσα κατοχὴ τῆς Κρήτης ὑπὸ τοῦ συνταγματάρχου Βάσου ὑπῆρξεν ἔργῳ τὸ κήρυγμα τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου. Καὶ τὸ διεθνὲς δίκαιον καὶ ἡ κοινὴ ἀντίληψις οὕτω χαρακτηρίζουσι τὸ γεγονός τοῦτο, αὐτὴ δὲ ἡ πρότασις τῆς Τουρκίας πρὸς τὰς Δυνάμεις γενομένη κατὰ τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Φεβρουαρίου, ὅπως καταλάβῃ τὴν Θεσσαλίαν, δὲν ἦτο ἡ φυσικὴ ἀπάντησις εἰς τὸ ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος κήρυγμα τοῦ πολέμου. Ἡ δημοσιευθεῖσα κιτρίνη βίβλος τῆς Γαλλίας ἐπιβεβαίωσεν μετ' ἀναμφισβητήτου κύρους τοῦτο, ἂν δὲ μὴ ἐπραγματοποιήθη ἡ ἀπειλὴ αὕτη τῆς Τουρκίας, τοῦτο χρεωστεῖται τὸ μὲν εἰς τὸ ἀπαράσκευον αὐτῆς, τὸ δὲ εἰς τὴν ἐπέμβασιν τῆς Εὐρώπης, δι' ἧς ἡ Κρήτη ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῆς, ἀποκλεισθείσης τῆς ἀναμίξεως ἐν αὐτῇ τῆς τε Τουρκίας καὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ ἀμοιβαῖαι τῶν δύο Κυβερνήσεων πολεμικαὶ παρασκευαὶ ἐπεταχύνοντο κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀντιλήψεως ἐκατέρας, δις δὲ μόνον ὁ ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας ἀπηύθυνε διακοινώσεις πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν περὶ τῆς κινήσεως τῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων. Τὸ μὲν πρῶτον τῇ 21 Μαρτίου, δι' ἧς καθίστα αὐτῷ γνωστὸν, «ὅτι κατὰ τηλεγράφημα τῆς Υ. Π. ἐν Λαρίσῃ, Τρικκάλῳ καὶ Βόλῳ συνεκεντρώθησαν ὑπερδισχίλιοι ληῖται ἀναμένοντες εὐκαιρίαν, ὅπως ὑπερβῶσι τὴν μεθόριον γραμμὴν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν καὶ τὸν παρεκάλει νὰ μεσολαβήσῃ νὰ ληφθῶσι μέτρα πρὸς παρεμπόδισιν τοιούτων αὐθαιρεσιῶν». Ἀνταπαντῶν δὲ εἰς τὴν διακοίνωσιν ταύτην ὁ ὑπουργὸς ἀπέκρουεν ἐντόνως τὴν ἀνάμειξιν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν εἰς τὰ τοιαῦτα, ὑπεσχέθη δὲ ὅτι θὰ εἰδοποιήσῃ τὰ ἀρμόδια ὑπουργεῖα, ὅπως ληφθῶσι τὰ κατάλληλα κατὰ τῶν τοιούτων μέτρα. Τὸ δὲ δεύτερον, μετὰ τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ σώματος καὶ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ εἰς τὴν ἡμεδαπὴν, δι' ἧς ἐγνώριζε τῷ ὑπουργῷ τῶν ἐξωτερικῶν τὴν τύχην τῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων καὶ προανήγγειλεν, ὅτι τὴν ἐπανάληψιν τῶν τοιούτων ἢ Τουρκικὴ κυβέρνησις θὰ ἐθεώρει ὡς αἰτίαν πολέμου, ἐπανάληψιν, ἣτις δὲν ἐπεχειρήθη πλέον ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς ἐταιρίας, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ σώματος τοῦ Π. Δημαρᾶ. Ὅτι ὅμως ἐλαχίστην ἀπέδιδεν εἰς τὰ τοιαῦτα κινήματα σημασίαν ἢ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ἐξῆς ἐπισήμου κοι-

νοποιηθέντος τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, δημοσιευθέντος εἰς πάσας πάσης γλώσσης τὰς ἐφημερίδας τῆς Κων]πόλεως τῇ 2]14 Ἀπριλίου 1897.

« Αἱ ἐφημερίδες τῆς πόλεως ἀνήγγειλαν ἐπὶ τῇ βάσει ἐσφαλμένων ὅλως πληροφοριῶν, ὅτι συμπλοκὴ ἔλαβε χώραν τὴν παρελθοῦσαν Παρασκευὴν (28 Μαρτίου) ἐπὶ τῶν μεθορίων μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων, καὶ ὅτι οἱ τελευταῖοι οὗτοι διῆλθον τὴν μεθόριον καὶ κατέλαβον θέσεις τινάς. Ταῦτα εἶνε ψευδῆ. Κατ' αὐθεντικὰς πληροφορίας τὸ πρᾶγμα στηρίζεται εἰς τὸ γεγονός, καθ' ὃ συμμορίαί τινες Ἑλλήνων ἀτάκτων διέβησαν τὰ σύνορα. Τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα ἐξεδίωξαν τὰς συμμορίας ταύτας, αἱ ὁποῖαι κατέφυγον ἐπὶ τοῦ ἐλληνικοῦ ἐδάφους. Ἡδη οὐδεμία τοιαύτη συμμορία εὐρίσκεται ἐπὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ ἐδάφους ».

(Moniteur Oriental 14 Avril, 1897)

Κατωτέρα καὶ τοῦ κοινοῦ νοῦ θὰ ἡλέγγετο ἡ πίστις, ὅτι ἡ Τουρκία ἢ οἷονδῆποτε Κράτος θὰ ἀπεφάσιζε τὴν κήρυξιν πολέμου ἀψηφοῦσα τὰς φρικαλεότητας αὐτοῦ καὶ τὴν ἄδηλον ἔκβασιν κατὰ γείτονος ἐπικρατείας ὁρμωμένη ἐκ γεγονότος, οἷον ἡ ἐξοδος ἐπαναστατῶν, οὗ τὰ ἀποτελέσματα ἐματαιώθησαν, ἂν μὴ ἄλλοι λόγοι σοβαρώτεροι ἡνέγκαζον αὐτὴν εἰς τοῦτο. Σοβαρώτατος καὶ μοναδικὸς τοιοῦτος λόγος ὑπῆρξε τῆς Κρήτης ἢ κατοχῇ, τὰ ἐπίσημα δὲ κείμενα αὐτὸν καὶ μόνον φέρουσιν ὡς τὴν θεμελιώδη αἰτίαν τοῦ πολέμου, καὶ ἡλίου φαινότερον ἀποδεικνύουσιν ὅτι, ὅπως κηρύξῃ τὸν πόλεμον, ἅμα ἀπεφάσισεν αὐτὸν καὶ ἔκρινε τὸν χρόνον ἐπιστάντα ἢ Τουρκία, ἐπέζητησε συμπτωματικὰς ἀφορμὰς καὶ ἐδημιούργησε τοιαύτην τὴν ἐν τῇ θέσει « Ἀναλήψει » ὑπ' αὐτῆς προκληθεῖσαν σύγκρουσιν τῶν ἐκατέρωθεν τακτικῶν στρατευμάτων, ἥτοι εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς Θεσσαλίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τυρνάβου, ἐν ᾗ ἡ ἀπὸ ὀκταμήρου ματαιωθείσα εἰσβολὴ τῶν ἐπαναστατῶν εἶχε γέινει ἐκ τῶν δυσμικῶν τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας. Ἄλλ' οὐδαμοῦ ἐν αὐτοῖς οὐδ' ὡς τοιαύτη συμπτωματικὴ ἀφορμὴ φέρεται ὑπὸ τῆς Τουρκίας ἢ λησμονηθῆσα αὕτη ἐξοδος τῶν ἐπαναστατῶν. Ἀπὸ πολλοῦ καὶ πρὸ τῆς ἐξόδου τῶν ἐπαναστατῶν ἔνεκα τῆς κατοχῆς τῆς Κρήτης καὶ τῆς συγκεντρώσεως Ἑλληνικῶν

στρατευμάτων παρὰ τὰ μεθόρια ἢ Τουρκικῇ κυβέρνησις ἀνενδότης εἰς παρασκευὰς ἀσχολουμένη καὶ ἐπισωρεύουσα τὸ μέγιστον μέρος τῶν στρατευμάτων τῆς εἰς τὰ μεθόρια, ἀναμένουσα δὲ μάτην τὴν ἐξ Ἑλλάδος ἐπίθεσιν, εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην, ὅπως τερματίσῃ ἐπιζημίαν κατάστασιν, νὰ προβῇ αὐτὴ εἰς τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου. Ἀλλ' ὅπως φθάσῃ εἰς τὴν σοβαρὰν ταύτην ἀπόφασιν, ἐδέησε πολὺς νὰ παρέλθῃ χρόνος, μέχρις οὗ συμπληρώσῃ τὴν ἐπιστράτευσιν αὐτῆς, ταύτης δὲ συμπληρωθείσης, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον.

Ἐκ τῶν ἀκολουθῶν δὲ κειμένων, ὡς ἐλέχθη, ἄτινα ἱστορικῶς καθορίζουσι τὴν κυρίαν αἰτίαν τοῦ πολέμου καὶ τὰς συμπτωματικὰς αὐτοῦ ἀφορμὰς, δὲν ὑπολείπεται οὐδ' ὁ ἐλάχιστος δισταγμός.

Ἐν Πέραν τῇ 5]17 Ἀπριλίου ὥρα 11 καὶ 10 μ. μ., δηλαδὴ τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἤρξατο ἡ σύγκρουσις τῶν τακτικῶν στρατευμάτων κατὰ τὴν θέσιν Ἀνάληψις τηλεγραφεῖ κρυπτογραφικῶς ὁ ἐν Κων]πόλει ἡμέτερος πρεσβευτὴς πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν.

«*Επεῖγον* Πρὸ ὀλίγου ἔλαβον παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν σὺν τοῖς διαβατηρίοις μου καὶ προφορικὴν ἀνακοίνωσιν γνωρίζουσαν, ὅτι μετὰ τὰς ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀρξαμένας ἐχθροπραξίας αἱ διπλωματικαὶ σχέσεις διακόπτονται καὶ ὅτι Πρεσβεῖαι καὶ Προξενεῖα δεόν νὰ ἀποσυρθῶσιν ἐκατέρωθεν, οἱ δὲ Ἕλληνες ἔμποροι νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸ ὀθωμανικὸν ἔδαφος ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν.

Μαυροκορδάτος».

Τὴν ἐπομένην 6]18 Ἀπριλίου ὁ Ἀσὴμ βέης ἀναγγέλλει τῷ ὑπουργῷ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος τὴν διακοπὴν τῶν σχέσεων διὰ τοῦ ἐξῆς ἐγγράφου Γαλλιστὶ συντεταγμένου.

«*Ὁθωμανικὴ Αὐτοκρατορικὴ Πρεσβεῖα.*

«*Ἀθήνησι τῇ 18 Ἀπριλίου 1897*

«*Ἀριθ. Γεν. 9210*

» *Εἰδ. 20*

«*Ὁ πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας ἔχει τὴν τιμὴν νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ὅτι μετὰ τὰς ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀρξαμένας ἐχθρο-*

πραξίας κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως αἱ διπλωματικαὶ σχέσεις εἶνε διακεκομμέναι μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν, ἡ Πρεσβεΐα τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τὰ Προξενεῖα τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ προσεκλήθησαν νὰ ἀποσυρθῶσιν. Ὡσαύτως ἡ Αὐτοκρατορικὴ Τουρκικὴ Πρεσβεΐα ἐν Ἀθήναις καὶ τὰ Ὀθωμανικὰ προξενεῖα ἐν Ἑλλάδι διετάχθησαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Κων]πολιν.

» Συμφώνως τῇ ληφθείσῃ ἀποφάσει οἱ Ἕλληνες ἔμποροι καὶ ὑπηκοοὶ διαμένοντες ἐν Τουρκίᾳ ὀφείλουσι νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸ τουρκικὸν ἔδαφος ἐντὸς προθεσμίας 15 ἡμερῶν, τῶν ὀθωμανῶν ὑπηκόων τῶν ἐν Ἑλλάδι διατρίβόντων διαταχθέντων ὡσαύτως νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸ ἔδαφος τοῦ Βασιλείου ἐντὸς τῆς αὐτῆς προθεσμίας.

» Ἀπὸ τῆς σήμερον ἡ προστασία τῶν συμφερόντων τῶν ἐμπόρων καὶ ὑπηκόων Ὀθωμανῶν ἐν Ἑλλάδι ἀνατίθεται εἰς τὴν Πρεσβεΐαν τῆς Α. Μ. τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας.

» Ὁ Ἀσὴμ βέης δράττεται τῆς εὐκαιρίας κ.λ.π. ».

Ἄλλὰ σαφέστατα πάντων καθορίζει τὸ ζήτημα ἡ ἐπίσημος ἀνακοίνωσις τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου καὶ διὰ τῶν παρὰ ταῖς Μεγάλαις Δυνάμεσι Πρέσβων τῆς Τουρκίας γενομένη πρὸς τὰς Αὐλὰς τῆς Εὐρώπης ἔχουσα ἐν μεταφράσει ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ οὕτω·

Κήρυξις πολέμου.

« Τηλεγραφήματα τῆς Α. Ε. τοῦ στρατάρχου Ἐτιέμ πασσᾶ, διοικητοῦ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ Ἐλασσῶνος, ἀγγέλλουσιν, ὅτι κατὰ τὴν νύκτα τῆς Παρασκευῆς πρὸς τὸ Σάββατον 5)17 Ἀπριλείου, οἱ Ἕλληνες ὑπερβάντες τὴν μεθόριον ἐκ διαφόρων σημείων μετὰ σημαντικῶν δυνάμεων τακτικοῦ στρατοῦ, ἤρξαντο τοῦ πυρός· ὅτι ἡ μάχη ἐξακολοθεῖ ἀκόμη, ὅτι κανονιοβολισμοὶ ἐρρίφθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

« Καθ' ὃν χρόνον ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις δὲν ἔπαισε καταβάλλουσα πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς τήρησιν τῆς εἰρήνης, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐπεχειρεῖ **πράξεις ἐχθρότητος** ἀποστέλλουσα στρατεύματα εἰς Κρήτην παρὰ τὸ δίκαιον τῶν ἐθνῶν καὶ τὰς διεθνεῖς ἀρχὰς καὶ προεαίνουσα συγχρόνως εἰς πολεμικὰς παρασκευὰς ἐπὶ τῶν συνό-

ρων. Ὅπως προφυλάξῃ πάσης προσβολῆς τὰ δίκαια καὶ τὴν ἐδαφικὴν ἀκεραιότητα τῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ Τουρκία ἠναγκάσθη ἀντιθέτως νὰ ἐπιληφθῇ στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων ἐπαφίνουσα πᾶσαν τὴν εὐθύνην τοῦ πολέμου εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ ἐμπιστευομένη εἰς τὴν βοήθειαν καὶ ἀντίληψιν τοῦ Θεοῦ.

« Συμφώνως πρὸς τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου κυρωθεῖσαν δι' Αὐτοκρατορικοῦ Ἰραδέ, ὁ ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν ἔδωκε ῥητὰς διαταγὰς τῇ Α. Ε. τῷ Ἐτὲμ πασᾶ, ὅπως ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς αὐθωρεῖ ἐπιχειρήσῃ παντὸς εἶδους ἐπιθετικὰς καὶ ἀμυντικὰς ἐνεργείας κατὰ τὸ προηγουμένως ἀποφασισθὲν σχέδιον ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς ἐπιτροπῆς, ἐπιδοκιμασθὲν ὑπὸ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ περιεληθὲν διὰ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Ἰραδέ ».

Τοῦ συνθήματος δοθέντος πρὸς τὴν κατὰ τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας ἐκστρατείαν, ὅπως παρατραπῇ τῆς λογικῆς αὐτῆς φορᾶς ἡ λαϊκὴ κρίσις, φυσικώτατον ἦτο πᾶν διάβημα αὐτῆς νὰ ἐρμηνευθῇ ὡς ἐπιβλαβές, νὰ παραστῇ δὲ αὐτὴ ὡς ἡ μόνη ὑπεύθυνος ἐφ' οἷς ἐπηκολούθησαν. Ἐγγράφον τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας ὑπὸ χρονολογίαν 15 Μαρτίου δημοσιευθὲν ἐν ταῖς ἐφημερίσι τῆς πρωτευούσης τῇ 16 καὶ 17 τοῦ αὐτοῦ μηνός, δι' οὗ ἀπεκρούετο ἡ διὰ τῆς Ἡγεμονίας λύσις τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, ἐχαρακτηρίσθη μετὰ τὰς ἐπελθούσας συμφοράς, ὡς ὁ δαίμων τοῦ κακοῦ, τῆς ματαιώσεως τῆς Ἐθνικῆς ἐκείνης λύσεως. Καὶ ἐν τούτῳ ἐγένετο ὅ,τι καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις διαβήμασι τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας. Σχεδὸν πάντες, ὅσοι ὅπως δῆποτε μετέσχον πρωτοβουλίας τινὸς εἰς τὴν καθοδήγησιν τῆς κοινῆς γνώμης ἐν τῇ ἔθνικῇ ταύτῃ περιπετεῖα, ἀδίστακτοι ἔσπευσαν νὰ διεκδικήσωσι τὴν Ἐθνικὴν Ἑταιρίαν ὡς ὑποβολέα πάσης γνώμης καὶ πάσης πράξεώς των. Ἀπηρνήθησαν ὅλοι τὴν αὐτοβουλίαν των ἐπὶ τῇ ματαίᾳ ἐλπίδι νὰ ἀποσείσωσι καὶ τὰς εὐθύνας, τὸ παμμόχλιον δέ, ἂν συγχωρῇται ἡ λέξις, πάσης τῆς τότε ἐθνικῆς κινήσεως εὐρέθη ἐκ τῶν ὑστέρων, ὅτι ἦτο ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρία. Ἄν εἶχεν οὕτω τὸ πρᾶγμα, ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρία δὲν θὰ ἀπέκρουε τὴν ἑξοχὸν ταύτην τιμὴν, ἀλλὰ καὶ διότι οὕτω δὲν ἔχει, ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρία δὲν θὰ ἀρνηθῇ οὔτε τὸ πρόγραμμά της, οὔτε τὰς πράξεις της. Συνειδυῖα τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ἀποστολὴν παρὰ τὸν τύπον τῆς συστάσεώς

της καὶ τῆς λειτουργίας της δὲν φοβεῖται τὸ φῶς ἐπ' οὐδεμιᾶς τῶν ἐνεργειῶν της.

Ἄλλ' ὑπῆρξέ ποτε ἐνδεχομένη ἡ τοιαύτη λύσις; Ἡ τότε κατὰ νόμον ἐκπροσωποῦσα τὸ ἔθνος κυβέρνησις τοῦ κ. Θεοδώρου Π. Δηλιγιάννη κατηγορηματικῶς διέψευσε τὸν περὶ αὐτῆς θρύλον, ἡ «Πρωΐα» δὲ τῆς 13 Μαρτίου 1897 ὄργανον τοῦ κ. Θ. Π. Δηλιγιάννη ἀπέτρεπε τὸν λαὸν νὰ πιστεύσῃ εἰς τὴν διάδοσιν διὰ τούτων: «Φῆμαι ποικίλαι ἀναγράφονται ἐν ἐφημερίσιν ἢ ἀναπλάττονται καὶ συζητοῦνται, ὅτι σχέδια λύσεως τοῦ κρητικοῦ ζητήματος προεβλήθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ἥτις συνήνεσεν εἰς ταῦτα, ἢ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις προέβαλε τοιαῦτα. Πᾶσαι αὗται αἱ διαφημίσεις εἰσὶν ἀβάσιμοι, ὥς μανθάνομεν καὶ ὥς δυνάμεθα νὰ πληροφορήσωμεν τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν οὐδεμίαν πρότασιν περὶ οἷου δήποτε σχεδίου κανονισμοῦ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος ἐγένετο πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν ἡ κυβέρνησιν. Ἡ δὲ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις μίαν καὶ μόνην ἐποιήσατο πρότασιν λύσεως τοῦ ζητήματος τῆς Κρήτης, ἐκείνην ἥτις περιείχετο εἰς τὴν ἀπάντησιν αὐτῆς πρὸς τὴν διακοίνωσιν τῶν ἐξ Μεγάλων Δυνάμεων, ἥτις καὶ ἀνεκοινώθη καὶ κατετέθη εἰς τὴν Βουλὴν. Πρότασιν ἐτέραν δὲν ἐπέβαλεν οὔτε πρὸς τὰς ἐξ Δυνάμεις, οὔτε πρὸς τινὰς ἐξ αὐτῶν. Ταῦτα, ἵνα μὴ παραπλανᾶται τὸ κοινὸν ὑπὸ ἀβασίμων θρύλων».

Ἄλλὰ καὶ προσωπικῶς ὁ κ. Θεόδ. Π. Δηλιγιάννης τὰ αὐτὰ ἐπανελάβε πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου, τῶν συνεχνυῶν καὶ φοιτητῶν τὴν ἐπιούσαν τῆς ἐν τῇ «Πρωΐα» δημοσιεύσεως τῶν ἀνωτέρω. (ιδεὲ «Ἀκρόπολιν» τῆς 15 Μαρτίου).

Πρὸ τούτων συνέντευξις τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς κ. Ζαΐμη δημοσιευθεῖσα ἐν τῇ «Ἀστραπῇ» τῶν Παρισίων, καθ' ἣν παρίστατο ὡς ἀποδεχόμενος τὴν αὐτονομίαν τῆς Κρήτης ὑπὸ τὸν θρυληθέντα τύπον τῆς Ἑγεμονίας, οὐ μικρὸν προὔκალεσε παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ σάλον. Ἄλλ' ἡ «Ἀκρόπολις» τῆς 11 Μαρτίου 1897 ἐν συνεντεύξει πρὸς τὸν κ. Ζαΐμην ἀναγράφει κατηγορηματικὴν τὴν διάψυσίν του καὶ τὴν ἔκφρασιν τῆς ἀτομικῆς του γνώμης, ὅτι θεωρεῖ ἀποδεκτὴν λύσιν μόνην τὴν ὑπὸ τὸν τύπον τοῦ πολιτεύματος τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης.

Φίλοι ἀτομικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἐκ τῶν οἰκειοτάτων τῷ κ. Θεοδώρῳ Π. Δηλιγιάννῃ, οἱ βουλευταὶ Κ. Τοπάλης (ιδεὲ «Ἐστίαν» 13 Μαρτίου) καὶ

© Βελλιανίτης («Ἑστίαν» 15 Μαρτίου) ἀποκρούουσιν ἐντόνως τὴν διαδοθεῖσαν ὡς δυνατὴν λύσιν τῆς Ἡγεμονίας.

Ὁ τύπος ὅλος ἄνευ ἐξαιρέσεως διερμηνεύων τὸ λαϊκὸν φρόνημα κατεξάνιστατο κατὰ τῆς ὡς πιθανῆς πιστευθείσης τοιαύτης λύσεως, φέρομεν δὲ ὡς παράδειγμα περικοπὰς κυρίου ἄρθρου τῆς 12 Μαρτίου τῆς Ἐφημερίδος «Ἀστεως» ἐκ τῶν συντηρητικώτερον διεξαγαγόντων τὸ Ἐθνικὸν ζήτημα πρὸ τοῦ πολέμου φύλλων τῆς πρωτευούσης. Τὸ δημοσιογραφικὸν τοῦτο ὄργανον ἔγραφε τότε μεταξύ ἄλλων, ὅπως ἀποδείξῃ τὸ ἀδύνατον πάσης ἄλλης λύσεως πλὴν τῆς ἐνώσεως, καὶ ταῦτα: «Καὶ ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Κυβέρνησις καὶ ὁ Διάδοχος τελευταῖον σαφῶς καθώρισαν τὴν θέσιν τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ Κρητικῷ ζητήματι καὶ οὐδεὶς δισταγμὸς ἐπιτρέπεται ἐπὶ τούτου: Ἐν Κρήτῃ δέον νὰ δοθῇ λύσις σύμφωνος πρὸς τὸ Ἐθνικὸν αἶσθημα. Δέον τὰ δικαιώματα ἡμῶν νὰ ἀναγνωρισθῶσι καὶ νὰ ἐξασφαλισθῶσιν.» Ἀλλως ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἡναγκασμένη νὰ πολεμήσῃ. Ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐξέλθῃ ἐν Κρήτῃ νικητὴς ἢ θὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν περὶ τῶν ὅλων ἀγῶνα.

Καὶ ἡ διάθεσις τῆς ὑποχωρήσεως καὶ τῆς ἀθειήσεως τῶν ἀναληφθεισῶν ὑποχρεώσεων ἐὰν ὑπῆρχεν ἄλλως, ἢ πραγματοποιήσῃ τις θὰ ᾔτο ἀδύνατος. Ὅσοιθεν τῆς Κυβερνήσεως ὑπάρχει τὸ Ἔθνος, τὸ Ἔθνος τοῦ ὁποίου ἡ γνώμη δὲν εἶνε δυνατὸν ἢ νὰ ᾔνε ὁ γνώμων ὅλων τῶν ἐνεργειῶν καὶ ὅλης τῆς δράσεως τῆς κυβερνήσεως, διότι ἐπὶ τέλους ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτᾶται ἡ τελικὴ ἀποδοχὴ τῶν ἀποφασισζομένων.

Ἀλλ' ἐπιφανέστερον ἐξεπροσώπησε τὴν κοινὴν γνώμην ἀποκρούουσαν τὴν διὰ τῆς ἡγεμονίας λύσιν ἡ ἐξῆς δῆλωσις τῆς τότε Ἀντιπολιτεύσεως δημοσιευθεῖσα ἐν ταῖς ἐφημερίσιν.

Ἡ Ἀντιπολιτευσις συγκινηθεῖσα ἔκ τινων ἐν τῇ Γαλλικῇ Βουλῇ γενομένων ἀνακοινώσεων δι' ὧν ἀπεδόθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν προθέσεις παραιτήσεως ἐν τῷ Κρητικῷ ζητήματι τῶν δικαίων ἀξιώσεων, ἃς διετύπωσεν ἀρχικῶς καὶ θεωροῦσα τὴν παραιτήσιν ταύτην εἶποτε ἦν ἀκριβοῦς, ὡς ἀντικειμένην εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἐθνους γενομένην ἀποδεκτὴν πολιτικὴν καὶ εἰς τὰ καίρια αὐτοῦ συμφέροντα, κρίνει καθήκον νὰ δηλώσῃ καὶ πάλιν, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρ-

νησις ὀφείλει νὰ ἐμμείνῃ εἰς τὴν κεχαραγμένην ἐθνικὴν πολιτικὴν καὶ ὅτι πᾶσα παρέκκλισις ἐξ αὐτῆς ἀντίκειται εἰς τοὺς πόθους καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ καὶ σύμπαντος τοῦ ἐλληνικοῦ Ἔθνους. Ὑπὸ τὴν δῆλωσιν ταύτην φέρονται τὰ ἐξῆς ὀνόματα τῶν συνελθόντων καὶ ἀποδεξαμένων αὐτήν.

« Σκουλούδης, Θεοτόκης, Σιμόπουλος, Δεληγεώργης, Ῥάλλης, Τσαμαδός, Παπαμιχαλόπουλος, Μαστραπᾶς, Ἐμπειροῦκος, Καίρης, Μανρομμάτης, Χατζόπουλος, Βοῦλιτσος, Μάνεσης, Φλέσσας, Τριανταφυλλάκος, Τσαμαγκίδης, Μπούμπουλης, Κρεστενίτης, Βαλέτιας, Σιάης, Μερόλουπος, Ἀλ. Δεληγιάννης, Πετροπουλάκης, Μαλέας, Πετιμεζᾶς, Βαρζέλης, Καποδίστριας, Καρατζᾶς ». (Ἴδε « Ἀκρόπολιν » 13 Μαρτίου 1897).

Ὅλων λοιπὸν τούτων τῶν ἐκδηλώσεων προηγηθεῖσων κατὰ πέντε ἡ ἐξ ἡμέρας τοῦ δημοσιεύματος αὐτῆς ὑποβολεὺς ὑπῆρξεν ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρία; Ἡ ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρία σωματεῖον συγκροτούμενον ἐξ Ἑλλήνων δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα [νὰ ἀποκρούσῃ ὡς **σύνολον** ὅ,τι ὅλα αὐτῆς τὰ μέλη, ὅ,τι ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος σύσσωμον ἀπέκρουεν καὶ εἶχεν ἤδη ἀποκρούσει ἀνεξάρτητον πάσης παρορμήσεως;

Ἄλλ' ἡ πρὸς τὰ ἀληθῆ τοῦ ἔθνους συμφέροντα τύφλωσις δὲν ἐσταμάτησεν ἐνταῦθα. Τὸ πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Ἑταιρίαν μῖσος ποικίλας ἔχον τὰς ἀφορμὰς καὶ ποικίλους ὑπηρετοῦν σκοποὺς, προὔκλει καὶ μετὰ τὴν ἀνακωχὴν ψευδεῖς κατ' αὐτῆς καταγγελίας, αἵτινες μικρὸν ἀπέχουσι τῆς προδοσίας καὶ αἵτινες ἐχρησιμοποιοῦντο ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τοῦ ἐλληνισμοῦ, ὅπως δικαιολογήσωσι πᾶσαν ἀθέτησιν τῶν συντετριμμένων ἤδη δικαίων του. Κατηγγέλθη ἡ Ἐθν. Ἑταιρία ὡς σπείρουσα ταραχὰς ἐν Κρήτῃ καὶ ὑπαγορεύουσα μετὰ τὴν ἀνακωχὴν πνεῦμα ἀντιδράσεως κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς Εὐρώπης, ἄνευ οὐδὲ τῆς ἐλαχίστης προνοίας, ἄνευ οὐδὲ τῆς ἐλαχίστης φροντίδος πρὸς διάγνωσιν τῆς ἀληθείας· διότι ἀλήθεια ἀναμφισβήτητος εἶνε, ὅτι ἡ Ἐθν. Ἑταιρία οὐ μόνον ἀπὸ τῆς ἀνακωχῆς, ἀλλ' ἀπ' αὐτῆς ἔτι τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς Λαρίσης, κατιδοῦσα ὅτι ὁ ἀγὼν τοῦ ἔθνους ἐτερματίσθη, **ἀπέσχευ ἀπολύτως πάσης οὔας δῆποτε ἀναμέξεως εἰς πολιτικὴν ἢ πολεμικὴν ἐνέργειαν**, οὐδαμοῦ ἀναμιχθεῖσα οὔτε ἐν πολεμικαῖς ἐπιχειρήσεσιν, οὔτε πολιτικὴν ἐνέργειαν εἰσηγηθεῖσα εἴτε ἐν Κρήτῃ εἴτε ἐν τῇ Ἡπειρωτικῇ Ἑλλάδι.

Ἀπὸ τοῦ χρονικοῦ ἐκείνου σημείου ἡ ὅλη τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας μέριμνα ἀφιερώθη εἰς τὴν κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἐν σχέσει πρὸς τοὺς πόρους αὐτῆς ἐργασίαν πρὸς ἐπούλωσιν τῶν ἐκ τοῦ πολέμου δεινῶν, τὸν τρόπον δὲ καθ' ὃν πρὸς τοῦτο εἰργάσθη βλέπουσιν οἱ ἑταῖροι ἐν τῇ προσαρτωμένῃ διαχειριστικῇ λογοδοσίᾳ καὶ τοῖς συνδημοσιευμένοις ἐγγράφοις δημοσίων ἀρχῶν καὶ σωματείων.

Καὶ ἐτέραν διαβολὴν ὀφείλει κατηγορηματικῶς καὶ ἐπισημότατα νὰ διαψεύσῃ τὸ συμβούλιον τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας.

Οὐ μόνον διεβλήθη ὡς δαπανήσασα χρήματα ὑπὲρ ὀργάνων τοῦ τύπου, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔχουσα **ἕδρα ἐν τῷ τύπῳ ὄργανα**, δι' ὧν μετέδιδεν ἰδίᾳ αὐτῆς ἰδέας καὶ σκέψεις. Ἐπὶ τοῦ πρώτου ἱκανὰ ἐρρήθησαν ἀνωτέρω, προσθέντες δὲ ἤδη, ὅτι τὸ ὅλον τῶν δαπανηθέντων ὑπὲρ τοῦ τύπου ἀποκλειστικῶς διὰ καταχωρίσεις, ἀνέρχεται ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς Ἑθν. Ἑταιρίας μέχρι σήμερον εἰς δρ. εἴκοσιν ἐπτὰ (27). Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου οὐδεμία ἐφημερίς οὔτε ἐν Ἑλλάδι οὔτε ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ὑπῆρξε ποτὲ ἢ εἶνε ὄργανον τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας, ἢ ἔλαβέ ποτε ἐντολὴν νὰ ἐκπροσωπήσῃ γνώμην ἢ σκέψιν τοῦ διοικητικοῦ αὐτῆς συμβουλίου. Τὰ μόνᾳ δημοσιεύματα, δι' ὧν ἡ ἐθνικὴ ἑταιρία ἤλθεν εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸ δημόσιον φρόνημα, εἶνε τὰ ἐπισήμως ὑπ' αὐτῆς ἀνακοινωθέντα διὰ πάντων συγχρόνως τῶν ὀργάνων τοῦ τύπου.

Διότι πρὸς τὸν τύπον θερμὰς ὀφείλει χάριτας ἡ Ἑθν. Ἑταιρία. Μετὰ πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἀρχήθεν ἀντιληφθεὶς τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῆς σκοποῦ τὴν ἐπιβολήν, σκοποῦ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τὴν ἐθνικὴν καὶ μόνην ἀποβλέποντος, ἀμιγυῶς δὲ πάσης περὶ τὰς ἐσωτερικὰς διαιρέσεις καὶ τὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα μετοχῆς, παρέσχε τὴν πολύτιμον αὐτοῦ ἀρωγὴν καὶ ἐνθάρυνσιν εἰς τῆς Ἑθν. Ἑταιρίας τὸ ἔργον ἄνευ οὐδεμιᾶς ὑστεροβουλίας, οὐδενὸς ἀπολύτως ἐτέρου ἐλατηρίου, πλὴν τῆς ἐξυπηρετήσεως τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, ἡ ὁποία πάντων μετ' ἐλπίδων καὶ πεποιθήσεως ἀσφαλοῦς ἐθέρμαινε τὰ στήθη πρὶν ἢ ἐνσκήψωσιν αἱ ἀδόκητοι καταστροφαί.

Ἐφ' ὅσον δὲ ὁ τύπος μετ' αὐτὰς ἀπήχθησε διαβολὰς καὶ συκοφαντίας κατὰ τῆς ἐθνικῆς ἑταιρίας καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν παραγνώρισιν τῆς ἐνεργείας αὐτῆς, τοῦτο ἐγένετο βεβαίως, διότι ἐστερεῖτο τῶν στοιχείων, ὅπως κρίνῃ ἐν γνώσει ἐπὶ τῶν πραγμάτων, τὰ στοιχεῖα δὲ ταῦτα καὶ ὑβριζόμενον καὶ προπηλακίζόμενον δὲν ἠδύνατο τὸ διοικητικὸν συμβού-

λιον νὰ παράσχη, χωρὶς νὰ παραβιάσῃ τὸ πρὸς τὰ συμφέροντα κακοδαίμονούσης πατρίδος καθήκον.

Κατ' ἀντίθεσιν δὲ πρὸς τὴν σιωπῶσαν Ἐθν. Ἐταιρίαν ἐπαίσχυντον παρέσχον τῇ πατρίδι ὑπηρεσίαν οἱ διαρκούσης τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως καὶ πρὸ τῆς συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης παραστήσαντες τὴν μὲν ἔθν. ἑταιρίαν ὡς ὑπαίτιον τοῦ πολέμου, τοὺς δὲ ἐπαναστάτας ὡς λεηλατήσαντας ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν ἀτυχῇ Θεσσαλίαν, καταστήσαντες δὲ ἀδύνατον εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας πᾶσαν προσπάθειαν νὰ μειώσῃ τὰ λύτρα τῆς ἐκκενώσεως τῆς Θεσσαλίας ἀντὶ τῶν ἀναμφισβητήτων καταστροφῶν, ὅσας τακτικαὶ καὶ ἄτακτοι ὀρδαὶ τοῦ Σουλτάνου ἐπῆνεγκον εἰς τὸ πολυπαθέστατον τοῦ Βασιλείου τμήμα.

Εἰς τὰς ὑλικὰς συμφορὰς τοῦ παραδοξοτάτου τῶν πολέμων προσετέθη καὶ ἡ βαρυτάτη πασῶν, ἡ τῆς ἡθικῆς καταπτώσεως, γνῶρισμα δὲ ἀσφαλέςτατον τούτου ὑπῆρξεν, ὅτι μετὰ τοιαύτην τρικυμίαν δὲν ἐπέπλευσαν ἢ οἱ εὐρίσκοντες ἀτελῇ τῆς πατρίδος τὴν τιμωρίαν καὶ ὅπως τὴν συμπληρώσωσι προσθέτοντες εἰς τὴν συμφορὰν καὶ τὴν κατασιχύνῃν διὰ τοῦ χλευασμοῦ παντὸς ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν τιμὴν καὶ τὴν δόξαν τοῦ Ἑλλήν. Ἑθνους, τὰς ἀφορμὰς δῆλα δῆ, ἐξ ὧν ἐπολέμησεν, ὧν πασῶν κυριωτάτῃ ἡ ἀνύψωσις τοῦ φρονήματος αὐτοῦ καὶ ἡ μετὰ τόσα ἔτη ἐσωτερικῆς μικροπραγμοσύνης καὶ διοικητικῆς ἀθλιότητος παλινδρόμησις εἰς τὰ ἀγνὰ ἔνστικτα πραγματικοῦ ἔθνικοῦ βίου. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης δὲν ἀποκρούει ἡ Ἑθνικὴ Ἐταιρία τὴν εὐθύνην ὅτι ὑπῆρξεν ὁ μέγιστος παράγων τῆς ἀνυψώσεως τοῦ ἔθνικοῦ φρονήματος, δὲν θέλει δὲ νὰ ἀποφύγῃ οὐδὲ τὴν τιμὴν τῆς ἐπὶ τούτῳ καταδίκης. Τὸ θληβερωῶς ἄπορον εἶνε τοῦτο, πρωτοφανές, ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἔθνους, ὅτι εἰς τὸν κατὰ τῆς Ἑθν. Ἐταιρίας πόλεμον ἰσχυροὺς ἐπικούρους καὶ συμμάχους ἔσχον οἱ ἐν Ἑλλάδι πολέμιοι αὐτῆς τὸν τουρκικὸν τύπον καὶ τὰ δυσμενέστατα πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ ἑλληνισμοῦ τελοῦντα ὄργανα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ τύπου. Ἀναντιρρήτως εἶνε πολὺ ἀλγεινὴ ἡ σύμπτωσις αὐτῆς.

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐπέζησε καὶ μετὰ μεζζονος συμφορὰς καὶ μετὰ συμφορὰς ἔτι, ὧν αὐτὸ ὑπῆρξεν ὁ ἄμεσος συντελεστής, καὶ αἵτινες εἶνε αἱ πασῶν δεινόταται. Ἄλλ' ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ δὲν εὐθύνεται τὸ ἔθνος. Ἄν τὰ πράγματα παρηκολούθουν τὴν ἀντίληψιν αὐτοῦ καὶ ἂν ὀξέως ἐπετελοῦντο ἢ σοβαρῶς παρασκευάζοντο, ὡς αὐτὸ ἡζίου αὐτὰ, πιθανὸν νὰ μὴ ἐπορίζετο

μηδεμίαν ωφέλειαν ἐκ τοῦ ἐπιχειρηθέντος ἀγώνος, ἀλλὰ θὰ ἀπέφευγε τῆς τιμῆς του τὴν βλάβην, ἥς ὁμοίαν δύσκολον νὰ ἀνέυρῃ τις ἐν τῇ τρισχίλιεσσι αὐτοῦ ἱστορίᾳ. Καὶ ἂν ταύτην καὶ μόνην οἱ τεταγμένοι περιέσωζον ἀλώβητον, ἢ Ἑλλὰς δὲν θὰ ᾔτο ἢ ἡττημένη.

Δίκαιος κριτῆς θὰ παρέλθῃ ἐν εὐλαβείᾳ τὰς συμφορὰς ἔθνους ἐπιχειρήσαντος τὸν εὐγενέστατον τῶν ἀγώνων παρὰ τὴν ἀπαραδειγματίστον βίαν τῶν ἰσχυρῶν κατὰ πανισχύρου βαρβάρου ἄνευ οὐδὲ τῆς ἐλαχίστης ὑπὸ τῶν ἀρμοδιῶν ἐντάσεως τῶν δυνάμεων του ἄπρακτον μάλιστα θεωμένου καὶ τὸν δεξιόν του βραχίονα, πρὸς τούτοις δὲ ἐν πᾶσι βασιλεύουσιν τὴν σύγχυσιν τὴν μαρτυροῦσαν, ὅτι παιδιὰ μᾶλλον ἦσαν τὰ γινόμενα ἢ σπουδαῖον ἐγχείρημα. Ἡ ἀνοχὴ ὅμως τῆς παρατάσεως τοιαύτης καταστάσεως θὰ σημάτῃ τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῶν πραχθέντων, ὡς ἐπράχθησαν, καὶ τῇ ἀληθείᾳ τότε ἀμφισβητήσιμον θὰ εἶνε, ἂν ἐπὶ τῇ προσβολῇ τῆς τιμῆς του δὲν θὰ εὐθύνηται αὐτὸ τὸ Ἔθνος. Ἄν μέχρι χθὲς ἐκαυχώμεθα ἐπὶ τῇ τιμῇ τῆς καταγωγῆς ἡμῶν, αὔριον τὰ τέκνα ἡμῶν οὐδένα θὰ ἔχωσι λόγον νὰ ἐπικαλῶνται τὴν μνήμην τῶν πατέρων των.

Ἄλλὰ τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον διατρέφει ἀκράδαντον τὴν πεποίθησιν, ὅτι τὸ Ἔθνος σύσσωμον θὰ ἀποκρούσῃ τὴν μομφὴν ταύτην, νηφαλιώτερον ἢ ἄλλοτε χωροῦν εἰς τῶν τυχῶν του τὴν διοίκησιν, φιλόπονον, φιλόνομον ἀποκλείειν τὴν ἀνευλάβειαν πρὸς τοὺς πόθους του διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ παραδείγματος, μὴ μόνον παθητικῶς, ἀποφεῦγον τὴν παράβασιν τῶν νόμων, ἀλλὰ καὶ θετικῶς, ἀμείλικτον ἐπιζητοῦν τῶν παραβατῶν τὴν τιμωρίαν. Οὕτω καὶ μόνον τὰ ἔθνη τὰ δικαιούμενα νὰ ζήσωσιν εὐλαβοῦνται τὰς θελήσεις αὐτῶν καὶ καθιστῶσιν αὐτὰς πᾶσι σεβαστάς. Μόνον οὕτω θὰ διατρανώσῃ καὶ νῦν ὅ,τι δι' αἰώνων ὄλων ἢ Ἑλληνικῇ φυλῇ ἀπέδειξε, πίπτουσα, ἀλλὰ μὴ σβεννυμένη, ἀντιμετωπίζουσα τὰς συμφορὰς διὰ τῆς εἰς ἑαυτὴν πίστεως, μὴ ἀπαρνούμενη τὰ δίκαιά της καὶ ἐν τῇ ἀτυχίᾳ διότι τοῦτο εἶνε γενναῖον, διότι τοῦτο ἀρμόζει εἰς Ἔθνος, τὸ ὅποιον ὑπὲρ τοὺς ἀγῶνας πρὸς τὴν ὕλικὴν ἰσχὺν ἔταξε τὸν ἀγῶνα τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ μόνων διὰ τούτων δοξασθέν. Ἐαυτὸ θὰ κατήσχυε τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, ἂν δυσπραγῇσιν ἀπώμυνε τὰς εὐγενεῖς ἀρχάς του, ἐξ ὧν καὶ ἀτυχῇσιν δὲν φθονεῖ τοὺς νικητάς του. Ἀπέτυχον σήμερον οἱ ὑπὲρ τῶν ἀρχῶν τούτων ἀγῶνές του, ἀλλ' ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἐδιπλασιάσθη τὸ καθῆκον παντὸς Ἑλλήνος νὰ ἐργασθῇ πρὸς τὴν τελικὴν

πραγμάτων των. Θὰ ἀνατείλωσι καὶ διὰ τὰ ἡμέτερα δίκαια ἡμέραι εὐ-
διώτεροι, ἀλλ' ὅπως ἐπέλθῃ τοῦτο, ἀπαιτεῖται πρῶτοι ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες
νὰ μὴ ἐγκαταλίπωμεν αὐτά.

Ἐν Ἀθήναις τῇ τριακοστῇ Νοεμβρίου 1897

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

ΧΡΗΜΑΤΙΚΗ ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ

Καθ' ὃν χρόνον ἡ ἐκ ποικίλων λόγων ἐχθοὶ τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας ἐπελάβοντο τοῦ ἔργου τῆς δυσφημίας τῆς διαχειρίσεως αὐτῆς προσπαθοῦντες πάσῃ δυνάμει νὰ διασειώσωσι τὴν ἐπὶ τὴν χρηστότητα ταύτης πίστιν τοῦ Ἔθνους ἐν τῇ ἀσφαλεῖ βεβαιότητι, ὅτι εἰς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον διὰ λόγους ὑψίστου ἠθικοῦ καὶ ἔθνικοῦ καθήκοντος ἦτο ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ υποβάλῃ εἰς δημόσιον ἔλεγχον τὰ κονδύλια τῶν εἰσπράξεων καὶ τῶν δαπανῶν του, ἡ ἀπόφασις περὶ τοῦ πρακτέου ἦν ὄντως δυσχερεστάτη.

Υποβάλλον τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον εἰς δημόσιον ἔλεγχον τὰ κονδύλια ταῦτα ἤθελε μὲν φιμώσει τὴν διαβολήν, ἀλλ' ἐξέθετεν εἰς ἀσφαλῆ καταστροφῆς κίνδυνον πληθὺν ἐταίρων ἐν τῇ ταλαιπώρῳ δούλῃ χώρᾳ καὶ ἄλλων προσώπων παντοιοτρόπως συνδραμόντων τὸ Ἐθνικὸν τῆς Ἑταιρίας ἔργον. Ἀπέχον ἀφ' ἐτέρου τῆς προκλήσεως ἐλέγχου, ἤθελε ἐνισχύσει τὴν μαινομένην κατὰ τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας διαβολὴν ἀπὸ τῆς ἀδυναμίας ταύτης τῶν ἀρχῶν τῆς Ἑταιρίας πρὸς ἀναλυτικὴν λογοδοσίαν ἀντλοῦσαν τὸ ἀκαταπόνητον αὐτῆς πρὸς κατασπίλωσιν ὑπολήψεων, σθένος.

Ἐν τῷ διλήμματι τούτῳ τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον καίτοι ἀπλοῦς διατάκτης πάσης δαπάνης καὶ ἐστερημένον ἀμέσου διαχειρίσεως χρημάτων ἐξ αὐτοῦ τοῦ κανονισμοῦ, ἔγνω σκόπιμον νὰ υποβάλῃ αὐθορμήτως ἐξ οἰκείας πρωτοβουλίας καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς πρὸς τοῦτο υποχρεώσεως τὴν διαχείρησιν αὐτοῦ ὑπὸ τὸν ἀπόλυτον ἔλεγχον τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Κράτους, τοῦθ' ὅπερ οὐδὲν σωματεῖον οὔτε ἔθνικὸν ἐπιδιῶκον σκοπὸν οὔτε οἶον δῆποτε ἄλλον σκοπὸν γενικῆς ὠφελείας οὔτε ἐκ τῶν ἐγκεκκριμένων ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Κράτους μέχρι σήμερον ἐπραξεν.

Ἐπὶ τούτῳ κατὰ παράκλησιν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ὁ κ. Γεώργιος Γούσιος ἐπέζητησε παρὰ τῆς Κυβερνήσεως τὸν ἔλεγχον τοῦτον τὴν 28 Ἀπριλίου 1897. Ἀμέσως δὲ τὴν ἐπομένην 29 Ἀπριλίου, πολλὰς ἡμέρας δῆλα δὴ πρὶν ἢ ἡ Κυβέρνησις ἐπιληφθῇ τῆς ἐξελέγξεως, τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἐδημοσίευσε διὰ τοῦ τύπου τὴν ἐξῆς δῆλωσιν.

«Ο κ. Γεώργιος Γούσιος κατ' ἐντολήν τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας παρουσιασθεὶς ἐνώπιον τοῦ προέδρου τῆς Κυβερνήσεως ἐδήλωσεν ἐξ ὀνόματος αὐτῆς, ὅτι τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας τάσσει τὴν διαχείρισιν αὐτῆς ὑπὸ τὸν ἑλεγχον τῆς Πολιτείας· παρακαλεῖ δὲ τὴν κυβέρνησιν, ὅπως διορίσῃ ὅσους καὶ οἷους ἂν ἐγκρίνῃ πρὸς τοῦτο ἐλεγκτάς, εἰς οὓς θέλουσι παρασχεθῇ πάντα τὰ βιβλία τῆς διαχείρισεως καὶ τὰ δικαιολογητικὰ ἔγγραφα πρὸς ἐν-ρυτάτην καὶ ἀναλυτικωτάτην ἄσκησιν τοῦ ἐλέγχου τούτου».

Ἡ Κυβέρνησις διώρισε πρὸς τοῦτο τριμελῆ ἐπιτροπὴν, τῆς ὁποίας ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας καὶ τὰ πορίσματα διατελοῦσιν ἄγνωστα εἰς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον, διότι ἡ ἐκθεσις ἡ ὑπὸ τῶν ἐλεγκτῶν συνταχθεῖσα δὲν ἀνεκοινώθη εἰς αὐτό.

Οἱ ἑταῖροι δὲν θέλουσι μεμφοῦν τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον διὰ τὸ διάβημα τοῦτο, διότι ἡ κυβέρνησις τῆς χώρας ἀκινδύνως καὶ διὰ τὰ γενικὰ καὶ διὰ τὰ ἀτομικὰ συμφέροντα τῶν ἔξωθεν τοῦ Κράτους ἐργατῶν τῆς ἐθνικῆς ιδέας δύναται νὰ γνωρίζῃ τὰ πάντα καὶ δικαιουῖται εἰς τοῦτο. Οὐδ' ἀπέβλεπε τὴν Κυβέρνησιν ὁ μυστικὸς ὀργανισμὸς καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας, ἀλλὰ τοὺς ἔξωθεν ἐχθρούς.

Δὲν παρέλιπεν οὐχ ἥττον τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τὸ καθῆκον νὰ παραστήσῃ εἰς τοὺς ἀρμοδίους, ὁποίους ἤθελε δημιουργήσῃ κινδύνους ἀνυπολογίστων καταστροφῶν ἐνδεχομένη παραβίασις τῆς ἐχεμυθίας ὑπὸ τῶν ἐντεταλμένων τὸν ἑλεγχον, ἡ ἀπερίσκεπτος χρῆσις ὀνομάτων ἐν τῇ συνταχθσομένη ἐκθέσει. Διότι οὔτε ἡ ἐργασία τῶν ἐλεγκτῶν, οὔτε ἡ ἐκθεσις αὐτῶν ἀπέβλεπε τὸ δημόσιον, ἀλλὰ τὴν διαφώτισιν τῆς Κυβερνήσεως καὶ μόνῃς περὶ τῆς χρηστότητος τῆς διαχείρισεως τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας ἐν τῇ διεξαγωγῇ ἔργων ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπέρτατον καθῆκον ἐπιβάλλει τὴν ἐχεμυθίαν.

Δὲν ἔχει δὲ ἀφορμὴν τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον νὰ ἀμφιβάλλῃ, ὅτι οἱ σοβαρώτατοι οὗτοι λόγοι ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν καὶ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, εἰς τὴν κρίσιν τῆς ὁποίας ὑπὸ τὸν ὄρον ἐμπιστευτικῆς ἐχεμυθίας ὑπέβαλε τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρία, καὶ ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς Κυβερνήσεως ἐν τῇ ἐξελέγξει τῆς διαχείρισεως αὐτῆς, ὅτι δὲ καὶ κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς ἐκθέσεως ἐλήφθη πᾶσα φροντίς, ὅπως μὴ παραβιασθῇ τὸ

ἱερὸν καθήκον τῆς ὀφειλομένης ἐχεμυθίας καὶ χρῆσις αὐτῆς ἐπικίνδυνος εἶνε ἀδύνατον νὰ γίνη.

Ὡς ἐρρήθη, τὸ περιεχόμενον τῆς ἐκθέσεως τῶν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως διορισθέντων τριῶν ἐλεγκτῶν τῆς διαχειρίσεως τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας δὲν ἐγνώσθη εἰς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον, εἰ καὶ ἔδει νὰ ἀνακοινωθῇ αὐτῷ τὸ ἐξαγόμενον τῆς ἐκθέσεως ἐκείνης, ὅπως ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἐνεφιλοχώρησαν ἀμφιβολίαι τινὲς περὶ κονδυλίᾳ τινα παρὰ τῇ ἐξελεγκτικῇ ἐπιτροπῇ, δώσῃ πληρεστάτην ἐξήγησιν. Εἰς τοιαύτην ἐξήγησιν περὶ τοιούτων ὠρισμένων κονδυλίων ἔσται ἐν παντὶ καιρῷ καὶ νῦν προθυμότατον τὸ Δ. Σ., ἀρκεῖ μόνον νὰ λάβῃ τὴν ἐγγύησιν, ὅτι οὐδὲν θὰ ἐκτεθῇ τῶν δυναμένων νὰ βλάψωσι τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα. Τοιαύτην ἐγγύησιν ἐξασφαλίζουσιν διὰ τῆς σφραγίδος τῆς ἐχεμυθίας πολυτιμότερα συμφέροντα δύναται νὰ παράσχω ἐπιτροπὴ συγκειμένη ἐκ τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως, τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, τοῦ Προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου, τοῦ Πρυτάνεως τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου καὶ τοῦ προέδρου τοῦ ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου, βοηθουμένων, ἂν παραστῇ λογιστικὴ ἀνάγκη, καὶ ὑπὸ τοῦ Κεντρικοῦ Ταμίου. Εἰς τὸ κύρος τοιούτων ἀξιωματῶν εἶνε πρόθυμον νὰ παράσχω πᾶσαν ἐξήγησιν ἐπὶ παντὸς κονδυλίου δεομένου ἐρμηνείας, ὡς καθήκον ὑπέρτατον τιμῆς καὶ πατριωτισμοῦ τῷ ἐπιβάλλει ἀπόλυτον σιγὴν ἀπέναντι παντὸς ἄλλου.

Ὑπομιμνήσκει δὲ εἰδικῶς εἰς τοὺς ἐταίρους τὰς διατάξεις τοῦ Κανονισμοῦ τῆς ἐταιρίας περὶ διαχειρίσεως τῶν χρημάτων αὐτῆς, καθ' ἃς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον εἰς πᾶσαν ἐντολὴν αὐτοῦ πρὸς πληρωμὴν προέβαινε μετ' ἀπόφασιν καταρτιζομένην κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ κανονισμοῦ, οὐδεμία δὲ δαπάνη οὐδ' ἡ ἐλαχίστη διετάχθη ποτέ, ἡ ἐνεκρίθη, χωρὶς ἡ διαταγὴ ἢ ἡ ἔγκρισις αὕτη νὰ φέρῃ, καθ' ἃ ἀπαιτεῖ τὸ ἄρθρον 64 τοῦ κανονισμοῦ, τὸ κύρος ἀποφάσεως ἐν ἐπισήμῳ συνεδρίῳ λαμβανομένης καὶ ἐκπροσωπούσης κατὰ τοῦτο τὴν ἀλληλεγγύην, τὴν ὑφισταμένην ἐν τῇ βουλῇ τοῦ Δ. Συμβουλίου ὡς ὅλου ἐνιαίου καὶ ἀδιαιρέτου ὑπὸ τὴν ἀλληλεγγύην ταύτην διετάχθη πᾶσα δαπάνη φερομένη ἐν τῷ παρὰ πόδας πίνακι καὶ ὑπὸ τὴν τήρησιν τὴν αὐστηράν τῶν ἐν τῷ κανονισμῷ διατάξεων ἐξησφαλισθῇ ἢ εἰσπραξίς τῶν ὅσων ἢ Ἑλληνικὴ φιλοπατρία προσέφερε καὶ ὅσα ἀκριβῶς ὡσαύτως ἀναγράφονται ἐν τῷ αὐτῷ πίνακι.

ΧΡΗΜΑΤΙΚΗ

Ε σ ο δ α

1894

Ἐξ εἰσφορῶν Ἑταίρων Ἀθηνῶν Δρ. 245.—

1895

Ὑπόλοιπον παρελθόντος ἔτους Δρ. 245.—

Ἐξ εἰσφορῶν Ἑταίρων Ἀθηνῶν » 2.082.—

1896

Ὑπόλοιπον παρελθόντος ἔτους Δρ. 2.258.60

Ἐξ εἰσφορῶν Ἑταίρων Ἀθηνῶν τακτικῶν . . . » 6.255.10

» » » ἐκτάκτων . . . » 32.980.40

» » » Ἐπαρχιῶν . . . » 22.463.75

» » » Ἐξωτερικοῦ . . . » 8.240.95

» » Τουρκίας καὶ Αἰγύπτου . . . » 7.515.85

Ἐκ περισσεύματος εἰδικῶν εἰσφορῶν τῶν τμημάτων
διὰ τὸ Μακεδονικὸν Μνημόσυνον . . . » 685.50

Ἐκ νομισματικῆς διαφορᾶς . . . » 13.45

Δρ. 80.413.60

ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ

Ἑξοδα

1894

Πρὸς ἐξίσωσιν Δρ. 245.—

1895

Ἑξοδα Γραφείου Δρ. 68.40

Πρὸς ἐξίσωσιν ὑπόλοιπον. » 2.258.60

1896

Εἰς ἔξοδα γραφείου, ταχυδρομικά, τηλεγραφικά, γρα-
φικὴν ὕλην, καὶ μισθὸν κλητῆρος Δρ. 510.20

Εἰς ἀγορὰν χαρτῶν πρὸς εἰδικὰς μελέτας » 94.70

Εἰς ὁδοιπορικὰ καὶ εἰδικὰς ἀποστολάς. » 781.10

Ἑξοδα εἰς ἐπαναστάτας, μεταξάντας εἰς Κρήτην. » 944.—

Εἰς ὀπλισμὸν, ἐξάρτυσιν καὶ ἱματισμὸν ἀρματωλικῶν
δμάδων Μακεδονίας μέχρι τέλους τοῦ ἔτους
συμπεριλαμβανομένων τῶν ἐν τῇ ἀπὸ 8 Δερίου
1896 ἐγκυκλίῳ ἀναγραφομένων ὡς ἤδη δε-
δαπανημένων Δρ. 58.868.95 » 62.705.60

Βοηθήματα εἰς ἀντάρτας, τραυματίας, καὶ αἰχμαλώ-
τους. » 1.349.60

Πρὸς συμπλήρωσιν ἐλλείμματος τῶν εἰδικῶν εἰσφο-
ρῶν ἐνίων τμημάτων διὰ τὰ δαπανηθέντα χά-
ριν τοῦ Μακεδονικοῦ μνημοσύνου » 1.605.60

Εἰς ἀγορὰν φυσιγγίων πρὸς συμπλήρωσιν τῶν δι
εἰδικῶν εἰσφορῶν τῶν εἰσθίων ἀπ' εὐθείας δα-
πανηθεισῶν ἀγορασθέντων » 718.—

Διάφορα » 93.25

Ὑπόλοιπον ταμείου 31 Δερίου 1896 » 11.611.55

Δρ. 80.413.60

1897

- Ἀπὸ ὑπόλοιπον ταμείου 31 Δερίου 1096 Δρ. 11.611.55
- Ἐξ εἰσφορῶν Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς ἐταίρων καὶ
μὴ, κατατεθεισῶν ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ ταμεῖον
τῆς Ἑταιρίας Δρ. 38.109.10
- Ἐξ εἰσφορῶν Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, παραδοθει-
σῶν ὑπὸ τοῦ προέδρου τοῦ ἐν Ἀθήναις φα-
νεροῦ Κέντρου Μιχ. Μελά » 50.567.20
- Ἐξ εἰσφορῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐταίρων καὶ μὴ, κα-
τατεθεισῶν ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ ταμεῖον τῆς
Ἑταιρίας » 39.212.65
- Ἐξ εἰσφορῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐταίρων καὶ μὴ, πα-
ραδοθεισῶν ὑπὸ τοῦ προέδρου τοῦ ἐν Ἀθήναις
φανεροῦ Κέντρου Μιχ. Μελά » 252.614.05
- Ἐξ εἰσφορῶν ἐκ τοῦ ἑξωτερικοῦ ἐταίρων καὶ μὴ,
κατατεθεισῶν ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ ταμεῖον τῆς
Ἑταιρίας. » 53.912.30
- Ἐξ εἰσφορῶν ἐκ τοῦ ἑξωτερικοῦ ἐταίρων καὶ μὴ,
παραδοθεισῶν ὑπὸ τοῦ προέδρου τοῦ ἐν Ἀθή-
ναις φανεροῦ Κέντρου Μιχ. Μελά. » 315.584.20
- Ἐξ εἰσφορῶν ἐκ Τουρκίας, Αἰγύπτου καὶ Κύπρου
ἐταίρων καὶ μὴ, κατατεθεισῶν ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ
ταμεῖον τῆς Ἑταιρίας » 65.893.55
- Ἐξ εἰσφορῶν ἐκ Τουρκίας Αἰγύπτου καὶ Κύπρου
ἐταίρων καὶ μὴ, παραδοθεισῶν ὑπὸ τοῦ προέ-
δρου τοῦ ἐν Ἀθήναις φανεροῦ Κέντρου Μιχ.
Μελά » 53.880 55
- Ἐξ εἰσφορῶν δῆμων, παραδοθεισῶν ὑπὸ τοῦ προέ-
δρου τοῦ ἐν Ἀθήναις φανεροῦ Κέντρου Μιχ.
Μελά » 9.138.—
- Ἐκ πανελληνίων εἰσφορῶν σταλεισῶν ἀπ' εὐθείας

Εἰς μεταφοράν . . Δρ. 890.523.15

1897

Εἰς Ἀγορὰν ὄπλων	Δρ. 187.476.15
« Ἀγορὰν καὶ βολίδωσιν φρυσιγγίων »	142.348.65
» Ἀγορὰν εἰδῶν ἱματισμοῦ καὶ ἐξαρτύσεως »	47.284.65
» Φόρους, κιβώτια, ἐξέλεγξιν, ναύλους, ἀποθήκευ- σιν καὶ μεταγωγικὰ ὄπλων, φρυσιγγίων καὶ εἰδῶν ἱματισμοῦ καὶ ἐξαρτύσεως. »	7.685.55
Εἰς ἐκρηκτικὰς ὕλας »	4.308.60
» τὴν Κρητικὴν ἀντιπροσωπεῖαν ὑπὲρ τῶν προσ- φύγων Κρητῶν »	26.062 50
Ἔξοδα εἰς ἐπαναστάτας μεταξάντας εἰς Κρήτην (εἰς μετρητά) »	1.300 —
Δαπάναι διὰ καταρτισμὸν ἀνταρτικῶν ομάδων ἐν Ἡπείρῳ ἐξ Αἰτωλῶν, Ἀκαρνανῶν, Ἡπει- ρωτῶν καὶ Κερκυραίων (ὧν δρ. 122808 διεχειρίσθη ὁ κ. Γ. Σωτηριάδης καὶ δρ. 1284.50 ἐδαπανήθησαν διὰ τοὺς ἐκ Κερκύ- ρας ἐθελοντάς) »	138.434.—
Συμπληρωματικαὶ δαπάναι τῶν μακεδονικῶν ομά- δων τοῦ 1896. »	4.883.85
Δαπάναι πρὸς καταρτισμὸν ἀνταρτικῶν ομάδων ἐν Μακεδονίᾳ (ὧν ὁ μὲν κ. Λάμπρος Ῥοῦλδς διεχειρίσθη δρ. 1520 ἐν ὄλῳ, ὁ δὲ κ. Γ. Κα- ψαλόπουλος δρ. 43630, λαβῶν μὲν δρ. 55000, ἐπιστρέψας δὲ δρ. 11370). »	184.689.—
Εἰς ναύλους. τρόφιμα κτλ. ἀνταρτῶν τῶν Μακεδο- νικῶν ομάδων μέχρι Θεσσαλίας »	2.250.—
Δαπάναι, ἱματισμὸς καὶ ἐξάρτυσις σώματος Μαυρο- μιχάλη καὶ Κατσάκου »	5.690.50
Δαπάναι πρὸς καταρτισμὸν τοῦ σώματος Σπυρο- Μήλιου »	18.135.—
Εἰς μεταφορὰν	Δρ. 770.548.45

"Ε σ ο δ α

Ἐκ μεταφορᾶς. . . Δρ.	890.523.15
εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Ἑταιρίας ὑπὸ τοῦ προέδρου τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ φανεροῦ Κέντρου κ. Γεωρ. Γουσίου. »	97.500.—
Ἐκ πανελληνίων εἰσφορῶν σταλεισῶν ὑπὸ τοῦ προέ- δρου τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ φανεροῦ Κέντρου κ. Γεωργ. Γουσίου διὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις προ- έδρου τοῦ φανεροῦ Κέντρου Μιχ. Μελᾶ . . . »	85.500.—
Ἐξ εἰσπράξεων τοῦ Μακεδονικοῦ Ἡμερολογίου. »	2.096.—
Δωρεὰ εἰς τὴν Ἑταιρίαν παρὰ τῆς Κρητικῆς Ἀντιπροσωπείας. »	20.000.—
Εἰσπραχθέντα ἐπὶ τῇ βάσει ἀποδείξεων διὰ δελτίων »	9.230.40
Ἀντίτιμον ὄπλων καὶ φνσιγγίων ἀγορασθέντων κατὰ παραγγελίαν »	41.565.80
Ἐκ τοκομεριδίων τεσσάρων λαχειοφόρων ὁμολογιῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος »	54.85
Περίσσευμα ἐκ νομισματ. διαφορᾶς (ἴδε καὶ ἔκθεσιν) »	491.45
	Δρ. 1.146.961.65
Ἀντίτιμον ἀξιῶν δωρηθεισῶν τῇ Ἑταιρίᾳ, κατὰ τὸ χρηματιστικὸν δελτίον τῆς 4 Δῆρ. ε.ε. α). Τεσσάρων Ὁμολογιῶν Ἐθνικῆς Τραπε- ζῆς τῆς Ἑλλάδος ὑπὲρ ἀριθ. 8202, 145430, 152110 καὶ 180576 πρὸς δρ. 675 ἑκάστη Δρ. 2.700.— β). Δέκα τριῶν Μετοχῶν πατριωτικοῦ δα- νειοῦ ὑπὲρ ἀριθ. 237734—743, καὶ 134086 —88 πρὸς δρ. 2 1/2 Δρ. 32.50 »	2,732.50
	Δρ. 1 149.694.15

Εἰς μεταφοράν. . . Δρ. 1.149.694.15

Εκ μεταφορᾶς. . . Δρ. 770.548.45

Εἰς διατροφὴν τῶν ἀνταρτῶν τοῦ σώματος Σπυρο- Μήλιον πρὸ τῆς ἐξ Ἀθηνῶν ἀναχωρήσεως . . . »	1.300.—
Εἰς σώματα καὶ ἄνδρας ἀγωνισθέντας μετὰ τὴν ἐξοδὸν τῶν ἀνταρτικῶν ομάδων καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου »	4,700.—
Εἰς Σοῦντερ πρὸς παρασκευὴν ἀποβατικοῦ σώμα- τος ματαιωθέντος »	550.—
Εἰς τὸν Κυπριάνην καὶ τοὺς Γαριβαλδινούς πρὸ τῆς ἐξόδου εἰς Μακεδονίαν καὶ μετ' αὐτὴν ὡς βοήθημα χάριν ἐπιστροφῆς εἰς Ἱταλίαν . . . »	5.073.05
Εἰς βοηθήματα ὀπλαρχηγῶν καὶ ἀνταρτῶν, ἐξοδα περιθάλψεως τραυματιῶν, ὁδοιπορικὰ ἐπι- στροφῆς εἰς τὰς πατρίδας των, βοηθήματα οἰκογενειῶν ἀπορφανισθεισῶν ἐκ τοῦ θανά- ναιον ὀπλαρχηγῶν ἢ ἀνταρτῶν καὶ εἰς ὀπλί- τας τοῦ στρατοῦ τραυματίας Δρ.	10.560.55
Εἰς περιθαλψιν ἀξιωματικοῦ τραυματίου, καὶ βο- θήματα εἰς οἰκογενείας ἀξιωματικῶν πεσόν- των ἢ πρὸςδιάσωσιν οἰκογενειῶν ἀξιωματι- κῶν κινδυνευουσῶν. Δρ.	1.500.—
Εἰσφορὰ εἰς τὴν ἐπιτροπὴν Θεσσαλῶν προσφύγων. . . »	60.000.—
Εἰσφορὰ εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν Ἡπειρωτ. προσφύγ. . . »	10.000.—
Εἰσφορὰ ὑπὲρ τοῦ ὑπὸ τῆς πριγκιπίσεως Σοφίας τα- μείου Ἀπομάχων »	20.000.—
Ἀγορὰ 4.500 φιαλῶν κοιτῶν ὑπὲρ τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἡπείρῳ στρατοῦ, καὶ δαπάναι μεταφορᾶς αὐτῶν εἰς τὸν πρὸς ὄν ὅρον. »	8.866.80
Εἰς τὴν ἔνωσιν Ἑλληνίδων ὑπὲρ τῶν οἰκογενειῶν ἀπόρων ἐφ' ἑδρῶν. »	5.000.—
Δαπάναι πρὸς ἴδρυσιν 20 κλινῶν καὶ ἰδίου παρα- πήγματος χάριν τραυματιῶν τοῦ πολέμου ἐν	

Εἰς μεταφοράν. . . Δρ. 894.098.85

Ἑσ ο δ α

Ἐκ μεταφορᾶς. . . Δρ. 1.149.694.15

Δρ. 1.149.694.15

Ἑ ξ ο δ α

Ἐκ μεταφορᾶς . . .	Δρ. 894.098 85
τῷ Δημοτικῷ νοσοκομείῳ ἢ » Ἑλπίς» . . .	» 6.985.25
Εἰς κατασκευὴν 9448 ἀσπρορροῦχων δι' ὀπλίτας παραδοθέντων εἰς τὸ ὑπουργ. Στρατιωτικῶν. »	15.900.05
Διὰ προμήθειαν 2586 κλινοσκεπασμάτων τοῦ Στρατοῦ ἐκ Τεργέστης ἐκ τῶν ἐν χρήσει παρὰ τῷ αὐστριακῷ στρατῷ, καὶ ναῦλον αὐτῶν παραδοθέντ. εἰς τὸ ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν. »	16 070.95
Εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῆς ἐνδυμασίας ἐθελοντῶν ἀπο- λυθέντων »	3.000.—
Εἰς περιθάλψιν ἀνταρτῶν αἰχμαλώτων »	2.936 —
Εἰς 15 σάκκους ἀλεύρων σταλέντων εἰς τοὺς ἐν Σκοπέλῳ πρόσφυγας ἐκ Χαλκιδικῆς. »	654.—
Εἰς ὁδοιπορικὰ καὶ εἰδικὰς ἀποστολάς. »	2.231.85
Εἰς Τηλεγραφήματα, ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ ἀπο- σταλέντα εἰς εὐρωπαϊκὰ τηλεγραφικὰ πρακτο- ρεῖα, εὐρωπαϊκὰς ἐφημερίδας καὶ ἐπιφανεῖς φιλέλληνας, γραφικὴν ὕλην, ἔξοδα ταχυδρομι- κῶν ἐπιταγῶν καὶ τηλεγραφικῶν τοιούτων καὶ προμηθείας καταλλαγῆς »	4.557.40
Εἰς ἔξοδα Γραφείου καὶ ταμείου, ἐνοίκια καὶ μι- σθὸν κλητῆρος. »	4.008.40
Εἰς τυπωτικὰ καὶ λιθογραφικὰ ἐπικεφαλίδων, ἐγ- γράφων, ἐγκυκλίων, καταστάσεων, ἐντολῶν ἐσόδου καὶ ἐξόδου ἀποδείξεων διὰ δελτ. κλπ. »	1,498,—
Εἰς τὰς ἐφημερίδας Παλιγγενεσίαν, Νέαν Ἑφη- μερίδα καὶ Ἀκρόπολιν τὰ μόνα ἐν ὧν δα- πανηθέντα διὰ καταχωρίσεις δημοποιήσεως τῆς Ἑταιρίας »	27.—
Εἰς Διάφορα. »	336.45
	Δρ. 936.304.20
Ἀποθεματικὸν εἰς χρῆμα »	210.657.45
	Δρ. 1.146.961.65
Ὡς ἔναντι εἰς 4 Λαχειοφόρους ὁμολογίας τῆς Ἑ- θνικῆς Τραπέζης Δρ. 2.700.—	
Καὶ 13 Μετοχαὶ Πατριωτικοῦ Λα- ρείου πρὸς ἐξίσωσιν »	32.50 » 2.732.50
	Δρ. 1.149.694.15

Ἡ Ταμιακὴ Ἐπιτροπὴ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 4 Δεκεμβρίου 1897

Πρὸς τὸ Δ. Σ. τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας.

Συνωδὰ τῇ ἐντολῇ τοῦ Δ. Σ. ἐπελήφθημεν τῆς ἀναγραφῆς τῶν κατὰ τὴν διαχείρισιν τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς μέχρι τῆς σήμερον, καὶ ἀνεγράψαμεν τὰ ἔσοδα καὶ τὰς δαπάνας τῶν ἐτῶν 1894, 1895, 1896 καὶ 1897.

Οἱ ἀνωτέρω παραθετόμενοι πίνακες δὲν εἶνε ἀπλῇ ἐπανάληψις τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ ταμείου ἀναγραφῶν, ἀλλ' ἐκ μὲν τῶν ἐν αὐτῷ ὡς ἔσόδων ἀναγραφομένων ἐξηρέθησαν τὰ κονδύλια, ἅτινα δὲν ἀναφέρονται εἰς νέον ἔσοdon, ἀλλ' εἶνε μόνον ἐπιστροφὴ χρημάτων ἐξελθόντων ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ, ἐκ δὲ τῶν δαπανῶν κατεβιβάσθησαν ὅσα χρήματα ἐπεστράφησαν ἐκ τῶν δοθέντων ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ. Οὕτω δὲ ὁ ἡμέτερος ἰσολογισμὸς παρουσιάζει τὰ πράγματι εἰσελθόντα εἰς τὸ ταμεῖον καὶ τὰ πράγματι δαπανηθέντα. Τὰ τε ἔσοδα δὲ καὶ τὰ ἔξοδα κατεγράφησαν καθ' ὁμάδας ὁμοειδεῖς, ὥστε νὰ ἦνε εὐσύνοπτα καὶ εὐπερίληπτα.

Ὁ ἡμέτερος ἀπολογισμὸς παρουσιάζεται ἐνιαῖος, ἀπάντων τῶν κονδυλίων ἀναγεγραμμένων εἰς δραχμὰς χαρτίνας. Σημειωτέον δέ, ὅτι μέχρις Ἀπριλίου ἐν τῷ βιβλίῳ ταμείου ἐτηρεῖτο χωριστὸς λογαριασμὸς δραχμῶν καὶ χρυσοῦ, ἐπειδὴ πολλάκις ὑπῆρχεν ἀνάγκη πληρωμῶν κατ' εὐθείαν εἰς χρυσόν, γινομένων ἄνευ ἀγορᾶς χρυσῶν νομισμάτων ἢ συναλλάγματος ἐκ τοῦ ὑπάρχοντος ἐν τῷ ταμείῳ χρυσοῦ. Ἀλλ' ἀργότερον κατ' ἀπόφασιν τοῦ Δ. Σ. τὸ εἰς χρυσὸν προσφερόμενον χρῆμα κατηλλάσseto ἀμέσως ἀντὶ δραχμῶν. Ἐπειδὴ δ' ἐθεωρήθη ἀναγκαῖον νὰ καταγραφῶσιν ἐν τῷ παρουσιαζομένῳ ἀπολογισμῷ ἅπαντα τὰ ἔσοδα καὶ ἅπασαι αἱ δαπάναι ἀπ' εὐθείας εἰς δραχμὰς, ὁ χρυσὸς ὁ εἰσπραχθεὶς καὶ δαπανηθεὶς ἄνευ καταλλαγῆς ὑπελογίσθη εἰς ὥρισμένην σταθερὰν τιμὴν ἐν τῷ ὑποβαλλομένῳ ἰσολογισμῷ. Συνυπολογισθείσης δὲ καὶ τῆς πραγματικῆς ὠφελείας ἢ ζημίας ἐκ τοῦ καταλλαγέντος χρυσοῦ, ἐνεγράφη πρὸς ἐξίσωσιν τὸ ἐν τοῖς ἔσόδοις ἐκ νομισματικῆς διαφορᾶς περίσσευμα ἐκ δραχμῶν 491, 45.

Περὶ δὲ τοῦ ἐξ ἀποδείξεων διὰ δελτίων εἰσπραχθέντος ποσοῦ ἐκ δρ. 9230,40 παρατηροῦμεν, ὅτι εἶνε τὸ παρὰ τῆς εἰδικῆς ἐπὶ τούτῳ ἐπι-

τροπῆς ἐν μέρει δὲ καὶ παρ' ἐνὸς τῶν τμημάτων 'Αθηνῶν ἀπ' εὐθείας παραδοθέν. Ἐν δὲ τῷ ταμείῳ ἀπόκεινται τὰ παρὰ τῆς εἰδικῆς ταύτης ἐπιτροπῆς ἀποδοθέντα ἐκ τῶν μὴ διατεθέντων δελτίων, ἅτινα σὺν τοῖς ἔτι ἐπιβαρύνουσι τὰ ἐν τοῖς βιβλίοις αὐτῆς ἀναγεγραμμένα τμήματα, ὅσα δὲν ἡδυνήθησαν εἰσεῖν ὥς ἐκ τῶν περιπετειῶν τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ διασπορᾶς πολλῶν ἐταίρων ν' ἀποδώσῃσι λογαριασμὸν συναποτελοῦσιν ἀκριβῶς τὸ ὅλον ποσὸν τῶν ἐκτυπωθέντων δελτίων, ἀνερχόμενον εἰς δραχ. 108500.

Ἐπίσης σημειοῦμεν, ὅτι εἰς τὸ ἐν τῷ ἰσολογισμῷ παρουσιαζόμενον ἀποθεματικὸν τῆς Ἑταιρίας εἰς δραχ. 210657,45 πρέπει νὰ προστεθῶσι τέσσαρες λαχειοφόροι ὁμολογίαι τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς δωρηθεῖσαι εἰς τὴν Ἑταιρίαν, ὧν ἐν τῷ ἰσολογισμῷ ἀνεγράφησαν οἱ ἀριθμοί, καὶ δεκατρεῖς μετοχαὶ τοῦ Πατριωτικοῦ Δανείου, ὁμοίως δωρηθεῖσαν, ὧν ἐπίσης ἀνεγράψαμεν ἐν τῷ ἰσολογισμῷ τοὺς ἀριθμούς. Εἰς τὸ αὐτὸ δ' ἀπόθεμα ἀνήκονσι καὶ μικρὰ τινα ποσὰ ἀποδοθησόμενα ἴσως ἐκ πληρωμῶν ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ, ἀνερχομένων ἐν ὅλῳ εἰς δραχμὰς περίπου 7000, ὧν οἱ λογαριασμοὶ δὲν ἐκαθαρίσθησαν ἀκόμη. Ἄν τὸ Δ. Σ. δὲν ἤθελεν ἐπιβάλλει εἰς ἡμᾶς τὴν ἄμεσον ὑποβολὴν τοῦ ὑπ' ὄψιν ἰσολογισμοῦ, εὐκόλος θὰ ἦτο καὶ τούτων τῶν ἐκκρεμῶν λογαριασμῶν ἢ ἐκκάθαρσις, καθ' ὃν τρόπον ἤδη πλεῖστα ὅσα καὶ δὴ μεγάλα ποσὰ ἐπεστράφησαν ἐκ περισσεύματος λογαριασμῶν. Ἀλλὰ τὸ Δ. Σ. πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἔνεκα τῆς διασπορᾶς πολλῶν μελῶν καὶ ἀργίας πολλῶν τμημάτων, ἰδίως τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ, ἔνεκα τῶν ἐθνικῶν περιπετειῶν τῶν τελευταίων μηνῶν δὲν εἶνε δυνατὴ ἢ ἐν πάσῃ δεδομένῃ στιγμῇ παρουσίας ἀπολογισμοῦ τελείως ἀπηλλαγμένου ἐκκρεμῶν λογαριασμῶν, καθ' ὃν τρόπον καὶ τὸ Δημόσιον ἀναγκάζεται νὰ παρατείνῃ ἐκάστην χρῆσιν ἐπὶ μῆνας πολλοὺς χάριν συγκεντρώσεως ἀπάντων τῶν ἀναγκαίων στοιχείων καὶ ἐκκαθάρσεως ὀριστικῆς τῶν οἰκείων λογαριασμῶν.

Ὑποσημειούμεθα εὐσεβείας

Ἡ ταμιακὴ ἐπιτροπὴ

* * * * *

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΑ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ

ΕΘΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ἀθῆναι τῇ 13 Μαΐου 1897.

ΠΡΟΣ

ΣΥΛΛΟΓΗΝ ΕΡΑΝΩΝ

Πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου

τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας.

Κατὰ τὴν σημερινὴν ὑμετέραν ἐντολὴν ὑπ' ἀριθ. 1685 ἔλαβον παρὰ τῆς ταμιακῆς ὑμῶν Ἐπιτροπῆς δρ. 20000, ἅςτινας αὐτοπροσώπως παρέδωκα πρὸς τὴν Α. Υ. τὴν περιγλήπισσαν Σοφίαν ὑπὲρ τοῦ ταμείου τῶν ἀπομάχων. Ἡ Α. Υ. μοι εἶπε νὰ ἐκφράσω τὰς ἐνθέρμους εὐχαριστίας της πρὸς τὸ Ὑμέτερον Συμβούλιον.

Σὰς ἐσωκλείω τὴν ἀπόδειξιν διὰ τὸ ἄνω ποσὸν τοῦ κ. Ψάλτη, ταμίου τῆς Α. Υ. Τὴν ἀπόδειξιν ταύτην θέλετε παραδώσει εἰς τὴν ταμιακὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Ε. Ε.

Διατελῶ πρόθυμος

Μ. ΜΕΛΑΣ

Ἀριθ. 38281.

Λίαν ἐπείγουσα.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 14 Μαΐου 1897.

Τμήμα προμηθειῶν.

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν

πρὸς τὸν κ. Μιχαὴλ Μελάν.

Ἐν ὀπισθογράφῳ κοινοποιούμεν ὑμῖν τὴν πρὸς τὴν Γεν. ἀποθήκην ὑλικοῦ Πειραιῶς ἐκδοθεῖσαν ὁμοιόριθμον καὶ ταυτόχρονον τῇ παρούσῃ διαταγὴν τοῦ Ὑπουργείου τούτου πρὸς γνῶσιν.

Κατὰ διαταγὴν τοῦ ὑπουργοῦ

Κ. ΒΕΣΤΑΡΧΗΣ

(Τ. Σ.)

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συνημμένως ὤδε διαβιβαζομένης ὑμῖν φορτωτικῆς παραλάβετε ἐκ τοῦ αὐτόθι τελωνείου (49) τεσσαράκοντα ἑννέα δέματα φέροντα ἐξωτερικῶς τὰ στοιχεῖα Μ. Γ. καὶ τοὺς ἀριθμοὺς 1/21, 35/49, 90/102, περιέχοντα δὲ περίπου (2586) δύο χιλιάδας πεντακόσια ὀγδοήκοντα ἐξ κλινოსκεπάσματα δωρηθέντα εἰς τὴν Στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ὑπὸ τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας.

Τὴν ἀνέωξιν τῶν ἐν λόγῳ δεμάτων καὶ τὴν καταμέτρησιν τῶν περιεχομένων κλινოსκεπασμάτων ἀναθέσατε εἰς τὸ Οἰκονομικὸν ὑμῶν συμβούλιον, τὸ δὲ πρωτόκολλον τῶν ἐπὶ τούτῳ ἐργασιῶν αὐτοῦ ὑποβάλετε ἡμῖν ἐν καιρῷ διὰ τὰ συνεπῆ.

Τὸν ναῦλον τῶν ἐν λόγῳ δεμάτων ἀνερχόμενον εἰς φλορίνια χρ. (80, 80) ὀγδοήκοντα καὶ ὀγδοήκοντα ἑκατοστὰ αὐτοῦ, θέλετε μὲν καταβάλλει ἐκ τοῦ καθ' ὑμᾶς ταμείου, θέλετε ὁμῶς λάβει αὐτὰ πρὸς ἐξόφλησιν τῆς προκαταβολῆς ταύτης παρὰ μέλους τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας, ὅπερ παρουσιασθήσεται ἐπὶ τούτῳ πρὸς ὑμᾶς.

Αὐθημερόν

Ὁ Ὑπουργὸς

Ν. ΤΣΑΜΑΔΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΥΠΟΥΡΓΟΥ

Ἀξιότιμοι Κύριοι,

Περιῆλθεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἐν καιρῷ ἡ ἐκ δισχιλίων καὶ πεντακοσίων περίπου κλινοσκεπασμάτων, πρὸς χρῆσιν τῶν ὀπλιτῶν, ὑμετέρα δωρεά. Σπεύδω δὲ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω ἐξ ὀνόματος τοῦ στρατοῦ καὶ νὰ σᾶς ἐκφράσω τὴν ἀπειρον εὐγνωμοσύνην μου διὰ τὴν φιλοπάτριδα προσφοράν, ἥς ἡ ἀξία κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις οὐδένα λανθάνει.

Δέξασθε, ἀξιότιμοι Κύριοι, τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξαιρέτου πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεώς μου.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 17 Μαΐου 1897.

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν

N. ΤΣΑΜΑΔΟΣ

(Τ. Σ.)

Τῇ Ἐθνικῇ Ἐταιρίᾳ

Ἐνταῦθα.

ΥΠΟΥΡ. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΥΠΟΥΡΓΟΥ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Μαΐου 1897.

Ἀξιότιμοι Κύριοι,

Ἐλήφθησαν ἐν καιρῷ τὰ 316 ὀλομερῇ δπλα Gras, ἅτινα, ἐν τῇ ὑμετέρᾳ εὐγενεστάτῃ πρὸς τὴν Πατρίδα ἀγάπῃ, ἠθελήσατε νὰ δωρήσεσθε πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς ὑπηρεσίαν.

Τὴν περίστασιν ταύτην ἐκθύμως δράττομαι ἵνα εὐχαριστήσω Ὑμῖν
ἐξ ὀνόματος τοῦ Στρατοῦ.

Ὅλως Ὑμέτερος

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν

N. ΤΣΑΜΑΔΟΣ

(Τ. Σ.)

Τῇ Ἐθνικῇ Ἐταιρίᾳ

Ἐνταῦθα

ΔΗΜΟΤ. ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΝ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 6 Ἰουνίου 1897

Η «ΕΛΠΙΣ»

Ἀριθ. $\frac{\text{Πρωτ. } 171}{\text{Διεκπερ. } 82}$

Πρὸς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρίας

Ἐνταῦθα

Εἰς τὴν παντοίαν φιλανθρωπικὴν ἐνέργειαν, ἥτις ἐξεδηλώθη ὑπὲρ τῶν
Ἑλλήνων τραυματιῶν τῶν εἰσαχθέντων καὶ νοσηλευθέντων ἐν τῷ πολι-
τικῷ Νοσοκομείῳ ἢ «Ἐλπίς», γενναία φέρεται ἢ εἰσφορὰ τῆς Ἐθνικῆς
Ἐταιρίας, εἰς διάφορα εἶδη, ὧν ἀκριβὴς κατάλογος παραρτᾶται πρὸς γνῶ-
σιν ὑμῶν.

Ἐπὶ τούτῳ ἐπιτελῶν τὴν ἐντολὴν τοῦ ἀδελφάτου τοῦ Νοσοκομείου
συνελθόντος, διαβιβάζω τὰς εὐγνώμονας αὐτοῦ εὐχαριστίας ἐπὶ τῇ γεν-
ναίᾳ ὑμῶν καὶ σκοπίμῳ εἰσφορᾷ, ἥτις ἐκτὸς τοῦ εἰδικοῦ σκοποῦ δι' ὃν
ἐγένετο, ἐξυπηρετεῖ τὸ εὐρὺ φιλανθρωπικὸν ἔργον τοῦ εὐαγοῦς ἡμῶν ἰδρύ-
ματος.

Ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων καὶ Πρόεδρος
τοῦ Ἀδελφάτου

Λ. ΚΑΛΛΙΦΡΟΝΑΣ

(Τ. Σ.)

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΤ. ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΥ

Η «ΕΛΠΙΣ»

Ἐν Ἀθήναις τῇ 34 Μαΐου 1897

Ἀριθ. $\frac{\text{Πρωτ. 171}}{\text{Διεκπερ. 81}}$

Κατάλογος ἐμφαίνων τὰ διάφορα χορηγηθέντα εἶδη
ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας.

- 1) Διὰ κατασκευὴν ἐνὸς ξυλίνου παραπήγματος ἐν τῇ ΒΔ. πλευρᾷ
Δημ. Νοσοκομείου.
- 2) Ἐξ τόπια πανίου Ἀμερικῆς.
- 3) 1000 tabloides sublimés.
- 4) 200 pag coton Hydrophile 250,0.
- 5) 175 » gaze Iodoformée.
- 6) 1 Kilog. Iodoforme.
- 7) 20 ἐνδυμασίαι.
- 8) 20 στρώματα τζίβινα.
- 9) 100 μαξιλάρια.
- 10) 80 σινδόνια.
- 11) 80 κλήφια.
- 12) 12 προσόψια.
- 13) 80 ὑποκάμισα.
- 14) 80 ἐσώβραχα.
- 15) 40 κλινοσκεπάσματα.
- 16) 20 τραπεζίδια.
- 17) 20 κλίνει συρματόπλεκτοι.
- 18) 4 δουζίνοι πιάτων φαγητοῦ.
- 19) 20 μαχαίρια »
- 20) 20 πηρούνια »
- 21) 20 κοχλιάρια »
- 22) 20 ποτήρια ὕδατος.
- 23) 20 » οἶνου.
- 24) 20 φιάλαι ὕδατος.

- 25) 6 κουβάδες με κανίτια.
 26) 6 λεκανόβρικα μετάλλια.
 27) 6 ούροδοχεῖα ἀσθενῶν.
 28) 6 » πάπιες.
 29) 20 kilog. acide phenique.
 30) 10 » Aether. Sulfurique.
 31) 50 » alcool pur.
 32) 2 πολυθρόναι τῆς ἀνάγκης.
 33) 2 ούροδοχεῖα σιδηρᾶ.
 34) Gaze sublimé met. 30.
 35) » pheniqué » 20.
 36) » Salol » 30.
 37) Aether Sulfur. 1 kilog.

Ὁ Διευθυντὴς
 Σ. ΜΕΡΚΟΥΡΗΣ

(Τ. Σ.)

Η

ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ἀξιότιμοι Κύριοι,

Ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας δι' ἐγγράφου του ὑπ' ἀριθ. 1795 καὶ ἀπὸ 14 ἰσταμένου μηνὸς πρὸς τὸν Ταμίαν τῆς ὑπὲρ τῶν προσφύγων Ἡπειρωτῶν Ἐπιτροπῆς εἰδοποίησεν αὐτὸν ὅπως παραλάβῃ παρ' ὑμῶν τὸ ποσὸν 10000 τὰς ὁποίας ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία ἐψήφισε πρὸς ἀνακούφισιν τῶν δεινοπαθημάτων τῶν ἐξ Ἡπείρου προσφύγων.

Ἐντεταλμένος παρ' ὁλοκλήρου τῆς ὑπὲρ τῶν προσφύγων Ἡπειρωτῶν Ἐπιτροπῆς λαμβάνω τὴν τιμὴν, μετὰ τὴν παραλαβὴν τοῦ ῥηθέντος ποσοῦ, νὰ σᾶς παρακαλέσω ὅπως διαβιβάσῃτε τὰ εὐγνώμονα εὐχαριστήρια τῆς ἐπὶ τῶν προσφύγων Ἡπειρωτῶν Ἐπιτροπῆς εἰς τε τὸν Πρόεδρον καὶ τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας ἐπὶ τῇ ὑπὲρ τῶν προσφύ-

γων Ἡπειρωτῶν ἐλευθερίᾳ συνδρομῇ τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας, καθόσον ἀγνοῶν τόν τε Πρόεδρον καὶ τὰ μέλη τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἀδυνατῶ νὰ ἀπευθυνθῶ ἀπ' εὐθείας αὐτοῖς.

Παρακαλῶν δὲ καὶ ὑμᾶς νὰ δεχθῆτε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξαιρέτου πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεώς μου, διατελῶ

Διάπυρος πρὸς Κύριον εὐχέτης σας

† Ὁ Ἀθηνῶν ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ

ΕΝΩΣΙΣ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ

ΕΘΝΙΚΟΝ ΤΜΗΜΑ

Ἀθῆναι, 23 Ἰουνίου 1897.

Ἀξιότιμοι Κύριοι,

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Ἐθνικοῦ τμήματος τῆς Ἐνώσεως τῶν Ἑλληνίδων ἐκφράζει ὑμῖν τὴν θερμὴν εὐγνωμοσύνην του διὰ τὴν ἐκ δραχμῶν πέντε χιλιάδων (5000) γενναίαν χρηματικὴν δωρεάν σας ὑπὲρ τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ φιλανθρωπικοῦ σκοποῦ, ὃν ἐπιδιώκει.

Εὐαρεστήθητε, ἀξιότιμοι Κύριοι, νὰ δεχθῆτε τὴν ἐκφρασιν τῆς πρὸς ὑμᾶς τιμῆς καὶ ὑπολήψεως μεθ' ἧς διατελοῦμεν.

Ἡ πρόεδρος

ΕΛ. Γ. ΓΡΙΒΑ

Ἡ Γεν. Γραμματεὺς

Κ. ΠΑΡΡΕΝ

Πρὸς τὸ Ἀξιότιμον Συμβούλιον
τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΥΠΟΥΡΓΟΥ

Ἀθήναι, τῇ 25 Ἰουνίου 1897.

Ἀξιότιμοι Κύριοι,

Ἀσμένως σπεύδω νὰ εὐχαριστήσω ὑμῖν ἀπὸ καρδίας διὰ τὰς ἐπ' ἐσχάτων πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἀνδρῶν τοῦ Στρατοῦ γενομένας παρ' ὑμῶν φιλοπάτριδας δωρεάς· δὲν θεωρῶ δὲ καὶ ἀπὸ σκοποῦ ν' ἀνακοινώσω ὑμῖν πῶς αὗται διετέθησαν κατὰ τὰς πρὸς με ὑποβληθείσας παρὰ τῶν ἀρμοδίων ἀποδείξεις.

Καὶ ἐκ μὲν τοῦ ἀποσταλέντος κονιάκ 202 κιβώτια ἀπεστάλησαν πρὸς τὸν ἐν Φθιώτιδι Στρατόν, ἕτερα δὲ 121 τοιαῦτα πρὸς τὸν ἐν Ἠπείρῳ.

Τὰ δὲ ἐσώρρουχα, εἰς 4782 ὑποδύτας καὶ 4666 σκελέας συμποσούμενα, ἐναποθηκευθέντα ἤδη, θὰ διατεθῶσιν ἐν καιρῷ μετ' ἄλλων καταλλήλως.

Ἐπαναλαμβάνων ὑμῖν τὰς εὐχαριστίας μου διατελῶ, ἀξιότιμοι κύριοι, μεθ' ὅλης τῆς ὑπολήψεως.

Ὅλος ὑμέτερος

Ν. ΤΣΑΜΑΔΟΣ

(Τ. Σ.)

Πρὸς τὴν ἀξιότιμον Διοικητικὴν Ἐπιτροπὴν

τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρίας

Ἐνταῦθα

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΚ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Ἐν Ἀθήναις 25 Ἰουνίου 1897

Πρὸς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρίας

Ἐνταῦθα

Κύριοι,

Ἄμα τῷ καταρτισμῷ τῆς ἡμετέρας ἐπιτροπῆς ὁ κ. Γ. Γούσιος προσέ-

φερεν αὐτῇ καὶ κατέθεσεν εἰς τὰ Ταμεία τῆς Δρ. 60000 ὡς εἰσφορὰν τῆς ἡμετέρας Ἑταιρίας ὑπὲρ τῶν Θεσσαλῶν προσφύγων.

Ἐκφράζοντες ὑμῖν τὰς θερμὰς ἡμῶν εὐχαριστίας ἐπὶ τῇ γενναίᾳ ταύτῃ ἀρωγῇ ὑπὲρ τῶν ἀτυχῶν θυμάτων τοῦ πολέμου διατελοῦμεν μετ' ἐξαιρέτου ὑπολήψεως.

Ὁ Πρόεδρος καὶ α. α

Γ. ΚΑΤΣΕΛΙΔΗΣ

Ἐν Ἀθήναις, 9 Ἰουλίου 1897.

Πρὸς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν

Ἐνταῦθα

Ἡ κεντρικὴ ὑπὲρ τῶν προσφύγων Κρητῶν Ἐπιτροπὴ ἔλαβε γνῶσιν τοῦ Ἑμετέρου ἐγγράφου, δι' οὗ εὐηρεστήθητε νὰ γνωστοποιήσητε ἡμῖν ὅτι προσφέρετε δέκα πέντε χιλιάδας φράγκων χρυσῶν ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ αὐτῆς.

Ἀποδεχόμενοι τὴν ἡμετέραν εἰσφορὰν ἐκφράζομεν ὑμῖν τὰς εὐχαριστίας τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐπιτροπῆς καὶ διατελοῦμεν μετ' ἐξαιρέτου ὑπολήψεως.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Κεντρικῆς
ὑπὲρ τῶν προσφύγων Κρητῶν Ἐπιτροπῆς

Λ. ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ

Πρὸς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας.

Ἐνταῦθα

Διὰ τῆς ἐκ δραχμῶν τριῶν χιλιάδων (3,000) γενναίας δωρεᾶς τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας ἡγοράσθησαν καὶ διανεμήθησαν εἰς τοὺς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀφυπηρετήσαντας ἐθελοντάς τὰ ἐξῆς εἶδη ἱματισμοῦ.

100 ἑκατὸν ἐνδυμασίαι

50 πεντήκοντα ἐπανωφόρια

50 πεντήκοντα περισκελίδες

100 ἑκατὸν ὑπενδύται

100 ἑκατὸν σκελείαι

52 ζεύγη ὑποδημάτων καὶ

177 ἑκατὸν ἐβδομήκοντα ἑπτὰ κούκους.

Ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς διανομῆς ἐπιτελοῦσα τὴν ἐντολὴν τῶν ἐθελον-
τῶν διαβιβάζει τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν καὶ τὰς εὐχαριστίας των ἐπὶ
τῇ γενναίᾳ καὶ σκοπίμῳ Ὑμῶν δωρεᾷ.

Διατελοῦμεν μεθ' ὑπολήψεως πρὸς Ὑμᾶς ἐξαιρέτου.

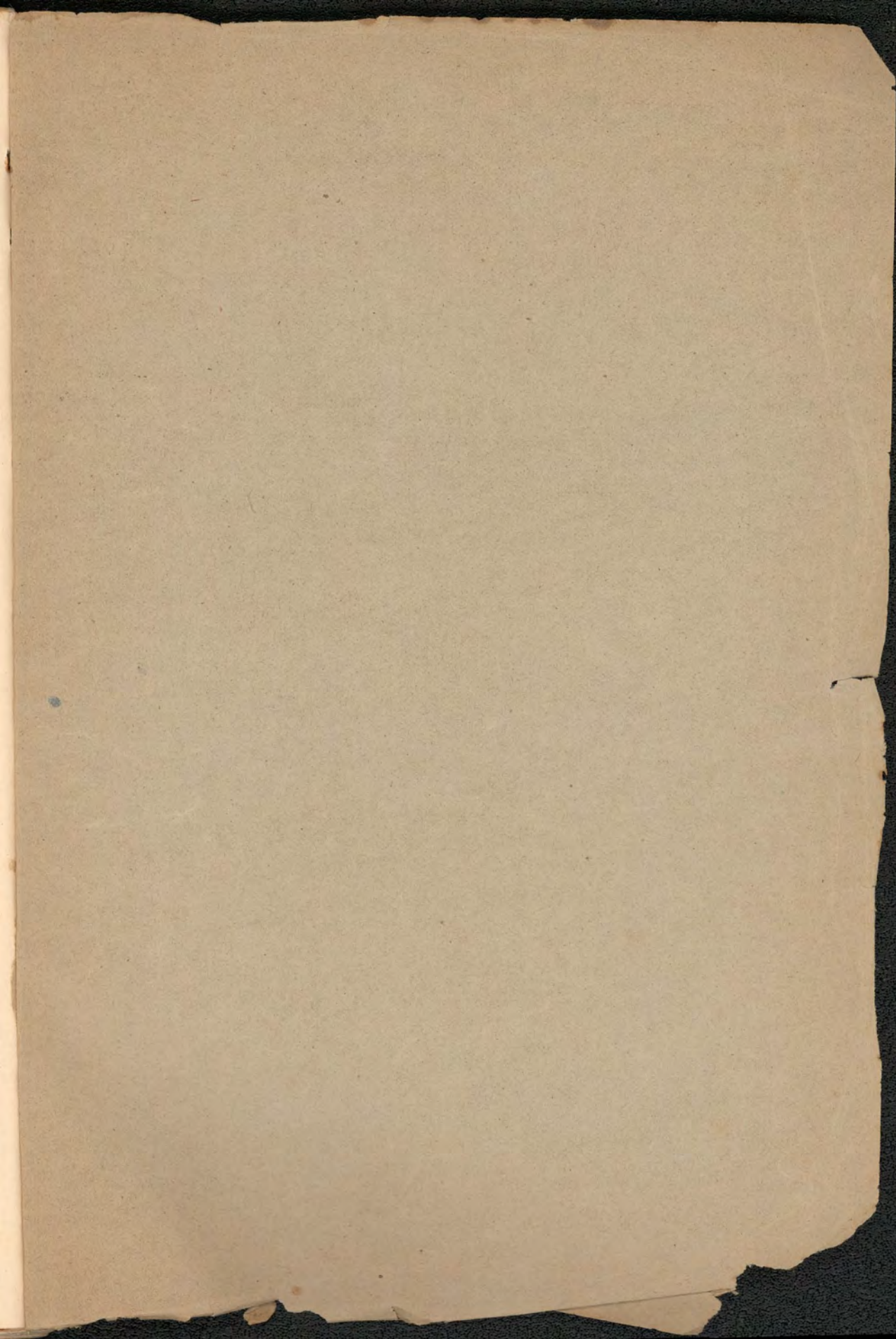
Ἀθῆναι 23 Νοεμβρ. 1897

Ἡ Ἐπιτροπὴ

Κατ' ἐντολὴν τῶν Κυριῶν

Ὁ Γραμματεὺς

Θ. ΚΑΜΠΑΝΗΣ

125
1898

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ
ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΝ

Ἡ
ΤΙ ΕΣΤΟΙΧΙΣΕΝ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

ΚΑΙ ΤΙ ΠΟΙΗΤΕΟΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΝΟΡΘΩΣΙΝ ΜΑΣ

ΥΠΟ
Α. Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ

Μέλος τῆς τοῦ Στανισλάου Ἀκαδημίας,
τῆς ἐν Παρίσιος Ἑταιρίας τῆς Πολιτ. Οἰκονομίας καὶ τῆς Στατιστικῆς, κτλ.

La question grecque est une
question d'économie politique.

LORD RUSSEL

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ „ΚΟΡΙΝΝΗΣ“

(Κάτωθεν τοῦ Πρωτοδικείου)

1898

Π.Δ. Κυρίως Γ. Δραγούμης
Βαδίζω υποχρέωσιν κυνήγιον
δοξαίμην

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΝ

ἢ

ΤΙ ΕΣΤΟΙΧΙΣΕΝ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

ΚΑΙ ΤΙ ΠΟΙΗΤΕΟΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΝΟΡΘΩΣΙΝ ΜΑΣ

ΥΠΟ

A. N. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ

Μέλβς τῆς τοῦ Στανισλάου Ἀκαδημίας
τῆς ἐν Παρίσιος Ἑταιρίας τῆς Πολιτ. Οἰκονομίας καὶ Στατιστικῆς κτλ.

La question grecque est une
question d'économie politique.

LORD RUSSEL

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ „ΚΟΡΙΝΝΗΣ“

(Κάτωθεν τοῦ Πρωτοδικείου)

1898

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΝ

Ἡ

Ἢ ΕΣΤΟΙΧΙΣΕΝ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΤΙ ΠΟΙΤΕΟΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΝΟΡΘΩΣΙΝ ΜΑΣ

Πολλά, παρὰ πολλῶν ἐγράφησαν περὶ τοῦ τοῦ τελευταίου ἀτυχοῦς πολέμου· οὐδεὶς ὅμως ἔγραψε, τί ὕλικῶς ἐστοίχισεν οὗτος εἰς τὸ ἀτυχές τοῦτο ἔθνος. Καὶ ὅμως μόνον ἐκ τοῦ ἀκριβοῦς τούτου ἀπολογισμοῦ, δυνάμεθα νὰ μάθωμεν τὸ μέγεθος τῶν ζημιῶν μας καὶ κατὰ συνέπειαν, ἐν διαστήματι πόσου χρόνου δυνάμεθα νὰ πληρώσωμεν τὰ ἐκ τῶν ζημιῶν τούτων προελθόντα κενά. Ἡ μικρὰ λοιπὸν αὕτη μελέτη, γραφομένη ἀφ' ἑνὸς προώρως (1), καὶ ἀφ' ἑτέρου, ἄνευ οὐδενὸς βοηθήματος, εἶνε μᾶλλον σκιαγραφία. Τὸ πάθημα βεβαίως εἶναι βαρὺ καὶ μέγα, ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο προῆλθεν ἐκ τῆς κακοδιοικήσεως καὶ τῶν προστατῶν μας, τὸ ἡθικόν μας, ὡς εἰκός, δὲν κατέπεσε, τὸ δὲ τραῦμα, καὶ τοι βαθύ, διότι ὁ σκοπὸς ἦτον ὀλέθριος, εὐτυχῶς δὲν εἶναι ἀνίατον : « Ἐὰν ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν οὐδεὶς καθ' ἡμῶν ».

(1) Ἡ μελέτη αὕτη ἐγράφη κατὰ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος ἔτους ἕνα ὅμως τῶν αἰσιοδόξων συμπερασμάτων μας, ἐκρίθη εὐλογον νὰ μὴ δημοσιευθῇ πρὸ τῆς διακανόνισεως τοῦ ἐλέγχου. Καὶ ὅμως ἀρχίσασα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἰουλίου μόλις περαοῖται μετὰ τρεῖς μῆνας, ἕκα τῆς ἀταξίας τῆς ἐκδόσεως τῶν « Ὀλυμπίων » μεθ' ὧν συνετυπώτο.

ΜΕΡΟΣ Α'.

I

Μετά πολλὰς ἀναβολὰς, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, περὶ τὸ τέλος τοῦ 1896, καὶ ἐνδίδουσα εἰς τὰς ἐπιμόνους ἀπαιτήσεις τῶν Δυνάμεων, προσεποιήθη, ὅτι θέλει νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ νέον πολίτευμα ἐν Κρήτῃ· ἀλλὰ τοῦτο ἦτο καθαρὰ προσποίησις, διότι ἀφ' ἑνὸς προσεποιεῖτο ὅτι ἄρχεται τῆς ἐφαρμογῆς καὶ ἐξ ἄλλου ἠρέθιζε τὸν τουρκικὸν πληθυσμὸν πρὸς ἀντίδρασιν· ἀπὸ τοῦ 7θρίου δὲ ὁ ἐν Χανίοις πρόξενος τῆς Ἀγγλίας, ἔγραφεν ὅτι ἡ Ὑψ. Πύλῃ δὲν ἐννοεῖ νὰ παραδεχθῇ τὸ νέον πολίτευμα· ὁ αὐτὸς δὲ τὸν Νοέμβριον ἔγραφε πάλιν, ὅτι ἡ Πύλῃ ἐννοεῖ νὰ ματαιώσῃ τὸ σχέδιον. Αὐτοὶ δὲ οἱ πρέσβεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων κατὰ τὸν Δεκέμβριον, ἔγραφον πρὸς τὴν Πύλῃν διαμαρτυρόμενοι, ὅτι καταδολιεύεται καὶ παραβιάζει ἐν ταῖς βάσεσι τὸ κρητικὸν πολίτευμα. Κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1897 οἱ Τοῦρκοι, ἀπελπίζονται, διότι βλέπουσι τὰς μεταρρυθμίσεις ἐτοίμους πρὸς ἐφαρμογὴν, τὸ ὑπὲρ τῆς Κρήτης δάνειον ὑπογραφέν, καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς αὐτονομίας ἐτείμην, διαπράττουσι τὰς ἐν Ἡρακλείῳ σφαγὰς τὴν 23 Ἰανουαρίου, τὴν ἀπὸ συνθήματος σφαγὴν τῶν Χριστιανῶν εἰς τὰ περίξ τῶν Χανίων, τῇ συμπράξει τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, καὶ τὴν πυρπόλησιν τῆς χριστιανικῆς συνοικίας· ὁ δὲ ἐν Χανίοις Γάλλος πρόξενος τηλεγραφεῖ ὅτι : «πᾶσαι δ' αὗται αἱ φρικῶδεις σκηναὶ εἶνε συνέπεια συμφωνίας παρασκευασθείσης μετὰ τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν Τουρκοκρητῶν, ὅπως ἐμποδίσωσι τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἐπιβληθεισῶν μεταρρυθμίσεων».

Εἶναι δ' ἐπίσης γνωστόν, ὅτι καθ' ἑκάστην συνήρχοντο

Τουρκοκρῆτές τε καὶ στρατιῶται ἐν τοῖς Τζαμίοις, πρὸς φανατισμὸν ἀλλήλων. Ἐνώπιον τῆς καταστάσεως ταύτης, μάτην ὁ ἐν Χανίοις ἡμέτερος πρόξενος προὔκάλεσε τὴν ἐπέμβασιν τῶν Δυνάμεων, διὰ τῶν συναδέλφων του, οἵτινες εἶχον οὐ μόνον τὴν ἡθικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑλικὴν δύναμιν, ἕνεκα τῶν παρευρισκομένων ἐκεῖ πλοίων των, νὰ προλάβωσι τὸ κακόν.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι μετὰ τὴν διάπραξιν τῶν ἀνωτέρω, ἐξῆλθον ἀγήματα, χάριν προστασίας τῶν ἰδίων αὐτῶν ὑπηνόων καὶ συμφερόντων, ἕνεκα τῶν ὁποίων καὶ περιωρίσθη ἡ πυρκαϊὰ καὶ οὕτως ἐσώθη τὸ τέταρτον τῆς χριστιανικῆς συνοικίας. Ἡ ἀθέτησις λοιπὸν τῶν συμφωνιῶν μεταξύ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, διὰ πολλοστήν φοράν, καὶ ἡ καταπάτησις αὐτῶν, ἐκ μέρους τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως διὰ τοῦ πυρὸς καὶ σιδήρου, ἂν καὶ τὴν φοράν ταύτην ἐμεσολάβει ἡ Εὐρώπη, ἐπέφεραν τὴν ἐπανάστασιν, ἡ ὁποία διήγειρεν, ὥς ἦν ἐπόμενον, τὰς συμπαθείας μας ὑπὲρ τοῦ ἀναξιοπαθοῦντος τούτου λαοῦ, τὴν συνδρομήν, τὴν βοήθειαν καὶ τέλος τὴν πραγματικὴν ἡμῶν ἐπέμβασιν, ἀφοῦ αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ὤκνουν νὰ πράξωσι τοῦτο, ὥς ὤφειλον, ἡμεῖς δὲ ἡμεῖθα οἱ κυρίως ἐνδιαφερόμενοι. Ἡ ἐπίσημος λοιπὸν ἀποστολὴ στόλου, στρατοῦ, τέλος δὲ καὶ τορπιλλικοῦ στόλου, πρὸς κατάληψιν τῆς Κρήτης, μ' ὄλον τὸν παράτολμον καὶ τυχодиωκτικὸν χαρακτῆρα τοῦ πραξικοπήματος, εἶχε βάσιν τινὰ δεδικαιολογημένην, ἥτοι τὸ πρόσχημα τῆς προστασίας τῶν Χριστιανῶν, ἀφοῦ ἡ Εὐρώπη ἐγκατέλιπεν αὐτοὺς εἰς τὸ ἔλεος τῶν Τούρκων, καὶ ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχη. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀποστῆλης ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ὠρισμένας καὶ σαφεῖς διαταγὰς, σκοπὸν καὶ σχέδιον.

Δεύτερον νὰ μὴ δαπανήσῃ καιρὸν πολῦτιμον, δύο ἡμερῶν καθ' ὁδόν, καὶ τρίτον ὁ κύριος καὶ τελικὸς σκοπὸς αὐτοῦ νὰ εἶναι ἡ κατάληψις τῶν Χανίων, ἡ ὁποία δὲν ἦτο ἀδύνατος συνεργοῦντος τοῦ στόλου, διότι ἄλλως ἡ παρουσία αὐτοῦ, μάλιστα περιφερομένου ὑπὸ λευκὴν σημαίαν, ἦτον οὐ μόνον περιττή, ἀλλὰ καὶ ἐξευτελεστική, ὥς καὶ ἡ τοῦ στρατοῦ, ἀναγκασθέντος νὰ ὀχυρωθῇ ἀπρακτῶν. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἐπεκροτήσαμεν ἅπαντες εἰς τὰς ἀποφάσεις ταύτας· ἀλλὰ πρῶτον ἡγνοοῦμεν τὰ καθέκαστα, δεύτερον δὲ ὑπεθέτομεν ὅτι ἐνεργοῦμεν τῇ ὑποδείξει, ἣ ἐπινεύσει Δυνάμεων, ἣ Δυναμέως τινος. Ἔστω ὅμως καὶ οὕτως· ἕως ἐνταῦθα τὰ πράγματα συνέβησαν ὅπως συνέβησαν· ἡ Εὐρώπη, αἰσθανομένη ἀφ' ἑνὸς ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη προῆλθεν ἀπὸ τὴν ἀκηδεῖαν καὶ μεγάλην ἀνεκτικότητά της πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἐξ ἄλλου φοβουμένη μυστικὴν τινα ὑποστήριξιν Δυνάμεων ἣ Δυναμέως τινος πρὸς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐπομένως ἐκρηξὶν σπινθὴρός τινος καὶ εὐρωπαϊκὴν πυρκαϊάν, ἐξεῦρε πολλὰ μέσα λύσεως, δι' ὧν μᾶς κατεσκευάσθη χρυσὴ γέφυρα, ἵνα ἐξέλθωμεν τῆς δυσκόλου ταύτης θέσεως εἰς τὴν περιήλθομεν. Ἐνδίδοντες δὲ εἰς τὰς παρακινήσεις, ἂν ὄχι παρακλήσεις, τῶν ἐξ Μεγάλων Δυνάμεων, ἡμεθα οὐ μόνον δεδικαιολογημένοι διὰ τὴν ὑποχώρησιν ταύτην, ἐνώπιον ὄλου τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι ἡμῶν αὐτῶν. Τὸ χρητικὸν ζήτημα ἐλύετο κατὰ τὰ συμφωνηθέντα καὶ ὅσον ἦτο δυνατόν ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν, οὕτω δὲ ἡ πρὸς τὴν ἔνωσιν ἀπέχουσα λύσις ἐσυντομεύετο πολὺ, ἡ Τουρκία καὶ αὐταὶ αἱ Δυνάμεις, θὰ μᾶς ὠφείλον χάριτας, καὶ ἴσως ἡδυνάμεθα τότε ν' ἀπαιτήσωμεν καὶ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τῆς βερολινέου γραμμῆς. Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τῆς λύσεως τοῦ ζητήματος τοῦ-

του, ἡ εἰρηνικὴ διεκπεραίωσις τῆς συρράξεως ταύτης θὰ ᾔτο θρίαμβος δι' ἡμᾶς, μάλιστα μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων· ὁ συμβιβασμὸς θὰ καθίστατο εὐχερὲς στερος, ὁ κόσμος δὲ ὅλος θὰ ἔλεγε : τὸ μικρόν, πλὴν καὶ γενναῖον τοῦτο ἔθνος, ἠθέλησε νὰ ἐλευθερώσῃ ὁμαίμονα λαὸν στενάζοντα ὑπὸ τὸν τοῦρκικὸν ζυγὸν καὶ τοσάκις βαφέντα χάριν τῆς ἐλευθερίας ἐν τῷ αἵματί του, ἣν ἀπέκτεινε μὲν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ διετέλει ἐλεῦθερος, ἀλλ' ἡ φιλόανθρωπος Εὐρώπη ἐπανεφέρει καὶ πάλιν τὸν δυστυχῆ κρητικὸν λαὸν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, διὰ συνθήκης. Οὕτω, μετὰ τοιαύταν ἐπιτυχίαν, καὶ ἄνευ τῶν ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν ζημιῶν τοῦ παραδόξου τούτου πολέμου, σήμερον ἡ Ἑλλὰς ὑπερήφανος καὶ εὐχαριστημένη, ἐὰν ἐπεδιδόμεθα μάλιστα εἰς διόρθωσιν καὶ βελτίωσιν τοῦ ἀτυχοῦς τούτου ἔθνους, θὰ ἐδικοιούτο νὰ ἀτενίσκῃ πρὸς τὸ μέλλον, πλήρης ἐλπίδων, χωρὶς μηδ' αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ μας νὰ φρονῶσι τάναντία. Οὕτω δέ, θὰ ἔπαυε καὶ ἡ ἀπὸ τινος διακωμώδησις τῆς δικαιοσύνης ἐν τῇ κοιτίδι τῶν νόμων, τῇ πατρίδι τοῦ Μίνως.

Ἀλλ' ἐξετάσωμεν τὰς ζημίας τοῦ ἀτυχοῦς τούτου πολέμου, αἵτινες εἶναι καὶ ὁ κυρίως σκοπὸς τῆς μελέτης ταύτης.

Αἱ ζημίαι τῆς Θεσσαλίας

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὸ 1881 συνέκειτο ἐκ 262,817 κατοίκων, τὸ δὲ 1896 ἐκ 358,315, ἂν καὶ ἅμα τῇ προσαρτήσῃ, πολλοὶ Τούρκοι ἀνεχώρησαν. Ἡ ἑκτασις τῆς Θεσσαλίας ἀποτελεῖται ἐκ 12,258.80 χιλ. οἰκτρῶν ἀναλογούντων 22.48 κατοίκων εἰς ἕκαστον τετρ. χιλ. οἰόμετρον. Ἐν Ἑλλάδι ἀναλογοῦσι 32.94 κάτοικοι κατὰ

τετραγων. χιλιόμ., σήμερον δ' ἐν Θεσσαλίᾳ ἡ ἀναλογία αὐτῇ ἀνέρχεται εἰς 342 κατοίκους κατὰ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον. Ἡ Θεσσαλία ἐθεωρήθη ἀνέκαθεν ἐ ὑ β ο ι ω τ ᾱ τ ῇ «ὥς τὰ κ ρ ᾱ τ ι σ τ α πεδία καὶ τελεσφόρα ἔχουσα» καὶ οὐ μόνον ἀπὸ τῆς προσαρτήσεως ἐποίησατο πολλὰς προσόδους, ὥς ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῶν πόλεων καὶ αἰκοδομῶν καὶ τῆς παραγωγῆς φαίνεται, ἀλλ' ὑπόσχεται πολλὰς ἔτι ταιαύτας. Εἰς τὴν πλουσιωτάτην ταύτην χώραν εἰσέβαλεν ὁ ἐχθρὸς εὐρώων τοὺς κατσίκους οὐ μόνον ἐντελῶς ἀπροπαρασκευάστους, ἀλλὰ καὶ προσκυνοῦντας τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, καὶ δὴ προπαρασκευαζομένους μετὰ τῆς Ἀναστάσεως, νὰ ἐορτάσωσι τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ ἄλλων ἀδελφῶν μας, στεναζόντων ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας. Ὁ πανικὸς λοιπὸν ὁ καταλαβὼν τὸν στρατόν, δίκην χειμάρρου, συμπαρέσυρε καὶ τὸ πλεῖστον τῶν ἀμερίμων κατοίκων τῆς ὀλβίας ταύτης χώρας, ὅπου καὶ ὅπως εὗρεν αὐτοὺς, ἐγκαταλείποντας πάντα εἰς τὴν διάκρισιν βαρβάρου καὶ βεβαχχευμένου ἐχθροῦ, ὅστις ἀχαλίνωτος καὶ κορυβαντιῶν, μὴ σεβόμενος μηδὲν ἱερόν, ὅσιον ἢ ἀνθρώπινον, ἐβίασε παρθένους καὶ νέους, ἡτίμασε γυναῖκας, ἡσέλγησεν ἐπὶ ζώντων καὶ νεκρῶν, ἐβεβήλωσε ναοὺς, διήρπασε πᾶσαν κινήτην περιουσίαν καὶ κατέστρεψεν ἐκ τῶν λοιπῶν πᾶν ὅ,τι δὲν ἠδύνατο νὰ μεταφέρῃ παραδώσας αὐτὴν εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον, καύσας κατὰ τὸν χειμῶνα πρὸς θέρμανσίν του ὅ,τι δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποκομίσῃ ἐκ τῶν αἰκοδομῶν, ἀποψιλώσας ἅμα καὶ πάσας τὰς πλησιοχώρους δασώδεις ἐκτάσεις. Ἡ εἰρήνη ὑπεγράφη μόλις πρό τινων ἐβδομάδων, ἡ πολεμικὴ ἀποζημιώσις ἐξευρέθη, ἡ Θεσσαλία παραδίδεται ἡμῖν ἐπὶ τέ-

λους, ἀλλὰ κατεστραμμένη, βεβηλωμένη καὶ ἔρημος καὶ κατὰ συνέπειαν αἱ ζημίαι, ἃς ὑπέστημεν, οὔτε ὑπελογισθησαν, οὔτε εὐκολον εἶνε νὰ ὑπολογισθῶσι ποτε ἀκριβῶς· οἱ ὑπολογισμοὶ λαιπὸν τῆς μικρᾶς ταύτης μελέτης, εἰς σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ὑποθετικοί.

Ἡ ἑκτασίς τῆς Θεσσαλίας σύγκειται ἐκ 12,000 τετρ. χ. μ. περίπου ὁ ἐχθρὸς εἰσβαλὼν διὰ τῶν συνόρων καὶ καταλαβὼν τὴν Λάρισσαν, τὰ Τρίκκαλα, τὴν Καρδίτσαν κλπ. κατέλαβε σχεδὸν ἅπασαν τὴν Θεσσαλίαν, ἥ τοῦλάχιστον τὰ κυριώτερα αὐτῆς σημεῖα οὕτω δὲ κύριος τῶν πόλεων καὶ τῶν κυριωτέρων χωρίων καὶ ἀπασῶν τῶν καλλιεργημένων χωρῶν καὶ τῆς κυρίως πεδιάδος ἐπὶ 13—14 μῆνας ἐδῆρωσε καὶ διήρπασεν αὐτὴν σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου. Οἱ κάτοικοι τῆς Λαρίσσης καὶ τινων ἄλλων χωρίων καὶ πόλεων ἐσώθησαν μὲ ὅ,τι ἐφόρουν, μὴ λαβόντες οὐ μόνον τὰ πολυτιμα κοσμήματα αὐτῶν, ἀλλ' οὐδὲ τὰ μετρητὰ χρήματα των. Ἡ εὐημεροῦσα τάξις, ἐν τῇ παραζάλῃ καὶ συγχύσει κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς φυγῆς, ἀδυνατοῦσα νὰ ἀποκομίσῃ πᾶν τὸ πολυτίμον, ἀνεχώρει πολλάκις συναποφέρουσα ἀνάξια λόγου πράγματα. Μόνον οἱ χωρικοὶ διέσωσαν οὐκ ὀλίγα πράγματα, διότι καὶ ζῶα πρὸς μεταφορὰν αὐτῶν εἶχον, καὶ πολυάριθμοι ἦσαν καὶ ἱκανοὶ οἱ ἴδιοι νὰ φέρουν πράγματα, τὰ ὁποῖα, ἐννοεῖται, ἦσαν εὐτελεῖ καὶ ὀλίγα, ὥς ἐκ τῆς καταστάσεως ἐν ᾗ εὐρίσκονται. Τούτων ἕνεκα ἀναγκαζόμεθα νὰ περιορισθῶμεν εἰς τοὺς ἐξῆς ὑπολογισμούς.

Κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1881 τὸ σύνολον τῶν κατοικησίων οἰκοδομῶν ἐν Θεσσαλίᾳ ἀνῆρχετο εἰς 44,712 μὴ συμπεριλαμβανομένων 11,949 καλυβῶν καὶ 5,150 καταστημάτων, Σχολείων, Στρατώνων, Μονῶν κτλ. κατὰ

τὴν ἀναλογίαν δὲ ταύτην ὁ ἀριθμὸς τῶν σημερινῶν οἰκιῶν καὶ καλυθῶν, συμφώνως μὲ τὴν αὐξήσιν τοῦ σημερινοῦ πληθυσμοῦ, πρέπει νὰ ἀνέρχεται εἰς 73,500. Κατὰ τὰς πληροφορίας ὁμοῦ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, αἱ φορολογηθεῖσαι ἐν Θεσσαλίᾳ οἰκίαι τὸ 1896 καὶ ἀποφέρουσαι εἰσόδημα ἐτήσιον, ἄνω τῶν 240 ὀρχ., ἀνήρχοντο εἰς 10,675. Ἐκ τῆς ἐκθέσεως δὲ τῆς Ἐπιτροπῆς, περὶ ἧς κατωτέρω, γνωρίζομεν ὅτι ἡ Θεσσαλία κέκτῃται 670 γεωργικὰ χωρία, ἐξ ὧν 270 κεφαλοχώρια ἀνεξάρτητα τῶν τσιφλικίων, τὰ δὲ ἄλλα 400 ἀνήκουσιν εἰς τσιφλίκια τὰ ὅποια καὶ ἀποτελοῦσι τὰ 2/3 τῆς καλλιεργησίμου Θεσσαλίας, καὶ ὅτι τὰ τσιφλίκια ταῦτα εἰσὶ 400 τὸν ἀριθμόν, κατέχοντα περὶ τὰ 6 ἐκ. στρ., ἥτοι πλεόν τοῦ ἡμίσεος τῆς Θεσσαλίας, ἀποτελούμενον ἐκ τῶν καλλίστων πεδιάδων αὐτῆς, ἐν οἷς κατοικοῦσι 18,000 γεωργοί, ἀπαρτίζοντες 11,000 οἰκογενείας συγχειμένας ἐκ 44,000 ἀτόμων, ἐν ᾗ οἱ κάτοικοι τῶν κεφαλοχωρίων κατέχουσι τὰ ὀρεινὰ μέρη, καταγινόμενοι κυρίως εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Ὡστε ἐὰν οἱ 44,000 κάτοικοι τῶν 400 χωρίων κατοικοῦσιν εἰς 11,000 καλύβας καὶ οἱ τῶν 70 κεφαλοχωρίων 27,270 κάτοικοι εἰς 16,817 καλύβας. Τὰς γνωστὰς δὲ 10,675 φορολογουμένας οἰκίας μὲ 10 κατοίκους ἂν ὑπολογίσωμεν ἐκάστην αὐτῶν, ἔχομεν :

	106,710
Οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων	<u>71,270</u>

Ὡστε ἔχομεν ἐν συνόλῳ κατοίκους : 177,980

Καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει δὲ ὅτι εἰς τὰ 5,159 καταστήματα, Μονάς, Σχολεῖα, Στρατῶνας κτλ. δὲν ἐπῆλθεν αὐξήσις,

καὶ ὅτι ἐξακολουθοῦσι νὰ μένωσι στάσιμα, ὅπερ ἄπορον ἡμῖν, πρέπει νὰ ὑπάρχωσιν ἔτι 44,ἰ08 κατοικίαι, ἀριθμὸς ὑπέρογκος καθ' ἡμᾶς, διὰ τὸ ὑπόλοιπον τῶν 170,335 κατοίκων· κατὰ τὰς ἀναλογίας λοιπὸν τῆς στατιστικῆς τοῦ 1881 προβαίνομεν εἰς τοὺς κατωτέρω ὑπολογισμοὺς (δι' ὅ,τι ἀφορᾷ τὰς κατοικίας), χωρὶς νὰ φέρωμεν οὐδεμίαν εὐθύνην.

Εἴπομεν ὅτι κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν τὸ 1896 ἐφορολογήθησαν 10,675 οἰκίαι διὰ δραχ. 295, 815. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι οἰκίαι αὗται ἀποφέρουσι 5. 1]2 ο)ο, ἡ ἀξία αὐτῶν ἀνέρχεται εἰς 10 σχεδὸν ἑκατομμύρια.

Ἴδου δὲ ὑποθετικὴ τις κλίμαξ τῶν μὴ φορολογουμένων οἰκιῶν.

Οἰκίαι 10,675 φορολογούμεναι. ἀξία αὐτῶν	δρ.	97,790,315
• 5,010 ἀφορολογ. ἑκάστ. δρ 1,900 ὅλική ἀξία αὐτῶν •		9,519,000
» 4,400 » 2,400 »		10,560,000
» 3,700 » 2,900 »		10,730,000
» 3,450 » 3,200 »		11,640,000
» 3,250 » 3,800 »		12,350,000
» 3,100 » 4,000 »		12,400,000
» 2,900 » 4,200 »		12,180,000
» 2,200 » 4,500 »		9,900,000
» 1,700 » 4,800 »		8,160,000
» 1,400 » 5,000 »		7,000,000
» 1,200 » 5,200 »		6,240,000
» 1,000 » 5,500 »		5,500,000
» 800 » 5,800 »		4,640,000
» 700 » 6,000 »		4,200,000
Καλύδα 18000 » 1,000 «		18,000,000
Καταστ. 5,159		24,191,685
Μ. Σχολ. Στρατῶν νες κλπ		
.....		
Ἡποὶ ἐν συνόλ. ἡ ἀξία τῶν οἰκοδ. Θεσσαλίας δρ. 265,000,000		

Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ τοιχοποιία (ὡς καὶ τὸ οἰκόπεδον βεβαίως) δὲν ἐβλάφθη, οὐχ ἦττον αἱ ζημίαι εἶναι σπουδαῖαι, ἢ μᾶλλον ἀπελπιστικάι, ὡς καθ' ἑκάστην αἱ ἀφικνούμεναι πληροφορίαι πιστοποιοῦσιν, ἀφοῦ κατέστρεψαν ὅ,τι δὲν ἠδύναντο νὰ μετακομίσουν—μὴ ἐξαιρουμένων μηδ' αὐτῶν τῶν κεράμων. — Ἐὰν λοιπὸν ὑποθέσωμεν ὅτι μόνον τὸ τρίτον αὐτῶν κατεστράφη.

Ἐχομεν δρ. 88,333,333

Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἐπίπλωσις τῶν οἰκοδομῶν αὐτῶν στοιχίζει 25 ο | ο ἐπὶ τῆς ἀξίας των, καὶ διηρπάγησαν μόνον τὰ ἔπιπλα τοῦ ἡμίσεος αὐτῶν ἔχομεν δραχ.

33,125,000

Ἦτοι ἡ ἐν συνόλῳ ζημία τῶν οἰκοδομῶν καὶ τῶν ἐπίπλων, σκευῶν κλπ. ἀνέρχεται εἰς δραχμ.

33,125,000

Αἱ ζημίαι τῆς καλλιεργίας δὲν δύνανται νὰ ὑπολογισθῶσιν ἐπίσης εὐχερῶς, ἐννοεῖται διότι ἐλαχίστας πληροφορίας ἔχομεν περὶ ταύτης. Ἐν τούτοις εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς μας θὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅχι κατὰ πόσον ἐπρόκειτο νὰ καλλιεργηθῇ ἡ Θεισσαλία, καὶ τί ἔμελλε ν' ἀποφέρῃ, ἀλλὰ τί ἐδαπανήθη ὑπὲρ τῆς καλλιεργείας τῆς μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἐγλατελήφθη.

Ἡ καλλιέργεια ἐν τοῖς τσιφλικίοις εἶχεν ὡς ἐξῆς :

17,309 στρ. σταφιδάμπελοι

6,278 » ἄλλαι φυτεῖαι (ἐξ ὧν ὑπελογίζετο παραγωγή 183,400 βάμβακος, 2,300,000 τεύτλων, 502,012 ὀρύζης κτλ).

10.238 στρ. Καπνοφυτεῖαι ἐξ ὧν ὑπελογίζοντο

349,555 ὀκ. καπνοῦ).

δρ. 121,458,333

Ἐκ μεταφορᾶς Δρ. 121,458,333

Δι' ἅπαντα ταῦτα ἐὰν ὑπολογίσωμεν 30 δρ.
 τὸ στρ. ἔχομεν δρ. 1,043,550
 394,505 στρ. Δασώδεις ἐκτάσεις (διὰ τὴν ἐ-
 πελθοῦσαν καταστροφὴν 4—5 δρ. τὸ στρ.) 1,596,295
 693,125 στρ. Σίτου) Καλλιέργεια καὶ σπόρ.
 152,171 » Κριθῆς) πρὸς 15 δραχ. τὸ στρ. 10,396,875
 140,910 » ἀραβόσιτοι καλλιέργ. καὶ σπόρος
 15 δρ. τὸ στρ. 704,550

Διὰ τὴν λοιπὴν ζημίαν τῶν τσιφλικίων ὑπολο-
 γίσωμεν :

Διὰ τὸ ὑπόλοιπον τῆς Θεσσαλίας. 800,000
 4,000,000

Τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ μεγάλα ζῶα ὑπελογίσθησαν
 εἰς 150,000 πρὸς 100 δρ. ἕκαστον, ἔχομεν 15
 ἑκατομμύρια. Τὰ μικρὰ δὲ ζῶα ὑπελογίσθησαν
 εἰς 1,340,000 πρὸς 20 δρ. ἕκαστον, ἔχομεν δρ.
 26,800,000 ἥτοι ἐν συνόλῳ δρ. 418,100,000
 Ἐὰν ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ ἐξ αὐτῶν ζημία εἶναι
 25 ο/ο ἔχομεν :

10,450,000

Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς Θεσ-
 σαλίας ἀνέρχεται εἰς 358,315 κατοίκους, ἅπαν-
 τες ὑπέφερον ἀνεξαίρετως ἐπὶ ἓν ἔτος καὶ πλέον.

Ἐὰν ὑπολογίσωμεν ὅτι μόνον διὰ τροφὴν καὶ
 λοιπὰς ἀνάγκας τῶν, ἕκαστος κάτοικος ἔδαπά-
 νησε 1 δρ. καθ' ἑκάστην, ἀδιάφορον πόθεν ἐπο-
 ρίσθη αὐτήν, καὶ διὰ τρεῖς μῆνας, ἔχομεν δα-
 πάνην

148,700,725

Χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμεν τὰ ἐξωθεν ἐλθόντα Δρ.
 βοηθήματα ὁμογενῶν τε καὶ ξένων, παραδεχθῶ-
 μεν ὅτι ἡ ἀξία τῶν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ βοηθημά-
 των ἐν γένει ἀνῆλθεν εἰς :

10,000,000

Δρ. 293,350.328

Ἐκ μεταφορᾶς δρ. 293,350,828

Ἡ ἐτησία παραγωγή τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος—ἐκτὸς τῆς Θεσσαλίας—ὑπελογίσθη πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς 690 ἑκατομ. δραχ. Ἐὰν ὑποθέτωμεν, ὅτι ἡ παραγωγή αὕτη, ἕνεκα τῶν ἀνωμάλων περιστάσεων, διετέλει στάσιμος. καὶ ὅτι ἡ ἐπ' αὐτῆς ζημία εἶναι 10 ο)ο ἔχομεν δραχ. 6,900,000

Διὰ τὰ κασταστραφέντα καὶ ἀπολεσθέντα δπλα καὶ πολεμεφόδια (ἐκτὸς τῶν τροφῶν) καὶ πρὸς στρογγύλευσιν τοῦ ποσοῦ δρ. 9,878,672

Διὰ τὴν πολεμικὴν ἀποζημίωσιν κλπ. λ. τ., 4,120,000 (1). 151,616,000

Τὸ ἔλλειμμα τοῦ προϋπολογισμοῦ 1898 — 1899. δρ. 70,250,000

Βοηθήματα Θεσσαλῶν : 8,000,000

Ὡστε αἱ ἐκ τοῦ πολέμου ζημίαι ἀνέρχονται εἰς δρ. 556,000,000

Καὶ ὅμως ἐναπολείπονται ἀκόμῃ εἰς τὸ παθητικόν μας, ἐκτὸς τοῦ ποσοῦ τούτου :

α'.) Αἱ ὕλικαι ζημίαι τῆς Κρήτης (2).

β'.) Αἱ ἡθικαὶ καὶ ὕλικαι ζημίαι ἀπάντων τῶν λοιπῶν ὁμογενῶν.

γ'.) Αἱ κακουχίαι 70 χιλιάδων ἐπιστράτων, καὶ αἱ ἐκ

(1) Τὸ φράγκον κατὰ τὰ συμφωνηθέντα ὑποχρεούμεθα νὰ πληρώνωμεν πρὸς δρ. 1.65 Ἐπειδὴ ὅμως θὰ μᾶς ἀποδίδεται 40 ο)ο ἐκ τῆς προκυψούσης διαφορᾶς κάτω τῆς 1.60, ὅταν ὁ χρυσὸς ὑποτιμηθῇ, ὑπελόγισα τὸ φρ. μόνον πρὸς δρ. 1.60 ἀπορῶ δὲ διατὶ μᾶς ὑπελόγισαν τὴν Τ. λ. πρὸς 23 φρ. ἐνῶ ἡ συνήθης αὐτῆς τιμὴ εἶναι φρ. 22.75.

(2) Κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ ἐν Ἑρακλείῳ Ἀγγλοῦ προξένου, ἐκ τῶν 2,000 χριστιανικῶν οἰκιῶν τῆς πόλεως ταύτης. μόνον 64 διέφυγον τὴν ἀρπαγὴν καὶ λεηλασίαν !

τούτων συνέπειαι, εἰς τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν ἐνδιαφεραμένους, καὶ οἱ ἀποθανόντες 698 (1) ἄνδρες, κατὰ τὸν πόλεμον.

δ'.) Αἱ ὑπὲρ τῆς Τουρκίας μεταρρυθμίσεις τῶν συνόρων καὶ ἡ ἐξ ἀνάγκης ὑποδούλωσις κατοίκων τινῶν, οἱ ὅποιοι ὁμως, ὥς οἱ Πάργιοι, ἐπροτίμησαν νὰ πυρπολήσωσι τὰς ἐστίας των καὶ νὰ ἀπολέσωσι τὴν πάτριον γῆν, παρὰ νὰ δεχθῶσι τὸν τουρκικὸν ζυγόν, ὃν μετὰ τόσης ἀβρότητας καὶ προθυμίας προσέφερεν αὐτοῖς, ἡ φιλελεύθερος καὶ χριστιανικὴ Εὐρώπη.

ε') Ἡ μείωσις τῶν ἐκ τῆς συνθήκης προνομίων.

ς'.) Καὶ ἐκ τῶν παθημάτων ἡμῶν ἡ ἠθικὴ κατὰπτωσις καὶ ἐξ ἀνάγκης ἡ ὠφέλεια, οὐ μόνον τοῦ ἐχθροῦ μας, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἀντιπάλων μας, καὶ μάλιστα τῶν ἐν Ἀνατολῇ.

ζ'.) Ἡ βεβήλωσις τῆς ἀνεξαρτησίας μας διότι ὁ ἐπιβλητικὸς συμβιβασμὸς μὲ ὅσον δίκαιον καὶ ἂν ἔχωσιν οἱ κάτοχοι τῶν δανείων μας, καὶ ὁ ἔλεγχος, τί ἄλλο εἶναι

(1) Εἶναι περίεργον ὅτι κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ ὀν, αἱ εἰς ἄ.δρας ἀπώλειαί μᾶς εἰσιν ἐλάχισται, ὥς πάντοτε. Μήπως αἱ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἀπώλειαί μας δὲν ἐπροκάλεσαν τὴν δυσπιστίαν πολλῶν, αἱ δὲ τῶν μηδικῶν πολέμων δὲν ἐθεωρήθησαν μῦθοι. Καὶ ὁμως εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι αἱ ἀπώλειαί τοῦ ἐχθροῦ κατὰ τὴν πόλεμον καὶ μετ' αὐτὸν ἀριθμοῦνται κατὰ μυριάδας ὥστε ἡ ἄδοξος νίκη ἐστοίχισεν αὐτῷ βρείας θυσίας. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι τὸ πᾶγμα τοῦτο προῆλθε σχεδὸν διότι ἡμυνόμεθα πάντοτε, ἀπὸ τὸν χαρακτῆρά μας, ἔνεκα τοῦ ὁποίου καὶ τὰ ἐλάχιστα ἐχρησιμοποιοῦμεν πρὸς πρὸς φύλαξίν μας ἀπὸ τὸν ὅπλιν σμὸν ἔνεκα τοῦ ὁποίου αἱ μὲν σφαῖραι τοῦ ἐχθροῦ σπανίως ἦσαν θαυτατηφόροι, τοῦναντίον δὲ αἱ τῶν ἡμετέρων διότι οἱ ἡμέτεροι στρατιῶται σχεδὸν ἐσκόπευον πάντοτε, ὁ δὲ ἐχθρὸς περιώριζε τὸ χρέος του μόνον εἰς τὸ βάλλειν, ἀφίνων τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ εἰς τὴν βούλησιν τοῦ Ἀλλάχ.

ἢ, βεβήλωσις τῆς ἀνεξαρτησίας μας — καὶ μάλιστα μὲ τὸν τρόπον καθ' ὃν διεξήχθη;

Ἄλλὰ μ' ὅλην τὴν διάγνωσιν καὶ τὴν καταμέτρησιν τοῦ μεγίστου τούτου ἐθνικοῦ δυστυχήματος, πρέπει νὰ περιορισθῶμεν εἰς θρήνους καὶ οἰμωγὰς, ἢ νὰ ἀρχήσωμεν πάραυτα νὰ θεραπεύσωμεν, ὅσον δυνάμεθα ταχύτερον καὶ πληρέστερον, τὰς ἐκ τούτου πληγὰς, μετὰ ταῦτα δὲ νὰ παρασκευασθῶμεν δεόντως καὶ περιεσκεμμένως, ἵνα ἐγκαίρως, οὐ μόνον ἐκπλύνωμεν τὴν ὕβριν καὶ τὴν ἀδικίαν, ἀλλὰ καὶ ἐκπληρώσωμεν ἅπαντας τοὺς προαιωνίους πόθους καὶ ἐλπίδας μας;

II

Ἡ Θεσσαλία κατεχομένη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ, πρὸ αἰῶνος περίπου μέλρι τῆς καταστροφῆς του, καὶ περιελθοῦσα εἰς χεῖρας μεγάλων γαιοκτημόνων Ὀθωμανῶν, ὑπὸ δρους καὶ μὲ τρόπον ἥκιστα κανονικόν, καὶ διατελοῦσα πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἔτι ὑπὸ τὸ κράτος τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἥς τὸ αὐθαίρετον ἀφ' ἑνός, καὶ τὸ ὀλέθριον ἀφ' ἑτέρου σύστημα κατέστρεφεν αὐτήν, κατέστη ἀπὸ γῆς ἐπαγγελίας, γῆ Χάμ. Οἱ μεγάλοι τσιφλικιοῦχοι αὐτῆς ἀποδημοῦντες κατὰ μέρος καὶ προσπαθοῦντες νὰ μεταβάλλωσι τὸ εἰσόδημα τῶν τσιφλικίων των εἰς πάγιον τακτικὸν εἰσόδημα, οὐδέποτε ἐσκέφθησαν, ὅχι νὰ μεταβάλλωσι τοὺς γεωλογικοὺς καὶ κλιματολογικοὺς δρους τῆς χώρας, οὔτε τὴν κατὰ πολὺ ἀργιλλώδη φύσιν τοῦ ἐδάφους, οὔτε τὴν ἀνακοπὴν ἢ μετρίασιν τοῦ λιβός, οὔτε νὰ περιορίσωσι τὰς ἐκ τῶν ρεόντων ἢ ὁμβρίων ὑδάτων προερχομένας πλημ-

μύρας, οὔτε ν' ἀποξηράνωσι τὰ τέλματα, ἔλη καὶ λίμνας, οὔτε νὰ κανονίσωσι τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν, ἅτινα πάντα νεκροῦντα καὶ ἐξαντλοῦντα τοὺς κατοίκους ἐξουδετεροῦσι τὰς καλλίστας τῶν γαιῶν. Ὑπὸ γεωργικὸν λοιπὸν πληθυσμὸν, καθ' ἑκάστην ἀραιούμενον, καὶ ὑπὸ σύστημα ἐπιμόρτου καλλιιεργείας extensive, ἄνευ μέσων συγκοινωνίας, δι' ἀπληροκλήτων μεθόδων καὶ ἐργαλείων, ἄνευ Γεωργικῆς Τραπεζίης, ὁ γεωργὸς ἀναγκάζεται νὰ προμηθεύηται χρήματα ὑπὸ βαρυτάτους τόκους, ἢ νὰ προπωλῇ τὰ προϊόντα του εἰς ἐξευτελιστικὰς τιμὰς. Τούτου ἕνεκα ἡ μὲν Θεσσαλία κατήντησε νὰ ἀποφέρῃ ἐλάχιστα, ὁ δὲ Θεσσαλὸς μορτίτης, ἀποτεθαρρυσμένος, χαλαρὸς καὶ ἐκνευρισμένος, θεωρεῖ τὴν ὅσον ἔνεστιν ἀπονωτέραν ἐξασφάλισιν τοῦ ἄρτου μόνον, βιών ὑπὸ τοὺς χειρίστους ὑγιεινοὺς ὅρους ἐν ταῖς καλύβαις τῶν τσιφλικιῶν, ἐξαντλούμενος ὑπὸ τῶν ἐλεογενῶν νόσων, μὴ ἔχων ἐξησφαλισμένην διὰ τὴν ἐπαύριον οὔτε στέγην, οὔτε ἐστίαν, ἀλλ' ὑποχείριος διὰ τοῦτο εἰς τὸν ἰδιοκτήτην καὶ εἰς τὸν τοκογλύφον διὰ τὴν ἐργασίαν του, καθορῶν δὲ τὴν ἀκίνητον ἰδιοκτησίαν ὡς ἀπροσπέλαστον τι ἀγαθόν, ζῇ δυσαρεστημένος καὶ δυσφορῶν κατὰ τῆς κοινωνίας. Πρὸ τοῦ πολέμου ἡ γεωργικὴ κατάστασις τῆς Θεσσαλίας διετέλει ἐν ἀνωμαλίᾳ καὶ τούτου ἕνεκα, ἡ κυβέρνησις Δηλιγιάννη διὰ Β. διατάγματος τῆς 27 Ἀπριλίου 1896 συνέστησεν ἐπιτροπὴν, ἡ ὁποία μεταβᾶσα τὸν ἀμέσως ἐπόμενον Μάιον, καὶ διατρίψασα περὶ τὸν 1 1) 2 μῆνα περίπου, διεξήγαγε τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῇ ἐντολὴν ἀρκετὰ ἐπιτυχῶς, ὡς ἐκ τῆς δημοσιευθείσης ὑπ' αὐτῆς ἐκθέσεως φαίνεται, τὸ φθινόπωρον τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ ἐξ ἧς ἡρύσθημεν οὐκ ὀλίγας πληροφορίας διὰ τὴν παροῦσαν μελέτην.

Ἐὰν λοιπὸν πρὸ τοῦ πολέμου ἡ γεωργικὴ κατάστασις τῆς χώρας ταύτης διετέλει ἐν τοιαύτῃ καταστάσει, ὥστε νὰ ἀναγκάσῃ τὴν κυβέρνησιν νὰ μεριμνήσῃ ἐκτάκτως περὶ αὐτῆς, μετὰ τὸν πόλεμον, οὐτινος τὸ πεδίου ἐγένετο αὐτῇ, ὑποστᾶσα τὴν εἰσβολὴν καὶ δῆωσιν βαρβάρου καὶ αἰμοβόρου κατακτητοῦ, ἡ προσοχὴ ἀπάντων ἡμῶν πρέπει νὰ στραφῇ πρὸς τὴν παθοῦσαν ταύτην χώραν. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη λέγει, ὅτι ὑπάρχει ἀγροτικὸν ζήτημα ἐν Θεσσαλίᾳ, ἥτοι αἱ μεταξὺ τῶν γαιοκτημόνων καὶ καλλιεργητῶν σχέσεις, εἰσι λίαν τεταμέναι, διότι οἱ τελευταῖοι ὑπὸ τοὺς ὑφισταμένους ὄρους, θεωροῦσιν αὐτοὺς ἀδικημένους, καὶ πρὶν αἱ σχέσεις αὗται φθάσωσι μέχρι διαρρήξεως, ἡ κυβέρνησις ἐθεώρησε καλὸν νὰ ἐξετάσῃ ταύτας καὶ διὰ τῆς ἐπεμβάσεώς της νὰ ἐπιφέρῃ ἀρμονίαν καὶ δικαιοσύνην, συμφώνως τῇ γνώμῃ τῆς ἐπιτροπῆς. Ἰσως λοιπὸν ὑπολανθάνει ὑπὸ τοὺς ὄρους τούτους ἀγροτικὸν ζήτημα, τὸ ὅποιον μελετηθὲν ἐκ νέου, ἐλπίζω νὰ λυθῇ χωρὶς νὰ βλαφθῶσι βεβαίως καὶ τὰ συμφέροντα τῶν ἐδιοκτητῶν. Αἱ ἀποφάσεις λοιπὸν συνοψίζονται ὡς ἑξῆς :

Τὸ ὄγδοον τῶν καλλιεργουμένων γαιῶν τῶν τσιφλικίων θὰ διανεμηθῇ μεταξὺ τῶν καλλιεργητῶν, ἥτοι νὰ δοθῶσιν 20—25 στρ. εἰς ἐκάστην οἰκογένειαν, καὶ ἡ οἰκία ἦν ἐκάστη οἰκογένεια κατοικεῖ, μετὰ διπλασίας ἐκτάσεως τοῦ ἐμβαδοῦ τῆς οἰκίας καὶ τῶν παραρτημάτων αὐτῆς διὰ τοῦ δημοσίου. Καὶ ἡ μὲν στρ. ἀξία ὀρίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ καθαροῦ εἰσοδήματος τῆς τελευταίας τριετίας, κεφαλαιουμένη πρὸς 600 ἀμα δὲ ἐπιβοηθητικῶς καὶ ἡ ἀξία τῆς ἀγορᾶς τοῦ κτήματος. Διὰ δὲ τὰς οἰκοδομὰς ἡ συνήθης ἀξία κατὰ τετρ. τετρ. πῆχυν ὁμοειδῶν οἰκοδομῶν. Τὸ τίμημα τῶν γαιῶν

καὶ οἰκοδομῶν τούτων καταβάλλεται ὑπὸ τοῦ Γεωργ. ταμείου. Τὸ δὲ τίμημα τῶν κτημάτων τούτων καταβάλλεται ὑπὸ τῶν νέων γεωργῶν ἰδιοκτητῶν εἰς τὸ Δημόσιον, ἐντὸς 15 ἐτῶν, μὲ τόκον 3 ο)ο διὰ 15 χρεωλυτικῶν δόσεων.

Συνεπεία τοῦ Νομοσχεδίου τούτου συνεστήθη καὶ Γεωργικὸν Ταμεῖον, πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς τῆς Θεσσαλίας, δι' οὗ φορολογοῦνται ἅπαντα τὰ γεωργικὰ προϊόντα αὐτῆς κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν αὐτῶν. Συγχρόνως δὲ ὁ ἐπὶ τῶν ἀροτριῶντων κτηνῶν φόρος καταργεῖται καὶ ἀντικαθίσταται δι' ἐγγείου φόρου, οὗτινος τὸ πλεόνασμα διατίθεται ὑπὲρ τοῦ Γεωργικοῦ ταμείου. Πρὸ παντὸς ὅμως ἀπαιτεῖται ἡ σύστασις Γεωργικῆς τραπέζης, ἢ τοῦλάχιστον γεωργικοῦ ταμείου, καθισταμένου ἀναποφεύκτου διὰ τὴν λύσιν τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ ἀγροτικοῦ ζητήματος, τῆς βελτιώσεως τῆς καλλιέργειας, τῆς κτηνοτροφίας, ἐν μέρει δὲ καὶ τῆς βιομηχανίας.

Ἡ ἐκτέλεσις ἀπάντων τῶν ὑδραυλικῶν ἔργων ἐν τῇ πεδιάδι π. χ. Καρδίτσης-Τρικκάλων, ἕνεκα τοῦ μεγάλου ἔλους Κορτικίου, ὑπάρχουσι περὶ τὰς 75,000 στρ. εἰς διαρκῆ ἀχρησίαν καὶ 45,000 στρ. τέλματα καὶ 50,000 στρ., ὧν ἡ πρόσοδος συχνότατα καταστρέφεται, ἢ ἐλαττοῦται ὑπὸ πλημμυρῶν. Μεταξὺ δὲ Τρικκάλων καὶ Καλαμπάκας, πολλὰ χωρία καὶ ἐκτάσεις βλάπτονται ἐκ τῶν πλημμυρῶν τοῦ Πηνειοῦ.

Ἡ πεδιάς τῆς Λαρίσσης σπανίως μὲν, ἀλλ' οὐχ ἥττον κατακλύζεται ὑπὸ τῶν ὑδάτων, ἐνίοτε εἰς μῆκος 32 χ. μ. καὶ πλάτος 5 χ. μ. μεσημβρινῶς δὲ ἡ πεδιάς τῶν Φαρσάλων λιμνάζει ἐπίσης ὡς καὶ περίξ τῆς λίμνης Ξυνιάδος.

Ἄπασαι λοιπὸν αὐται αἱ γαῖαι διὰ προστατευτικῶν ὑδραυλικῶν ἔργων, κατὰ τὴν ἐκχείλισιν τῶν ποταμῶν, δι' ἀποξηράνσεως ἀποστραγγίσεως καὶ ἀρδευτικῶν ἔργων, χρησιμοποιουμένης ἅμα καὶ τῆς κινητηρίου αὐτῶν δυνάμεως, ὅπου τὸ ἔδαφος ἐπιτρέπει τοῦτο, νὰ χρησιμοποιηθῶσι κάλλιστα.

Δι' ἅπαντα δὲ ταῦτα, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἀποζημιώσεων τῶν ἰδιοκτητῶν, τῶν καταλειφθησομένων ὑπὸ τῶν ἔργων γαιῶν, τὴν διεύθυνσιν αὐτῶν, κτλ. ἀρκοῦσι 10 ἐκ. δρ.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰπωμέν τι περὶ τῆς συμπληρώσεως τοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου τῶν σιδηροδρόμων Θεσσαλίας, ὅπερ καταληπτὸν τοῖς πᾶσιν;

Τὰ πρῶτιστα ὅμως πάντων καὶ κύριον εἶναι ἡ σημερινὴ ἐπικουρία, οὐ μόνον διὰ τὴν παλινόστησιν τῶν δυστυχῶν τούτων προσφύγων, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ κατορθωθῇ, ὅχι βέβαια ἡ συνήθης καλλιέργεια τῆς Θεσσαλίας, ἀλλὰ καλοκαιρινά τινα μόνον ὄψιμα ἴσως.

Δι' ἄλλου Νομοσχεδίου κανονίζονται αἱ σχέσεις τῶν γαιοκτημόνων καὶ καλλιεργητῶν ὡς ἑξῆς:

Ὁ ἀγροδότης χορηγεῖ πρὸς τὸν ἀγρολήπτην ἐγκαίρως τὰς ἀναγκαίας πρὸς καλλιέργειαν γαίας, κατ' ἀναλογίαν τοῦ ἀριθμοῦ αὐτοῦ, τῶν δι' ὧν ἐργάζεται ἀρότρων, προσέτι δωρεὰν εἰκίαν πρὸς ἐνοίκησιν αὐτοῦ καὶ σταύλου, ἀχυρῶνος καὶ τῶν ἀναλόγων πρὸς τὰς οἰκιακὰς αὐτοῦ ἀνάγκας κήπου, ἔτι δὲ ἀνάλογον ἔκτασιν πρὸς βοσκὴν τῶν ἀροτριῶν αὐτοῦ κτηνῶν, ὡς καὶ εἰκοσιπέντε αἰγοπροβάτων, δύο δαμάλεων καὶ ἐνὸς ὄνου κατ' ἄροτρον.

Ὅπου ἡ διανομὴ τῶν προϊόντων γίνεται ἐξ ἡμισείας, τὸν σπόρον τοῦ σίτου καὶ τῆς κριθῆς, καταβάλλει ὁ ἀγροδότης. Ὅσον διὰ τὸ νομοσχέδιον τῆς 27 Ἰανουαρίου 1896 περὶ ἀντικαταστάσεως τοῦ φόρου τῶν βοσκῶν διὰ στρεμμ. φορολογίας ὁ τῶν 5 καὶ 10 λ., φόρος εἶναι καθ' ἡμᾶς βαρύτερος.

Τοιοιυτρόπως οἱ γεωργοὶ καθιστάμενοι ἰδιοκτῆται ἀκινήτου περιουσίας θὰ δύνανται, ὡσάκις ἀναγκάζονται νὰ συν-ομολογήσωσι δάνεια, νὰ ἐπιτυχάνωσιν ἐλαφροτέρους τόκους, καὶ οὕτω νὰ ἀνακουφισθῶσιν ἀπὸ τὴν τοκογλυφίαν, ἡ ὁποία κυμαίνεται ἀπὸ 18—36 ο)ο τὸ ἔτος. Εἶναι γνωστὸν ὅτι πᾶν πλεόνασμα τοῦ συνήθους τόκου, ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ, δὲν εἶναι τόκος, ἀλλὰ κινδυνασφάλιστρα, τὰ ὁποῖα ἀσφαλίζουν, οὕτως εἰπεῖν, τὸν δανειστὴν· καὶ ἐπειδὴ Γεωργικὴ τράπεζα δὲν ὑπάρχει, οὔτε Κτηματικὴ — αἱ δὲ ὑπάρχουσαι ἀνεπαρκῶς καὶ ἀτελέστατα ἐξυπηρετοῦσι τὰς ἀνάγκας ταύτας—, ἡ ἐν Θεσσαλίᾳ γεωργικὴ τάξις θὰ ἀνακουφισθῇ σπουδαίως διὰ τῶν μέσων τούτων καὶ τῶν λοιπῶν μεταρρυθμίσεων. Εἶναι περιττὸν δὲ νὰ ἐπαναλάβω (1) καὶ ἐνταῦθα, ὅτι ἡ σύστασις Κτηματικῆς τραπέζης ἐπέλγει οὐ μόνον διὰ τὴν Θεσσαλίαν, ἀλλὰ δι' ὅλοκληρον τὴν Ἑλλάδα, καὶ καλὸν θὰ ᾔηται, κατὰ τὴν σύστασιν αὐτῆς, νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ κτηματικὴ, ἡ γεωργικὴ, ἡ ναυτικὴ καὶ ἡ βιομηχανικὴ πίστις.

Τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ Ὑδραυλικά ἔργα ἀποτελοῦσι μίαν τῶν πρωτίστων καὶ μεγαλειτέρων ἀναγκῶν τῆς χώρας ταύτης,

(1) Περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐμπορίου σελ. 283.

διότι πλείσται γαῖαι, κάλλισται πρὸς καλλιέργειαν, καθίστανται ἄχρηστοι καὶ βλαβεραὶ ἕνεκα τῆς κατακλύσεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῶν ἐκχειλιζόντων ποταμῶν, τῶν ὀμβρίων καὶ τῶν ἀναβλυζόντων ἄνευ διεξόδου, ἕνεκα τῆς κλίσεως καὶ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους. Τὰ σχηματιζόμενα ταῦτα ἔλη καὶ τέλματα ἀφαιροῦσι μεγάλας ἐκτάσεις γῆς ἀπὸ τῆς καλλιεργείας, βλάπτουσι πολλάκις τὰς καλλιεργηθείσας, σχηματίζοντα δὲ νόσογόνους ἐστίαις, δεκατίζουσι τὸν θεσσαλικὸν πληθυσμόν, ἐξασθενοῦντα τὸν ὑπολειπόμενον.

Τὸ ἔλος Καρδίτσης-Τρικκάλων ἀπλοῦται πολλάκις, ἐπὶ ἐκτάσεως 170 χ. στρ. Μεταξὺ Τρικκάλων καὶ Καλαμπάκας, πολλὰ χωρία καὶ ἐκτάσεις βλάπτονται ὑπὸ τῶν πλημμυρῶν τοῦ Πηνειοῦ. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν πεδιάδα τῆς Λαρίσης, αἱ ἀπότομοι ἐκχειλίσεις τοῦ Πηνειοῦ, προστιθέμεναι εἰς τὰ ἐκ τῶν περὶ ὁρέων καταρρέοντα ὀμβρία ὕδατα, σχηματίζουν τὴν λίμνην Βοιθηίδα, ἀποτελοῦσαν ἐνίστε ἐκτασιν 32 χιλιομέτρων μήκους, ἐπὶ πέντε περίπου χιλιομέτρων πλάτους. Μεσημβρινώτερον δέ, ἐν τῇ πεδιάδι Φαρσάλων, ἕνεκα τοῦ χθαμαλοῦ τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς ἐλαχίστης αὐτοῦ κλίσεως, ἅμα δὲ καὶ τοῦ ἀργιλλώδους τῆς γῆς, τὰ ὀμβρία ὕδατα, οὔτε διεξόδον εὐρίσκουσιν, οὔτε ταχέως ἀπορροφῶνται, ἀλλὰ καὶ βραδύτατα ἐξατμίζονται διὰ τὸ ἀνεπαρκὲς τοῦ ἀερισμοῦ τῆς πεδιάδος ταύτης, εἰς δὲ τὰς γαίας ταύτας ἐπικάθηται παχὺ στρῶμα διαρκoῦς ὑγρασίας καθιστῶν αὐτάς, ἥμισυ γονίμους, ἐν ᾧ χάνδακές τινες ἀποστραγγίσεως, θὰ ἤρκουν εἰς ἐξυγίανσιν τοῦ μέρους τούτου. Τέλος αἱ ὑπερεκχειλίσεις τῆς λίμνης Ξυνιάδος, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ ἔλη καὶ τέλματα δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς ἄρδευσιν, ἴσως δὲ καὶ

κινήτηριον δύναμιν. Ἄπαντα τὰ υδραυλικά ταῦτα ἔργα περιορίζονται: α') εἰς ἔργα προστατευτικά τῶν ἐκχειλίσεων τῶν ποταμῶν β') εἰς ἔργα ἀποξηράνσεως καὶ ἀποστραγγίσεως καὶ γ') εἰς ἔργα ἀρδευτικά, ὧν ἡ δαπάνη, κατὰ τὴν γνώμην τῆς Ἐπιτροπῆς, θὰ ἀνέλθῃ εἰς 10 ἐκ. δρ., ἀλλὰ γνωμοδοτεῖ νὰ γίνῃ ἐναρξίς αὐτῶν ἐκ τῶν μᾶλλον ἐπειγόντων, καὶ περιορίζει τὸ ἀπαιτούμενον κεφάλαιον αὐτῆς εἰς 6 ἐκ. δρ. δι' ἃ γνωμοδοτεῖ νὰ ἐξευρεθῇ δάνειον δι' 20 ἔτη, οὗτινος ὁ τόκος καὶ χρεωλύσιον πρὸς 6 ο)ο, ἀπαιτεῖ καταβολὴν ἑτησίαν δρ. 566,317. Ἡ ἐξυπηρέτησις τοῦ δανείου τῶν 10 ἐκ., ὅπερ ἀπαιτεῖ τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα, συνομολογούμενον ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους, ἀπαιτεῖ δρ. 858,105 αἱ ὁποῖαι ἴσως μὲ τὰ ἐξόδα τῆς ὑπηρεσίας τοῦ γεωργικοῦ ταμείου, δέον νὰ ἀνέλθωσιν εἰς 1 ἐκ. δρ. ἐνῷ διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ φορολογίας ὑπολογίζεται ἡ αὐξήσις αὕτη εἰς δρ. 902,300 ἑτησίως καὶ λίαν ὀρθῶς ἐλπίζει ἡ ἐπιτροπὴ, ὅτι ἡ προϋοῦσα αὐξήσις τῶν ἐσόδων ἀφ' ἑνός, καὶ ἡ ἐκ τῶν βελτιώσεων τούτων προελευσομένη αὐξήσις τῆς παραγωγῆς, ὅτι θὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὴν κάλυψιν τῶν ἐξόδων τοῦ δανείου τούτου.

Ἡ Ἑλλὰς παράγει ἑτησίως καὶ κατὰ μέσον ὅρον 12 ἑκατομ. κοιλιά, ἐξ ὧν τὰ 7 εἰς διάφορα μέρη τοῦ κράτους, 5 περίπου ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἕτερα 5 εἰσάγονται ἐξωθεν, καὶ οὕτω ἀποτελεῖται ποσὸν ἐκ 17 ἐκ. κοιλῶν, ὧν ἡ ἑτησία κατανάλωσις τῆς Ἑλλάδος ἔχει ἀνάγκην. Ἡ Ἐπιτροπὴ, ἥ μᾶλλον μέλη τινὰ αὐτῆς, κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ πειρασμοῦ, εὐτυχῶς πρὸς στιγμὴν, νὰ ἐπιβάλλωσι προστατευτικούς δασμούς εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῶν δημητριακῶν καρπῶν, πρὸς αὐξήσιν

τῆς παραγωγῆς κττ. παρατηρήθη ὅμως ὅτι ἡ σταφιδο-
 παραγωγή, ἡ διατελοῦσα ἀπὸ τινος ἀκριβῶς ἐν κρίσει
 ἔχει ἀνάγκην μεγίστης διευκολύνσεως (χάριν τῆς αὐξή-
 σεως τῆς καταναλώσεως αὐτῆς), κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν
 αὐτῆς εἰς πᾶν ξένον κράτος καὶ ὄχι πρόκλησιν μέ-
 τρων δυσκολευόντων καὶ ἀποκλειόντων τὴν εἰσαγωγὴν αὐ-
 τῆς. (1) Ἄλλως τε ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία ἐξ ἀνάγκ-
 ης, συντελεῖ εἰς τὴν προστασίαν αὐτῆς. Καὶ ἡ προτεινο-
 μένη δὲ λύσις τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος καὶ ἐκτέλεισις τῶν
 ὑδραυλικῶν ἔργων, καὶ τὸ γεωργικὸν ταμεῖον, καὶ ἡ συμ-
 πλήρωσις τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας, καὶ μάλιστα τοῦ
 δικτύου τῶν σιδηροδρόμων, ἅπαντα, λέγω, ταῦτα θὰ συν-
 τελέσωσι τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ εὐημερίαν τῆς
 Θεσσαλίας καὶ μάλιστα τῆς γεωργίας, τῆς κτηνοτροφίας
 καὶ τῆς βιομηχανίας αὐτῆς· ἡ τέλεισις τοιούτων ἔργων ἐν
 τοιαύτῃ εὐφόρῳ καὶ πλουσίᾳ χώρᾳ, πρόκειται νὰ τὴν κατα-
 στήσῃ εὐμαρῇ καὶ εὐτυχῇ. ἀφοῦ μόλις πνευσάσης τῆς αὔρας
 τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἐν διαστήματι 15 μόνον ἐτῶν, ὁ πλη-
 θυσμὸς αὐτῆς ἡυξήθη κατὰ 50 ο)ο, ἡ σχετικὴ εὐημερία κα-
 τέστη αἰσθητή, ἡ δὲ Θεσσαλία ἐν γένει εἶναι ἀγνώριστος εἰς
 τοὺς πρώτους κυρίους της, ὡς οἱ ἴδιοι οὗτοι ὁμολογοῦσι. Καὶ
 ὅμως τὰ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔργα ἀκόμη δὲν ἐτελέσθησαν καὶ ἡ
 καλλιέργεια τοῦ καλλιεργουμένου μέρους, τελεῖται διὰ παν-
 αρχαίων μεθόδων· ὅταν ἡ ἐκτεταμένη καλλιέργεια ex-
 tensive μεταβληθῇ διὰ τοῦ χρόνου εἰς intensive, εἰς τοι-

(1) Σελ. 282 καὶ ἐφεξῆς ὅ,τι ἄλλοτε περὶ τούτου ἐγράψαμεν ἐν τῇ:
 «Περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐμπορίου «συγγράμματι ἡμῶν.

αὐτας γαίαις, ὧν αἱ πλείεσται θὰ ἀρδεύωνται· μὲ ἀγροτικὴν πίστιν, μὲ μέσα συγκοινωνίας ὅποια ἐπιθυμοῦμεν, δύναται οὐ μόνον ν' ἀποβῇ ὁ σιτοβολῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξάγῃ δημητριακοὺς καρπούς, ἀφοῦ θρέψῃ ἐλόκληρον τὴν Ἑλλάδα. Καὶ διατί ὅχι ἀφοῦ σήμερον ἤδη ἄνευ τῶν προτεινομένων βελτιώσεων καὶ μὲ τὴν ἔλλειψιν τῆς τε ἐγγωρίου καὶ διεθνούς συγκοινωνίας, ἀφοῦ προμηθεύσῃ πολλὰς ἀγορὰς ἀπὸ κτήνη, καὶ ἄλλα γεωργικὰ προϊόντα, ἐνίοτε στέλλει καὶ εἰς πολλὰς εὐρωπαϊκὰς πόλεις, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Βιέννην καὶ τὴν Πετρούπολιν ὁπώρας καὶ λαχανικά; Τί δὲν ὑπόσχεται λοιπόν, ὅταν συντελεσθῶσι τὰ προσχεδιασθέντα καὶ ἀναπτυχθῇ καὶ βελτιωθῇ ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία τῆς; ἄλλως τε ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Λατινῶν καὶ Κενταύρων, δὲν πρέπει νὰ ἰδρυθῇ καὶ ἵπποφορβεῖον, τὸ ὅποῖον οὐ μόνον νὰ πλουτίζῃ αὐτὴν, ἀλλὰ νὰ ἐπαρκῇ εἰς ἀπάσας τὰς ἀνάγκας μας καὶ αὐτὰς τὰς στρατιωτικὰς ἀκόμῃ καὶ νὰ μὴν εὕρισκόμεθα, καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, εἰς τὴν θέσιν ἐν ᾗ ἐσχάτως εὐρέθημεν; (Ὡστε οἱ ἐκ τοῦ προχείρου πορμηθευταὶ ἵππων νὰ μᾶς φέρωσι καὶ πωλῶσιν ὅλους τοὺς εἰς Εὐρώπην ἀχρήστους ἵππους καὶ ὅταν δὲν ἔχωσι τὸ ἀπαιτούμενον ὕψος, νὰ ἀναγκάζωνται οἱ δυστυχεῖς νὰ τοῖς προσθέτουσι τὰ κούνια ἐκ χονδροχάρτου); Ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς παντοῦ καὶ πάντοτε καταλλήλως καὶ ἐπιτυχῶς διενεργουμένη, κάμνει θαύματα, τὰ δὲ ἀποτελέσματα αὐτῆς, εἰσὶ μυθώδη. Εἰς Βαβυλῶνα ἄλλοτε, ὁ σίτος ἀπέφερε 200 — 300 (1) τὰ λείψανα ὁμῶς τῶν υδραυλικῶν ἔργων τῆς χώ-

(1) Ἡρόδοτος Βιβλ. I. 193.

ρας ταύτης μᾶς εκπλήττουσι καὶ σήμερον ἔτι. Ἐν Κίνα ἐλαχίστη ἔκτασις, ἐνὸς μόλις στρέμματος, τρέφει ὁλόκληρον οἰκογένειαν, οἱ περιηγῆται δὲ πάσης ἐποχῆς, βεβαιοῦσιν ὅτι οὔτε σπιθαμὴ γῆς μένει ἀκαλλιέργητος.

III.

Ὁ σιδηρόδρομος τῆς Λαριίδης.

Τὴν ἐμπορικὴν, τὴν γεωργικὴν, τὴν βιομηχανικὴν, τὴν στρατηγικὴν καὶ πᾶσαν ἄλλην σημασίαν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ταύτης, εἶναι περιττὸν νὰ ἀναπτύξωμεν καὶ σήμερον ἐνταῦθα (1), διότι ἡ σημασία αὐτῆς εἶναι οὐ μόνον πασίγνωστος, ἀφοῦ εἶναι ἡ μεγάλη ἀρτηρία τοῦ κράτους, τὰ δὲ μέσα τῆς συγκοινωνίας εἶναι ὁ μεγαλύτερος μοχλὸς τῆς προόδου παντὸς τόπου, ἀλλὰ καὶ ἅπασαι αἱ κυβερνήσεις ἀναγνωρίζουσαι τὴν ἀλήθειαν ταύτην, προσεπάθησαν νὰ ἐκτελέσωσι τὴν σπουδαίαν ταύτην ἀνάγκην τοῦ τόπου. Ἡ κυβέρνησις μάλιστα Τρικούπη κατώρθωσε νὰ συνομολογήσῃ εἰδικὸν δάνειον ὑπὲρ τῆς κατασκευῆς τῆς γραμμῆς ταύτης, ἀλλὰ παραχωρήσασα τὴν κατασκευὴν ταύτης, διὰ μωρᾶς συμβάσεως εἰς ἀγγλικὴν κακῆς πίστεως Ἑταιρίαν, ἀφοῦ ἐντὸς ὀλίγου ἐξεμύζησεν αὕτη ὅ,τι ἡδύνατο, ἀπῆλθεν, ἐγκαταλείψασα οὐκ ὀλίγα χρέη, ὧν τινα ἐπλήρωσεν ἡ

(1) Περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐμπορίου σελ. 148.

κυβέρνησις· καὶ ὁμως ἡ ἀγγλικὴ ἐταιρία παραπονεῖται ἐναντίον ἡμῶν ἐπὶ ἀδικίᾳ. Τὸ ὑπόλοιπον τοῦ δανείου ἐσπευσε λαθροχειρικῶς ἡ κυβέρνησις αὕτη νὰ καταβροχθίσῃ, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα. Πᾶσα λοιπὸν κυβέρνησις πρέπει νὰ σπεύσῃ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ἔργου, ἀρχίζουσα πάραυτα τὰς ἀναγκαίας διαπραγματεύσεις διὰ τὴν ἔνωσιν μετὰ τῶν τουρκικῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ κατὰ συνέπειαν τὴν ἄμεσον μετὰ τῆς Εὐρώπης συγκοινωνίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ Τουρκία, εὐτυχῶς φαίνεται λίαν εὐδιάθετος πρὸ πολλοῦ. Ἄς ἀρχίσῃ δὲ ἡ ἀποπεράτωσις τῆς γραμμῆς ταύτης μέχρι Λαμίας, ἥ καὶ Λεβαδείας, διότι τὰ κυριώτερα ἔργα τῆς ἀποστάσεως ταύτης, ἰσὶ τετελεσμένα κατὰ μέγα μέρος, καταστρέφονται ὁμως καθ' ἑκάστην, στεροῦντα ἅμα καὶ τῶν εὐεργετημάτων τῆς συγκοινωνίας τοὺς κατοίκους τῶν μερῶν τούτων.

Ἡ κυβέρνησις, ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ τῆς γραμμῆς ταύτης, ἐξ ἧς ἡ Ἐταιρία τῆς Κωπαίδος θὰ ὀφελῇ σπουδαίως, πρέπει νὰ σπεύσῃ νὰ λύσῃ τὰ ἐκκρεμῆ ζητήματα τῆς Κωπαίδος. 1) Νὰ προστατεύσῃ τὴν ἐταιρίαν ἀποτελεσματικῶς καὶ ὀριστικῶς ἀπὸ τὰς ἰδανικᾶς, μωρᾶς καὶ γελοίας ἀπαιτήσεις τῶν Μαρτιναιῶν καὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς, ἀναλαμβάνουσας τῆς Ἐταιρίας τὸ πολὺ πολὺ προτιμήσεις τινὰς ὑπὲρ αὐτῶν, διὰ τὰς πρὸς τὰ μέρη των γαίας. 2) Νὰ υποχρεώσῃ ἀμέσως τὴν Ἐταιρίαν νὰ περατώσῃ τὰ ἔργα τῆς ἀποξηράνσεως, διότι ἂν καὶ πρὸ πολλοῦ ἡ Κωπαῖς ἀπεξηράνῃ καὶ παρεδόθῃ ἐπισήμως εἰς τὴν κυβέρνησιν, πράγματι ἐξακολουθεῖ νὰ λιμνάζῃ εἰς τινὰ μέρη καὶ ἀπαιτεῖται περὶ

τὸ ἑκατομμύριον διὰ νὰ ἀποξηρανθῇ πραγματικῶς, καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑποχρεωθῇ νὰ διατηρῇ ἐν ἀρίστη καταστάσει, ὅλα τὰ ἔργα τῆς ἀποξηράνσεως· χάριν δὲ ψωροοικονομιῶν τινων, νὰ μὴν καταστρέφῃ τὴν περιουσίαν τῶν ἐνοικιαστῶν, ὡς κατὰ τὴν περυσινὴν πλημμύραν τοῦ 1896 — 7 συνέβη, ἡ ὁποία ὀφείλεται εἰς τὴν κακὴν ἐκτέλεσιν καὶ διατήρησιν τῶν ἔργων τῆς, καὶ εἰς τὸ ἀκατάλληλον καὶ ἀνεπαρκὲς προσωπικόν τῆς καὶ ὅχι εἰς θεομηνίαν. 3) Νὰ ὑποχρεώσῃ τὴν Ἑταιρίαν, ὡς καὶ τοὺς ἔχοντας δικαιώματα ἀντιπάλους τῆς γείτονας, νὰ λύσωσι τὴν ἐκκρεμὴ διαφορὰν τῶν, ἔνεκα τῆς ὁποίας ζημιοῦνται ἀμφοτέρω τὰ μέρη, ἐν ἀνάγκῃ δέ, ἄς φανῇ καὶ ὀλίγον γενναία ἡ Ἑταιρία, ἀφοῦ ἡ Κωπαῖς, χάρις εἰς τὰς προκομμένας κυβερνήσεις μας, εὐγῆκεν ἀπὸ 180, — 240 χιλ. στρ. Οἱ ἐνδιαφερόμενοι λέγουσιν ὅτι ἐδαπάνησαν πολλὰ, καὶ ὅτι οἱ μέτοχοι ἀκόμη δὲν ἔλαβον μέρος. Εἰς τοῦτο βεβαίως δὲν πταίει, οὔτε ἡ λίμνη, οὔτε ὁ τόπος, ὁ ὁποῖος χάριν τῶν ἐλπιζομένων ἀποτελεσμάτων, ὑπεβλήθη γενναίως εἰς τόσας θυφίας, καὶ ἀντὶ νὰ ἀπολάβῃ τῶν εὐεργετημάτων τῆς ἀποξηράνσεως, τοῦλάχιστον πρὸ δεκαετίας, στερεῖται αὐτῶν καὶ σήμερον ἔτι. Ἡ Ἑταιρία δὲ πρέπει ἐπίσης νὰ ὑποχρεωθῇ νὰ διατηρῇ πρότυπον ἀγροκῆπιον *ferme modèle*, πρὸς διδασκαλίαν τῶν ἐνοικιαστῶν, καὶ τοῦτο δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἄνευ αὐξήσεως τῶν δαπανῶν τῆς.

IV.

Τὸ ναυτικόν.

Οὐδέποτε πρέπει νὰ λησμονῶμεν τὸ τοῦ Θουκυδίδου (1) : «Τὸ δὲ ναυτικὸν τέχνης ἐστίν, ὥσπερ καὶ ἄλλο τι, καὶ οὐκ ἐνδέχεται, ὅταν τύχῃ, ἐκ παρέργου μελετᾶσθαι, ἀλλὰ μάλλον μὴδὲν ἐκεῖνο πάρεργον ἄλλο γίνεσθαι». Ἡ Ἑλλάς ἔχει παράλια ἐκτάσεως 5,120 χμ. ἐπὶ ἐμβαδοῦ 50,133 χ.μ. τετρ. (ἄνευ τῶν νέων ἐπαρχιῶν, ἐνῶ ἡ Ἀγγλία, ἡ μάλλον ναυτικὴ χώρα τοῦ κόσμου, ἔχει παράλια μήκους 3,702 χμ. ἐπὶ ἐμβαδοῦ 313,675 χιλ. τετρ. Ἡ Γαλλία μετὰ τῆς Κορσικῆς 3,756 ἐπ' ἐμβ. 582,575, ἡ δ' Ἰταλία μετὰ τῆς Σικελίας καὶ τῆς Σαρδικῆς 2,742 χιλ. ἐπ' ἐμβ. 296,012), ὥστε ἐὰν θεωρήσωμεν ὅτι ὁ κυριώτερος λόγος τῆς ναυτικότητος ἔθνους τινὸς εἶναι ἡ ἐκτασις τῶν παραλίων αὐτοῦ, τότε ἡ Ἑλλάς εἶναι 8 1)2 φορὰς ναυτικωτέρα τῆς Ἀγγλίας, 11 φορὰς ναυτικωτέρα τῆς Ἰταλίας καὶ 14 1)2 φορὰς ναυτικωτέρα τῆς Γαλλίας. Ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ἀποδοθῇ σημασία εἰς τὸ μῆκος τῶν παραλίων ἔθνους τινός, εἶναι μεγίστη, ὅταν εἰς ταῦτα προσθῶμεν τὰ διάφορα καταφύγια, τοὺς ὅρμους, τοὺς λιμένας, τοὺς κόλπους, τοὺς πορθμούς, τὸν μοναδικὸν κόλπον (τῆς Κορίνθου) τοῦ κόσμου, τὸ ἐπιχειρηματικὸν τῆς Ἑλλ. φυλῆς, τὴν οἰκονομίαν, τὴν ὀλιγάρκειαν καὶ τὴν νηφαλιότητα τῶν τε ναυτῶν καὶ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν, καὶ τόσας ἄλλας ιδιότητας αὐτῆς, καὶ μάλιστα τὸ ἐμπορικὸν καὶ ναυτικὸν πνεῦμα καὶ

(1) Βιβλ. Α' 1 2.

τὴν στοργὴν καὶ ὑπερηράνειαν, ἣν δικαίως δι' αὐτὸ αἰσθανόμεθα, διότι μᾶς ἐπλούτισε, μᾶς ἀπηλευθέρωσε καὶ ἐδόξασεν. Ἄλλως τε τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, μέρος τῆς Μεσογείου καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ Εὐξείνου Πόντου κατοικεῖται ὑφ' Ἑλλήνων, οἵτινες θὰ προτιμήσωσι πάντοτε τὴν Ἑλληνικὴν ναυτιλίαν. Τὸ ζήτημα τῆς ἰστιοφόρου καὶ ἀτμοκινήτου ναυτιλίας, οὐ μόνον ἐλύθη πρὸ πολλοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς, πρὸ εἰκοσαετίας σχεδόν, ἀρκετὰ περὶ αὐτοῦ ἐγράψαμεν (1), ὥς καὶ περὶ τοῦ ζητήματος τῶν ξυλίνων καὶ σιδηρῶν πλοίων. Καὶ ὅμως μ' ὅλα ταῦτα, ἕνεκα τῆς τεραστίου ἀναπτύξεως τοῦ ναυτικοῦ ἐν ἀπάσαις ταῖς πεπολιτισμέναις χώραις, τὸ ναυτικὸν μας πᾶσχει, διὰ νὰ μὴ εἴπωμεν ὅτι φθίνει καὶ πρέπει ἅπαντες, ἐν ὅσῳ εἶναι ἔτι καιρὸς, νὰ δώσωμεν αὐτῷ γενναίαν τινὰ ὥθησιν, διότι ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτῶνται τὰ πάντα.

Εἶδομεν ὅτι ὑπὸ ναυτικὴν ἔποψιν ἠγνοήθημεν ἐκτάκτως ὑπὸ τῆς φύσεως, τὰ φυσικὰ δὲ καὶ εἰδικὰ προσόντα τοῦ Ἑλλήνος καθιστῶσιν αὐτὸν μοναδικὸν ναύτην· ἀλλ' ἂν ἄλλοτε ταῦτα, μὲ πείραν ἐτῶν τινῶν, ἤρκουν νὰ καταστήσωσι πάντα Ἑλλήνα πρῶτον ναύτην τοῦ κόσμου, σήμερον ὁ ἀτμός, οἱ ἄνθρακες, ὁ σίδηρος, ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ εὐθηνία τῶν κεφαλῶν, μᾶς ἔθεσαν εἰς ἀπόστασιν πολλῶν παρασαγγῶν, ἀπὸ τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη (2). Χωρὶς νὰ λάβωμεν

(1) Περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐμπορίου σελ. 197

(2) Ἡ ἐξέλιξις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς προόδου εἶναι ἀδύνατος ἄνευ συναγωνισμοῦ καὶ τῆς πρὸς τὰ πρόσω ἐλπίδος· ἄνευ τῆς αἰσιοδοξίας ταύτης ἅπαντα τὰ φυσικὰ προϊόντα θὰ περιωρίζοντο ἐν τῇ χώρᾳ ἑνθα

ὕπ' ὄψιν τὸν πληθυσμὸν καὶ τὸν πλοῦτον αὐτῶν, ἅτινα διὰ τὸ ἐμπορικὸν ναυτικόν, ἔχουσι μεγάλην σπουδαιότητα, ἅπειρον δὲ διὰ τὸ πολεμικόν. Τί ποιητέον;

Πρέπει νὰ σχηματισθῇ μεγάλη τις Ἐπιτροπὴ ἐκ καταλλήλων προσώπων ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως καὶ νὰ μελε-

πρῶτον ἀνεφάνησαν, ὡς καὶ αἱ πλεῖστοι τῶν τεχνῶν καὶ ἐφευρέσεων ἔνθα πρῶτον ἐγένοντο γνωσταί. Πῶς θὰ ἐξεπολιτίζετο ἡ Ἑλλὰς ἐὰν κατ' ἀρχὰς δὲν ἐτόλμα νὰ μιμηθῇ τοὺς Φοίνικας, ἀκολουθῶς δὲ καὶ νὰ τοὺς ὑπερβάλῃ ἀντιμετρουμένη. Κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας, χωρὶς νὰ ἑμιλήσωμεν διὰ τὸ ναυτικὸν τῆς Ἰσπανίας, τῆς Ὀλλανδίας, Πορτογαλλίας, καὶ τῶν Σκανδιναυικῶν χωρῶν, τὸ ναυτικὸν τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας, τῶν ἰταλικῶν δημοκρατιῶν καὶ μάλιστα τῆς Βενετίας, ἦσαν κολοσσιαῖα ἀπέναντι ἡμῶν καὶ ὅμως, καίτοι διατελοῦντος ἐν δουλείᾳ, τὸ Μεσολόγγιον εἶχεν ὁλόκληρον στόλον ἐκ 48 πλοίων 5,590 τόννων· τὸ Ἀνατολικὸν εἶχεν 27 πλοῖα 3835 τόννων. Ὁ Λ. Κατσώνης κατὰ τὸ 1788 εἶχε 18 πολεμικὰ πλοῖα, δι' ὧν κατετρόπωσε πλεόν ἢ ἅπαξ τὸ τουρκικὸν ναυτικόν· τὸ 1813 αἱ ναυτικαὶ νῆσοι μετὰ τινων ἄλλων ναυτικῶν πόλεων ἐκέκτηντε 615 πλοῖα 153,580 τόννων μὲ 37,526 ναυτῶν καὶ 5,878 πυροβόλων. Ἀλλὰ πρὸ 30 ἐτῶν ὅταν ἡ Τουρκία εἶχε στόλον κραταιὸν διοικούμενον ὑπὸ τοῦ Χόβαρτ καὶ ἄλλων ξένων ναυτικῶν, διεσχίζομεν τὸν στόλον αὐτῆς δι' ἀσθενῶν καὶ ἀναξίων λόγου πλοίων, διοικουμένων ὅμως ὑπὸ λεοντοθύμων Σουρμελίδων καὶ ἐτροφοδοτούμεν καὶ τὴν τότε αἰμάσσουσαν ἀτυχῇ νύμφην τῆς Μεσογείου. Ὅταν δὲ μετὰ τινα ἔτη ὁ Ἰσμαήλ πασσᾶς τῆς Αἰγύπτου ἐσχέπετο νὰ ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοῦ Σουλτάνου, εἰς τὸν Σουρμελὴν ἠθέλησεν νὰ ἀναθέσῃ τὴν διοίκησιν τοῦ στόλου του. Ὅταν ὁ Μιαούλης, μὲ ἀνάξια λόγου ἐμπορικὰ πλοῖα, κατεναυμάχει τοὺς φοβεροὺς στόλους τῆς Τουρκίας, καὶ ὁ Κανάρης μὲ μίαν λέμβον ἐπυρπόλει ἐν τῷ λιμένι τῆς Χίου τὴν τουρκικὴν ναυαρχίδα, δὲν ἐβασίζοντο ἐπὶ τῶν ἀναξίου λόγου σκαφῶν των, ἢ εἰς τὰ πυροβόλα των, ἀλλ' εἰς τὴν φιλοπατρίαν αὐτῶν μόνον καὶ εἰς τὴν γλυκεῖαν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως, τῆς καθήμεραν τότε σφαγιαζομένης πατρίδος των; Ὡστε τὸ πᾶν ἔγκειται εἰς τὴν ἀπόφασιν, τὴν θέλησιν καὶ τὴν ἐλπίδα.

τήση τὸ ζήτημα τοῦτο σπουδαίως, αἱ δὲ προσπάθειαι αὐτῆς νὰ τείνωσιν εἰς τὸν σχηματισμὸν μιᾶς μεγάλης ἀτμοπλοϊκῆς Ἑταιρείας, ἐν ἣ νὰ συμπεριληφθῶσι πᾶσαι αἱ ὑπάρχουσαι ἀτμοπλοῖκαι Ἑταιρίαι, ὡς καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἀτμόπλοια, ὅσα εἶναι εἰς κατάστασιν, νὰ χρησιμοποιηθῶσι δεόντως, τὰ δὲ λοιπὰ Ἑταιριῶν τε καὶ ἰδιωτῶν, ἃς χρησιμοποιηθῶσι διὰ τὴν ἀκτοπλοῖαν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, ἐνθα ἡ μεγάλη Ἑταιρία δὲν θὰ προσεγγίζη. Ἀφοῦ σχηματισθῇ μία ἀτμοπλοϊκὴ μεγάλη Ἑταιρία μὲ ἐπαρκῆ κεφάλαια καὶ χρησιμοποιηθῶσιν τῶν παλαιῶν τὰ ἀτμόπλοια, προσλαμβανόμενα κατὰ δικαίαν ἐκτίμησιν, ὡς καὶ πᾶν ὑλικὸν αὐτῶν καὶ ἡ ἀξία ἀπάντων τούτων καταλογισθῇ εἰς μετοχάς, νὰ παραγγεληθῶσιν, ἢ νὰ ἀγορασθῶσιν καὶ ἄλλα ἀτμόπλοια νέα, ἐνθὺντα ὅσον ἔνεστι περισσότερον ἐν ἑαυτοῖς, τὰς σημερινὰς προόδους τῆς ναυπηγίας δι' ἀτμόπλοια ταχυδρομικά. Νὰ σχηματισθῇ ἀμέσως δρομολόγιον διὰ τὴν σπουδαίαν ἀκτοπλοῖαν τοῦ Ἑλλ. κράτους, ἐγκαταλειπομένης τῆς λοιπῆς ἐπενσιώδους δι' ὅλα τὰ λοιπὰ ἀτμόπλοια, τὰ ὅποια δὲν θὰ προσληφθῶσιν εἰς τὴν νέαν διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν ἀπάσης τῆς Μεσογείου, τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου· τὸ δρομολόγιον τοῦτο νὰ τελῇ πάραυτα εἰς ἐνέργειαν. Ἀκολουθῶς νὰ μελετηθῇ, ἂν πρέπη εἰς τὸ μέλλον νὰ ἐκμεταλλεuthῶσιν αἱ πρὸς τὸν Νέον Κόσμον γραμμαί, καὶ αἱ πέραν τοῦ Σουεῦ θάλασσαι. Ὅταν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν δύναμιν καὶ τὸν πλοῦτον τῶν ὑφισταμένων ἀτμοπλοϊκῶν ἑταιριῶν καὶ τὴν πελατείαν αὐτῶν, ὑποθέτει ὅτι δὲν δυνάμεθα ἀμέσως νὰ ἐκμεταλευθῶμεν ταύτας, ἀλλὰ μόνον τὰς πέραν τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Σουεῦ θαλάσσας· διὰ τοῦτο ὁμως δὲν πρέπει οὐδαμῶς

νὰ ἀποθαρρυνθῶμεν ἀλλὰ νὰ ἐργασθῶμεν πλήρεις ἐλπίδων. Νὰ σχηματισθῇ μέγα ναυπηγεῖον ἐν Περαιεῖ, οὔτινος νὰ μετέχῃ ἡ Ἑταιρία μὲ τὸ ὅποῖον καὶ νὰ συμβληθῇ αὕτη διὰ πάσας τὰς ἀνάγκας τῆς, παραγγέλλουσα ὅμως κατ' ἀρχὰς καὶ πρὸς ἄλλα ἐργοστάσια, ἀτμόπλοια, ὧν τύπος νὰ ληφθῇ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἢ ἀγορασθησομένων ἀτμοπλοίων, διότι ἐκ τὸς ἄλλων ἐθνικῶν λόγων, νομίζω ὅτι θὰ στοιχίζωσιν καὶ εὐθιγότερα. Εἶνε περιττὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν ὅ,τι καὶ ἄλλοτε, ὅτι ἅπαντα τὰ ὑλικά τὰ χρησιμεύοντα εἰς τε τὴν κατασκευὴν καὶ ἐπιδιόρθωσιν οἰωνδῆποτε πλοίων πρέπει νὰ ᾧσιν ἐλεύθερα τελῶν κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν.

Εἶναι περιττὸν νὰ ἀποδείξω ὅτι χεῖρες ὑπάρχουσιν ἀρκεταὶ καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ νέα Ἑταιρεία δύναται νὰ εὕρῃ οὐ μόνον ἀρκετὸν προσωπικόν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκλέξῃ τοὺς ἀρίστους ἀπὸ τοῦ, ναύτου μέχρι τοῦ ἀνωτέρου διευθυντοῦ, ἤτοι ναυτόπαιδας, ναύτας, πλοιάρχους καὶ ὑποπλοιάρχου, μηχανικοὺς, ἱατροὺς, τροφοδότας, μαγείρους, θαλαμηπόλους, προμηθευτάς, κλητῆρας, ὑπηρέτας, ὑπαλλήλους ταμίας, λογιστάς, γραμματεῖς, πράκτορας, διευθυντάς καὶ συμβούλους· τὸ δυσκολώτερον πάντων θὰ ἦναι ἡ ἐξεύρεσις τῶν μετοχῶν, διότι δυστυχῶς ἡ κακὴ διεύθυνσις καὶ ἡ ἀκηδία ὡς πρὸς πᾶσαν μετοχικὴν Ἑταιρίαν τῶν τε διευθυνόντων

(1) Π.Χ. "Ὅλα τὰ ἀτμόπλοιά μας δὲν ἔχουσι μηχανὰς τριπλῆς ἐκτονώσεως (triple expansion) οὕτω δὲ οὐ μόνον χάνεται μέρος τῆς δυνάμεως καὶ κατὰ συνέπειαν τῆς ταχύτητος, ἀλλὰ καὶ τοῦ χρόνου. Ἡ διαφορὰ δὲ τῆς ἐπὶ πλέον τιμῆς τῶν μηχανῶν τούτων, οὐ μόνον συμψηφίζει πᾶσαν ἄλλην διχοφοράν, ἀλλὰ καὶ τὴν καθιστᾷ κατὰ συνέπειαν εὐνοώτεραν.

καὶ κυβερνήσεων ἐφάνη τόσον ἀπαθής, ἀδιάφορος καὶ ἀμελής, ὥστε σπανίως προσωπικὸν οἰασθήποτε Ἑταιρίας ἐξετέλεσε τὸ καθήκον του· πᾶσα δὲ Ἑταιρία, ὅσον καλὴ καὶ ἂν ὑποτεθῇ, ὅταν τὸ προσωπικὸν αὐτῆς θεωρῇ τὴν ἐργασίαν, ἢ ὅποια τῷ ἀνετέθη, πάρεργον, διὰ τὸ μὴ εἶπω ἀγαρείαν, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ὀρθοποδήσῃ; Εἶνε δὲ περιέργον ὅτι πᾶς Ἕλληγ συνήθως, καίτοι ἄνευ εἰδικότητος ἐπιτυχῶς, οἰονδήποτε ἔργον καὶ ἂν ἐπιχειρήσῃ καὶ ὁμῶς λάβετε τὸν ἱκανώτερον τῶν Ἑλλήνων, καὶ κάμετέ τον δημόσιον, ἢ Ἑταιρίας μετοχικῆς, ὑπάλλληλον, θὰ ἀφομοιωθῇ ἐντὸς ὀλίγου μὲ τοὺς ἄλλους. Τοῦναντίον λάβετε τὸν χειρότερον τοῦ δημοσίου ἢ Ἑταιρίας ὑπάλλληλον καὶ ἀφήσατέ τον νὰ ἐργασθῇ διὰ τὸν ὅμιλόν του· εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ προκόψῃ. Ἡ ἐν τοῖς δημοσίοις λοιπὸν ἀκηδία καὶ ἀμέλεια ἐξ ἀνάγκης προσβάλλει τοὺς νεύληδας ἀφοῦ ἄλλως τε, ἢ προαγωγή των, ἀξαρτᾶται, ὅχι ἀπὸ τὸν ζῆλον, τὴν ἱκανότητα, ἢ τὴν τακτικὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων των, ἀλλ' ἀπὸ τὰ μέσα, ἅτινα ἕκαστος αὐτῶν διαθέτει (1). Αἱ καταχρήσεις εἰς τὰς Ἑταιρίας ἐν γένει δὲν εἶναι ἄγνωστοι καὶ μάλιστα εἰς τὰς ἀτμοπλοϊκὰς Ἑταιρίας. Ἐσχάτως γνωστότατός τις ἡθοποιός, ἀρκετὰ ἡλικιωμένος, μᾶς ἔλεγεν, ὅτι δὲν ἐν-

(1) Τὸ καλῆτερον μέσον τῆς διορθώσεως τοῦ κακοῦ τούτου θὰ ᾖναι ἅπαντες οἱ ὑπάρχοντες ὑπάλλληλοι νὰ εὐρίσκωνται πάντοτε καὶ ἐγκαίρως, κατὰ τὴν κεκανονισμένην ὥραν, εἰς τὴν θέσιν των. β'. Ἐκαστος αὐτῶν νὰ ὑποχρεοῦται νὰ ᾖ καὶ πάντοτε ἐνήμερος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, πᾶς παραβάτης δὲ τούτων, μετὰ τὰς δεούσας παρατηρήσεις καὶ ἐπιβολὴν 1-3 προστίμων νὰ παύηται. γ'. Οἱ ἀπονήσκοντες καὶ παύεμενοι νὰ μὴν ἀντικαθίστανται, εἰ δὲ περὶ τοῦ νὰ μετατεθῶσιν — διότι οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι

θυμεῖται νὰ ἐπλήρωσέ ποτε ναῦλον ἐκ Σύρου μέχρι Πειραιῶς καὶ πολλοὶ γνωρίζουσι βεβαίως τοῦτο ἐκ πείρας. Τί δὲ συμβαίνει μὲ τὴν τιμὴν τῶν εἰσιτηρίων καὶ μάλιστα ἀπό τινος, εἶναι ἀγνός. Καὶ ὅμως ἡ διόρθωσις τοῦ κακοῦ τούτου δὲν εἶνε οὔτε ἀδύνατος, οὔτε ἄγνωστος ἐν Ἑλλάδι, ἀφοῦ εἰς πράγματα πολὺ δυσκολώτερα, λεπτότερα καὶ ἐν γένει ποταπὰ δὲν χωρεῖ κατάχρησις· π. χ. οἱ ὑπνέται τῶν ἐν Ἀθήναις καφενείων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καταχρασθῶσι τὴν πώλησιν τῶν καφέδων κλπ. οὔτε οἱ ὑπάλληλοι τῶν τροchioδρόμων τὴν τιμὴν τῆς πωλήσεως τῶν εἰσιτηρίων, οὔτε οἱ τῶν σιδηροδρόμων. Ἀφοῦ λοιπὸν προκειμένου περὶ δεκαρῶν, ἡ ἐξέλεγχις εἶναι δυνατὴ, καὶ ἐντὸς ἐλαχίστων λεπτῶν, προκειμένου περὶ ἑκατοντάδων δραχμῶν, ὅταν μάλιστα ὑπάρχῃ χρόνος πολλαπλάσιος, ἤτοι ὥρων καὶ ἡμερῶν, ἡ ἐξέλεγχις δὲν εἶναι δυνατὴ ; ἄρα λείπει ἡ θέλησις καὶ ἐπικρατεῖ ἡ συναλλαγή.

Διὰ τοιαύτης Ἀτλοπλοϊκῆς Ἑταιρίας θ' ἀναπτυχθῇ ἡ ναυπηγεία, αἱ βοηθητικαὶ αὐτῆς τέχναι καὶ οἱ δι' αὐτάς καταλλήλοι ἄνθρωποι. Ἡ ναυτιλία θ' ἀνυψωθῇ εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτῇ θέσιν, μυριάδες νέων πάσης κοινωνικῆς τάξεως θὰ εὕρωσιν ἐργασίαν καὶ ἐπάγγελμα, καὶ ἀφοῦ δι' αὐτῆς πλουτίσωμεν, δυνάμεθα οὐ μόνον νὰ ἐκπληρώσωμεν πάντας τοὺς πόθους μας καὶ αὐτάς τὰς ἐλπίδας μας, ἀλλὰ

τὸ τέταρτον, ἥ τὸ τρίτον ἐν γένει τῶν ὑπαλλήλων, ἀρκεῖ διὰ τὴν ὑπάρχουσα ὑπηρεσίαν, ὥστε ἄνευ αὐξήσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ, νὰ αὐξηθῇ ἐν γένει ὁ μισθὸς τῆς ὑπαλληλίας, ὃ ὅποιος εἶναι οὐ μόνον ἀνεπαρκής, ἀλλ' ἴσως καὶ τὸ κυριώτερον κῆτιον τῆς οἰκτρᾶς ταύτης καταστάσεως.

καὶ νὰ δοξασθῶμεν. Διὰ τῆς ναυτιλίας λοιπὸν πρόκειται νὰ τοποθετήσωμεν τὸν κυριώτερον πληθυσμὸν τῶν παραλίων ἢ τῶν ναυτικῶν νήσων μας, δι' αὐτῆς πρόκειται ν' ἀποκτήσωμεν ἐπάγγελμα, ὅπερ οὐ μόνον νὰ ἀγαπῶμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑπερηφανευόμεθα δι' αὐτό, διότι δι' αὐτοῦ θὰ πλουτίσωμεν, θὰ ἀναπτύξωμεν τὰς μετὰ τῶν δούλων ἀδελφῶν ἡμῶν σχέσεις μας, καὶ θὰ συμπήξωμεν τὸν Ἑλληνισμόν. Πᾶσα λοιπὸν ἐλληνικὴ κυβέρνησις, πρέπει νὰ ἔχῃ ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ τὴν ναυτιλίαν μας καὶ νὰ θεωρῇ αὐτὴν ἱεράν, χωρὶς ὁμῶς καὶ νὰ τὴν διαφθείρῃ, δι' ὃ καὶ ἀπ' αὐτὴν ζητοῦμεν ὥστε, ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ναυτικοῦ, ἅμα ἐξέρχονται τῆς Ναυτικῆς Σχολῆς, νὰ ὑπηρετῶσι τοῦλάχιστον ἐπὶ 2—3 ἔτη, μὲ πλήρεις τὰς ἀποδοχὰς αὐτῶν, τρεφόμενοι μόνον ὠρεᾶν ἀπὸ τὰ ἀτμόπλοια, μὲ τὰ ὅποια θὰ ταξειδεύωσιν· οἱ ἐκ τῶν ναυτικῶν νήσων στρατεύσιμοι, νὰ διανύωσι μέρος τῆς θητείας των ἐπὶ τῶν ἀτμοπλοίων, καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου θὰ ἀποκτήσωμεν ναύτας καὶ ἀξιωματικούς. Ἐπιτροπὴ δεόντως κατηρτισμένη, ἐκ καταλλήλων προσώπων, νὰ ἐπιθεωρῇ τὰ ἀτμόπλοια εὐσυνειδότως, ἀλλ' αὐστηρῶς καὶ συχνὰ νὰ ἀπαιτῇ τὴν διόρθωσιν παντὸς ἀτόπου καὶ τὴν ἐνκαλῇ καταστάσει διατήρησιν αὐτῶν. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ ἀτμόπλοια ταῦτα, ὅσα τοῦλάχιστον θὰ κατασκευασθῶσι, δεόν νὰ ληφθῇ φροντίς, ὥστε νὰ ἦναι δυνατόν νὰ χρησιμεύσωσι καὶ ἐν πολέμῳ καὶ νὰ δύνανται νὰ ἐκπληρώσωσι τὴν ἀνάγκην ταύτην ἐν μέρει, ἂν ὅχι ἐξ ὀλοκλήρου· οὕτω θὰ κατορθώσωμεν νὰ ἔχωμεν καὶ ναυτικόν, τὸ ὅποion καλῶς διευθυνόμενον καὶ ἀναπτυσσόμενον, νὰ δύναται ἡμέραν τινά, οὐ μόνον νὰ ἐξέλθῃ καὶ εἰς τὸν Ὠκεανὸν καὶ νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὰς γραμ-

μάς αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ τὸν ἐχθρὸν ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης. Ἀλλὰ πῶς νὰ ἀρχίσῃ τοιαύτῃ ἐθνοσωτήριος ἐργασία, ἀφοῦ τοσάκις περιεφρονήσαμεν καὶ ἐποδοπατήσαμεν αὐτήν, ἀφήσαντες τοὺς μόχθους καὶ ἰδρωτάς μας, εἰς τὴν πλεονεξίαν καὶ ἀρπαγὴν ἐπιτηδείων τινῶν; Ὁ βασιλεὺς ἄς καλέσῃ ἅπαντας τοὺς κεφαλαιούχους καὶ πλουσίους τῶν Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς καὶ ἄς εἴπῃ πρὸς αὐτοὺς ὅτι πρόκειται περὶ ἀναστάσεως τῆς ἑλλην. ναυτιλίας· διὰ τὸ ἐθνοσωτήριον δὲ τοῦτο ἔργον πρῶτος αὐτὸς μετὰ τῆς βασιλίσσης, τοῦ Διαδόχου, καὶ τῶν βασιλοπαίδων νὰ ἐγγραφῇ διὰ γενναῖον ποσόν. Διὰ τῶν πρέσβειων δέ, ἀπεσταλμένων καὶ προξένων, νὰ γείνῃ ἀνάλογόν τι εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας, ὑπὲρ τῆς ἐγγραφῆς τοῦ μετοχικοῦ τούτου κεφαλαίου τῆς ἀτμοπλοϊκῆς ἐταιρίας, οὗτινος μέρος μόνον νὰ κατατεθῇ, τὸ δὲ ὑπόλοιπον, καθ' ὅσον θὰ αὐξάνῃ ὁ στόλος τῆς Ἑταιρίας καὶ αἱ ἐργασίαι αὐτῆς. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους ἡ ἐθνικὴ αὕτη ἐργασία, δι' ἣν ἔχομεν τόσα ἠθικὰ κεφάλαια καὶ τόσας ἰδιότητες, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ προκόψῃ καὶ εὐδωθῇ (1).

(1) Μετὰ πολλῆς χαρᾶς μαρτυροῦμεν ὅτι πρὸ τίνος διενεργεῖται συνενόησις μεταξὺ τῶν ναυτικῶν μας καὶ μεγάλου τινὸς ἑλληνικοῦ οἴκου ἐν Λονδίνῳ, πρὸς σχηματισμὸν ἀτμοπλοϊκῆς Ἑταιρίας καὶ εἰς τοὺς ὅρους τῶν διαπραγματεύσεων οἱ συμβληθησόμενοι εἰσὶ σύμφωνοι. Διαφωναίαι τινὲς ἐγενήθησαν κατὰ τὰς διατυπώσεις, αἱ ὁποῖαι θίγουσαι τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν, ἐμποδίζουσι τοὺς ναυτικούς μας, εἰς τὴν παραδοχὴν τῶν ὥρων, ἐξ ἄλλου μέρους ὅμως καὶ ὁ ἑλληνικὸς ἐμπορικὸς οἶκος, ὑπὸ ἐμπορικὴν ἔποψιν δὲν ἔχει ἄδικον· ἐλπίζομεν καὶ εὐχόμεθα ἀπὸ καρδίας νὰ ἐξευρεθῶσι τὰ κατάλληλα μέτρα καὶ μέσα πρὸς ἐξασφάλισιν καὶ ἱκανοποίησιν

ΜΕΡΟΣ Β'

I.

Ἐὰν ἡ εἰσβολὴ τοῦ ἀνταρτικοῦ σώματος εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἡ διὰ τούτου ἑναρξίς τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐκ μέρους αὐτῆς ἦτο δικαιολογημένη, τοῦτο εἶναι ζήτημα καὶ σήμερον ἔτι καὶ διὰ παντὸς ἴσως· διότι θὰ λυθῇ μᾶλλον αἰσθηματικῶς, ὅφ' ἐνὸς ἐλάστου, ἢ δικανικῶς· ἐν

ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καὶ πρὸς ταχεῖαν ἑναρξιν τῆς ἐθνοσωτηρίου ταύτης ἐργασίας, ἡ ὁποῖα μάλιστα διὰ τοῦ τρόπου τούτου, ἄνευ κυβερνητικῆς ἀναμίξεως, προοιωνίζεται αἶσιον καὶ λαμπρὸν μέλλον.

Πρὶν τελειώσωμεν τὰ τοῦ ναυτικοῦ, ἀνάγκη νὰ προσθέσωμεν τὰ ἐξῆς περὶ αὐτοῦ, ἐφιστῶντες σπουδαίως τὴν προσοχὴν τῆς κυβερνήσεως, τῶν ναυτιλλομένων καὶ παντὸς ἐνδιαφερομένου ἐν γένει περὶ τοῦ ἐθνικοῦ τούτου κλάδου, ἐπὶ τοῦ ἐξῆς ζητήματος.

Αἱ ἀσφαλιστικαὶ Ἑταιρίαι τῆς τε ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, ἀποτελοῦσι τὸν εὐεργετικώτερον μοχλὸν πάσης ἐργασίας καὶ μάλιστα τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας, καὶ κυρίως τῆς ναυτιλίας. Αἱ ἀσφαλιστικαὶ ὁμῶς ἐργασίαι εἰσὶ λίαν νευροπαθεῖς καὶ ἐκτάκτου εὐαισθησίας. Ὅσον γίνεται τακτικὴ καὶ ἔντιμος χρῆσις τῆς ἀσφαλείας, τόσον τὰ ἀσφάλιστρα εἰσὶν εὐῶνα καὶ εὐπρόσιτα ἀπανταχοῦ καὶ τοῖς πᾶσι· εἰς τὴν παραμικροτέραν δ

τούτοις ἃς παραδεχθῶμεν ἔτι ἡμεῖς ἠρξάμεθα χειρῶν ἀδίκων. Ἡ Εὐρώπη οὐχ ἤττον καὶ ἡ Τουρκία, διὰ γνωστοτάτους λόγους, ἔτρεμε τὸν πόλεμον καὶ πρὸς ἀποφυγὴν αὐτοῦ οὐ μόνον μετεχειρίσθη καὶ κατεχράσθη τὰ πάντα, ἀλλὰ καὶ πρὸ πολλοῦ διὰ τοῦτο κατέστη νευροπαθής· οὐχ ἤττον εἶχε πάντοτε τὴν ἥθικὴν καὶ τὴν ὕλικὴν δύναμιν, καὶ ἡδύνατο ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ τόπῳ, — ὥς καὶ ἄλλοτε διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ — νὰ ἐμποδίσῃ αὐτὸν καὶ πολεμικώτεροι ἂν ἤμεθα! *La force prime le droit* καὶ μ' ὅλην τὴν πολεμικότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, διὰ τὴν ὁποῖαν ἐφανατίσαμεν ἀλλήλους, ἐκτὸς ἐλαχιστῶν ἐξαιρέσεων. Ἡ Εὐρώπη, ἣ ἐν ἀνάγκῃ καὶ μία μόνον μεγάλη Δύναμις, ὅπερ περιττόν, διότι ἐπὶ τέλους ὁμοφωνία ὑπῆρξεν, ἡδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ αὐτόν, καὶ τοιαύτη πιεσθῆσις ἐν γένει ὑπῆρχε μέχρι τελευταίας στιγμῆς μεταξὺ ἀπάντων ἡμῶν, πολεμικῶν τε καὶ μὴ.

μὴς κατάχρησιν αὐτῶν, ἡ εὐεργετικὴ αὕτη ἐργασία, χάνεται, ἀποδημεῖ καὶ ἐξαφανίζεται. Ἐν Ἑλλάδι δυστυχῶς ἀπὸ τινος ἤρχισε νὰ γίνηται κατάχρησις τῆς ἰσφαλείας καὶ μάλιστα εἰς τὰ ναυτοδάνεια. Πολλοὶ ξέναι ἐταιρίαι ἔπλυσαν τὰς ἐν Ἑλλάδι ἐργασίας τῶν καὶ μάλιστα τὰς θαλασσίαις αἱ ἐγγύριοι ὕψωσαν, ὥς εἰκός, τὰ ἀσφάλιστρά των, καὶ ἐπειδὴ ἤδη ἀδυνατοῦν νὰ ἀντασφαλίζωνται, θὰ παύσουν ἐξ ἀνάγκης καὶ αὗται τὰς ἐργασίας των, διότι συνέβησαν ναυταπάται τινές, ὧν ἔδρα φαίνεται ἡ ἔνθα ἡ Ζάκυνθος· τοῦτο οὐ μόνον εἶναι κακίστον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ἀλλὰ δύναται καὶ νὰ καταστρέψῃ τὸ ναυτικόν μας· κυβέρνησις δὲ δικαιοσύνη, καὶ οἱ δυνάμενοι, πρέπει νὰ λάβωσι δραστηριώτατα μέτρα, πρὸς ἔρσιν τοῦ κακοῦ τούτου.

Πῶς τὰ πράγματα μετεβλήθησαν τὴν τελευταίαν στιγμήν καὶ ἡ Τευρκία ἀπὸ ἐπιφυλακτικῆς, ἐγένετο ἐπιθετικῇ, ἂν καὶ τὸ ἀγνοοῦμεν, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι παρωρμήθη ὑπὸ τινος τῶν δυνάμεων προφανῶς ὑπὸ τῆς Γερμανίας (Ρωσσίας) καὶ δὴ καὶ αὐτῆς τῆς Αὐστρίας· ἅπαντα ταῦτα εἰσὶν ὑποθετικά. Ὅτι ἡ δύναμις, ἡ αἱ δυνάμεις αὗται, εἶχον τὴν βεβαιότητα περὶ τοῦ ἐπελθόντος ἀποτελέσματος, οὐδεμία ἀμφιβολία· ἄγνωστον ὁμῶς τὸ πῶς εἰς ἡμᾶς τοὺς θνητούς. Τέλος ὁ πόλεμος ἄρχεται, καὶ ἡ ἀπειρία, ἡ ἀταξία, ἡ ἀκαταστασία, ἡ ἑλλειψις ἐν γένει καλῆς διοικήσεως, ἐπιτελείου καὶ ἐπιμελητείας καὶ ἐν γένει προδιαγεγραμμένου στρατηγικοῦ σχεδίου, καταδεικνύονται πάραυτα· ἀλλ' ὁμῶς ἐὰν αἱ ἐλπίδες μας ἐστηρίζοντο εἰς τὸν κατὰ ξηρὰν ἀγῶνα, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ὁ ἐχθρὸς, μάλιστα ὡς ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς ἐλεεινότητος τῶν συνόρων, καὶ ἄνευ τοῦ πανικοῦ, θὰ κατίσχυεν ἡμῖν ἐπὶ τέλους, ἐκτός, ἐὰν δεόντως καὶ ἐγκαίρως ἐκάμαμεν χρῆσιν ἀπασῶν τῶν δυνάμεων μας καὶ ἐπροπαρασκευαζόμεθα, ἥτοι ἐπρομηθευόμεθα ὅπλα καὶ πελεμεφόδια ἐπαρκῆ, ἄνθρακας καὶ τροφὰς ἐπίσης — καὶ ὑπῆρχον ὅπως δὴποτε τὰ μέσα — καὶ δι' ἐπιμελητείας καλῶς διωργανωμένης καὶ πεφωτισμένης, διενέμομεν καὶ ἐτοποθετούσαμεν ταῦτα ἐνθα ἔδει καὶ ὠχυρώναμεν τὴν Θεσσαλίαν, προσεκαλοῦμεν δ' ἐγκαίρως ἀπάσας τὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους, μὴ ἐξαιρουμένων μηδὲ τῶν ἀπαλλαγέντων — ἐξ ὧν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀνικάνους ἠδυνάμεθα νὰ τοποθετήσωμεν εἰς βοηθητικὰς ὑπηρεσίας μηδὲ τῶν ἐθελοντῶν, ἐξ ὧν πολλοὶ ἔκαμον τὸ χρέος των, κάλλιον πολλῶν ἄλλων (1). Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἐχθρὸς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἢ

καὶ εἰσβαλὼν θὰ εὗρισκε τάφον, ὅπως καὶ ἄλλοι ἄλλοτε.
 Ἄλλ' ἡμεῖς ἅπαντες, ἐπαναλαμβάνω, μ' ὅλην τὴν ἐλευ-
 νότητα καὶ ἀθλιότητά μας, δὲν ὑπελογίζομεν ἐπὶ τοῦ στρα-
 τοῦ τῆς ξηρᾶς, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ μας.

Ὁ τουρκικὸς στόλος ἀναγκαστῆς νὰ ἐξέλθῃ τῆς Κων-
 σταντινουπόλεως καὶ μὴ ὦν εἰς κατάστασιν νὰ πλεύσῃ,
 διετέλει δέσμιος ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ, ἡδυνάμεθα λοιπὸν
 κάλλιστα, διὰ καταλλήλου ἐπιθέσεως νὰ τὸν καταστρέψω-
 μεν.

Τὸν σιδηρόδρομον δι' οὗ ἡ Τουρκία μετεβίβαζε τὸν στρα-
 τὸν καὶ τὰ πολεμεφόδιά της, ἡδυνάμεθα πάντοτε νὰ κατα-
 στρέψωμεν, ὥστε νὰ διακόψωμεν πᾶσαν συγκοινωνίαν μετ'
 αὐτοῦ. Ἡ Θεσσαλονίκη ἦτο πάντοτε ἐτοιμή νὰ παραδοθῇ
 καὶ ἡ κατάληψις πολλῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους δὲν
 ἦτο δύσκολος, ἀφοῦ ἐθελασσοκρατοῦμεν. Μόλις ὁ στόλος
 μας ἐνεφανίσθη εἰς τὸν Πλαταμῶνα, ἀπάρας μὲ ἀπελπιστι-
 κὴν ραθυμίαν καὶ τὴν περίφημον ἐκείνην βραδύτητα καὶ ὁ-
 μως μόλις ἔρριψεν ὀλίγας βολὰς ὁ Ἐτὲμ περιήλθεν εἰς ἀ-

(1) Κατὰ τὴν 31 Μαρτίου 1897 ὁ ὑπὸ τὰς σημαίας ἐν γένει Ἑλλη-
 νικὸς στρατὸς ἀνῆρχετο εἰς 70,172 ἄνδρας ἤτοι 2,143 ἀξιωματικούς,
 7,860 ὑπαξιωματικούς καὶ 60,218 στρατιώτας, ἐξ ὧν 59,557 ἄνδρες ἔ-
 λαβον μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα. ἐνῷ ἡδυνάμεθα νὰ παραξέσωμεν πολλαπλα-
 σίους. Ὅσον διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν στελεχῶν, τοῦτο ἡδύνατο νὰ ἐξοικονο-
 μηθῇ ἐν μέρει· ἄλλως τε ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ δὲν εὐρέθησαν εἰς τὴν θέσιν
 των· ἐκ τῶν παραταχθέντων δὲ ἀνδρῶν μήπως πολλοὶ ἄνευ ἀνωτέρων,
 δὲν ἔκαμαν τὸ χρέος των;

πελπισίαν ἐτοιμασθεὶς εἰς ὑποχώρησιν, διὰ νὰ μὴν εἴπω ἄλλο
 τι. Χωρὶς νὰ λάβω ὑπ' ὄψιν τί ἐπράξαμεν καὶ τί ἡδυνά-
 μεθα νὰ πράξωμεν ἐν Ἡπείρῳ, ἀφοῦ ἡ παράδοσις τῶν Ἰω-
 αννίνων ἐπέκειτο. Ὁ πανικός ἐπῆλθε, ἡ Λάρισσα ἐγκατε-
 λείφθη καὶ φυγομαχοῦντες, δι' ὑποχώρήσεων, παρεδώσαμεν
 τὴν Θεσσαλίαν εἰς τὸν ἐχθρόν, χωρὶς νὰ πολεμήσωμεν, ἡτ-
 τηθέντες χωρὶς νὰ νικηθῶμεν. Ἐνῷ διὰ μεμελετημένης,
 σώφρονος καὶ γενναίας δράσεως τὸ ναυτικόν μας, διὰ τινων
 θυσιῶν, ἡδύνατο νὰ ἐμφανισθῇ ἴσως πρὸ τοῦ Γιλδιζ καὶ νὰ
 ἐπιβάλῃ εἰρήνην· ἡ Θεσσαλία κατελήφθη ἅπασα βεβαίως
 διὰ διπλωματικῶν σκευωριῶν, ἡ δὲ χριστιανικὴ καὶ δικαία
 Εὐρώπη, ἡ συμπαθοῦσα ὑπὲρ ἡμῶν, ἐνεφανίσθη τότε ὡς ἄλ-
 λος Μεφισταφίλης καὶ διὰ νὰ συνομολογήσῃ καὶ φέρῃ εἰς
 πέρας τὴν ἐπαίσχυντον ταύτην εἰρήνην, τῇ ἐχρειάσθησαν ὀ-
 λόκληροὶ 13 - 14 μῆνες διὰ νὰ ρημαχθῇ ἡ Θεσσαλία καὶ
 νὰ ἀπορρημᾶξῃ καὶ ἡμᾶς, ἵνα τοῦ λοιποῦ ὅταν μᾶς λέγῃ
 σούζα, νὰ σείωμεν τὴν οὐρὰν καὶ νὰ ὑπακούωμεν πάραυτα·
 τότε θὰ μᾶς θωπεύῃ, θὰ μᾶς δίδῃ βῶλον σακχάρεως — ὅ-
 πως μᾶς ἔδωκε τὸ δάνειον μὲ 2 1)2 ο)ο, ὀλίγους μῆνας πρὶν
 εὐγῇ ἡ ψυχὴ μας — καὶ ἡμεῖς πλήρεις εὐγνωμοσύνης θὰ
 λείχωμεν τὴν εὐεργέτιδα χεῖρά της, σείοντες πάντοτε τὴν
 οὐρὰν καὶ πηδῶντες πάντοτε ἐκ χαρᾶς καὶ εὐγνωμοσύνης.
 Ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ σφάξωσι τὸν
 μόσχον τὸν σιτευτόν, ὃ τότε θὰ μᾶς δώσωσιν — ὅχι ὅλα
 τὰ κόκκαλα τούτου, διότι ἐν τῇ μακροθύμῳ αὐτῆς δικαιο-
 σύνη δὲν δύναται νὰ λησμονήσῃ καὶ τὰ ἄλλα βαλκανικὰ
 κράτη — καὶ ἓνα μεγάλο κόκκαλο! Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες ἐπὶ
 τέλους ἀναμιμνησόμενοι παλαιῶν ἡμερῶν δόξης καὶ μεγα-

λείου, θὰ ἐνθυμηθῶσιν ὅτι εἰσὶν ἀπόγονοι τοῦ Λεωνίδου καὶ ἐν τῇ ἀπογνώσει καὶ ἀπελπισίᾳ ὑπερτάτης τινὸς στιγμῆς, ἀναμιμνησκόμενοι λέγω, τὸν χορὸν τῶν Σουλιωτιδῶν, θὰ ἀναφωνήσωσιν· «ἀποθανέτω ἡ ψυχὴ μου μετὰ τῶν ἀλλοφύλων» παρὰ νὰ παίξωσι τοιοῦτον κτηνῶδες πρόσωπον. Ἄλλως τε τὰ ἄτομα ἀποθνήσκουσιν ὑπὸ τὰς αὐτὰς πάντοτε συνθήκας, ὥς καὶ οἱ ἰσχυροὶ καὶ βασιλεῖς τῆς γῆς. Μόνον τὰ ἔθνη δὲν ἀπόλλυνται, καὶ μάλιστα ἡ Νιόβη αὕτη τῶν ἐθνῶν!

«Ἔστι δίκης ὀφθαλμός, ὃς τὰ πάνθ' ὀρᾷ».

Μετὰ τὸν πανικόν, μετὰ τὴν ἄφρονα ἐγκατάλειψιν τῆς Λαρίσσης—διότι καὶ τὴν εἰρήνην ἐὰν ἀπεφασίζαμεν νὰ ζητήσωμεν θὰ συνωμολογεῖτο ὑπὸ ὅλως διαφορετικοῦς ὁρους καὶ ἄνευ ἀποζημιώσεως πιθανῶς—ἀντὶ νὰ πράξωμεν ὥς οἱ πρόγονοί μας κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ξέρξου ἐν Ἑλλάδι, δηλ. νὰ ἐναποθέσωμεν ἀπάσας τὰς ἐλπίδας μας εἰς τὰ ξύλινα τεῖχη, ὥς εἰς ἄλλην ἱερὰν Κιβωτὸν, ἀφ' οὗ ἡ θέσις δὲν διέφερε ποσῶς τῆς τῶν προγόνων μας, εἶχομεν δὲ αὐτὴν τὴν ἱστορίαν κανονίζουσιν καὶ προδιαγράφουσιν τὴν διαγωγὴν μας. Ὅποια ὁμοιότης καὶ ὁμῶς ὅποια διαφορὰ ἐνεργείας!

Ἐκεῖνοι, ἐγκαταλείψαντες τὰς Ἀθήνας καὶ αὐτὴν τὴν Ἀκρόπολιν, μὲ τὸν Ἀρειὸν Πάγον ἐπὶ κεφαλῆς, διέταξαν καὶ διηύθυναν τὴν κένωσιν τῆς χώρας, τὴν ἐπιβίβασιν τοῦ λαοῦ ἐπὶ τῶν πλοίων καὶ τὴν ἐξοικονόμησιν αὐτοῦ, (8 ὁρ. περίπου διενεμήθησαν εἰς ἕκαστον πτωχὸν ναύτην). Ὁ κληρὸς διὰ θαυμασίας διαγωγῆς, -- ἐν ᾧ ὁ ἡμέτερος... -- ἐπεισε τὸν λαόν, ὅτι οἱ θεοὶ αὐτοῦ δὲν τὸν ἐγκατέλιπον. τοῦναντίον δὲ καὶ ἐκ συμφώνου μετὰ τοῦ Θεμιστοκλέους, ἀνήγγειλαν ὅτι ὁ ἱερὸς δράκων τῆς Ἀκροπόλεως ὁ ὁποῖος ἐχάθη,

καὶ αὐτὴ ἡ Ἀθηνᾶ μετὰ τοῦ Ἐριχθονίου, τὰ σύμβολα οὕτως εἶπεῖν ταῦτα τῆς προστασίας των, εὐρίσκοντο ἐπὶ τῶν πλοίων, ὥστε ἔπρεπε νὰ ἔχωσι πᾶσαν ἐμπιστοσύνην. Οὐχ ἦττον μ' ὅλας τὰς παρηγορίας καὶ ἐνθαρρύνσεις ταύτας, ἡ οὐκ ἡμέρα πένθους καὶ δακρύων ἐκείνη, καθ' ἣν ἕκαστος πλήρης δέους καὶ κατάφορτος μὲν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ φέρῃ, διηυθύνετο πρὸς τὸ παράλιον καὶ ἀπεχαιρέτα τὴν ἐστίαν του, ἄνευ οὐδεμιᾶς βεβαιότητος ὅτι θὰ τὴν ἐπανίδῃ. Πολλοὶ μετέβησαν εἰς Αἴγιναν, ἄλλοι εἰς Πελοπόννησον καὶ ἄλλοι εἰς Τροιζῆνα, ἐνθα οἱ ἄποροι ἐτρέφοντο δαπάναις τοῦ κράτους, διὰ δὲ τὰ παιδία, ἀφοῦ ἐμίσθωσαν διδασκάλους, τοὺς ἐδωσαν τὸ δικαίωμα νὰ δρέπουν πάντα καρπὸν ἐκ τῶν κήπων Ἡ Σαλαμίς κατέστη ἡ Ἀκρόπολις τῆς Ἀττικῆς, ἐνταῦθα ἤδρευε καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος, ὁ ὁποῖος προσεκάλεσεν ὅλους τοὺς ἐξορίστους ἐν οἷς καὶ τὸν Ἀριστείδην· πάντες ἦσαν ἔτοιμοι νὰ φυγομαχήσουν, ἀλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς κατῴρθησε διὰ παντὸς μέσου καὶ τρόπου νὰ τοὺς ἐξαναγκάσῃ πρὸς πόλεμον, εἰδοποιῶν αὐτὸν τὸν Ξέρξην περὶ τούτου, ὅστις ἔσπευσε νὰ τοὺς περικυκλώσῃ καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν φυγὴν των ἀδύνατον· ὅταν δὲ μ. μ. ἔπνευσε καὶ ὁ ἄνεμος, ὃν ἀνυπομόνως περιέμενον — καὶ τοῦτο εἶχε ληφθῇ εἰς τὸ σπρατηγικὸν σχέδιον (1) — καὶ ὁ ὁποῖος ἦτον οὐριος διὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐνάντιος διὰ τὸν ἐχθρόν, ἡ καταστροφὴ συνετελέσθη.

Τὸ περίεργον δὲ εἶναι ὅτι τὸ ἐσπέρας τῆς ἡμέρας τῆς ἐν

(1). Πλουτάρχου, Θεμιστοκλῆς 13.

Σαλαμῖνι ναυμαχίας, ἦτο καὶ ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἰάκχου, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν ἡ ἐπαύριον τῆς φυγῆς, ἦτο τὸ Πάσχα. Δι' ἀπάντων τούτων θέλω νὰ εἶπω ὅτι καὶ μετὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ ἐχθροῦ ἡ νίκη δὲν ἦτον ἀδύνατος, ἐὰν ὑπῆρχον ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι, ὡς οἱ πρόγονοί μας, νὰ χρησιμοποιοῦσιν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἀπάσας τὰς δυνάμεις μας καὶ μάλιστα ἐὰν ἡ Λάρισσα δὲν ἐγκατελείπετο.

Ἀλλὰ τὰ γενόμενα οὐκ ἀπογείνονται καὶ ἄς ἴδωμεν τι συνέβη ἀκολούθως.

II.

Ὁ πόλεμος, ἡ συνθήκη καὶ ὁ Ἐλεγχος.

Τὸ α' ἄρθρον τῆς συνθήκης ἐπιβάλλει μεταρρύθμισιν τῶν συνόρων ὑπὲρ τῆς Τουρκίας, ὅπερ ἄδικον, καὶ δι' ἄλλους πολλοὺς λόγους, κυρίως δὲ διὰ τοὺς ἑξῆς:

Ἡ ὑπαρξίς τῆς Τουρκίας εἶναι ἀνεκτὴ εἰς τὴν Εὐρώπην, χάριν μεγαλητέρων συμφερόντων τὸ ἀξίωμα λοιπὸν τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας, ὅπερ προσπαθοῦν νὰ ἀναγάγωσιν εἰς δόγμα οἱ ἐνδιαφερόμενοι, δύναται νὰ ἔχῃ ἀξίαν τινὰ διὰ τοὺς ξένους, ὅχι ὁμως καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς ἀμέσως ἐνδιαφερομένους, ὅτινες ἔχομεν δικαιώματα ἅμμεσα ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει, διότι εἶναι κατὰκτησις πατρῴας κληρονομίας καὶ διότι τὰ 6 ἐκ. τῶν στεναζόντων ὑπὸ τὸν Ὀθωμανικὸν ζυγὸν ἀδελφῶν μας δίδουσιν ἡμῖν τὸ δικαίωμα τοῦτο. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων ἡ Εὐρώπη συμφώνως μὲ τὰς ἀρχάς τῆς πρέπει νὰ ᾔηται φειδωλὴ εἰς πᾶσαν ἱσὺς περικοπήν

τοῦ κράτους τούτου, εἰς οὐδεμίαν ὁμως περίστασιν ἐπιτρέπεται καὶ ἡ ἐπ' ἐλάχιστον αὐξήσις κράτους βαρβάρου, ἀνεπίδεκτου πολιτισμοῦ· ὥστε αὐτὸ τὸ α' ἄρθρον τῆς συνθήκης οὐ μόνον οὐδεμίαν τιμὴν περιποιεῖ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀλλ' εἶναι καὶ ἀσυγχώρητος ἀναχρονισμός!

Αἱ δυνάμεις πρὸς τούτοις, ἐὰν πράγματι ἐνεφοροῦντο εὐμενῶν διαθέσεων ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ δὴ ὑπὲρ τῆς Κρήτης, ἡδύνατο κάλλιστα ὅχι ἐν τῇ ἀρχῇ, ἀλλὰ καὶ ἀκολουθῶς ἀκόμῃ, νὰ ἐμποδίσωσι τὸν πόλεμον· καὶ φαίνεται ὅτι κατὰ τὰς παραμονὰς μᾶλλον ὑπὲρ αὐτοῦ εἰργάσθηται, διὰ νὰ λάβωμεν αἱματηρόν, ἅμα καὶ καίριον τραῦμα· οὐχ ἥττον ὁμως μ' ὅλον τὸ ὀλέθριον ἀποτέλεσμα ἡμεῖς χωρὶς νὰ ἐρευνῶμεν πιστεύομεν ὅτι δὲν ἐνικήθημεν, ἐπαναλαμβάνω δὲ ὅτι καὶ σήμερον ἀκόμῃ εἶναι ζήτημα τίς ἤρξατο χειρῶν ἀδίκων, διότι ἐὰν ἡ εἰς τὸ τουρκικὸν εἰσβολὴ τοῦ ἀνταρτικοῦ σώματος θεωρηθῇ ἀρχή, ἣν πάντως αἱ δυνάμεις ἡδύνατο νὰ προλάβωσι, διατί νὰ μὴ θεωρηθῇ ἀρχὴ καὶ αὐταὶ αἱ ἐπανειλημμέναι παρασπονδήσεις τῆς Τουρκίας κατὰ τῶν Κρητῶν; Οὐχ ἥττον προχωρήσωμεν καὶ θεωρήσωμεν ὅτι ἡμεῖς ἡρξάμεθα χειρῶν ἀδίκων.

Ὁ κυριώτερος τῶν ἐνδιαφερομένων, διὰ τοῦ στόματος τοῦ Μουραβιέφ, ἐδήλωσε κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ πολέμου, ὅτι οὐδὲν τῶν ἐμπολέμων μερῶν δύναται νὰ ἐπωφεληθῇ, οἰαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ ἔκβασις τοῦ πολέμου. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς δηλώσεως ταύτης καὶ τῶν ἀνωτέρω λόγων, ἡμεῖς ἔχομεν καὶ ἄλλους λόγους σπουδαιωτάτους, δι' ὧν ἡδύνατο διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως τῶν συνόρων νὰ μᾶς δοθῇ ἡ Βερολινεῖος γραμμὴ, ἣν ὀλόκληρος ἡ Εὐρώπη μᾶς ἐπέδιδασεν κα-

τὰ τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου· καὶ ὁμως ἐν τῷ α' ἄρθρῳ τῆς προκαταρκτικῆς συνθήκης, ἀδικούμεθα ὑπὸ τῶν ἐξ χριστιανικῶν δυνάμεων, χάριν τῆς Τουρκίας!

Ἐν τῷ β' ἄρθρῳ καταδικαζόμεθα νὰ πληρώσωμεν 4 ἐκ. λ. τουρ. λόγῳ πολεμικῆς ἀποζημιώσεως παρὰ τὴν ρητὴν δῆλωσιν τοῦ Μουραβιέφ καὶ παρὰ τὰς δυνάμεις μας· μὴ ἀρκεσθέντες εἰς τοῦτο, φροντίζουν πάραυτα νὰ ἐξασφαλίσωσι τὰ συμφέροντα τῶν τέως δανειστῶν μας, ἐναντίον παντὸς δικαίου, καὶ διὰ τῆς εὐκαιρίας ταύτης, μᾶς ἐπιβάλλουσι καὶ σιδηροῦν κλοιὸν περὶ τὸν τράχηλον, παρὰ πάντα κανόνα, ὅχι ἀβροφροσύνης ἀλλὰ τοῦ κοινοτέρου δικαίου καὶ διὰ διατυπώσεων ἥκιστα διεθνῶν.

Ὅταν κράτος τι θέλῃ νὰ δανεισθῇ, δηλοῖ τοῦτο καὶ ἐκθέτει τὸ αἰτούμενον δάνειον πρὸς ἐγγραφὴν· ἕκαστος δέ, ἡμεδαπὸς ἢ ξένος, δικαιούται νὰ ἐγγραφῇ καὶ προσέρχεται πρὸς τοῦτο ἐλευθέρως καὶ αὐτοβούλως, δι' οἷονδήποτε ποσὸν ἐπιθυμεῖ, χάριν ἀπλοῦ καὶ καθαροῦ συμφέροντος. Οὐδεὶς τῶν ἐγγραφομένων, ἢ δανειζόντων, ζητεῖ ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν τοῦ γνῶμην, ἢ συμβουλὴν, διότι ὅχι μόνον αὕτη εἶναι ἀκατάλληλος, ὥς πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐρωτῶν τὴν κυβέρνησιν τοῦ, διὰ μόνης τῆς ἐρωτήσεώς του αὐτῆς, δηλοῖ ὅτι εἶναι ἀνίκανος νὰ διαθέσῃ τὰ κατ' αὐτὸν καὶ ζητεῖ οὕτως εἰπεῖν κηδεμονίαν. Ὅπως λοιπὸν εἰς τὸν δανειζόντα ἐγχώριον, ἢ ξένον, μετρητὰ ἢ ἐμπορεύματα (διὰ πιστώσεως ἢ προθεσμίας, οὐδέποτε ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν νὰ συμβουλευθῇ τὴν κυβέρνησιν τοῦ, οὕτω καὶ ὁ δανειζὼν μετρητὰ, διὰ δημοσίων χρεωγράφων, ὑπάγεται εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν καὶ κατὰ συνέπειαν εἰς τὸ κοινὸν δίκαιον, τοῦ κοινοῦ

δανειστοῦ, ὡς ἐν τῷ ἐμπορίῳ συμβαίνει διὰ τὸν ἔμπορον : π.χ. Ἀγγλος, Γάλλος, Ρῶσος, ἢ ἄλλος τις μᾶς στέλλει ἐμπορεύματα ἀξίας 100 χιλ. χρ. φρ. τὰ ἑποῖα μὴ δυνηθεὶς νὰ πωλήσῃ ἐπικερδῶς καὶ ἐγκαίρως, εἴτε ἔνεκα ἐκτάκτων περιστάσεων, ἢ κακῆς ἐκτιμήσεως αὐτῶν, ἢ ὑπὸ ἀρπακτικῶς διαθέσεων ἐμπνεόμενος, θέλω νὰ καταχρασθῶ τὸν πιστωτήν μου· οὗτος πρῶτος πάντων θὰ ἐξετάσῃ τὸ πρᾶγμα ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, καὶ ἐν μὲν τῇ α'. περιπτώσει θὰ δεχθῇ συμβιβασμόν, ἐν δὲ τῇ β' θὰ καταφύγῃ εἰς τὰ δικαστήρια τὰ ἐλληνικά, χωρὶς νὰ ἀναμιχθῇ ἡ κυβέρνησις του. Ἐὰν ἐν τῇ Τουρκίᾳ καὶ τῇ Αἰγύπτῳ ἐφηρμόσθῃ ἑλεγχος ἐπὶ ἀναλόγων περιστάσεων (1), τοῦτο προήλθεν ἔνεκα τῆς ὑπαρχούσης ἐτεροδικίας, ἐνῶ ἡ Ἑλλάς εἶναι εὐνομούμενον κρά-

(1) Ἡ Τουρκία ὑπεσχέθη κατὰ τὴν πώχευσίν της 50 ο/ο, χωρὶς νὰ δώσῃ τίποτε. Ἀκολούθως ἀφ' οὗ ἀνεγνώρισε σχεδὸν 50 ο/ο μόνον ἀπὸ τὰ χρέη της, διὰ τὸ ὑπόλοιπον συνεβίβάσθη νὰ πληρῶνῃ τόκον 1 ο/ο ὑποσχεθεῖσα νὰ αὐξήσῃ αὐτὸν καὶ νὰ ἐξαγοράζῃ ἀπὸ τὴν ἀγορὰν εἰς τὴν τρέχουσαν τιμὴν καὶ νὰ ἀποσβύνη διαδοχικῶς τὰ εἰς 4 σειρὰς διαιρεθέντα χρέη της. Παρῆλθον ἔκτοτε 20 ἔτη καὶ τὸν τόκον δὲν ἠῤῥησε, διότι τῇ ἀφηρέθησαν τὰ εἰσοδήματα τῆς Βουλγαρίας. Μόλις δὲ μετὰ 5 ἔτη θὰ ἀποσβεσθῇ ἡ ἐξαγορὰ τῆς α' σειρᾶς καὶ θὰ ἀρχίσουν αἱ τρεῖς ἄλλαι, ὥστε ὑπὸ τοιούτους ὁρους παραδεχόμεθα ἀσυζητητεῖ καὶ ἡμεῖς τοὺς ὁρους τοῦ συμβιβασμοῦ τῆς Τουρκίας. Ἄλλ' οἱ Τούρκοι ἀγνοοῦν πολλὰ πράγματα· διπλωματικὴν ὅμως γνωρίζουν πολλὴν καὶ δύνανται νὰ διδάξουν καὶ πολλοὺς ἄλλους, διότι διδάσκαλοι αὐτῶν εἰς τοῦτο ᾔσαν οἱ Βυζαντινοί. Ὁ προϋπολογισμὸς τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ 1861 ἀνῆρχετο εἰς 24,996,762 π. δ. τὸ 1892 εἰς 103,550,792 ν. δ. ὥστε ἐν διαστήματι τρίτου αἰῶνος ὑπερτετραπλασιάσθη, διὰ νὰ μὴν εἰσέλθωμεν εἰς ἄλλας λεπτομερείας καὶ μάλιστα εἰς τὰ τῶν ὑπεγγύων προσόδων τοῦ Ἑλέγχου, ὧν ἡ αὔξησις εἶναι πολὺ μεγαλητέρα.

τος. Καὶ ὁμως εἰς ἡμᾶς τέως χρεωκοπημένους καὶ καταβε-
βλημένους πῆλίκως καὶ ὕλικως ἀπὸ τὰς ἀτυχίας καὶ τὰ ἐξο-
δα τοῦ πολέμου, ἐπιβάλλουσι νὰ πληρώσωμεν πολεμικὴν
ἀποζημίωσιν 4 ἐκ. τ. λ. καὶ 100,000 λ. τ. ἰδιωτικὰς ζημίας,
ἃς διέπραξεν ὁ τουρκικὸς στρατός· τὸν δὲ συμβιβασμὸν μᾶς
ἐπιβάλλουσιν, ὅχι ὑπὸ ὅρους συμφώνως πρὸς τὴν σημερινὴν
κατάστασίν μας, ἀλλ' ὑπὸ τοιούτους, ὡς ἐὰν ὁ πόλεμος ἐ-
βελτίωσεν τὴν θέσιν μας.

Εἰς τὸ γ' ἄρθρον δὲν φεῖδονται τῶν προξενικῶν μας προ-
νομίων, ὧν μετὰ τῶν ξένων δυνάμεων ἀπολαύομεν.

Τὸ θ' ἄρθρον ἀπαγορεύει πᾶν κίνημα δυνάμενον νὰ ἐπι-
φέρῃ ταραχὰς εἰς τὸ ὅμορον κράτος κτλ. Ὁ νοῶν νοήτω.

ὑποθέσωμεν ὁμως ὅτι ἦτο δίκαιον ἐπὶ τέλους νὰ πλη-
ρώσωμεν πολεμικὴν τινα ἀποζημίωσιν νομίζω ὅτι ἡ πο-
λεμικὴ αὕτη ἀποζημίωσις ἔπρεπε νὰ κανονισθῇ ὡς ἑξῆς :

Ἐπρεπε ἀκριβῶς καὶ δικαίως νὰ ὑπολογισθῶσι :

α'.) Τὰ τρόφιμα καὶ τὰ πολεμοφόδια ὅσα ἐχρησίμευσαν
μέχρι τῆς καταλήψεως τῆς Θεσσαλίας διὰ τὸν τουρκικὸν
στρατόν.

β'.) Ἡ μεταφορὰ καὶ φθορὰ αὐτῶν.

γ'.) Ἡ σύνταξις τῶν οἰκογενειῶν τῶν φονευθέντων.

δ'.) Τὰ ἐξόδα τῆς κατοχῆς δὲν ἠδύναντο νὰ ληφθῶσιν
ὕπ' ὄψιν ἀφ' οὗ ὁ νικητὴς ζῇ ἐκ τῆς κατεχομένης χώρας·
γνωστὸν δὲ ὅτι δὲν ἔζησε μόνον ἐξ αὐτῆς, ἀλλ' ὅτι δὲν ἠδύ-
νηθη νὰ ἀρπάσῃ καὶ νὰ ἀποκομίσῃ, κατέστρεψε μὴ ἀφή-
σας πολλαχοῦ μήτε λίθον ἐπὶ λίθου.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὁμως δαπανῶν ἔπρεπε νὰ ἀφαιρεθῶ-
σιν :

α'.) Ἡ ἀξία τῶν ἐπίπλων καὶ κινητῶν, ὅσα ἤρπασαν ἀπὸ ὅλην τὴν Θεσσαλίαν.

γ'.) Ἡ ἀξία τῶν ζώων καὶ κτηνῶν.

δ'.) Αἱ ζημίαι ἃς ἐπέφερον εἰς τὰ ἀκίνητα, ἄνευ στρατηγικῆς ἀνάγκης καὶ

ε'.) Ἡ σύνταξις εἰς τὰς οἰκογενείας ὅσας ἐφόνευσαν καὶ ἠτίμασαν κατὰ τὸν πόλεμον.

Διὰ τοῦ τρόπου τούτου, ὅχι μόνον θὰ ἐδίδον μάθημα δικαιοσύνης, ἀναγκαιότατον εἰς τὰς ἀγρίας ὁρδὰς τοῦ γείτονός μας, ἀλλ' ἦτο ἅμα λαμπρὰ καὶ μοναδικὴ εὐκαιρία νὰ ἐφαρμόσωσι τὰ τοῦ πολέμου νόμιμα, οἱ ἐν λόγοις οὗτοι θεμιδοκράτορες.

Καὶ ὅμως οἱ ἀγαθοὶ οὗτοι ἀντιπρόσωποι τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων, οὐ μόνον οὐδὲν τούτων ἐπραξαν, ἀλλὰ καὶ μᾶς ὑπεχρέωσαν νὰ πληρώσωμεν καὶ ἀποζημιώσῃς μέχρι 200,000 χιλ. λιρῶν εἰς τοὺς ὑπηκόους τοῦ Σουλτάνου, δι' ὅσας καταστροφὰς ἐπέφερεν αὐτὸς ὁ στρατὸς του. Ὅποια εἰρωνία!

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς προκαταρκτικῆς εἰρήνης· ἔλθωμεν νῦν εἰς τὸν Ἑλεγχον.

III.

Ὁ Ἑλεγχος.

Ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἑλέγχου συγκειμένη ἐξ ἑξ μελῶν καὶ τοῦ βοηθοῦ τῆς Γερμανίας, μετὰ πολὺμηνον κοπιωδε-

στάτην ἐργασίαν βοηθουμένη ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ ἀπάντων τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, ἔτεκεν ὀγκωδέστατον τόμον, ἐπιμήκους μεγάλου 4ου, ἐκ σελίδων VI + 206, ὑπὸ τὸν ἐξῆς τίτλον:

Ministère des affaires étrangères. — Documents diplomatiques. Arrangement financier avec la Grèce. — Travaux de la Commission internationale chargée de la préparation du projet. Paris. Imprimerie Nationale. 1898.

Πρὶν εἰσελθόμεν ὁμῶς εἰς τὴν κυρίως ἐπίκρισιν τοῦ ἔργου τῆς ἐπιτροπῆς, ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ εἰπώμεν ὅτι τὸ ἔργον αὐτῶν οὐ μόνον δὲν εἶναι ἄρτιον, ἀλλὰ καὶ στερεῖται ἐνότητος, ὕψους, ἀκριβείας, κυριολεξίας καὶ δὴ καὶ γέμει γαλλικῶν γλωσσικῶν σφαλμάτων. ἂν καὶ συνετάχθῃ, ὥς ἐπισήμως τοῦλάχιστον βεβαιοῦται, ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀντιπροσώπου, ὅπερ ὁμῶς ἡ ἀνάγνωσις αὐτοῦ δὲν ἐπικυροῖ. Ὁ τῆς Γαλλίας ἀντιπρόσωπος φαίνεται ὅτι ἔλαβε τὰς διαφόρους ἐργασίας, ἐνὸς ἐκάστου τῶν συναδέλφων του, ἢ τῶν Ἐπιτροπῶν, καὶ ἔρριψεν ἐπιπόλαιον τι βλέμμα ἐπ' αὐτῶν, διορθώσας ἴσως τὰ χονδρὰ σφάλματα καὶ παρέδωκε τὴν ἐργασίαν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Τυπογραφεῖον, ὅπερ δὲν ἐβράδυνε νὰ παραδώσῃ τὸν ἀνωτέρω τόμον, ἥκιστα ἄρτιον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, εἰς τὴν φῶς τῆς ἡμέρας. Χάριν δὲ τῶν ἀναγνωστῶν μας, ἢ μᾶλλον χάριν δικαιολογίας τῶν ἀνωτέρω, παραθέτομεν μαργαρίτας τινάς, οὓς ἠλπιεύσαμεν τυχαίως καὶ ἀκόπως ἐκ τοῦ ἔργου τούτου :

Ἐν πρώτοις διὰ τοῦ τίτλου *Arrangement financier avec la Grèce*, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, τὸ καταπότιον μᾶς χρυσώνεται.

Σελ. 94, «le kilè représente 44 oques». Καὶ ὁμῶς ἐν σελ. 99 ἡ Ἐπιτροπὴ γνωρίζει τί βάρος ἀποτελεῖ ὁ στατήρ, ὃν καὶ ἀναφέρει «statère», ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐν σελ. 131, ἂν καὶ ἐνταῦθα τὸν γράφει τουρκιστὶ «kantar» ὥστε μέχρι σήμερον ἐγνωρίζαμεν ὅτι τὸ κοιλὸν (μέτρον) ζυγίζει 20 ὀκάδας, ἐκτὸς τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπερ ζυγίζει 21 ὀκάδας, ἡ Ἐπιτροπὴ ὁμῶς τοῦ Ἐλέγχου μᾶς προκίζει μὲ νέον κοιλὸν, ἀντιστοιχοῦν μὲ 44 ὀκάδας! Καὶ τοῦτο καθ' ἣν στιγμὴν ἡμεῖς προσπαθοῦμεν, ματαίως πρὸ τόσο χρόνου, νὰ εἰσαγάγωμεν τὰ γαλλικὰ μέτρα καὶ σταθμά.

Ἐν σελ. 91 ἀναφέρεται ἡ λέξις «modalités», δι' οὗ ἐννοεῖται τρόπον, ἐν ᾧ ἡ λέξις αὕτη ἐν τῷ γαλλικῷ εἶναι ὅρος τῆς λογικῆς καὶ τῆς μουσικῆς, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἐνταῦθα τὴν ἀποδιδομένην αὐτῇ σημασίαν.

Ἐν σελ. 127 καὶ 141 τὸ ἐν λεπτὸν λέγεται «lepta» ἐνῷ ἀλλαχοῦ ἔχει ὀρθῶς.

Ἐν σελ. 78 ἀναφέρεται τρις ἡ λέξις *agronomique* εἰς τὴν σημασίαν τοῦ *agricole* ἢ τοῦλάχιστον *de l'agriculture* «le sel à l'usage industriel et agronomique».

Ἐν σελ. 113 προκειμένου περὶ καπνοῦ κομμένου λέγε-

ται ἅπαξ « haché », ὡς καὶ σχεδὸν ὁσάκις πρόκειται περὶ τούτου, ἀναφέρεται ἡ καθιερωμένη ἐν τῇ γαλλικῇ αὕτῃ λέξις τρίς δὲ ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι, καὶ ἄλλου που νομίζω ἡ λέξις coupé, ἡ ὁποία πράγματι εἶναι ἀκριβεστέρα, τοῦλάχιστον σήμερον, καὶ μάλιστα παρ' ἡμῖν, ὡς ὁ καπνὸς κόπτεται· ἴσως μάλιστα καὶ ἡ λέξις ἀκόμη αὕτῃ ἀδικοῖ τὸ πρᾶγμα. Ἡ καθιερωμένη ὁμοῦς λέξις, ἣν οἱ Γάλλοι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ μεταχειρίζονται, εἶναι ἡ h a c h é. Εἰς παλαιὰν ἐποχὴν, ἴσως ὁ καπνὸς πράγματι κατετέμενετο κακῶς, δηλαδὴ ἐματσίζετο hacher καὶ ἔκτοτε ἔμεινεν ἡ λέξις ὡς συνήθως· π. χ. ἡ πέννα (penna, plume), ἀφοῦ ἔπαυσε νὰ ἔχῃ καὶ τὸ ἐλάχιστον ἔχνος πτεροῦ, ἐξακολουθεῖ καὶ παρ' ἡμῖν καὶ γαλλιστί καὶ ἀλλαχοῦ νὰ λέγεται πέννα, ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα πράγματα· ὁ καπνὸς δὲ ὡς κόπτεται, παρ' ἡμῖν, μάλιστα ὁ καλῆς ποιότητος, λίαν ὀρθῶς λέγεται φέτα, δηλ. tranche, ἀδικοῖται δὲ λεγόμενος γαλλιστί coupé καὶ ὄχι tranché: «Cet écuyer tranchant ne sait pas son métier, il hache les viandes»

Σελ. 99. «La retenue en nature». ?

Σελ. 121. «Concerts et bals ἀντὶ bals et concerts» καὶ τοιαῦται ἀπαντῶνται συχνά.

Σελ. 95 «Complètement nécessaire de la culture du sol» ἀντὶ à la culture du sol.

Ἀπαντες γνωρίζομεν ὅτι τὰ στοιχεῖα τοῦ ἑλλήν. ἀλφα-

εἴητου λαμβάνουσιν ἀριθμητικὴν, μετὰ τινων ἄλλων μεταρρυθμίσεων, δύναμιν, ἅμα τονισθῇ ἐξ αὐτῶν τὸ πρῶτον ὅταν ᾖναι ἓν, καὶ τὸ τελευταῖον ὅταν ᾖναι περισσότερα π. χ. αἰζή. ὅπερ σπανιώτατα γράφεται ὀρθῶς, συνηθέστατα δὲ ἐν τῇ Ἑκθέσει μὲ ἀπόστροφον· π. χ. ἐν σελ. 190 ΕΖ', ΩΕΖ', ΦΚΣ', καὶ ΕΖ', ἐξάκις ἐπαναλαθνόμενον, ὅπερ οὐδὲν σημαίνει· τοῦτο δὲ γίνεται καὶ εἰς τὰ τραπεζίτικὰ γραμμάτια, διότι οἱ καλλιγράφοι τῶν Τραπεζῶν ἐνόμισαν φαίνεται ὅτι ἐδικαιοῦντο, χάριν ἐξωραΐσεως, νὰ συγχίζωσι δύο διάφορα σημεῖα τῆς ἑλλ. γραμματικῆς, ἐν ᾧ ἡ βᾶσις τῆς καλλιγραφίας εἶναι ἡ ἀκρίβεια καὶ ὄχι ἡ στρέβλωσις· ἀλλὰ μήπως τὸ ἐξ σ', δὲν γράφεται ὑπὸ πολλῶν καὶ ὁ καὶ ἐπισήμως στ', ὅπερ δὲν σημαίνει τίποτε ;

Μέχρι σήμερον ἤξεύραμεν ὅτι τὰ διεθνῇ ἐγγράφα συνετάσσοντο μόνον γαλλιστί, ἀλλ' ἐν τῇ προκειμένῃ βίβλῳ ὑπάρχουσι καὶ ἀγγλικά ἐγγράφα, ἤτοι ὁ ἰσολογισμὸς τῆς Ἰονικῆς Τραπεζῆς ἀγγλιστί ἐν σελ. 203.

Ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος τόμῳ ὑπάρχει δημοσιευομένη σωρεία ἐγγράφων δικαιολογητικῶν, ὡς ἡ μετάφρασις τοῦ καταστατικοῦ τῆς Ἑθν. Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἡπειροθεσσαλίας, τοῦ παλαιοῦ καὶ νέου καταστατικοῦ τῆς Ἑταιρίας τῶν Μονοπωλείων καὶ πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα, ἐνῶ κατ' ἐμὲ περίληψις τις αὐτῶν μόνον ἤρκει, ἐκτὸς τοῦ νέου καταστατικοῦ τῶν Μονοπωλείων· ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπεθύμει νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὸν κόσμον τὸ τέκνον τῆς μέγα καὶ πολύ, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν : «οὐκ ἐν τῷ πολλῷ τὸ εὖ, ἀλλ' ἐν τῷ εὖ τὸ πολὺ».

Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τέλους ἅπαντα ταῦτα εἰσὶν ἐπουσιώδη πρὸς τὸν κύριον σκοπὸν καὶ δὲν ἔχομεν οὔτε τὸ βιβλίον, ὅπερ μετὰ πολλοῦ κόπου εὔρομεν παρά τινι φίλῳ — ὅπερ διὰ τινος ὥρας μᾶς τὸ ἐδάνεισεν — οὔτε καιρόν, ἢ ὀρεξίν διὰ νὰ τὸ ἀναγνώσωμεν ἐκ νέου, παρεθέσαμεν μόνον τινὰ ἐκ τῶν σφαλμάτων του, διὰ νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι καὶ ἡ οὐσία. ἐξ ἀνάγκης, θὰ ἦναι ἀνάλογος τοῦ φαινομένου. Ἀλλ' ἄς ἐλθωμεν ἐπὶ τὰ πράγματα.

Μεταξὺ τῶν ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων κατὰ τὴν προκαταρκτικὴν συνθήκην, ἕνα εἰδικὸν ἀντιπρόσωπον ὤφειλεν ἐκάστη αὐτῶν νὰ στείλῃ· ἡ Ρωσσία μάλιστα, ἤρκεσθη νὰ ἀναθέσῃ τὴν ἀντιπροσωπείαν της ταύτην εἰς τὸν γραμματέα τῆς ἐνταῦθα πρεσβείας της κ. Σμυρνῶφ, καὶ ἀποροῦμεν διατί δὲν ἐπραξέ τοιοῦτό τι καὶ ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ἰταλία, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐνδιαφέρονται εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, ἐνῷ ἡ Γερμανία, ἐκτὸς τοῦ κ. Κ. Τέστα, ἔστειλε καὶ βοηθὸν αὐτοῦ τὸν διδάκτορα κ. Κάουφμανν — διότι ὁ εἰδικὸς αὐτῆς ἀντιπρόσωπος λέγεται δὲν γνωρίζει νομικά, ὥς νὰ ἀπητοῦντο μόνον νομικά καὶ οἱ ἄλλοι νὰ ἐγνώριζον τοιαῦτα — καὶ ἐὰν μὲν ὁ κύριος οὗτος ἐχρησίμευεν ὡς ἰδιωτικὸς σύμβουλος, ἢ συνεργάτης τοῦ κ. Τέστα, οὐδὲν ἐδικαιούμεθα νὰ εἰπωμεν, οὔτε διὰ τὸν διδάκτορα Κάουφμανν, οὔτε δι' ὅσους ἄλλους ἐστέλλοντο ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων, χάριν τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Ὁ κ. Κάουφμανν ὅμως παρακάθηται εἰς τὰς συνεδριάσεις, μάλιστα δὲ καὶ ὑπογράφει τὰς ἐπισήμους πράξεις τοῦ Ἐλέγχου, ὅπερ ἄτοπον. Ἀποροῦμεν δὲ πῶς ἡ Κυβέρνησις καὶ δὴ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ὁ ὁποῖος εἶναι μάλιστα οὐ μόνον νομικός, ἀλλὰ καὶ πρῶην

καθηγητῆς τοῦ διεθνoῦς δικαίου, ἀποροῦμεν, λέγω, πῶς ἐπέτρεψε τοῦτο. Ἴσως μᾶς εἴπη, ὅτι τοῦτο δὲν μᾶς βλάπτει εἰς τίποτε. Ἔστω ὅτι δὲν μᾶς βλάπτει ὑλικῶς, μᾶς ἐξευτελίζει ὁμως, ἂν καὶ ἡ Γερμανία δὲν μᾶς ἔστειλε τὸν ἀξιόλογον τοῦτον διδάκτορα — ὅστις λέγουν ὅτι θεωρεῖται εἰδικὸς εἰς τὰ τοῦ Ἑλέγχου, ἀφότου ἔγραψε μονογραφίαν τινὰ περὶ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλέγχου — διὰ νὰ μᾶς ὠφελήσῃ; Ἐκτὸς ὁμως ὅτι τὸ πρᾶγμα τοῦτο προσκρούει καὶ εἰς τὴν κοινοτέραν λεπτότητα, πρόκειται περὶ Ἑλέγχου, ἥτοι περὶ Ἐπιτροπῆς ξένης, ἡ ὁποία μᾶς ἐπεβλήθη ἀναγκαστικῶς ὑπὸ τῶν ξένων Δυνάμεων, ἀφοῦ ἐπτωχεύσαμεν καὶ ὅτε ἐστεναίζομεν ὑπὸ τὴν πτέρναν τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἡφρανίσθημεν ὑπὸ ὅλας τὰς ἐπόψεις κατὰ τὸν πόλεμον, ἤλθε δηλαδὴ διὰ νὰ λάβῃ ὅ,τι δυνηθῇ περισσότερον ὑπὲρ τῶν παλαιῶν μας δανειστῶν, ἥτοι νὰ ἐκτελέσῃ ἀναγκαστικῶς διεθνῇ ἀπόφασιν. Ἐδέχθημεν ἐξ ἀνάγκης τοῦτο καὶ πρέπει νὰ τὸ σεβασθῶμεν, ἀλλ' ὅπως πᾶς ἰδιώτης ἀναγκάζεται νὰ ὑποκύψῃ ὑπὸ πᾶσαν δικαστικὴν ἀπόφασιν ἐκτελουμένην ὑπὸ τὸν ὅρον ἵνα ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐκτελεσθῇ μὲ ὀλίγας ὅσον ἔνεστι διατυπώσεις, καὶ μὲ ὀλιγωτέρους δικαστικούς κλητῆρας κττ. Ἐς τὸ σπίτι του, τοῦτ' αὐτὸ ἐπιθυμεῖ καὶ τὸ Ἔθνος διὰ τὰς πρὸς τὸν ἑλεγχον σχέσεις του. Πᾶσαν λοιπὸν παρασπονδίαν τοῦ Ἑλέγχου τὸ Ἔθνος ἐννοεῖ νὰ ἀντικρούηται ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων του. Εἰς τὴν περίστασιν δὲ ταύτην τὸ Ἔθνος ἡξίου ἀπὸ τὸν κ. Ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν, ἀφοῦ ἀναπτύξῃ ὅλην τὴν εὐγενῆ συμπεριφορὰν τοῦ πρὸς τὸν κ. Κάουφμανν, «νὰ τὸν ἀπορρίψῃ μετὰ λαμπρῶν ἐπαίνων».

Ἐν τούτοις, οἱ Κύριοι οὗτοι ἐπέφερον καὶ παρατηρήσεις τινὰς γενικὰς, ὧν πολλάι, δυστυχῶς, δὲν μᾶς φαίνονται ὄρθαι π. χ. Ἀμέσως εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐκθέσεώς των ἐπιθυμοῦσιν ἐπιμελεστέραν καὶ δραστηρικωτέραν ἐπιτήρησιν τῶν παραλίων πρὸς καταπολέμησιν τοῦ λαθρεμπορείου, ὅπερ θὰ ἡϋξανε τὰς τελωνειακὰς προσόδους, ὡς, καὶ τὰς τῶν Μονοπολείων τὰς εἰς τὸ πετρέλαιον καὶ τὰ πυρεῖα ἀναγομένας. Ἡ δὲ κυβέρνησις, προσθέτουσι, προτίθεται νὰ χρησιμοποίησῃ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μέρος τῶν ναυτικῶν αὐτῆς δυνάμεων. Ὁ Ἑλληνικὸς λαός, δυνάμει τῶν κειμένων νόμων, προσέρχεται εἰς τὰς τάξεις τοῦ κατὰ ξηρὰν καὶ θαλάσσαν στρατοῦ, καταβάλλων ἅμα καὶ τὰς ἐπὶ τούτῳ ψηφίζομένας δαπάνας χάριν πολεμικῆς ἀσκήσεως καὶ ὄχι ἀστυνομικῶν καθηκόντων· ἐὰν ἐνίοτε γέινεται κατάχρησις, τοῦτο δὲν ἔπεται ὅτι πρέπει νὰ γείνη καὶ σκοπὸς αὐτοῦ, μάλιστα ὅταν ὑποδεικνύηται ὑπὸ παρασυναγῶγων. Ἄλλως τε οἱ Κύριοι οὗτοι, ὠφείλον νὰ γνωρίζουσιν, ὅτι ἡ ἄρσις τοῦ λαθρεμπορίου καὶ ἡ αὔξησις τῶν τελωνειακῶν προσόδων, δὲν ἔγκειται ἐν τῇ καταδιώξει τοῦ λαθρεμπορίου.

Εἶπομεν ἄλλοτε ἔτι τὸ λαθρεμπόριον προέρχεται ἀπὸ ὑπέρογκον καὶ ἄδικον φορολογίαν· λόγον δι' ὃν ὅταν ὁ φορολογούμενος ἀδικῇται, συλληφθεὶς, ζημιούται ὑποβαλλόμενος εἰς ζημίαν, ἥτοι εἰς πληρωμὴν μεγαλειτέραν τέλους· κατ' ἀρχὴν δὲ δὲν τιμωρεῖται, ὅπως εἰς ἄλλας περιπτώσεις σωφρονιστικῶς. Ὁ ἀσφαλέστερος λοιπὸν τρόπος, εἶναι ἡ ἐλάττωσις τοῦ τέλους καὶ ὄχι τὰ δρακόντια μέτρα, καὶ μάλιστα ἡ χρῆσις τῶν ναυτικῶν δυνάμεων· ἄλλως τε προκειμένου περὶ

εἰδῶν μονοπωλείου, τὸ κακὸν εἶναι ἔτι μεγαλύτερον· καὶ ἐὰν μὲν ἐπρόκειτο περὶ καπνοῦ, σιγαροχάρτου παιγνιοχαρτων καὶ πνευματωδῶν ποτῶν, ὑπομονή· ἀλλὰ περὶ πυρείων τόσον κακῶς καὶ ἐλλιπῶς μάλιστα κατασκευαζομένων καὶ ἄλατος ἀρκετὰ ἀκαθάρτου, τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀσυγχώρητον κατ' ἐμέ.

Οἱ κύριοι Ἐλεγκταὶ δὲν ἀγνοοῦν καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀγνοοῦν τὴν εὐημερίαν, ἣν ἐπιφέρει ἡ εὐθηνία τῶν εἰσαγωγικῶν τελῶν, ἀφοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος συνεζητήθη τὸ ζήτημα τοῦτο μέχρι κόρου θεωρητικῶς καὶ ἐφηρμόσθη μάλιστα καὶ πρακτικῶς. Ἄλλως τε ἐνταῦθα εἰχομεν αὐτὰ τὰ πράγματα μὲ ζωντανοὺς εἰπεῖν τοὺς ἀριθμοὺς καὶ μάρτυρας ὅλους τοὺς κατοίκους τοῦ ἐλλ. κράτους. Κατὰ τὸ παλαιὸν δασμολόγιον, δηλ. ὅταν τὰ εἰσαγωγικὰ τέλη ἐκυμαίνοντο εἰς φορολογίαν 10 ο)ο ἐπὶ τῆς ἀξίας — ὅπερ οὐ μικρὸν — ὁ βίος ἦτον εὐθηνότατος ἐν διαστήματι δὲ 32-3 ἐτῶν τὰ τελωνειακὰ ἐσοδήματα ἐδεκαπλασιάσθησαν. Νῦν δὲ διὰ τοῦ νέου δασμολογίου καὶ ἐν διαστήματι σχεδὸν δεκαπενταετίας, καθ' ἣν ἔπρεπε ν' ἀνέρχωνται εἰς 40 — 50 ἑκατομμύρια, εἰσὶ στάσιμα! (1) Διὰ τοῦτο ὠφείλον μάλιστα νὰ πείσω-

(1) Ἄλλ' ἰδοὺ εὐγλωττότεραι ἀποδείξεις, ἧτοι αἱ εἰσπράξεις τῶν Τελωνείων: 1851 Δρ. π. 3,933,057. — 1863 Δρ. π. 6,049,194. — 1873 Δ. π. 13,167,963. — 1884 Δ. ν. 25,233,399. — 1885 Δ. ν. 22,404,987. — 1886 Δ. ν. 24,700,000. — 1887 Δρ. ν. 27,555,683. — 1888 Δρ. ν. 26,026,000 — 1889 Δρ. ν. 24,115,500 1890 Δρ. ν. 25,413,240. — 1891 Δ. ν. 22,566,506. — 1892 Δρ. ν. 25,641,108. — 1893 Δ. ν. 22,335,537. — 1894 Δρ. ν. 26,705,866. — 1895 Δρ. ν. 25,660,010. — 1896 Δρ. ν. 27,411,432. — 1897 Δρ. ν. 26,500,000.

σιν τὴν κυβέρνησιν νὰ ἐπανέλθῃ βαθμηδὸν εἰς ἐλαφρὰν εἰσαγωγικὴν φορολογίαν ἀρχίζουσα π.χ. ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς 76ρίου τοῦ 1898 ἀφαίρεισιν μέρος τοῦ προσθέτου φόρου, λόγῳ χρυσοῦ π.χ. ἡ δραχμὴ ὑπολογίζεται εἰς 1,32.2 50)ο νὰ ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ τὰ 17.25)οο β' Ἀπὸ τῆς 1 Ἰανουαρίου 1899 νὰ περικοπῶσι τὰ 15 λ. τὸν 76ριον τοῦ 1899 νὰ ὑποτιμηθῶσι τὰ βαρέως φορολογούμενα εἶδη τῆς κοινῆς ἀνάγκης ὥς τὸ τῆς σακχάρεως καὶ τῶν τοιούτων καὶ μὲ τὸν νέον αἰῶνα νὰ ἐπιφέρωσι γενικὰς ἐκπτώσεις ἐπὶ τῶν κυριωτέρων εἰδῶν τῆς ἀνάγκης καὶ ἅπαντα ταῦτα εἰς βάρος καὶ κίνδυνον ἡμῶν, ἅμα δὲ καὶ εἰς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐθνικῶν συμφερόντων. Ὡστε ἡ πατρίς ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν θὰ ὠφελεῖτο, ὁ βίος ἡμῶν θὰ καθίστατο εὐονώτερος, τὰ δὲ εἰσαγωγικὰ τέλη θὰ ἡῤξανον ἐπίσης.

Ἀπάντων τούτων μάρτυρες ἀψευδεῖς ἔστωσαν ἡ πείρα ἀπάντων τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν καὶ αὐτὴ ἡ πεντηκονταετής πείρα τοῦ ἡμετέρου κράτους! Μόνον μικροβιομήχανοί τινες, οἱ ὅποιοι χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουν, ἐνόμωας ἄλλωθ' τε, ζῶσιν ἀπὸ τὰς ἐθνικὰς ταύτας συμφοράς, δηλ. ἀπὸ τὰς ἐπὶ τῶν εἰσαγωγικῶν τελῶν καταναγκαστικὰς συνεισφοράς μας καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην ἐπίσης ἡμῶν ἐθνικὴν συνεισφορὰν τῆς καταναγκαστικῆς κυκλοφορίας. Εἰς τινὰς θεομηνίας κατὰ τὰς ὁποίας συμβαίνουνσι ναυάγια, κάτοικοί τινες παρὰ τῶν εὐημεροῦν, ὥς καὶ ζῶα τινὰ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης εἶναι προτιμώτερον ὅμως νὰ πάσχωσιν οἱ ἐκ τῶν συμφορῶν τούτων ἀποζῶντες οὗτοι, παρὰ ἅπαντες οἱ λοιποὶ ἡμεῖς νὰ πάσχωμεν χάριν αὐτῶν. Εἶναι περιττὸν δὲ νὰ εἰπώμεν ὅτι ἡ ἐπιδιωκομένη μεταλλικὴ διαφορὰ διὰ τῶν 0.

Ο 1,32.25, εἰς τὴν ὁποίαν ἄλλως συμπληροῦται οὐ μόνον δὲν εὐθυνόμεθα, ἀλλὰ πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως τὴν ἐπληρώσαμεν καὶ τὴν πληρώνομεν (1).

Διὰ τὴν προτεινομένην αὐξήσιν τῶν ἐπὶ τοῦ καπνοῦ τελῶν, δὲν ἔχω νὰ εἶπω τίποτε, ἔνεκα τοῦ εἶδους καὶ τῶν ἐν ἄλλοις κράτεσιν ἐπικρατούντων τελῶν· διὰ τὴν αὐξήσιν ὅμως τοῦ χαρτοσήμου, τούτο εἶναι καταθλιπτικώτατον, ἀφοῦ ἐν διαστήματι δεκαπενταετίας ἐδιπλασιάσθη ὁ φόρος οὗτος καὶ ἡ κατανάλωσις βεβαίως θὰ μειωθῇ. Ἄν πρόκηται ὅμως περὶ χαρτοσήμου, ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ εἰπῶμεν καὶ πάλιν λέξεις τινὰς περὶ τῶν ταχυδρομείων καὶ τῶν τηλεγραφείων.

Καὶ ἄλλοτε ἀπεδείξαμεν, ὅτι τὰ διὰ τοῦ ταχυδρομείου καὶ τηλεγραφείου διαβιβαζόμενα (2) δὲν εἶναι φορολογητέα ὕλη, διότι ὁ φόρος οὗτος ἐπιβαρύνει τὰ ἰσχυρότερα μέσα τῆς παραγωγῆς, φορολογῶν εἶδη τῆς πρώτης ἀνάγκης. Ἄλλ' ἔστω· φορολογούμεθα χάριν τῶν ἀνταποκρίσεών μας—ὅπερ δυστυχῶς γίνεται πανταχοῦ—ἃς ὑπηρετῶμεθα ὅμως. Ἡ ὑπηρεσία τοῦ ταχυδρομείου εἶναι βραδυτάτη, τοῦ δὲ τηλεγραφείου ἑλεεινή. Αἱ ἐπιστολαὶ οὐδέποτε διανέμονται ἐγκαίρως, τὰ δὲ τηλεγραφήματα βραδύτερον τῶν ἐπιστολῶν. Τὸ περίεργον δὲ εἶναι ὅτι συμβαίνουν καὶ πράγματά τινα καταπληκτικά· π. χ. ἡ Ἑλλάς ἀποτελεῖ μέρος τῆς ταχυδρομικῆς ἐνώσεως, ἥς τὰ ταχυδρομικά εἶναι ὠρισμένα καὶ ὅμως τίς θὰ πιστεύσῃ ὅτι πα-

(1) Διὰ τοῦ Νόμου ΒΡ, Δ' τῆς 9 Δεβρίου 1893 ὁ ἑγγεῖος φόρος διαφόρων προϊόντων, εἰσπράττεται εἰς χρυσόν.

(2) Περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐμπορίου, σελ. 120.

ρανομεῖ; Τὸ ταχυδρομικὸν τέλος τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιστολῶν εἶναι 25 λ. (τὸ λεπτόν δὲ εἶναι τὸ ἑκατοστὸν τῆς δραχμῆς, αὕτη δὲ ἰσοδύναμος πρὸς φράγκον), καὶ ὅμως τὸ 25 λεπτῶν γραμματόσημον διὰ τὸ ἐξωτερικόν, πωλεῖται 30 λ. ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι τὸ φράγκον ὑπερετιμήθη· ἀλλὰ τίς τὸ ὑπερετίμησεν; Ἡ καταβόθρα τῆς συναλλαγῆς. Λοιπὸν τί πταίομεν ἡμεῖς; Ἀγνοῶ ποία ψευτονομικὴ διατύπωσις δικαιολογεῖ τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ὅπερ ὄχι Β. διάταγμα ἀλλ' οὔτε νόμος δύναται νὰ δικαιολογήσῃ, διότι στηρίζεται ἐπὶ διεθνoῦς συμβάσεως καὶ ἀπαιτεῖται διεθνὴς ἄδεια. Ἐὰν Ἑλ- λην, ἢ ξένος τις καταγγείλῃ τὸ πρᾶγμα τοῦτο; Ὅποιον αἶσχος! Καὶ ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ διατελῇ τὸ ταχυδρομεῖον ἐν παθητικῇ καταστάσει, ὑπομονή· ὑπῆρχε τοῦλάχιστον πα- ράνομος μὲν, ἀλλ' ἀναγκαῖα δικαιολόγησις ἐπὶ τέλους· ἡ κατάστασις τοῦ ὅμως εὐτυχῶς οικονομικῶς, εἶναι ἀνθηρά, ἀφοῦ εἰσπράττει ἐτησίως 1,600,000 δρ. τὸ δὲ τηλεγρα- φεῖον 760,000 δρ. Παρακαλοῦμεν νὰ βελτιωθῇ ἡ ποιό- της τῶν γραμματοσήμων καὶ μάλιστα τῶν δελταρίων, ὧν τινὰ τῶν πενταλέπτων εἰσὶν ἐκ κοινοῦ χάρτου καὶ συν- επῶς λεπτότατα· τῶν δὲ δεκαλέπτων ὁ χάρτης εἶναι ἀπορ- ροφητικός. Ἴσως θὰ εἴπωσιν οἱ τινες ὅτι καὶ εἰς τὰ εἰσαγωγικὰ τέλη, ἔνεκα τῆς ὑπερτιμήσεως τοῦ χρυσοῦ προσετέθη ὁ πρόσθετος φόρος 32.25]00 ο(ο. Εἰς τοῦτο ἀπαντῶμεν, ὅτι καὶ τοῦτο κακίστα ἐγένετο· εἶναι ἀληθές ὅτι ἀλλαχόθι τὰ τέλη ταῦτα πληρώνονται εἰς χρυσόν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ κακῶς ἐπίσης ἐπεβλήθη τοῦτο· ἐπὶ τέλους ὅμως ἡ φορολογία αὕτη εἶναι ἔννομος, καίτοι ἄδικος, καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ μᾶς κα- τηγορήσῃ, νομικῶς τοῦλάχιστον. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἐκ τῶν

προσθηκῶν τούτων ἡ νομισματικὴ διαφορὰ δὲν συμπληροῦται· ὥστε ὅλα στραβά κι' ἀνάποδα.

Ἡ διεθνὴς Ἐπιτροπὴ τοῦ ἐλέγχου μᾶς κατακρίνει πικρῶς καὶ δικαίως, διότι ἐνῶ ἔχομεν μόλις 820,000 μυριάμετρα δασῶν, κατὰ τοὺς ὑποθετικούς ὑπολογισμούς τοῦ G. Roux, οὓς ἐποίησατο κατὰ τὸ 1893 καὶ τὰ ὅποια εἰσὶ μᾶλλον δασοειδεῖς ἐκτάσεις, ἄνευ ὁδῶν καὶ μὲ ἀρκετὰ κενὰ, clairières, καὶ ἄνευ μέσων συγκοινωνίας, τὸ κράτος οὐδὲν πράττει πρὸς σωτηρίαν τούτων. Ἐκθέτει τὰ δασικὰ προϊόντα εἰς πλειοδοσίαν, καὶ χωρὶς νὰ ᾧσι γνωστὰ, ἡ σημειωμένα τὰ δένδρα πρὸς κόψιμον « πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται » ὅ,τι δένδρον θέλει, πληρώνων δικαιώματα ξυλεύσεως εἰς τὸν πλειοδότην καὶ οὕτω ἡ καταστροφὴ τῶν δασῶν ἐξακολουθεῖ ἀκαταπαύστως, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων, ἐνῶ ἡ ἀντικατάστασις τῶν δασῶν εἶναι ἔργον δυσκολώτατον, δαπανηρότατον καὶ μακροχρόνιον. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ 2 1]2 ἑκατομμύρια κυβικὰ μέτρα, ἅτινα ἐτησίως καταστρέφονται, ὅτι κατ' ἐλάχιστον ἀντικαθίστανται ὑπὸ τῆς φυσικῆς παραγωγῆς, οὐδαμῶς δὲ ὑπὸ τῆς τέχνης. Τὸ ἐκ τούτων ἐτήσιον εἰσόδημα τοῦ κράτους ἀνέρχεται εἰς δρ. 1,800,00. Καὶ ὅμως αἱ πληροφορίαι αὗται εἰσὶ κατώτεραι τῆς ἀληθείας διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους : Ἐπειδὴ δὲ τὸ πρᾶγμα εἶναι ὑψίστης σημασίας· ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ ἀναφέρωμεν ὅ,τι καὶ πρὸ δεκαπενταετίας (1) περίπου. Πρῶτον ἡ Ἐπιτροπὴ δὲν ἔλαβεν οὐδαμῶς ὑπ' ὄψιν τὴν συχὴν πυρπόλησιν αὐτῶν. Δεύτερον κατὰ τὴν ἐπίσημον ἐκ-

(1) Περί τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐμπορίου, σελ. 35.

θεσιν αὐτῆς τῆς Κυβερνήσεως (Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσ. 12 Μαρτ. 1883 ἀρ 91) ἡ ἐκ τῶν δασῶν ἐξαχθεῖσα ξυλεία τὸ 1882 ἀνῆρχετο εἰς 267,806,065 κυβ. μέτρα, ἡ ἄσβεστος εἰς 514,245 στατήρας, αἱ δεψικαὶ οὐσίαι εἰς 34,541 στατήρας, τὰ καυσόξυλα εἰς 86,373 ζύγια (περὶ τῶν ξυλανθράκων οὐδὲν ἀναφέρεται), ἡ δὲ ρητίνη μετ' ἄλλων τινῶν ἐπλήρωσε φόρον δρ. 135,731. Περιττὴ πᾶσα ἀνάπτυξις τῆς βλάβης, ἣν ἐπιφέρουν εἰς τὰ δάση τὰ προϊόντα αὐτῶν ταῦτα, μὲ τὸν τρόπον τὸν ὁποῖον ἐξάγονται. Αἱ τῶν δασῶν μας ἐκτάσεις εἰσὶν ἀνεπαρκεῖς εἰς τὴν χώραν· ἐσχάτως δὲ ἔγραφεν Ἀγγλος τις ὅτι ἐντὸς διακοσίων (ἢ 400) ἐτῶν, ἕνεκα τῆς καταστροφῆς τῶν δασῶν, ἐπίκειται ἡ καταστροφή τοῦ ἀνθρώπου, ἕνεκα τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ ὀξυγόνου. «Τὸ ζήτημα τῶν δασῶν ἐγκλείει πολλὰ σπουδαῖα ζητήματα διὰ πᾶν μὲν ἔθνος καθόλου, ἰδίᾳ δὲ δι' ἡμᾶς· ἡ δὲ καλλιέργεια καὶ ἡ ἀνάπτυξις αὐτῶν ὄχι μόνον εἰσὶν ἐκ τῶν πρώτων ἀναγκῶν, καὶ ἐπομένως ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν σπουδαιόταται, ἀλλ' ἐμπεριέχουσιν ἅμα καὶ συμφέροντα ἐκ τῶν ὑψίστων τοῦ ἔθνους. Ἡ καλλιέργεια τῶν δασῶν ὄχι μόνον βελτιώνει τὴν κατάστασιν τῶν γαιῶν, τὴν παραγωγὴν τοῦ ἐδάφους καὶ τὴν ροὴν τῶν ὑδάτων, ἀλλὰ καλονίζει καὶ τὰς μετεωρολογικὰς καὶ ἀτμοσφαιρικὰς ἀνωμαλίας καὶ πρὸ πάντων τοὺς ὑετούς. Ἐὰν δὲ νοὺς ὑγιῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνοικῇ ἐν σώματι μὴ ἀρτίῳ καὶ ὑγιεῖ, καὶ ἂν ὥσαύτως τὰ καλὰ φυτὰ δέωνται γονίμου γῆς καὶ πασῶν τῶν παρεπομένων κλιματολογικῶν ἀναγκῶν ἐν ἐρρυθμῳ καὶ κανονικῇ καταστάσει διὰ νὰ προκόψωσι, πῶς εἶναι δυνατὸν ἐν χώρᾳ διατελούσῃ ὑπὸ πλημμελῇ κλιματολο-

γικήν κατάστασιν νὰ γεννηθῇ φυσικῶς τέλειος ἄνθρωπος; Εἶναι γνωστὸν ὁποῖαν σημασίαν ἀπέδιδον οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὴν σωματικὴν διάπλασιν τοῦ ἀνθρώπου, οὕτινος τὴν ἀγωγὴν καὶ μόρφωσιν μόλις κατωρθώσαμεν νὰ κατανοήσωμεν· τὴν ὑγείαν καλῶς ποιοῦντες, ἔθετον ὑπεράνω παντὸς ἄλλου ἀγαθοῦ· «ὕγιαίνειν ἄριστον ἀνδρὶ θνητῷ», ὅχι ὑπὸ τὴν ὑγιεινὴν ἐποψιν τὴν σημερινήν, ἀλλὰ διὰ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῶν σωματικῶν δυνάμεων, διότι μόνον τότε ἡδύνατο ἡ διάνοια νὰ λειτουργῇ ἀπροσκόπτως· τὰ πάντα δὲ οἱ νόμοι, τὰ ἥθη, τὰ ἔθιμα, οἱ ὑγιεῖνοι κανόνες συνεβάλλοντο εἰς τὴν ἀσκήσιν τοῦ σώματος· ἐπειδὴ δὲ τὸ μέτρον καὶ ἡ ἀρμονία ἐπεκράτουν εἰς πάσας τὰς πράξεις των, φοβούμενοι τὴν ἐκτράχυνσιν τῆς ψυχῆς, ἐν περιπτώσει ὑπερβολικῶν ἀσκήσεων, κατέστησαν τὴν μουσικὴν ἀναπόσπαστον τῆς ἀγωγῆς, ὡς καὶ τὰς ὥραιας τέχνας. Τὴν σημασίαν, ἣν τὰ δάση κέκτηνται ἐπὶ τῆς φυσικῆς καὶ ζωτικῆς διαπλάσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἴσως ἡγγόνουν οἱ ἀρχαῖοι λεπτομερῶς·—ἂν καὶ ἡμεῖς οἱ γνωρίζοντες ταῦτα, οὐ μόνον δὲν πράττομεν ὅσα ἐκεῖνοι, ἀλλὰ καὶ ἐφροντίσαμεν καὶ φροντίζομεν περὶ τῆς βελτιώσεως τῶν ζώων, φυτῶν τινῶν, προιοντῶν καὶ δὴ περὶ τῶν ἰχθύων, ὅχι ὁμῶς περὶ τῆς φυσικῆς βελτιώσεως τοῦ ἀνθρώπου—καθόλου ὁμῶς φαίνεται νὰ ἐγνωρίζον συνοπτικῶς ταῦτα, ὡς ἐκ πολλῶν τεκμηρίων δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ σεβασμοῦ αὐτῶν πρὸς τὰ δάση. Ἐν ὀνόματι λοιπῶν τῶν ὑφίστων ἐθνικῶν συμφερόντων, σώσωμεν, καλλιεργήσωμεν καὶ ἀναπτύξωμεν τὰ δάση (1).

(1) Περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐμπορίου, σελ. 39.

Ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ ἐλέγχου ὁμιλοῦσα περὶ τῶν ἀμέσων φόρων κατακρίνει λίαν δικαίως τοὺς οἰκονομικοὺς ἐφόρους καὶ τὰς ἀπειραρίθμους Ἐπιτροπὰς, ὧν ἡ ἀμεροληψία, ἀπέχει πάσης δικαιοσύνης καὶ μάλιστα οὐδαμῶς εἰσὶ ξέναί πάσης πολιτικῆς ἐπιρροῆς· αἱ βραδύτητες, αἱ διαμφισβητήσεις κτλ., βλάπτουσι τό τε δημόσιον καὶ τοὺς φορολογουμένους ἀπὸ τοὺς ὁποίους ζητεῖται αἰφνηδῶς ἡ πληρωμὴ πολυετῶν φόρων συγχρόνως· τούτων ἕνεκα ἡ λειτουργία τοῦ προϋπολογισμοῦ περιλαμβάνεται ἐντὸς 22 μηνῶν, ὅπερ ἐπιφέρει καὶ δυσκολίας εἰς τὸ λογιστήριον. Ἡ Ἐπιτροπὴ δὲν ἔλαβε τὸν καιρὸν νὰ ἐξετάσῃ πάσας τὰς λεπτομερείας τῶν ἐλληνικῶν οἰκονομικῶν καὶ μάλιστα τὰ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, οὗτινος ἡ ὑπηρεσία καθυστερεῖ ὁλόκληρον δεκαετίαν! Διὰ νὰ πεισθῇ δὲ πᾶς τις περὶ τῆς ἐλαττωματικῆς ταύτης καταστάσεως τῶν ἀμέσων φόρων, εἰρήσθω ὅτι ἀπὸ τοῦ 1892—1896, ἦτοι ἐν διαστήματι 5 ἐτῶν καθυστεροῦνται 48,651,165, ἐξ ὧν κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο εἰσεπράχθησαν δρ. 16,664,913 καὶ κατὰ συνέπειαν ὑπολείπονται δρ. 31,986,252 καὶ τὸ ποσὸν τοῦτο αὐξάνεται ἐτησίως κατὰ 6,594,504 δρ.

Τί νὰ ἀπαντήσῃ τις εἰς ταῦτα; Κατὰ τὸ 1859 ἤδη ὑπῆρχον 48 ἐκ. δρ. καθυστερούμενα· κατὰ τὸ 1875 δρ. 83, 314,029. (1)

(1) Κατὰ τὸν μακαρίτην Σωτηρόπουλον ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ ἀξιολόγου κ.Θ. Φλογαῖτου (Ἀναγκαῖαι νομοθετικαὶ μεταρρυθμίσεις, σελ. 300), ἡ εὐθύνη τῶν ταμιῶν πρέπει νὰ ἐγεθυνθῇ, μετὰ τὴν λῆξιν ἐκάστης χρήσεως καὶ ἐντὸς ὁρισμένης

Εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰπώμεν ὅτι τὰ καθυστερούμενα προέρχονται ἐκ τῆς μακρᾶς μὲν διαρκείας τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τῆς ἀβελτηρίας τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, κυρίως ὅμως ἐκ πολιτικῆς ἀνοχῆς, διότι, δυστυχῶς, μ' ὅλας τὰς συνταγματικὰς μας ἐλευθερίας ὑπάρχουσι καὶ σήμερον ἔτι ἐν Ἑλλάδι ἐλεύθεροι καὶ εἰλωτες ; Οἱ πρῶτοι εἶναι οἱ πολιτικοὶ φίλοι τοῦ διοικούντος κατὰ καιρὸν κόμματος, οἱ δεῦτεροι οἱ πολιτικοὶ φίλοι τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Καὶ ταῦτα ἐκ τὸς τῶν φιλησύχων πολιτῶν, οἱ ὅποιοι εἴτε ἐξ ἀγνοίας, εἴτε ἐξ ἀηδίας, ἐννοοῦσι νὰ πληρῶνουν τοὺς ἐπιβαλλομένους αὐτοῖς φόρους, χωρὶς νὰ ἀσχολῶνται κατὰ τὴν ἀποβολὴν αὐτῶν, δὲν βραδύνουσιν ὅμως ν' ἀποκτήσωσι πικρὰν πεῖραν τῆς ἀκηδίας ἢ ἀδιαφορίας των· γνωρίζω ἔμπορὸν τινα, ὅστις ἐπλήρωσε φόρον δι' ὑπάλληλον, ἐν οὐδέποτε εἶχεν· δι' ἄλλον πρὸ πολλοῦ ἀποθανόντα κτλ. Ἐκ τῶν κατωτέρων ὀργάνων φορολογοῦν ἰδίᾳ πάντα πτωχὸν τεχνίτην, διὰ πᾶσαν ἀναβολὴν πληρωμῆς. Διὰ τὸ Ἑλεγκτικὸν

προθεσμίας, ἕκαστος ταμίᾳ ὀφείλει νὰ ὑποβάλλῃ εἰς τὸ Ἑλεγκτικὸν Συνέδριον ὀνομαστικὴν κατάστασιν πάντων τῶν μὴ εἰσπραχθέντων προσόδων, νὰ ἐκτίθεται δ' ἅμα καὶ τὰ αἷτια τῆς καθυστέρησεως αὐτῶν, ἐπιβαλλομένης δ' αὐτῷ τῆς ὑποχρεώσεως ν' ἀποφαίνεται ἐν ρητῇ προθεσμίᾳ περὶ τῆς εὐθύνης τοῦ ὑπολόγου καὶ νὰ καταλογίξῃ εἰς βάρος αὐτοῦ τὰ μὴ εἰσπραχθέντα. Νὰ ταχθῇ δὲ προθεσμία, καθ' ἣν ἂν ὁ ὀφειλέτης δὲν καταβάλλῃ τὸ χρεὸς του εἰς τὸν ἀρμόδιον ταμίαν, νὰ καταγγέλῃ, ἐπὶ ποινῇ, ἂν ἀμελήσῃ τοῦτο, εἰς τὸν ἀρμόδιον Εἰσαγγελεῖα ὀφείλοντα ὡσαύτως ἐν τὸς ὀρισμένης προθεσμίας νὰ εἰσάγῃ εἰς τὸ Πλημμελοδικεῖον δι' ἀπειθείας κλήσεως καὶ ἄνευ προεισαγωγικῆς ἀνακρίσεως τὸν ὀφειλέτην, καταδικαζόμενον εἰς στέρησιν τῶν πολιτικῶν, δημοτικῶν καὶ ἐπαρχιωτικῶν δικαιωμάτων του μέχρις ἐξοφλῆσεως τῆς πρὸς τὸ Δημόσιον ὀφειλῆς του.

δὲ Συνέδριον τί θὰ ἔλεγεν ὁ Ἐλεγχος, εἰς ἐγίνωσκειν ὅτι ὡς προχθὲς αἱ ἐργασίαι τοῦ ἐκυλίντο εἰς τὴν ζ' δεκαετηρίδα τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος ; Μὲ τὸν τρόπον τὸν ὅποιον ὑπάρχει καὶ λειτουργεῖ τὸ κατὰστημα τοῦτο, οὐ μόνον δὲν ὠφελεῖ ἀλλὰ καὶ βλάπτει σπουδαίως. Διότι πᾶς ὑπόλογος, γινώσκων ὅτι αἱ πράξεις τοῦ θὰ ἐλεγχθῶσιν, ὅταν ἔλθῃ ἡ σειρά των, διότι μετὰ πολλὰ ἔτη, ὅταν καὶ ἂν θέλουν οἱ πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ νόμου τεταγμένοι ὑπόχρεοι ὑπάλληλοι, δὲν θὰ δύνανται, διότι τὸ Ἀρχεῖον διατελεῖ ἐν οἰκτρᾷ καταστάσει καὶ μόνον τυχαίως δύνανται νὰ εὑρεθῶσι τὰ ἀναγκαῖα δικαιολογητικά, εἰς ὑπάρχωσιν, ὥστε ὁ καταχραστής ἐξακολουθεῖ νὰ καταχράται, βέβαιος ὢν ἐκ τῶν προτέρων ὅτι αἱ πράξεις τοῦ θὰ μείνωσιν ἀνεξέλεγκτοι. Ἡ τὸ κατὰστημα τοῦτο λοιπὸν πρέπει νὰ καταργηθῇ, ἢ ν' ἀναδιοργανωθῇ, ὑποχρεουμένων τῶν ὑπαλλήλων αὐτοῦ νὰ ὦσιν ἐνήμεροι εἰς τὴν ἐργασίαν των, διεκπεραιουμένης πάσης ἐξελέξεως ἐντὸς μηνός, ὥστε καὶ ἂν χαθῇ δικαιολογητικόν τι, νὰ ᾔηται εὐκολός ἢ ἀνασύνταξις, ἢ ἀντιγραφὴ αὐτοῦ. Πρόσέτι δὲ οἱ ἐλεγχόμενοι ὅταν εὐόρκως ἐκτελῶσι τὸ καθήκον των, νὰ ὦσιν ἥσυχοι καὶ ὅχι νὰ ἔχωσιν ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν τὴν ἐξέλεγχιν τοῦ Ἐλγ. Συνεδρίου κρεμαμένην ὡς σπάθην Δαμοκλέους. Ὁ πρακτικώτερος δὲ τρόπος καθ' ἡμᾶς ἵνα τὸ κατὰστημα τοῦτο κατασταθῇ ἐνήμερον τῆς ὑπηρεσίας του, εἶναι ἡ ἀπὸ σήμερον καὶ ἐφεξῆς ἐργασία αὐτοῦ νὰ ἀνατεθῇ εἰς τοὺς ἱκανοὺς καὶ ἐπαρκεῖς ὑπαλλήλους, ἡ δὲ προηγουμένη ἀνεξέλεγκτος εἰς τοὺς ὑπολοίπους, οἱ ὅποιοι νὰ περᾶν αὐτὴν ἐντὸς ὀρισμένου χρονικοῦ διαστήματος καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ μὴ διορισθῶσιν ἄλλοι νέοι ὑπάλλη-

λοι, ἀλλ' οὗτοι μετὰ τὸ πέρας τῆς ὑπηρεσίας ταύτης, νὰ πληρώσωσι πᾶσαν κενὴν θέσιν τῶν διενεργούντων ὑπαλλήλων τὴν τρέχουσαν ὑπηρεσίαν. Ἐν περιπτώσει ὅμως καθ' ἣν οἱ ὑπάρχοντες δὲν ἐπαρκοῦσιν εἰς πᾶσαν πλεονάζουσιν ἐργασίαν, ἥ καὶ ὅλην, ἃς ἀναθέσωσι ταύτην ἐργολαβικῶς εἰς ἰδιώτας καταλλήλους λογιστάς, ἵνα ἐπὶ τέλους παύσῃ τὸ σκάνδαλον τῆς καθυστερήσεως τῆς ὑπηρεσίας τοῦ καταστήματος τούτου.

Ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἐλέγχου ἠπόρησε διὰ τὰς ὑπερβολικὰς δαπάνας τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν καὶ εὐχεται νὰ περιορισθῶσιν αὗται· καὶ ἡμεῖς ἀποροῦμεν διὰ τὴν ἐκπληξιν τοῦ ἐλέγχου ἀφοῦ γινώσκει κάλλιστα ὅτι ἐκ τῶι 21 χιλ. ἀνδρῶν τοῦ στρατοῦ αἱ 11, 200 ἀσχολοῦνται εἰς τὴν χωροφυλακὴν, τὴν φρουρὰν τῶν φυλακῶν καὶ τὴν ἀστυνομίαν. Ἐὰν δὲ ἡ ἀστυνομικὴ ὑπηρεσία ἀνετίθετο εἰς ἄλλα ὄργανα καὶ οἱ νῦν ἄνδρες ἀντὶ νὰ καταγίνωνται εἰς ἀστυνομικὰ ἔργα, καταγίνονται εἰς καθαρῶς στρατιωτικὰ ἔργα, δι' ἃ προσκαλοῦνται εἰς τὰς τοῦ στρατοῦ τάξεις; τότε τί θὰ ἔλεγεν;

Ἐπαινεῖ δὲ δικαίως τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἐταιρίας τῶν Μονοπωλείων. Πρὸς ἣν ἡ κυβέρνησις ὑποχρεοῦται νὰ ἀποδώσῃ δρ. 3,860,061.07 αἱ ὅποσαι ὑπῆρχον ἐν τοῖς ταμείοις αὐτῆς τὸν Δέτριον τοῦ 1893, ἀλλ' ἀφοῦ ἀφαιρηθῇ ἐξ αὐτῆς τὸ τοκομερίδιον τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1894, τοῦ πληρωθέντος ἐπὶ τοῦ δανείου τοῦ 1887 4 ο)ο πρὸς 50 ο)ο ἦτοι δραχ. 1,330, 450 ἦτοι τὸ ὑπόλοιπον αὐτοῦ δρ. 2,529,611.07 τὸ ποσὸν τοῦτο θὰ πληρωθῇ ἐντὸς 5 ἐτῶν, καὶ θὰ χρησιμεύσῃ εἰς αὐξήσιν τοῦ τόκου τοῦ ἐν λόγῳ δανείου. Διὰ τῆς εὐκαι-

ρίας ὅμως αὐτῆς παρακαλοῦμεν καὶ ἡμεῖς τὴν Ἑταιρίαν ταύτην: τὸ ἄλλας τοῦ λοιποῦ νὰ μὴν ᾔναι ἐνίοτε τόσον ἀκάθαρτον, ὥστε δυσκόλως τις νὰ τὸ διακρίνῃ τοῦ χρώματος. Τὰ πυρρεῖα νὰ μὴν εἶνε τόσον κακοκορμμένα καὶ κακοκατωμένα ὥστε πολλάκις νὰ μὴν ἀνάπτωσιν (ἐκτός ἐὰν πρόκηται διὰ τὸ ἀκίνδυνον), τὰ κυτία ἡμιγεμῇ καὶ κακῶς κατασκευασμένα. Τὸ σιγαρόχαρτον, ἡμεῖθα καὶ ἡμεῖς τῆς ἰδέας νὰ ἀφεθῇ ἐλεύθερον — ὥστε οὕτω αἵρεται ἐν λαθρεμπορικὸν σκάνδαλον — προστιθεμένου τοῦ καθαροῦ κέρδους αὐτοῦ εἰς τὰ κοπιὰ τοῦ καπνοῦ, ἐν ἐναντία δὲ περιπτώσει ἢ ποιότητος δέον νὰ βελτιωθῇ.

Ἰδοὺ καὶ τὰ τελωνειακὰ μέτρα ἅτινα ὁ Ἐλεγχος ἔλαβεν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι πᾶν ἐμπόρευμα, προσερχόμενον ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, παραδίδεται εἰς τὸ σχετικὸν τελωνεῖον ἐκάστου λιμένος, οὗτινος ἡ ὑπηρεσία παραλαμβάνει, ἀποθηκεύει καὶ φυλάττει ἐν ταῖς ἀποθήκαις, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀναμίξεως τοῦ κυρίου πρὸς ὃν ἀνήκει καὶ ὁ ὁποῖος ὁπότεν θέλῃ, θὰ παρουσιάσῃ τὴν φορτωτικὴν αὐτοῦ εἰς τὸ σχετικὸν πρακτορεῖον, πρὸς ὃ ἂφοῦ πληρώσῃ θὰ λάβῃ τὴν καλὰλληλον ἀπόδειξιν μεθ' ἧς θὰ καταθέσῃ ἐν τῷ Ἐλεγκτηρίῳ τοῦ Τελωνείου τὴν διασάφησιν, ἐν ᾗ ὑποχρεοῦται νὰ δηλώσῃ τὴν προέλευσιν, τῆς παραγωγῆς τοῦτόπου, τὸν ἀριθμὸν τῶν δεμάτων, κιβωτίων κλ. ποιούτων, ἐν οἷς ἐμπεριέχονται τὰ ἐμπορεύματα τοῦ καὶ τὸ ποσὸν καὶ εἶδος αὐτῶν· διὰ τῆς περιγραφῆς δὲ ταύτης δηλοῦται ἡ τελων. κατηγορία εἰς ἣν ὑπάγονται, δυνάμει τῆς ὁποίας καὶ θὰ τελωνισθοῦν, καὶ κατωτέρως κατηγορίας ἂν ὦσιν. Ἐν περιπτώσει δὲ καθ' ἣν δὲν συμμορφωθῇ μὲ τὰ ἀνωτέρω προδιαγεγραμμένα καὶ εὐρε-

θῶσιν ἐμπορεύματα ἀνήκοντα εἰς ἀνωτέραν κατηγορίαν, ὁ ἔμπορος πληρώνει τὸ διπλοῦν· ὥστε καταχρησις εἰσχωρεῖ μόνον εἰς τὴν ποιότητα, τὸ βάρος, ἢ τὸ ποσόν· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε εὐκόλον καὶ ἔνεκα τῶν δηλωτικῶν καὶ τῶν μεσολαβούντων ὀργάνων καὶ λαμβάνει χώραν, μόνον ὅταν ὑπάρξῃ συνενόησις μεταξύ Τελώνου ἢ Ἐλεγκτοῦ καὶ ἐμποροῦ· οὐχ ἥττον καταχρήσεις συμβαίνουν καὶ κατὰ πολλοὺς αὐταὶ πρέπει ν' ἀνέρχωνται εἰς 15—20 ο/ο, ἀλλ' ὁ Ἐλεγχος δὲν ἐπεμβαίνει εἰς ταύτας, διὰ νὰ τὰς προλάβῃ, ἐλαττώσῃ, ἢ ἀποσκορακίσῃ, ἀλλ' ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν στιγμὴν ἀφ' ἧς χρεωθῇ ὁ ἔμπορος· δηλ. ἀπὸ τὴν ὥραν καθ' ἣν οὐδεὶς κίνδυνος ὑπάρχει, οὐδεμία καταχρησις εἰσχωρεῖ καὶ οὐδὲν προφυλακτικὸν μέτρον εἶναι ἀναγκαῖον. Π.χ. ὁ Α. διὰ τὴν ὑπ' ἀρ. 138) διασάφησιν ἐχρεώθη μὲ Δραχ. 527. 86, τὰ χρήματα ταῦτα θὰ καταβληθῶσι, πρὶν παραλάβῃ τὰ ἐμπορεύματά του, ὁ δὲ ταμίας εἶναι ὑπεύθυνος δι' ὅσα διὰ τῶν χρεουμένων διασαφήσεων εἰσπράττει, ἀπέναντι ἀποδείξεων. Ἐπὶ τῇ ὑποθέσει δὲ ὅτι ἐκ τῶν ποσῶν τούτων θὰ κλαπῇ, ἢ θὰ καταχρασθῇ μέρος, τὸ κράτος εὐθύνεται πάντοτε, ὥστε εἶναι περιττὸν ὁ Ἐλεγχος νὰ φροντίζῃ ἔνθα δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη φροντίδος. Καὶ τί ἔκαμε διὰ τοῦτο; Παρήγγειλε 56 εἰδῶν σήματα ἀξίας, ὥστε ἀφοῦ χρεωθῇ ὁ ἔμπορος Α. π.χ. ὑποχρεοῦται νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν ἐν τῷ Τελωνεῖῳ Ταμίαν τοῦ Ἐλέγχου νὰ καταθέσῃ τὰς Δρ. 527, 85 καὶ νὰ κολληθῶσιν ἐπὶ τῆς διασαφήσεως τῆς ἀξίας τὰ σήματα ταῦτα, ἅμα δὲ ἐξοφληθῶσι κτλ. Οὕτω ἡ μὲν τελωνιακὴ ὑπηρεσία ἀρκετὰ ὀχληρὰ καὶ βραδεῖα ἤδη, κατέστη ὀχληρωτέρα καὶ βραδυτέρα, ἡ ὑπηρεσία τοῦ Ἐλέγχου ἐπεφορτίσθη μὲ δαπά-

νην ἄσκοπον καὶ ὀχληρὰν καὶ κατὰ συνέπειαν βλαβεράν. Τὰ τελωνεῖα ἐσταμάτησαν τὴν ὑπηρεσίαν των ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, ὥς καὶ ἡ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις πᾶσα δοσοληψία ἀπαιτοῦσα χαρτόσημον, διότι τὰ σήματα ταῦτα ὥς καὶ τὸ χαρτόσημον, δὲν διενεμήθησαν ἐγκαίρως, εἰς δὲ τὴν ὑπηρεσίαν ἐπέρχεται βραδύτης. Κατὰ τὰς Ἑφημερίδας πολλαὶ ἐπαρχίαι στεροῦνται χαρτοσήμου ἐξ οὗ ἄλλαι βλάβαι καὶ δυσκολίαι εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ κόσμου· ἡ δ' ἑλλειψὶς τοῦ σιγαροχάρτου ἐπέφερε ρήξεις. Αἱ ταινίαι τοῦ καπνοῦ παρηγγέλησαν ἀγνοῶν διατί εἰς Εὐρώπην (ὥς καὶ τὸ χαρτόσημον διὰ τὰ στερεθῶν τινες ἄνθρωποι ἐργασίαν) ἐκ τούτου ἄλλη βραδύτης καὶ δυσκολία. Τὰς εἰσπραξεις ἀπαιτεῖ εἰς χαρτονόμισμα ἀπὸ 25 δρ. καὶ ἄνω. Καὶ τὰ λοιπὰ μέτρα τοῦ Ἑλέγχου ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ ᾔναι ἀνάλογα. Ἐὰν δὲ ᾔναι ἀληθὲς ὅτι ἤρχισεν νὰ ἐπεμβαίνῃ καὶ εἰς πράγματα ἀλλότρια τῆς δικαιοδοσίας τῆς, ὥς εἰς τὰς δαπάνας τὰς ἀπαιτούμενας πρὸς περίθαλψιν τῶν προσφύγων Κρητῶν, ἀλλοίμονον! Ἴσως θὰ μ' εἴπωσιν ὅτι πρόκειται νὰ ἐξασφαλίσωμεν τὴν αὐξήσιν τῶν ὀρισθεισῶν ὑπεγγύων προσόδων, αἱ ὁποῖαι κατὰ μέγα μέρος μᾶς ἀνήκουσι. Καὶ διατί δὲν ἐλάμβανον π. χ. τὸ 4ον ἢ τὸ 5ον τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἀφοῦ αὗτος αὐξάνει τακτικὰ καὶ ἐν διαστήματι τρίτου αἰῶνος ἐτετραπλασιάσθη; Ὁ Ἑλεγχος μᾶς ἐπεβλήθη μετὰ τόσου στόμφου καὶ πατάγου, πληρῶνεται καὶ πρέπει νὰ φαίνεται ὅτι καὶ κάμνει καὶ μάλιστα διότι δὲν ἐννόησεν ἀκόμη τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του καὶ φαίνεται ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπιβληθῇ καὶ εἰς ἡμᾶς. Καὶ χωρὶς νὰ θέλω ἐνθυμοῦμαι τὸν Mercier Larivière φυσιοκράτην οἰκονομολόγον, ὃν ὁ τότε ἐν Παρισίοις θαυμαστής

του Πρέσβους Αικατερίνης τῆς Β' Πρίγκηψ Galitzin ἔστειλεν εἰς Μόσχαν διὰ νὰ συντάξῃ τὸν κατάλληλον κώδικα διὰ τὴν Ρωσσίαν καὶ ὃν μετὰ βραχείαν συνέντευξιν, διὰ πολλοὺς λόγους, ἀπέπεμψεν ἡ Αἰκατερίνη γράψασα πρὸς τὸν Βολταίρον περὶ αὐτοῦ: «Il nous supposait marcher à quatre pattes et très poliment il s' était donné la peine de venir pour nous dresser sur nos pieds de derrière». 'Αλλ' ἔλθωμεν εἰς τὴν κυρίως ἐργασίαν αὐτοῦ, ἀφοῦ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν, τοῦλάχιστον μέχρι σήμερον ἀπέτυχεν. Εἰρήσθω δὲ ἐν παρόδῳ ὅτι καὶ αἱ δαπάναι του αἰ ὅποῃαι μᾶς ἐπιβαρύνουν ἀνέρχονται εἰς 160 χιλ. φρ. χρ.

Ἄν καὶ ἡ ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης προκύψατα νομοθεσία ἐν νόμοις, συμβάσει καὶ βασιλικοῖς διατάγμασιν ἐμπεριέχει τοιαύτην ἀσάφειαν, ἀοριστίαν καὶ σύγχυσιν, ὥστε χρῆζει Δηλίου κολυμβητοῦ, διὰ νὰ ἐξαγάγῃ τις ὅ,τι συνεφώνησεν ἡ κυβέρνησις μετὰ τοῦ Ἐλέγχου, διότι, ἐπαναλαμβάνω, ἐκ τῆς σχετικῆς ταύτης νομοθεσίας δύναται νὰ ἐξαγάγῃ τις ὅ,τι θέλει. Καὶ εἶναι δυσάρεστον μάλιστα, διότι πρακτικὰ οὔτε ὑπάρχουν οὔτε ἐτηρήθησαν.

IV.

Τὸ ἔργον τοῦτο, κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην, οὐ μόνον δὲν εἶναι ἄριον, ἀλλὰ καὶ ἀνάξιον τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἑξ Μεγαλῶν Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, συνελθόντων ἀπὸ

τὰ πέρατα τοῦ κόσμου πρὸς τοῦτο, οὔτε τῶν ἡμετέρων προσδοκιῶν, διότι δὲν ὑπῆρχε πρωτοβουλία, ὠρισμένος σκοπὸς καὶ προδιαγεγραμμένον σχέδιον. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐδαπάνησαν ματαίως καὶ ἀσκόπως, ἐν τῷ δαιδάλῳ τῆς διοικήσεώς μας, τόσον χρόνον, ἐνῷ αἱ λεπτομέρειαι πάσης ξένης διοικήσεως εἶναι εἰς πάντα ξένον δυσκατάληπτοι, δυσάρεστοι καὶ ἐξευτελιστικαὶ ἡμῖν τε καὶ αὐτοῖς, ἐν τῇ περιστάσει ὅμως ταύτῃ καὶ χωρὶς κανένα πρακτικὸν σκοπὸν· ἀφοῦ ἐν τῇ ἐκθέσει των π. χ. συγγέουσι πολλὰ πράγματα, γελοῖα μὲν δι' ἡμᾶς, φυσικὰ ὅμως δι' ἕνα ξένον, ματαιοπονοῦντες καὶ χρονοτριβοῦντες καθ' ὃν χρόνον ἀκριβῶς οἱ Τούρκοι κατέστρεφον τὸ ὑπόλοιπον τῆς Θεσσαλίας, φορολογοῦντες τοὺς ὑπολειφθέντας κατοίκους ἐκ τοῦ ὑστερήματός των, κακομεταχειριζόμενοι, ἔστιν ὅτε καὶ φονεύοντες αὐτούς· ἐνῷ ἐὰν κατωρθοῦτο νὰ ἡλευθεροῦτο δύο περίπου μῆνας ταχύτερον, ὅπερ δυνατώτατον, θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ἡ ἐφετεινὴ ἐσοδεία τῆς Θεσσαλίας, ὅπερ μέγιστον δι' ἡμᾶς, μάλιστα ἕνεκα τῆς ὑπερτιμῆσεως τῶν δημητριακῶν καρπῶν, ἡ ὁποία ὥς ἐκ τοῦ ἰσπανοαμερικανικοῦ πολέμου θὰ παραταθῇ μέχρι τῆς ἐσοδείας τοῦ προσεχοῦς ἔτους. Νομίζω δὲ ὅτι τὸ πρᾶγμα τοῦτο προῆλθεν ἀπὸ τὰ ἐξῆς :

Ἀπασα ἡ Εὐρώπη ἀνεξαιρέτως καὶ ἀπὸ παλαιστάτους χρόνους, ἕνεκα τοῦ σχίσματος, τῶν σταυροφοριῶν καὶ τῶν σημερινῶν παμφάγων διαθέσεών της, μᾶς ἐθεώρει πρόσκομμα εἰς τοὺς σκοποὺς της καὶ κάρφος εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς της (1). Μᾶς ἠνείχετο ὅπως καὶ τὴν Τουρκίαν, πρὸς ἀποφυγὴν πά-

(1). Γ. Κωνσταντινίδου, «Εὐρώπη καὶ Ἀνατολή», 1898.

σης μεταξύ τῶν ἐνδιαφερομένων συγκρούσεως, χωρὶς νὰ μᾶς συμπαθῇ, ἕνεκα ἰδιοτελῶν συμφερόντων. Μετὰ τὴν πτώχευσίν μας, οἱ δανεισταὶ μας εὗρον ἔδαφος ἄριστα παρεσκευασμένον πρὸς καταφορὰν ἐναντίον μας. Ἐπὶ πενταετίαν ὁλόκληρον φιλιππικοὶ τακτικῶς ἐξεσφενδονίζοντο κατὰ τῆς μικρᾶς καὶ ἀνισχύρου Ἑλλάδος ὅλος λοιπὸν ὁ κόσμος ἦτον ἐξωργισμένος ἐναντίον μας καὶ μάλιστα ὁ πολιτικὸς καὶ διπλωματικὸς, οὗτινος τοὺς κύκλους ἐταράξαμεν. Ἡ συνθήκη προσέφερε λαμπρὰν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς καλοθελητάς μας καὶ εἰς τὴν πρώτην ὑπόμνησιν τοῦ χρέους μας, ἐσπευσαν ἅπαντες οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ξένων χριστιανικῶν δυνάμεων, ἐν λήγοντι δεκάτῳ ἐννάτῳ αἰῶνι, ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ θηωμανικοῦ κράτους, καὶ ὅτε ἐσκέπτοντο νὰ συντρίψωσι τὰς ἀλύσεις τῆς Κρήτης, χαλκεύουσι δεσμὰ κατὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἑλλην. κράτους. Ὁ Ἑλεγχος λοιπὸν ἐμπνεόμενος ὑπὸ τοιούτων αἰσθημάτων, ἐμπεποτισμένος μὲ τοιαύτας ἰδέας καὶ νομίζων ὅτι ἔχει νὰ κάμῃ μὲ δόλιον χρεωκόπον, στρεψόδικον καὶ κακῆς πίστεως, ἔτοιμον εἰς καταστρατήγησιν πάσης συμφωνίας, μετὰ πάσης προφυλάξεως καὶ ἐπιφυλακτικότητος, ἦλθεν ἐνταῦθα οὐδένα ἀκούσας ἢ συμβουλευθείς καὶ δυσπιστῶν εἰς πάντα καὶ πρὸς πάντας, ἐκτὸς τῆς Κυβερνήσεως, πρὸς ἣν ἐξ ἀνάγκης ἦλθεν εἰς σχέσεις· ἐζήτησαν 9 ἐκ. εἰς χρυσὸν καὶ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ νέου δανείου ὧν 170 ἐκατ. καὶ τῶν λοιπῶν κυμαινομένων χρεῶν, καὶ λαμβάνει 28,900,000· ἀλλὰ μὴ αἰσθανόμενος ἑαυτὸν ἀρκετὰ ἀσφαλῆ, ἐνόμισε φρόνιμον νὰ περιχαρακωθῇ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τούτῳ μὲ ὀπισθοφυλακὴν καὶ ζητεῖ καὶ τὸ τελωνεῖον Πειραιῶς μετὰ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ ὁποῖου τὸ

ποσὸν ἀνῆλθεν εἰς δρ. 39,600,000. Καὶ ὅμως ἡ ἀνησυχία δὲν ἔπαυσε καὶ διὰ τὴν ἔντελῶς ἀσφαλῆς καὶ ἡσυχος ζητεῖ καὶ τὰς προσόδους τοῦ τελωνείου Βώλου, Λαυρίου, Πατρῶν καὶ Κερκύρας, ἧτοι ἐν ὅλῳ δρ. 46,800,000. Ἐπὶ τέλους πρὸς ἀποφυγὴν παντὸς ἀπευκταίου, καθιστᾷ τὴν κυβέρνησιν ὑπεύθυνον διὰ πᾶσαν ἀνεπάρκειαν καὶ οὕτω ἡσύχασεν. Ὁ τρόπος οὗτος μ' ἐνθυμίζει τὴν διανομὴν τοῦ Ἀλβανοῦ ὅστις διὰ τοῦ: «αὐτὸ τὸ θέλω, τοῦτο τὸ πέρνω, αὐτὸ μοῦ τὸ δίνεις κα' ἐκεῖνο μοῦ τὸ χρωστᾷς» ἔλαβε τὰ πάντα. Εὐλογημένοι ἄνθρωποι τίς σὰς ἀπηγόρευσεν, ἢ ἡμπόδισε τοῦ νὰ ζητήσητε ἀμέσως καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοῦτο καὶ νὰ χάνετε τόσον καιρὸν εἰς τοιαύτας καὶ τοσαύτας ματαιοπονίας ὑπείσερχόμενοι ἀσκόπως, ὀχληρῶς καὶ ἀνωφελῶς εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ ἑλλ. κράτους, ἐνῷ διὰ τοῦ ἀπλουστάτου τούτου τρόπου ἠδύνασθε νὰ ἔχητε ὅ,τι καὶ σήμερον; Μία ταυτόσημος ἀπὸ κοινοῦ κοινοποιήσις εἰς τὴν ἑλλ. κυβέρνησιν, τῶν ἐξ Δυνάμεων, δι' ἧς νὰ γνωστοποιῶσιν αὐτῇ ὅτι 20 ἡμέρας πρὸ τῆς λήξεως ἐκάστης ἐξαμηνίας, δεφίλει νὰ καταθέσῃ εἰς Λονδίνον, Παρίσιους καὶ Πετρούπολιν ὠρισμένον ποσὸν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν δανείων της, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θὰ μεταχειρισθοῦν βίαια μέτρα ἐναντίον της, πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τούτου, ἦτο πλέον ἢ ἐπαρκὲς πρὸς ἐξασφάλησιν καὶ ἐκτέλεσιν αὐτοῦ. Οὕτως ὁ Ἑλεγχος δὲν εἶχε πλέον σκοπὸν ὑπάρξεως ἐνταῦθα, διότι ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι θὰ ἀθετήσωμεν τὰ συμφωνηθέντα, ἡ ἐνταῦθα παρουσία του δὲν θὰ δύναται νὰ μᾶς ἐμποδίσῃ, ὥστε ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ καταφύγῃ εἰς τὰς δεούσας παραστάσεις πρὸς τὰς Δυνάμεις διὰ τὴν χρῆσιν τῶν βιαίων μέτρων, ὥστε ἐν πάσῃ περιπτώ-

σει τὸ τελικὸν μέτρον εἶνε πάντοτε τὸ αὐτό. Ἡ ἐνταῦθα λοιπὸν παρουσία τοῦ Ἐλέγχου, οὐ μόνον δὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ καὶ βλάπτει ἀναμιγνυομένου εἰς τὴν Διοίκησιν καὶ ἐπιβαρύνοντος αὐτὴν ἅμα μὲ δαπάνας ἀσκόπους καὶ περιττάς. Κακοδιοικήσεις καὶ σπατάλη βεβαίως ὑπάρχει, ἀλλὰ σχεδὸν ὅπως πανταχοῦ· ἐὰν ἐνταῦθα γέινεται πολὺς λόγος, τοῦτο προέρχεται, διότι ὡς χθές, ὠκονομούμεθα μὲ ἐλάχιστα πράγματα, συνηθισμένοι ἅπαντες εἰς μεγάλην καὶ αὐστηρὰν οἰκονομίαν· θελήσαντες τὴν πρόοδον ἐνεκολπώθημεν τὸν εὐρωπαϊκὸν δῆθεν πολιτισμόν, τυφλοῖς ὄμμασι παραδεχθέντες πρῶτον καὶ πάντων τὰ κακά, τὰ μεγάλα καὶ περιττά. Ἀκολούθως ἐπειδὴ ἡμεθα εὐάριθμοι καὶ γνωρίζομεθα μεταξύ μας ζῶμεν δ' ἐν σμικρῷ καὶ περιορισμένῳ τόπῳ, συγκειμένῳ ἐκ πόλεων καὶ χωρίων μικροῦ πληθυσμοῦ, τὰ πάντα εἶναι γνωστὰ καὶ ὁρατὰ τοῖς πᾶσι καὶ τὸ ἐλάχιστον λαμβάνει μεγάλας διαστάσεις. Ὡς πρὸς τὸν Ἐλεγχον ὁμως, οὗτος δὲν ἦλθε νὰ μᾶς διοικήσῃ, ἀλλ' ἀπλῶς νὰ ἐξακριβώσῃ τὰς καλητέρας καὶ εὐεισπρακτοτέρας προσόδους, ὅσαι εἶναι ἐπαρκεῖς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν δανείων καὶ οὐδὲν πλέον. Ἄλλως τε ἡ Ἐλλάς εἶναι συνταγματικὸν κράτος καὶ ὁ προϋπολογισμὸς τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων ἐξελέγχεται κοινοβουλευτικῶς, ὅπερ εἶναι ἀσφάλεια διὰ τὸ κράτος, οὐχ ἥττον καὶ διὰ τὸν Ἐλεγχον. Οἱ ὑπουργοὶ εἶναι ὑπεύθυνοι, ὅπερ ἀποτελεῖ δευτέραν διοικητικὴν ἀσφάλειαν διὰ τὸ ἔθνος καὶ διὰ τὸν Ἐλεγχον. Τέλος ὑπάρχει τὸ Ἐλεγκτικὸν συνέδριον, τὸ ὅποιον ἐπὶ τέλους εἶνε ἡ νομικὴ ἐξέλεγχις πάσης δαπάνης καὶ προσόδου τοῦ κράτους· Ὡστε κατάχρησις δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀπὸ τὸν προϋπολογισμόν, ἀφοῦ μάλιστα πᾶν ἔσοδον ἢ ἐξόδον ἀπαι-

τεῖ πολλά δικαιολογητικά ἔγγραφα, ἤτοι πολλὰς ἐγγραφάς, καὶ ἐκ τῶν μετρημένων, οὔτε γίνεται, οὔτε εἶναι δυνατὴ ἡ κατάχρησις. Ἄλλως τε εἶναι πασίγνωστον ὅτι οὐδέποτε ἐκ τῶν πολιτευομένων κατηγορήθη τις ἐπὶ καταχρήσει ἢ ἐθεωρήθη τοιοῦτος τοὺς φίλους τοὺς κομματικούς τοποθετῆς εἰς τὰ πράγματα ἀμελεῖς, ἱκανοὺς ἢ ἀνικάνους ἕκαστος αὐτῶν πλάττων ἢ ἀνεχόμενος πολλάκις θέσιν τινα, ἥμισυ χρησίμον καὶ διατηρῶν καὶ πολλάκις ὑπαλλήλους ἀπουσιάζοντας ἢ μὴ παρευρισκομένους εἰς τὴν θέσιν πῶν καὶ ἀμελῶν τὴν εἰσπραξίν τῶν φόρων ἀπὸ τὸ κόμμα. Ἐνίοτε ἐπίσης ἐκ τῶν προϋπολογισθέντων δὲν δαπανῶνται κατὰ τὰ ψηφισθέντα, ἀλλ' εἰς τοῦτο ὁ διοικῶν ἀπαλλάσσεται τῆς εὐθύνης — δι' ὅταν ᾖ κατώτερον, — δι' ὑπουργικῆς διαταγῆς, διὰ Β. Διαταγμάτων οἱ δ' ἀνώτεροι διὰ τῶν ἀναγκαιῶν νόμων. Ὡστε εἰς ταῦτα οὔτε πρέπει, οὔτε δύναται νὰ εἰσέλθῃ ὁ Ἐλεγχος εἰς ὅσα δὲ εἰσῆλθεν ἢ θὰ εἰσέλθῃ ἡ ἐνέργειά του εἶναι ματαία, περιττὴ ἢ βλαβερά. Εἰς ὅσα ἐκ τῶν ποσῶν τοῦτο

Τὸν κανονισμόν τοῦ χρέους μας, ὃν μετὰ πόσης ἐλαφρότητος καὶ ἀδιαφορίας ἔφοροι οἱ κυβερνοῦντές μας ἦτον ἀναγκαῖος καὶ δίκαιος ἐπιβληθεὶς ὁμῶς διὰ τῆς συνθήκης, κατέστη ἀναπόφευκτος. Ἄν διεξήχθη δεόντως καὶ μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης ἐρεύνης καὶ ἐξετάσεως, ἂν ὁ διεκπεραιώσας τοῦτον ἐνέσχυεν εἰς τὴν μελέτην αὐτοῦ, ὥστε διὰ τῶν θυσιῶν εἰς ἃς ἡ Ἑλλάς ὤφειλε νὰ ὑποβληθῇ, νὰ μὴν ἐπιφέρῃ καίριον τραῦμα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πρόοδον αὐτῆς, ἐξ ἧς ἐξαρτῶνται τόσαι ὑποχρεώσεις, τόσαι ἀνάγκαι καὶ τόσαι ἐλπίδες. Ὁ ἀνάδοχος τῆς βαρείας καὶ πολυπλόκου ταύτης εὐθύνης, ἦτον ἀνάλογος αὐτῆς, ἦτον εἰς τὸ ὕψος τῆς θέσεως

καὶ ἀποστολῆς του ; Περὶ τοῦτο ἀδυνατοῦμεν ν' ἀποφανθῶμεν, διότι ἀγνοοῦμεν τὰς συζητήσεις.

Ἡ κυβέρνησις ἅμα τῇ παρουσιάσει τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων τοῦ Ἑλέγχου ἂν ἔσπευδε νὰ εἴπῃ αὐτοῖς ὅτι ἡ κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος θεωρεῖ τὴν ὑποχρέωσιν, ἣν διὰ τῆς συνθήκης ἀνέλαβεν, ἱερὰν καὶ θὰ εἶναι εὐτυχὴς ἅμα δυνήθῃ νὰ ἱκανοποιήσῃ ἐκ τῶν ἐνόντων, καὶ καθ' ὅσον εἶνε δυνατόν, τὰς ἀπαιτήσεις τῶν δανειστῶν τῆς Πεποιθῆα δὲ ἐλπίζει εἰς τὴν ἐπιείκειαν καὶ εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ εὐμενῇ σύμπραξιν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων, οἵτινες χωρὶς νὰ παραβῶσι τὸ καθήκον των, οὐχ ἤττον, θὰ λάβωσιν ὑπὸ σπουδαίαν ἐποψιν τὴν δυσάρεστον θέσιν, εἰς ἣν τὸ κράτος περιήλθεν ἀπὸ μεγάλας ἀνάγκας, ὑφ' ἧς ἀπὸ τῆς συστάσεώς του περιστοιχίζεται, ἀπὸ τῆς ἀπειρίας εἰς τὴν διοίκησιν, ἕνεκα τῆς νεότητός του, ἀπὸ τὸ δυνασανάλογον τῶν γενικῶν ἐξόδων εἰς ἃ ὑπεβλήθη ἀπὸ τῆς ἀναγενήσεώς του, ἕνεκα τῆς σμικρότητός του καὶ ἀπὸ τὰ τελευταῖα δυστυχηματὰ μας· ἀμέσως δὲ νὰ παρουσιάσῃ αὐτοὺς πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν διὰ τὰ περαιτέρω, ὁ ὅποιος διὰ τῆς ἐπαρκούς καὶ εὐγενεστάτης συμπεριφορᾶς του, ἡδύνατο νὰ τοὺς κορέσῃ, διὰ λόγων ἀφθόνων, ἀλλὰ λόγων μόνον· εἰς τὰ πράγματα εἶχομεν τὴν ἀξίωσιν νὰ φανῇ φειδολώτατος, ὅπερ ἄλλως τε οὐ μόνον ἀπῆλθον, ἀλλὰ καὶ ἐδικαιολόγουν πληρέστατα αἱ περὶ ἱστάσεις. Καὶ εἰς ἐκάστην εὐκαιρίαν ἡδύνατο νὰ ἐπαναλαμβάνῃ μέχρι κόρου, ὅτι : ἡ Ἑλλὰς ἀφοῦ πρὸ τοῦ πολέμου δὲν ἡδυνήθη νὰ προσφέρῃ πλέον τῶν 30 000, μετὰ τὴν πανολεθρίαν αὐτῆς, ἀδυνατεῖ ἐντελῶς νὰ προβῇ πέραν τῶν 280 000.

Ὡστε ἡ δῆλωσις αὕτη νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις ἅμα καὶ προηγούμενον διὰ τὰς περαιτέρω συζητήσεις.

2) Νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἀνάμιξιν τοῦ Ἐλέγχου εἰς τὰ ἄλλα δάνεια περιορίζων αὐτὸν μόνον εἰς τὰ ἐξωτερικά, ἅτινα καὶ ἀπετέλουν ἄλλως τε τὴν κυρίαν αὐτοῦ ἀποστολήν.

3). Νὰ ἀποφύγῃ ἐπίσης τὴν ἀνάμιξιν αὐτοῦ ἐν γένει εἰς τε τὴν διοίκησιν καὶ τὸν προϋπολογισμόν καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν Ἑταιρίαν τῶν Μονοπωλείων.

4) Τὸ ὀρισθὲν ποσὸν τοῦ τόκου καὶ χρεωλυσίου οὐδέποτε ἔπρεπε νὰ παραδεχθῇ εἰς δραχμάς, ἀλλ' εἰς φράγκα καὶ μάλιστα μὲ τὸν τρόπον δι' οὗ ἐκ τῶν προτέρων ὠρίζον τὴν τιμὴν τοῦ συναλλάγματος. Ἡ ἀπαίτησις αὕτη ἦτο δυστυχῶς ἄδικος, ἀδάτιμος καὶ ἀρπακτική, ἐπιβαλλομένη ὑπὸ ξένων ἀπλῶς καὶ χάριν αἰσχροκερδείας. Ἐπὶ τῇ ὑποθέσει δὲ ὅτι ἐπροτάθη εἰς τὰς ἐν Παρισίοις διαπραγματεύσεις, τοῦτο οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ δι' ἡμᾶς, ἀφοῦ αἱ διαπραγματεύσεις αὗται ἐναυάγησαν. Οἱ δανεισταὶ μας ἐδάνεισαν χρυσὸν (1) καὶ εἰς χρυσὸν ἐδικαιοῦντο καὶ ἔπρεπε νὰ λάβωσι τὸν τόκον καὶ χρεωλύσιον αὐτῶν, ὅπερ ἄλλως τε καὶ συνεφώνησαν. Πᾶσα αὐξομείωσις τῆς τιμῆς τοῦ χρυσοῦ, ἢ τοῦ συναλλάγματος, ἡμᾶς ἔπρεπε νὰ ἐπιβαρύνῃ ἢ νὰ ὠφελῇ.

5) Ὡς πρὸς τὴν ἐξασφάλισιν τῶν συμφωνηθέντων ποσῶν ἐνταῦθα ἔπρεπε νὰ φανῇ ὄχι γενναῖος, ἀλλὰ καὶ σπάταλος παραχωρῶν αὐτοῖς ὅ,τι ἤθελον, ἐν ἀνάγκῃ, καὶ ὀλοκλήρον τὸν προϋπολογισμόν, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ λαμβάνωσιν ἀκέραια καὶ ἐξ ὀλοκλήρου τὰ ἀνάλογα ποσὰ τοῦ τόκου καὶ τοῦ χρεωλυσίου διὰ τὰ ἐξωτερικά μας χρέη, τὰ ὅποια θὰ

ᾠρίζοντο (ἔστω καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν 32 καὶ 43 0)0) καὶ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἐγκαίρως καὶ ἐμπροσθέντως δὲν κατεθέταμεν ἐν τῇ ὑπ' αὐτῶν ὑποδειχθείσῃ Τραπεζῇ τὰ ποσὰ ταῦτα, τότε νὰ δικαιούται νὰ κατάρχη, ἄνευ εὐδεμίας προειδοποιήσεως καὶ ἐν πλήρει δικαιώματι, πάσας τὰς προσόδους ἅς καὶ σήμερον ἔλαβε, καὶ τι πλεόν, ἀλλὰ βεβαίως εὐδέποτε θὰ εὐρίσκετο ἐν τῇ θέσει ταύτῃ, ἀφοῦ ἡμεῖς ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐννοοῦσαμεν νὰ σεβασθῶμεν τὰς ὑποχρεώσεις μας.

6) Τὴν τελευταίαν στιγμὴν καὶ ὅταν ἀπεφασίζοντο τὰ τοῦ δανείου τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως κτλ. τότε καὶ μόνον νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ παραδεχθῇ μέχρι τῶν 32 0)0 διὰ τὰ 4 δάνεια καὶ 43 0)0 διὰ τὸ τῶν Μονοπωλείων καὶ Φαῖντιγγ, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον ἵνα τὸ νέον δάνειον ἀνέλθῃ εἰς τὰ 225 ἐκ. ἢ τοῦλάχιστον τὰ 210 ἐκ. διὰ νὰ πληρώσωμεν τὰ κυμαινόμενα χρέη καὶ τὰ ἐλλείμματα τοῦ προϋπολογισμοῦ κατορθουμένης οὕτω ταχύτερον τῆς ἄρσεως τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας. Δηλ. ὅ,τι παρεχωρήθη καὶ νῦν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον ἡ πληρωμὴ νὰ ᾔῃ, ὡς εἶπομεν εἰς χρυσόν, τὸ δὲ ποσὸν ὀρισμένον καὶ ἀμετάβλητον ἡ δ' αὖξησις τοῦ δανείου χάριν τῆς ἄρσεως τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο βαθμηδὸν ἀλλ' ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ αὐτῆς.

Τοιοῦτοτρόπως δὲν θὰ ἐδεσμεύαμεν τὸ ἄνθος τῶν προσόδων μας, δὲν θὰ ἀνέμιγνύομεν ξένους παρεισάκτους εἰς τὴν διοίκησίν μας, θὰ ἐπληρώναμεν πολὺ ὀλιγώτερα τῶν ὅσων ὑπεχρεώθημεν, θὰ ἐξησφαλίζαμεν τὴν διαφορὰν τοῦ συναλλάγματος ὑπὲρ ἡμῶν, οὕτινος ἡ τιμὴ τοιοῦτοτρόπως θὰ ἔφθανεν εἰς τὸ ἄρτιον ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν, ἐνεκα τῆς ταχύτερας ἄρσεως τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας,

ἡ ἐνταῦθα ἐπέμβασις καὶ ἀνάμιξις τοῦ Ἑλέγχου θὰ καθίστατο οὕτω ὀνομαστικὴ καὶ εὐάρεστος καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, χωρὶς ἄλλως τε νὰ προβληθῶσιν οὐδαμῶς τὰ συμφέροντα τῶν δανειστῶν· ἡμεῖς δὲ διὰ τοιούτου συμβιβασμοῦ, θὰ ἐκερδίζαμεν ἐντὸς ὀλιγίστου χρόνου, πράγματι ὅ,τι ἐχάσαμεν κατὰ τὸν πόλεμον (1). Ἑλλ' ἔλθωμεν εἰς τὰ πράγματα.

Κατὰ τὴν ἐκθεσιν τοῦ Ἑλέγχου τὸ κεφάλαιον τῶν δανειῶν μας ἀνῆρχετο ὡς ἐκ τῶν ἐξαγορῶν καὶ κληρώσεων, ὡς ἐξῆς :

Τοῦ 1881 5 ο/ο	φρ. 153,500,000	τόκοι, 5,175,000	Χρεώλυτρον 1.720,000
1881 5 ο/ο	90,531,000	4,526,550	1.440,000
1887 4 ο/ο Μονοπλ.	132,045,000	5,321,800	370,000
1889 4 ο/ο Πάγιον	155,000,000	6.200.000	
1890 5 ο/ο Π. Λαρισ.	59,901,500	2,995,075	
1893 5 ο/ο Φαιγχ	9,739,100	486,950	41,500
Ἐν ὅλῳ φρ.	φρ. 551,716,500	24,705,375	3,571,500

(1) "Ἀς προσπαθῇσωμεν νὰ παραστήσωμεν τὴν ἐκ τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας ζημίαν διὰ τοῦ ἐξῆς παραδείγματος· ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ Ἑλλάς ἀξίζει ὁκτὼ δεσκατομμύρια. Ὅσον καὶ ἂν μειωθῇ ἡ ἀξία αὐτῆ καὶ ὅσον καὶ ἂν περιορισθῇ ἡ ἐπηρεαζομένη μόνον ἀξία αὐτῆς ἐκ τῆς ὑπερτιμῆεως τοῦ χρυσοῦ, ἡ ζημία εἶναι κολοσσιαία καὶ εἰς τὴν σημερινὴν ἀκόμῃ κατάστασιν τῆς τιμῆς τοῦ συναλλάγματος 1.45 ἡ ὁποία βεβαίως δὲν εἶναι 45 ο/ο ὡς τινες φρονοῦσι μὴ ἐξαιρουμένων μηδ' αὐτῶν τῶν ξένων, ἀφοῦ καὶ ὁ ἐντρίβεστατος περὶ τὰ οἰκονομικὰ κ. Λόου ἐν τῇ ἐκθέσει του σελ. 15 καὶ ἀλλαχοῦ ἐννοεῖ οὕτω τοῦτο, ἐνῶ εἰς τὴν τιμὴν τῆς 1. 45, ἡ ζημία εἶναι 34 1)2 ο/ο μόνον Ἐὰν τὸ συνάλλαγμα, ἡ ὁ χρυσὸς εἶχεν—ὡς ἐν Ἰσπανίᾳ σήμερον τὸ φρ ἂναι τῶν 2 δρ. ἡ χάριν στρογ-

Ὡστε διὰ νὰ πληρώσωμεν εἰς τὸ ἄρτιον δηλ. ἐξ ὀλοκλήρου τοὺς τόκους καὶ χρεώλυτρά μας, ἀπητοῦντο φρ. 28, 276,875 καὶ τὰ χρήματα ταῦτα ὑπῆρχον, ὡς εἶδομεν, τὸ 1893· ἕνεκα ὅμως τῆς ἀποτόμου ὑπερτιμῆσεως τοῦ συναλλάγματος, προελθούτης ἐκ τῆς ἀφρόνου αὐξήσεως τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας τοῦ χαρτονομίσματος, ἐπὶ τω χεύσαμεν χωρὶς νὰ ἤμεθα εἰς παθητικὴν κατάστασιν. Διὰ τοῦ νόμου τῆς 10(22 Δεκεμβρίου 1893 προσεφέραμεν εἰκοθεν 30 0(0, οἱ δὲ κάτοχοι τῶν δανείων μας ἐζήτουν πρὸ πολλοῦ 32 0(0 δι' ὅλα τὰ δάνειά μας, ἐκτὸς τοῦ Μονοπωλικοῦ, δι' οὗ ἀπῆτουν 43 0)0, ὅπερ καὶ μᾶς ἐπέβαλλεν ὁ Ἐλεγχος καὶ συνεπέα, λέγει, τὸ παράρτημα τοῦ Νόμου ΒΦΙΘ ἄρθ. 3. Προσδιορίζεται διὰ τὴν ἀρχικὴν ὑπηρεσίαν τῶν δανείων τούτων ἀπὸ τῆς 20(1 Ἰαν. 1898 ποσὸν δρ. 14,850,000, ὅπερ δέον ν' ἀποδίδῃ τοῦ ὑλάχιστον 9,000,000 φρ. χρυσῶν κατ' ἕτος».

Ὁ ἀπροκατάληπτος ἀκρεατὴς, ἡ καὶ ἀναγνώστης, κάμνει πάραυτα τὸν ἐξῆς ἀπλούστατον ὑπολογισμόν : Ἡ ὑπηρεσία νῶν δανείων εἰς τὸ ἄρτιον ἦτο 28,276,875 φρ. τὸ τρίτον περίπου τοῦ ποσοῦ τούτου εἶναι 9 ἑκατ. ἄλλως τε διὰ τοῦ δανείου τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως μᾶς δίδουν τὴν

γυλῶν ποσῶν 2, τότε ἡ ζημία θὰ ἦτο 50 0)0 δηλ. τὸ ἡμισυ διότι θὰ ἐδιδέ τις 2 δρ. διὰ νὰ ἀγοράσῃ 1 χρυσὸν φράγκον, ὥστε ἡ ζημία θὰ ἦτο 50 0)0, ἢ 100, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς διακοσίοις· διότι ἐὰν ἡ ζημία ἦτον, ὅταν τὸ φράγκον τιμᾶται 200 λεπτά, 100 0)0, ἐκ τοιαύτης συναλλαγῆς καὶ εἰς τὴν τιμὴν ταύτην οὐ μόνον δὲν θὰ ἐλάμβανε τις τίποτε, ἀλλὰ καὶ ἐν τιμῇ ἁνωτέρα τῶν 200 καὶ θὰ ἐπλήρωνεν.

Θεσσαλίαν καὶ μὲ 2 1[2 ο/ο, ὥστε δὲν ἔχομεν νὰ 'ποῦμε τίποτε. Ἀναγινώσκονται ἐν τῇ Βουλῇ ὄροι, ἄρθρα, ἀριθμοί, οὔτε προσέχει τις πᾶσα δὲ παρατήρησις εἶναι καὶ βλαβερά, ἔνεκα τῆς θέσεώς μας, ἀλλ' οὔτε ἡ ἀντίληψις εὐκόλος· ὅλοι περιμένουν ἀνυπομόνως τὸ τέλος, διὰ νὰ ψηφίσουν τὸ ζήτημα, ὡς καὶ ἐγένετο· ἄλλως τε μόνον μὲ ἐπανειλημμένην καὶ προσεκτικὴν ἀνάγνωσιν ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ τις, τῶν νόμων τῶν συμβάσεων καὶ τῶν διαταγμάτων, δύναται νὰ μάθῃ τὴν πικρὰν ἀλήθειαν, διότι ἅπαντα τὰ ζητήματα ἐν τοῖς ἐγγράφοις τούτοις εἰσὶ συγκεχυμένα, ἄνευ συ.οχῆς, ἄνευ ἐνότητος, διὰ παραπομπῶν, διατί; Ἐξ ὧν δὲ τούτων τί συμβαίνει καὶ εἰς τί καταλήγομεν; εἰς πληρωμὴν ὄχι 32 καὶ 43 ο/ο ὄχι 70, ὄχι 60, ἀλλ' 100 τοῖς ἑκατόν! Ὡστε αἱ Δυνάμεις καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῶν Ἐλεγκταί, δύνανται τριβοντες τὰς χεῖρας, ἐξ εὐχαριστήσεως, νὰ λέγωσι: τοῦ «χωριὰ τὸ σχοινὶ μόνον δὲ φθάνει καὶ διπλὸ περισσεύει».

Ἐν πρώτοις λοιπὸν ὁ Ἐλεγχος ζητεῖ διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀνωτέρω παλαιῶν δανείων δραχμὰς 14,850,000 αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ ἀποδίδουν τοῦλάχιστον 9 ἐκ. φρ. Ἄν ὁ μὴ τὸ φρ. ὑπερτιμηθῇ, ὑποχρεούμεθα νὰ συμπληρώσωμεν τὴν διαφορὰν καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔπρεπε καὶ οὗτοι νὰ ὑποχρεωθῶσι νὰ ἀποδίδωσι πᾶσαν προκύπτουσαν διαφορὰν καὶ τότε τὸ ἀπλούστερον πάντων ἦτο, νὰ συμφωνήσωμεν εἰς χρυσόν· ἀλλὰ δὲν πρόκειται περὶ δικαιοσύνης, διότι ὁ Ἐλεγχος θέλει «καὶ τὰ μονὰ καὶ τὰ ζυγὰ δικὰ του» καὶ ἀντὶ ἐπὶ τέλους νὰ εἰπῇ ἔτσι τὸ θέλω, τί θὰ κάμετε ἔς τὰ χάλια ποῦ εἰσθε; Θέλει νὰ μᾶς πωλήσῃ δούλει καὶ νὰ μᾶς περάσῃ εὐεργέτης καὶ ἀρχίζει ὡς ἐξῆς: Τῷ καιρῷ ἐ-

νείνῃ, όταν ἐζητήσατε συμβιβασμόν, κατὰ τὸ παρισινὸν σχέδιον, ὁ μέσος ὁρος τῆς τιμῆς τοῦ συναλλάγματος, ἦτον 1, 74. ⁵⁵/₁₀₀ τὸ 1892, 1, 80. ⁵⁵/₁₀₀ τὸ 1895· ὁ μέσος μηνιαίος ὁρος δὲν κατῆλθε τοῦ 1, 72 κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1896 καὶ χάρις εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ ὑπουργοῦ, ὅτι αἱ σημεριναὶ περιστάσεις εἰσὶ διαφορετικαί, ἔνεκα τῶν ὁποίων ἡ τιμὴ τοῦ συναλλάγματος κυμένεται ἀπὸ 150—65, εὐηρεστήθησαν νὰ ὑπολογίσωσι τὸ συνάλλαγμα ὄχι πρὸς 1.75 ὡς ἔπρεπε, συνεπεία τῶν ἀνωτέρω σκέψεων, ἀλλὰ 1.65 καὶ οὕτω ἡ ἐτησίᾳ ὑπηρεσίᾳ τῶν δανείων θὰ ἀνῆρχετο εἰς Δρ. 14, 437, 500 διὰ τὴν περίοδον τοῦ 1898—1093 (1) καὶ εἰς Δρ. 14, 850, 000 ἀπὸ τοῦ 1903 καὶ πέραν. Ἐπειδὴ ὁμως τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἦτο χονδρόν, καίτοι παραδεχθέν, τῇ ὑποδείξει ἴσως χριστιανοῦ τινος, ἢ ἄλλων λόγων, ἀπεφάσισαν ἀπὸ πᾶσαν διαφορὰν τοῦ συναλλάγματος νὰ διδῶν 40 ο)ο εἰς τὴν κυβέρνησιν τὰ δὲ 60 ο)ο νὰ διανέμωται ἐξ ἴσου εἰς τὸν τόκον καὶ χρεωλύσιον τῆς ὑπηρεσίας τῶν δανείων. Δὲν πιστεύω καὶ ὁ χειρότερος Σαράφης τῆς Ἀνατολῆς, νὰ εἶχε τὴν ἀναίδειαν νὰ προτείνῃ τοιοῦτους ὁρους.

Ἡ συνθήκη δὲν μᾶς ὑποχρεώνει εἰς τοῦτο, τὰ δάνεια ἅπαντα ταῦτα συνωμολογήθησαν εἰς χρυσόν, οὐδεμία δὲ κυβέρνησις, ἐκ τῶν ἐξ δυνάμεων, ἔδωκε τὴν ἐντολήν, ἥ τὸ δι-

(1) Ναὶ χρυσὸν ἐδανείσθημεν ἀλλ' εἰς ποίαν τιμὴν; ἀπὸ 60. 1[8 - 89. ο)ο δηλ. τὰ δύο τρίτα περίπου τῶν συνωμολογηθέντων κεφαλαίων, ἀλλ' ἀδιάφορον τοιαύτη ἦτον ἡ συμφωνία.

καίωμα εἰς τὸν ἀντιπρόσωπόν της, νὰ ἔλθῃ καὶ προτείνῃ τοιαῦτα ἐβραϊκά σαραφλίκια, ἅτινα καὶ εἰς τὴν πρώτην ἐκστόμισιν αὐτῶν, ὁ κύριος ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν ἔπρεπε νὰ θεωρήσῃ τοῦτο ὡς ὕβριν, τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον αἱ ἀρπακτικαὶ αὐταὶ διαθέσεις, βεβαίως προεῖρχοντο ἀπὸ εἰσηγήσεις τῶν κατόχων τῶν δανείων καὶ ὄχι ἀπὸ τὰς κυβερνήσεις των. Χρυσὸν ἐδανείσθημεν καὶ χρυσὸν ὑποχρεούμεθα νὰ πληρώσωμεν· ἀφοῦ δὲ τὸ συναλλάγμα κατὰ τὴν ἰδίαν ὁμολογίαν τοῦ ὑπουργοῦ, ἐκυμαίνετο μεταξὺ τῶν 1.50—1.65 καὶ ὅτι ἡ σταθερότης καὶ ἐμπιστοσύνη, αἵτινες μέλλουσι νὰ ᾔναι τὰ ἀποτελέσματα τῆς συνθήκης καὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Ἐλέγχου, θὰ ἔχωσιν ὡς συνέπειαν τὸν περιορισμὸν τῶν διακυμάνσεων τοῦ συναλλάγματος, καὶ ὅτι ἐπὶ τέλους ὁ μέσος ὅρος τοῦ συναλλάγματος θὰ καταβῇ βαθμιαίως, ἕνεκα τῶν θυσιῶν, ἃς ὀφείλει νὰ ἐπιβάλλῃ πρὸ κράτος εἰς ἑαυτό, ὅπως ἐλαττώσῃ τὸν ὄγκον τῶν τραπεζογραμμάτων τῶν κυκλοφορούντων διὰ λ[σμόν] του καὶ κατὰ συνέπειαν ἐγνώριζε κάλλιστα ὅτι ἕνεκα τοῦ ἐλέγχου θὰ περιωρίζετο ἡ σπατάλη, ἕνεκα τῆς τακτοποιήσεως τῶν δανείων ἐν γένει, τῆς βαθμιαίας ἄρσεως τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας, καὶ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ἐπαναλήψεως αὐτῆς, ἥ παντὸς ἀναλόγου μέτρου—διὰ νὰ μὴν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ἄλλο τι ὡς τὴν πρόοδον καὶ αὐξήσιν τῶν προσόδων, αἱ ὁποῖαι δὲν θὰ βραδύνουν νὰ ἐπαναληφθοῦν—ἐν τίνι λοιπὸν δικαιώματι παρεδέχθη τὴν ἐκβίασιν αὐτὴν, ἀντὶ νὰ προτιμήσῃ νὰ διακόψῃ καὶ αὐτὰς τὰς διαπραγματεύσεις; Μετ' ὀλίγον θὰ ἴδωμεν πόσα ἐκατομύρια μᾶς στοιχίζει ὁ ὅρος οὗτος.

Ὁ Ἐλεγχος δὲν περιωρίσθη εἰς τὴν τακτοποίησιν μόνον

τῶν ἐξωτερικῶν δανείων, ἀλλ' εἰς ἅπαντα ἐν γένει τὰ χρέη μας, ἅτινα ἔχουσιν ὡς ἑξῆς :

1.) Μετὰ τὴν πτώχευσίν μας ἡ Ἑλλὰς ἐπλήρωσε 30 ο[ο] ἤτοι ἀπὸ τῆς 1 Ἀπριλ. 1894 μέχρι τῆς 1 Ἰαν. 1898. Αἱ ὑφιστάμεναι ἀπαιτήσεις τῶν δανειστῶν ἐπὶ τοῦ ὑπολοίπου τοῦ τόκου 70 ο[ο], ἐκανονίσθησαν εἰς 50 ο[ο].

2) Τὸ δάνειον τῶν 60 ἐκ. τοῦ 1833, ὅπερ αἱ τρεῖς προστάτιδες δυνάμεις ἐγγυήθησαν καὶ διὰ τὸ ὅποιον πληρώνομεν ἐτησίως 900,000 φρ. χρυσᾶ, συνεπεία τῆς συμβάσεως τοῦ 1869, οὐδεμία ὑπέστη μετεβολήν.

3) Τὸ τῶν κληρονόμων τοῦ βασιλέως Ὁθωνος χρέος εἰς χαρτονόμισμα, συγκείμενον ἐκ δραχμῶν 4,017,856 καὶ διὰ τὸ ὅποιον πληρώνομεν ἐτησίως διὰ τόκον καὶ χρεωλύσιον δρ. 100,250 μένει ἀμετάβλητον.

4.) Τὸ εἰς χρυσὸν κυμαινόμενον χρέος σύγκειται :

α'.) Τὸ πρὸς τὰς Τραπεζας, δι' ὅσα ἡ κυβέρνησις ἔλαβε δυνάμει τοῦ νόμου τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας, ἥτοι
φρ. 16,800,000

β'.) Ἀπὸ προκαταβολᾶς ἐξ αὐτῶν 10,343,991

γ'.) Ἀπὸ διαφόρ.
(ὧν 4,900,358.80)

δι' ἐντόκ. γραμματ. 4,231,102.35 = φρ. 31,375,903.35

Πρὸς ἐξόρλητίν τῶν νέων γραμματίων τοῦ δανείου τούτου, ἐδόθησαν μετοχαὶ 14 ἐκ. φρ. χρ. καὶ φρ. 6,910,293.50 εἰς τὴν Ἑθν. Τράπεζαν ἐκ τοῦ ἐκδοθέντος δανείου διὰ τοῦ Νόμου ΒΦΜΒ' καὶ τοῦ Β. Δ. τῆς 22 Ἀπριλ. καὶ 15 τοῦ

1898 πρὸς ἐξόφλησιν τοῦ ἐκ χρυσοῦ πρὸς αὐτὴν χρέους.

Εἰς τὴν Ἴον. Τράπεζαν 2 ἐκ φρ. χρ. πρὸς ἐξόφλησιν ἀν. λ)σμοῦ καὶ φρ. 772,500 τῇ αὐτῇ, διὰ προσωρινὸν δάνειον.

Εἰς τὴν Προνομιούχον Τράπεζαν Ἡπειροθεσσαλίας φρ. 800,000 πρὸς ἐξόφλησιν ἀνοικτοῦ λ)σμοῦ ἐκ φρ. 400,000 τῇ αὐτῇ διὰ προσωρινὸν δάνειον καὶ 7,00,000 φρ. διὰ συμμετοχικὸν δάνειον, λήξαν τῇ 8)20 Ἰουλίου 98 καὶ ἐν-υπελείποντο καὶ 3,393 φρ. πρὸς αὐτάς τὰ ὅποια ἐπρόκειτο νὰ καταβληθῶσι τοῖς μετρητοῖς κατὰ τὴν προθεσμίαν, ὅτε θὰ παρεδίδοντο καὶ οἱ προσωρινοὶ τίτλοι τῶν ἀνωτέρω δανείων.

Τὰ προσωρινὰ δάνεια τὰ ἀποτελοῦντα τὸ ὑπόλοιπον τοῦ κυμαινομένου εἰς χρυσὸν χρέους καὶ συγκείμενα ἐκ φρ. 6, 477,259.8 ἐξοφληθήσονται δι' ἐπιταγῶν ἐπὶ Παρισίων, τῇ 29)11 Αὐγ. 98 καὶ οὕτω τὸ κεφάλαιον τοῦ δανείου τοῦτο ἀπαλείφεται τέλος ὀριστικῶς.

5.) Τὸ εἰς χ α ρ τ ο ν ὁ μ ῖ σ μ α κυμαίνονμενον χρέος σύγκειται :

α'.) Ἀπὸ τὸ πατριωτικὸν δάνειον τοῦ 1893 ἀντιστοιχοῦν μὲ κεφάλαιον Δρ 2,079,986, διὰ τὸν τόκον καὶ χρεωλύσιον τοῦ ὁποίου δαπανῶνται ἐτησίως Δρ. 45,360 ἀντιστοιχοῦσαι μὲ 1. 75 ο)ο

Τὸ ἐπὶ τοῦ δαν. τῶν 26 ἐκ, οὗ ὁ ἐτήσιος τόκος			
	1,015,175	20,303,500	
β') » 10 »	44,312.50	886.250	
γ') » 9 »	489,500	8.900.000	
δ') » 15 »	591.800	14.795,500	
ε') » 16 »	1,650,250	13,885,000	
ζ') Τὸ δάνειον τῆς ὁδοποιΐας	94,134.90	1,711,545	

Τὰ ὅποια ἐν ὅλῳ ἀνέρχ. εἰς Δρ. 3,285,172.40 : 60,482,545(1)

(1) Ὁ Ἑλεγχος ἐν τῇ ἐκθέσει του ἀναβιβάζει τὸ ποσὸν τοῦτο εἰς Δρ. 60,723,795. Ἐν γένει εἰς τοὺς ἀριθμοὺς ὑπάρχει ἀνακρίβεια.

6) Τὸ εἰς χαρτονόμισμα κυμαινόμενον χρέος:

α') Ἐντοκα γραμματία· τὸ κεφάλαιον αὐτῶν ἀνέρ- ται εἰς	Δρ. 18,345,362.25 (1)	ὁ δὲ τόκος 987,053.21
β') Χαρτονόμι- σμα ἀναγ.κυκλ.	74,000,000	740,000
γ') Μονοδιδράχ.	20,000,000	200,000

Δρ. 112,345,362.24 Δρ. 1,927,053.21

7). Τὸ ἔλλειμμα τοῦ 1897.

Ἴδωμεν ἤδη ὅτι τὸ ἔλλειμμα τοῦ 1897 θὰ ἀνέλθῃ εἰς Δρ. 70,250,000 καλυφθεσόμενον δι' ἐντόκων γραμματίων καὶ μονο-
διδράχμων μέχρι 30,100,000, τὸ δὲ ὑπόλοιπον θὰ μένῃ ἀκάλυ-
πτον, κατὰ τὴν ἐκθεσιν τῆς ἐπιτροπῆς.

8.) Τὸ ἐκ τῆς συνθήκης ἐγγυημένον νέον
δάνειον.

Κατὰ τὴν συνθήκην δικαιούμεθα νὰ ἐκδώσωμεν, τῇ ἐγ-
γυήσει τῶν τριῶν δυνάμεων, δάνειον μέχρις 170 ἐκ. φρ. χρ.
πραγματικῶν κατ' ἀνώτατον ὅρον, μὲ τόκον 2 1/2 ο)ο καὶ
μὲ χρεωλύσιον 1. 10 ο)ο· ἤτοι ἐν συνόλῳ 3.60 ο)ο· τὸ χρε-
ωλύσιον ὅμως ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 1903. Μέχρι δὲ σήμερον ἐξε-
δόθησαν 123 ἐκ. φρ. εἰς τὴν τιμὴν τῶν 101.50 καὶ οὕτω
ἐναπολείπονται ἀκόμῃ 45 ἐκ. φρ. τὰ ὅποια κατὰ τὸ 10 ἄρ-
θρον τοῦ νόμου ΒΦΙΘ' ἐκδοθήσονται βαθμιαίως πρὸς κάλυ-

(1) Καὶ τὸ ποσὸν τοῦτο σύγκειται κατὰ τὸν νόμον ΒΦΜΑ' εἰς Δρ.
18,345,362.24 αἱ ὁποῖαι ἐξοφληθήσονται ἢ ἀνταλλαχθήσονται, κατὰ
τὴν προαίρεσιν τῶν κατόχων, τοῖς μετρητοῖς, ἢ διὰ τῶν ὁμολογιῶν τῶν
διὰ τοῦ νόμου τούτου συνομολογουμένων δανείων.

ψιν τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1898 καὶ τῶν ἐπομένων ἐτῶν. Ὡστε ἡ ὑπηρεσία τοῦ δανείου τούτου ἀρτία καὶ ἀπὸ τοῦδε ἂν τὸ θεωρήσωμεν ὡς ἐκδοθὲν ἐξ ὁλοκλήρου, θὰ μᾶς ἐπιβαρύνῃ ἐτησίως μὲ φρ 6,120,000.

Ὡς πρὸς τὸ δάνειον τῶν 74 ἐκ. τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας καὶ τῶν 20 ἐκ. τῶν μονοδιδράχμων τῶν ὑπὸ τῶν τραπεζῶν κυκλοφορούντων, διὰ λογαριασμὸν τοῦ κράτους, θὰ ἀποσβεσθῶσι δι' ἐξαγορῶν, αἵτινες θ' ἀρχίσωσιν ἀπὸ τοῦ 1900 καὶ αἵτινες δὲν πρέπει νὰ ᾧσι κατώτεραι τῶν 2 ἐκ. ἐτησίως. Ὡστε ἡ ἐπιτροπὴ ἐκ συμφώνου μὲ τὸν ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργόν, ἀπεφάσισαν τὸν τρόπον τοῦτον, διὰ νὰ μὴν ἐπιφέρῃ κλονισμοὺς ἢ κατάργησις τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας. Καὶ ἐπειδὴ τὸ 94 διαιρούμενον διὰ τοῦ 2 φέρει 47, ἡ δὲ ἀπόσβεσις ἄρχεται ἀκριβῶς μετὰ 3 ἔτη, θὰ ἀπαλλαχθῶμεν τῆς φαγεδαίνης ταύτης ἀκριβῶς μετὰ 50 ἔτη. Καὶ ὅμως ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν βλέπων ὅτι ἡ μαγικὴ ράβδος, δι' ἧς ὁ χάρτης μεταβάλλεται εἰς χρυτὸν θὰ διαφύγῃ τῶν χειρῶν τῆς τραπεζῆς καὶ μετὰ ἤμισυν αἰῶνα, ἐλειποφύχῃ καὶ ἐξήτησῃ χάριν καὶ ἔλεος μάλιστα, διότι «προβλέπει ὅτι αἱ νέαι ἀνάγκαι αἱ προκύπτουσαι ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομικῆς τοῦ τόπου, θὰ ἀπορροφήσωσιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον μέρος τοῦ ὑπάρχοντος χαρτονομίσματος καὶ ὅτι τὸ ἰσοζύγιον θὰ καταστῇ δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ, πρὶν ἢ τὸ χρέος τοῦτο τῶν 94 ἐκ. χαρτίνων δρ. ἀποσβεσθῇ καθ' ὁλοκληρίαν καὶ δι' αὐτῶν κατῶρθωσιν νὰ πείσῃ τὸν Διεθνῆ ἑλεγχον ὥστε αἱ ἐτήσιοι ἀποσβέσεις τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας νὰ δύνανται νὰ παύσωσιν τῇ συναινέσει αὐτοῦ, ὅταν τὸ

χρέος τοῦτο καταβιβασθῇ εἰς 40 ἐκ ! Ὡστε ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν καὶ διοικητὴς τῆς Ἑθν. Τραπεζῆς, ἀνεγνώρισεν ἐπισήμως καὶ διεθνῶς μάλιστα, ὅτι ὑπάρχει πλεόνασμα δηλ. περιττὸν χαρτονόμισμα ἐν κυκλοφορίᾳ. Τότε διατί ἐξεδίδετο ; Ὅτι μέρος τοῦ ὑπάρχοντος χαρτονομίσματος ἐν κυκλοφορίᾳ θ' ἀπορροφηθῇ ἐκ τῶν νέων προκυψασῶν ἀναγκῶν ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομικῆς τοῦ τόπου· τοῦτο δὲν μοὶ φαίνεται ὀρθόν. α'.) Ἐὰν ἡ σκέψις αὕτη εἴνε ὀρθή θὰ ἀπορροφηθῇ πάντως μέρος. β'. Ποῖαι εἰσὶν αἱ ἀνάγκαι αὗται αἱ ὁποῖαι θὰ ἀπορροφήσωσι τὸ μέρος — ἔστω — τοῦτο ; Ἐὰν μὲν ὑφίσταντο πρὸ τοῦ πολέμου, διατί δὲν τὸ ἀπερρόφησαν τότε, ἀλλ' ἔφεραν τὴν τιμὴν τοῦ συναλλάγματος ἐκεῖ ποῦ τὴν εἶδομεν. Ἐὰν δὲ θὰ γεννηθῶσι μετὰ τὸν πόλεμον ; τότε ἐὰν ὁ πόλεμος, αἱ ἀποτυχίαι, ἡ καταστροφή, ἡ αὐξήσις τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐκ τε τοῦ ἐλέγχου καὶ τοῦ νέου δανείου, αἱ ἥθικαι ταπεινώσεις κτλ ἐπιφέρουν τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τόπου, τότε ἂς σπεύσωμεν νὰ ξαναρχίσωμεν, διὰ νὰ βελτιώσωμεν τὴν οἰκονομικὴν μας κατάστασιν !

Ὡστε ἡ ὑπηρεσία ἐν γένει ὅλων τῶν δανείων συμβιβαστικῶς ἀνέρχεται εἰς ὀρ. 37—38 ἐκ. περίπου, ἥτοι εἰς ὅσα ἐπληρώναμεν εἰς τὸ ἄρτιον πρὸ τῆς χρεωκοπίας.

Ἐὰν ὁ συμβιβασμὸς ἐγένετο πραγματικὸς καὶ ὄχι φαινομενικὸς, δηλ. νὰ πληρώσωμεν πράγματι τὸ τρίτον τῶν χρεῶν μας καὶ ἄνευ τῶν συναλλαγματικῶν κερδοσκοπιῶν, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ μὲ μὲ ἡμῖς περίπου τῶν ὄσων ἐλάβομεν, τὸ δὲ νέον δάνειον ἀνῆρχετο εἰς φρ. 200—225, ὥστε δι' αὐτοῦ νὰ ἄρωμεν καὶ τὴν ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν ἐντὸς

δλίγων ἐτῶν, θὰ ἐκερδίζαμεν καὶ ἐντεῦθεν τὸ τρίτον, ἤτοι τὴν διαφορὰν τῆς ὑποτιμήσεως τοῦ συναλλάγματος καὶ ἡ θέσις μας θὰ ἦτο πολὺ διαφορετικὴ.

V.

Πρὸ ἐνὸς καὶ ἐπέκεινα ἔτους γίνεται λόγος περὶ τοῦ Ἑ-
λέγχου καὶ ἰδίως ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἀνεθέσαμεν τὴν διαπραγ-
μάτευσιν τῆς εἰρήνης εἰς τὰς Δυνάμεις. Μετὰ τὴν ὑπογρα-
φὴν τῆς εἰρήνης, ἐγνωρίζαμεν κάλλιστα ὅτι μᾶς ἐπεβλήθη
ὁ ἑλεγχος ἅμα δὲ καὶ ὁ συμβιβασμὸς μὲ τοὺς παλαιοὺς δα-
νειστάς μας καὶ οὐδὲν πλέον. Ὁ Ἑλεγχος δὲν ἐβράδυνε νὰ
ἔλθῃ ἐνταῦθα καὶ μετὰ πολλοὺς μῆνας τέλος ἐξέδωκεν ἐν
κ ρ υ π τ ῶ καὶ π α ρ α β ὕ σ τ ῶ ὀγκωδέστατον τό-
μον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὁμῶς, ὡς ἴδομεν, δὲν δύναται νὰ ἐξα-
γάγῃ τις πολλὰ πράγματα, ἐκτὸς μόνον ὅτι τὰ ἐξωτερι-
κὰ δάνειά μας σύγκεινται ἐκ 551 ἐκ. φρ. χρυσῶν καὶ
ἀπαιτοῦν τόκον 9 ἐκ. φρ. χρ. ἐτησίως· λαμβάνει ὁμῶς
διὰ τὸ 1898—1903 μόνον (1) 8,750,000, ἐνῶ κατὰ
τὰς ἐν Παρισίοις διαπραγματεύσεις ἔπρεπε νὰ λαμβάνῃ 15,
750,000 δρ. τοῦλάχιστον, ὑπὸ τὸν ὅρον ὁμῶς τὸ ποσὸν
τοῦτο τῶν 9 ἐκ. νὰ ἦνε δρ. 14,437,000 καὶ 1 δραχμὴν

(1) Διότι τὸ χρημολύγιον τῆς περιόδου ταύτης θὰ ἦναι 10)2, ἐνῶ ἀπὸ
τοῦ 1893 θὰ εἶνε 20)2.

ἀκόμη ὅταν τιμᾶται τὸ φρ. ! κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Προκρούστου, διότι ἐν ὑπερτιμήσει τοῦ φρ. καθ' ἣν τὸ ποσὸν τῶν δραχ. τούτων δὲν θὰ ἐπῆρκει εἰς ἀγορὰν τῶν 9 ἐκ. φρ. ὑποχρεούμεθα νὰ καταβάλλωμεν πᾶσαν προκύπτουσαν διαφοράν.

Πᾶς περίεργος, περιπλανώμενος ἐν τῷ ἀδιεξόδῳ κυκεῶνι τῶν σοφιστικῶν συλλογισμῶν τοῦ Ἑλέγχου, ὡς εἶδομεν, ἀφίνει τὰ ἀκατάληπτα ταῦτα κατὰ μέρος καὶ λέγει τὸ ἐξῆς : Οἱ ὄροι εἶνε βεβαίως βαρεῖς, ἡμεῖς πρὸ τοῦ πολέμου προσεφέραμεν 28—30 ο)ο καὶ οἱ δανεισταὶ ἐζήτουν 32 ο)ο· μετὰ τὴν καταστροφήν, ἣν ὑπέστημεν καὶ 20—25 ο)ο εἶνε πολὺ· ἀλλ' ἀφοῦ οἱ διεξαγαγόντες τὰς διαπραγματεύσεις τῆς ὑποθέσεως ταύτης δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συμβιβασθῶσι μὲ ὀλιγώτερα, 2—5 ο)ο ἀ π ά ν ω ἤ κ ά τ ω περισσότερον, ὑπομονή, τί νὰ γείνη. Ἄλλοι κάμνουν τὸν ὑπολογισμὸν ὡς ἐξῆς: 28,276,875 φρ. ἀπητοῦντο διὰ τὴν εἰς τὸ ἄρτιον ὑπηρεσίαν τῶν δανείων μετὰ τοῦ χρεωλυσίου, ἄρα τὰ 9 ζητούμενα ἐκ. εἶνε τὸ τρίτον περίπου καὶ μὲ τὴν ἰδέαν αὐτὴν ἕκαστος ἐξακολουθεῖ τὸ ἔργον του, πεπεισμένος περὶ τῆς ἀναμφισβητήτου πλέον ταύτης ἀληθείας, ὅτι πληρώνομεν τὸ τρίτον περίπου τῶν χρεῶν μας· τὸ περίεργον δὲ εἶνε ὅτι καὶ ὁ τύπος ἐσίγησεν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Ἄλλως τε ὁ νοῦς ἀπάντων μας ἦτον ἐστραμμένος εἰς τὴν ὑπὸ τὴν πτέρναν τοῦ ἐχθροῦ σφαδάζουσας Θεσσαλίαν, ἐπεριμένομεν παραδοκοῦντες τὴν στιγμήν τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ δανείου τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως μὲ 2.1)2ο)ο, διὰ νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν καθημαγμένην Θεσσαλίαν.

Ἡ Βουλὴ τέλος συγκαλεῖται, οἱ πατέρες τοῦ ἔθνους κε

κυφότες, ἀλλὰ σπεύδοντες, συνέρχονται ἐν αὐτῇ καὶ χωρὶς
 νὰ ἐννοῶσιν, ἀκούουσι τὸν ἀπὸ 26 Φεβρουαρίου 1898 ΒΦΙΘ΄
 Νόμον, συγκείμενον ἄλλως τε ἐξ 11 κεφαλαίων καὶ 40
 ἄρθρων μετὰ τοῦ ἐκ 17 ἄρθρων παραρτήματός του. Τὴν
 ἀπὸ 17)29 Μαρτίου σύμβασιν τοῦ δανείου μεταξὺ τῶν
 τριῶν ἐγγυητριῶν Δυνάμεων καὶ τῆς Ἑλλάδος (δημοσιευ-
 θείσης εἰς τὸν ἀριθ. 50 τῆς 23 Μαρτίου ἐν τῇ Ἐφημ. τῆς
 Κυβερνήσεως), ἧς ἡ ἀποδοχὴ, ἔγκρισις καὶ ἐπικύρωσις ἄνευ
 χρονολογίας ἐπέχει τόπον Β. Δ. Καὶ τὸν ἀπὸ 1 Μαρτίου
 1898 ΒΦΜΑ΄ καὶ ΒΦΜΒ΄ Νόμων ἅπαντα ταῦτα ψη-
 φίζονται ἀσυζητητῇ καὶ ἄνευ παραιτέρω πολυπραγμο-
 σύνης. Τὰ πράγματα ὁμῶς δὲν ἔχουσιν οὕτω διότι πληρώ-
 νομεν ὄχι 32 ἢ 43ο) ἀλλ' εἰς τὸ ἄρτιον!

Ὁ Ἑλεγχος δὲν ἤρκεσθι μόνον νὰ μᾶς ἐπιβάλλῃ τὸν ἀ-
 νώτερον ὅρον τῶν ἀπαιτήσεων τῶν ἀποτυχουσῶν διαπραγ-
 ματεύσεων ἐν Παρίσις κατὰ τὸ 1896, ἀλλ' ὥριτε καὶ
 τὴν τιμὴν τοῦ συναλλάγματος δι' αὐθαιρετωτάτου τρόπου.
 Ἐὰν ἡ ἀρπαγὴ αὕτη σχεδιασθεῖσα καὶ προταθεῖσα, ἐξετε-
 λείτο ὑπὸ τῶν δανειστῶν μας, τοῦτο δὲν θὰ μᾶς ἐξέπληττεν·
 ὑπὸ τοῦ Ἑλέγχου ὁμῶς, ἦτοι τῶν ἐπισήμων ἀντιπροσώπων
 τῶν Μ. Δυνάμεων, τοῦτο μᾶς ἐκπλήττει.

Ὁ Ἑλεγχος μετὰ μακρὰς μελέτας, ἢ μᾶλλον τῇ ὑπο-
 βολῇ τῶν δανειστῶν μας, ἐξέλεξε τὸ ἄνθος τῶν προσόδων
 μας, ἦτοι τὰς προσόδους τῶν Μονοπωλείων, ἐκτιμηθείσας
 ὑπ' αὐτοῦ εἰς

δρ.	12,300,000
Τοῦ καπνοῦ	» 6,600,000
Τοῦ χαρτοσήμου (διὰ	
τινας μόνον κατηγορίας)	» 10 000 000
Δρ.	28,900,000

Ἐκ μεταφορᾶς . . . Δρ. 28,900,000

Εἰς ταῦτα δὲ προσθῆται καὶ τὸ τελωνεῖον
Πειραιῶς ὑπολογίζων τὰς προσόδους αὐτοῦ
οὐχὶ ὥς ἔχουσιν, ἀλλὰ μόνον εἰς Δρ. 10,700,000

Ἦτοι ἐν συνόλῳ Δρ. 39,600,000

Ἡ βουλευμία τοῦ Ἐλέγχου οὐχ ἦττον δὲν ἐκορέσθη καὶ
ἐὰν ἐπὶ δύο ἐξαμηνίας συνεχεῖς, αἱ προηγούμεναι πρόσοδοι
δὲν ἀνέλθωσιν εἰς 850)ο, τότε θὰ δικαιούται συμπληρω-
ματικῶς νὰ προσλάβῃ καὶ τὰς προσόδους τῶν τελωνείων
Λαυρίου ὑπολογιζομένης εἰς Δρ. 1,500,000

Τελωνείου Πατρῶν » 2,400,000

» Βώλου » 1,700,000

» Κερκύρας » 1,600,000 καὶ θὰ ἔμε-

νον ἐλεύθεροι μόνον ἐὰν ἐπὶ δύο συνεχῇ ἔτη αἱ προηγούμε-
ναι δὲν θὰ ἐπαρουσίαζον ἑλλειμμά τι.

Καὶ ἐπὶ τέλους μὴ ἀρκούμενος εἰς αὐτάς, καθιστᾷ τὴν
Κυβέρνησιν ὑπεύθυνον διὰ πᾶν ἑλλειμμα.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθιερωθεισῶν προσόδων ὑπὲρ τοῦ
Ἐλέγχου, - ἃ μὲν ἔσοδα τῆς πρώτης κατηγορίας, ἦτοι τὰ
28,9000,000 ὁ Ἐλεγχος λαμβάνει καθαρὰ καὶ ἐλεύθερα
παντὸς ἐξοδου, ἅτινα εἶναι εἰς βάρος ἡμῶν, μόνον δὲ ὅταν
ἡ ἀκαθάριστος πρόσοδος τῶν ἐν λόγῳ ἐσόδων θὰ ὑπερβῇ τὰς
28, 900,000 Δρ τότε ἐκ τοῦ πλεονάσματος τούτου, θὰ
ἀφαιρεθῶσιν αἱ δαπάναι, αἱ ὁποῖαι ὑπολογίζονται εἰς 18 ε[ο

καὶ πᾶν πλεόνασμα μέχρις 60 ο[ο θὰ διατεθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἰδίων δανείων, ἤτοι 30 ο[ο ὑπὲρ τοῦ τόκου καὶ

Ο ο[ο ὑπὲρ τοῦ χρεωλυσίου Τέλος οἰαδήποτε αὐξησις καὶ ἂν ἐπέλθῃ εἰς τὰς προσόδους τῆς πρώτης κατηγορίας, ἡ αὐξησις αὕτη, ὡς ὠρίσθη ἀνωτέρω, ἀνήκει εἰς τοὺς δανειστάς· μόνον ἡ αὐξησις τῶν προσόδων τοῦ τελωνείου Πειραιῶς ἀνήκει ἡμῖν.

Κατὰ τὰς ἐπισήμους στατιστικάς, αἱ πρόσδοι τῶν Μονοπωλείων μετὰ τοῦ χαρτοσήμου, τῆς Ναξίας σμύριδος (1) καὶ τοῦ τελωνείου Πειραιῶς ἀνέρχονται εἰς 42 περίπου ἐκ. δρ. ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἐπομένου πίνακος. Τί δύνανται ν' ἀποδώσωσι τοῦ λοιποῦ ἀφοῦ, τὸ 1897 ἀπέδωκαν τοιοῦτον ποσὸν εἶνε εὐνόητον τοῖς πᾶσιν.

Ὅσον διὰ τὸ τελωνεῖον Πειραιῶς, οἱ ὑπολογισμοὶ τοῦ ἐλέγχου μοι φαίνονται ἐσφαλμένοι.

Εἶνε γνωστὸν προσέτι ὅτι κατὰ τὸ 1863 ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους ἀνῆρχετο εἰς 21,763,825 π. δρ. μετὰ τρίτον δὲ αἰῶνος περίπου εἰς 95 ἐκ ν. δρ. ὥστε ἐτετρα-

(1) Ἐναπολείπεται ἡ σμύρις τῆς Νάξου ἀποφέρουσα κατὰ τὸ χρόνον τοῦτο διόστημα περὶ τὰς 500 χιλ. δραχ. ἐτησίως κατὰ μέσον ὄρον (192,500—800,200). Τὸ προϊόν τοῦτο εἶνε σχεδὸν μοναδικόν, ἔνεκα τῆς καθαρότητός του ἡ δὲ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας οὔτε πόρρω δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν ἡμετέραν· δεόντως λοιπὸν ἐκμεταλλευομένη δύναται νὰ ἀποφέρῃ πολλά.

Ἀπὸ τοῦ χαρτοσήμου ὁ ἑλεγχος ἀφίνει τὸ προξενικόν, τὸ θεαματικόν καὶ ἐκπαιδευτικόν νομίζω.

Εισπράξεις τῶν Μονοπωλιακῶν εἰδῶν τῆς τελευταίας δωδεκαετίας.

	Κανὸς	Χαρτόσημ.	Σιγαροχαρ.	Παιγνίσχαρτ.	Πυρεία	Πετρέλαιον	Ἄλας
1886	5,000,000	8,075,000	1,000,000	300,000	500,000	4,400,000	2,800,000
1877	3,254,000	7,000,000	1,577,265	500,000	700,000	4,000,000	2,100,000
1888	4,850,000	8,000,000	2,450,000	350,000	700,000	4,600,000	2,100,000
1889	4,875,000	9,115,000	2,410,000	300,000	700,000	4,108,000	2,100,000
1890	5,630,000	9,955,000	2,233,000	260,000	650,000	3,900,000	1,950,000
1891	5,450,000	9,962,500	2,164,000	340,000	850,000	4,400,000	1,950,000
1892	5,728,295	10,365,500	1,595,000	280,000	900,000	5,500,000	2,447,000
1893	5,716,000	12,339,067	2,310,000	357,500	880,000	5,653,410	2,291,896
1094	5,808,400	12,477,067	2,400,000	300,800	925,000	5,200,000	2,202,000
1895	6,388,000	11,751,230	2,665,000	305,000	934,000	5,190,000	2,279,250
1896	6,678,000	11,265,000	2,688,000	310,046	1,015,047	5,318,000	2,389,285
1897	6,405,542	11,835,000	2,619,599	305,778	964,125	5,212,500	2,279,250

πλασιάζῃ. Οὐδεμία ἀμφιβολία σήμερον ὅτι ἕνεκα τοῦ ἐλέγχου καὶ τῆς ἐξ ἀνάγκης, ἕνεκα πολλῶν αἰτίων, τακτοποιήσεως τῶν δημοσίων, ὅτι θὰ αὐξήσωσιν αἱ πρόσοδοι καὶ ὅτι ἐντὸς 15 20 ἐτῶν βεβαίως θὰ διπλασιασθῶσιν, ὥστε ὁ ὑπὸ τοὺς γνωστοὺς ὅρους συνομολογηθεὶς συμβιβασμὸς εἶνε καταστρεπτικὸς διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ πρωτοφανὴς εἰς τὰ οἰκονομικὰ χρονικὰ τοῦ κόσμου, διότι δὲν εἶναι συμβιβασμὸς χρεωκοπημένου κράτους καὶ καταστραφέντος ἕνεκα τοῦ πολέμου, ἀφοῦ ἄλλως δὲν πληρώνει 32 σ[ο καὶ 43 σ[ο, ἀλλὰ τὸ πᾶν.

Ἴδομεν ὅτι κατὰ τὸ ἔτος τῆς χρεωκοπίας καὶ πρὶν αὕτῃ λάβῃ χώραν ὅτι ὁ προϋπολογισμὸς ἐχρεοῦτο διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν δανείων μὲ φρ. χρ. 28 ἑκατομ. ἤτοι δραχ. 35,468,596.10 κατὰ τὴν τότε τιμὴν τοῦ συναλλάγματος Σήμερον δὲ τί πληρώνομεν; 39,600 000 δρ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐνταῦθα ἐμπεριέχεται ἡ ὑπηρεσία τοῦ δανείου τῆς ἀποζημιώσεως καὶ μικραὶ τινες διαφοραὶ προερχόμεναι ἐκ τοῦ Φαῖντιγγ κττ.· ἀλλὰ πρῶτον ἡ τιμὴ τοῦ συναλλάγματος εἶναι σήμερον κατωτέρα· β' ἡ αὐξήσις τῶν προσόδων δὲν μᾶς ἀνήκει, ἀλλ' ἀνήκει εἰς τοὺς δανειστάς μας, οἵτινες διὰ τῆς διὰ τοῦ χρόνου αὐξήσεως θὰ πληρωθῶσι μέχρι λεπτοῦ, ἡμεῖς δὲ θὰ μείνωμεν μὲ τὸ στίγμα τοῦ χρεωκόπου, ἀφοῦ πληρώσωμεν μέχρι τοῦ ἀρτίου καὶ μὲ τὸν κλοιὸν τοῦ ἐλέγχου ἐπὶ τοῦ τραχήλου. Παράδοξος καὶ μοναδικὸς τόπος ἐνθα τὰ πάντα βαίνουσιν ἄνω ποταμῶν. Ἐνίκηθημεν χωρὶς νὰ πολεμήσωμεν. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἐνικῶμεν, δὲν ἤδυνάμεθα νὰ ὠφεληθῶμέν τι νικηθέντες ὁμῶς διὰ μοναδικοῦ τρόπου ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ κατασταφέντες, πληρώνομεν πολεμικὴν ἀ-

ποζημίωσιν, πρὶν μᾶς ἀποδοθῇ ἀκόμη ὅ,τι μᾶς ἐπέδicasε τὸ ἐν Βερολίῳ συνέδριον, μᾶς ἀφαιρεῖται καὶ τεμάχιον ἐκ τῆς χώρας μας· τέλος χρεωκοπημένοι καὶ μετὰ τὰς καταστροφὰς ταύτας, μᾶς ἐξαναγκάζουν εἰς πληρωμὴν ὅχι τοῦ ὅ,τι προσεφέραμεν πρὸ τῆς καταστροφῆς, ἀλλὰ πληρωμὴν εἰς τὸ ἄρτιον. Ὡστε πτωχεύομεν καὶ συμβιβαζόμεθα ὡς χρεωκόποι ἀλλ' ὑπὸ ὅρους, ὡς οὐδὲν νὰ ἐπάθαμεν, καὶ ἀφοῦ πληρώσωμεν εἰς τὸ ἄρτιον!

Ἐπαναλαμβάνω ὅτι ἀνάλογόν τι, οὐ μόνον ποτὲ δὲν συνέβη εἰς τόσα ἄλλα αὐτονομούμενα κράτη, ἅτινα ἐπτώχυσαν, μόνον ἐν Τουρκίᾳ ἀνάλογά τινα, ἀλλ' ὅλως ὑπὸ ἐλαφροτέρους ὅρους, οὐδαμῶς δυνάμενοι νὰ συγκριθῶσιν· ἡ θέσις τῆς Τουρκίας διαφέρει εὐτυχῶς τῆς ἡμετέρας. Διότι εἶναι κράτος κυβερνώμενον, ἀπολύτως, μοναρχικῶς καὶ δεσποτικῶς, ἐνθα δαπανῶνται τὰ πάντα οὕτως εἰπεῖν αὐθαίρετως. Τὸ Τουρκικὸν κράτος ἄλλως τε ὑπάρχει κατ' ἀνοχὴν καὶ μ' ὅλον τὸ δόγμα τῆς ἀκεραιότητος αὐτοῦ, δὲν ἔπαυσεν ἐπὶ αἰῶνα ἤδη νὰ ψαλιδίζεται· τούτων ἕνεκα αἱ πρόσοδοι αὐτοῦ οὔτε αὐξάνουσιν, οὔτε εἶναι δυνατὸν ν' αὐξηθῶσιν ὥστε τοιοῦτοι ὅροι, ἄνευ οὐδεμιᾶς σημασίας, τῷ εἶναι ἀδιάφορον νὰ δεχθῇ, ἐνῷ εἰς ἡμᾶς συμβαίνει ἀκριβῶς τὸναντίον. Ἀλλως τε ἡ κατὰ μικρὸν πληρωμὴ χρέους τινός, παρατεινομένη ἐπὶ μακρὸν χρόνον δὲν εἶναι ἐπαισθητὴ· ἡ ἀξία τοῦ νομίσματος, ἕνεκα τῆς αὐξήσεως τῆς τιμῆς τῆς ἐργασίας, ὑποτιμᾶται διὰ τοῦ χρόνου, αἱ ἀνάγκαι δὲ εἰς ἃς σήμερον εὐρισκόμεθα, χάριν τῆς προόδου καὶ ἀναπτύξεώς μας, εἰσὶ πολλαὶ καὶ ποικίλαι—ἐὰν πρόκηται νὰ ἐκπληρωθῶσιν—ὑπόσχονται δὲ τοιαῦτα ἀποτελέσματα καὶ τόσους καρπούς, ὥστε ἡ ἐπιβάρυν

σις τοῦ προϋπολογισμοῦ διὰ τοιούτου τρόπου εἶναι, ἂν ὅχι δολοφονία, τοῦλάχιστον ἀνακοπὴ τῆς προσόδου ἡμῶν ἐπὶ πολλὰ ἔτη.

Ἴσως μᾶς ἀντιτάξωσιν οἱ περὶ τὸν Ἑλεγχον, ἥ οἱ συγκροτήσαντες τὸν συμβιβασμόν, ὅτι καὶ κατὰ τὰς παρισινὰς διαπραγματεῦσεις, οἱ δανεισταὶ μας ἐζήτησαν διὰ τῶν περισσευμάτων τῶν ὑπεγγύων προσόδων, νὰ ἀνέλθῃ βαθμιαίως καὶ ἐπὶ τέλους ὁ τόκος μετὰ τοῦ χρεωλυσίου εἰς τὸ ἄρτιον, ἥτοι ὅ,τι ἀρχικῶς συνωμολογήθη. Οὐδὲν τούτου ἀδικώτερον καὶ ἀτοπώτερον. Ἄλλως πᾶσα ἀπαίτησις, πρὶν γίνῃ παραδεκτὴ μετὰ δύο διαφωνούντων, οὐδὲν προηγούμενον ἀποτελεῖ· ἕκαστος ζητεῖ ὅ,τι θέλει καὶ μόνον ὅταν γείνῃ παραδεκτὴ ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου, τότε ἀποτελεῖ βάσιν τινά. Ὅταν λοιπὸν ζητήσῃ τις τὴν Σελήνην καὶ φυσικῶς τῷ λόγῳ ὁ διάδικός του ἀπορρίψῃ τὴν αἴτησίν του ταύτην, οὐδὲν δικαίωμα ἔχει νὰ ἀξιοῖ τι, διότι ἐπὶ τέλους καὶ ὁ ἀντίπαλός του, τῷ ἀντιτάσσει ἐκ νέου τὴν ἄρνησίν του καὶ οὗτος εἶναι ὁ μόνος τρόπος διὰ νὰ μὴ συνεννοηθῶσι ποτε. Ἐπὶ τέλους ὁμοῦς χρεωκοπία καὶ πτώχευσις, τί ἄλλο σημαίνει παρὰ ἀδυναμίαν, ἥ ἀνικανότητα πρὸς ἐκπλήρωσιν χρηματικῶν ὑποχρεώσεων καὶ τούτου ἕνεκα διὰ συμβιβασμοῦ, ἥτοι συνεννόσεως, ἐπέρχεται μερικὴ πληρωμὴ, ἀμέσως ἢ διὰ τοῦ χρόνου, ἀπόδοσις μέρους τοῦ χρέους, ἢ καὶ ἡ ἐξ ὀλοκλήρου ἐξόφλησις αὐτοῦ; Οὐδὲν δὲ διαφέρει ἡ χρεωκοπία κράτους τινὸς ἀπὸ τῆς τοῦ ατόμου. Τούτων ἀπάντων ἕνεκα, νομίζω ὅτι ἡ Κυβέρνησις παραδεχομένη 1) τὴν πληρωμὴν εἰς δραχμάς καὶ χρυσὸν καὶ ὅχι εἰς χρυσὸν καὶ 2) παραδίδουσα τὸ ἄνθος τοῦ ἡμίσεως

σχεδὸν τῶν προσόδων μας εἰς κάρπῳσιν τοῦ Ἑλέγχου, μέχρι ἀποπληρώσεως τῶν χρεῶν μας εἰς τὸ ἄρτιον, ἅμα δὲ καὶ μὲ τὴν εὐθύνην νὰ συμπληρώνη πᾶν τυχὸν προκῦπτον ἔλλειμμα, διέπραξεν ἔργον ἐσπευσμένον, ἀμελείητον καὶ λυπηρόν, οὗτινος τὰ ἀποτελέσματα θὰ αἰσθανώμεθα ἐπὶ πολλὰς δεκαετηρίδας.

ΜΕΡΟΣ Γ'

I.

Ὅταν ἡ Ἑλλάς, ἀπὸ τῆς λαοσωτηρίου, δίκην ἀσώτου, υἱοῦ, ἐδανείσθη διὰ παντὸς μέσου καὶ τρόπου, ὅσα ἡδυνήθη, ἢ μᾶλλον ὅσα τῇ ἐδάνεισαν καὶ ἐσπατάλησε ταῦτα εἰς τὴν δεδηλωμένην πλειονοψηφίαν διότι ὁμολογητέον ὅτι οὐδεὶς τῶν κυβερνησάντων καὶ κυβερνώντων ὠφελήθη ἐκ τῶν δημοσίων, ἄφησεν ὅμως ἕκαστος τὸ κόμμα του νὰ ὠφελῇ — δὲν ἦτο δύσκολον νὰ προῖξη τις ὅτι ἔβαινε κατὰ χρημῶν. Ἡ ἅμα τῇ μεταπολιτεύσει συνελθοῦσα Ἐθνοσυνέλευσις, ἐνόμισεν ὅτι ὅσον περισσοτέρας ἐλευθερίας δώσῃ εἰς τὸ ἔθνος, τόσον πατριωτικωτέρα θὰ ᾔνοι. Οἱ πλείστοι δ' αὐτῶν ἄνευ γενικῆς καὶ ειδικῆς πείρας καὶ μάλιστα οἱ νεώτεροι οἱ ὅποιοι ἦσαν καὶ οἱ περισσότεροι, ἐμπεποτισμένοι μὲ φιλελευθέρους ιδέας ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς ἱστορίας τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἀφ' ἐνὸς καὶ ἐξ ἄλλου ἐνθουσιασμένοι ἀπὸ τὴν ἐλευθερωθεῖσαν Ἰταλίαν, θεωροῦντες δὲ

τὸν ἐξωσθέντα βασιλέα τῆς Ἑλλάδος Ὅθωνα ὡς τύραννον, ἔσπευσαν νὰ κορέσωσι τοὺς Ἕλληνας διὰ τοσαύτης καὶ τοιαύτης ἐλευθερίας, ὥστε τὸ πρᾶγμα κατήντησε κραιπάλη· καὶ διὰ νὰ μὴν ἐπέλθῃ ἐλευθεροκτόνος τις αὔρα καὶ καταρρίψῃ τὸ νεοφυτευθὲν τοῦτο ἐξωτικὸν φυτόν, ἔλαβον ὅλα τὰ μέτρα των, μ' ὅλας τὰς παρατηρήσεις καὶ διαμαρτυρήσεις τῶν γεροντωτέρων. Ὅσον διὰ τὸν βασιλέα οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γείνῃ περὶ αὐτοῦ, διότι οὐ μόνον ἦτο τότε νέος καὶ ἡγνῶσι τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ἄτοπος καὶ ἐπικίνδυνος ἡ ἀνάμιξις του, ὡς εἶχον τὰ πράγματα τότε· τὸν μόνον δὲ σύμβουλόν του ἐφρόντισαν λίαν ἐγκαίρως νὰ ἀπομακρύνωσιν αὐτοῦ. Τούτων ἕνεκα κατέστησαν: α). Τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ συντάγματος, ἀδύνατον, ἐπικίνδυνον, ἢ τοῦλάχιστον δύσκολον.

β). Τὴν ἀπὸ τοῦ 1843 εἰσυχθεῖσαν παρ' ἡμῖν γενικὴν ψηφοφορίαν—καὶ τὰ δυσάρεστά της ἀποτελέσματα ἦσαν τότε σχεδὸν πανταχοῦ ἄγνωστα—τὴν κατέστησαν ἐλευθέραν· αἱ παρεμβληθεῖσαι δ' ἔκτοτε καταχρήσεις, τὴν κατέστησαν ἥκιστα βουλὴν ἐθνικὴν.

γ). Τὴν Γερουσίαν κατήργησαν, ἡ δὲ Βουλὴ κατέστη ἀχαλίνωτος.

δ). Τὸ συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἔσπευσαν νὰ καταργήσωσιν ἐπίσης (διὰ τοῦ Νόμου ΡΒ' ἤτοι τοῦ τῆς 26 Νοβρίου 1865).

Καὶ ἔκτοτε ἡ Βουλὴ διαρρήξασα πάντα δεσμόν, ἀχαλίνωτος, μὲ τὰ ἐλευθέρια ἤθη της, ὀργιάζουσα καὶ κραιπαλοῦσα ἐπὶ τρίτον ἤδη αἰῶνος δέχεται, μὲ τὸ σκῆπτρον εἰς τὴν δεξιὰν καὶ μὲ τὸ μειδιάμα εἰς τὰ χεῖλη, τοὺς αἰεὶ πολ-

λαπλασιαζομένους ἑραστάς της καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πανδήμου τελέσεως τῶν μηστυρίων της, ἐν μέσῳ κώμων καὶ παννυχίδων, τίκει τέλος τὸν ἐκ πανσπερμίας τραγέλαφον τῆς Ἑθνικῆς Ἑφημερίδος (1) καὶ τὰ διδύμα ἐξαμβλώματα τῶν ἐπιστήμων καὶ στενογραφημένων πρακτικῶν, πλήρη ἀδολεσχιῶν, μετὸν ἐν ἀνομοίαις συλληφθέντα ἑτεροσκελῆ καὶ εὐρυγάστερα υἷον της προὔπολογισμὸν, ὁ ὁποῖος ἂν καὶ ἀποκηρύττεται ὑπὸ πολλῶν, βαθμηδὸν υἱοθετεῖται οὐχ ἥττον ἐπὶ τέλους ὑφ' ἀπάντων ἡμῶν τῶν παραπονομένων Ἀδδηριτῶν. Τὰ ὄργια τῆς ἀσώτου ταύτης ἔφθασαν εἰς τὸ ἀπροχώρητον, ἐξαναγκάσαντο ἡμᾶς εἰς χρεωκοπίαν· προσεφέρθημεν νὰ πληρώσωμεν ὄχι 50]ο, ὥς συνήθως συμβαίνει ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Θέμιδος, ἀλλὰ 30ο]ο· οἱ παρεμβάντες ὁμῶς δανεισταὶ καὶ ὁ ἀπὸ τρίποδος Ἀρειος Πάγος μᾶς ἐθεώρησαν δολίους χρεωκόπους, ἐνήργησαν ἐκδιαστικὰς κατασχέσεις, διώρισαν μεσεγγυόχους καὶ ἡ ἐκτέλεισις ἤρξατο ὡς ἴδωμεν Ἀλλ' ἰδοὺ καὶ δι' ἀριθμῶν ταῦτα πάντα

Ὁ ἀναγνώστης βλέπει ἐκ τῶν παρατεθέντων, ἐναντι προὔπολογισμῶν, ἀπὸ τῆς ὑπάρξεως τῆς ἀπελευθερωθείσης Ἑλλάδος, ὅτι ἤρχισαμεν μὲ προὔπολογισμὸν μόλις 8 ἐκ. παλαιῶν δρ. μὴ ἔχοντες οὐδένα ἄλλο σχεδὸν δάνειον καθ' ὅλην τὴν

(1) Ἡ Ἑφημερίς τῆς Κυβερνήσεως εἶναι ἡ ἐπίσημος ἱστορία τοῦ ἑλλ. κράτους καὶ σχεδὸν ἕνεκα αὐτῆς ὑπάρχει τὸ ἔθν. τυπογραφεῖον, δι' ὃ δα πανῶνται τόσα. Πρὸς Θεοῦ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τυπῶνται τὰ τυπογραφικὰ φύλλα αὐτῆς συνεχῆ καὶ ὄχι εἰς ῥάκη, ὡς τὸ δέσιμον καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ ταχτοποίησις, εἶναι ἀδύνατος; Ἐκτὸς εἰὰν πρόκηται διὰ τῆς ἀρτιτόκου παραλυσίας της νὰ ἀπεικονίζῃ τὴν κατάστασιν τῶν συντακτικῶν της. Ἡ ποιότης τοῦ χάρτου εὐτυχῶς ἐβελτιώθη.

Προϋπολογισμός τοῦ Ἑλλ. κράτους καὶ ἡ Ὑπηρεσία τῶν δανείων.

		1862	24,996,762	1,282,366
1833	7,950,384	1863	21,763,825	1,912,366
1834	10,438,890	1864	23,348,685	2,302,366
1835	12,973,535	1865	26,972,913	2,887,366
1836	13,337,616	1866	28,337,600	3,043,686
1837	13,960,330	1867	32,292,335	2,950,870
1838	14,767,516	1868	33,508,000	4,384,870
1839	15,393,485	1869	37,620,200	4,913,070
1840	16,268,184	1870	34,103,000	6,609,870
1841	15,138,719	1871	33,991,000	7,714,860
1842	14,076,338	1872	35,695,357	8,197,290
1843	13,309,220	1873	35,757,000	7,664,157
1844	10,383,050	1874	37,400,000	7,777,650
1845	10,896,627	1875	35,299,200	7,736,832
1846	12,512,306	1876	38,826,800	7,693,499
1847	11,146,645	1877	39,247,500	8,533,749
1848	12,886,667	1878	42,789,970	9,139,939
1849	14,325,087	1879	45,808,442	17,328,888
1050	14,677,338	1880	46,716,857	14,215,070
1851	14,282,346	1881	49,051,560	21,023,000
1852	14,519,101	1882	68,621,542	23,197,176
1853	15,267,446	1883	72,133,610	21,912,814
1854	16,412,855	1884	86,122,950	24,109,293
1855	18,303,062	1885	74,006,586	30,384,666
1856	20,151,827	1886	88,324,068	33,062,298
1857	21,205,173	1887	94,656,907	38,403,856
1858	20,551,578	1888	95,306,231	37,464,259
1859	22,083,235	1889	96,449,453	38,663,636
1860	24,264,223	1890	93,543,365	29,587,219
1861	24,996,762	1891	96,541,462	36,288,587
		1892	103,550,792	33,516,565
		1893	106,074,998	86,628,892
		1894	86,370,248	22,479,815
		1895	90,150,380	21,926,326
		1896	95,262,196	21,692,059
		1897	95,343,940	21,690,895

βασιλείαν τοῦ Ὁθωνος, εἰμὴ τὸ ὑπὸ τῶν τριῶν προστατίδων
 Δυνάμεων ἐγγυηθὲν τῶν 60 ἐκ., οὔτινος ἡ ὑπηρεσία ἀνῆρ-
 χετο εἰς δρ. 1,282,366. Ἀμέσως ὅμως μετὰ τὴν λαοσω-
 τήριον, ἤρχισαν τὰ ἐσωτερικὰ δάνεια, ἡ ὑπηρεσία τῶν ὁποίων
 ἀνῆλθεν τῷ 1863 εἰς δρ. 1,912,368, τῷ 1872 εἰς Δρ.
 8,197,290, τῷ 1883 εἰς Δρ. 23,197,176, τῷ δὲ 1893
 εἰς Δρ. 36,628,892, ἀνελθόντος ἐν συνόλῳ τοῦ χρέους
 μας εἰς δισεκατομμύριον περίπου! Ἐννοεῖται ὅτι καὶ ὁ
 προϋπολογισμὸς ἐξωγκώθη ἀναλόγως. Τὰ ἔσοδα ὑπὸ τοιού-
 τους ὁρους δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπαρκέσωσιν, εἰς τὰ ἔξοδα
 ἀλλ' ἐν ὧσιν εὐρίσκοντο δάνεια, δι' ἐνεχύρων, ἐννοεῖται πάν-
 τοτε καὶ ὑπὸ διαφόρους αἰτιολογίας τὰ νέα ἐχρησίμευον πρὸς
 πληρωμὴν τῶν τόκων τῶν παλαιῶν καὶ τῶν διὰ τῶν προσ-
 ωρινῶν καὶ κυμαινομένων δανείων κενῶν· ὅταν ὅμως τὰ
 μέσα ταῦτα ἐξηντλήθησαν συνωμολογήθη καὶ δάνειον 90
 ἐκ. φρ. χρ. πρὸς κατασκευὴν τοῦ σιδηροδρόμου Λαρίσσης
 διὰ τοῦ νόμου τῆς 7) 19 Ἀπριλίου, 1889 χρεωλυτικὸν μὲ
 5 ο), οὔτινος ἐκαλύφθησαν μόνον 60 ἑκατομμύρια. Ἀλλὰ
 μετ' οὐ πολὺ ἡ τότε κυβέρνησις μετὰ τῶν περιστοιχούντων
 αὐτὴν κηρήνων, εὗρεν ὅτι ἦτο πολὺ συμφερώτερον καὶ πα-
 τριωτικώτερον νὰ τὸ δαπανήσῃ, ὅπου καὶ ὅλα τὰ ἄλλα·
 τότε κατέφυγον εἰς τὴν ἐξάντλησιν τῆς ἀναγκαστικῆς κυ-
 κλοφορίας καὶ εἰς ὅ,τι ἐκ τῶν ἐγχωρίων Τραπεζῶν ἠδύ-
 ναντο νὰ λάβωσι καὶ τὸ 1893, ἦτοι μετὰ ἔτος, καθ' ὃ
 ἐπέτυχον πᾶσαι αἱ ἔσοδεῖται καὶ αἱ δημόσιοι πρόσδοι διετέ-
 λουν εἰς τὸ ζεῖνθ τῆς ἐπιτυχίας (ἀφοῦ κατὰ τὸ 1892 ἐπρο-
 ὑπολογίσθησαν Δρ. 03,350,792 καὶ ἐβεβαιώθησαν Δρ.
 116,465,459 καὶ εἰσεπράχθησαν Δρ. 106,465,459 καὶ

ἀφέθησαν ναὶ καθυστερούμενα — περὶ ὧν εἴπομεν τὰ δέοντα ἐκ δρ. 9,602,459—δηλ.βερεσέδια!) «Καὶ ὁμῶς ἐπτώχευσάμεν» κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο! Τὸ ἐθνικὸν τοῦτο αἶσχος ἐκυρήχθη διὰ τοῦ νόμου τῆς 10)22 Δ)βρίου τοῦ 1893 ἐν τακτικῇ συνεδριάσει τῆς Βουλῆς, ἐν πλήρει ἡσυχίᾳ καὶ ἀναπαύσει συνειδότος, ὡς νὰ ἐπρόκειτο περὶ συνήθους καὶ τακτικοῦ τινος πράγματος καί, ὅπερ τὸ χεῖριστον πάντων, χειροκροτούσης τῆς Βουλῆς, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ὁ Βουλευτὴς Ναυπλίου κ. Ποταμιάνος ἠναγκάσθη νὰ στιγματίσῃ τὴν διαγωγὴν ταύτην δι' εὐφυστάτης ἀποστροφῆς. Καὶ ἂν ἐπρόκειτο νὰ δαπανηθῶσι ταῦτα ὑπὲρ τῆς Μεγάλης Ἰδέας, ἢ ἀναλόγων αἰτίων, ἔστω καὶ ἀτυχῶν, οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ εἴπῃ τι, ἕνεκεν τῶν ἀδιαρρήκτων ἡμῶν δεσμῶν μετὰ τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν μας. Ἀλλ' ἐκτὸς δεκάδων τινῶν ἑκατομμυρίων, ἅτινα ἐδαπανήθησαν εἰς τὰς ἐπαναστάσεις τῆς Κρήτης (χωρὶς νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς ἰδιωτικὰς προσφοράς,) οὐδὲν ἄλλο ἐδαπανήθη εἰς ἀναλόγους σκοπούς.

Ἐὰν ἐδαπανῶντο εἰς στρατιωτικὰς καὶ ναυτικὰς προπαρασκευὰς καὶ ἐξοπλισμούς, δι' οὓς καὶ ἀνωτέρω λόγους, οὐδεὶς θὰ ἀντέλεγέ τι. Ἀλλ' αἱ μὲν ἀποθῆκαι εἶναι σχεδὸν πάντοτε κεναί, ὁ ὅπλισμός σχεδὸν πάντοτε ὁ χειρότερος ὅλων τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν, γυμνάσια δὲ οὐδέποτε λαμβάνουσι χώραν. Μόλις κατὰ τὴν ἐπιστρατεῖαν τοῦ 1886 ἦλθον διὰ πρώτην φοράν πολεμοφόδιά τινα καὶ ἀπὸ ἐν ἐκ τῶν μεγάλων δανείων κατεσκευάσθησαν καὶ τὰ ὁθωρηκτὰ ὑπὸ τῶν δανειστῶν μας, εἰς ὑπέρογκον τιμὴν καὶ μὲ ἀρκετὰ ἐλαττώματα· εἶναι δὲ λυ-

πηρὸν διότι ἐσχάτως δὲν ἐπωλήθησαν εἰς τὴν Ἀμερικὴν μὲ κέρδος, ἀφ' οὗ μάλιστα ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν θὰ ᾔηται ἄχρηστα, καὶ διὰ τῶν χρημάτων τούτων νὰ κατεσκευάζομεν στολον κατάλληλον καὶ ἄξιον λόγου, ὃν θὰ εἴχαμεν ἀκριβῶς καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Ἑλλὰς θὰ ἠδύνατο νὰ σκεφθῇ περὶ αὐτοῦ. Ἀλλ' οἱ φρόνιμοι ἄνθρωποι ἀπηύχοντο τοῦτο διότι καὶ τὰ χρήματα ταῦτα θὰ ἐλάμβανον τὴν τύχην τῶν δανείων. Καὶ δὲν ἔχουσιν ἄδικον, ἀφοῦ οὔτε τὰ ἐν τοῖς ἐτησίοις προϋπαλογισμοῖς ψηφιζόμενα δαπανῶνται, ἐνθα δεῖ ὁ ὀλίγος δὲ στρατὸς ἀντὶ νὰ εὐρίσκηται εἰς τὰς τάξεις του, ἀσχολεῖται εἰς κάθε ἄλλο, παρὰ εἰς στρατιωτικὰ ἔργα!

Ἴσως θὰ νομίση τις ὅτι τὰ δάνεια ταῦτα, ἡ σπουδαῖον μέρος αὐτῶν, ἐδαπανήθη εἰς δημόσια ἔργα; ἄπαγε! Ἡ ὁδοποιεῖα δυστυχῶς, οὐ μόνον ἐγένετο δι' εἰδικῆς φορολογίας, ἀλλὰ καὶ τὰ ὀλίγα κεφάλαια τοῦ εἰδικοῦ τούτου ταμείου, τὰ δυνάμει νόμου εἰσπραχθέντα ὑπὲρ τῆς ὁδοποιίας, ἐπατάλησε πρὸ πολλοῦ ἡ κυβέρνησις ὅπου καὶ τὰ δάνεια, ἐννόμως ἐννοεῖται πάντοτε. Τὰ λιμενικὰ ἔργα κατεσκευάσθησαν ἐπίσης δι' εἰδικῶν φόρων, οἱ σιδηρόδρομοι δι' ἐταιρικῶν κεφαλαίων, ἐκτὸς 18,893.768 δρ. ἅτινα ἐδαπανήθησαν εἰς ἐπιχορηγήσεις καὶ ἀπαλλοτριώσεις τῶν ὑπαρχουσῶν γραμμῶν, 22,000.000 φρ. ἅτινα ἐδαπανήθησαν, ἀρκετὰ κακῶς, εἰς τὸν σιδηρόδρομον Μύλων-Καλαμῶν, 3,756,720 εἰς τὸν τοῦ Μεσολογγίου-Ἀγρινίου καὶ 19,500,000, ἅτινα μετὰ παιδικῆς ἐλαφρότητος ἐπετάχθησαν εἰς τὸν τοῦ Πειραιῶς-Λαρίσσης σιδηρόδρομον ἐκ τοῦ σχετικοῦ δανείου, οὗ τὸ ὑπόλοιπον, ὡς εἴπομεν, κατεβροχθίσθη.

ἴσως ἐδαπανήθησαν ταῦτα ὑπὲρ τῆς ναυτιλίας, τῆς βιομηχανίας, ἢ τοῦ ἐμπορίου; τούναντίον ἅπαντες οἱ σπουδαῖοι οὗτοι ἐθνικοὶ κλάδοι ἐκμυζοῦνται μέχρις αἵματος, χωρὶς οὐδεμία φροντίς νὰ λαμβάνεται περὶ αὐτῶν. Τότε λοιπὸν ἀφίνεται ὁ τόπος ἀφορολόγητος, καὶ ζῇ διὰ δανείων;

Ἐκτὸς τῆς ἀνοήτου φορολογίας ἐπὶ τῶν ἀροτριῶντων κτηνῶν, ἡ ὁποία ὠφέλησε κυρίως τοὺς γαιοκτήμονας, τὰ ἔλη καὶ τέλματα ἐξακολουθοῦν τὸ ἔργον των· ἡ ἀποξήρανσις τῆς Κωπαίδος χρήζει ἀκόμη δαπανῶν τινων πρὸς ὀριστικὴν ἀποπεράτωσιν αὐτῆς. Αἱ ἐν Θεσσαλίᾳ λίμναι, ἔλη καὶ τέλματα ἐξακολουθοῦσι τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς, ὡς εἶδομεν, συμπληρούμενον διὰ τῆς ἐλλείψεως κτηματικῶν καὶ ἀγροτικῶν τραπεζῶν καὶ πιστωτικῶν καταστημάτων. Ἡ ναυτιλία διατελεῖ ἐν οἰκτρᾷ καταστάσει. Ἡ βιομηχανία στηριζομένη ἐπὶ ἄμμου, ἥτοι ἐπὶ τοῦ μωροῦ δασμολογίου τοῦ 1884 καὶ τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας, πλουτίζει ἄτομά τινα, χωρὶς νὰ ὠφελῇ τὸ δημόσιον, ἢ οὐδένα ἄλλον. Τὸ δὲ ἐμπόριον τῆς εἰσαγωγῆς, ἐργάζεται ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ταμείου δαπανώμενον ὑπὲρ τοῦ Σισυφείου τούτου ἀγῶνος.

Πρὸ τοῦ νέου δασμολογίου αἱ τελωνεῖαι καὶ εἰσπράξεις καὶ τέλη χωρὶς νὰ ὦσιν οὐδαμῶς καταθλιπτικά, ἐπέφερον πασιδὴλα τὰ εὐεργετικά αὐτῶν ἀποτελέσματα, διότι ὁ βίος ἦτο εὐθηνὸς καὶ ηὔξανον αὗται ὁμαλῶς ἀλλ' ἐπαισθητῶς, ὡς εἶδομεν, ἀπὸ ἔτος εἰς ἔτος. Ἀπὸ τοῦ 1851, ἐποχῆς ἀφ' ἧς ὑπάρχουσι στατιστικαὶ πληροφορίες αἱ εἰσπράξεις ἀπὸ π. Δρ. 3,933,057· ἀνῆλθον τῷ 1883 εἰς ν. Δρ. 27,068,002 καὶ ἐπειδὴ πρόκειται περὶ πρ ἅτινα δέον νὰ μετατραπῶσιν

εις παλ. δρ. χάριν τῆς ἀκριβείας, ἀνῆλθον εἰς π. δρ. 30, 829, 182 ἤτοι σχεδὸν ὀκταπλασιάσθησαν. Ἰδωμεν τὴν ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νέου δασμολογίου εἰσπράξιν τῶν τελωνειακῶν τελῶν (σημ. σελ. 56), καὶ συνεπῶς τὴν διὰ τοῦ νέου δασμολογίου διαπραχθεῖσαν μωρίαν. Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι ἀπὸ τινος αἱ τελωνειακαὶ εἰσπράξεις ἀναμειγνύονται μὲ μονοπωλικά εἶδη καὶ μὲ ἄλλα εἶδη τοῦ δημοσίου εἰσαγόμενα· ὥστε ὅσάκις οἱ ἀριθμοὶ ἀπαντῶνται ἐξογκωμένοι πρέπει νὰ ἐξοβελίζωνται τὰ ἐκ τῶν ἀριθμῶν τούτων ποσά, διὰ νὰ εὐρίσκη τις τὴν ἀλήθειαν. Ὅσον διὰ τὰς εἰσπράξεις τῶν μονοπωλείων παρεθέσαμεν εἰς σελ. 94. πλήρη πίνακα αὐτῶν. Διότι οἱ δανειοφάγοι ἀπὸ τῆς 28)9 Ἰουνίου 1887 μᾶς ἐφόρτωσαν καὶ τὸ χρεωλυτικὸν ὀνομαστικὸν δάνειον τῶν 135 ἐκ.μὲ 40)ο, οὗ ἡ ὑπηρεσία μᾶς ἀποσπᾷ κατὰ τὴν ἀγορὰν εἰδῶν τινων, τῶν πλείστων τῆς ἀπολύτου ἀνάγκης, πρὸς πληρωμὴν τοῦ τόκου αὐτοῦ. Βεβαίως πταίομεν πάντες ἡμεῖς, διότι εἴμεθα συνταγματικὸν κράτος καὶ πᾶσα ἐκτροχιαζομένην κυβέρνησιν ἡ Βουλὴ δύναται καὶ ὀφείλει νὰ τὴν ρίπτῃ, ὅσον δὲ διὰ τὴν παραβαίνουσαν Βουλὴν τὰ καθήκοντά της πταίομεν ἡμεῖς οἱ ἐκλέγοντες τοὺς ἀντιπροσώπους μας· τοῦ νὰ ρηγνύωσι δὲ φωνὴν ὀδύνης, κατὰ τῆς συναλλαγῆς, οἱ πρῶτοι ἔνοχοι αὐτῆς, κατὰ τὴν περιοδείαν τοῦ βασιλέως, εἶναι κωμικόν· καὶ ὅμως τὸ κακὸν οὔτε διὰ τῶν δακρύων τῶν κροκοδείλων τούτων θὰ παύσῃ, οὔτε δι' ἄλλου τινὸς μέσου, διότι ὁ μὲν λαὸς ἀγνοῶν τὴν βαρύτητα τῆς ψήφου του καὶ εὐκόλως ἀπατῶμενος, καὶ πιεζόμενος ἀπὸ τοὺς κομματάρχας, δὲν θὰ μεταβάλλῃ σύστημα. Οἱ κομματάρχαι δὲ γεννηθέντες, ἀνατραφέντες,

τρεφόμενοι καὶ πλουτοῦντες ἐκ τοῦ συστήματος τούτου, οὔτε θέλουν, οὔτε συμφέρει αὐτοῖς μεταβολή τις, διότι οἱ πρῶτοι οἱ ὅποιοι θὰ πάθουν εἶναι οὗτοι· τὰ λοιπὰ εὐνόητα. Ὡστε θὰ κυλιόμεθα ἐντὸς τοῦ φαύλου τούτου κύκλου, ἐπιδιώκοντες ἕκαστος ἡμῶν τὰ άτομικά του συμφέροντα, λείχοντες τὴν ρίνην ὡς ἡ γαλή, μέχρις ὅτου μᾶς λυπηθῇ ὁ Θεὸς καὶ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην.

II

Ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα συστηθεῖσα τὸ 1842 καὶ περιβληθεῖσα δίκην εὐνοουμένης δι' ἐκτάκτων προνομίων, εὐκολιῶν καὶ ἔχουσα πάντοτε τὴν συνδρομὴν καὶ ὑποστήριξιν τῶν κατὰ καιροὺς κυβερνήσεων, ἀγνοῶ ἂν ἐδικαίωσε τὰς διὰ τόσων θυσιῶν ἀνατεθείσας αὐτῇ ἐλπίδας τοῦ ἔθνους, ἐλλείψει καταλλήλων ἀνθρώπων πρὸς διεύθυνσιν αὐτῆς. Ἀπαντες οἱ διοικήσαντες αὐτὴν μέχρι σήμερον, ἐκτὸς τοῦ Γ. Σταύρου, ὅστις ἦτον ἴσως τότε εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς, ἔνεκα τῶν περιστάσεων καὶ τοῦ μακαρίτου Σ. Κεχαγιᾶ, ὁ ὅποιος ἦτον ἐνήμερος τῶν κοινῶν συναλλαγῶν καὶ ὁ ὅποιος ὁμῶς, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ ὅτι διὰ τοῦ Λαχειοφόρου Δανείου καὶ τῆς προσχωρήσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν νομισματικὴν λατινικὴν ἔνωσιν (1) καὶ τινων ἐνυποθήκων δανείων

(1) Ἡ Ἑλλὰς ἅμα τῇ ἀνεξαρτησίᾳ της παρεδέχθη τὴν δραχμὴν ἀντὶ στοιχοῦσαν, οὐ μόνον κατ' ὄνομα, ἀλλὰ καὶ κατ' ἀξίαν σχεδόν, μὲ τὴν παλαιὰν δρ. ἥτοι μὲ 88 9) ἑκατοστὰ τοῦ φράγκου· νόμισμα σχεδὸν δὲν ἔ

χάριν πολιτικῶν σκοπῶν, ἐβλάψεν ἐπίσης τὴν Τράπεζαν ἅπαντες, λέγω, οἱ λοιποὶ οἱ διοικήσαντες καὶ διοικοῦντες

κοψέ ποτε. διότι τὸ νόμισμα εἶναι μὲν ὄργανον τῶν συναλλαγῶν ἀναγκαιότατον, οὐχ ἥττον ὅμως καὶ δαπανηρότατον· περὶ τὰ 200 ἐκ. φρ. ἀπαιτοῦνται διὰ νὰ κοπῇ νόμισμα ἐπαρκές διὰ τὸν πληθυσμὸν τῆς Ἑλλάδος, λόγον δι' ὃν οὐδε τότε, οὔτε μετὰ, ἐκόψαμεν ποτε νόμισμα, ἐκτὸς τῶν κερμάτων, τὰ ὁποῖα ἔνεκα τῆς ὀνομαστικῆς αὐτῶν ἀξίας, καὶ κατὰ συνέπειαν τοῦ κέρδους, ὅπερ προσπορίζεται τὸ κράτος, ἐκόπτοντο πάντοτε χαλκᾷ, πρό τινας δὲ καὶ νικέλινα. Ὑστερον ἀπὸ πολλὰς δημοσιεύσεις μας· ἐξοικονομεῖτο δὲ μέχρι σήμερον διὰ τῶν ξένων νομισμάτων πολλὰκις ἐφθαρμένων ἢ καὶ ἀχρήστων εἶναι ἀληθές· ἀλλ' ἅπαντα ταῦτα ἐκυκλοφόρουσαν ὅχι χάριν τοῦ νομισματικοῦ αὐτῶν χαρακτιῆρος, ἀλλὰ χάριν τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῶν ἀξίας, ἥτοι ἀπλῶς ὡς χρυσὸς καὶ ἄργυρος χωρὶς οὐδαμῶς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὁ νομισματικὸς αὐτῶν χαρακτήρ· οὕτω δὲ δὲν ἐλαμβάνομεν καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν ἐπληρώναμεν τὴν νομισματοποίησιν τῶν μεταλλῶν, καὶ ἐξοικονομοῦμεν τὰς ἀνάγκας μας ταύτας ἀδαπάνως, καὶ τόσον καθ' ὅσον ἐλαμβάνομεν ἀνάγκην τοῦ νομίσματος· ἡ μεγαλομανία ὅμως μᾶς κατέλαβε καὶ εἰς τοῦτο καὶ ἐσπεύσαμεν νὰ προσέλθωμεν εἰς τὴν λατινικὴν ἔνωσιν ὀνομαστικῶς, χωρὶς νὰ ἤμεθα εἰς κατὰστασιν νὰ κόψωμεν νόμισμα· καὶ πότε; ὅταν σχεδὸν αὕτη ἐναυαγή καὶ ὅταν ὁ ἄργυρος ὑφίστατο καὶ ὑφίσταται ὑποτιμήσεις σπουδαιοτάτας, χωρὶς τοῦλάχιστον νὰ ἐπωφεληθῶμεν ἐκ τῶν ὑποτιμήσεων τούτων. Εἰς μάτην κατεδείξαμεν ἐγκαίρως ἅπαντα ταῦτα, ὅτι ἡ βᾶσις τῆς Λατ. ἐνώσεως ἦτο διμεταλλισμός, ὅπερ ἐσφαλμένον, ὅτι ὡς βᾶσις τοῦ νομίσματος δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ χρησιμεύσῃ ὁ ἄργυρος καὶ ὅτι ἡ ἀξία τοῦ φράγκου ἦτο πολὺ μικρά, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς διεθνὲς νόμισμα καὶ ὅτι τὰ καθ' ἡμᾶς δὲν πρέπει νὰ μεταβληθῶσιν ἔνεκα ἀπάντων τῶν λόγων τούτων καὶ διότι μικροὶ καὶ πτωχοί, ὡς ἡμεθα, ἡ νομισματικὴ ἡμῶν μονὰς πρέπει νὰ ᾖ ὅσον ἔνεστι μικροτέρα.

Τὸ φρ. ἐγένετο παραδεκτὸν ἀπὸ τοῦ 1865 ὀνόματι, πράγματι δὲ ἀπὸ τῆς 1 N)βρίου τοῦ 1882· αἱ περιουσίαι μας ἡλαττώθησαν, τὰ ἔξοδά μας ἡῤῥησαν, καὶ σήμερον δὲν ἔχομεν οὔτε φρ. χρυσᾷ, οὔτε παλαιὰς δραχμὰς, ἀλλὰ μόνον ῥάκη χάρτινα· τὸ νόμισμα δὲ ἀκριβώτερον παρά ποτε

μέχρι σήμερον τὸ ἐθνικὸν τοῦτο ἱδρυμα, ἦσαν καὶ εἶναι ἀνεξαιρέτως ἐντιμότατοι ἄνθρωποι, τινὲς ἐξ αὐτῶν νομοδιδασκαλοι, σοφοί, ἀλλ' ἐντελῶς ἀκατάλληλοι πρὸς διοίκησιν, ὅχι προνομιούχου Ἑθν. Τραπεζῆς ἀλλὰ κοινοῦ τραπεζιτικοῦ καταστήματος (1).

καὶ τὴν ὑπερτίμησιν πάντων τῶν βιωτικῶν ἀναγκῶν. Ὁμολογητέον ὅτι ἡ ὑπερτίμησις τοῦ συναλλάγματος δὲν προῆλθεν ἀπὸ τὸ φράγκον, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν. ὡς θέλομεν ἰδῆ· ἀλλὰ καὶ ἡ προσέλευσις ἡμῶν εἰς τὴν λατινικὴν ἔνωσιν, συνετέλεσεν εἰς τὴν δυσπραγίαν μας τὸ δὲ φράγκον τὸ εἶχομεν εὐθηνότερον διὰ τῶν παλαιῶν δρ. διὰ δὲ τῶν νέων ἀκριβώτερον παρά ποτε.

Ὡστε οἱ νεωτερισμοὶ ἄνευ ἀγαθῆς καὶ σώφρονος διευθύνσεως, εἰς οὐδὲν ἀγαθὸν δύνανται νὰ συντελέσωσι καὶ μάλιστα ὅταν οὗτοι εἰσὶν δυσανάλογοι τῶν μέσων.

(1) Πρὸ τίνος διωρίσθη ὁ διαπρεπὴς καὶ ἀξιόλογος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ δικηγόρος κ. Εὐταξίας εἰς τὴν σχολάζουσαν θέσιν τοῦ ὑποδιοικητοῦ τῆς Ἑθν. Τραπεζῆς καὶ τὴν φορὰν ταύτην τὸ κατὰ-στημα τοῦτο ἔπραξεν ὅτι πολλάκις ἄλλοτε καὶ ὡς νὰ ἦτο ἡ Ἑθν. Τράπεζα Νομικὴ Σχολή, Ἄρειος Πάγος, Νομοθετικὸν σῶμα, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτο καὶ τότε θὰ ἐπεκροτοῦμεν εἰς τὴν ἐκλογὴν· δυστυχῶς ὅμως πρόκειται περὶ Τραπεζῆς καὶ μάλιστα Ἑθνικῆς, ἥς τὰς ἐργασίας ὅσον ὀλίγον καὶ ἂν γνωρίζη τις, ἐννοεῖ κάλλιστα ὅτι: εἰσὶν ξέναι παντὶ νομομαθῇ καὶ διὰ νὰ μὴ παρεννοηθῶμεν ὑπὸ τινος, παραθέτομεν ἐνταῦθα τὴν γνώμην τοῦ Mohl παρατιθεμένην ὑπὸ τοῦ κ. Φλογαίτου, (Ἐναγκαῖι Νομοθ. Μεταρρυθμίσεις σελ. 97). Καὶ αὕτη ἡ τρανοτάτη ἀπόδειξις τῆς γνώσεως τῆς ἐπιστήμης τοῦ δικαίου δὲν δύναται ἐλλόγως νὰ περιποιήσῃ εἰς τινα τὴν ικανότητά νὰ ὑπηρετήσῃ οὐδὲ καὶ ὡς γραφεὺς ἐν τῇ διοίκησει: οὐχὶ δὲ μόνον δὲν δύναται νὰ διοικήσῃ τις διὰ τῆς γνώσεως μόνον τοῦ Κώδικος καὶ τῆς Δικονομίας, ἀλλ' οὔτε πρέπει νὰ ἐπικρατῇ εἰς τὴν διοίκησιν τὸ πνεῦμα τοῦ δικονομολογίου καὶ δικηγόρου. Ἀλλαχοῦ δέ: Ὁ κόσμος δὲν κυβερνᾶται διὰ τῶν Πανδέκτων καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ γερμανικοῦ δικαίου. Ἡ ἀποκλειστικὴ μάλιστα ἐνασχόλησις περὶ τὸ θετικὸν δίκαιον περιορίζει

Τούλάχιστον όταν πρὸ 58 ἐτῶν ἐσυστήθη ἡ Τράπεζα αὕτη, οἱ ὑπὲρ αὐτῆς τότε ἐνδιαφερόμενοι εἶχον τὴν πρόνοιαν καὶ τὸν πρακτικὸν νοῦν νὰ φέρωσι τότε ἀνώτερόν τινα ὑπάλληλον τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Γαλλίας τὸν L. Lemaître, ὁ ὁποῖος διαμείνας ἐνταῦθα ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐμύησε τοὺς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους εἰς τὸν διοργανισμὸν αὐτῆς. Ἀλλὰ μετὰ ἡμισυν αἰῶνα αἱ τραπεζικαὶ ἐργασίαι ἔκαμον ἄλματα συμβαδίζουσαι μὲ τὸν ἀτμὸν καὶ τὸν ἠλεκτρισμὸν· ἐνῷ αὕτη δὲν μετέβαλεν οὔτε κατὰ κεραίαν τὸ ἀπηρχαιωμένον πρόγραμμα τῶν ἐργασιῶν τῆς. Ἀποξενουμένη καθ' ἐκάστην τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς π.χ. ἀντὶ νὰ συνομολογῇ αὕτη ἅπαντα τὰ δάνεια τῆς κυβερνήσεως, οὔτε ἐγνώριζε πότε συνομολογοῦνται, ἐκτὸς ἐὰν οἱ συνομολογοῦντες ταῦτα χάριν ἰδίου συμφέροντος, προσέφερον αὐτῇ συμμετοχὴν εἰς ταῦτα, χωρὶς νὰ κατορθώσῃ οὔτε τὴν ὑπηρεσίαν τῶν δανείων τούτων—ἐννοῶ τῶν ἐξωτερικῶν—νὰ ἀναλαμβάνῃ· ἀντὶ νὰ ἄγῃ καὶ φέρῃ τὴν ἀγορὰν εἰς τὰς τιμὰς τῶν χρεωγράφων, ἄγεται καὶ φέρεται αὕτη ὑπ' αὐτῆς, ἀντὶ νὰ ὀρίξῃ αὕτη τὴν τιμὴν τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, περιμένει νὰ τὴν μάθῃ ἀπὸ τοὺς μεσίτας. Ἀντὶ νὰ ἦναι ὁ γνώμων καὶ τὸ μέτρον τοῦ τόκου παρακολουθεῖ ἀπλῶς τὰς ἰδιωτικὰς πράξεις, ἐξ ὧν καὶ μανθάνει τὴν τιμὴν τοῦ τόκου, ἀντὶ νὰ κανονίσῃ καὶ προδιαγράψῃ, οὕτως εἰπεῖν, τὴν πορείαν τοῦ συναλλάγματος, περιμένει νὰ τὴν μάθῃ ἀπὸ τοὺς μεσίτας· θελήσασα δὲ ἅπαξ νὰ ἐ-

τὴν εὐφυΐαν τοῦ νέου εἰς στενὰ ὅρια καὶ καθιερῇ τὴν κρίσιν αὐτοῦ νομοερῇ· τοῦτο δὲ ἀποβαίνει κατὰ στρεπτικὸν δι' αὐτὸν εἰς πᾶσαν ἄλλην ἐργασίαν πλὴν τῆς καθαρῶς δικαστικῆς

πέμβη εἰς τὴν τιμὴν αὐτοῦ διὰ πωλήσεως συναλλάγματος. Καὶ ὁμοῦ μ' ὅλας τὰς διατυπώσεις δι' ὧν περιέβαλε τοῦτο, ἔλαβε πικρὸν μάθημα καὶ ἔκτοτε διατελεῖ ἐν μακαρίᾳ ἀδρανείᾳ ὡς πρὸς τοῦτο, νομίζουσα ὅτι ἐκτελεῖ τὸ καθήκον της· οὔτε ὁ πατριωτισμός, οὔτε ἡ κοινὴ διάθεσις λείπει ἀπὸ τοὺς διοικοῦντας καὶ διευθύνοντας αὐτήν, οὔτε ἔλλειψις νοημοσύνης, ἢ ἐπιθυμίας πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ πρὸς τὴν Τράπεζαν καθήκοντος ὑπάρχει, οὔτε κακὴ πρόθεσις ἢ ὀπισθοβουλία τις· ἅπαντες οἱ ὑπάλληλοι αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου μέχρι τοῦ κατωτέρου εἰσιν ἀνώτεροι πάσης κακοβουλίας καὶ ὁμοῦ τὸ κακὸν ὑφίσταται, τὸ ἀνομολογοῦσι δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι. Χωρὶς νὰ ἔχω τὴν ἀξίωσιν νὰ διαγνώσω καὶ ὑποδείξω τὸ κακὸν καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς φάσεις καὶ ὑποστάσεις, διότι οὔτε τὴν ἐπὶ τοῦ πράγματος τούτου εἰδικότητα ἄξιω, οὔτε ἐκ τοῦ πλησίον ἐξήτασα δεόντως ἐπισταμένως καὶ ἐπαρκῶς τοῦτο, βλέπω νὰ ἐπιμένουσιν εἰς τὴν παροιμίαν μὴ κίνει κακὸν εὖ κείμενον.

Πρὶν ἢ Τράπεζα εὕρῃ τὸν φιλοσοφικὸν λίθον καὶ διὰ δαπάνης ὀλίγων δραχμῶν, δίκην μαγικῆς ράβδου, μεταβάλῃ ὅχι τὰ μέταλλα, (τὰ ὅποια ἔχουν ἀξίαν τινὰ) ἀλλὰ τὸν χάρτην εἰς χρυσόν, ἠναγκάζετο νὰ ἐργάζεται ἐπαρκοῦσα κατὰ μᾶλλον καὶ ἥττον, ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων, εἰς τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς καὶ εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου, αἱ ὁποῖαι ἄλλως τε ἦσαν πολὺ ὑποδεέστεραι τῶν σημερινῶν. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁμοῦ ἔλαβε τὴν μαγικὴν ταύτην ράβδον εἰς χεῖράς της, ἔθεσε πάσας τὰς λοιπὰς ἐργασίας της εἰς μοῖραν Καρὸς, ἐπιδιώκουσα τὴν μακροχρονιωτέραν ἐξασφάλισιν τοῦ προνομίου τούτου, ἐτοίμη εἰς πᾶσαν θυσίαν ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τούτου.

Αἱ κυβερνήσεις μας διατελοῦσαι ἐξ ἄλλου πρὸ πολλοῦ εἰς διηνεκεῖς χρηματικὰς ἀνάγκας, κατέφευγον πάντοτε εἰς τὴν Τράπεζαν μὲ τὴν ὁποίαν δὲν ἐβραδυνον νὰ συννενοηθῶσιν Οἱ ἀνοικτοὶ λ)σμοὶ ἐτίθεντο πάραυτα εἰς ἐνέργειαν, τὰ δὲ προσωρινὰ δάνεια καὶ τὰ δι' ἐνεχύρων τοιαῦτα κατέληγον πάντοτε εἰς νέαν παράτασιν τοῦ προνομίου, ἥτοι τὴν αὐξήσιν καὶ παράτασιν τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας. Τὸ πρᾶγμα τοῦτο δυστυχῶς καθίστα πᾶσαν κυβέρνησιν σπαταλωτέραν, τὴν δὲ Τράπεζαν ἀμελεστέραν εἰς πᾶσαν ἄλλην ἐργασίαν τῆς τετυφλωμέναι ἀμφοτέραι ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐκάστη συμφερόντων ἢ μὲν Κυβέρνησις διότι ἐξωκονόμει προσωρινῶς τὰς μᾶλλον κατεπειγούσας τῶν ἀναγκῶν τῆς εἰς πᾶσαν στενοχωρίαν, μᾶς ἐφόρτωνον ὑπὸ τὸ πρόσχημα κατεπειγουσῶν ἐθνικῶν ἀνγκῶν, νέα δάνεια, διὰ τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας καὶ πολλάκις ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἄρσεως αὐτῆς, νέα ἄλλα χωρὶς καλὰ καλὰ νὰ συναισθάνηται κατὰ πόσον ἐπιβαρύνετο τὸ μέλλον τῶν νέων γενεῶν τοῦ ἀτυχοῦς τούτου τόπου. Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ἐξ ἄλλου, πλήρης χαρᾶς διὰ τὰ κατορθώματά της ταῦτα, ἔλειχε τὴν ρίνην ὥς ἡ γαλή. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων τὸ συνάλλαγμα ἀνῆρχετο εἰς δυσθεώρητα ὕψη, χωρὶς νὰ ληφθῇ οὐδεμία φροντίς, χωρὶς νὰ καταβληθῇ οὐδεμία ἐνέργεια, πρὸς περιστολὴν τοῦ κακοῦ· αἱ χρεωπιστώσεις τοῦ προϋπολογισμοῦ κατεστρώνοντο ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διὰ τῆς συνήθους μεθόδου καὶ εὐκολίας — μὴ ἐξαιρουμένου τοῦ κονδυλίου τῆς ὑπηρεσίας τῶν δανείων — ἄνευ ἀνησυχίας, ἢ μᾶλλον ἄνευ συνειδήσεως· αἴφνης φθάνει ἡ ἐξαμηνία τῆς πλη-

ρωμῆς τῶν τοκομεριδίων, τὸ ποσὸν τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν ἀνεγράφη ἐν τῷ προϋπολογισμῷ μέχρι λεπτοῦ, ἀλλὰ καί τι ἀκριβές, ἦτον ἀνεπαρκές, διότι ἡ ἄμετρος ἐκδοσις τοῦ χαρτονομίσματος, ὑπερετίμησε τόσον τὸ συνάλλαγμα, ὥστε κατέστη ἀπρόσιτον εἰς τὰ κονδύλια τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ ἅπαντα ταῦτα ὄχι εἰς ὁμαλὰς, ἀλλ' εἰς ἐκταχτα ἐτη ἐφορίας. Χωρὶς λοιπὸν νὰ διατελοῦμεν εἰς παθητικὴν κατάστασιν καὶ ἔνεκα κακῆς διοικήσεως ἐπτωχεύσαμεν, χωρὶς νὰ δυνηθῶμεν νὰ μεταβάλωμεν τὴν κατάστασιν ταύτην διὰ τῶν Φαίντιγγ (Funding - Loan) εἰς στάσιν πληρωμῶν καὶ δι' ἄλλους λόγους, κυρίως ὁμῶς διότι ἡ διοίκησίς μας δὲν ἐνέπνεεν οὐδεμίαν, εἰς οὐδένα, ἐμπιστοσύνην. Μετὰ τὸν πόλεμον λοιπόν, προεξαρχούσης τῆς Γερμανίας, μᾶς ἔδεσαν χειροπόδαρα· διότι ἐν Γερμανίᾳ φαίνεται ὅτι ὑπάρχουσι πολλοὶ κάτοχοι τῶν ἐθνικῶν μας δανείων, τὰ ὅποια ὁμῶς δὲν ἔχουν δι' ἐγγραφῆς, ἀλλ' ἠγόρασαν κατὰ τὴν ὑποτίμησιν ἐν τοῖς Χρηματιστηρίοις, χάριν κερδοσκοπίας. Εὐτυχῶς ὁμῶς φαίνεται ὅτι τὸ πλεῖστον, τὰ 2/3 ἴσως, τῶν χρεῶν μας νὰ εὐρίσκωνται εἰς ἑλλην. ἐν γένει χεῖρας· ὥστε ὁ συμβιβασμὸς εἰάν βλάβη ἀφ' ἐνὸς τὸ κράτος, ὠφελεῖ τοῦλάχιστον ἐξ ἄλλου τοὺς Ἑλληνας. Ἡ κατάστασις αὕτη κυρίως ὀφείλεται εἰς τὴν Ἑθν. Τράπεζαν, ἡ ὁποία δυστυχῶς ποτε δὲν ἠθέλησε νὰ μάθῃ ὅ,τι ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης ἐλέγχθη περὶ τοῦ χαρτονομίσματος, ὅπερ καὶ ἡμεῖς ἂν καὶ πολλάκις ἐγράψαμεν, ἅς ἐπαναλάβωμεν καὶ πάλιν.

Ἐλαχίστη ποσότης χαρτονομίσματος ἐν χώρᾳ διατελούσῃ ἐν εὐεξίᾳ καὶ μάλιστα ἐν αἰσιοδοξίᾳ, δύναται νὰ κυκλοφορήσῃ ἐν ἴσῃ μοίρᾳ μὲ τὸ νόμισμα. Ἐν τῇ ἐλαχίστῃ

ὁμως ἐξαγωγή μεταλλικοῦ, συναλλάγματος ἢ καὶ εἰσαγωγῇ ἐμπορευμάτων ἐπὶ πιστώσει, ἢ ἐμπορικῇ κρίσει, ἢ πολέμῳ, θὰ ἐπέλθῃ ὑποτίμησις εἰς αὐτό. Ὡς παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ Γαλλία δύναται νὰ ἀνεχθῇ ἐν δισεκατομμύριον χαρτονομίσματος ἄνευ ὑποτιμήσεως ἐὰν ὁμως τὸ ἐδιπλασίαζε δηλ. ἔθετεν ἐν κυκλοφορίᾳ χαρτονόμισμα δύο δισεκατομμυρίων, τὸ χαρτονόμισμα θὰ ἔχανε τὸ ἥμισυ τῆς ἀξίας του, ἐὰν 3, τὰ 2[3, ἐὰν 4 τὰ 3[4, καὶ οὕτω καθεξῆς· ἤτοι οἰοῦδήποτε ποσοῦ χαρτονόμισμα καὶ ἂν ἐτίθετο ἐν κυκλοφορίᾳ, μόνον ἐνὸς δισεκατομμυρίου μεταλλικὸν νόμισμα θὰ ἀντηλλάσσετο δι' αὐτοῦ καὶ οὐδὲν πλέον, ὥστε μόνον τὴν ἀξίαν τοῦ χάρτου χάνει καὶ τὸν κόπον τῆς, πᾶσα προνομισυγχος Τράπεζα ἢ ὅποια αὐξάνει τὴν κυκλοφορίαν τοῦ χαρτονομίσματός της, ἅμα ἡ ἀξία αὐτοῦ ἀρχίζει καὶ ὑποτιμᾶται, κερδίζει μόνον τὰς ἀποτυχίας καὶ τὰς συνεπειὰς αὐτῶν εἰς παρομοίας περιστάσεις, ἐπιφέρουσα ἅμα καὶ κολλοσιαιὰς ζημίας καὶ ἀταξίας εἰς τὸν δυστυχεῖ ἐκείνον τόπον, ὁ ὁποῖος κατεδικάσθη νὰ φέρῃ ἐπὶ τῆς ράχεώς του τὴν φαγέδαιναν ταύτην. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ αἰσιοδοξία, ὅταν ἔχη βάσιν τινά, ἐπὶ τῆς μειώσεως τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας, ὅπως εἰς ὅλα τὰ πράγματα, καὶ ἐνταῦθα, ἐπιφέρει ἐξαίρεσιν π. χ. Ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος ἦτο μεγίστη καὶ ὁμως ἡ τιμὴ τοῦ συναλλάγματος ἦτο κατωτέρα τῆς τῶν προτελευταίων ἐτῶν, διότι ἅπαντες ἐγινώσκομεν ὅτι ἐπέκειτο ὁ Ἐλεγχος καὶ ἡ εἰς τὰ οἰκονομικά μας ἐξ ἀνάγκης ταχτοποιήσις καὶ φραγμός τις εἰς τὴν σπατάλην. Τοῦτ' αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ ἔκτοτε.

Τὰ ἐπ' ἀναγκαστικῇ κυκλοφορίᾳ δάνεια ἤρχισαν κυρίως

ἀπὸ τὸν Δέριον τοῦ 1868· κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1869 ἦλθεν ἐπίκουρος εἰς ταῦτα καὶ ἡ Ἴονική, ἀλλ' εὐτυχῶς αἰ-
ρονται τὸν Ἰούνιον τοῦ 1879 καὶ ἄρχονται ἀδιακόπως σχε-
δὸν ἀπὸ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1877 καὶ μετὰ μῆνα ἔρχεται
εἰς ἐπικουρίαν καὶ ἡ Ἴονική· τὸ δὲ 1882 (ὅχι ὥς λέγει ὁ
κ. Λόου τὸ 1895 σελ. 86 ἐκ τυπογραφικοῦ βεβαίως σφάλ-
ματος), προσλαμβάνεται καὶ ἡ Τράπεζα τῆς Ἡπειροθεσσα-
λίας. Ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰουνίου 1886, ἤρχισε καὶ ἡ κυκλοφο-
ρία τῶν μονοδιδράχμων· ὁ κατωτέρω πίναξ (1) παρέχει σα-

1868	1,000,000	1 1 4 8	(1)
1869	9,066,692	1.14 1 2 — 1.17 1 2	
1870	1,969,802	1.12 — 1.15 1 2	Ἰουν.
1877	53,317,738	1.15 1 4	Ἀπὸ Ἰουλ. 1877
1878	69,979,645	1.24	
1879	60,277,045	1.17 1 2	
1880	74,895,011	1.14 1 2	
1881	102,568,418	1.15 3 4	
1882	108,194,175	1.19 3 4	
1883	104,142,212	1.12 3 4	
1884	76,325,743	1.03 3 4	τὸν Δέρ. τοῦ 1884 ἤρθη
1885	86,179,428	1.05 1 2	76ρ. 1885 ἤρχισ. ἐκ νέου
1886	112,853,884	1.23 3 4	
1887	118,343,005	1.25 1 4	
1888	101,478,368	1.26 1 2	
1889	107,381,900	1.22 1 4	
1890	121,043,628	1.21 1 2 — 1.25 3 4	
1891	138,613,086	1.27 — 1.30 1 2	
1892	135,509,242	1.39 1 4 — 1.52 1 2	
1893	126,775,044	1.42 — 1.79 1 4	
1894	124,375,631	1.70 — 1.87	88,000,000
1895	127,293,647	1.75 1 4 — 1.87 1 2	
1896	129,250,532	1.69 — 1.77 1 4	
1897	134,415,412	1.57 — 1.61	
1898	149,711,681	ἀνευ τῆς Ἡπειροθεσ. 1.40 — 1.55 1 2	

φεστέραν τῆς καταστάσεως ταύτης, ἐμφαίνων ἅμα καὶ τὴν τιμὴν τοῦ συναλλάγματος.

Ἐκ τούτων ἀπάντων τί ἀπέκτησε ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ; ἡ τιμὴ τῶν μετοχῶν τῆς κατῆλθε πρὸ ἑνὸς ἔτους εἰς δραχ. 1,800, ἐὰν δὲ σήμερον ὑπερβαίῃ τὰς 3 χιλ. δραχ. τοῦτο βεβαίως δὲν ὀφείλεται, οὔτε εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐργασιῶν τῆς, αἱ ὁποῖαι δυστυχῶς δὲν μετεβλήθησαν οὔτε κατὰ κεραίαν — ἐκτὸς τῆς ὑπηρεσίας τῶν δανείων ἡ ὁποία τῇ ἀνετέθη συνεπείᾳ τοῦ συμβιβασμοῦ — ἀλλ' εἰς τὴν κακὴν ἐκτίμησιν, ὑποθέτω, τῆς διαιωνίσεως τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας.

Ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία εἶπομεν ὅτι εἶναι ἄδωρον δῶρον καὶ οὔτε πινάκιον φακῆς· διότι αἱ ἐκ ταύτης ἐπερχόμεναι καταστροφαὶ εἰς τὸν τόπον καὶ συνεπῶς ἡ οἰκονομικὴ καχεξία βλάπτει αὐτὴν πρῶτην ἀμέσως διότι καὶ ἄγαν ποποφυλακτικὴν τὴν καθιστᾷ, ἔνεκα τοῦ ὁποίου περιορίζει τὰς ἐργασίας τῆς καὶ αἱ διενεργούμεναι δὲν ἔχουσι τὴν κανονικότητα καὶ τὴν ἀπαιτουμένην ἀσφάλειαν. Πάσῃ οὖν δὲ ἐκ χρονίας οὕτως εἰπεῖν ψυχώσεως, ἥτοι ἐκ τῆς ἐλπίδος τῶν κερδῶν, ἅτινα θὰ τῇ προσπορίσῃ ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία, παραμελεῖ τὰς κυρίως ἐργασίας τῆς· ἀκριβὲς τις καὶ εὐσυνειδήτος ὑπολογισμός, εἰς ὃν θὰ ἐμπεριελαμβάνοντο καὶ αἱ ἐκ τοῦ λαχειοφόρου δανείου τῶν 60 ἑκ. φρ. προερχόμεναι τακτικαὶ ἐτήσiai ζημίαι, θὰ τῇ ἀπεδείκνυε τὴν πλάνην τῆς. Ἄλλ' ἀντὶ νὰ ἐπιμένωμεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν καὶ ἀπόδειξιν τῶν διαπραχθέντων σφαλμάτων, ὀλίγων ἢ πολλῶν, εἰπωμεν μᾶλλον τί πρέπει νὰ πράξῃ αὕτη τοῦ λοιποῦ.

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα πρέπει νὰ ἀναδιοργανωθῇ καὶ πρῶτον ἡ διοίκησις νὰ συμπληρωθῇ· διότι ὁ μὲν εἰς τῶν ὑποδιοικητῆς ἀσθενῶν πρὸ πολλοῦ, ἀπουσιάζει σχεδὸν πρὸ ἔτους ἐκ τῆς θέσεώς του, ἡ δὲ ἑτέρα θέσις σχολάζει ἐπίσης πρὸ πολλοῦ (δρ.σ. 109). Ὁ διοικητῆς λοιπὸν διατελὼν καὶ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, μάλιστα σήμερον καὶ τέλειος ἐὰν ᾗτο, δὲν δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ, ὥστε ἡ διοίκησις πρέπει νὰ συμπληρωθῇ. Οἱ ὑπάλληλοι κατὰ τὴν γνώμην ὅλου τοῦ κόσμου εἰσὶν ὑπεράριθμοι καὶ χωρὶς νὰ παυθῇ οὐδεὶς, (δρ.σημ.σ. 32) δεόν νὰ χρησιμοποιοῦντο καλλήτερον, μὴ διοριζομένων νέων εἰς πᾶσαν χρεεύουσαν θέσιν, ἀλλ' ἀνατιθεμένης τῆς ὑπηρεσίας τῆς χρευούσης θέσεως εἰς τοὺς ὑπάρχοντας. Νὰ προσκληθῇ γάλλος ἢ ἄγγλος τις, ὅχι βέβαια Regent τις τῆς Γαλλικῆς Τραπεζῆς, ὡς συνεβούλευέ τις, ἐγγράφως πρὸ τινος, ἀγνοῶν ὅτι οἱ Regent τῆς Γαλ. Τραπεζῆς εἶναι ὁ Ρόσχιλδ καὶ οἱ ὅμοιοί του, — ν' ἀναδιοργανώσῃ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῆς συμφώνως μὲ τὰς σημερινὰς ἀνάγκας τῆς κοινωνίας ἐπὶ ἀμοιβῇ, ἵνα διαμείνῃ ἐνταῦθα ἅπαντα τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον. Ἡ Ἐθν. Τράπεζα πρέπει νὰ συνομολογῇ ἅπαντα τὰ ἐθνικὰ δάνεια, χωρὶς νὰ προκαλῇ ταῦτα, ἀλλὰ μόνον ὁπότεν καταστῶσιν ἀναπόφευκτα. Νὰ ὑπάρχῃ κατάλληλον γραφεῖον οἰκονομικὸν ἐν αὐτῇ, τὸ ὅποῖον νὰ μελετᾷ δεόντως, ἐγκαίρως καὶ καταλλήλως, ἅπασαν τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ τόπου καὶ νὰ ᾖ ἐνήμερον, τῆς χρηματικῆς καταστάσεως, τῆς παραγωγῆς, τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς, τῆς ἐμπορικῆς, τῆς γεωργικῆς, τῆς βιομηχανικῆς καταστάσεως αὐτοῦ, ὡς καὶ τῶν δημοσίων ἔργων. Ἀναλόγως τῶν μέσων τῆς, νὰ ἐρχεται ἐπίκουρος διὰ πιστώσεων συμφώνως μὲ τὴν κατὰ-

στασιν πάντων τῶν κλάδων τούτων ἐν ἡ καταστάσει ἑκα-
 στος αὐτῶν διατελεῖ. Ὁμολογῶ ὅτι δι' ἅπαντα ταῦτα, τὰ
 κεφάλαιά της εἰσὶν ἀνεπαρκῆ καὶ ἰσως καὶ τὸ πνεῦμα, ἡ τὰ
 ἄρθρα, τοῦ καταστατικοῦ της ἀντιστρατεύονται εἰς τινὰς
 τῶν ἀνωτέρω ἐργασιῶν. Κεφάλαια ὁμως δύναται νὰ προ-
 πορισθῇ δι' ἐντόκων καταθέσεων—ἀφοῦ ἔχει καὶ ἀτόκους
 τοιαύτας—καὶ δι' αὐξήσεως ἀκόμη τοῦ μετοχικοῦ της κε-
 φαλαίου. Τὸ ἡθικόν της τὸ ἔχει, τὴν πλειονοψηφίαν ἐπίσης,
 ὥστε δὲν βλέπομεν τὸν λόγον διατὶ νὰ μὴ αὐξήσῃ τὰς ἐρ-
 γασίας της ἐπ' ἀγαθῷ καὶ ὠφελείᾳ τοῦ τόπου καὶ αὐτῆς·
 π. χ. Διὰ νὰ κρατήσῃ τὴν τιμὴν τοῦ συναλλάγματος ἐν-
 τὸς τῆς ἀληθοῦς τιμῆς τοῦ κύκλου τῆς αἰτήσεως καὶ τῆς
 προσφορᾶς καὶ ὅχι τῆς αὐθαιρέτου πλεονεξίας πολλάκις τοῦ
 τυχόντος· ἃς στείλῃ ἐκ τοῦ χαρτοφυλακείου τῶν δανείων
 της ἀξίας π. χ. 10 ἑκατομμ. εἰς τὸν ἐν Παρισίοις Ρόσ-
 χιλδ διὰ νὰ τῇ ἀνοίξῃ πίστωσιν ἐν Παρισίοις, Λονδίνῳ καὶ
 Βιέννῃ· πῶς καὶ πότε θὰ καλύπτῃ τὰς ἐκδόσεις της πασί-
 γνωστον· δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου θὰ ὠφελῇ τὸ ἐμπόριον καὶ
 τὰς σχετικὰς αὐτοῦ συναλλαγὰς καὶ ἑαυτήν. Ἀπάσας
 τὰς ἀνωτέρω ὑποδειχθείσας ἐργασίας θὰ ἐκτελέσῃ δι' ἀναλό-
 γων πράξεων καὶ συνδυασμῶν κυρίως δὲ τῆς πρωτοβουλίας,
 ἣν ἐννοοῦμεν νὰ ἔχῃ εἰς ἅπαντα ταῦτα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Εἶδομεν ἐν τοῖς ἐμπροσθεν ὅτι ἡ Τουρκία παρασπονδήσασα
 διὰ πολλοστήν φορὰν ἀπέναντι τῶν Κρητῶν καὶ βλέπουσα
 ἐπικειμένην τὴν ἐφαρμογὴν τῆς αὐτονομίας καὶ τὸ Κρητι-
 κὸν δάνειον ἐξευρεθὲν, ἐξηρέθισε καὶ προέτρεψε τοὺς Τουρ-
 κοκρητὰς, συμπράττοντος καὶ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, εἰς
 τὰς σφαγὰς, τὰς λεηλασίας καὶ τὴν πυρπόλησιν τῶν χρι-

στιανικῶν συνοικιῶν, ὅτι αἱ ξέναι δυνάμεις καίτοι δυνάμε-
 ναι νὰ ἐμποδίσωσιν, ἢ τοῦλάχιστον νὰ περιστείλωσι τὸ κα-
 κόν, ἐκώφευσαν εἰς τὰς προσκλήσεις τῶν ἡμετέρων προ-
 ξένων καὶ ὅ, τι ἔπραξα, ἀκολούθως, τὸ ἔκαμαν χάριν κυρίως
 τῶν ἰδίων αὐτῶν συμφερόντων. Εἰς πᾶσαν λοιπὸν τοιαύ-
 την περίστασιν, εἴχαμεν καὶ ἔχομεν καὶ ἡμεῖς τὸ δικαίωμα
 νὰ ἐπεμβαίνωμεν, ὅχι πλέον ὑπὲρ χριστιανῶν ἀναξιοπα-
 θούντων, ἀλλ' ὑπὲρ ἀδελφῶν καταστρεφομένων. Τὴν φο-
 ρὰν ὅμως ταύτην δὲν ἐπρόκειτο βεβαίως περὶ ἐπεμβάσεως,
 ἢ προστασίας, ἀλλὰ περὶ καταλήψεως τῆς νήσου ἐν ὀνό-
 ματι τοῦ βασιλέως Γεωργίου. Τὸ πρᾶγμα καίτοι παράχο-
 ρον διεθνῶς, δὲν ἦτο καὶ παντελῶς ἀπορριπτέον· διότι
 πρῶτον ὁ χριστιανικὸς πληθυσμός, ὁ ἀποτελῶν τὰ 4)5
 τῆς νήσου ἐκήρυξε τὴν ἔνωσιν καὶ συνεπιεία τοῦ δόγματος
 τῶν ἐθνικοτήτων, ἐδικαιούμεθα νὰ πραγματοποιήσωμεν
 τὴν εὐχὴν ταύτην τοῦ κρητικοῦ λαοῦ. Δεύτερον ἡ Τουρ-
 κία ἐπὶ ἡμῖς ἤδη αἰῶνα καὶ πλέον, παρασπονδοῦσα ἀπέ-
 ναντι τῶν Κρητῶν, ἐξωθεῖ αὐτοὺς εἰς ἐπαναστάσεις κατα-
 στρεπτικὰς, ἐξαναγκάζουσα ἅμα ἡμᾶς νὰ φιλοξενούμεν καὶ
 συνδράμωμεν ἐξ ἀνάγκης αὐτοὺς· ἡ δ' ἥμιστα ἀνθηρὰ οἰ-
 κονομικὴ ἡμῶν κατάστασις, ὀφείλεται σπουδαίως καὶ εἰς τὰς
 Κρητικὰς ἐπαναστάσεις. Ἀηδιασμένοι δὲ πλέον ἀπὸ τὰς
 ὑποσχέσεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ ἀπὸ τὴν κατα-
 στρατήγησιν τῶν ὑποσχέσεων καὶ τῶν εἰρωνικῶν παραχω-
 ρήσεων τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ὑπερέβημεν καὶ ἡμεῖς τὸ ἐ-
 σκαμμένα. Δυστυχῶς ὅμως ἀντὶ νὰ σπεύσωμεν πυρετωδῶς
 διὰ τε τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης, νὰ καταλάβωμεν τὰ
 Χανιά καὶ οὕτω κύριοι αὐτῶν γεγόμενοι νὰ ἐξαναγκάσωμεν

τὴν λύσιν, ὑπὲρ ἡμῶν, τοῦ χρητικοῦ ζητήματος, ἀναποφάσιστοι καὶ παραπαίοντες, περιήλθομεν εἰς τὸ ἀδιέξοδον. Ἐπὶ τέλους ὅταν αἱ ἐξ Δυνάμεις σύμφωνοι — φεβούμεναι ὁμως τὴν διάσπασιν ταύτην τῆς ὁμοφωνίας των καὶ κατὰ συνέπειαν ρῆξιν καὶ πόλεμον — μᾶς προέτειναν τιμιτικωτάτας καὶ συμφερωτάτας λύσεις, ἀντὶ νὰ ἐπωφεληθῶμεν τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης εὐκαιρίας, καὶ καρπούμενοι αὐτῶν νὰ δεχθῶμεν τὴν αὐτονομίαν, ἡ ὁποία εἰς πρώτην εὐκαιρίαν θὰ μετεβάλλετο εἰς ἔνωσιν, καὶ νὰ ζητήσωμεν τὴν παραχώρησιν τῆς βερολινείου γραμμῆς, ἀφήσαμεν τὴν Τουρκίαν νὰ συγκεντρώῃ σπουδαίας δυνάμεις εἰς τὰ ἀνοικτά μας σύνορα, μὴ πιστεύοντες εἰς τὸν πόλεμον. Αἱ δυνάμεις ἐξ ἄλλου καὶ μάλιστα ἡ Ρωσσία, ἡ Γερμανία καὶ ἡ Αὐστρία, βαρέως φέρουσαι πρὸ πολλοῦ, τὰς συχνὰς ἀπαιτήσεις, ἀξιώσεις καὶ ἀνησυχίας, ἅς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπροξενούμεν αὐταῖς, ὑπέδειξαν τέλος τῇ Τουρκίᾳ, οὐ μόνον τὸν τρόπον, ἀλλὰ καὶ παρασχοῦσαι αὐτῇ ἴσως καὶ τὰ μέσα, δι' ὧν ἡ δύνατο νὰ μᾶς νικήσῃ ἐξουδετερώσασαι, ἴσως δι' ἀγνώστων μέσων, ἢ καὶ σκευωριῶν, πᾶσαν ἐνέργειαν τοῦ στόλου μας. Χωρὶς νὰ ἀμελήσωσι νὰ λάβωσι καὶ πᾶν μέτρον ἐναντίον μας, ἐν ἐπιτυχίᾳ, δογματίζουσαι ὅτι ὁ νικητὴς, οὐδὲν ἡδύνατο νὰ καρπωθῇ. Ἀνταρτικόν τι κίνημα θεωρεῖται, ἀρχὴ πολέμου· ἡ Τουρκία ἀρχίζει τὰς ἐχθροπραξίας καὶ μ' ὅλην τὴν ἀταξίαν, τὴν ἐπικρατοῦσαν σύγχισιν, τὴν ἑλλειψιν σχεδίου καὶ ἐνότητος τῶν κινήσεών μας, νικῶμεν καὶ περιεμένομεν πυρετωδῶς τὴν κίνησιν τοῦ στόλου καὶ ἐπειδὴ ἐθαλασσοκρατοῦμεν περιεμένομεν, λέγω, μετὰ κρυφῆς χαρᾶς νίκας καὶ τρόπαια, διότι ἡ κοινοτέρα ἐνέρ-

γεια τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεων ἡμῶν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴν ἀποβῇ ὑπὲρ ἡμῶν. Ὁ τουρκικὸς πληθισμὸς περίφοβος καὶ περίλυπος ἐκολάκευον τοὺς Ἕλληνας προτείνων ἀδελφικὴν ἀμοιβαίαν συμφιλίωσιν, οἷονδῆποτε καὶ ἂν ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῶν διαμαχομένων μερῶν. Ἐν Ἰωαννίνοις, ἐν Πρεβέζῃ, ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου πελάγους, οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἔτοιμοι εἰς παράδοσιν. Ποῖος κακὸς δαίμων ἐπέφερε τὴν ἀδράνειαν τοῦ στόλου, ἄγνωστον ἡμῖν. Μόλις κινεῖται ὁ στόλος μας, ὁ ἐχθρὸς ἐτοιμάζεται νὰ ὑπχωρήσῃ· αἶφνης οἱ ἡμέτεροι καταλαμβάνονται ὑπὸ πανικοῦ, ἐγκαταλείπουσι τὰ πάντα καὶ αὐτὴν τὴν Λάρισσαν. Ἐνῷ καὶ μετὰ τὸν πανικόν, ἂν περισυνελεγόμεθα καὶ ἐνήργει ὁ στόλος, ὥς ἡ ἱστορία μᾶς διδάσκει, τὰ πάντα ἐδιορθώνοντο. Οἱ δυνάμενοι νὰ πράξωσι τοῦτο ἄνδρες παρ' ἡμῖν, δὲν ὑπῆρχον καὶ ἔσπευσαν νὰ ζητήσωσιν εἰρήνην, διὰ τῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἐκαραδόκουν τὴν στιγμὴν ταύτην. Πληρεξουσιότης ταῖς ἐδόθη ἀπόλυτος, καὶ μετὰ πολλοὺς μῆνας, ἐπεδίκασαν ἡμῖν ἄδικον καὶ βαρυτάτην πολεμικὴν ἀποζημίωσιν, ἐπιβαλοῦσαι ἡμῖν καὶ τὴν διακανόνησιν τῶν παλαιῶν μας χρεῶν, δι' ἐλέγχου ἐξευτελεστικοῦ, εὐαρεστηθεῖσαι ἐπὶ τέλους νὰ μᾶς προσφέρωσι καὶ δάνειον μὲ 2 1)2 τοῖς ο)ο, ἀφοῦ παρέτειναν τὴν ἐντολὴν καὶ διεκπεραίωσιν αὐτῆς ἐπὶ ἔτος καὶ πλέον· ἡμεῖς δὲ κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα κατεστράφημεν, ἐνῷ ὁ ἐχθρὸς ἐξ ἄλλου κατέστρεψε τὴν Θεσσαλίαν, μὴ ἀφήσας λίθον ἐπὶ λίθου· δηῶν, πυρπολῶν, φονεύων καὶ ἀτιμάζων ἅμα, τῇ γνώσει καὶ ἐπιγνώσει τῆς Εὐρώπης, ἵνα ἡ τιμωρία ᾗ αὐστηρὰ καὶ παραδειγματική.

Σφαδάζοντες ὑπὸ τὴν τουρκικὴν πτέρναν κατεπίομεν τὸ αἶσχος μετὰ τῶν δακρύων μας. Κατὰ τὴν διακανόνισιν τοῦ Ἐλέγχου, ἡ κυβέρνησις συγκειμένη ἐξ ἀνδρῶν ἀγεύστων τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης καὶ νομίζουσα ὅτι πρέπει νὰ ὑποκύψῃ εἰς πᾶσαν ἀπαίτησιν αὐτοῦ, ἐδέχθη βαρυντάτους ὅρους. Ἐπιθυμοῦσα δὲ ἐξ ἄλλου τὴν διαιωνίσιν τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας, ἐδέχθη συνδυασμοὺς ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς καταστρεπτικούς διὰ τὸν τόπον, δεσμεύσασα ἅμα αὐτὸν διὰ πεντήκοντα ἔτη! Καὶ ὅμως μ' ὅλα ταῦτα, ἐὰν σωφρονισθῶμεν, ἡ θέσις μας δὲν εἶναι ἀπελπιστικὴ μ' ὅλας τὰς καταστροφάς, ἃς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ὑπέστημεν καὶ μάλιστα τὰς τελευταίας.

Ἐὰν ἄνευ βιαίων κλονισμῶν κατορθώσωμεν διὰ τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος, διὰ τῆς ἰδρύσεως Γερουσίας, ἢ τοῦλάχιστον διὰ τῆς συστάσεως Συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας νὰ τεθῇ φραγμὸς εἰς τὴν κατάχρησιν τῆς ἐξουσίας καὶ εἰς τὰ ἐκ ταύτης πηγάζοντα κακά, ἀποκτήσωμεν δ' ἅμα ἀμερόληπτον δικαιοσύνην καὶ ἀσφάλειαν, ἡ ἀνόρθωσις οὐ μόνον θὰ ᾔναι δυνατὴ, ἀλλὰ καὶ βεβαία. Πάραυτα δὲ πρέπει :

α'. Νὰ λύσωμεν τὸν ἐν Θεσσαλίᾳ ἀγροτικὸν ζήτημα. Νὰ κατασκευάσωμεν τὰ ὑδραυλικά ἔργα αὐτῆς καὶ νὰ συστήσωμεν καὶ κτηματικὴν Τράπεζαν ἐν αὐτῇ, συμπληροῦντες καὶ τὸ δίκτιον τοῦ σιδηροδρόμου τῆς.

β'. Νὰ κατασκευάσωμεν τὸν σιδηρόδρομον τοῦ Πειραιῶς Λαρίσσης, συνδέοντες αὐτὸν μὲ τοὺς τουρκικοὺς.

γ'. Νὰ περιορισθῇ ὁ στρατὸς καὶ τὸ ναυτικὸν εἰς τὰ ἔργα του, οἱ στρατολογούμενοι ἅπαντες νὰ γυμνάζονται τα-

κτικῶς καὶ ἐπαρκῶς, χρησιμοποιουμένων καὶ τῶν πλείστων ἐκ τῶν ἀπαλασσομένων. Συντελουμένων δὲ βραδέως πασῶν τῶν προπαρασκευῶν καὶ τῶν ὑπαρχόντων κενῶν.

δ'. Νὰ ἀναστήσωμεν τὴν ναυτιλίαν μας.

ε'. Τὸ τελωνειακὸν δασμολόγιον νὰ ἀναθεωρηθῇ, διὰ νὰ αὐξήσουν αἱ εἰσπράξεις του.

ς'. Νὰ ἀνορθωθῇ ἡ δικαιοσύνη, νὰ ἀπαλειφθῶσι τῆς νομοθεσίας μας οἱ ἀναχρονισμοὶ καὶ αἱ παρατάσεις, προσκρούοντες εἰς πᾶν αἰσθημα λογικῆς καὶ δικαιοσύνης· οἱ διευθύνοντες τὴν δικαιοσύνην νὰ ἄρῳσι τὰς στρεψοδικίας καὶ ἐνστάσεις ἐκεῖνας δικηγόρων τινῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐπιτρέπονται ὅχι εἰς δικαστήρια εὐνομουμένου κράτους, ἀλλ' οὔτε ἐνώπιον καθῆ καὶ τοῦ μικροτέρου τουρκικοῦ δικαστηρίου. Ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἀχώριστος τῆς ἀσφαλείας καὶ πᾶσα κυβέρνησις πρέπει νὰ ἐπιστήσῃ σπουδαίως τὴν προσοχὴν τῆς εἰς τοῦτο — διότι, ἐκ τὸς πολλῶν ἄλλων, ξένα κεφάλαια δὲν δύνανται νὰ συρρεύσωσιν ἐνταῦθα καὶ οὔτε τὰ ἐγγώρια ἐκτίθενται εὐχερῶς.

ζ'. Νὰ ἀνορθωθῇ ἡ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ ἐκκλησία.

η'. Νὰ ἀναδιοργανωθῶσι τὰ ταμεῖα τῶν συντάξεων συμφώνως μὲ τὴν ἐν Εὐρώπῃ ἐπὶ τούτῳ ἐπικρατοῦσαν δικαιοσύνην διὰ νὰ προέλθῃ οἰκονομία ἐκατομμυρίων τινῶν.

θ'. Ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία νὰ ἀρθῇ τὸ ταχύτερον, ἤτοι νὰ ἀρχίσῃ, εἰ δυνατόν, πρὸ τριῶν ἐτῶν καὶ ὅχι κατὰ 2 ἐκ. ὅρ. τὸ ἔτος:

Τελευταῖον ὁ διοικητὴς τῆς Ἑθν. Τραπεζῆς νὰ ἐξεύρῃ καὶ φέρῃ κατάλληλον τινὰ Ἀγγλον διὰ νὰ ἀναδιοργανώσῃ τὴν Τράπεζαν, ὥστε νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ ὕψος τῆς θέσεώς της καὶ νὰ ἐκτελέσῃ τὸν σκοπὸν καὶ τὴν ἀποστολὴν της. Δὲν

τολμᾷ νὰ πωλήσῃ σύναλλαγμα, ἐνῶ ἔχῃ μέσα περισσό-
τερα παρ' ὅσα ἔχουν ὅλα ἐμοῦ τὰ λοιπὰ καταστήματα τῆς
ἀγορᾶς. Εἶπομεν πῶς νὰ διοργανώσῃ τὴν ἐπὶ τῆς Εὐρώπης
ἐκδοσιν τοῦ συναλλάγματος, τὸ ὅποion ὄχι μόνον θὰ τῇ
ἀποφέρῃ μεγαλύτερον κέρδος ἀπὸ ὅ,τι ἀπολαμβάνει ἐκ
τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας, ἀλλὰ θὰ ὠφελῇ ἑαυτήν,
τὴν ἀγορὰν καὶ ἐπὶ τέλους θὰ κάμνῃ καὶ τὸ χρέος της,
ἀντὶ νὰ καταγίνηται ἐφ' ἃ μὴ δεῖ. Ἄς διορισθῇ δὲ καὶ β'.
ὑποδιοικητῆς, ἀφοῦ ὁ ὑπάρχων, ἕνεκα ἀσθενείας, πρὸ πολ-
λῶν μηνῶν δὲν ὑπηρετεῖ, ὁ δὲ ὑπάρχων διοικητῆς καὶ δι-
πλασίας ἱκανότητος ἐὰν ἦναι, δὲν δύναται νὰ ἐπαρκῇ εἰς τὴν
ὑπηρεσίαν τῆς Τραπεζῆς πολὺ δὲ ὀλιγώτερον ὅταν ἦναι ἀκό-
μη καὶ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν.

Ἡ ἐθνικὴ οἰκονομία ἐτησίως, ἥ ἡ ἀποταμίευσις τοῦ ἐλ-
ληνικοῦ ἔθνους, φαίνεται νὰ ἀνέρχεται εἰς 100 ἑκατομμύ-
ρια. Αἱ ζημίαι μας δὲν φαίνονται νὰ ὑπερβαίνωσι τὰ 5—
600 ἑκατομμύρια, ὥστε ἐν διαστήματι 4—5 ἐτῶν δυνά-
μεθα νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν προτέραν ἡμῶν θέσιν· ἐπὶ
τῇ ὑποθέσει ὅμως ὅτι ὑπάρχουσιν ἀνακρίβειαι ἐν διαστή-
ματι 5—6 ἐτῶν πάντως θὰ ἀναλάβωμεν. Ἐὰν δὲ ἡ κατα-
στροφὴ αὕτη μᾶς χρησιμεύσῃ, ὥστε νὰ περισυλλεχθῶμεν
καὶ νὰ διορθωθῶμεν, ὡς ἄλλοι (1) εἰς παρομοίας περιστάσεις

(1) Μιμηθῶμεν λοιπὸν τὴν Πρωσσίαν, ἥ ὁποία ἔθνος μικρὸν ἀσήμαν-
τον καὶ κατεστραμμένον ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἀντλήσασα δυνάμεις καὶ
θάρος ἐξ αὐτῆς τῆς καταστροφῆς της, κατώρθωσε τὴν ἐνότητά της Γερ-
μανίας· ἀλλ' ὡς ἐκ συνθήματος, οὕτως εἰπεῖν, τίς δὲν εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς
ἐνότητος ταύτης; Διὰ τῶν πατριωτικῶν αὐτῶν ἀσμάτων ὁ Koerner-
ὁ Beckert, ὁ Arndt, ὁ Alexandre de Schleinitz ὁ Oswald Marbach καὶ ἕτεροι

τότε τὸ μέλλον εἶναι ὑπὲρ ἡμῶν, διότι ἐπὶ τέλους ἔχει καὶ ὁ ἑλληνισμὸς τὰ κεφάλαιά του. Ὁ ἔσω καὶ ἔξω ἑλληνισμὸς εἶναι σώφρων, φιλόπονος, οἰκονόμος, φιλῶν τὰ πάτρια, ἔχει ἀπορροφητικὴν δύναμιν, αὐξάνει καὶ ἐξαπλοῦται καὶ εἶναι ὁ πρόσκοπος τοῦ πολιτισμοῦ καὶ πάσης προσόδου ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Μόνον οἱ Γερμανοὶ εἰσὶν ἀντίπαλοι ἐπίφοβοι· εὐτυχῶς ὅμως ἀπορροφῶνται. Ἀλλ' ἐὰν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, τοῦλάχιστον σήμερον, δὲν φοβούμεθα ἀντιπάλους, ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχή· διότι ἡ Μακεδονία, ὡς ὀρθῶς ἐλέχθη, ἀνήκει εἰς τοὺς ἀποικίησοντας αὐτήν. Οἱ Γερμανοὶ δέ, ἐπαναλαμβάνω, εἰσὶ στοιχεῖον λίαν ἐπικίνδυνον, φύσει κατάλληλοι διὰ τοιοῦτον σκοπόν, ἀνήκοντες εἰς μίγα ἔθνος καὶ ἔχοντες προστασίαν καὶ πᾶσαν βοήθειαν ἐκ μέρους τῆς Γερμανικῆς Κυβερνήσεως. Ἄμα τῇ παραδόσει τοῦ Μὲς ὁ διάδοχος Φριδερίκος, εἶπε πρὸς τοὺς περικυκλοῦντας αὐτόν. «Κύρις ἐνίκησαμεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἐναπολείπεται ἡμῖν νὰ νικήσωμεν καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας.» Καὶ οἱ Γερμανοὶ ἔκτοτε δὲν περὶωρίσθησαν εἰς λόγους, ἀλλ'

φύσισαν μένος καὶ αἵσθημα πολεμικὸν εἰς τὰς φλέβας τῶν Γερμανῶν. Διὰ τῆς γυμναστικῆς ὁ Πάτερ Γιὰν ἔχυσεν νέον αἷμα ἐν αὐτῷ, ἀνανεώσαντες ἅμα τὰ νεῦρα τοῦ τέως παρηκμακῶτος τούτου ἔθνους. Διὰ τοῦ Πεσταλῶτση καὶ τοῦ Φρεϊβέλου ἐπαυδαγώγησαν τὸ περιφρονημένον τέως τοῦτο ἔθνος. Οἱ καθηγηταί, οἱ ἱεροκῆρυκες, αὐτὸς ὁ Ἐρμελος διὰ τῆς φιλοσοφίας, του, προπαρεσκεύασαν τὸ γερμανικόν ἔθνος· εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον.

Ἐν τοιαύτῃ ἀτάκτῃ καταστάσει διατελοῦν τὸ ἔθνος τοῦτο, ἦλθεν ὁ ἄκαμπτος Γουλιέλμος, ὡς ἄλλη θεία Νέμεσις, καὶ διὰ τῶν σιδηρῶν βραχιόνων τοῦ Βίσμαρκ καὶ τοῦ Μόλτκε, ἐξετέλεσε τὰς βουλάς τοῦ Ὑψίστου. Ἰδοὺ παράδειγμα ἄξιον μιμήσεως.

προβένουσιν εἰς τὸν σκοπὸν τῶν, ἐργαζόμενοι χωρὶς νὰ ἀποθαρρύνωνται, ἢ νὰ καταβάλλωνται ἀπὸ τὰς ἀποτυχίας, ὑφιστάμενοι πᾶσαν θυσίαν. «Ὁ ἐπιμείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται.»

Μὲ τὰς ζητουμένας μεταρρυθμίσεις, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ πρόοδος ἡμῶν ἐν γένει ἔσεται αἰσθητοτάτη καὶ βεβαία.

Ἄλλ' ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ ἐν γένει τῶν ἐθνῶν, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῶν μέσων ἡμῶν, δὲν ὑπολείπομεθα κατὰ πολὺ· ἐν τῇ πολιτικῇ δυστυχῶς οὐδένα πολιτικὸν ἔχομεν νὰ ὑποδείξωμεν καὶ ἔνεκα μὲν τῆς σμικρότητός μας, ἀλλὰ κυρίως ἔνεκα τῆς κακοδιοικήσεώς μας. Καὶ τὸ ἀπελπιστικώτερον πάντων εἶναι ὅτι ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς της ἡ Ἑλλὰς εἰς εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ ἀνεκτοὺς πολιτικοὺς ἀνδρας, τὸ χρονικὸν τοῦτο σημεῖον, δὲν χρησιμεύει ὡς ἀφετηρία συγκρίσεως πρὸς τὰ βελτίω, ἀλλὰ δυστυχῶς τούναντίον. Αὐτοὶ οἱ χθὲς καὶ σήμερον διοικοῦντές μας, οἱ τόσο ἀνεπαρκεῖς πρὸς τὰς ἀνάγκας μας καὶ τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς τῶν καὶ κατὰ τῶν ὁποίων τόσο δικαίως παραπονούμεθα, πόσον καλῆτεροι καὶ ἀνώτεροι εἰσὶ δυστυχῶς τῶν διαδόχων τῶν, τοῦλάχιστον ἐξ ὧν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν! Διὰ τὸν στρατιωτικὸν ὅμως χαρακτῆρα τοῦ ἐθνους, δὲν δυνάμεθα νὰ παραπονεθῶμεν.

Ἄν καὶ ὁλος ὁ κόσμος εἶχε τὴν πεποίθησιν ὅτι δὲν θὰ γείνη πόλεμος, ἀλλ' ἐπιστρατεία τις, ὡς καὶ ἄλλοτε, πάντες οἱ προσκληθέντες εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ, προσήλθον προθύμως καὶ ἐγκαίρως, ἂν καὶ οἱ πολυάριθμοι ἀπαλλαγέντες καθίστων λίαν αἰσθητὴν τὴν ἐξαίρεσιν καὶ συνεπῶς τὴν ἀδικίαν· ἐξ ἄλλου δὲ ἡ βραδύτης, ἡ ἀταξία

καὶ ἡ ἀπροετοιμασία, ἀπεθάρρυνον τοὺς προσερχομένους καὶ καθίστον μάλιστα δυσχερῇ τὴν θέσιν των, μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς εἰς τὸν προορισμὸν των ἀφίξεως· καὶ ὁμοῦς ἀγύμναστοι, κακομεταχειριζόμενοι καὶ ἀπογοητευμένοι ἐκ τῆς ἀταξίας καὶ τῆς συγχύσεως, προσήρχοντο ἐνθουσιωδῶς εἰς τὰς τάξεις των καὶ χωρὶς νὰ ἔχωσι τὴν ἀπαιτουμένην ἐμπιστοσύνην καὶ πεποίθησιν εἰς τοὺς καθ' ὅλα ἀνεπαρκεῖς ἀξιωματικούς των· ἄπειροι καὶ ἄγευστοι τοῦ πολέμου, ἐδοκίμασαν ἀφόβως τὸν ἀπειράριθμον ἐχθρὸν ἀντικρύσαντες γενναίως καὶ ὀγδὴ καὶ ἀποτελεσματικῶς τὸ πῦρ αὐτοῦ κατ' ἀρχάς. Μετὰ τὰς ὑποχωρήσεις δὲ καὶ τὸν πανικόν, ἐγκαταλελειμένοι τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν των εἰς τὸ ψῦχος, τὴν βροχὴν, τὸν καύσωνα νύκτα καὶ ἡμέραν, ἄνευ κλινოსκεπασμάτων, φορεμάτων καὶ ἀσπρорούχων, φθειριῶντες, ψωριῶντες καὶ τρεφόμενοι μὲ τεμάχιον ἄρτου, τυροῦ καὶ ἐλαιῶν, ἐξετέλεσαν τὸ καθήκον των εὐόρκως, μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς, ἂν καὶ ὑπενομεύετο ὑπὸ μυρίων διαδόσεων, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἀγνοῶ, ἂν πᾶς ἄλλος στρατὸς δὲν θὰ ὑπέκυπτεν εἰς πολλὰς καὶ ποικίλας ἀταξίας καὶ στάσεις, ἵνα μὴ τι χεῖρον εἶπω. Κατὰ τὸν χριμαῖκόν πόλεμον, ἐν Μπουκλάβα δὲν ἐδόθη τέτον εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατόν, ἐξαντληθέντος τοῦ ὑπάρχοντος. Ὁ στρατὸς ἐστασίασε, παραστήσας τοῖς ἀνωτέροις αὐτοῦ, ὅτι οὗτος ἦλθε διὰ νὰ χύσῃ καὶ τὸ αἷμά του, ὅπου ἡ πατρίς τὸν προστάξει, ὑπὸ τὸν ὅρον ὁμοῦς νὰ διοικῆται καλῶς καὶ νὰ τρέφεται καὶ ἐνδύεται δεόντως, μὴ στερούμενος οὔτε τροφῆς, οὔτε πολεμεφοδίων, ἄνευ τῶν ὁποίων ἀρνεῖται νὰ πορευθῇ εἰς μάχην. Ἐὰν λοιπὸν τοιοῦτου στρατοῦ, ὅλος ὁ ἡμέτερος, ἡ-

γοῦντο λέοντες καὶ ἔαν τὸ ναυτικὸν ἐγκαίρως καὶ δεόντως ἔκαμνε τὸ χρέος του, εἰς ποίαν θέσιν θὰ ἤμεθα σήμερον; Ἡ πεῖρα καὶ ἡ ἐπιστήμη βεβαίως σημαίνουνσι πολὺ, ἀλλ' ἐν τῇ Ἀνατολῇ, προκειμένου τοῦλάχιστον περὶ τοῦ ἀντιπάλου μας, τὸ μένος καὶ ἡ φιλοπατρία εἰσὶ τὸ πᾶν.

Ὅταν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐκίνησε διὰ νὰ κατακτήσῃ τὸν κόσμον, δὲν εἶχε πεῖραν μεγάλην καὶ εἶχε μόνον 40 χιλ. πεζοὺς, τρεῖς ἡμισυ χιλ. ἵππεῖς καὶ 70 τάλαντα, τὰ ὅποια διένειμεν ἑκπληκτος ὁ Περδίκκας τὸν ἡρώτησε: «σεαυτῷ, ὦ βασιλεῦ, τί καταλίπεις; τὰς ἐλπίδας ἀπήντησεν.» Δημοσθένωσωμεν λοιπὸν τὸ παρελθόν, διορθώσωμεν τὰ πάντα καὶ ἐλπίσωμεν εἰς τὸ μέλλον, εἴθε δὲ αἱ ἐλπίδες μας αὗται νὰ στεφθῶσιν, ὅπως καὶ αἱ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου!

Ἐπειδὴ πολὺ λόγος ἔγινε καὶ γίνεται κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη περὶ τῆς σταφίδος, ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ἐπὶ τούτῳ ἰδίαν γνώμην ἡμῶν, διὰ τῆς σημειώσεως ταύτης, ἥτις ἦτο προσωρισμένη διὰ τὴν σελίδα 22 καὶ παρελήφθη.

Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, ἡ σταφιδοφυτεία περιορισμένη ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Πατρῶν, Αἰγιαλίας καὶ Κορυνθίας, παρήγαγε 5 ἑκατομμύρια μόνον λιτρῶν ἐνετικῶν (ὧν ἐκάστη ἀντιστοιχεῖ μὲ 150 δράμια). Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀποκαταστάσεως ἡ παραγωγή ἐκυμαίνετο μεταξὺ 6—10 ἑκατομμυρίων λιτρῶν ἐνῷ κατὰ τὸ 1851 ἡ παραγωγή ἀνῆλθεν εἰς 57,662,756 λιτρ., τὸ 1861 εἰς 72,692,162, τὸ 1871 εἰς 150,195,729, τὸ 1881 εἰς 265,530,890 καὶ τὸ 1891 εἰς 318 ἑκτομμύρια λίτρας, ἡ δὲ ἐφετεὶν ἑσοδεία, ἡ ὁποία δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐξη-

σφαλισμένη, ἔσεται ἐπίσης ἄφθονος καὶ καλῆς ποιότητος. Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι εἰσὶ τρανὴ ἀπόδειξις τῆς φιλοπονοίας τοῦ Ἑλλήνων ἅμα δὲ καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς γεωργίας καὶ ἐπαρκῆς ἀποδείξεις εἰς ὅλους ἐκείνους, οἱ ὅποιοι συστηματικῶς καὶ στερεοτύπως ἀποκαλοῦσιν ἡμᾶς φυγοπόνους καὶ ἀμελοῦντας τὴν γεωργίαν κττ. καὶ οἱ ὅποιοι προφανῶς συγχέουσι τὴν ἐκ θεσιθρῶν ἀποτελουμένην τάξιν μὲ τὸν φιλόπονον γεωργόν. Ἡ σπουδαιότης τοῦ προϊόντος τούτου ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον ἐξαγωγικὸν προϊόν καὶ ἡ ταχεῖα ἀνάπτυξις αὐτοῦ ἐνδιαφέρει ἁμέσως μὲν ὀλοκλήρους γεωργικοὺς πληθυσμούς, ἐμμέσως δὲ τὸ ἐμπόριον τὴν βιομηχανίαν καὶ κατὰ συνέπειαν ἅπαντας ἡμᾶς. Ἡ τιμὴ τῆς σταφίδος κυμαινομένη πρὸ τινων ἐτι ἐτῶν μεταξὺ 250—400 δρ. τὸ χιλιόλιτρον, κατῆλθεν ἐνίοτε κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, μέχρι 80 δρ., ἐπιφέρουσα ὡς εἰκὸς ζημίαν, καταστροφάς, ὑποτιμήσεις κτημάτων καὶ ἀπογοήτευσιν, διότι ἡ τιμὴ αὕτη ἐν κακῇ ἐσοδείᾳ, δὲν ἐπαρκεῖ οὔτε εἰς τὰ ἐξόδα τῆς καλλιέργειας. Ἡ ἀπὸ δωδεκαετίας ὑπάρχουσα κρίσις, ὑποβοηθουμένη καὶ ὑπὸ τῆς σταφιδικῆς κρίσεως, ἐπέφερε τὴν καθ' ἑκάστην αὐξάνουσαν δυσπραγίαν μας, ἡ ὁποία ἔληξεν εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ πολέμου καὶ ἡ ὁποία διὰ τῶν ἀναμενομένων μεταρρυθμίσεων ἐλπίζομεν νὰ ἐτάφη μὲ τὸν πόλεμον καὶ οὕτω ν' ἀρχίσῃ νέον στάδιον ἀνορθώσεως. Ἡ σταφιδικὴ κρίσις ἀπησχόλησε καὶ ἀπασχολεῖ ὀλοκλήρον τὸν ἑλλ. κόσμον, ἡ δὲ κυβέρνησις διὰ τοῦ ἀπὸ τινων ἐτῶν σχετικοῦ νόμου κατέληξεν εἰς τὴν κατὰ 15 ο)ο παρακράτησιν τῆς παραγωγῆς, ὅπερ κατ' ἐμὲ ἀνήκουστον καὶ λυπηρόν.

Ὁ Θεὸς ἠὐλόγησε τοὺς κόπους καὶ τὰς ἐλπίδας μας, διὰ τοῦ προϊόντος τούτου, ἡ γεωγραφικὴ θέσις, τὸ κλίμα καὶ ἡ εἰδικότης μας διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς σταφίδος, κατέστησαν αὐτὴν εἰδός τι μονοπωλείου εἰς χεῖράς μας, ὅπερ εἶναι τὸ ὄνειρον παντός παραγωγοῦ, ἢ πωλητοῦ, οἰουδήποτε προϊόντος· ὅσην ὁμως ἱκανό-

τητα καὶ ἐπιμέλειαν καὶ ἀξιέπαινον προσοχὴν ἐδείξαμεν εἰς τὴν καλλιέργειαν αὐτῆς, τόσῃ ἀκηδεῖαν ἀπρονοησίαν καὶ ἀδιαφορίαν ἐδείξαμεν διὰ τὴν κατανάλωσίν τῆς, ἐγκαταλείψαντες αὐτὴν ἐν-τελῶς καὶ ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὴν τύχην τῆς, χωρὶς ποτε νὰ ληφθῇ ὅχι φροντίς τις, ἀλλ' ἀπλῇ σκέψις. Ὡς ἦτο φυσικὸν καὶ ἐπόμε-μενον, πᾶν νέον προϊόν, ἡ αὐξήσις γνωστοῦ ἤδη προϊόντος, ἐπιφέ-ρει κρίσιν εἰς πᾶσαν ἀγοράν, καὶ κατὰ συνέπειαν ὑποτί-μησιν αὐτοῦ, ὡς τὸυναντίον εἰς πᾶσαν ἔλλειψιν, ἡ ἐξαφάνισιν προϊ-όντος τινὸς ἀπὸ πᾶσαν ἀγοράν, ἐπέρχεται κρίσις, ἥτοι ὑπερτίμησις αὐτοῦ· οἱ κανόνες οὗτοι εἰσὶν ἀμετάβλητοι ἀφ' ὅτου ὑπάρχει ὁ κόσμος καὶ θὰ μείνωσι τοιοῦτοι μέχρι συντελείας αὐτοῦ. Οἱ ἄν-θρωποι ὅμως, ἐν μὲν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει, διὰ νὰ μετριάσουν τὴν ὑπερτίμησιν, φροντίζουν διὰ σχετικῶν ἀντικαταστάσεων νὰ κατορθώσουν τοῦτο, ἐν δὲ τῇ πρώτῃ, καὶ ἐλλείψει ἀκόμῃ κρίσεως, ἐκτείνωσι τὴν ἀγοράν πάντοτε, παντὸς προϊόντος, ἐπιδιώκοντες νέας ἀγοράς, ὥστε οὐ μόνον νὰ αὐξήσωσι τὴν τιμὴν τοῦ προϊ-όντος των, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξασφαλίζωσι τὴν ἐπικερδῆ κατανάλωσιν παντὸς πλεονάσματος τῆς παραγωγῆς. Ἐπὶ 65 ἤδη ἔτῃ ἀνεξαρτή-του ἐθνικῆς ὑπάρξεως, καθ' ἣν ἡ ἐπιτυχία καὶ ἡ αὐξήσις τῆς παρα-γωγῆς τῆς σταφίδος ἦτον αἰσθητὴ, ὁρατὴ, ἀπτή καὶ τοῖς τυφλοῖς ἀκόμῃ, τί ἔπραξαν οἱ παραγωγεῖς καὶ ἡ κυβέρνησις ὑπὲρ τοῦ πολυτίμου τούτου προϊόντος ;

Οἱ μὲν παραγωγεῖς εἰς τὰς μεγάλας ὑπερτιμήσεις, ὑπέπιπτον ἐ-νίοτε εἰς πράξεις σπατάλης καὶ παραφροσύνης, ἡ δὲ κυβέρνησις εἰς μακαρίαν ἀδιαφορίαν. Καὶ οἱ μὲν Ἄγγλοι, οἱ κυρίως καταναλωταὶ τῆς σταφίδος μας, βεβαίως ἔτρωγον συχνότερον καὶ περισσότερον **Plum-Pudding**, δὲν ἠδύναντο ὅμως καὶ νὰ τρέφονται ἀποκλει-στικῶς μὲ αὐτό· ἡ ἐσπευσμένη καὶ βιαία ζήτησις νέων ἀγοραστῶν — καὶ μᾶλλον οἱ ἀγορασταὶ προσήλθον πρὸς ἡμᾶς — δὲν δύναν-ται νὰ ἐκπληρώσωσιν ἀμέσως καὶ ἐκ τοῦ προχείρου τὰς εὐχὰς μας

καὶ τὸ κακὸν ἐγένετο. Ἡ Βουλὴ τότε κατήντησεν εἰς τὴν παρακράτησιν, δηλ. εἰς μίαν ἔννομον διαμαρτύρησιν κατὰ τοῦ Θεοῦ, ἢ τῆς φύσεως. Διατί ἡ κυβέρνησις δὲν ἐκμεταλλεύεται τὸ τόσον καταθλιπτικὸν δασμολόγιόν μας ὑπὲρ τῆς σταφίδος, ἀφοῦ ἔνεκα τῆς ὑπερβολῆς του κατήντησε καὶ ἀντιαποταμειευτικόν; Διατί δὲν συνεννοεῖται μετὰ τῆς Ρωσσίας, ὥστε προμηθευομένη ἐξ αὐτῆς τὸ πετρέλαιον, νὰ ἀφήσῃ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς σταφίδος ἐλευθέραν, ἀφοῦ τὰ συμφέροντα τῆς Ρωσσίας εἰσὶν ἀνώτερα παντὸς ἄλλου δασμοῦ καὶ αἰσθήματος; Ἄπαντες οἱ παραγωγεῖς φυσικῶν ἢ βιομηχανικῶν προϊόντων εἰς ὅλα τὰ πεπολιτισμένα κράτη, διατηροῦσι πολλάκις λεγεῶνας καταλλήλων ὑπαλλήλων *commis* — *voyageurs*, οἱ ὅποιοι διέρχονται ἅπαξ, δις καὶ πολλάκις ἐνίοτε διὰ τε τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ὅλας τὰς ἀγοράς τοῦ κόσμου καὶ διὰ καταλλήλων μέσων, ἀνταποκριτῶν καὶ οὐ σμικρῶν θυσιῶν καὶ ἐξόδων, ἐξευρίσκουσι νέας ἀγοράς, νέους πελάτας καὶ νέαν ἐν γένει τοποθέτησιν τῆς παραγωγῆς των, ἐνίοτε δὲ δι' ἀσήμαντα καὶ γελοῖα πράγματα καὶ ὅμως οὐ μόνον κατορθοῦσι νὰ τοποθετήσωσι ταῦτα, ἀλλὰ διὰ τοῦ χρόνου, τὰ καθιστοῦν χρήσιμα καὶ ἀναγκαῖα καὶ τέλος δι' αὐτῶν εὐημεροῦν. Διὰ τὸ φυσικόν, ὑγιεινὸν καὶ εὐγευστον προϊόν μας, ἡμεῖς μέχρι σήμερον, τί ἐπράξαμεν; Πόσα γραφεῖα ὑπὲρ τῆς τοποθετήσεως αὐτῆς ἐσυστήθησαν, πόσοι *commis* — *voyageurs* ταξειδεύουν; οὐδεὶς. Τούναντιον μάλιστα ἡμεῖς ἀρχίσαμεν νὰ τὴν νοθεύωμεν πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως διὰ νὰ τὴν καταστήσωμεν ἀπρόσιτον καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς καταναλωτάς της.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος πλησιάζει τὰ 3 ἐκ. καὶ ἅπαντες τρώομεν τὴν σταφίδα χωρὶς νὰ εἰπώμεν ὅτι τὸ σιρόπιον αὐτῆς (ἢ πετιμέζι) δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ εἰς πολλὰ πράγματα καὶ μάλιστα τὰ γλυκίσματα, τὴν σάκχαριν καὶ ὅμως πότε ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ὁ καταναλωτὴς οὗτος; οὐδέποτε. Ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀ-

θήναις ἐὰν θελήσῃ τις νὰ ἀγοράσῃ ὁκάδας τινὰς σταφίδος δὲν θὰ εὕρῃ, παρὰ ἐλαχίστην ποσότητα παρηγκωτισμένην καὶ ἐν κακῇ καταστάσει. Βιομηχανικόν τι κατάστημα κατώρθωσε νὰ κατασκευάζῃ ἐκ τῆς παρακρατουμένης σταφίδος εἶδος τι σιροπίου καὶ νὰ ἐξαγάγῃ σπουδαῖα ποσά, ἀντὶ νὰ ἐνθαρρυνθῇ διὰ παντὸς μέσου καὶ τρόπου ἡ βιομηχανία αὕτη, διότι ἐπὶ τέλους ἐξεῦρε νέον τρόπον καταναλώσεως τῆς σταφίδος, τούναντίον διὰ στρεβλῶν σοφισμάτων ἀπεδείχθη τούναντίον· δηλ. ὅτι ἡ οὕτω χρησιμοποιομένη σταφίς βλάπτει τὸν τόπον καὶ ἀπηγορεύθη (εἰρήσθω δὲ ἐνταῦθα ἐν παρόδῳ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τε καὶ Ῥωμαῖοι ἐγνώριζον καὶ κατεσκεύαζον τὸν σταφιδίτην, ὃν καὶ ὠνόμαζον πάσσον ἐκ τοῦ λατ. *passum*). Ἡ σταφίς ἔχει μέλλον καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀπελπιζώμεθα δι' αὐτήν, ἀνάγκη ὅμως νὰ ἐργασθῶμεν συντόνως, ἐπισταμένως καὶ ἐπιτυχῶς ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τὸ μέλλον εἶναι ὑπὲρ ἡμῶν.

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΠΑΡΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ

Σελ.	1	στίχ.	Σημ.	4	γράφει	τέσσαρας ἀντὶ τρεῖς.
"	6	"	7	"	"	προόδους ἀντὶ προσόδους
"	10	"	14	"	"	(121,458,333) ἐν τῷ κειμένῳ καὶ ὅχι ὡς προσθετέον ἀντὶ 33,125,000.
"	12	"	5	"	"	σωμεν ἀντὶ τωμεν
"	15	"	15	"	"	τσιφλικίων ἀντὶ τσιφλικιάν.
"	25	"	13	"	"	εἰσὶ ἀντὶ ἰσὶ
"	24	"	9	"	"	καὶ ἀντὶ κα
"	29	"	16	Σ.	"	ἐτροφοδοτοῦμεν ἀντὶ ἐτροφοδοτῶμεν
"	40	"	13	"	"	Μεριστοριλῆς ἀντὶ Μερισταφιλῆς
"	47	"	24	"	"	ἐξ ἀντὶ ἔξ, καὶ ὅ,τι ἀντὶ ὅτι
"	57—58	"	Τὸ	τελευταῖον	Ο	καὶ τὸ τῆς ἐπομένης σελ. γ' ἀπαλειφῶσιν τὸ 1,32. 25 νὰ γραφῇ Δρ. 1. 32 25)οο
"	63	"	6	"	"	βλάπτωσι ἀντὶ βλάπτουσι
"	64	"	11	"	"	ἐπὶ ἀπο
"	77	"	18	"	"	τὸ (1) ἀπαλειφθῆτω
"	80	"	13	"	"	ΒΦΙΘ' ἀντὶ ΒΦΙΘ

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

Le présent et l'avenir de la Grèce.

Paris 1870 in 8° pages 75

**Recherches historiques et financières sur
l' Argent, le Crédit et la Banque depuis la plus
haute antiquité jusqu' à nos jours.**

Première Partie

- I De l'origine des monnaies et de leurs noms 1870.
- II. Le papier—monnaie dans l'antiquité 1874.
- III. De la quantité des métaux précieux
et du chiffre des monnaies, depuis l'antiquité jusqu'
à nos jours 1875.
- IV La lettre de change dans l'antiquité.
(Ἡ πραγματεία αὕτη ἐμπεριέχεται ἐν τῷ α'. τόμῳ σελ.
365 καὶ ἐφεξῆς τοῦ Journal des Économistes τῆς Δ'.
σειρᾶς τοῦ Γ', ἔτους).
- V Les banques dans l'antiquité 1881.
Πάντα ἐξεδόθησαν εἰς 8ον καὶ παρὰ τοῖς Κυρίοις
Guillanmin et Cie· Ἐν Παρισίοις.
Περὶ Πολυτελείας εἰς 8ον ἐν Κωνσταντινουπόλει 1872 Δρ. 1,50
Περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐμπορίου, Βραβευθὲν κατὰ τὸν Δοσίειον
Διγγωνισμόν. Ἐν Ἀθήναις 1885. σελ. 380. Δρ. 5.

ΑΓΟΡΕΥΣΙΣ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

ΒΟΥΛΕΥΤΟΥ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

ΠΕΡΙ ΕΥΘΥΝΩΝ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΝ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΙΝ ΤΗΣ 19 ΜΑΡΤΙΟΥ

(Ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν τῆς Βουλῆς)

ΜΕΤΑ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ

Τούτοις οὖν ἐντυχῶν ἅπασι
τοῦ ψεύσασθαι μὲν οὐ σφόδρα τοὺς
ἄνδρας ἐμεψάμην, ὁρῶν ἤδη σένηθες
ὄν τοῦτο καὶ φυλοσοφεῖν ὑπισχνου-
μένοις· ἐκεῖνο δὲ αὐτῶν ἐθαύμαζον
εἰ ἐνόμισαν λήσειον οὐκ ἀληθῆ συγ-
γράφοντες.

(Λουκιανού, Ἀληθοῦς Ἱστορίας Συγγραφή, Α' § 4)

ΕΝ ἈΘΗΝΑΙΣ

Ἀναδημοσίευσις ἐκ τοῦ φύλλου τοῦ « Ἀστὺς »
τῆς 31 Μαρτίου 1902

ΑΓΟΡΕΥΣΙΣ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

ΒΟΥΛΕΥΤΟΥ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

ΠΕΡΙ ΕΥΘΥΝΩΝ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΝ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΙΝ ΤΗΣ 19 ΜΑΡΤΙΟΥ

(Ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν τῆς Βουλῆς)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1902

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ALPHABET

ΑΓΟΡΕΥΣΙΣ
ΔΟΙΝΥΣΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ
ΒΟΥΛΕΥΤΟΥ ΖΑΚΥΝΘΟΥ
ΠΕΡΙ ΕΥΘΥΝΩΝ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ
ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΝ ΤΗΣ ΕΘΝ. ΕΤΑΙΡΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΙΝ ΤΗΣ 19 ΜΑΡΤΙΟΥ

(Ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν τῆς
Βουλῆς)

Δ. Στεφάνου. Ἀληθῶς, κ. Βουλευταί, ἡ κρίσις περὶ τῶν εὐθυνῶν τοῦ πολέμου ἀνήκει πλέον εἰς τὴν ἱστορίαν, διότι, ἀφοῦ δὲν ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν τὴν ὑπεύθυνον Κυβέρνησιν ἵνα δώσῃ λόγον τῶν πράξεων αὐτῆς, πᾶσα συζήτησις ἀποβαίνει ματαιαία. Ἀλλ' ἀφοῦ ἀπαξ συζήτησις προεκλήθη διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ λίαν ἐνδιαφερόμενος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ζητήματος τούτου (καθόσον ἀνεμίχθη τὸ ὄνομά μου καὶ ἀνεμίχθη κατὰ τρόπον σκληρόν, δύναμαι εἰπεῖν, διότι ἐζητεῖτο νὰ ὑπονομευθῇ ὑπόληψις καὶ ἐκτίμησις, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησα διὰ μακρὰς σειρᾶς ἐτῶν ἐργασίας) προθύμως ἔρχομαι νὰ μετὰσχῃ τῆς συζητήσεως καὶ ἀποκρούσω ἀπὸ τοῦ βήματος τὰς κατ' ἐμοῦ ἐκτοξευθείσας μομφάς· διότι ἐθεώρησα, ὅτι θὰ ἐταπεινούμην πολὺ συγκαταβαίνων νὰ ἀπαντήσω διὰ τοῦ τύπου, διὰ τοῦ τύπου ἐκείνου, ὅστις τόσα ἐξετόξευσε κατ' ἐμοῦ ἄδικα.

Διὰ τοῦτο χθὲς ἔλεγον, ὅτι μετὰ χαρὰς ἔβλεπον τὴν συζήτησιν αὐτὴν ἐρχομένην ἐνώπιον τῆς Βουλῆς· διότι μόνον ἀπὸ τοῦ βουλευτικοῦ βήματος ἡδυνάμην νὰ ὁμιλήσω, οὐχὶ ἐν ὀνόματι Ἐταιρίας, τὴν ὁποίαν δὲν ἀντιπροσωπεύω, ἀλλ' ἀμυνόμενος ὑπὲρ τῆς ὑπολήψεώς μου, ἀμυνόμενος ὑπὲρ τῆς τιμῆς μου, τῆς ὁποίας ὡμᾶς καθιστῶ κριτάς.

Καὶ ἡ ἐπίθεσις, κύριοι, κατ' ἐμοῦ παρ' ἐκείνων, οἵτινες ὑπέ-

θετον, ὅτι ἐγὼ μετέσχον τῆς Ἑθν. Ἑταιρίας χάριν πολιτικῶν καὶ κομματικῶν σκοπῶν, ἔφθασε μέχρι καὶ τοῦ σημείου, ὥστε ἀπερχόμενον εἰς Κων(πολιν ἵνα ἀντιπροσωπεύσω τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς συνθήκης τῆς εἰρήνης, νὰ μὲ καταγγεῖλωσι πρὸς τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν, ὅτι ἐγὼ ὁ πρόεδρος, ὁ οὐδέποτε ὑπάρξας, τῆς Ἑθν. Ἑταιρίας μετέβην ἵναπραγματευθῶ τὰς συνεπείας τοῦ πολέμου, ὡς καὶ σήμερον ἐτι ὁ κ. ἐξ Οἰτύλου βουλευτῆς εὐηρεστήθη νὰ μοὶ εἴπῃ. Δὲν ἐννόησα δὲ ποτὲ ὅποιον ἦτο τοῦτο τὸ πατριωτικὸν ἔργον, τὸ ὅποιον ἐπετέλουν οἱ κατ' ἐμοῦ ἐπιτιθέμενοι, διότι εἰς Κων(πολιν, κύριοι, δὲν μετέβαινον ὑπὸ τὴν ιδιότητά μου τὴν ἀτομικὴν, ἀλλὰ μετέβαινον ὑπὸ ιδιότητα ἐπίσημον, συμφέρον δὲ ἔθνικόν ἐπέβαλλε, καὶ ἐὰν τὰ πράγματα εἶχον ὅπως τὰ ἐφαντάζοντο, νὰ μὴ μὲ διαβάλωσιν, ἀλλὰ νὰ ὑποστηρίξωσι τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως μεταβαίοντα ἵνα διαπραγματευθῇ ἔθνικὴν ὑπόθεσιν, τοσούτῳ μᾶλλον, κύριοι, καθόσον ἐγὼ τὴν θέσιν ἐκείνην δὲν τὴν ἐξελιπύρῃσα, δὲν προσέφυγα νὰ παρακαλέσω, ἵνα μὲ ἀποστείλωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἐτύχε νὰ εὐρίσκωμαι εἰς Ζάκυνθον καὶ διὰ τηλεγραφημάτων τοῦ ὁ κ. Πρωθυπουργός, ὁ τότε καὶ νῦν, μὲ παρεκάλεσεν ἵνα δεχθῶ τὴν θέσιν αὐτήν, καὶ προθύμως ἀπεδέχθην, διότι καὶ τιμὴ μου ἦτο, καὶ καθήκον εἶχον πρὸς τὴν πατρίδα μου νὰ προσφέρω τὰς ὑπηρεσίας μου ἐφόσον αὗται ἠδύναντο νὰ συντελέσωσιν εἰς εὐόδους ἔργου ἔθνικοῦ.

Δὲν θὰ εἰσέλθω, κύριοι, ἐξετάζων τὰ κατὰ τὸ θέμα τοῦτο, διότι ἐλπίζω ἄλλοτε νὰ μοὶ δοθῇ εὐκαιρία ἵνα ἀποκρούσω καὶ τὰς ἄλλας κατ' ἐμοῦ ἐκτοξευθείσας μομφάς, σχετικῶς πρὸς τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει διαπραγματεύσεις· ἐλπίζω, λέγω, ὅτι θὰ μοὶ δοθῇ εὐκαιρία, ὅπως σήμερον μοὶ δίδεται ἡ παρούσα εὐκαιρία, ἵνα ἀποκρούσω τὰς ἄλλας μομφάς τὰς σχετικὰς πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας. Δὲν συνείθισα, κύριοι, ἐν τῷ βίῳ μου νὰ συνωμοτῶ, δὲν εἰμαι ἐξ ἥθους καὶ ἐξ ἀνατροφῆς ἐπαναστάτης, εἰμαι ὁ συντηρητικώτατος τῶν ἀνθρώπων καὶ θεωρῶ, ὅτι ἔχω καθήκον νὰ ὑποστηρίξω ἐκάστοτε τὸ καθεστώς, οἰαδήποτε καὶ ἂν εἴνε ἡ Κυβέρνησις τῆς πατρίδος μου. Διὰ τοῦτο, κύριοι, σὰς διαβεβαίω, ὅτι ἐὰν ἤθελον διαβλέψῃ, ὅτι εἰς τὴν ἐνέργειαν τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας ὑπῆρχε καὶ ἕνος καὶ σχετιζόμενον πρὸς τὰ ἐσωτερικὰ ἡμῶν πράγματα οὐδέποτε θὰ ἐλάμβανον μέρος. Καὶ ὅτε κατὰ πρῶτον μοὶ ἐγένετο ἡ εἰσήγησις παρ' ἀξιωματικοῦ ἀνωτέρου, ἵνα μετόσχῃ τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας, πρῶτην καὶ κυρίαν ἀντίρρησην τῷ ἀντετάξα, ὅτι ἐὰν πρόκειται περὶ συνωμοσίας, ἔχε με παρητημένον, δὲν εἴνε ἡ δουλειά μου.— Ἀλλὰ πρόκειται περὶ

ἔθνικοῦ σκοποῦ—τίνος καὶ διὰ τίνων μέσων ; — Ποίαν δὲ ἰδέαν ἔχω, κύριοι, περὶ τῶν μυστικῶν ἐταιριῶν, τῶν ἀνεξαρτήτως τῆς κυβερνητικῆς ἐνεργείας δρῶσων, τὸ ἐδήλωσα, καὶ πρὶν ἢ γίνω μέλος τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας, πρὸς συντάκτην ἑφημερίδος, ἐλθόντα νὰ ἐρωτήσῃ τὴν γνώμην μου περὶ τοῦ Μακεδονικοῦ κινήματος. Ἄς μοι ἐπιτρέψῃ ἡ Βουλὴ νὰ ἀναγνώσω τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς συνεντεύξεώς μου (ἀναγινώσκει).

Ἀπᾶν ἐξωτερικὸν κίνημα, ἔλεγον πρὸς τὸν ἐρωτῶντα με συντάκτην τῆς ἑφημερίδος, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ σοβαρότητα ἐν ὧσφ αὐτὸν συμμερίζεται αὐτὸ καὶ ἡ πολιτικὴ τῆς Κυβερνήσεως τῆς χώρας ἢ μάλλον ἐν ὧσφ δὲν κανονίζει τοῦτο αὐτὴ ἡ Κυβέρνησις».

Λεβίδης. ποίαν ἡμερομηνίαν, παρακαλῶ, φέρει ;

Δ. Στεφάνου. 22 Ὀκτωβρίου 1896.

Καὶ ἐπεξηγῶν ἐν τῷ ἐπομένῳ φύλλῳ τῆς αὐτῆς ἑφημερίδος τὴν ἰδέαν μου ἐμφανέστερον καὶ καταδηλότερον, ἔλεγον (ἀναγινώσκει). «Κατ' ἀρχὴν ἡ διεύθυνσις πάσης ἐξωτερικῆς ἐνεργείας πολιτικῆς πρέπει νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς χώρας, καθ' ὅσον αὕτη πλέον παντὸς ἄλλου εἶναι εἰς θέσιν νὰ κανονίζῃ καὶ τὸ πρόσφορον καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας. Ἀλλὰ παρ' ἡμῖν ἡ στάσις τῆς ἡμετέρας Κυβερνήσεως ἐν τῷ Κρητικῷ ζητήματι καὶ ἡ παρὰ τῷ κοινῷ σχηματισθεῖσα ἀκράδαντος πεποίθησις, ὅτι ἀπωλέσαμεν ἀνεπιστρεπτὶ καταλληλοτάτην εὐκαιρίαν πρὸς ἀπόκτησιν τῆς μεγαλονήσου, ἔσχεν ὡς ἄμεσον ἀποτέλεσμα τὸ νὰ ἐκλείψῃ πᾶσα πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ἐμπιστοσύνη περὶ προσφόρου καὶ ἀποτελεσματικῆς διαχειρήσεως καὶ διευθύνσεως τῆς ἐξωτερικῆς ἐνεργείας· ἐντεῦθεν δὲ προέκυψε καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ νὰ μετατοπισθῇ, ἐξ ἑθνικῆς συναισθήσεως καὶ ἀνάγκης, ἡ διεύθυνσις αὕτη εἰς ἄλλας χεῖρας ἀνεξαρτήτους πάσης κυβερνητικῆς ἐπηρείας καὶ σχέσεως. Οὕτω δὲ ἐδημιουργήθη τὸ Μακεδονικὸν κίνημα, ὅπερ ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη ἐπωφελὲς εἰς τὰ ἑθνικὰ συμφέροντα. ὑπὸ διττὴν ἐποψίν, καὶ διότι ἀνέκοψε τὰς ἐκ τῆς Μακεδονίας Βουλγαρικὰς ἐπιδρομὰς καὶ διότι ἀνεζωπύρησε καὶ ὑπεξέκαυσε τὸ Ἑλληνικὸν αἶσθημα ἐν Μακεδονίᾳ, ὅπερ ἀνδείχθη ζωηρὸν καὶ ἀκμαῖον. Δισταγμοὺς ἔχω μόνον ἐὰν ὁ διχασμὸς οὗτος τῆς ἐνεργείας θὰ δυνηθῇ ἐπὶ μακρὸν νὰ παραταθῇ, ὅπερ ἄλλοις δέδοται ν' ἀποφασίσωσι ποία ἐκ τῶν δύο τούτων ἀντιθέτων ἐνεργειῶν πρέπει νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν ἐτέραν ἢ καὶ νὰ συναντηθῶσιν ἢ συγχωνευθῶσιν ἐν ἐνιαίᾳ ἐνεργείᾳ κατὰ τὸ ἐκάστοτε ἑθνικὸν συμφέρον».

Ἄλλ' ὅταν, κύριοι, κατὰ Δεκέμβριον τοῦ ἔτους ἐκείνου μοι ἐγένετο, ὡς ἔλεγον, παρ' ἀξιωματικοῦ ἀνωτέρου εἰσήγησις, ἵνα

καταταχθῶ εἰς τὰ μέλη τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας, πρώτην καὶ κυρίαν ἀντίρρῃσιν ἀντέταξαι· πρόκειται ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία νὰ συνεργασθῇ μετὰ τῆς κυβερνήσεως ἢ πρόκειται ν' ἀποτελέσῃ κράτος ἐν κράτει ; καὶ ὁ ἀξιωματικὸς ἐκεῖνος μοι ἀπήντησε· βεβαίως ὄχι, θὰ παρασκευάσωμεν μόνον τὰ μέσα πρὸς ἐνέργειαν.

Λεβιδης. Μοὶ ἐπιτρέπεται μίαν ἐρώτησιν ;

Στεφάνου. Μάλιστα, ἀλλ' ὄχι συζητήσιν.

Λεβιδης. Λέγετε ὅτι ἐννοεῖτε νὰ ᾔσθε πάντοτε σύμφωνος μὲ τὴν πολιτικὴν ἐνέργειαν τῆς Κυβερνήσεως. Ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία . . .

Στεφάνου. Προκαλεῖτε συζητήσιν πρωθυστέραν· ἐγὼ μὴ νομίζετε, ὅτι ἀνέβην εἰς τὸ βῆμα ἵνα τσαμπουνίσω, ἀλλ' ἵνα εἶπω πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, ὃ δὲ θέλων νὰ ἀντιλέξῃ ἄς ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ βήματος ν' ἀντιλέξῃ.

Ὅταν εἰσῆχθην εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν, ἵνα μυηθῶ τὰ κατ' αὐτήν, εὗρέθην ἀπέναντι ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους εἶχον πάντα λόγον νὰ σέβωμαι, εὗρέθην πρὸ στρατιωτικῶν ἀνωτέρων, εὗρέθην πρὸ δημοσίων ὑπαλλήλων ἀνωτέρων, πρὸ πολιτῶν ἀξίων πάσης τιμῆς καὶ ἀνηκόντων εἰς εὐπολήπτους τάξεις τῆς κοινωνίας· καὶ τότε ἔθεσα εἰς ἑμαυτὸν τὸ ἐρώτημα, ἐν ἀληθείᾳ πάντες οὗτοι συνήρχοντο ἵνα συνομόσωσιν ὥπως ἀνατρέψωσι τὰ καθεστῶτα, ἵνα ἰδρῦσωσι κράτος ἐν κράτει· ὁμολογῶ, ὅτι ἤλθον μετὰ τίνος δισταγμοῦ καὶ ἐπιφυλακτικότητος, θέλων νὰ κατοπτρεύσω τὰ διαδήματα καὶ τὰς ἐνεργείας καὶ ἰδῶ μέχρι τίνος σημείου ἡδυνάμη· νὰ συμπράξω.

Ἐσκεπτόμην, ὅτι δὲν εἶνε ἡ πρώτη φορά, ὅτε ἐν Ἑλλάδι ἀνεφάνη τοιαύτη μυστικὴ ἐταιρία μὲ ὁράτον κέντρον καὶ σφραγίδα, πρὸς πατριωτικὸν ἐργαζομένη σκοπὸν. Ἐγνώριζον ἐκ τῆς ἱστορίας, ὅτι καὶ εἰς ἄλλα Ἑθνη αἱ τοιαῦται ἐταιρίαι ὑπῆρξαν οἱ μοχλοὶ τῆς ἀναγεννήσεως αὐτῶν. Ἐγνώριζον, ὅτι μετὰ τὰς καταστροφὰς τῶν ἐκ τοῦ Ναπολέοντος πολέμων τῆς Πρωσίας περισυλλεχθείσης ἵνα συντάξῃ τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τῆς, ἐταιρία τοιαύτη ἀνέλαβε τὴν πρώτην πρὸς τοῦτο ὥθησιν. Ἄλλο προσφατώτερον παράδειγμα παρέχει ἡμῖν ἡ Ἰταλία· πῶς αὕτη ἐνήργησεν ἢ διὰ μυστικῶν ἐταιριῶν ; Ὁ ἀξιοτίμος ἐκ Γόρτυνος πολιτευτῆς εἶπεν, ὅτι ἡ Ἰταλία ὀφείλει τὴν ἰταλικὴν ἐνότητα εἰς τοῦ Ναπολέοντος Γ'. τὰς ἐνεργείας καὶ τὰς ἀποφάσεις, ἀλλ' ἡ ἰταλικὴ ἐνότης δὲν ἐγένετο ἐκ τοῦ παραχρῆμα, ἐγένετο μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον, παλαίσασα ἐπὶ ἔτη ἀπέναντι δυσχερεῶν ἀνυπερβλήτων, διότι ἂφ' ἐνὸς ὑπῆρχεν ὁ Ναπολεὼν ὑπερασπιζόμενος τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν τοῦ Πάπα, ἂφ' ἐτέρου δὲ εἶχε τὸν Βίκτωρα Ἐμμαν-

νουήλ καὶ τὸν Καβούρ ζητοῦντας τὴν ἐντελῆ ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἰταλίας διὰ πραξικοπημάτων· μόνον δὲ διὰ τῶν μυστικῶν ἐταιριῶν προελειάσθη τὸ ἔδαφος καὶ ἐν Νεαπόλει καὶ ἐν ταῖς Παπικαῖς ἐπαρχίαις καὶ ἐν Τοσκάνῃ καὶ εὐρέθῃ αὐτὸ παρσκευασμένον, ὥστε δὲν ἡδύναντο πλέον αἱ ξένοι Δυνάμεις νὰ ἀντιπράξωσι.

Αἱ σκέψεις αὗται μὲ ἀπησχόλουν καὶ ἔλεγον κατ' ἐμαυτὸν, ἄρ' αὖ γε ἐδῶ ἐν Ἑλλάδι δὲν ἔχομεν ἀνάγκην τοιαύτης τινὸς ἐνεργείας, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἐὰν καὶ ἡ κυβέρνησις θελήσῃ νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς εὐκαιρίας τοιαύτης ἐνεργείας, διότι πολλάκις αἱ ἰδιωτικαὶ ἐνέργειαι ἔχουσι τοῦτο τὸ πλεονέκτημα, ὅτι καλύπτουσι τὴν εὐθύνην τῆς κυβερνήσεως.

Ἄλλως τε, κύριοι, πῶς ἡδυνάμην νὰ διστάσω καὶ νὰ θέσω ἐν ὑπόπτῳ τὴν Ἑταιρίαν ταύτην, ἀφοῦ ἔμαθον τὴν ἱστορίαν τῆς γενέσεώς της, τὸν ζῆλον τὸν ὑπεκκαίοντα τὰ στήθη τῶν μελῶν αὐτῆς καὶ τὴν πρώτην δρᾶσίν της. Ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία ὅ,τι καὶ ἂν εἴπωσιν, ὅ,τι καὶ ἂν θελήσωσι νὰ ὑποστηρίξωσιν, ἦτον ἔργον καὶ δημιουργημα στρατιωτικῶν.

Α. Βιτάλης. Νὰ λέγητε καὶ τὰ ὀνόματα.

Στεφάνου. Δὲν εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ λέγω ὅσα σὰς ἀρέσουν, ἀλλ' ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα κρίνω ἐγώ.

Καὶ ὅταν ἡ ἐφημεριδογραφία καὶ ἡ κοινὴ γνώμη κατηγορεῖ τὸν στρατὸν, ὁ ὁποῖος καὶ σήμερον ἀπὸ τοὺς αὐτοὺς κατηγορεῖται, ὅτι δὲν ἦτο προωρισμένος εἰς ἄλλο ἢ νὰ καταδιώκῃ φυγοδίκους καὶ νὰ φυλάττῃ τὰς φυλακάς, ἐννοεῖτε, κύριοι, ὅτι ἡ φιλοτιμία τῶν στρατιωτικῶν ἐθίγετο, καὶ δικαίως, καὶ ἡ πρώτη ἰδέα περὶ ἐργασίας ἄλλης παρὰ τὴν πεπατημένην, ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν τῶν οὕτω ἀσπλάγχχνως πρὸςβαλλομένων καὶ οὕτω ὀλίγοι ἀξιωματικοὶ κατωτέρου βαθμοῦ ἐσίστησαν τὴν Ἑταιρίαν κατὰ τὴν 11 Νοεμβρίου 1894, ὅτε ἤμεθα μακρὰν τῆς ἐποχῆς τοῦ πολέμου. Ἡ ἐταιρία αὕτη προήχθη καὶ ἔδρασεν ἐν τῷ ἀφανεῖ μέχρι τοῦ 1895 μεταξὺ στρατιωτικῶν, καὶ μόνον ὅτε τὰ ἐν Μακεδονίᾳ βουλγαρικὰ κινήματα προεκάλεσαν τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ, τῆς δημοσιογραφίας καὶ τῆς κυβερνήσεως, τότε οἱ στρατιωτικοὶ ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ προσλάβωσιν εἰς σύμπραξιν καὶ αὐτοὺς. καὶ τότε κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἑταιρίαν προσῆλθον πολιτικοὶ ἄνδρες, τοῦτέστιν ἄστοι.

Δὲν θὰ ἀπασχολήσω τὴν Βουλὴν διαγράφων τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας ἥθελα μόνον νὰ εἴπω ταῦτα ἵνα φθάσω εἰς τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἐγενόμην μέλος, κατ' ἀρχὰς ἐπὶ ψιλῷ μᾶλλον ὀνόματι τῆς ἐταιρίας, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐκλείγει μετὰ τῶν μελῶν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἐν ἀγνοίᾳ

μου. Ἐδίστασα ἐπὶ μακρὸν νὰ δεχθῶ, ἀλλ' ὅταν συνήλθομεν οἱ ἐκλεχθέντες καὶ εἶδον ἀπέναντί μου συνταγματάρχας, ταγματάρχας, λοχαγούς, — διότι τὰ στρατιωτικὰ μέλη ἦσαν 12, τὰ δὲ ἄστικὰ 6, μεταξὺ δὲ τῶν 6 καὶ ἐγώ, — τότε δὲν ἐδίστασα νὰ συνεργασθῶ μετ' αὐτῶν ἀφοῦ ὁ σκοπὸς τῆς Ἑταιρίας ἦτο δεδηλωμένος ὅτι ἦτο ἐθνικὸς. Εἰς ὅρος δὲ ἀπαράβατος εἶχεν ἀπ' ἀρχῆς τεθῆ, ὅτι ἡ Ἑταιρία δὲν ὤφειλε νὰ ἀναμιχθῇ τὸ παράπαν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικὴν.

Προκαλῶ δὲ οἰονδήποτε νὰ μὲ διαψεύσῃ, ἂν ποτε ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρία μετέσχε πολιτικῶν κινημάτων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, ἢ ἤλθεν εἰς συνενόησιν ἢ σύμπραξιν πρὸς τὰ κόμματα τὰ διαιροῦντα τὴν χώραν. Γνωρίζετε, κύριοι, διὰ πεδότη εἰς τὴν Ἐθνικὴν Ἑταιρίαν ἡ παραίτησις ἐκ τῆς στρατιωτικῆς λéschης τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ πεζικοῦ, ἀλλ' ὅπως ἀποκρυσθῇ ἡ μομφὴ αὕτη, ἀρκεῖ νὰ σκεφθῇτε, ὅτι μόνοι οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ πεζικοῦ παρητήθησαν, καὶ παρητήθησαν ἔνεκα τοῦ ζητήματος τῶν γενικῶν θέσεων· τὸ δὲ συμβούλιον τῆς Ἑταιρίας ἀπετελεῖτο ἐξ ἀξιωματικῶν ὅλων τῶν ὅπλων, τὰ παράπαν δὲ τῶν ἀξιωματικῶν τῶν παραιτηθέντων ἀπηυθύνοντο κατὰ τῶν ἐτέρων ὅπλων, καὶ πῶς ἤθελον οἱ ἀξιωματικοὶ, οἱ διευθύνοντες τὰ τῆς Ἑταιρίας νὰ ἐξωθήσῃ τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ πεζικοῦ μόνους κατὰ ἀδικίας ἐξ ἧς ὠφελοῦντο οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν τεχνικῶν ὅπλων. Ἐλέχθη καὶ σήμερον ἀκόμη ἀπὸ τοῦ βήματος, ὅτι ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρία ἐπροκάλεσε τὰς ἐν Κρήτῃ ταραχὰς καὶ ἐνεθάρρυνε τὸν Κρητικὸν ἀγῶνα. Ἄλλ' οἱ ταῦτα ὑποστηρίζοντες ἀδικοῦσι τοὺς Κρητάς καὶ τὴν Κρήτην.

Ἡ ἱστορία τῶν ἐξεγέρσεων τῶν Κρητῶν δὲν εἶνε χθεσινή, οὐδὲ μόνον κατὰ τὸ 1897 διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῶν ἀλύσεων αἰτίνας περισφίγγον αὐτούς. Τῆς Κρήτης ἡ ἱστορία εἶνε ἱστορία ὀλοκλήρου αἰῶνος. Ὅσοι δὲ διῆλθον διὰ τῆς κυβερνήσεως τῆς χώρας γνωρίζουσι μετὰ πόσου κόπου καὶ πόσης προσπάθειας αἱ κατὰ καιρὸν κυβερνήσεις προσεπάθουν νὰ συγκατῆσθαι τοὺς Κρητάς τοῦ νὰ ἐξεγερθῶσιν. Ἐκ τῆς μνήμης ἡμῶν δὲν ἐξηλείφθησαν βεβαίως τὰ ἐν ἔτει 1888 καὶ 1889 γεγονότα, ὅτε ἐπὶ τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας ἦτο ὁ ἀοιδίμος Τρικούπης. Ἄλλ' ὁ κυβερνήτης ἐκείνος διέγινωκε καλῶς τοὺς χρόνους καὶ τοὺς καιροὺς, καὶ ἔκαμει πᾶν ὅ,τι ἦτο δυνατόν ἵνα συγκατῆσθαι τοῖς Κρητάς καὶ τοὺς πείσῃ νὰ μὴ ἐξεγερθῶσι· καὶ κατηγορήθη ὁ Τρικούπης, ὅτι ἐγένετο χωροφύλαξ τοῦ Μαχμοῦτ καὶ ἐξηνέχθη κατ' αὐτοῦ κατηγορία ἐπὶ προδοσίᾳ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων. Ἄλλ' ὅτε, ἐλεγχόμενος ἐν τῇ Βουλῇ ὑπὸ τῆς ἀντιπολιτευσεως, παρῆλθεν εἰς τὸ βῆμα τοῦτο,

εἶπε μετὰ παρρησίας πρὸς τὴν Βουλὴν καὶ τὸ Ἔθνος· «Εὐρέθη-
μεν πρὸ τοῦ διλήμματος ἢ νὰ συγκαταστραφῇ ἡ Ἑλλὰς μετὰ
τῆς Κρήτης, ἢ νὰ ζήσῃ ἡ Ἑλλὰς ἵνα σώσῃ τὴν Κρήτην ! Καὶ
ἐπροτιμήσαμεν τὸ δεύτερον».

Αὕτῃ εἶνε ἡ γλῶσσα, Κύριοι, τὴν ὁποίαν μετέρχονται οἱ ἀλη-
θῶς ἀξιοὶ τοῦ ὀνόματος πολιτικοὶ ἄνδρες. Ὅταν διαγινώσκωσι τὰ
πράγματα καὶ τοὺς καιροὺς καὶ ἀποκτῶσι τὴν πεποίθησιν, ὅτι
τοιαύτην ἢ τοιαύτην πορείαν ὀφείλουσι νὰ χαράξωσιν, ὀφείλουσι
νὰ ἐμμένωσιν ἐν αὐτῇ· ἐπὶ ποινῇ νὰ συντριβῶσιν.

Ἀδικοῦσιν, ἔλεγον, Κύριοι, τὴν Κρήτην, οἱ ἀποδίδοντες εἰς
τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν τὴν ἐξέγερσιν τὴν ἐν Κρήτῃ. Ἄν ἡ
Κυβέρνησις ἢ τότε, ὡς κατὰ τὴν ἐσπέραν ταύτην ὁ ἀξιοτίμος ἐκ
Γόρτυνος πολιτευτὴς εἶπε, κατῴρθωσεν, ὥστε νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν
Κρήτην τὸ Σύνταγμα τῆς Χαλέπας, μὲ τινὰς τροποποιήσεις, καὶ
ἂν οἱ Κρήτες δὲν ἀπεδέχοντο τὸ Σύνταγμα τοῦτο, διότι ἐθεώρουν,
ὅτι πᾶς συμβιβασμὸς πρὸς τὸν δυνάστην ἦτο ἀδύνατος, διότι
ἐγνώριζον ὅτι τὰς ὑποσχέσεις δὲν θὰ ἐτήρει, εἶχον ἄρᾳ γε
ἀνάγκην τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρείας διὰ νὰ πεισθῶσιν περὶ τοῦ ἰδίου
ἑαυτῶν συμφέροντος ; Ἐπικαλοῦμαι τὴν μαρτυρίαν τοῦ σεβαστοῦ
καὶ πολιοῦ ἐκ Πατρῶν συναδέλφου τοῦ παρακολουθήσαντος τὰ
πράγματα. (Ἐξ ἀριστερῶν σαρκαστικαὶ ἀναφωνήσεις· ἤ ! ἤ ! ἤ !
Σᾶς συγχαίρω διὰ τὸ κομπλιμέντο, τὸ ὁποῖον κάμνετε εἰς τὸν
γηραιὸν κ. Ρικάκην.) (Γέλωτες).

Καὶ εἶχον ἀνάγκην οἱ Κρήτες τῆς καθόδου τοῦ κ. Ῥωμάνου
διὰ νὰ πεισθῶσιν ἀπὸ τὸν νεαρὸν πολιτευτὴν, ὅτι δὲν συνέφερεν
αὐτοῖς νὰ ἀποδεχθῶσι τὸ Σύνταγμα τῆς Χαλέπας ; καὶ ἐχρειά-
ζετο ὅλη αὕτῃ ἡ ἐργεία, διὰ νὰ ἐπέλθῃ τὸ ἀποτέλεσμα νὰ πείσῃ
ἡ Κυβέρνησις τοῦ ἐκ Γόρτυνος πολιτευτοῦ, ὅπως ἀναβῇ εἰς τὴν
ἀρχὴν τὸ κόμμα τὸ τρικουπικόν ;

Ἀλλὰ τί θέλετε, κύριοι, νὰ ἐνδιατρίβωμεν εἰς ἐπιχειρήματα
ἀνάξια καὶ ἀνασκευῆς καὶ προσοχῆς, ὅταν ἔχωμεν αὐτὰ τὰ γε-
γονότα μαρτυροῦντα, ὅταν ἔχωμεν αὐτὰ τὰ πράγματα μονοουχί
φωνὴν ἀφιέντα ; Τίς προεκάλεσε τὰς σφαγὰς τοῦ Ἰανουαρίου ;
Καὶ αἱ σφαγαὶ ἐκείναι δὲν συνεκίνησαν ὅλον τὸν Ἑλληνισμόν,
δὲν μετέδωκαν ὡς σπινθῆρα τῆς ἐξεγέρσεως, τὸ αἶσθημα τῆς
ἐκδικήσεως, τὸ αἶσθημα τοῦ καθήκοντος πρὸς ἀδελφούς, οἱ ὅποιοι
συνηγωνίσθησαν μετὰ τῆς ἐλευθέρως αὐτῆς γωνίας καὶ δὲν κα-
τῴρθωσαν νὰ ἀποσεύσωσι τὸν ζυγὸν τὸν ὁποῖον ἡμεῖς ἀπεσεύ-
σαμεν ;

Τοιαύτη, Κύριοι, ἦτο ἡ στάσις τῶν πραγμάτων κατὰ τὰ
τέλη Ἰανουαρίου, ὅτε αἱ ἐν Κρήτῃ σφαγαὶ συνέβησαν· καὶ τότε

μία ἡγέρθη φωνὴ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Ἑλλάδος· ὁ λαὸς, ἡ δημοσιογραφία, ἡ κοινὴ γνώμη πᾶσα ψυχὴ πᾶλλουσα ἔλεγε : τρέξατε. βοηθήσατε τοὺς Κρήτας. Ἐν τούτοις ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη ἐδίσταζεν ἂν ἔπρεπε νὰ κινηθῇ, καὶ ἐχρειάσθη ἡ τρικυμιώδης ἐκείνη συνεδρίασις, ἡ γενομένη ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν λήγοντος τοῦ Ἰανουαρίου, ἵνα ἀναγκάσῃ τὴν Κυβέρνησιν, ἵνα ἀναγγείλῃ τὴν ἐσπέραν αὐτὴν ἐκείνην, ληγούσης τῆς συνεδριάσεως ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἀναχωρήσῃ ἡ «Υδρα» πρὸς βοήθειαν τῶν γυναικοπαίδων τῶν ἐν Κρήτῃ.

Ἀλλὰ τῶν γεγονότων τούτων, Κύριοι, προηγήθησαν καὶ ἄλλα ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, τὰ γεγονότα δὲ ἐξετάζω ἐν σχέσει μόνον πρὸς τὸ ζήτημα, ἂν τούτέστιν ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία ἦτο ὁ δημιουργὸς ὅλης αὐτῆς τῆς καταστάσεως, ἡ προκαλέσασα τὸν πόλεμον, ἡ τοὐναντίον αὐτὰ τὰ γεγονότα καὶ ἡ ἀμφίροπος πολιτικὴ τῆς Κυβερνήσεως. Ἐλεγον, ὅτι πρὸ τῶν γεγονότων τούτων, προηγήθησαν ἄλλα. Καὶ ὄντως προηγήθη Διαγγέλμα τοῦ Βασιλέως, διὰ τοῦ ὁποίου συνιστάτο μόνιμον στρατόπεδον ἐν Θήβαις, καὶ ἅμα τῇ δημοσιεύσει τοῦ Διαγγέλματος τούτου, τοῦ φέροντος τὴν ὑπογραφὴν τοῦ τότε ὑπευθύνου πρωθυπουργοῦ, ὁρθῶς πάντες ἠρωτῶμεν :—τίνα ἄρα γε σκοπὸν εἶχεν ἡ Κυβέρνησις; Ἀλλ' ὅταν ὁ κ. πρωθυπουργὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπηρωτᾶτο ἐν τῇ Βουλῇ ποίαι θὰ εἶνε αἱ συνέπειαι καὶ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Διαγγέλματος ἐκείνου, ἀπέφευγε νὰ ἀπαντήσῃ καὶ ἔλεγεν, ὅτι θὰ ἴδωμεν κατὰ πόσον καὶ πότε θὰ ἐφαρμόσωμεν τὰ μέτρα τὰ διὰ τοῦ Διαγγέλματος ὑποδεικνυόμενα ! Ἐν τούτοις ἡ κοινὴ γνώμη ἐξωγοῦτο, ἐν τούτοις ἡ κοινὴ γνώμη ἐζήτηε δρᾶσιν, ἐζήτηε ἐνέργειαν καταφανῇ, ἵνα πεισθῇ, ὅτι ἡρχόμεθα ἄρωγοι εἰς σφαζομένους ἀδελφοὺς, καὶ τότε, Κύριοι, μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ἦτοι τὴν 1 Φεβρουαρίου ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως δημοσιεύεται ἡ ἐξῆς διαταγὴ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, φέρουσα μόνην τὴν ὑπογραφὴν τοῦ κ. Ν. Σμόλενιτις πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Σώματος τῆς Κατοχῆς τῆς Κρήτης Συνταγματάρχην τοῦ πεζικοῦ Βάσον Τιμολέοντα. Ὁφείλω, Κύριοι βουλευταί, νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ἐθαύμασα τὴν ἐσπέραν ταύτην τὴν δεξιότητα τοῦ κ. ἐκ Γόρτυνος βουλευτοῦ, διολισθήσαντος διὰ τῆς διαταγῆς ταύτης καὶ ἐρμηνεύσαντος αὐτὴν εἰς τρόπον, ὥστε νὰ ἐννοηθῇ, ὅτι ἦτο τὸ ἀπλούστερον τῶν πραγμάτων, διότι ἐδίδετο ἡ διαταγὴ εἰς τὸν Βάσον νὰ καταλάβῃ ἕνα χωρὸν !, ἐν ἄλλῃ χώρᾳ !, ἐν Κρήτῃ ! διὰ νὰ προσφύγωσιν ἴσως ἐκεῖ τὰ γυναικίόπεδα ! Ἀλλ' ἐν τούτοις τὰ γράμματα ἄλλα φθέγονται.

● Π. Δηλιγιάννης. Στέργετε μίαν διακοπὴν ; Δὲν ἐδί-

δετο διαταγή εις τὸν τότε Συνταγματάρχην Βάσον καὶ τὸ Στρατιωτικὸν Σῶμα, τὸ ὁποῖον ἐταχθῇ ὑπ' αὐτόν, ἵνα καταλάβῃ ἕνα χῶρον, ἀλλ' ἐστέλλετο ὁ Συνταγματάρχης ἵνα ὑπάγῃ εἰς τὸ Ἡράκλειον καὶ ἀλλαχοῦ ὅπου ἦτον ἀνάγκη διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ προστατεύσῃ τὰ γυναικόπαιδα, τὰ ὁποῖα ἔμελλον νὰ διασφαλῶσιν· ἀλλ' ὅταν ἐφθάσε εἰς τὴν παραλίαν, εἰ συμμαχικοὶ στόλοι δὲν ἀφῆκαν νὰ μεταβῇ εἰς τὸ Ἡράκλειον, ἔμεινεν δ' οὗτος ἐκεῖ ὅπου ἀπεβιβάσθη.

Στεφάνου. Δὲν γνωρίζω ποῖαι ἦσαν αἱ διαταγαὶ αἱ προφορικῶς δοθεῖσαι εἰς τὸν Βάσον.

Δηλιγιάννης. Ἀναγνώσατε τὸ προοίμιον τῆς διαταγῆς.

Στεφάνου. Γνωρίζω, ὅτι ὁ Βάσος δὲν κατῴρωσε νὰ ἀποβιβασθῇ, διότι εὔρε τοὺς στόλους τῶν Δυνάμεων καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Κολυμπάρι καὶ νὰ ἀποβιβασθῇ ἐκεῖ. Ἀλλ' οὐχ ἦττον ἡ διαταγή ἡ ἐγγραφὸς καὶ ἡ δημοσιευθεῖσα ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως φέρει τὰ ἐξῆς. (ἀναγινώσκει): «Τὰ ἐν Κρήτῃ διαπραχθέντα μέχρι τοῦδε ἐπὶ νήσον ἀληθῆ ἀναρχίαν, καθ' ἣν αἱ οἰκογένειαι τῶν χριστιανῶν καὶ αἱ περιουσίαι αὐτῶν ἔμειναν ἐκτεθειμέναι εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀχαλινώτου φανατισμοῦ καὶ τὴν διαρπαγὴν τοῦ ὄχλου», τῶρα ἀληθῶς, ἀναγινώσκων τις τὸ προοίμιον τοῦτο, νομίζει ὅτι θέλει καταλήξῃ εἰς ἄλλο συμπέρασμα καὶ ὅτι τὸ «Διὰ ταῦτα», οὕτως εἰπεῖν, τῆς διαταγῆς θὰ εἴνε ἄλλο. Ἐν τούτοις! (ἐξακολουθεῖ). «Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν ἠδύνατο ἐπὶ πλέον νὰ ἀνεχθῇ τὴν ἀξιοθρήνητο κατάστασιν, εἰς ἣν περιήχθησαν οἱ ἐπὶ τῆς νήσου ὁμόφυλοι πληθυσμοί, μεθ' ὧν συνδέεται δὲ τῆς θρησκείας καὶ διὰ δεσμῶνιερῶν». Ἐξακολουθεῖ δηλαδὴ τῆς διαταγῆς τὸ σκεπτικόν. Καὶ τὸ συμπέρασμα, ἡ κατακλείς ποία; Ὅπως σῶσῃ ἴσως τὰ γυναικόπαιδα; ὅπως προστατεύσῃ τοὺς σφαζομένους; Διόλου. «Ὅπως καταλάβῃ τὴν νῆσον! ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν καὶ τὴν εἰρήνην ἐν αὐτῇ, τοῦ στρατοῦ δὲ τούτου τὴν διοίκησιν ἐνεπιστεύθη εἰς ὑμᾶς».

Ἦπάρχει ἀκόμη καὶ ἄλλη παράγραφος. «Ἀποβιβάζομενος μετὰ τοῦ ὑφ' ὑμᾶς στρατοῦ εἰς Κρήτην καὶ ἐν καταλλήλῳ μέρει θέλετε ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου τοῦ Α'. καταλάβῃ τὴν νῆσον ταύτην, ἀποδιώκοντες τοὺς Τούρκους ἐκ τῶν ὄψεων!» (Γέλως ἐκ δεξιῶν). Βεβαίως πῶς ἄλλως ἤθελε καταλάβῃ τὴν Κρήτην; Τὸ ζήτημα εἴνε ἂν ἠδύνατο καὶ ἐπιτρέπετο νὰ καταλάβῃ τὴν Κρήτην καὶ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Τούρκους!

Κ. Δούνης καὶ ἄλλοι. Κατὰ τίνα ἄλλον τρόπον ἠδύναντο;

Στεφάνου (ἐξακολουθεῖ). «Πᾶσαν ἐνέργειαν ὑμῶν θέλετε στηρίξῃ εἰς τοὺς κειμένους ἐλληνικοὺς νόμους, ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως καὶ ὑπ' εἰθύνῃ τῆς ἐλληνικῆς Κυβερνήσεως» — τοῦτο δὲ σημαίνει, ὅτι καταλαμβάνει τὴν Κρήτην ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως «— καὶ ἀποδιώκοντες ἀπὸ τῶν φρουρίων τοὺς τούρκους στρατιώτας,» δηλαδὴ ἐκδιώκοντες τὴν κυρίαρχον Δύναμιν.

Ι. Μπακόπουλος. Τὴν σφάζουσάν τοὺς Ἕλληνας !

Στεφάνου. Ἐλθετε νὰ ἀντικρούσητε.

Μὴ λέγετε ὅμως, ὅτι ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρεία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. (ἐξακολουθεῖ) «Νὰ εἰσαγάγῃ καὶ τοὺς ἐλληνικοὺς νόμους,» δηλαδὴ πλήρης κατοχὴ τῆς Νήσου, καὶ ὑπαγωγὴ εἰς ἄλλην κυριαρχίαν, τοῦτέστι προσάρτησις εἰς τὸ ἐλληνικὸν Βασίλειον !

Γ. Παπαδιαμαντόπουλος. Σεῖς ἐσπουδαιολογήσατε μάλιστα, νὰ κάμωμεν Ἐπαρχεῖα καὶ Νομαρχεῖα !

Στεφάνου. Δὲν συνεννοοῦμεθα, κύριε συνάδελφε. Ἐγὼ ἄλλοῦ βαρῶ καὶ σεῖς ἄλλοῦ βαρεῖτε. Ἄλλον ταμπουρᾶ ἐγὼ, καὶ ἄλλον ταμπουρᾶ σεῖς. (Γέλωτες παρατεταμένοι).

Καὶ ἐρωτῶ ὑμᾶς. Κύριοι, ὑπῆρξέ ποτε ἄλλη κατάφωρος παραβίασις τοῦ δικαίου τῶν ἐθνῶν ;

Τοιαύτας παραβάσεις μόνον ὁ Μεσαίων ἀναφέρει, οὐχὶ ὅμως καὶ ὁ 19ος αἰὼν ! Καὶ ἐρωτῶμεν κατόπιν πῶς ἡ Τουρκία ἐκήρυξε καθ' ἡμῶν τὸν πόλεμον ; ! . . .

Δ. Τσιτσάρας. Ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία πῶς κατελήφθη ; (Διαμαρτυρίαι ἐκ δεξιῶν).

Στεφάνου. Δὲν δέχομαι διακοπὰς.

Δ. Τσιτσάρας. Ὑποβηθῶ τὴν μνήμην σας.

Στεφάνου. Καὶ ἐρωτῶμεν, Κύριοι, τίνος ἕνεκα λόγου ἡ Τουρκία ἐκήρυξε πρὸς ἡμᾶς τὸν πόλεμον ; ! — Καὶ ὅμως, Κύριοι, ἡ Τουρκία ἠνέχθη τὴν καταπάτησιν ταύτην τοῦ διεθνοῦς δικαίου καὶ δὲν ἐκήρυξε τὸν πόλεμον, καὶ δὲν ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ὅταν καὶ ἄλλη ἀκόμη παραβίασις ἐγένετο. Συγχρόνως πρὸς τὴν διαταγὴν ταύτην, μετὰ δύο ἡμέρας, ἐκδίδεται Διάταγμα φέρον τὴν ἡμερομηνίαν 3 Φεβρουαρίου, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν στρατὸς τίθεται ἐν ἐπιστρατεύσει. Καὶ ἤρχισαν αἱ κλήσεις τῶν ἡλικιῶν βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον. Σᾶς ἐρωτῶ, Κύριοι, καὶ πάλιν τί ἡδύνατο τὸ πολὺ κοινόν, τὸ ἀγνοοῦν τί ἐν τῷ νῦν τῆς Κυβερνήσεως ἐμαieiύετο, τὸ ἀγνοοῦν τὰς σχέσεις τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς Δυνάμεις, τὰς συνεννοήσεις αἱ ὁποῖαι δυνατόν νὰ ὑπῆρχον πρὸς τὴν Εὐρώπην ;

Σᾶς ἐρωτῶ, καὶ πάλιν, Κύριοι, ἥτο δυνατόν νὰ μὴ πεισθῇ,

τις, νὰ μὴ παραδεχθῇ, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἐν γνώσει, ἐν ἐπιγνώσει τῶν πραγμάτων ἔβαινε, ἐκλέξασα τὴν ὁδὸν ἐκείνην τῆς προκλήσεως εἰς πόλεμον ;

Καὶ ἀληθῶς ἡ κοινὴ γνώμη ἐκ τῶν γεγονότων τούτων ἐξηγέρθη, ἡ κοινὴ γνώμη εἶχε πλέον ἀποκτήσῃ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐπρόκειτο νὰ πολεμήσωμεν πρὸς τὴν Τουρκίαν, οἱ ἐφεδροὶ ἤρχοντο ἀνὰ ἡλικίας, καὶ ἀπεστέλλοντο οἱ μὲν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, οἱ δὲ εἰς τὴν Ἠπειρον, πολεμικαὶ παρασκευαὶ εἶχον ἀρχίσει, αἱ ἀποθῆκαι, ὁ στρατός, ὅλαι αἱ ὑπηρεσίαι αἱ πρὸς τὸν στρατὸν συνδεόμεναι εἶχον τεθῇ εἰς πλήρη ἐέργειαν. Τίς ἠδύνατο ν' ἀμφιβάλλῃ ; Ὅτε δὲ ἡ Βουλὴ, ὅτε ἡ κοινὴ γνώμη διέγινωσε δισταγμοὺς παρὰ τῇ Κυβερνήσει, ἠθέλησε νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτῆς ἐξηγήσεις καὶ κατὰ τὴν συνεδρίσιν ἐκείνην. (κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγὼ δὲν παριστάμην, διότι δὲν εἶχον τὴν τιμὴν νὰ εἶμαι μέλος τῆς Βουλῆς) ὅτε, λέγω κατὰ τὴν συνεδρίσιν ἐκείνην ἐγένετο ἡ συζήτησις ἐκείνη ἡ θυελλώδης τῆς 24 Ἰανουαρίου, ὁ ἀξιότιμος ἐξ Ἀττικῆς βουλευτὴς ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν ἐκ Γόρτυνος πολίτευον καὶ τότε Πρωθυπουργόν, διότι διέβλεπεν ἐν αὐτῷ δισταγμοὺς, τῷ ἐφώνησε τρίς «τολμήσατε, τολμήσατε, τολμήσατε», καὶ τὸν προσεκάλει νὰ διορίσῃ νομάρχας ἐν Κρήτῃ καὶ ἐπὶ πρῶτα αὐτὸν πῶς ἀκόμη διατηροῦνται πρόξενοι ἐν Κρήτῃ, ἀποτέλεσμα τῶν συζητήσεων ἐκείνων ἦτο, ὅτι τὴν ἐσπέραν ἐκείνην ἠγγέλθη ὅτι διετχθῇ, ὁ ἀπόπλους τῆς «Υῶρας» καὶ τῆς «Μυκάλης», αἰτινὲς ἐν τούτοις δὲν ἦσαν ἑτοιμαὶ πρὸ ἀπόπλου. Ἀλλὰ δὲν ποριορίζονται αἱ πολεμικαὶ αὐταὶ ἐκφάνσεις ἐν τῷ κύκλῳ τῆς Κυβερνήσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀνώτερον ἀκρόμυ κύκλον, διότι ἡ Α. Μ. δεχόμενος ἐπιτροπὴν ἐπιδιδούσαν αὐτῷ δημοψήφισμα τῶν πολιτῶν Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, συελθόντων ἐν συλλαλητηρίῳ, ἀπήντα εἰς αὐτοὺς, ὅτι θὰ πράξῃ ὅ,τι τὸ καθήκον τὸ ἐθνικὸν ἐπιβάλλει πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων.

Ροδόπουλος. Τί ἐζήτηι τὸ συλλαλητήριον ἐκεῖνο ;

Στεφάνου. Δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὸ συλλαλητήριον ἐκεῖνο, δὲν λαμβάνω ποτὲ μέρος εἰς τὰ συλλαλητήρια, τὰ ἀπεχθάνομαι.

Ν. Γουναράκης. Τὰ προεκάλεσάτε ὑμεῖς.

Στεφάνου. Αὐτὰ τὰ ὁποῖα λέγετε νὰ τὰ ἀποδείξητε.

Ν. Γουναράκης. Τὰ προεκάλεσεν ὁ κ. Στεφάνου ἔλθων εἰς τὸν δικηγορικὸν σύλλογον μετὰ τοῦ κ. Ἐσλιν καὶ εἶπεν, ὅτι ὁ Βασιλεὺς θέλει τὸ συλλαλητήριον.

Στεφάνου. Μὲ συγχωρεῖτε. Ὅ,τι λέγετε σχετίζεται μὲ

τὸ ἄγγελμα ἐκεῖνο περὶ τοῦ ὁποίου ἔκαμε λόγον ὁ κ. Παπαμιχαλόπουλος. Τότε ἤλθον εἰς τὸν δικηγορικὸν σύλλογον.

Δούνης. Μάλιστα, μάλιστα.

Στεφάνου. Τότε ἤλθον εἰς τὸν δικηγορικὸν σύλλογον καὶ διατί; Διὰ νὰ ἐμποδίσω τὸ συλλαλητήριον.

Δούνης. Ὅχι διὰ νὰ ἐμποδίσητε. Τὸν λόγον, Κύριε Πρόεδρε.

Στεφάνου. Νὰ ἔλθητε ἐνταῦθα νὰ μὲ ἀντικρούσητε. Καθαρὸς οὐρανὸς ἀστραπὴ δὲν φοβᾶται, καὶ δι' αὐτὸ ὁμιλῶ μετὰ τοσούτου θάρρους· ἐὰν εἶχον τὴν οὐρὰν κομμένην δὲν θὰ ἤρχόμην νὰ ὁμιλήσω.

Εἰς βουλευτὴς

Δ. Στεφάνου. Δὲν εἶμαι θρασύς κ. συνάδελφε, ἀλλ' ὁμιλῶ τὴν γλῶσσαν τῆς εἰλικρινείας καὶ τῆς ἀληθείας.

Εἰς τοιοῦτον σημεῖον, κύριοι, εἶχον περιέλθῃ τὰ πράγματα, ὅτε ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία ἐθεώρησε καθήκον αὐτῆς νὰ δηλώσῃ, ὅτι τίθεται ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως καὶ παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτῆς, ὑποταχσομένη εἰς τὰ κελεύσματά της. Τότε ἀκριβῶς, κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, ἐγένετο καὶ τὸ ἄγγελμα ἐκεῖνο περὶ τοῦ ὁποίου ὁμίλησεν ὁ συνάδελφος κ. Παπαμιχαλόπουλος, τὸ ἄγγελμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐκλήθη ἵνα διαδώσῃ καὶ διὰ τοῦ τύπου εἰς τὸ κοινὸν ὁ μακρὴν Μιχαὴλ Μελάς, καὶ τότε κατ' ἐντολὴν τοῦ μακαρίτου Μελάς ἤλθον εἰς τὸν δικηγορικὸν σύλλογον, ὅπου συνεζήτειτο περὶ τοῦ τῆς ἐπομένῃς συλλαλητηρίου καὶ εἶπον πρὸς ὑμᾶς, περιττὸν νὰ γίνῃ τὸ συλλαλητήριον, διότι ἰδοὺ τί Ἀνώτατον πρόσωπον εἶπεν εἰς τὸν Μιχαὴλ Μελά. Δὲν ἤλθον διὰ νὰ διοργανώσω τὸ συλλαλητήριον, ἤλθον διὰ νὰ ἐμποδίσω τὸ συλλαλητήριον.

Δ. Τσάτσος. Εἶνε ἀκριβέστατον αὐτὸ, ἤμην καὶ ἐγὼ μέλος τοῦ δικηγορικοῦ συλλόγου καὶ πρέστην.

Ν. Γουναράκης. Κύριε συνάδελφε ἐπιτρέπετε διακοπὰς;

Πρόεδρος. Δὲν ἐπιτρέπονται διακοπὰι.

Ν. Γουναράκης. Πρέπει ὅμως νὰ παρατηρήσω ὅτι αὐτὸ δὲν εἶνε ἀληθές.

Δ. Τσάτσος. Ὅχι, εἶνε ἀληθέστατον, ἐγὼ ἤμην μέλος τοῦ δικηγορικοῦ συλλόγου καὶ μετέβαινον ταχτικῶς, σεῖς ἤρχεσθε μίαν φορὰν τὸν χρόνον.

Δ. Στεφάνου. Αὐταὶ εἶνε λεπτομέρειαι, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουσι σημασίαν καὶ ἐπιρροὴν εἰς τὸ συζητούμενον θέμα. Τὸ ἀληθές εἶνε, ὅτι τὸ πολεμικὸν μένος ἐνεπνεύσθη εἰς τὸν λαόν ἐκ τῶν δηλώσεων

καὶ τῶν πράξεων τῆς Κυβερνήσεως, ἐξ ἐκδηλώσεων καὶ ἀγγελμάτων ὑψηλοτέρων.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκεῖ ἡν ἀρχηγὸς τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ στρατοῦ διετέλει ὁ στρατηγὸς Μακρῆς, ὁ δὲ ἀρχηγὸς οὗτος παρασκευάζων κίνημα, ἀγνοῶ ἐκ τίνος διαταγῆς, ἦλθεν εἰς συνάφειαν πρὸς μέλη τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας καὶ ἐπρότεινε τὸν ἐξοπλισμὸν ἀνταρτικῶν σωμάτων.

● Π. Δηλεγεάννης. Κύριε Πρόεδρε, τὸν λόγον.

Δ. Στεφάνου. Τὸ γεγονός τοῦτο βεβαιοῦται καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου Μακρῆ, καθ' ὅσα ἀνέγνωσα τὸ ὑλάχιτον διαμένων ἐν Κων)πόλει εἰς τὴν ἐκθεσιν αὐτοῦ. Καὶ δὲν ἐγένετο ἡ ἡμιλία αὕτη πρὸς τὰ ἐν Λαρίσση μέλη τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας ἀπλῶς καὶ παρεμπιπτόντως, ἐγένετο σπουδαίως καὶ σοβαρῶς, ἐδόθη μάλιστα ἡ ἐντολὴ εἰς τὰ μέλη ἐκεῖνα νὰ συνεν οηθῶσι μετὰ τοῦ κέντρου περὶ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ σχεδίου τούτου. Τότε δ' ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία ἀπεφάσισε, πρὸς καλλιτέραν καὶ εὐχερεστεράν συνεννόησιν πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ στρατοῦ νὰ ἀποστείλῃ ἴδιον ἀπεσταλμένον καὶ ταύτην τὴν ἐντολὴν εἶχε μεταβὰς εἰς Λάρισσαν ὁ κ. Ροῦλὸς κατὰ τοῦ ὁποίου τοσαῦτα ἠκούσαμεν καταγγελλέντα.

Ἄλεξάνης. Ἦτο δικαστικὸς ὑπάλληλος.

Δ. Στεφάνου. Δι' ἐμέ εἶνε ἀδιάφορον τί ἦτο. Ὁ κ. Ροῦλὸς ἀνέλαθεν, ἐπὶ ἰδίᾳ εὐθύνῃ, ἐγὼ δὲν ἤμην γενικὸς ἐπιτηρητὴς τοῦ Κράτους διὰ νὰ ἐπιτηρῶ τοὺς ὑπαλλήλους οὐδὲ τῷ ἔδωκα μόνος καὶ ὡς ἄτομον τὴν ἐντολὴν αὐτήν, ἐνέκρινα ὅμως τὴν ἐκλογὴν του, διότι θεωρῶ αὐτὸν, ἐντιμὸν εὐθὺν καὶ ἱκνόν, πρὸ παντὸς δὲ ἀγνὸν πατριώτην. Ὀνομάζω τὸν κ. Ροῦλὸν καὶ διότι τὸ ὄνομά του πολλὰκις ἀνεφέρθη ἐνταῦθα ὄχι εἰκότως βεβαίως, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ὑπογραφή του εἶνε τυπωμένη καὶ δημοσιευμένη ἐν ἐκθέσει μακροσκελεστάτῃ περιλαμβανούσῃ ἐμπεριστατωμένως λεπτομερείας. Ὁ κ. Ροῦλὸς μεταβὰς εἰς Λάρισσαν, ἦλθεν εἰς συνάφειαν πρὸς τὸν κ. Μακρῆ, καὶ διεπραγματεύθησαν τὰ τοῦ καταρτισμοῦ, ἐξοπλισμοῦ καὶ ἐξοδοῦ τῶν σωμάτων. Ὁ κ. Μακρῆς ἐζήτησεν ἵνα παρασχεθῶσιν οὐχὶ εἰς αὐτόν, ἀλλὰ νὰ συνεισφέρῃ ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία 100,000 δρ. διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν σωμάτων τούτων καὶ διὰ τὴν συντήρησιν αὐτῶν, ὅπερ καὶ ἡ Ἑταιρία ἀπεδέχθη, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὸν κ. Ροῦλὸν ἀπεστάλησαν 100 χιλιάδες δραχμῶν, ἵνα διατεθῶσι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, καὶ εἶνε αὐταὶ αἱ 100 χιλιάδες, περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο τοσοῦτος λόγος καὶ ἀπεδόθησαν πρὸς τὸν κ. Ροῦλὸν πράξεις, τὰς ὁποίας δὲν δύναται οὐδεὶς ἐξ ἐκείνων, οὔτινες γνωρίζουσι τὸν κ. Ροῦλὸν, νὰ

παράδεχθῃ. Ἄλλως τε ἡ διάθεσις αὐτῆς τῆς δαπάνης τῶν δραχμῶν τούτων εἶνε ἐντελῶς δεδικοιολογημένη καὶ πλήρης.

Ἄλλ' ἕνεκα τῶν ἐπελθουσῶν ἀμφιρρεπειῶν, ἕνεκα τῶν φάσεων τὰς ὁποίας διέτρεξεν ἡ ἀπόφασις τῇ Κυβερνήσεως τοῦ νὰ δράσῃ ἢ νὰ μὴ δράσῃ καὶ πότε νὰ δράσῃ, ἡ διαμονὴ τοῦ κ. Ροῦλου ἐν Λαρίσσει παρετάθη μέχρις οὗ ἐφάσεν εἰς Λαρίσσαν ἡ Α. Υ. ὁ Διάδοχος ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐν Θ. σαλίας στρατοῦ. Καὶ ἐνταῦθα παρεμπιπτόντως, ἐξ ἀφορμῆς τῆς μεταβάσεως τῆς Α. Υ. εἰς Λάρισσαν, ὀφείλω νὰ προκαλέσω τὴν προσοχὴν ὑμῶν καὶ ἐπὶ τοῦ γεγονότος τούτου. Ἐὰν δὲν εἶχε σκοπὸν ἡ Κυβερνήσις νὰ πολεμήσῃ, πρὸς τί ἀπέστειλεν εἰς Λάρισσαν τὴν Α. Β. Ὑψηλότητα τὸν Διάδοχον; Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἀνεχώρησε νύκτωρ καὶ ἐν παραβύστῳ, ἀλλὰ πάντες ἐσκέφθημεν, ὅτι τοῦτο ἐγένετο πρὸς ἀποφυγὴν διαδηλώσεων, ἀλλὰ συγχρόνως ἐσκέφθημεν, ὅτι ἡ ἐν Λαρίσσει παρουσία τοῦ Διαδόχου, τοῦ Διαδόχου τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου, τοῦ φέροντος τὸ ἐνδοξον τοῦ Κωνσταντίνου ὄνομα δὲν ἡδύνατο ἢ νὰ ἡλεκτρίσῃ τὸν στρατὸν, νὰ ἐμπνεύσῃ ἐτι μᾶλλον πολεμικὸν μένος εἰς τὸν στρατὸν καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ἀχαλίνωτον. Ἐλέχθη, πραγματι καὶ ὁ κ. ἐκ Μαντινείας βουλευτῆς ἐπαναλαμβάνει, ὅτι ἐστάλῃ ὁ Διάδοχος ἵνα συγκρατήσῃ τὸν στρατὸν.

Μπακόπουλος. Θὰ ἴδῃτε τὰς διαταγὰς.

Στεφάνου. Δὲν ἔχω ἀμφιβολίαν, ὅτι ὑπάρχουσιν, ἀλλ' ἀμφισβητῶ τὴν ἀξίαν τῆς διαταγῆς, καὶ λέγω, καὶ πᾶς θὰ συμφωνήσῃ μετ' ἐμοῦ, ὅστις θελήσῃ νὰ εἶνε ἀμερόληπτος, ὅτι ἡ παρουσία τοῦ Διαδόχου τοῦ Θρόνου ἐν μέσῳ 50,000 στρατοῦ ἐτοιμοπολέμου δὲν ἡδύνατο ἢ νὰ ἐξάψῃ τὸ πολεμικὸν μένος αὐτοῦ, εἰς περιστάσεις, καθ' ἃς ἀφ' ἐνὸς εἶχμεν τὴν Κρήτην στεναζούσαν καὶ ἀποκεκλεισμένην ὑπὸ τοῦ στόλου τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, τὰς ἀξιώσεις δὲ τὰς ἑλληνικὰς ἀποκρουσμένας, εὐρισκόμεθα δὲ ἀντιμέτωποι πρὸς τὸν τουρκικὸν στρατὸν, ὅστις ἐν τούτοις παρετάσσετο εἰς τὰ σύνορα.

Ἄν καὶ μακρὰ ἡ ἐκθεσις τοῦ κ. Ροῦλου, θὰ μοι ἐπιτρέψῃτε νὰ σᾶς ἀναγνώσω αὐτήν, διότι παρέχει, ὡς ἐν φωτυτυπία, πάσας τὰς φάσεις τοῦ ζητήματος ἐν Θεσσαλίᾳ, ὡς διεχειρίσθη αὐτὸ ἡ Κυβέρνησις. Ὁ κ. Ροῦλος ἀπευθύνεται πρὸς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἑθνικῆς Ἐταιρίας.

Ἀλεξάκης. Πρὸς τὴν ἄλλην ἀρχήν !

Δούνης. Ὑπὸ ποίων ἀπηρτίζετο αὐτό ;

Στεφάνου. Πηγαίνετε νὰ τὸ μάθητε. Δὲν εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ ἱκανοποιῶ τὴν περιέργειάν σας.

Εἰς βουλευτῆς. Ὁλόκληρος θὰ ἀναγνωσθῇ ;

Στεφάνου. Ἡδυνάμην νὰ τὴν ἀποστηθίσω καὶ νὰ τὴν ἀπαγγείλω, καὶ θὰ εἰσθῇ ὑποχρεωμένοι νὰ τὴν ἀκούσετε, ἐλεύθεροι νὰ τὴν πιστεῦσητε ἢ μὴ. Τὸ βῆμα εἶνε ἐλεύθερον καὶ ὁ λόγος ἐλεύθερος, σὲν δὲ ἀδιακόπως κόπτεσθε ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου. Ἀφήσατέ με

λοιπόν νά τά εἴπω, ὡς τά γνωρίζω, καί ὅπως ἐγὼ θέλω, ἀφοῦ μάλιστα ἄλλοτε δέν ἔλαβον τόν λόγον.

«Ἐλαβον τήν ἐντολήν διὰ τοῦ ἀπό 15 Φεβρουαρίου 1897 ἐγγράφου σας νά συνεννοηθῶ, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας μετὰ τοῦ στρατηγοῦ κ. Μακρῆ Ἀρχηγοῦ, τοῦ ἐν Λαρίσση στρατοῦ περὶ τῆς πρὸς τήν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν προτάσεώς του διαβιβασθείσης ὑμῖν κατὰ τὸ ἀνωτέρω ἐγγράφον διὰ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ κ.*** ὅπως χορηγήσῃ αὕτη δραχμὰς 100,000 πρὸς καταρτισμὸν ἀνταρτικῶν σωμάτων, εἰς ἃ ὁ στρατηγὸς ἤθελε παρέξει καί τὸν ὀπλισμόν.»

Καί διὰ νά ληφθῇ ὁ ὀπλισμὸς δέν ἠδύνατο ἢ νά ληφθῇ ἐκ τῶν δημοσίων ἀποθηκῶν καί τῇ συναινέσει τῆς Κυβερνήσεως.

«Συνωδᾷ τῇ ἐντολῇ ταύτῃ ἔφθασα εἰς Λάρισσαν τὴν 17 Φεβρουαρίου 1897 καί ἔσπευσα ἀμέσως ἅμα τῇ ἀφίξει μου νά ἴδω τὸν Στρατηγόν, ὅστις ἐπὶ τῇ δηλώσει μου, ὅτι ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία ἀναμένει δι' ἐμοῦ τὰς διαταγὰς του, μοι εἶπε τὰ ἐξῆς σχετικὰ πρὸς τὴν ἐντολήν μου.

«1) Ἐν πρώτοις μοι εἶπεν ὁ Στρατηγὸς ὅ,τι ἐνεργηθῇ ἐννοῶ νά τὸ ἐνεργήσω κατὰ τὰς ὁδηγίας τῆς Κυβερνήσεως. Τὸν διέκοψα ἀμέσως καί τὸν διεβεβαίωσα, ὅτι οὐδ' ἡ Ἑταιρία σκοπεῖ νά πράξῃ τι ἄνευ διαταγῆς τῆς Κυβερνήσεως, τῷ ὑπέμνησα μάλιστα τὴν γνωστὴν δῆλωσιν τῆς Ἑταιρίας, ὅτι ἐτάχθη παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Βασιλέως καί τῆς Κυβερνήσεως, τῷ ἐτόνισα δὲ πρὸ πάντων, ὅτι καί ἡ Ἑταιρία, ἂν δέν εἶχε τὴν πεποίθησιν ὅτι κατὰ παραγγελίαν καί ἐν γνώσει τῆς Κυβερνήσεως προσέβη ὁ Στρατηγὸς εἰς τὴν ὑποβολὴν προτάσεως περὶ καταρτισμοῦ ἀνταρτικῶν σωμάτων, δέν ἤθελεν ἐπιχειρήσει νά συνεννοηθῇ μετ' αὐτοῦ περὶ τοιοῦτου ἀντικειμένου, ἀφ' οὗ ἡ ἰδιότης του ὡς Ἀρχηγοῦ τοῦ κατὰ τὴν Θεσσαλίαν στρατοῦ εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἰδιότης ἀντιπροσώπου τῆς Κυβερνήσεως. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὑπ' αὐτοῦ χορηγίαν ὀπλων, πρὸς ἣν κατὰ τὸ ὑμέτερον ἐγγράφον τῆς πρὸς με ἐντολῆς εἶχε προσενεχθῇ ὁ Στρατηγὸς, ἠρνήθη νά μοι χορηγήσῃ τοιαῦτα, εἰπὼν μοι ὅτι ἡ Ἑταιρία ἔχει ὅπλα, τί θὰ τὰ κάμῃ, ἂν δέν τὰ μεταχειρισθῇ τώρα; Ἀπήντησα δὲ ὅτι ἀληθῶς, ὡς καί ἐγὼ γνωρίζω, ἡ Ἑταιρία ἔχει ὅπλα, ἀλλὰ φαίνεται, προσέθηκα, ὅτι εἶχεν ὑπ' ὅψιν τῆς τὴν πληροφορίαν, ὅτι ὁ Στρατηγὸς προσφέρεται νά χορηγήσῃ τὰ διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν ἀνταρτικῶν ὁμάδων, σκοπεῖ δὲ ἴσως ἐνεκα τοῦτου νά χρησιμοποίησῃ τὰ ἰδικὰ της ἀλλαχοῦ, εἰς Κρήτην εἴτε ἄλλως πως.»

Καί ἐπειδὴ πρόκειται περὶ ἀποστολῆς ὀπλων εἰς Κρήτην, ζητῶ τὴν ἀδειαν, ἐν παρενθέσει, νά δώσω πληροφορίας τινάς. Εἶπον ἐν τῇ σειρά τῆς ὁμιλίας μου, ὅτι ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία οὔτε προεκάλεσεν, οὔτε ἐξήγειρεν, οὔτε ἐνεψύχωσε τὴν ἐπανάστασιν ἐν Κρήτῃ, διότι δέν ὑπῆρχε καί ἀνάγκη πρὸς τοῦτο, ἀλλ' ὡς ἂν ἐζητήθη ἡ ἀρωγὴ αὐτῆς, ἀπεστάλησαν καί ὅπλα, ἐν ὧν 100, καί 15,000 φράγκα χρυσᾶ, τὰ ὅποια ἐμετρήθησαν εἰς τὴν Κρητικὴν ἐπιτροπὴν διὰ τοῦ προέδρου αὐτῆς κ.

Δεληγεώργη. Αὐταὶ εἶνε αἱ μόναι εἰσφοραὶ τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας εἰς τὴν Κρήτην, καὶ ἐπειδὴ περὶ Κρήτης ὁ λόγος....

Δηλιγιάννης. Ἀπὸ τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν ἢ τὸν Βασιλέα ἀπεστάλησαν ;

Στεφάνου. Ἀπὸ τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν τὰ τυφέκια ἐζήτησαν ὁ κ. Χατζηδάκης.

Ρικιάκης. Ἐδόθησαν 15,000 ἀπὸ τὴν Ἑταιρίαν ἢ ἐπεστράφησαν εἰς αὐτὴν ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴν τὴν Κρητικὴν ;

Στεφάνου. Ἐγὼ γνωρίζω, ὅτι ἐδόθησαν 15,000 φρ. χρυσῶν.

Ρώμας. Επεστράφησαν, νομίζω.

Ρωμᾶνος. Ποσὸν 40,000 φράγκων μοὶ ἀπεστάλη δι' Ἑθνικοῦς σκοποῦς, ἐκ τούτων 20,000 ἔδει νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τῆς Κρήτης καὶ αἱ ἄλλαι 20,000 ὑπὲρ τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας. Τὰς 20,000 εἰσέγαγον εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Κρητικῆς Ἐπιτροπῆς, τὰς ἄλλας δὲ, ἐπειδὴ τοιαύτην εἶχον ἐντολὴν παρὰ τοῦ κ. Τοπάλη, γαμβροῦ τοῦ κ. Καλλιφρονᾶ ἐκ Ρουμανίας, τὰς ἀπέστειλα εἰς τὸ Ταμεῖον τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας. Βραδύτερον δὲ ὅτε καὶ πρὸς τὴν Πριγκίπισσαν Σοφίαν ἀπέσταλη ποσὸν ἐκ μέρους τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας διὰ τὸ Ταμεῖον τῶν Ἀπομάχων, παρεκάλεσα, καθόσον εἶχομεν ἀνάγκην χρημάτων ὑπὲρ τῶν προσφύγων Κρητῶν, ὅπως μᾶς δώσωσιν, ἐκ τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας 15,000 φράγκων. Ἡ ἀπόδειξις τῆς παραλαβῆς περιέχεται εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας καὶ εἶνε ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ βουλευτοῦ κ. Δεληγεώργη.

Στεφάνου. Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ Κρήτης, ὁρεῖλω νὰ ἀποκρούσω καὶ ἄλλην μομφὴν ἀποδοθεῖσαν εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν διὰ τὴν κάθοδον τῶν ἀξιωματικῶν. Ἡ κάθοδος αὕτη ἐγένετο ἐντελῶς αὐτοβούλως ἐκ μέρους τῶν ἀξιωματικῶν ἐκείνων, οὐδεμίαν δὲ ἐντολὴν ἔλαβον εἰ καταβάντες εἰς Κρήτην ἀξιωματικοὶ παρὰ τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας, τοσοῦτο μᾶλλον, ὅσον πολλοὶ ἐξ αὐτῶν δὲν ἀνῆκον καὶ εἰς τὰς τάξεις Ἑταιρίας.

Ἐξακολουθεῖ τὴν ἀνάγνωσιν

«Μὲ ἡρώτησε τότε πόσα ὅπλα ἔχει ἡ Ἑταιρία. Ἐγὼ δὲ μὴ δυνάμενος ἀκριβῶς νὰ γνωρίζω τοῦτο, ἀπήντησα αὐτῷ ὅτι ἔχει ἤδη ἴσως διαθέσιμα περὶ τὰς 10,000, διότι ἐσχάτως εἶχον μάθει ὅτι κατὰ παραγγελίαν τῆς Ἑταιρίας εἶχε σταλῆ εἰς Πειραιᾶ τὸ ποσὸν τοῦτο τῶν ὅπλων. Ὁ Στρατηγὸς μοὶ εἶπεν, ὅτι ἀρκοῦν μόνον 2,000 ὅπλα. Ἐτηλεγράφησα ἀμέσως ὅπως ἀποστείλῃτε τὸ ποσὸν τοῦτο εἰς Βῆλον.

«Ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνδρῶν ὁ Στρατηγὸς φρονεῖ, ὅτι εἶνε ἀρκετοὶ 2,000 ἀντάρται. Καὶ μὲ 1500 μοὶ εἶπε, θὰ εἶνε πολὺ εὐχαριστημένος. Ἐπὶ δὲ τῆς προτάσεώς μου, ὅπως τεθῶσιν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν σωμάτων ἀξιωματικοί, ἀπέκρουσεν ἀπολύτως καὶ κατηγορηματικῶς τὴν σύμπραξιν ἀξιωματικῶν μετὰ τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων. Καὶ τέλος ἐρωτηθεὶς ὑπ' ἐμοῦ περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐνεργείας, μοὶ εἶπεν, ὅτι πρέπει ἀμέσως ἀπὸ τοῦδε ν' ἀρχίσωμεν τὴν ἐτοιμασίαν.

«Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ μετὰ τοῦ Στρατηγοῦ πρώτη μου συνδιάλεξις, τὴν ὁποίαν φαίνεται ἀνεκοίνωσεν οὗτος εἰς τὴν Α. Υ. τὸν Πρίγκηπα Νικόλαον, διότι ἀμέσως τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἔλθων ὁ κ. *** μοι εἶπεν, ἐκτὸς ἄλλων, ὅτι ἡ Α. Υ. ὁ Πρίγκηψ ἐπιθυμεῖ νὰ συντρέξῃ τὴν Ἑταιρίαν καὶ νὰ φανῇ χρήσιμος εἰς τὸ ἐθνικὸν αὐτῆς ἔργον καὶ ὅτι εἰς τὰς 6 τὸ ἑσπέρας μὲ περιμένει νὰ μεταβῶ παρ' Αὐτῷ, πράγματι δὲ μετέβην τὸ ἑσπέρας, παρόντος δὲ καὶ τοῦ κ. *** ἡ Α. Υ. μοι εἶπε περίπου τὰ ἑξῆς.

«Μοι ἐξήγησε πρῶτον διὰ μακρῶν διατὶ παρ' Αὐτοῖς δὲν ἐπεκράτει ἐν ἀρχῇ σαφὴς ἰδέα περὶ τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας, προσθέσας μοι, ὅτι σήμερον ὅλοι θεωροῦν τὸ ἔργον τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας πατριωτικώτατον καὶ ἄξιον πάσης ὑποστηρίξεως, δὲν μοι ἀπέκρυψεν ὅτι ὁ Στρατηγὸς ἀνεκοίνωσεν Αὐτῷ τὴν ιδιότητά μου καὶ τὴν τῆς προτε-
ραίας μετ' αὐτοῦ ὀμιλίαν μου, οὐδὲ παρέλειψε νὰ μοι εἴπῃ, ὅτι εἶνε ἕτοιμος εἰς πᾶν ὅ,τι νομίσωμεν αὐτὸν χρήσιμον, πρὸς ἐπιτυχὴ διε-
ξαγωγὴν τῆς ἐντολῆς μου.

«Ἐσπευσα νὰ ἐρωτήσω αὐτὸν ἂν θεωρῇ πρόσφορον τὴν περίστα-
σιν δι' ἀνταρτικὰ κινήματα ἐν Μακεδονίᾳ, διὰ μακρῶν δὲ μοι ἀνέ-
πτυξε τοὺς λόγους ἕνεκα τῶν ὁποίων θεωρεῖ ἀπαραίτητον τὴν ἔξο-
δον τοιαύτων σωμάτων καὶ τὴν μεγίστην σημασίαν, ἣν πρέπει ν'
ἀποδίδωμεν εἰς τὴν ἐξ αὐτῶν ὑποστήριξιν. Τότε ὑπέδειξα, ὅτι πιθα-
νὸν νὰ ἐλαμβάνετο ἀνάγκη συμπράξεως καὶ τινων ἀξιωματικῶν ὡς
ἀρχηγῶν τῶν ἀνταρτικῶν ὁμάδων, ὅπερ, προσέθηκα, μοι ἡρνήθη δυσ-
τυχῶς ὁ Ἀρχηγός. Τότε ἀπήντησε μετὰ μικρὰν σκίψιν, ὅτι ἀφοῦ
εἶνε ἀνάγκη δύναται τὸ πρᾶγμα νὰ εὐκολυνθῇ ὡς ἑξῆς: Ἐπειδὴ ἡ
ἔξοδος τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων θὰ γείνη μίαν ἢ δύο ἡμέρας πρὸ
τῆς ἐξόδου τοῦ στρατοῦ, εὐκολον θὰ εἶνε τότε εἰς τὸν Στρατηγὸν νὰ
παραγγεῖλῃ εἰς τινας τῶν ἀξιωματικῶν νὰ τεθῶσιν ἐπὶ κεφαλῆς.»

Καὶ τοῦτο νομίζω ἀπαντᾷ εἰς τὴν διακοπὴν, τὴν ὁποίαν ὁ ἀξιό-
τιμος συνάδελφος μοι ἔκαμεν, ὅτι ἡ Α. Ὑψηλότης ἐστέλλετο εἰς
Θεσσαλίαν ἵνα συγκρατήσῃ τὸν στρατόν. Ἄλλ' ἐντεῦθεν προκύ-
πτει, ὅτι μέλος τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας εἶχε πεποίθησιν, ὅτι ὁ
στρατὶς ἐπρόκειτο νὰ ἐξελθῇ, ὅπως τοιαύτη ἦτο καὶ ἡ γενικὴ πε-
ποίθησις.

Δεληγεώργης. Ἀκόμη δὲν εἶχε μεταβῇ ὁ Διάδοχος εἰς τὴν
Λάρισσαν.

Στεφάνου. Ἐν τούτοις τὰ πράγματα καὶ πρὸ τῆς μεταβά-
σεως αὐτοῦ ἐδῆλουν τοῦτο (ἀναγινώσκει):

«Ἡθέλησα νὰ μάθω κατὰ ποίαν ἐποχὴν περίπου σκοπεῖται τοι-
αύτη ἔξοδος τοῦ στρατοῦ μας διὰ νὰ γνωρίζω πόσαι ἡμέραι ὑπολεί-
πονται πρὸς ἐτοιμασίαν, ἂν δὲ καλῶς ἐνόησα, τοῦτο, μοι παρέστη-
σεν, ὅτι θὰ γείνη ἅμα συμπληρωθῇ ἡ συγκέντρωσις τοῦ στρατοῦ ἐν
ταῦθα

«Τὴν ἐπομένην μεταβάς ὁ ὀπλάρχηγός ** παρὰ τῷ Ἀρχηγῷ ἀνε-
κοίνωσεν αὐτῷ, ὅτι ὑπάρχει ἄνθρωπος ἐνταῦθα, ὅστις δύναται νὰ με-

ταβῇ καὶ καταστρέψῃ τὴν γέφυραν τοῦ Ἀλιάκμονος, δι' ἧς οἱ τοῦρ-
κοι μεταφέρουσι στρατὸν καὶ πυροβόλα, ἐπὶ ἀμοιβῇ 50 λιρῶν. Ὁ
Ἀρχηγὸς τὸν ἔστειλε νὰ συνεννοηθῇ μαζί μου. Πράγματι δὲ ἦλθεν ὁ
* μετὰ τοῦ Ἀλαμάνου καὶ μοι εἶπον τ' ἀνωτέρω· ἀλλ' ἐγὼ ἀπήντη-
σα, ὅτι δὲν δύναμαι ν' ἀναλάβω τοιαύτην πρωτοβουλίαν, ἀναλογιζόμε-
νος τὰς συνεπειὰς τῆς τοιαύτης πράξεως, μεταξὺ τῶν ὁποίων πιθα-
νὸν νὰ εἶνε καὶ ἡ ἐν οὐ δέοντι χρόνῳ ἑναρξίς τῶν ἐχθροπραξιῶν, ὅτι
πρέπει νὰ συνεννοηθῶ πρῶτον μὲ τὸν Ἀρχηγόν, ὅστις εἶνε ὁ ἀρμό-
διος νὰ ἐγκρίνῃ τὴν ἐπιχείρησιν τοιαύτης πράξεως, ὅσον δ' ἀφορᾷ
τὴν ἀμοιβὴν εἶπον ὅτι ἡ Ἑταιρία θὰ εἶνε πρόθυμος νὰ δώσῃ καὶ δι-
πλάσιον ποσόν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν.»

Ὡστε βλέπετε, οἱ ὁ κ. Ροῦλδς ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑταιρίας
ὑπέτασσε ἐντελῶς τὴν ἐνέργειαν καὶ ἀπόφασιν αὐτοῦ εἰς τὰ νεύ-
ματα τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ στρατοῦ, καὶ οὐδὲν ἤθελε νὰ πράξῃ ἄνευ τῆς
συναιδέσεως καὶ τῆς ὁδηγίας αὐτοῦ. Ἡ τοιαύτη δὲ πορεία τῆς Ἑθνικῆς
Ἑταιρίας ἐξῆ ολοούθησε καὶ ἐν ἰσῷ μέλλοντι (ἀναγιν.) «Πρότερον δέ,
μόνον τὰ ἐξοδα τῆς μεταβάσεως θα χορηγήσῃ. Τὴν ἀπάντησιν ταύτην μοι
εἶπεν ὁ Ἀρχηγὸς κατόπιν ὅτι εὕρισκε ὁρθὴν καὶ ὅτι ἀκόμη θὰ
συνεννοηθῇ πρῶτον μὲ τὴν Κυβέρνησιν, ἂν ἐγκρίνῃ τὸ πρᾶγμα, νὰ
κρατήσωμεν ὁμῶς, μοι εἶπε, μέχρι τῆς ἀπαντήσεως τὸν ἄνθρωπον ἐν-
ταῦθα. Τὴν ἐπομένῃν ὁ Ἀρχηγὸς μοι εἶπεν ὅτι πρέπει νὰ ἐπισπεύ-
σωμεν τὴν ἐξοδὸν τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων. Πρέπει καὶ σήμερον εἰ
δυνατὸν νὰ ἐξεέλθουν, αὐριοι ἴσως θὰ εἶνε ἄργά. Ἐτηλεεγράφησα δὲ
περὶ τούτου ὑμῖν ἀμέσως. «Ποῦ εἶνε τὰ ὅπλα σας; μοι εἶπε δυνα-
νασχετῶν, ποῦ τὰ χρήματά σας; πρέπει νὰ φωνάξῃς ἀμέσως τοὺς
καταλλήλους ὀπλαρχηγούς διὰ νὰ τοὺς εἰπῇς νὰ ἐτοιμασθῶσι καὶ
νὰ χορηγήσῃς ἀμέσως ἀπὸ τοῦδε τὰ ἀναγκαῖα, διότι ἄλλως δὲν θὰ
ἐτοιμασθοῦν. Πρέπει δὲ νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι αὐτὸ χρειάζεται καὶ
μερικὸς ἡμέρας διὰ τὴν προετοιμασίαν των, τὰ δὲ πράγματα δὲν πε-
ριμένουν». Ἡρώτησα τὸν Ἀρχηγὸν τίνας ὀπλαρχηγούς θεωρεῖ κα-
ταλλήλους, μοι παρουσίασε δὲ κατάλογον, ἐν ᾧ ἐσημειοῦντο τὰ ἐξῆς
ὀνόματα· Ζέρμας, Ἀλαμάνος, Νταβέλης, Λάζος, Νίκος.»

Ταῦτα εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἀξιοτίμου συναδέλφου ἐκ Παξῶν, ὁ
ὁποῖος προχθὲς ἐπαίξει μὲ τὰ ὀνόματα τῶν ὀπλαρχηγῶν. Ὁ Ἀρχηγὸς
καὶ στρατηγὸς Μακρῆς ὑπέδειξε τοὺς ὀπλαρχηγούς καὶ οὐχὶ ὁ Ροῦ-
λός, ὡς ἐλέγχετο (ἐν γινώσκῃ):

«Σὺς ἐτηλεεγράφησα δὲ ἀμέσως ὡς ἐξῆς, ὅτι «πρέπει νὰ ἀποστεί-
λῃτε ὅσον τὸ δυνατόν ὅπλα περισσότερα καὶ τὰ χρήματα μὲ ἄνθρω-
πον, ὅστις νὰ τὰ διαχειρισθῇ, διότι ἐγὼ ἀπολύτως ἀρνοῦμαι τοῦτο,
οὐδ' ἐπαρκῶ ἄλλως τε καὶ διὰ τὴν διαχείρισιν».

Καὶ οὗτο εἰς ἀπάντησιν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι διεβάλον τὸν ἀξιο-
τιμον κ. Ροῦλδν ὡς καταχρασθέντα τὰ χρήματα τῆς ἐθνικῆς ἑταιρίας
(ἀναγιγνώσκῃ):

«Ἐκτὸς ὁμῶς τοῦ Ἀρχηγοῦ εἶδον καὶ τὸν Νομάρχην, ὅστις
ἀπεριφράστως ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν μου ὡς ἀντιπροσώπου τῆς

Ἑθνικῆς Ἑταιρίας, πρὸς ἔξοδον ἀνταρτῶν εἰς Μακεδονίαν ἀμέσως, προσθέσας, ὅτι ἀπὸ τῆν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν περιμένομεν ὅλοι, ἐζήτησα δὲ τότε τηλεγραφικῶς τὴν γνώμην σας, διότι διὰ τοῦ τῆς 21 Φεβρουαρίου ἐ. ἔ. ἐγγράφου σας μοι ἐγνωστοποιεῖτε ὅτι «ἐὰν ὁ στρατὸς ἡμῶν δὲν ἐνεργήσῃ εἰς Μακεδονίαν, ἐνέργεια ἡμῶν μόνον εἰς Μακεδονίαν ἔσεται ὀλεθρία, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ εἰς Μακεδονίαν συγκεντρωθέντος τουρκικοῦ στρατοῦ». Πρὸ τοῦ δὲ λάβω τὸ ἀπὸ 7 Μαρτίου ἐγγράφον σας ἐν τῷ ὁποίῳ μοι ἐγνωστοποιεῖτε ὅτι ἡ «ἡ Κυβέρνησις ἀπεθάρσισε τὴν ἔξοδον ἐπαναστατικῶν ὁμάδων εἰς Μακεδονίαν. ὅτι εἰς τὸν μετὰ προηγουμένην πρόσκλησιν τῆς ἀποσταλέντα πρὸς τὸν κ. Δηλιγιάννην ἀντιπρόσωπόν μας ἔδωκεν αὕτη τὴν ρητὴν διαβεβαίωσιν ὅτι σήμερον ἐν τῷ αὐτῷ ἀτμοπλοίῳ τῷ φέροντι αὐτόσε λόχον τοῦ Α' συντάγματος διέταξε νὰ φορτωθῶσι 500.000 φυσειγγίων προωρισμένων ad hoc (ἐκφρασίς του) διὰ τὰ ὑφ' ὑμῶν μέλλοντα νὰ παρασκευασθῶσι πρὸς ἔξοδον εἰς Μακεδονίαν σώματα. Προσέτι δὲ ὁ κ. Δηλιγιάννης ἐπέτρεψεν ὅπως ὁ Γ. Καψαλόπουλος ὑπολοχαγὸς, ἐξέλθῃ τῶν συνόρων ἐπὶ κεφαλῆς τοιούτων σωμάτων», καλέσας με ὁ κ. Νομάρχης, παρόντος καὶ τοῦ Εἰσαγγελέως τῶν Πρωτοδικῶν κ. Μανοπούλου, μοι ἐσύστησε νὰ προετοιμάσω τὴν ταχείαν ἔξοδον τῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων εἰς Μακεδονίαν. Εἰς ἀπόδειξιν δὲ τοῦ ὅτι ἔπρεπε νὰ σπεύσωμεν, μοι ἀνέγνωσε τηλεγράφημα τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, ὅπερ ἐν τούτοις ὁμολογῶ, ὅτι δὲν μὲ ἐπείσει, διότι ἐν αὐτῷ ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ὁμίλει περὶ ἐπιθυμιῶν, ἔλεγε δηλαδὴ ἐπὶ λέξει, ὡς μοι τὸ ἀνέγνωσεν ὁ κ. Νομάρχης «Μὴ παρεμποδίσῃτε τὴν ἔξοδον τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων εἰς Μακεδονίαν, ἂν ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρεία ἐπιθυμῇ τοῦτο». Ἐνῶ δὲ ἐγὼ ἀντέτεινον καὶ ὑπεστήριζον, ὅτι μὲ τοιοῦτο τηλεγράφημα ὅπερ ὁμίλει περὶ ἐπιθυμιῶν, δὲν πρέπει ν' ἀναλάβωμεν τοιαύτην εὐθύνην, προσεπάθουν δὲ ὁ τε κ. Νομάρχης καὶ ὁ Εἰσαγγελεὺς νὰ μὲ πείσωσι περὶ τοῦ ἐναντίου, προτείνοντες ὡς ἐπιχειρημα μεταξὺ ἄλλων, ὅτι τοιαύτη εἶναι ἡ φρασεολογία τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, ἔφθασε κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν δευτέρον τηλεγράφημα τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, ὅπερ μὲ ἀπῆλλαξε παντὸς δισταγμοῦ περὶ τῶν διαθέσεων καὶ ἐπιθυμιῶν του, διότι αὗται διὰ τοῦ δευτέρου τηλεγραφήματος εἶχον μεταβληθῇ εἰς ρητὰς παραγγελίας καὶ διαταγὰς περὶ ἐξόδου τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων.»

Τώρα ἀφίνω εἰς ὑμᾶς νὰ κρίνητε, ἂν ὁ ἄνθρωπος, ὁ γράφων

ταῦτα, ὁ ἐπικαλούμενος τὴν μαρτυρίαν τοῦ Εἰσαγγελέως καὶ τοῦ Νομάρχου, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τηλεγραφήματα τοῦ Πρωθυπουργοῦ, ἂν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ψεύδεται, ὡς ἴσως θελήσῃσι νὰ τὸν παραστήσωσι, καὶ ἂν ὅλα αὐτὰ εἶνε κατακευάσματα τῆς φαντασίας του ἢ εἶνε ὄνειροπολήματα ! (ἀναγινώσκει).

« Ἐσπενυσα καὶ πάλιν νὰ ἶδω τὸν Ἀρχηγόν, ὅστις μοι εἶπεν, ὅτι ἔχει τηλεγραφικὴν διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως νὰ παραδώσῃ εἰς ἐμὲ ἐπείγοντως 500,000 φυσίγγια ἐκ τῶν ἀποθηκῶν τοῦ Δημοσίου, πράγματι δὲ ἐξέδωκε διαταγὴν πρὸς τὰς ἐφορείας ὑλικοῦ πολέμου Λαρίσσης καὶ Τρικκάλων, ὅπως παραδώσωσιν εἰς ἐμὲ τὸ αὐτὸ ποσὸν τῶν φυσιγγίων, ὅπερ καὶ βραδύτερον παρέλαβον· προσέτι δὲ ἐκάλεσεν ὁ ἀρχηγός· τοὺς ὀπλαρχηγούς Ζέρμαν, Ἀλαμάνον καὶ Λάζον (βραδύτερον ἐκάλεσε τὸν Νταβέλην) εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κ. Γαλάτη, παρόντος δὲ καὶ ἐμοῦ. συνεζήτησε μετ' αὐτῶν τὰ τῶν ὄρων τῆς ἐξόδου τῶν εἰς Μακεδονίαν, ἐσύστησε δε εἰς ἐμὲ νὰ ἐφοδιάσω αὐτοὺς ἀμέσως μὲ τ' ἀναγκαῖα χρήματα. »

Ἀδύνατον, κύριοι, νὰ παραδεχθῆτε, ὡς ἴσως θὰ ζητήσωσι νὰ παραστήσωσιν, ὅτι ὁ Ροῦλδς, παραλαμβάνων τὰς 500,000 φυσίγγια, ἔβλεπεν ὄνειρον κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, διότι τὸ δῆθεν ὄνειρον διαλύει ἡ ὑπαρξὶς τῆς διαταγῆς (ἀναγινώσκει)

« Ἀλλ' οὗτοι ἐνῶ ἔφαινοντο σύμφωνοι μαζί του, ἐξεληθόντες ἐκείθεν ξίωσαν, ἤπαρ' ἐμοῦ τὴν ἐκπλήρωσιν ἑτέρου ρητοῦ ὅρου πρὸς ἐξοδὸν τῶν, δηλαδὴ τὴν σύμπραξιν ἀξίωματικῶν, ὠρισμένως δὲ ἀπήτησαν, ὅπως τεθῇ ἐπὶ κεφαλῇς αὐτῶν ὁ ὑπολοχαγὸς Μυλωνᾶς ἐπὶ τῇ παρατηρήσει μου δὲ διατὶ δὲν εἶπον οἱ ἴδιοι τοῦτο εἰς τὸν Ἀρχηγόν, μοι ἀπήνητησαν ὅτι ἐκ σεβασμοῦ πρὸς αὐτὸν δὲν ἠθέλησαν νὰ τὸν δυσαρεστήσουν, ἀλλ' ὁ κ. Ἀρχηγός, εἰς ὃν ἀνεκοίνωσα τὴν ἀξίωσιν τῶν ὀπλαρχηγῶν, ἀπεποιήθη καὶ πάλιν νὰ χορηγήσῃ ἀξίωματικόν. »

Καὶ ἐν τούτοις τοὺς ἀξίωματικούς τούτους, ὡς βραδύτερον θὰ ἶδωμεν, ἐχορήγησεν ἡ Κυβέρνησις (ἀναγινώσκει).

ἈΤότε μετέβην παρὰ τῷ Πρίγκηπι Νικολάῳ, ὅπως παραστήσω αὐτῷ, ὅτι ἡ ἄρνησις τοῦ Ἀρχηγοῦ ἤθελεν ἐπιφέρει τὴν ματαίωσιν τῆς ἐξόδου τῶν ἐν λόγῳ ὀπλαρχηγῶν, οἵτινες ἐθεωροῦντο οἱ καταλληλότεροι. Εὖρον τὸν Πρίγκηπα λίαν δύσθυμον. « Τί νομίζετε, μοι εἶπεν, ὅτι ἔχω ἐγὼ καμμίαν δύναμιν; φαντασθῆτε τι δύναμιν ἔχω ἐγώ, ἀφ' οὗ ἡ Κυβέρνησις διέταξε νὰ μοὶ ἀφαιρεθῶσιν οἱ ἵπποι τῆς πυροβολαρχίας μου, μένω δὲ ἐν αὐθιᾷ πλέον διοικητῆς πυροβολαρχίας ἀνευ ἵππων, δηλαδὴ ἐντελῶς ἀχρήστου. » (Σημειῶ τὴν λεπτομέρειαν ταύτην, διότι

ἰσχυρὰν μοι ἐπροξένησεν ἐντύπωσιν, τὸ ὅτι δακρύων ὁ Πρίγκηψ μοι εἶπε τ' ἀνωτέρω).

Καὶ ἐν τούτοις κατηγορήσαν τῆς Α. Ὑψηλότητος, ὅτι ἐπιτήδες παρέμεινεν ἐν Λαρίσῃ διὰ νὰ μὴν πολεμήσῃ: (ἀναγινώσκει)

«Ὅσον ὅμως ἀφορᾷ τὴν ἄρνησιν τοῦ Ἀρχηγοῦ διὰ τὴν χορήγησιν τοῦ ὑπὸ τῶν ὀπλαρχηγῶν αἰτηθέντος ἀξιωματικοῦ, μοι προσέθηκεν, ὅτι θὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ καὶ θὰ μοι ἀπαντήσῃ ἐγγράφως, ὅπερ καὶ ἔπραξε κατόπιν ἡ Α. Υ. ἐγγράφως γνωστοποιήσας μοι, ὅτι ὁ στρατηγὸς θ' ἀποστείλῃ τὸν ζητηθέντα ὑπὸ τῶν ὀπλαρχηγῶν ἀξιωματικόν, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ τηρηθῇ ἄκρα μυστικότης περὶ τούτου.»

«Οἱ ἀνωτέρω ὀπλαρχηγοί, οὓς ὑπέδειξεν, ὡς ἀνωτέρω ἐσημείωσα, αὐτὸς ὁ Ἀρχηγός, ἐθεωρήθησαν παρὰ πάντων ἀνεξαιρέτως ὡς οἱ καταλληλότεροι διὰ νὰ ἐξέλθωσιν εἰς Μακεδονίαν. Ἐκτὸς ὅμως τῆς κοινῆς ὑπὲρ αὐτῶν γνώμης, ἐνόμισα ὅτι διὰ τῆς προτιμῆσεως αὐτῶν, οὓς ὁ Ἀρχηγός τοῦ στρατοῦ ὑπέδειξε, διετρανοῦτο ἡ εἰλικρινὴς συνεργασία μετὰ τῆς Κυβερνήσεως, ἀφίετο δὲ πλήρης ἡ εὐθύνη τῆς ἐπιλογῆς εἰς τοὺς ἐκλέξαντας αὐτοὺς, οἵτινες εἶνε καὶ οἱ ἀρμοδιώτεροι, ὅπως κρίνωσι περὶ τοῦ καταλλήλου ἢ μὴ αὐτῶν. Πράγματι δὲ οὐδ' ἓνα ἀπλοῦν ὄπλοφόρον ὑπέδειξα ἐγὼ κατὰ τὸν καταρτισμὸν τούτων, ἀφῆκα δὲ ὡς ὁ ἀρχηγὸς ἔκρινεν ὀρθόν, ὅπως αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ὀπλαρχηγοὶ ἐκλέξωσι τοὺς ἄνδρας, οἱ ὅποιοι ἤθελον ἀποτελέσει τὰ ὑπ' αὐτοῦς σώματα, διότι οὕτω θὰ ὑπῆρχεν ἡ ἐκ τῆς ἐπιρροῆς ἐπ' αὐτῶν ἱεραρχία ἢ ἀναπληροῦσα τὴν πειθαρχίαν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ.» Καὶ ταῦτα πρὸς ἀπάντησιν τῶν ἐκτοξευθεισῶν ὕβρεων κατὰ τῶν λεγομένων σταυραστῶν (ἀναγινώσκει).

«Ἐν τι μόνον ἠξίωσα ἐγὼ παρὰ τοῦ Στρατηγοῦ, νὰ ὀρκισθῶσιν οἱ ἄνδρες πρὸ τῆς ἐξόδου τῶν τὸν γνωστὸν πατριωτικὸν ὅρκον τῆς Ἑταιρίας, ὅπερ περιττὸν καὶ νὰ σημειώσω ὅτι προθύμως ἐδέχθη ὁ Στρατηγός.

«Ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ καταρτισθέντων τῶν σωμάτων, διτάχθη μετὰ προηγουμένην συνεννόησιν τοῦ Ἀρχηγοῦ μετὰ τοῦ ὑπολοχαγοῦ Μυλωνᾶ, ἡ συγκέντρωσις αὐτῶν εἰς τὸ χωρίον Κουβέλτσι ἐκ διαφόρων σημείων κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Ἐνῶ δὲ εἶχεν ἀρχίσει ἡ συγκέντρωσις, καλέσας με ὁ Στρατηγὸς με ἠρώτησε ποῦ εὐρίσκεται ὁ Μυλωνᾶς; διότι ὡς μοι εἶπεν, ἤθελε νὰ συστήσῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἀναβολὴν τῆς ἐξόδου τῶν ἀνταρτῶν ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι αὐρίον φθάνει ὁ Διάδοχος, ἀφροῦ δὲ αὐτὸς θὰ ἦναι πλέον ὁ Ἀρχηγός τοῦ Στρατοῦ πρέπει νὰ περιμείνωμεν τὴν γνώμην του· ἀνεχώρησα τότε μετὰ τοῦ κ. Γουσίου εἰς Κουβέλτσι,

ἐνθα εἶχον συγκεντρωθῇ πάντες σχεδὸν τὴν 16 Μαρτίου. Ἡ ἀναβολὴ τῆς ἐξόδου ἦτο πλέον ἐπιβεβλημένη ἕνεκα τῆς ἀνωτέρω ὁδηγίας τοῦ Στρατηγοῦ.

α' Ὀφείλω ἐνταῦθα νὰ σημειώσω, ὅτι καθ' ὃν χρόνον εὕρισκό-
μεθα εἰς Κουβέλτσι, ὁ κ. Γούσιος ἔλαβε σύστασιν τοῦ κ. Λεβί-
δου, ὅπως βοηθήσῃ τὴν ἐξόδον εἰς Μακεδονίαν τοῦ Κρητὸς ὁ-
πλαρχηγοῦ Βαγιανῇ μετὰ σώματος Κρητῶν καὶ ἐτέρων τοιαύ-
την τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν ἐσωτερικῶν κ. Μαυρομιχάλη, ὅπως προσ-
ληφθῇ εἰς τὸ σῶμα ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ κ. Μαυρομιχάλης μετὰ τῶν
ὑπ' αὐτὸν Λακωνῶν.»

Ἐπειδὴ ἐν τῇ ἐκθέσει ἀναφέρεται ἐπίσης τὸ ὄνομα τοῦ ἀειμνήστου
καὶ ἀληθοῦς πατριώτου Γουσίου, ὀφείλω νὰ κάμω μίαν παρέκβασιν.
Ὁ Γεώργιος Γούσιος ἦτο γνωστὸς ὡς ἐνθερμος καὶ ἐνθουσιώδης πα-
τριώτης, λαβὼν μέρος κατὰ τὴν ἐξέγερσιν τὴν ἐν ἔτει 1878, καὶ
κατὰ τὴν μάχην τῆς Μακρυνίτης ἀπώλεσε τὸν ἑνα τῶν ὀφθαλμῶν,
διότι μία βόλις ἐνεπήχθη εἰς τὸν ὀφθαλμὸν αὐτοῦ, καὶ τὴν βολίδα ταύ-
την διετῆρει πάντοτε ἐντὸς τοῦ θυλακίου του καὶ τὴν ἐπεδείκνυεν. Ὁ
Γούσιος κατεῖχε θέσιν ἐπιφανῇ Τραπεζίτου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐγὼ δὲ
ὅταν μετέβην ἐκεῖ, ἐν ἐκτάκτῳ ἀποστολῇ τὸ 1883, τὸν ἐγνώρισα
καὶ συνεσχέτισθην μαζί του, καὶ διέγνωσα ἐν αὐτῷ πατριώτην ἐνθερμον,
ἐνθουσιαζόμενον εἰς τὴν παραμικρὰν ἐθνικὴν ἰδέαν. Ὁ Γούσιος ἦτο
Διευθυντὴς τῆς Ἀγγλο—Αἰγυπτιακῆς Τραπεζῆς, ἅμα δὲ ἔμαθε τὰ
ἐν τῇ ἐλευθερᾷ Ἑλλάδι συμβάντα καὶ ἰδίως τὰ ἐν Κρήτῃ, τὴν ἐπι-
στράτευσιν τοῦ στρατοῦ, τὴν συγκέντρωσιν τοῦ στρατοῦ ἐν Θεσσα-
λίᾳ, ἔσπευσε καὶ αὐτὸς, ἀρῶν πρῶτον προεκάλεσε πλουσιώτατον ἔρα-
νον ἐκ μέρους τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ὁμογενῶν. Περὶ τοῦ ἐράνου τούτου
ἐγένετο προχθὲς λόγος ἐκ μέρους τοῦ ἀξιολύτου βουλευτοῦ ἐκ Πα-
ξῶν, καὶ εἶνε ἀληθές, ὅτι αἱ 3.000 λιρῶν αἱ συλλεχθεῖσαι ἐν Καίρῳ
ἀπεστέλλοντο μὲν πρὸς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν, ἀλλὰ δι' ἄλλης
χειρὸς.

Παπαγιαννακόπουλος. Τίνος χειρὸς ;

Στεφάνου. Τὴν ἐννοεῖτε, χωρὶς νὰ τὴν εἶπω.

Παπαγιαννακόπουλος. Τὸ ἀποσιωπᾶτε ἐπίτηδες ἢ δὲν τὸ
ἐνθυμεῖσθε ;

Στεφάνου. Ἐνθυμοῦμαι πολὺ καλῶς. Τὸ δὲ ἄλλο ποσὸν ἐδόθη
εἰς τὸν Γούσιον μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ δαπανήσῃ αὐτὸ πρὸς οἷον ἔκρινεν
αὐτὸς ἐθνικὸν σκοπόν. Διὰ τοῦτο ὁ Γούσιος, καίτοι ἦλθεν εἰς ἄμεσον
συνάφειαν πρὸς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν Κυβέρ-
νησιν συγχρόνως, μετέβη εἰς Θεσσαλίαν καὶ διέπραξε τὰ ἐκεῖ, συνεν-
νοηθεὶς μετὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ πρῶτον μὲν τοῦ Στρατηγοῦ Μακρῆ, εἶτα
δὲ τῆς Α. Β. Ὑψηλότητος τοῦ Διαδόχου, διώρισε δὲ συγχρόνως
καὶ ἀντιπρόσωπόν του, διότι δὲν ἠδύνατο παντοῦ νὰ παρίσταται, τὸν
Ἰωάννην Καρτάλην τὸν ἐκ Βόλου, λίαν στενὸν φίλον του, καθ' ὃ
ἐγκρατεστημένον ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ὁ μὲν Καρτάλης μετέβη καὶ ἐγκα-

θιδρύθη ἐν Τρικκάλοις, ὁ δὲ Γούσιος ἐν Λαρίσση. Θὰ ἀναγνώσω βραδύτερον ἐπιστολὴν τοῦ Γουσίου, διότι εἶνε ἄξιον νὰ ἀναγνωσθῇ, ἐν σχέσει ὁμως πρὸς τὴν διαχείρισιν τοῦ ποσοῦ, τὸ ὁποῖον οἱ ἐν Αἰγύπτῳ ἐνεπιστεύθησαν εἰς αὐτόν.

Ἐξακολουθῶ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐκθέσεως.

«Ἐνῷ εὕρισκόμεθα εἰς Κουβέλτσι ἀπρακτοῦντες, ἦλθεν ἐκεῖ ὁ κ. Νομάρχης Τρικκάλων, ὅστις ἀνήγγειλε τῷ κ. Γουσίῳ, παρόντος καὶ ἐμοῦ, ὅτι ἐπῆλθον λόγοι, ἐξ ὧν ἦτο ἀνάγκη ν' ἀναβληθῇ ἡ ἐξόδος τῶν ἀνταρτῶν. Νομίσας δὲ τότε ἐγὼ, ὅτι ἡ Κυβέρνησις μετέβαλε γνώμην, ἐπρότεινα εἰς τὸν κ. Νομάρχην τὴν διάλυσιν τῶν σωμάτων, διότι θὰ ἦτο καὶ ἄσκοπον καὶ δεινὸν διὰ τὰ οἰκονομικὰ τῆς Ἑταιρίας ἡ ἀνευ σκοποῦ συντήρησις τόσοῦ ἐκεῖ πολυαρίθμου σώματος. Ἡ ἀπάντησις ὁμως τοῦ κ. Νομάρχου ἦν καὶ ἄλλοι παρόντες ἐκεῖ ἤκουσαν ἦτο αὐτολεξεῖ «οὐχὶ γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ».

Νομάρχης δὲ Τρικκάλων διετέλει τότε ὁ Πετρίτσης, ἐπίσης πατριώτης ἑνθερμος, καὶ ἄλλοτε πολεμήσας ἐν Κρήτῃ.

«Τὴν ἐπομένην τῆς ἡμέρας καθ' ἣν συνέβησαν τ' ἀνωτέρω ἐκάλεσεν εἰς Λάρισσαν τὸν κ. Γούσιον καὶ ἐμὲ ἡ Α. Υ. ὁ Διάδοχος καὶ μᾶς ἀνεκοίνωσε περίπου τὰ ἐξῆς· ὅτι δὲν πρέπει, ἐπὶ τοῦ παρόντος, νὰ ἐξέλθωσιν οἱ ἐπαναστάται, διότι ἤδη ἤρξαντο μετακινήσεις τοῦ στρατοῦ μας, καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ διαμεινωσιν εἰς τὴν θέσιν ἦσαν (τοῦτ' ἐστὶν εἰς τὸ Κουβέλτσι), ἀλλὰ ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς μέρος ὅπου νὰ μὴ φαίνωνται, ἀνέθηκε δὲ εἰς ἐμὲ νὰ μεταβιδάσω τὴν διαταγὴν ταύτην εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν σωμάτων, τὴν αὐτὴν δὲ νύκτα διέταξεν ἡ Α. Υ. καὶ τὸν ἐπιλαρχον κ. Ε. Μεταξᾶν ὅπως μεταβῇ ἑαυτὸς εἰς Κουβέλτσι καὶ μεταβιδάσῃ τὴν ὡς ἄνω διαταγὴν. Πράγματι δὲ τὴν ἰδίαν νύκτα ἀνεχώρησεν ἑφιππος ἐκεῖσε ὁ κ. Μεταξᾶς ἐκπληρώσας τὴν ἀποστολὴν του.

«Ἀκριβῶς δὲν δύναμαι νὰ γνωρίζω τί ἀπῆντησεν ὁ κ. Μεταξᾶς, νομίζω ὁμως ὅτι τηλεγραφικῶς παρέστητε τὴν τε ἀναβολὴν τῆς ἐξόδου τῶν σωμάτων καὶ τὴν διάλυσιν αὐτῶν ὡς ἐπικίνδυνον. Ἐγὼ φθάσας εἰς Κουβέλτσι εὗρον, ὅτι ἐν μέρος τῆς διαταγῆς εἶχεν ἐκτελεσθῇ, τοῦτ' ἐστὶν εἶχον ἀποσυρθῇ τὰ σώματα εἰς τὸ δάσος Βερέντζι, ὁπόθεν ἔπαυσαν πλέον νὰ ἦναι καταφανῇ, συνήντησα δὲ μόνον τὸν ἕνα τῶν στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν, τὸν κ. Α. Μυλωνᾶν, ὅστις εὕρισκετο ἐκεῖ ἐξετάζων τὸν Πάρεδρον τοῦ χωρίου περὶ τῆς ζημίας, ἣν ὑπέστη τὸ χωρίον ἐκ τῆς διαμονῆς τῶν ἀνταρτῶν, ὅπως προβῇ εἰς ἀποζημιώσεις καὶ ἀντελήφθην, ὅτι πολλοὶ τῶν ὀπλαρχηγῶν δυσαρεστηθέντες διὰ τὴν ἐπὶ τόσας ἡμέρας ἀναβολὴν τῆς ἐξόδου, κατόπιν τόσων ἐσπευσμένων

διαταγῶν περὶ ἀμέσου συγκεντρώσεως καὶ ἐισβολῆς, ἠπειλουν, ὅτι δὲν θὰ ἀκούσουν κανένα εἰς τὸ ἐξῆς. Οὕτω λ. χ. εἰς ἐξ αὐτῶν ἔλεγεν ὅτι «ἐγὼ δὲν ἤλθον ἐδῶ διὰ νὰ τρώγω ἀρνιά, θὰ πάρω τοὺς ἰδικούς μου καὶ θὰ τραβήξω ἐμπρός. Ὅποιος θέλει ἄς μὲ ἀκολουθήσῃ».

«Κατόπιν τούτων ἐτηλεγράφησα τῷ κ. Σαπουντζάκη τὰ ἐξῆς· «Διευθύνοντες ὑποδεικνύουσιν ὀλεθρίας συνεπειάς ἐν περιπτώσει παρατεταμένης ἀναβολῆς, ἰδίως παρατόλμους, μονομερεῖς καὶ αὐτοβούλους προσβολὰς κατὰ μικρὰς ὁμάδας». Ἀνεχώρησα δὲ πάλιν διὰ Λάρισσαν Ἡτο (ὃν δὲν ἀπατῶμαι) τότε ἡ 23 Μαρτίου. ἀνεκοίνωσα δὲ προφορικῶς εἰς τὸν κ. Σαπουντζάκην, ὅτι ἐφ' ὅσον δύνανται οἱ ἀρχηγοὶ θ' ἀναβάλλωσι τὴν ἐξοδον, μοὶ ἀπήντησε δὲ ὅτι «κανεῖς δὲν λέγει νὰ μὴν ἐξεέλθουν οἱ ἐπαναστάται· τὸ ζήτημα εἶνε νὰ μὴ συγκρουσθῶσιν εἰς τὴν γραμμὴν». Τὴν ἡμέραν τῆς 25 Μαρτίου συνήντησα τὸν κ. Νομάρχην εἰς τὸ Δημαρχικὸν Κατάστημα, μοὶ εἶπε δὲ παρόντος καὶ ἄλλου, ὅτι «αὐτὸς τώρα πάλιν ἥλλαξε γνώμην, θέλει νὰ βγάλωμεν καὶ αὐτοὺς καὶ ἄλλα σώματα». Ἐνόει δὲ τὸν κ. Πρωθυπουργόν.

«Τὸ δὲ ἐσπέρας τῆς 25 Μαρτίου ὁ κ. Σαπουντζάκης μετὰ τὸ γεῦμα, κρατήσας τὸν κ. Νομάρχην καὶ ἐμέ, μοὶ εἶπε τὰ ἐξῆς· «Σὰς ἐκράτησα διὰ νὰ σὰς ἀναγνώσω τηλεγράφημα περὶ ἀδείας ἐξόδου τῶν ἀνταρτῶν, τὸ ὁποῖον ὁ κ. Νομάρχης παρακαλεῖται νὰ μεταβιβάσῃ διὰ τοῦ κρυπτογραφικοῦ του λεξικοῦ εἰς τὸν Νομάρχην Τρικκάλων, ὅπως λάβῃ καὶ οὗτος γνώσιν».

«Τὸ τηλεγράφημα εἶχεν ὡς ἐξῆς·

«Νομάρχην Τρικκάλων. Εἰδοποιήσατε Ταξίαρχον Ἀντωνιάδην ἀφήσῃ ἐλεύθερα ὅπως ἐξέλθουν ἀνταρτικὰ σώματα, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μὴ συγκρουσθῶσιν εἰς τὴν γραμμὴν. Κατὰ διαταγὴν, Σαπουντζάκης».

«Ἡ τηλεγραφικὴ αὕτη διαταγὴ παρεδόθη ὑπὸ τοῦ κ. Σαπουντζάκη τὴν ἐπομένην εἰς ἐμέ τὸν ἴδιον, ὅπως ἐγὼ τὴν ἐγχειρίσω εἰς τὸ τηλεγραφεῖον, ὅπερ καὶ ἐπραξα, ἥτοι τὴν 26 Μαρτίου. Ἐξῆλθον δὲ οἱ ἐπαναστάται τὴν 28 Μαρτίου.»

Καὶ ἐδῶ, κύριοι, ἐρωτῶ καὶ ἐρωτῶ μετ' ἀγανακτήσεως· ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρεία ἀπέλυσε τὰ σώματα εἰς τὴν Μακεδονίαν ἢ ταῦτα διετέλουν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν τεταγμένων ἀρχῶν;

Θ. Π. Δηλιγιάννης. Θὰ τὰ ἴδῃτε τώρα μετ' ὀλίγον, ἀφοῦ καταβῇτε ἀπὸ τὸ βῆμα.

Μπακόπουλος. Ὅσα λέγει ὁ κ. Ροῦλὸς εἶνε χρησμοί!

Στεφάνου. Εἶνε αὕτη ἡ ἀλήθεια (ἀναγινώσκει):

«Μίαν δὲ ἡ δύο ἡμέρας πρὸ τῆς ἐξόδου των, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπαναστατῶν ἐνόμισαν, ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ παραλάβωσι μαζί των καὶ ἄλλα φυσίγγια, πλὴν τῶν ὧν εἶχον· ὁ Γούσιος τότε μεταβάς παρὰ τῷ ἐπιτελάρχῃ κ. Σαπουντζάκη, ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ 300,000 τοιούτων ἀλλ' ὁ κ. Σαπουντζάκης ἀπήντησεν, ὅτι πρέπει πρῶτον νὰ ἐρωτήσῃ τὴν Κυβέρνησιν περὶ τούτου (ὡς ἐπραττε κατὰ τὴν ἀντίληψίν μου καὶ διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφεώρα τ' ἀνταρτικὰ σώματα) ἀνέγνωσε δὲ εἰς ἐμὲ τὴν ἐπομένῃν τηλεγράφημα τοῦ Πρωθυπουργοῦ ἢ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, δι' ὧν ἐτηλεγραφοῦντο τὰ ἐξῆς· «Δύνασθε νὰ χορηγήσῃτε τὰς 300,000 φυσιγγίων ἢ ἐπὶ τῇ ἀμέσῳ πληρωμῇ τοῦ τιμήματος ὀριζομένου ἐπικεικῶς εἰς 30,000 δραχμῶν, ἢ ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει ἀποδόσεως». Πράγματι δὲ τότε ὁ κ. Σαπουντζάκης ἐτηλεγράφησεν εἰς τὴν ἐφορίαν ὑλικοῦ πολέμου Τρικάλων, ὅπως παραδοθῶσιν εἰς τὸν κ. Καρτάλην αἱ 300,000 φυσιγγίων, αἱ ζητηθεῖσαι ὑπὸ τῶν ὀπληρχηγῶν τοῦ εἰσβαλόντος σώματος, ὑπὸ τοὺς ὄρους, οὓς ἐτηλεγράφη ὁ κ. Πρωθυπουργός.

«Τὴν ἐπομένῃν τῆς ἐξόδου των οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπαναστατῶν ἐζήτησαν ἐν πυροβόλῳ διὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Βαλτινίου, γνωρίζων δὲ ἐγὼ ὅτι ὑπῆρχον πολλὰ τοιαῦτα εἰς τὰς ἀποθήκας, μὴ χρησιμοποιοιθέντα δι' ἔλλειψιν ἵππων καὶ ἡμιόνων, μετεβίβασα τῷ κ. Σαπουντζάκῃ τὴν αἴτησιν ταύτην τῶν ἐπαναστατῶν, ἀλλ' ὁ κ. Σαπουντζάκης μὲ ἀπήντησε καὶ πάλιν, ὅτι ὅπως καὶ ὅλα οὕτω καὶ περὶ τοῦ πυροβόλου πρέπει νὰ ἐρωτηθῇ ἡ Κυβέρνησις καὶ ν' ἀναμείνωμεν τὴν ἀπάντησίν της. Δὲν γνωρίζω δὲ μέχρις ὥρας τίς ἢ ἀπάντησις τῆς Κυβερνήσεως.»

Καὶ ἔρχονται μετὰ τοῦτο νὰ σᾶς λέγωσιν, ὅτι ἡ Ἑθνικὴ Ἐταιρία ἦτο μυστικὴ Ἐταιρία ἐν παραβύσῳ ἐνεργοῦσα, ἀφοῦ ἐκ τούτου ἀποδεικνύεται καὶ ἐξ ἄλλων ἐπισήμων ἐγγράφων, ὅτι ἦτο εἰς ἄμεσον συνάφειαν καὶ ἐπ' αὐτὴν μὲ τὴν Κυβέρνησιν, ἀφοῦ πράξεις τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ἀνεγνώρισαν τὴν Ἐταιρίαν ταύτην καὶ παρέσχον εἰς αὐτὴν ἐκ τοῦ ὑλικοῦ τοῦ ἐναποταμιευμένου καὶ ἀνήκοντος εἰς τὸ δημόσιον, φυσίγγια ἀβολιδῶτα καὶ βολιδωμένα, διατί; πρὸς ἰδίαν αὐτῆς χρῆσιν; ἢ διότι ἀνεγνώριζον, ὅτι ὁ σκοπὸς, διὰ τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ μεταχειρισθῇ τὰ φυσίγγια ταῦτα, ἦτο ἐθνικὸς, ἦτο σκοπὸς ὁ ὁποῖος συνέπιπτε πρὸς τὰς γνώμας καὶ τὰς ἐνεργείας τῆς Κυβερνήσεως; Διότι ἐὰν ἡ Κυβέρνησις ἀπεδοκίμαζε τὴν ἐξοδὸν τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων, δὲν εἶχε παρὰ νὰ διατάξῃ τὴν διάλυσιν αὐτῶν, καὶ ἐὰν δὲν πιστεύσῃτε εἰς τοῦ Ροῦλοῦ τοὺς λόγους, ὁ ὁποῖος αὐτὸς οὕτως ἐπρότεινε τὴν διάλυσιν τῶν σωμάτων, ὅταν εἶδε τὴν Κυβέρνησιν ἐπαμφοτερίζουσαν καὶ μεταβάλλουσαν γνώμην, σκεφθῇτε ὅτι ἡ Κυβέρνησις εἶχε 50,000 στρατὸν ἐν Θεσσαλίᾳ, καὶ δὲν ἠδύνατο ἀν

διαλύση 2,000 ἀντάρτας ; δὲν εἶχε, κύριοι, παρὰ νὰ δώσῃ τὴν δια-
ταγὴν περὶ διαλύσεως τῶν σωμάτων, καὶ τὰ σώματα, εἶνε βέβαιον, θὰ
διελύοντο. (Ἀναγινώσκει).

«Παρέλειψα ἀνωτέρω νὰ σημειώσω καὶ ἑτέραν ἐκδούλευσιν τοῦ
κ. Νομάρχου Λαρίσσης πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Ἑταιρίαν. Ἡμέρας τι-
νὰς πρὸ τῆς ἐξόδου τῶν ἐπαναστατῶν, καλέσας ὁ κ. Νομάρχης τὸν
Δήμαρχον ἀνέθηκεν αὐτῷ νὰ καταρτίσῃ ἐπιτροπὴν πρὸς συλλογὴν
ἐράνων ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τῆς πατρίδος, ἐπὶ τῇ ὑποδείξει μου δὲ, ὅτι
τοιούτοι ἔρανοι διενεργοῦνται ἤδη ἐν Λαρίσσει δι' ἐπιτροπῆς ὑπὸ
τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας, ἔσπευσεν ἀμέσως ὁ κ. Νομάρχης νὰ πα-
ραγγείλῃ τῷ κ. Δημάρχῳ νὰ μὴ συστήσῃ τὴν ἐπιτροπὴν, ἣν τῷ εἶ-
χεν εἰπεῖ, ἀλλὰ τὴν τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας.»

Δηλαδή ὁ Νομάρχης καὶ διοικητὴς τοῦ νομοῦ ἐκείνου ἐπέτρεπεν
εἰς τὴν Ἐθνικὴν Ἑταιρίαν νὰ συλλέξῃ ἐράνους, καταργήσας τὴν
ἐπιτροπὴν, τὴν ὅποιαν αὐτὸς εἶχε συστήσει καὶ ὁμιλοῦσι περὶ παρα-
νόμου συλλογῆς ἐράνων !

Κατζηπέτρος. Γνωρίζετε μάλιστα, ἐὰν ἐστάλῃσαν εἰς τοὺς
Νομάρχας Τρικκάλων καὶ Λαρίσσης ἀνὰ 10,000 δραχ. παρὰ τῆς
Κυβερνήσεως πρὸς ἐξοπλισμὸν ἀνταρτικῶν σωμάτων διὰ τὴν Μακε-
δονίαν, καὶ ὅτι ὁ πρῶν ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν κ. Σιμόπουλος
διέταξε τὴν ἐπιστροφὴν τῶν χρημάτων αὐτῶν παρὰ τῶν Νομαρχῶν
ἀμφοτέρων, τοῦ Πετρίτη καὶ τοῦ Μπουκλάκου, ὡς κακῶς ἀποστα-
λέντων τῶν χρημάτων εἰς τοὺς κυρίους αὐτοὺς ;

Στεφάνου. Τὸ γνωρίζω· τὸ ἐφύλαττον νὰ τὸ ἀναφέρω ὅταν
θὰ ἔλθω εἰς τὸ ζήτημα τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως.

Κατζηπέτρος. Καὶ 5,000 δραχμῶν εἰς τὸν Νομάρχην
Φθιώτιδος, κ. Παπασταθόπουλον.

Στεφάνου. (Ἀναγινώσκει).

«Παρέλιπον ἐπίσης νὰ σημειώσω, ὅτι καθ' ὃν χρόνον εἶχε τελειώ-
σει πᾶσα συνεννόησις τοῦ ἀρχηγοῦ κ. Μακρῆ μετὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν
εἶχε δὲ ἀρχίσει ἡ συγκέντρωσις τῶν ἐπαναστατῶν, ἀφίκετο ὁ Συνταγ-
ματάρχης κ. Δουμπιώτης, ὃν δὲν ἔσπευσα νὰ ἰδῶ ἀμέσως, διότι οὐ-
δεμίαν σχετικὴν ὁδηγίαν εἶχον· ἐπεὶ δὲ ὅμως βραδύτερον ὁ κ. Γού-
σιος μ' ἐβεβαίωσεν, ὅτι ἐκ μέρους τῆς Ἑταιρίας ἔρχεται ἐνταῦθα,
ἔσπευσα ἀμέσως νὰ τὸν ἐπισκεφθῶ μετὰ τοῦ κ. Γουσίου καὶ δηλώσω
αὐτῷ, ὅτι εἰμεθα εἰς τὰς διαταγὰς του, τὸν παρεκάλεσα δὲ νὰ μᾶς
εἴπῃ τί ἐπιθυμεῖ νὰ κάμωμεν, μοὶ ἀπήντησεν ὅμως ὁ σεβαστὸς Συν-
ταγματάρχης, ὅτι δὲν ἔννοεῖ νὰ ἐξέλθῃ εἰς Μακεδονίαν μετὰ τὴν κή-
ρυξιν τοῦ πολέμου καὶ μετὰ τὴν ἐξοδὸν τοῦ στρατοῦ, μὲ ὑπέδειξεν
ὅτι θὰ λάβῃ ἀνάγκην καὶ 100 ἡμιόνων πρὸς μεταφορὰν πολεμοφο-
δίων καὶ τροφίμων, σὰς ἐτηλεγράφησα δὲ ἀμέσως περὶ τῶν γνωμῶν
του, αἵτινες ἀντέκειντο πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Στρατηγοῦ παραγγελλόμενα
περὶ ἐξόδου τῶν ἀνταρτῶν πρὸ τοῦ στρατοῦ.

«Ἐγὼ πολὺ ἐλυτῆθην, διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τεθῇ ἐπὶ κε-
φαλῆς ὅλων τῶν ἐπαναστατῶν ὁ Συνταγματάρχης κ. Δουμπιῶ-

της, ὡς ἐνόμιζον, καὶ περὶ οὗ πολλάκις ἔγραψα ὑμῖν, ὅτι εἶνε ὁ καταλληλότερος πάντων, ἰδίως ἔνεκα τοῦ γοήτρου ὅπερ ἄσκει τ' ὄνομά του ἐν Μακεδονίᾳ.»

Θ. Βελλειανίτης. Ἄλλα λέγει ὁ κ. Δουμπιώτης εἰς τὴν κατάθεσιν του ἄλλ' ἀδιάφορον.

Στεφάνου. Ἄλλ' ὁ κ. Δουμπιώτης, ὡς γνωρίζετε, εἶχεν ἀποσταλῆ εἰς τὴν Θεσσαλίαν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ἵνα καταρτίσῃ καὶ αὐτὸς ἀνταρτικὰ σώματα (ἐξακολουθεῖ).

«Ἦδη θεωρῶν λήξασαν τὴν ἐντολὴν μου καὶ ἀναχωρῶν ἐν-τεῦθεν ὑποβάλλω ὑμῖν τὴν παροῦσάν μου ἔκθεσιν περὶ τῶν ἐν-ταῦθα δι' ἐμοῦ διενεργηθέντων ὡς ἀντιπροσώπου τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας.»

«Λάρισα, 2 Ἀπριλίου 1897.

(Ὑπογρ.) **Λάμπρος Ροῦλὸς**

Ἄλλὰ δὲν περιωρίσθησαν, κύριοι, εἰς τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ μόνον αἱ σχέσεις τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, διότι ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρία ἦλθεν εἰς ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τὴν τότε καὶ κατὰ πρόσκλησιν καὶ κατ' ἀπαίτησιν τῆς Κυβερνήσεως. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων ὑψηλοτέρων κύκλων μετεπέμφθη-σαν μέλη τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας, πρὸς τὰ ὅποια ὑπεδείχθη, ὅτι ἔδει νὰ γίνῃ ἐνέργεια συντόμως, καὶ ἡρωτῶντο οἱ μετὰ τῆς Κυβερνήσεως ἐλθόντες εἰς ἐπαφὴν, ἐντὸς πόσων ἡμερῶν καὶ πόσους ἄνδρας δύναν-ται νὰ διαθέσωσι.

Τί ἄλλο ἡδυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν ἐκ τούτων, ἢ ὅτι ἡ Κυβέρνη-σις σπουδαίως ἐσκόπει νὰ δράσῃ πολεμικῶς; Γνωρίζω, ὅτι θὰ δια-φυσθῶ ἀναφέρων εἰς τὴν Βουλὴν λεπτομερέστερον τὰ περὶ τοῦ γε-γονότος τούτου. Ἄλλ' ὅπως ἀνέγνωσα τὴν ἔκθεσιν τοῦ κ. Ροῦλου, θὰ μοὶ ἐπιτρέψῃ ἡ Βουλὴ ν' ἀναγνώσω ἐτέραν ἔκθεσιν περιγράφουσαν καὶ συνέντευξιν ἐνὸς μέλους τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας μετὰ τοῦ τότε κ. Πρωθυπουργοῦ. Ἡ ἔκθεσις αὕτη εἶνε ἐντυπος ἐν τῷ φυλλαδίῳ τούτῳ, ἀλλ' ἐγὼ θ' ἀναγνώσω ὑμῖν τὸ πρωτότυπον, τὸ φέρον τὴν ὑ-πογραφὴν τοῦ κ. Σπυρίδωνος Λάμπρου (ᾧ ᾧ!) Διατί ἐπιφωνεῖτε ᾧ ᾧ! Μήπως σὰς ἀνέφερον τὸν Σακκουλέν; (γέλως). Ἀπορία ψάλ-του βήξ. Ὁ κ. Λάμπρος εἶνε ἄξιος πάσης τιμῆς.

Λεβιδίτης. Καὶ διὰ τῆς ρεβερένταις γελῶμεν.

Στεφάνου. Μάλιστα. Τὰς ἔμαθον ἀπὸ τῆς μικρᾶς μου ἡλι-κίας.

Ἡ ἔκθεσις ἔχει ἡμερομηνίαν 8 Μαρτίου 1897, ἀπευθύνεται δὲ πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρίας. Ἄλλὰ πρὶν ἢ προβῶ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, ὀφείλω νὰ εἰσαγάγω τὴν Βουλὴν εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ἀφηγούμενος πῶς ἐδόθη ἀφορμὴ εἰς τὴν συνέντευξιν

ταύτην. Ὁ τότε κ. Πρωθυπουργὸς ἐμήνυσεν εἰς τὸν μακαρίτην Μιχαήλ Μελάν, — τὸν ὁποῖον ἐθεώρει διατελοῦντα εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν καὶ σχέσιν πρὸς τὸ συμβούλιον τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρίας, ἂν μὴ καὶ πρόεδρον αὐτῆς τῆς ἐταιρίας, διότι καὶ παρὰ πολλῶν ἐχαρακτηρίζετο ὁ μακαρίτης Μελάς ὡς πρόεδρος τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρίας, — κατὰ τίνα τρόπον ἡ δύνατο νὰ ἐλθῇ εἰς ἐπαφὴν καὶ νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν ἀρμοδίων προσώπων τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρίας. Ἡ Ἐθνικὴ Ἐταιρία ὑπέδειξεν εἰς τὸν τότε κ. Πρωθυπουργὸν δύο πρόσωπα, ἵνα ἐκλέξῃ εἰς αὐτῶν κρίνῃ ἢ καὶ ἀμφοτέρους, τοῦτέστι δύο καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου, τὸν κ. Ν. Πολίτην καὶ τὸν κ. Σ. Λάμπρον. Ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ἀπήντησεν, ὅτι τῷ ἦτο ἀδιάφορον οἷοσδήποτε ἐκ τῶν δύο ἤθελε παρουσιασθῇ, καὶ παρουσιάσθη ὁ κ. Λάμπρος. Ὁ κ. Λάμπρος μετὰ τὴν συνέντευξιν, τὴν ὁποίαν ἔλαβε μετὰ τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ τοῦ τότε, εὐθὺς ἀμέσως συνέταξε τὴν ἐκθεσιν ταύτην, τὴν ὁποίαν καὶ ὑπέγραψεν. Ὁ κ. Λάμπρος διεβεβαίωσεν, ὅτι ἡ ἐκθεσις αὕτη εἶνε αὐτὸ τοῦτο φωτοτυπία.

Γνωρίζετε ὅλοι, ὅσοι ἐλάβετε ἀφορμὴν νὰ ἀκροασθῇτε τῶν παραδόσεων τοῦ κ. Λάμπρου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἢ τῶν διαλέξεων αὐτοῦ εἰς τὸν Πarnaσσόν, πόσον τεραστίαν μνήμην ἔχει, πολλὰ ἀπὸ μνήμης ἀπαγγέλλων ὁλόκληρα χωρία συγγραφέων καὶ ποιήματα. Λέγει λοιπὸν ὁ κ. Λάμπρος (ἀναγινώσκει):

« Διαταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου νὰ παρουσιασθῶ πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως κ. Δηλιγιάννην, ζητήσαντα διὰ τοῦ κ. Γουσίου συνεννόησιν πρὸς τινὰ ἀντιπρόσωπον τῆς Ἐταιρίας, παρέστην πρὸ αὐτοῦ κατὰ τὴν εἰδοποίησίν του καὶ ἐγενόμην δεκτὸς ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Οἰκονομικῶν τὴν 9 μ. μ. τῆς 6 Μαρτίου. Ἀρχ. παρουσιάσθεντα λίαν προσηνῶς δεχθεὶς με ὁ κ. Δηλιγιάννης παρεκάλεσε νὰ καθίσω καὶ μοὶ εἶπεν ἀμέσως. « Ὅ, τι θέλετε θὰ σᾶς κάμωμεν. Τί χρειάζεσθε; πόσους ἄνδρας δύνασθε νὰ ἐξαγάγητε εἰς Μακεδονίαν; πόσους ἔχετε; Παρέστησα εἰς αὐτὸν, ὅτι ἡ ἐταιρία δὲν ἔχει ἄνδρας ἐστρατιωσιμένους. — Πόσους ἄνδρας ἔχετε εἰς τοὺς καταλόγους σας; Πῶς στρατολογεῖτε; — Ἄνδρας ἔχομεν τοὺς ἀποδεχομένους τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς ὅρους τῆς Ἐταιρίας. — Πόσοι δύνανται νὰ εἶνε εὗροι; — Καὶ 1000 καὶ 2000 καὶ 5000 καὶ 20,000 παρουσιάζονται πρόθυμοι, ἂν ἀποβλέψωμεν εἰς τοὺς προσφερομένους ἐξ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' ὁ ἀριθμὸς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀνάγκης καὶ τῶν ὑπαρχόντων μέσων. — Μᾶς ἀρκοῦσι 1,000 ἐπὶ τοῦ παρόντος. Εἰς πόσας ἡμέρας δύνασθε νὰ τοὺς ἐτοιμάσητε; **Εἶνε ἀνάγκη ταχείας εἰσβολῆς εἰς Μακεδονίαν.** Τί σᾶς χρειάζεται; τί σᾶς λείπει πρὸς τοῦτο; Δύνασθε νὰ διατάξητε τὸν ἐν Λαρίσσει ἀντιπρόσωπον τῆς ἐταιρίας; — Τότε εἶπον πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον. Πρὸ πάσης ἄλλης ἐνεργείας ἐπιθυμοῦμεν, Κύριε Πρόεδρε, νὰ μάθωμεν, ἂν οἱ ἄνδρες, ὧν ζητεῖτε τὴν εἰς Μακεδονίαν ἐξόρμησιν, θὰ δράσωσι μετὰ τοῦ στρατοῦ, πρὸ τοῦ στρατοῦ ἢ πῶς; Οἱ ὅροι οἱ ἐφετεινοὶ δὲν εἶνε οἱ οἱ περυσिनοί, ὅτε ἡ Ἐθνικὴ Ἐταιρία κατῴρθησεν εὐκόλως νὰ ἐνεργήσῃ ἐν Μακεδονίᾳ δι' εἰσβολῆς μικρῶν ἀνταρτικῶν ὁμάδων ἕνεκα τοῦ ἀναλόγως μικροῦ ἀριθμοῦ.

τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ. Σήμερον ἡ Τουρκικὴ στρατιὰ εἶνε παμπλη-
θὴς, καὶ δὲν πρέπει ἄνευ συμπράξεως τοῦ στρατοῦ νὰ στείλωμεν **βέ-
βαια σφάγια**.—Νὰ σὰς εἰπῶ, ὑπῆρξεν ἡ ἀπάντησις τοῦ κ. Προ-
έδρου, δὲν θὰ κηρύξω τὸν πόλεμον, θὰ δεχθῶ τὸν πόλεμον προσφερό-
μενον. Πρὸς τοῦτο εἶνε ἡ ἀγκη τῆς εἰσεβλῆς, ὅπως περισπᾶσμεν
τὰς δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ. Συμφέρει ἡ διακοπὴ τῶν συγκοινωνιῶν, ἡ
ἐκ τῶν ἰσίων ἀπασχόλησις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, καὶ δὴ κατὰ μι-
κρὰς ομάδας.—Ἀφοῦ τοιοῦτό τι χρειάζεται, δὲν πιστεύω νὰ εὕρητε
ἀσύμφωνον τὴν ἑταιρίαν, ἐπισημῶς δηλώσασαν, ὅτι ὑποτάσσεται εἰς
τὰ κελεύσματα τῆς πολιτείας. Μένον ὁ τρόπος τῆς εἰσβολῆς πρέπει
νὰ κανονισθῇ ἐκ τοῦ πλησίον, ἐν γινώσκει τῶν πραγμάτων, ὑπὸ τῶν πρὸς
τοῦτο τεταγμένων.—Σπεύσατε. Ταῦτα ὡς πρὸς τὴν Μακεδονίαν ὡς
πρὸς τὴν Ἑπειρον δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη. Ἡ θέσις ἡμῶν ἐν Ἑπείρῃ
εἶνε διαφορετικὴ. Ὁ στρατὸς ἡμῶν δὲν εἶνε ἀκόμη θεόντως συντεταγ-
μένος ὡς ὁ τῆς Θεσσαλίας. Ἐπειτα δὲν πρέπει νὰ ἐνοχλήσωμεν τοὺς
Ἀλβανικοὺς, μεθ' ὧν εἶνε χρεῖα συνεινότησεως, καὶ ἐν γένει τὰ πράγ-
ματα ἐν Ἑπείρῃ ἔχουσιν ἄλλως. Τί χρειάζεσθε λοιπὸν ὅπως γείνη
ταχυτάτῃ ἡ εἰσβολή; τί σὰς λείπει;—Πρῶτον μᾶς λείπουν φυσίγ-
για, διότι, προκαταλοβόντων ἡμᾶς τῶν πραγμάτων, δὲν ἔχομεν ἀ-
κόμη ἱκανὸν ἀριθμὸν βολιδωμένων φυσιγγίων, αἵτε ἄλλως ἀποστείλαν-
τες πολλὰ εἰς Κρήτην.—Πόσων εἶνε ἀνάγκη διὰ χιλίους ἄνδρας;—
300 μέχρι 400 χιλιάδων.—Νὰ σὰς δώσωμεν 500 χιλιάδας. Θὰ συν-
ενοηθῶ μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, ὅπως τὸ ποσὸν τοῦτο
σταλῇ ἐντεῦθεν *ad hoc*.—Δὲν εἶνε δυνατόν, ἀφοῦ παρίσταται, ὡς λέ-
γετε, ἀνάγκη σπουδῆς νὰ διαταχθῇ τὸ Ἀρχηγεῖον νὰ τὰ παραχωρήσῃ
ἐν Λαρίσῃ κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Ἑταιρίας;—Προ-
τιμῶ νὰ σταλῶσιν ἐντεῦθεν, ἀλλὰ θὰ σκεφθῶ καὶ περὶ τοῦ τρόπου, ὃν
προτείνετε. (ὡς γνωρίζετε, κ. Πρόεδρε, τὸ δεύτερον τοῦτο ἔγινε τὴν
ὑστεραίαν, διαταχθέντος τοῦ ἐν Λαρίσῃ Ἀρχηγείου νὰ παραχωρήσῃ
φυσίγγια κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Ἑταιρίας κ. Λάμ-
προν Ροῦλόν.) Ἀλλὰ τοῦτο προσέθηκα δὲν ἀρκεῖ. Ἡ εἰσβολὴ πρέπει
νὰ συνοδεύηται καὶ ὑπὸ χορηγίας ὀπλων πρὸς διανομὴν εἰς τοὺς Μα-
κεδονικοὺς πληθυσμοὺς, ἐπειδὴ ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ἀκόμη ἐπαρκῆ ἀριθμὸν.
—Τοῦτο δὲν δύναται νὰ γείνη ἀκέμῃ καὶ δὲν εἶνε ἀναγκαῖον ἐπὶ τοῦ
παρόντος. Τὰ ἐν ταῖς ἀποθήκαις τοῦ δημοσίου ὄπλα ἀρκοῦσι μόνον
ἀνὰ δύο διὰ τὸν εἰς τὰ ὄπλα κληθέντα στρατόν. Ἀλλ' ἀργότερον θὰ
ἐξοικονομηθῇ καὶ αὕτη ἡ ἀνάγκη, **διότι σήμερον ὑπέγραψα**
τὸ συμβόλαιον τῆς ἀγορᾶς 100,000 ὀπλων.—
Τώρα μόνον, κύριε Πρόεδρε; Μοὶ ἐπιτρέπετε δὲ καὶ μίαν παρατήρη-
σιν; Γίνεται λόγος περὶ σπατάλης ὀπλων, διανεμομένων ἀπὸ τοῦδε
εἰς τοὺς Θεσσαλικοὺς πληθυσμοὺς ὑπὸ τῶν Νομαρχῶν. Δὲν νομίζετε
ὅτι τοῦτο δὲν πρέπει νὰ γίνηται;—Μόνον ἀπογράφονται οἱ δυνάμενοι
φέρειν ὄπλα, ἀλλὰ τὰ ὄπλα αὐτὰ δὲν διανέμονται. Ἀλλὰ θὰ ἐξετάσω,
ἂν εὐ με ἐρωτᾶτε. Τινος ἄλλου ἔχετε ἀνάγκην;—Ἐπιθυμοῦμεν νὰ
ἐπιτραπῇ εἰς τινὰς ἀξιωματικοὺς νὰ συστρατεύσῃ μετὰ τῶν ἀνταρ-

των καὶ τεθῶσιν ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν. — Τοῦτο εἶνε δύσκολον, διότι ἔχονεν ἀνεπάρκειαν ἀξιωματικῶν. — Ἄλλ' εἶνε πολὺ ἀναγκαῖον, διὰ τὰ συγχρητῶνται κλειότερον οἱ ἀντάρται καὶ παρέχεται μείζων ἐνό-της, ἐπισημότης καὶ πειθαρχία εἰς τὴν ἐνέργειαν, ἄλλως τὴν χρησιμότητα ἀνεγνωρίσατε καὶ ὑμεῖς διὰ τῆς ἀποφασισθείσης πρὸς καταρτισμὸν ἀνταρτικῶν ὁμάδων ἀποστολῆς τοῦ κ. Δουμπιῶτου εἰς Θεσσαλίαν. Ἐπειτα δὲν θὰ χρειασθῶσι πολλοί. — Δύνασθε νὰ μᾶς ὑποδείξητέ τινες ; — Τὸν ὑπολοχαγὸν τοῦ οἰκονομικοῦ Καψαλόπουλον, ἐνθουσιῶδη Μακεδόνα. — Ἄφ' οὗ εἶνε τοῦ οἰκονομικοῦ κλάδου δύναται νὰ ἀποσπασθῇ, θὰ φροντίσω περὶ τούτου. — Καὶ τὸν ὑπολοχαγὸν τοῦ πεζικοῦ Μυλωνᾶν — Περὶ τούτου θὰ συνεννοηθῶ μετὰ τοῦ Ἀρχηγείου Λαρίσσης, καὶ ἂν δύναται νὰ ἀποσπασθῇ, δύνασθε νὰ χρησιμοποιήσητε καὶ τοῦτον. Μεθ' ὃ ἀπεχωρίσθην τοῦ κ. Προέδρου, ἀνακεφαλαίωτας τὰς ὑποσχέσεις αὐτοῦ καὶ εἰδοποιηθεὶς περὶ τῶν ὥρων, καθ' ὅς ἡδυνάμην νὰ τὸν βλέπω, ἂν ἤθελε τυχὸν χρειασθῇ.»

Μὲ συγχωρεῖτε ἕκαμα λάθος. Τὸ πρόσωπον τὸ μεσολαβῆσαν μεταξὺ τοῦ τότε Πρωθυπουργοῦ εἰς τὸ Δ. Συμβούλιον τῆς Ἑθνικῆς Ἐταιρίας εἶνε ὁ Γούσιος καὶ ὄχι ὁ μακαρίτης Μελάς ὡς ἐν ἀρχῇ εἶπον.

Λεβιδιῆς. Εἶνε ἐστενογραφημένη ἡ ἔκθεσις ;

Στεφάνου. Ὁχι, κ. Συνάδελφε. Δὲν παρίσταντο στενογράφοι ἐκεῖ. Δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι θὰ ἀμφισβητηθῇ ἡ γνησιότης τοῦ περιεχομένου τῆς ἐκθέσεως ταύτης· ἀλλ' ὑπὲρ τῆς γνησιότητος αὐτῆς συνηγορεῖ αὐτὴ ἡ ἐκτέλεσις τῶν συμφωνηθέντων καὶ ἰδίως ἡ ἀπόσπασις τῶν δύο ἀξιωματικῶν, Καψαλοπούλου καὶ Μυλωνᾶ, διότι πράγματι διὰ διαταγῆς τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν ὁ ὑπολοχαγὸς τῆς οἰκονομίας Καψαλόπουλος, ὁ τοποθετημένος ἐνταῦθα ἐν τῇ ἀποθήκῃ τοῦ ὑλικοῦ, ἀπεσπάσθη εἰς τὸ Ἀρχηγεῖον Λαρίσσης.

Ἐπίσης ἐκ τοῦ Ἀρχηγείου ἀπεσπάσθη καὶ ὁ Μυλωνᾶς, ἀμφότεροι δὲ ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἐζήτει ἡ Ἐταιρία.

Θ. Π. Δηλιγιάννης. Γνωρίζετε ἂν ὁ κ. Μυλωνᾶς ἔχη συγγενικὸν τινα δεσμὸν μὲ τὸν κ. Μακρῆν ;

Στεφάνου. Δὲν γνωρίζω. Γνωρίζω μόνον, ὅτι ὁ κ. Καψαλόπουλος καταγεται ἐκ Μακεδονίας. Ἡ μετὰ τοῦ Μακρῆ δὲ τυχὸν συγγένεια τοῦ Μυλωνᾶ οὐδὲν ἀποδεικνύει, διότι ὁ Μακρῆς ἀπ' ἀρχῆς ἀντετίθετο εἰς τὴν ἀπόσπασιν ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων.

Ν. Καλογερόπουλος. Ἡ οἰκογένεια τοῦ Καψαλοπούλου εὐρίσκεται εἰς Λίμνην τῆς Εὐβοίας καὶ δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ τὸ Μεσολόγγιον.

Θ. Π. Δηλιγιάννης. Ὁ κ. Μυλωνᾶς εἶνε ἀνεψιὸς τοῦ κ. Μακρῆ.

Στεφάνου. Εἶπον, ὅτι δὲν γνωρίζω περὶ Μυλωνᾶ.

Ζώτος. Ὁ κ. Μυλωνᾶς δὲν ἔχει καμμίαν συγγένειαν μετὰ τοῦ κ. Μακρῆ.

Θ. Π. Δηλεγιάννης. Εἶχον πληροφορίας παρὰ τοῦ Νομάρχου Λαρίσης.

Στεφάνου. Ὁ Μυλωνᾶς δὲν ἀπεσπᾶσθη διὰ διαταγῆς τοῦ Ἀρχηγοῦ Μακρῆ, ἀλλὰ διὰ διαταγῆς τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ, ὅστις ἦτο τότε ὁ Διάδοχος· ὥστε τὸ περὶ συγγενείας ζήτημα εἶνε ἐντελῶς ἀδιάφορον. Ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ Ροῦλου ἴδετε, ὅτι ὁ Μακρῆς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀντέστη εἰς τὴν ἀπόσπασίν, καὶ ἀνθίστατο κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν τοποθέτησιν ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ ἐπὶ κεφαλῇ τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων. Ἡ ἀπόσπασις τοῦ Μυλωνᾶ ἐγένετο μετὰ τὴν παραδοσιν τῆς ἀρχηγίας ὑπὸ τοῦ Μακρῆ εἰς τὴν Α. Ὑψηλ. τὸν Διάδοχον. Λέγετε, ὅτι ὁ Μυλωνᾶς ἦτο συγγενὴς τοῦ Μακρῆ, ἀλλ' ὁ Καφαλόπουλος διατὶ ἀπεσπᾶσθη; Σημειώσατε δὲ δι, διαρκούσης τῆς ἀποσπασεως, ἀπὸ τῆς ἐξόδου μέχρι τῆς ἐπανόδου των εἰς τὰ σώματά των οἱ ἀξιωματικοὶ οὗτοι ἐλάμβανον πλήρεις τὰς ἀποδοχὰς των, ὡς ἂν ἦσαν εἰς ὑπηρεσίαν, οὐδ' ἐκηρύχθησαν λιποτάκται. Ὁ Μυλωνᾶς ἔλαβε φύλλον πορείας διὰ τὸ Κουβέλτσι, ὅτε δ' ἀνεκλήθησαν οἱ δύο οὗτοι ἀξιωματικοὶ ἀπεστάλησαν διὰ διαταγῆς τῆς 24 Μαΐου 1897, τοῦ Διαδόχου, πρὸς τὸν τότε διοικητὴν ἀνεξαρτήτου τμήματος τὸν συνάδελφον κ. Τερτίπην. Ἰδοὺ ἡ διαταγὴ φέρουσα ἀριθμὸν 9,578.

Ἡ ἐξοδος τῶν σωμάτων ἐγένετο τὴν 28 Μαρτίου, μετὰ δύο δὲ μῆνας ἐκαλοῦντο ὁ Κουζαλόπουλος καὶ ὁ Μυλωνᾶς ν' ἀναλάβωσιν ὑπηρεσίαν, ληγούσης τῆς ἀποστολῆς των· σημειώσατε, κύριοι, καλῶς τοῦτο «ληγούσης τῆς ἀποστολῆς των» καὶ λέγει τοῦτο ἡ Α. Β. Υ. ὁ Διάδοχος καὶ ὀφείλετε νὰ τὸ πιστεύσητε.

Ἰδοὺ ἡ διαταγὴ (ἀναγινώσκει).

Ἀριθ. 9578

Λίαν ἐπεῖγον

Ὁ Ἀντιστράτηγος, ἡ Α. Β. Υ. ὁ Διάδοχος, Ἀρχηγὸς τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ στρατοῦ
«Πρὸς τὸν Διοικητὴν ἀνεξαρτήτου τμήματος ταγματάρχην Τερτίπην»

Δυὸ Βουνά

» Ἄμα τῇ λήψει τῆς παρουσίας θέλετε προσκαλέσει ὑπολοχαγοὺς Καφαλόπουλον καὶ Μυλωνᾶν, διοικοῦντας σώματα ἀνταρτῶν, καὶ θέλετε κοινοποιήσει αὐτοῖς ἐγγράφως, ὅτι αὐθρῶει ἅμα τῇ κοινοποιήσει αὐτοῖς τῆς παρουσίας θέλουσι παρουσιασθῇ εἰς τὸ Ἀρχηγεῖον καὶ ἀναλάβει ὑπηρεσίαν, ληγούσης τῆς ἀποστολῆς των, ἄλλως ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης θέλουσι θεωρηθῇ ὡς λιποτάκται. Συνάμα δὲ ὀφείλετε νὰ ἀφοπλίσητε τοὺς ἄνδρας των καὶ παραλάβει τὰ ὅπλα των ἀποστέλλοντες αὐτοὺς εἰς τὰς ἐστίαις των, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θέλετε ἁμέσως λάβει τὰ κατάλληλα μέτρα, ὅπως ἐκτελεσθῇ ἡ παροῦσά μου διαταγὴ διὰ τῆς βίας καὶ θέλετε μοὶ ἀναφέρει τὴν ἐκτέλεσιν.»

Ἐμὶρ Μπεη, τῇ 24 Μαΐου 1897.

Κωνσταντῖνος Διάδοχος

Ἄλλ' ἐνταῦθα, κύριοι, θὰ σταματήσω ἐπ' ὀλίγον ἵνα ἐκφέρω μίαν σκέψιν. Ἐλέχθη καὶ ἐπονελέχθη, καὶ κατὰ καιρὸν μάλιστα ἐπανελή-

φθῃ, ὅτι ἀφορμὴ τῆς κυρήξεως τοῦ πολέμου ἦτο ἡ ἐξοδος τῶν ἀνταρ-
τικῶν σωμάτων, καὶ ὅτι ἡ Ἑθνικὴ Ἐταιρία προεκάλεσε τὸν πόλεμον,
ὁ ὁποῖος, εἰς δὲν ἦτον αὐτῇ, δὲν θὰ προεκαλεῖτο, καὶ διὰ τοῦτο ἡκού-
σατε τοὺς μύδρους τοὺς ὁποίους ὁ ἐκ Πατρῶν βουλευτὴς ἐξήνεγκεν
στιγματίσας τὸ σωματοῖον ὡς ἐπικατάρατον καὶ ἀπαίσιον.

Παπαγιαννακόπουλος. Ἐγὼ εἶπον, ὅτι ἀφοῦ τόσα ἐλέχθη-
σαν κατὰ τῆς Ἐταιρίας πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν τὸ ζήτημα, εἰς εἶνε
ἄξια τῆς κατηγορίας ἢ τῶν εὐλογιῶν τοῦ ἔθνους.

Στεφάνου. Σεῖς μέχρι τοῦδε ἐπανελάβετε ὅ,τι ἡιοῦατε, καὶ
ἐγὼ ἐπαναλαμβάνω ὅ,τι ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν ἤκουσα, ἐκεῖνα δηλαδὴ
τὰ ὁποῖα εἶπατε, ὅτι ἐθεωροῦσατε τὴν Ἐταιρίαν ἐπικατάρατον καὶ ἄξιο-
κατάκριτον. Ἐν τούτοις, ἐξ ὧν μέχρι τοῦδε ὑπέβαλον ὑμῖν βλέπετε
ὅτι ἡ ἐνέργεια τῆς Ἐταιρίας δὲν ἦτο αὐτόβουλος, δὲν ἀπετόλμησε νὰ
διακινδυνεύσῃ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα καὶ προκαλέσῃ τὸν πόλεμον με-
ταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, διότι ἐνήργει ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς
Κυβερνήσεως, οὐδὲ ἐν τῷ κηρύγματι τοῦ πολέμου φέρει ὁ Σουλτά-
νος τὴν εἰσβολὴν τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων ὡς λόγον πολέμου.

Ἡκούσατε δὲ καὶ τὴν ἐσπέραν ταύτην τοῦ ἀξιοτίμου ἐκ Γόρτυνος
βουλευτοῦ, ἀγορεύοντος, καὶ παρακαλῶ εἰπῆτε ἡκούσατε τι ἐνδεικνύον
ἢ ἀποδεικνύον τὸ ἐναντίον τῶν ὅσα εἶπον ὑμῖν; Τί ἐζήτησε νὰ παρα-
στήσῃ ὁ κύριος βουλευτὴς ἐκ Γόρτυνος ὁμιλῶν περὶ τῆς Ἑθνικῆς
Ἐταιρίας, τοῦ ἐπαράτου Σωματοῖου; ὅτι εἶχε πολιτικὸν σκοπὸν, καὶ
τοῦτον συνήγαγε, διότι ὁ κ. Ἐσπλιν ἤθελε νὰ κάμῃ στρατιωτικὴν
διαδηλώσιν κατὰ τῆς τότε Κυβερνήσεως καὶ ὅτι εὖτος δὲν ἡδύνατο νὰ
ἐνεργήσῃ αὐτεβούλως διὰ νὰ πράξῃ δὲ τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἦτο μέλος
τῆς Ἑθνικῆς Ἐταιρίας ἄρα παρ' αὐτῆς ἔλαβε τὴν διαταγὴν. Ἀλλὰ
πρῶτον, πῶς δύναται νὰ ἐπιρριφθῇ εἰς τὴν Ἐταιρίαν εὐθύνη διὰ τὰς
γνώμας, ἔστω καὶ ἐνὸς μέλους αὐτῆς; Πλὴν δὲ τούτου, εἶνε γνωστὸν,
ποῖος μέγας ἐνθουσιασμὸς ἐπεκράτει τότε ἐν Ἀθήναις, καὶ πῶς τὸν
κόσμον εἶχε καταλάβει φρενίτις, ὥστε οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ὁμιλήσῃ κατὰ
τοῦ πολέμου καὶ ἐπικαλοῦμαι, κύριοι, τὴν μνήμην σας, τίς δὲν ἐφώ-
ναζε «ζήτω ὁ πόλεμος»;

Παπαγιαννακόπουλος. Σεῖς προεκάλεσατε τὴν φρενίτιδα.

Στεφάνου. Ὅχι βεβχίως. Ἀλλως τε ἡ Ἑθνικὴ Ἐταιρία δὲν
εἶχε καὶ ἀνάγκην νὰ ἐξόψῃ τὸ αἶσθημα τοῦτο, διότι θὰ ἐπραττεν,
ὅπως λέγουν οἱ Γάλλοι, λακτίζουσα θύραν ἀνοικτὴν. Δὲν ἦτο ἄρα γε
ἄρκουσα ἢ ἐν Κρήτῃ κατάστασις; δὲν ἦτο ἄρκουσα ἢ ἀποστολὴ τοῦ
Στόλου; δὲν ἦτο ἄρκουσα ἢ ἀποστολὴ τοῦ Βάσσου; ἢ ἀποστολὴ τοῦ
Διαδόχου εἰς τὴν Θεσσαλίαν; δὲν ἦσαν ἄρκουσαι αἱ καλούμεναι ἀλ-
ληλοδιαδόχως ἡλικίαι, αἱ ἀνχωροῦσαι καθ' ἐσπέραν ἀπὸ τὰς Ἀθή-
νας ἐν μέσῳ ἐνθουσιασμοῦ ἀκρατήτου καὶ ζητωκραυγῶν οὐρανομήκων;
καὶ εἶχεν ἀνάγκην ἡ Ἑθνικὴ Ἐταιρία νὰ ἐξάψῃ τὸ αἶσθημα τὸ ἐθνι-
κόν, τὸ ἐμφωλεῦον εἰς πᾶσαν ψυχὴν ἐλληνικὴν; καὶ δὲν ἦτο ὁ Τύ-
πος, ὁ ὁποῖος ἔκρουε τὸ πολεμιστήριον; Ἀλλὰ καὶ ποῖον τὸ ὄφελος;

έρωτῶ. Παραδέχομαι πρὸς στιγμήν, ὅτι ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία ἔλαμεν ὅλα ταῦτα, πρὸς τίνα σκοπόν; τί εἶχε νὰ ὠφελθῇ;

Κατὰ τὸν κύριον ἐκ Γόρτυνος βουλευτὴν, εἶχε νὰ ὠφελθῇ, ὅτι θὰ τὸν ἔρριπτεν ἀπὸ τὴν ἀρχήν· ἀλλὰ κατὰ τί ἤθελον ὠφελθῇ οἱ ἀξιοματικοὶ οἱ ἀποτελοῦντες τὴν Ἑταιρίαν (καὶ ἦσαν ἐν πλειονοψηφίᾳ) ἐκ τῆς μεταβολῆς τῆς Κυβερνήσεως τοῦ κυρίου Δηλιγιάννη; διὰ νὰ πάρουν περισσότερα γαλόνια ἢ ἵνα λυθῇ τὸ ζήτημα τῶν γενικῶν θέσεων; ἀλλὰ τὸ ζήτημα τοῦτο εὔρεν ἀκέραιον ἀκόμη τὸ 1899 ὁ ἀξιοτίμος ἐξ Οἰτύλου βουλευτῆς, γενόμενος ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, καὶ ὑφίσταται ἔτι καὶ διαιρεῖ τὸν στρατὸν· ἢ διὰ νὰ ὠφελθῶσιν οἱ ἐν μειονοψηφίᾳ ἐν τῇ πτέρυγι ταύτῃ καθήμενοι δεκαπέντε Τρικουπικοὶ βουλευταί, ἐκ τῶν ὁποίων ἀμφιβάλλω ἐὰν ἀνῆκον δύο ἢ τρεῖς εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν; διότι βεβαίως οὔτε ὁ κ. Θεοτόκης, οὔτε ὁ κ. Σκουλούδης, οὔτε ὁ κ. Τσαμαδὸς, οὔτε ὁ κ. Σιμόπουλος ἀνῆκον εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν· προκαλῶ δὲ τοὺς ἀξιοτίμους συναδέλφους νὰ εἴπωσιν, ἂν ἐγὼ ὠμίλησά ποτε εἰς τινα περὶ Ἑθνικῆς Ἑταιρίας ἢ περὶ σχεδίων ἀνατροπῆς, ἢ ἂν ἐγνώριζον παρ' ἐμοῦ, ὅτι ἐγὼ ἀνῆκον εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν. Δὲν ἤμην τόσον μωρὸς, κύριοι, οὔτε μοὶ ἔλειπεν ὁ πατριωτισμὸς ὁ ἀπλοῦς, ὁ ὁποῖος δὲν εἶνε μονοπώλιον, ἵνα προτιμῶσω χάριν κομματικοῦ συμφέροντος ταπεινοῦ, νὰ ἐπέλθῃ κλονισμὸς εἰς τὸ Κράτος ἵνα πέσῃ μία Κυβέρνησις, Κυβερνήσις, τὴν ὁποίαν, ὅπως πάντοτε συμβαίνει, εἰς ἄνεμος δύναται νὰ σαρώσῃ καὶ νὰ φέρῃ ἄλλην.

Ἀλλὰ δὲν περιορίζονται μόνον εἰς τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ἐκθέσω ὑμῖν, αἱ ἐνέργειαι τῆς Κυβερνήσεως ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀνταρτικὰ σώματα τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ· ἔχομεν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 6 Μαρτίου διαταγὴν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν κ. Μαυρομιχάλη πρὸς τοὺς νομάρχας Λαρίσσης καὶ Τρικκάλων, διατάσσοντος τὰ ἑξῆς:

«Δ. Υ. Νομάρχας Λαρίσσης, Τρικκάλων.

«Αἱ δειναὶ περιστάσεις, ὑφ' ἃς διατελοῦμεν, ἐπιβάλλουσιν ἡμῖν, ὅπως μεταβάλωμεν προηγουμένης ἡμῶν ὁδηγίας καὶ διαταγὰς, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐνόπλους ομάδας πρὸς υπεράσπισιν τῶν ἐν τῇ γείτονι ἐπικρατεῖᾳ δεινοπαθούντων ἀδελφῶν ἡμῶν. Ἐντελλόμεθα ὑμῖν, ὅπως τοῦ λοιποῦ μὴ παρακωλύητε τὴν ἐξοδὸν τῶν ἀτάκτων τούτων σωμάτων, ἀλλ' ὀφείλετε καὶ νὰ συντρέχητε αὐτὰ πάσῃ δυνάμει καὶ ἐν μεγίστῃ ταχύτητι, ἵνα διέρχωνται σύνορα. Ἐννοεῖται ὅμως, ὅτι ἡ ἐνέργεια αὕτη δεόν νὰ περιβάλληται δι' ἄκρας ἐχεμυθίας, ὀφείλετε δὲ πάντως νὰ συνεννοηθῇτε μετ' Ἀρχηγοῦ. Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει ὁ ἡμέτερος στρατὸς ὀφείλει νὰ ἐξακολουθῇ νὰ μένῃ ἀμέτοχος τῶν ἀτάκτων τούτων κινήματων, ἀποφεύγων ἐπιμελῶς πᾶσαν μετὰ τῶν Τούρκων σύγκρουσιν. Βεβαίως οἱ Τούρκοι δύνανται, ἐὰν ἐπιθυμῶσι, νὰ μᾶς κηρύξωσι τὸν πόλεμον, οὐδὲ ἀποστέργομεν τὴν ἐνδεχομένην ταύτην περιπτώσιν. Ἡμεῖς ὅμως δεόν νὰ ρυθμίζωμεν τὴν πορείαν ἡμῶν μετ' ἄκρας προσοχῆς.

6 Μαρτίου

Ὁ ὑπουργὸς

Κ. Μαυρομιχάλης

— Καὶ οἱ λόγοι τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Ἑωσιερικῶν συμπιπτουσι πρὸς τοὺς τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ. « Ἡμεῖς ὅμως δεόν νὰ ρυθμιζώμεν τὴν πορείαν ἡμῶν μετ' ἄλλας προσοχῆς. » Καὶ ἀληθῶς. Διότι πλὴν τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας καὶ ἄλλοι ἐντεῦθεν ἔλαβον τὴν ἐντολὴν, ὅχι παρὰ τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας, ἀλλὰ παρ' αὐτῆς τῆς Κυβερνήσεως νὰ ἐξέλθωσιν εἰς τὸ τουρκικόν. Ὁ Ἀλέξιος Τάκης, ὁ ἀδελφὸς τοῦ τότε βουλευτοῦ Γιαννουσίου Τάκη καὶ νῦν δὴ μαρχος Καστανέας, ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ ἐξέλθῃ, καὶ ἐξῆλθε.

Θ. Π. Δηλιγιάννης : Παρὰ τίνος ἔλαβεν ἐντολὴν ;

Στεφάνου. Τα χρήματα ποῦ τὰ εὔρεθ' ἀκούσθητε.

Ἔλαβε λοιπὸν ἐντολὴν ὁ Ἀλέξ. Τάκης ἵνα ἐξέλθῃ μετ' ἀνταρτικοῦ σώματος. Καὶ αὐτὸς διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν δαπάνην ἐξῆλθεν, ἔσφαξε 2—3 τούρκους καὶ ἐγύρισε μετὰ 2—3 ἡμέρας.

Α. Ἀδέρωφ. Καὶ ἄλλοι ἔσφαξαν ἀρνιά μόνον.

Στεφάνου. Πιθανὸν τὰ ἀρνιά νὰ ἐξελήφθησαν ὡς τοῦρκοι. Ἐπειδὴ δὲ ὁ κ. ἐκ Γόρτυνος βουλευτῆς μὲ ἐρωτᾷ παρὰ τίνος ἔλαβε τὰ χρήματα, ἔχω ἐνταῦθα σημείωμα, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐκ τῶν κατεθέντων ἐν τῷ Κεντρικῷ Ταμείῳ χρημάτων, τῶν ἐξ ἐράνων τῶν ὁμογενῶν προερχομένων, διετέθη ἐν ποσὸν τὸ ὁποῖον δὲν ἀναγράφεται ἐν τοῖς καταλόγοις ταῖς ὑπὸ τοῦ Ταμείου δοθεῖσι καὶ κατατεθεῖσι χθὲς εἰς τὴν Βουλὴν, καὶ τὸ ποσὸν τοῦτο συνίσταται εἰς τὰ ἐξῆς, κατὰ μέρος ποσά, τὰ δοθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Δηλιγιάννη εἰς διαφόρους πρὸς ἑθνικοὺς σκοποὺς. Διὰ τῆς πληροφορίας ταύτης, κύριοι, δηλῶ πρῶτον ὅτι δὲν ἐννοῶ νὰ θεσω ἐν ἀμφιβολίᾳ τὴν τιμιότητα οὐδενὸς ἐκ τῶν λαβόντων, θέλω ὅμως νὰ ἔξαρῶ τὸ γεγονός, ὅτι ἐδίδοντο χρήματα ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν ὁμογενῶν ἀποσταλέντων, πρὸς ἰδιώτας ἀπλοῦς, διότι ἐδόθησαν 25.000 εἰς τὸν κ. Μανουσκιαννάκην πρὸς σκοποὺς ἑθνικοὺς ἐν Κρήτῃ, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπέστρεψε τὰ μὴ δαπανηθέντα, μετὰ λογοδοσίας, ἐδόθησαν εἰς τὸν συνάδελφον κ. Λυμπρίτην 9.000, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπέστρεψε μετὰ λογαριασμοῦ τὰ μὴ δαπανηθέντα. Ἀλλ' ἐδόθησαν καὶ εἰς τὸν νομάρχην Λαρίσης, τὸν νομάρχην ἐκεῖνον τὸν ἀναφερόμενον ἐν τῇ ἐκθεσὶ τοῦ Ροῦλοῦ, κ. Μπουκλάκον, 10.000, ἐδόθησαν εἰς τὸν νομάρχην Τρικινάλων κ. Πετρίτην δρ. 10.000.

Α. Βιτάλης. Εἶνε ἐντιμὸι ἄνθρωποι καὶ οἱ δύο.

Στεφάνου. Καμμίαν ἀμφβολίαν δὲν ἔχω καὶ τὸ ἐδήλωσα. Δὲν συνειθίζω ἐγὼ νὰ θεῖω ἐν ἀμφιβολίᾳ τὴν τιμὴν τοῦ ἄλλου, ἐκὸς ἂν ὑπάρχωσιν ἀποδείξεις. Ἐδόθησαν ἄλλαι 5.000 εἰς τὸν Παπασταθόπουλον Νομάρχην Φθιώτιδος, ὡσαύτως μὴ λογοδοτήσαντα. Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τούτων, ἐδόθησαν 6.000 εἰς τὸν Ἀλέξιον Τάκην, περὶ οὗ πρὸ μικροῦ ἔκαμον λόγον, ἐδόθησαν δὲ 50.000 συλλήβδην εἰς τὸν συνάδελφον κ. Εὐταξίαν, εἰ, τὸν κ. Κοντογιάννην, εἰς τὸν συνάδελφον κ. Σαλτοεδήμον καὶ εἰς τὸν κ. Ζουλούμην.

Θ. Π. Δηλιγιάννης. Οὐχὶ εἰς τὸν Σκαλτσοδήμον.

Στεφάνου. Συγγνώμην. Ἴσως ἡ πληροφορία μου νὰ εἴνε ἐσφαλμένη.

Σκαλτσοδήμος. Θὰ σᾶς παρακαλέσω μίαν στιγμὴν, διότι εἶνε προσωπικόν, νὰ σᾶς δώσω μίαν πληροφορίαν.

Πολλοί (ἐκ δεξιῶν). Δὲν εἶπε τίποτε, Κύριε.

Σκαλτσοδήμος. Παρακαλῶ. Διότι δὲν ἔλαβον ἐγὼ χρήματα.

Δηλιγιάννης. Δὲν ἐδόθησαν χρήματα εἰς τὸν Σκαλτσοδήμον. Πρόκειται περὶ τῶν χρημάτων, τὰ ὅποια ἔδωκεν ὁ Κεντρικὸς Ταμίας. Ἔδωκεν εἰς τρεῖς· εἰς τὸν κ. Ἀθανάσιον Εὐταξίαν, εἰς τὸν κ. Νικόλαον Κοντογιάννην καὶ εἰς τὸν κ. Ζουλούμην. Οὐχὶ εἰς τὸν κ. Σκαλτσοδήμον.

Α. Σκαλτσοδήμος. Μάλιστα. Καὶ τὸ σῶμα τὸ ὁποῖον κατήρτισα ἐπλήρωσεν ἡ ἰδία ἐπιτροπὴ, διότι δὲν ἀνέμιξα τὰς χεῖράς μου.

Κρίτσας. Ἐξ αὐτῶν ὁ κ. Εὐταξίας μόνον τὸ ἐπέστρεψεν ;

Δηλιγιάννης. Ὁ κ. Εὐταξίας τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν διωρίσθη ὑπουργὸς καὶ ἔδωκε τὸν ὄρκον, μετέβη εἰς τὸν Κεντρικὸν Ταμίαν, κατὰ τὴν ἀνακοίνωσιν, τὴν ὁποίαν μοι ἔκαμεν ὁ εἰρημένος Ταμίας, καὶ ἐπέστρεψε τὸ τρίτον τοῦ ποσοῦ τῶν 50 χιλιάδων. Θέλω δὲ σᾶς ἐκθέσει διατὶ ἐδόθησαν τὰ χρήματα καὶ θὰ σᾶς ἀνακοινώσω λεπτομερῶς πάντα.

Κ. Καραπᾶνος. Ἐπέστρεψε τὸ τρίτον τῶν 50,000 ;

Δηλιγιάννης. Μάλιστα.

Ζώτος. Τὸ ὁποῖον ἀναλογεῖ εἰς τὸν κ. Εὐταξίαν.

Δηλιγιάννης. Ἐνθυμοῦμαι, ὅτι ἡ πληρωμὴ ἦτο καὶ εἰς τοὺς τρεῖς, διότι οἱ τρεῖς ἐμελλον νὰ ἐπιχειρήσωσιν αὐτὴν τὴν ἐργασίαν. Ἐπομένως σχεδὸν ἦσαν ἀλληλεγγύως ὑπεύθυνοι. Ἄλλ' ὁ κ. Εὐταξίας ἔδωκε μόνον τὸ τρίτον, τὸ ἀναλογοῦν εἰς αὐτόν.

Χατζηπέτρος. Διότι αὐτὰ εἶχε λάβει.

Στεφάνου. Ἀλλὰ δὲν περιορίζοντο, Κύριοι βουλευταί, μέχρι τούτου αἱ ἐνέργειαι τῆς Κυβερνήσεως, οὐχὶ αἱ διὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ τακτικοῦ, ἀλλ' αἱ διὰ τῆς καταρτίσεως ἀνταρτικῶν σωμάτων, διότι ἡ Κυβέρνησις ἦλθεν ἀπ' εὐθείας εἰς συνεννόησιν μετὰ τὸν μακαρίτην Δημαρᾶν τὸν ἐκ πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἐλθόντα ἐκ Καυκάσου καὶ πωλήσαντα τὴν περιουσίαν του, ἵνα ἔλθῃ ἐδῶ καὶ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Ὁ Δημαρᾶς δὲ προσεφέρετο, καθ' ἃ ἠκούσατε ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ κ. Ροῦλου, νὰ μεταβῇ εἰς ὠρισμένα σημεῖα τῆς Μακεδονίας καὶ νὰ διακόψῃ τὴν συγκοινωνίαν, καταστρέφων γεφύρας ἢ σιδηροδρόμους· τὸν μακαρίτην δὲ Δημαρᾶν ἐξώπλισεν ἀπ' εὐθείας ἡ Κυβέρνησις, καὶ ἐξώπλισε τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐξ 150 ἀνδρῶν καὶ τὸ ἐφωδίασε καὶ διὰ χρημάτων καὶ δι' ὀπλῶν καὶ διὰ φυσίγγιων, διότι εἰς αὐτὸν παρεδόθησαν 45000 βολιδωτὰ φυσίγγια καὶ 150 τυφέκια.

Θ. Π. Δηλιγιάννης. Πόσαι δραχμαὶ ἐδόθησαν εἰς τὸν Δημαρᾶν ; Γνωρίζετε τὸ ποσὸν τῶν δραχμῶν, τὸ ὁποῖον ἐδόθη ;

Στεφάνου. Δὲν τὸ ἔχω σημειωμένον.

ΔΗΛΗΓΙΑΝΗΣ. Διότι χρήματα δὲν ἐδόθησαν εἰς τὸν Δημαρᾶν διὰ νὰ ἐκστρατεύσῃ. Ὅταν ὁ μακαρίτης Δημαρᾶς ἔμεινε ἐδῶ ἐπὶ πολὺν χρόνον, καὶ ἐξήντηλσε τὸ ἀργύριόν του, δὲν εἶχε δὲ πῶς νὰ

ζήση, ἐζήτησε συνδρομὴν καὶ ἐδόθησαν αὐτῷ 400 δραχμαὶ ὅπως ἐξακολουθήσῃ νὰ συντηρῆται, διότι δὲν εἶχε χρήματα. Χρήματα διὰ νὰ ἐκστρατεύσῃ δὲν ἐδόθησαν εἰς αὐτόν.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Βεβαίως ὁμῶς εἰς τὸν μακαρίτην Δημαρᾶν ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρίᾳ δὲν παρέδωκεν αὐτὰ τὰ ἐφόδια οὔτε χρήματα.

Γνωρίζω μόνον, ἀκούσας παρ' ἄλλων—διότι ἐγὼ δὲν ἦλθον εἰς συνάφειαν μὲ τὸν Δημαρᾶν—ὅτι ὁ Δημαρᾶς μένων ἐδῶ καὶ ἀναιδοκαταβαίνων τὰς κλίμακας τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν καὶ παραπεμπόμενος ἀπὸ ἀναβολῆς εἰς ἀναβολὴν περιῆλθεν εἰς ἀπελπίσιν, καὶ ἤκουσα λεγόμενον—δὲν τὸ βεβαίῳ ὁμῶς, ὁ κ' ἐκ Γόρτυνος δύναται νὰ τὸ βεβαιώσῃ—ὅτι μετὰ πίεσεως ἀπετάθη πρὸς ὑμᾶς ἐπιμένων νὰ κάμῃ τὴν ἀπόδασιν εἰς τὴν Μακεδονίαν.

ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ. Καὶ ἐγὼ τί ἔκαμον;

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Καὶ τότε τοῦ ἐχορηγῆσατε τὸν ὀπλισμὸν καὶ τὰ φυσίγγια. Περί τῶν χρημάτων δὲν γνωρίζω.

Θ. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ. Θὰ ὁμιλήσω περὶ τοῦ Δημαρᾶ,

ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ. Μήπως ἐχορήγησεν ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρίᾳ;

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Ὁχι βεβαίως, οὐδαμοῦ τῆς λογοδοσίας ἀναφέρεται.

ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ. Ἐχορήγησεν. Καὶ εἶνε καὶ εἰς τὸν κατάλογον.

ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ. Ἐγὼ δὲ δὲν ἐνέκρινα τὴν ἐκδρομὴν τοῦ Δημαρᾶ, διότι ἐγνώριζον ὅτι ἤθελε καταστραφῇ.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Ἀλλὰ τὸ σῶμα τοῦ Δημαρᾶ, Κύριοι, ἀπέπλευσε διὰ ἀτμοπλοίου μισθωθέντος ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, τῆς Ἡπείρου τῆς Πανελληνίου, ἣν παρακολουθησαν διαταγαὶ τηλεγραφικαὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν εἰς τὸν λιμενάρχην Βόλου καὶ ἀπὸ τὸν λιμενάρχην Βόλου εἰς Τρίκκερι, ὁπόθεν ἐπεβιάσθησαν ἡ ἐμελλον νὰ ἐπιβιθῶσιν οἱ συμπληρώσαντες τὸ σῶμα τοῦ Δημαρᾶ ἀντάρται ὑπὸ τοῦς Βελλέντζαν καὶ Καραβαγγέλην καὶ ἐκείθεν πάλιν εἰς Ὠραιούς καί περαιτέρω.

Καὶ ἐν συμπεράσματι, κύριοι, τί ἐσήμαινον πάντα ταῦτα; Ὁ μελετῶν τὴν ἀνέλιξιν τῶν γεγονότων, ὅπως συνέβησαν—καὶ ὅλοι εἴσθε μάρτυρες αὐτόπται τῶν γεγονότων τούτων—ἡδύνατό τις ποτε νὰ ὑποθέσῃ, ἢ νὰ συμπεράνῃ ὅτι ἡ Κυβέρνησις δὲν ἤθελε τὸν πόλεμον; Παραδέχομαι ὅτι οὗτος ἦτο ὁ εὐσεβὴς αὐτῆς πόθος, ἀλλὰ τὰ ἔγγραφα, αἱ πράξεις, οἱ λόγοι ἐντελῶς τὸ ἐναντίον ἐνεδεικνυον. Οὔτε δικαιολογεῖται ἡ Κυβέρνησις, φρονῶ, λέγουσα, ὅτι εἴτε αἱ ἐνέργειαι τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας, εἴτε τῆς κοινῆς γνώμης ὁ συναγεμῶς, εἴτε τῶν ἀντιπολιτευομένων αἱ ἐν τῇ Βουλῇ ἀγορεύσεις, ἐξηνάγκασαν αὐτὴν εἰς τὸ νὰ ἀσπασθῇ πολεμικὴν πολιτικὴν, καίτοι δὲν ἐπεθύμει τὸν πόλεμον.

Καὶ ἐπιτρέπονται ταῦτα, κύριοι, εἰς Κυβέρνησιν τοῦ Κράτους; Ἐπιτρέπεται εἰς Κυβέρνησιν νὰ μὴ ἔχῃ πεποιθήσεις καὶ νὰ μὴ δύναται νὰ τὰς ἐπιβάλλῃ; Διότι ἂν ἡ Κυβέρνησις δὲν δύναται νὰ ἐπι-

βάλῃ τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς καὶ τὰς γνώμας τὰς ὑπὸ ἰδίαν τῆς εὐθύ-
νην εἰλημμένας, τότε δὲν εἶνε ἀξία τοῦ ὀνόματος Κυβερνήσεως, εἶνε
σκιά Κυβερνήσεως, καὶ τὸ Κράτος ὑπὸ τοιαύτην Κυβέρνησιν δὲν δύ-
νεται ἢ νὰ κυλινδουταὶ ὅπως τὸ σκάφος τὸ ἄνευ πηδαλίου εἰς τὰ κύ-
ματα τῆς θαλάσσης ! Καὶ νομίζει ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη, ὅτι δικαιολο-
γεῖται λέγουσα· Ἐγὼ τὸν πόλεμον δὲν τὸν ᾔθελον ! Τί παρέμε-
νες λοιπὸν εἰς τὴν ἀρχὴν ὅταν τὸν πόλεμον δὲν τὸν ᾔθελες ; καὶ
πῶς τὸν πόλεμον αὐτὸν ἔκαμνες ; διότι ὁ πόλεμος εἶνε ἔργον σου.
Αὐτὸ λέγει τὸ κήρυγμα.

Ἄλλ' ὁ κ. ἐκ Γόρτυνος βουλευτῆς σᾶς παρέστησεν ὡς δικαιολο-
γίαν, ὅτι παρέμεινεν εἰς τὴν ἀρχὴν διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸ κακόν, διὰ νὰ
σώσῃ ὅ,τι ἦτο δυνατόν νὰ περισωθῇ. Καὶ μήπως οἱ Κυβερνήται, κύριοι,
εἶνε κηδεμόνες τοῦ Κράτους ; Αὐτοὶ εἶνε οἱ ὁδηγοὶ καὶ ποδηγῆται
τοῦ Κράτους, οὐδεὶς ἔταξε τὸν κ. βουλευτὴν ἐκ Γόρτυνος κηδεμόνα
τοῦ Κράτους ἢ πλειονοψηφία τῆς Βουλῆς, ἢ ἐμπιστοσύνη τοῦ Βασι-
λέως τὸν ἔφερον ἐπὶ τὰ κοινά, ἵνα κυβερνήσῃ, ὅχι ἵνα κηδεμονεύσῃ
τὸν ἔφερον διὰ νὰ κρατήσῃ τὸ πηδάλιον στερεῶς καὶ ὅχι μὲ τρέμου-
σαν χεῖρα παρ' ἄλλων κινουμένην, ἀλλ' ἵνα φέρῃ τὸ σκάφος τῆς πο-
λιτείας ἐκεῖ, ὅπου αἱ πεποιθήσεις αὐτοῦ, αἱ ἀποφάσεις, αἱ ἐν ἐπι-
γνώσει τῶν πραγμάτων καὶ τῶν προσώπων σχηματισθεῖσαι, ἔπρεπε νὰ
τὸν ὁδηγήσῃ.

Δὲν εὐρίσκω λοιπὸν δικαιολογουμένους τοὺς περὶ τὸν ἀξιότιμον
βουλευτὴν ἐκ Γόρτυνος ὅταν ἐπιρρίπτωσιν εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν,
τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζουσιν ὡς ἐπάρaton σωματεῖον τὰς εὐθύνas
καὶ ἀπεκδύονται τούτων αὐτοί, διότι αὕτῃ ἡ Ἑρριννὺς ἢ ὁποία ἐκ
τοῦ Ἑρέβου ἀνέδυσε παρέσυρε τὴν Κυβέρνησιν καὶ αὐτοὺς ὅλους. Αὕτῃ
ἡ Ἑρριννὺς, κατὰ τοὺς στίλους τοῦ ἐκ Γόρτυνος βουλευτοῦ, ἦσαν αἱ
σ τ ρ ῖ γ γ λ α ι τοῦ Μάκκεθ καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ τὰς κλείσῃ εἰς
τὴν φυλακὴν ; Ἄλλ' ἂν συνελαμβάνοντο οἱ περὶ τὴν Ἑθνικὴν Ἑται-
ρίαν, ἐγὼ πρῶτος ᾔθελον προβάλλει τὸ στήθός μου δεχόμενος τὰς εὐθύ-
νας, ἐὰν τοιαῦται ὑπῆρχον, καὶ διὰ τοῦτο ἀποκαλυφθεὶς ἐνώπιον τῆς
ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς ὑπέστην καὶ ὑπεβάστασα ὡς μόνος σκοπὸς
πάσας τὰς κατηγορίας. Ἄλλ' ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ εἰσαγγελικὴ ἐξου-
σίᾳ μετεῖχε τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας καὶ ἐματῶινε πᾶσαν κατ' αὐτῆς
ἐκτέλεσιν. Καὶ ἀπέναντι τοῦ εἰσαγγελέως ὑπεχώρει ὁ Κυβερνήτης τῆς
χώρας ! καὶ δὲν ἐπέτα τὸν εἰσαγγελέα καὶ δικαιολογεῖται ὁ Πρωθυ-
πουργὸς λέγων, ὅτι ὁ εἰσαγγελεὺς δὲν ᾔθελε νὰ ἐκτελέσῃ τὰς δια-
ταγὰς τοῦ Κυρίου Ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης ! σᾶς συμβουλεύω τὴν
πρώτην φορὰν κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ εὐρεθῇτε ἀπέναντι τοιοῦτου Εἰ-
σαγγελέως, νὰ τὸν πετάξῃτε ὑποβάλλοντες εἰς τὴν Α. Μ. Διάταγμα
περὶ παύσεώς του.

ΠΕΡ. ΑΛΕΞΑΚΗΣ. Δὲν πετᾷ τὸν Θεοδώρου ἀκόμη ! (ἰ λ α-
ρ ὁ τ η ς.)

Δ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Ἀλλὰ ἐγνώριζε, Κύριοι, καλῶς ὁ κ. βουλευ-
τῆς ἐκ Γόρτυνος, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ καταδιώξῃ τὴν Ἑθνικὴν Ἑται-

ρίαν ἀφοῦ ἤδη τὴν εἶχεν ἀναγνωρίσει καὶ εἶχεν ἔλθει εἰς ἄμεσον συνάφειαν πρὸς αὐτήν. Καὶ πῶς ἠδύνατο νὰ καταδιώξῃ ὁ Εἰσαγγελεὺς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν ἀπέναντι πράξεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου διὰ τῆς ὁποίας διατάσσοντο κατεπειγόντως αἱ ἀρμόδιαι στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ νὰ δώσωσι τ ρ ί α ἐ κ α τ ο μ μ ῦ ρ ι α φ υ σ ι γ γ ῖ ω ν εἰς τὴν ἐθνικὴν ἑταιρίαν, ὡς σκοποῦσαν ἐθνικὸν σκοπὸν. Καὶ ἦτο ἀνάγκη Διατάγματος Βασιλικοῦ ὅπως ἀναγνωρισθῇ κατὰ τὴν ἡμετέραν νομοθεσίαν ἡ Ἑθν. Ἑταιρία; Πλανῶνται πλάνην νομικὴν οἱ πιστεύοντες ὅτι ἦτο ἀνάγκη Διατάγματος, ἔθος ἐπεκράτησε νὰ ἐκδίδεται Διάταγμα, ἵνα ἀναγνωρίζωνται Σύλλογοι, μόνον ἐπὶ ἀνωνύμων ἐμπορικῶν ἑταιριῶν ἀπαιτεῖται, ὁ δὲ μακαρίτης Οἰκονομίδης λέγει ὅτι δυνάμει τοῦ ἀρθροῦ 11 τοῦ Συντάγματος πρέπει νὰ τεθῇ ὁ κανὼν, ὅτι πρὸς σύστασιν Συλλόγου δὲν ἀπαιτεῖται εἰδικὴ ἔγκρισις τῆς Κυβερνήσεως. Ἡ Κυβέρνησις ἠδύνατο νὰ καταδιώξῃ τὴν ἐθνικὴν ἑταιρίαν δι' ἀσυγχώρητον συλλογὴν ἐράνων κατὰ τὸν ποινικὸν νόμον, ἀλλὰ ἡ ἐθνικὴ ἑταιρία δὲν συνέλεγε χρήματα ἐν τῷ κρυπτῷ, μάρτυς ὁ Νομάρχης Λαρίσσης, ὡς ἠκούσατε πρὸ μικροῦ. Ἡ ἐθνικὴ ἑταιρία ἀκριβῶς καθ' ἡστυγμὴν εἶχεν ἀνάγκην κεφαλαίων πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν πατριωτικῶν σκοπῶν, τοὺς ὁποίους ἐσκόπει, συνέστησε κέντρον φανερόν, διότι κύριοι, τὸν Ἰανουάριον 1897 ἡ ὅλη περιουσία τῆς ἐθνικῆς Ἑταιρίας συνίστατο εἰς 13 χιλιάδας δραχμῶν.

Π. ΛΛΕΞΑΚΗΣ. Καὶ διέδιδεν, ὅτι εἶχεν ἑκατομμύρια!

Δ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Βεβαίως ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία δὲν τὸ διέδιδε· ἦσαν μωροὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐπίστευον, ὅτι τὰ ἑκατομμύρια κατέβαινον ἀπὸ τὸν οὐρανόν.

Α. ΒΙΤΑΛΗΣ. Ἐκτίσθησαν ὁμῶς σπίτια ἀπὸ αὐτὰ.

Δ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Νὰ μοὶ ἐπιτρέψῃτε, κύριε Βιτάλη, νὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ μοὶ ἐπιτρέψῃτε νὰ μὴ σᾶς ἀπαντήσω εἰς αὐτὰ τὰ ὁποῖα λέγετε· αὐτὰ ἐλέγχθησαν καὶ ἄλλοτε, τὸ περίεργον δὲ εἶνε, ὅτι καὶ τότε καὶ τώρα ἐλέγχθησαν ὑπὸ ἀξιωματικοῦ, φαίνεται, ὅτι οἱ ἀξιωματικοὶ ἔχετε ἰδέαν τοιαύτην.

Θ. ΛΥΜΠΡΙΤΗΣ. Κύριε Πρόεδρε, σᾶς παρακαλῶ νὰ μοὶ ἐπιτρέψῃτε νὰ παρατηρήσω εἰς τὸν ἀγορεύοντα, ὅτι ὀφείλει νὰ ἀπαντᾷ εἰς τὸν ἐρωτῶν α, καὶ νὰ περιωρισθῇ εἰς τὸ θέμα καὶ νὰ μὴ ἀναφέρηται εἰς περιστάσεις παρελθούσας. Καὶ ἀπορῶ, πῶς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἐπαγγέλεται τὸν καλῶς ἀνατετραμμένον, καὶ ὁ ὁποῖος ἀπῆντησε πρὸς τὸν ἐξ Ἀττικῆς βουλευτὴν κ. Λεβίδην, ὅτι γνωρίζει τῆς ῥ ε β ε ρ έ ν τ ζ α ι σ ἀπὸ μικρὸς, ἀπορῶ πῶς τὰς ἐλησμόνησεν, ὅταν ἐμεγάλωσε!

Δ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Σᾶς διαβεβαίω ἐν τιμῇ, ὅτι ὅταν ἀπῆντων εἰς τὸν κ. Βιτάλην ἐντελῶς εἶχον λησμονήσει ὑμᾶς, δὲν ἐνδούν ὑμᾶς, ἐνόουν τὸν κ. Παπαδιαμαντόπουλον.

Θ. ΛΥΜΠΡΙΤΗΣ. Μὲ συγχωρεῖτε.

Δ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Καὶ τότε ὡς ἔλεγον, κύριοι, ἐκρίθη ἀναγκαία ἡ σύστασις φανεροῦ κέντρου, διότι φυσικῶς τῷ λόγῳ, οἱ θέλοντες νὰ

συνεισφέρωσιν, ἔστω καὶ ὑπὲρ ἐθνικοῦ σκοποῦ, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐμπιστευθῶσι τὸ χρῆμά των εἰς ὀρχήν ἀόρατον καὶ ἄγνωστον, ἐξ ὧσιν δὴ ἴσχυε ἀξιότιμων καὶ ἐντίμων ἀνθρώπων καὶ ἂν συνέκειτο αὕτη, ἂν μὴ ἐδλεπον πρόσωπα φανερά. Οὕτω δὲ τὴν 28 Ἰανουαρίου συνέστη φανερὸ ἐπιτροπὴ συγκειμένη ἐκ τῶν κ. κ. Ε. Π. Ἀραβαντινοῦ πρώην ὑπουργοῦ καὶ ἀεροπαγίτου, Δ. Βικέλλα, Κ. Ἑσσαν, Σ. Εὐλαμπίου, Ἀντων. Καλλέργη, τοῦ τραπεζίτου, Πέτρου Καλλιγᾶ, Παντελῆ Καρυδιᾶ, Ἀλεξ. Μαύρου, Μιχ. Μελλᾶ, Κ. Παππαμυχαλοπούλου, Παντιᾶ Ράλλη, Ἀθωνος Ρωμάνου, Διον. Στεφάνου καὶ Κ. Τοπάλη.

Ἄλλ' ἐνταῦθα ὀφείλω νὰ κάμω μίαν παρέκβασιν.

Δ. ΚΡΙΤΣΑΣ. Αὐτοὶ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἦσαν μέλη.

Δ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Ἀπαντες ἄλλως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γείνωσι μέλη τῆς ἐπιτροπῆς.

Κ. ΤΟΠΑΛΗΣ. Πλὴν ἐμοῦ, ὁ ὅποιος τὴν 1 Φεβρουαρίου ἐγενόμην μέλος.

Δ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Ἡ παρέκβασίς μου λοιπὸν ἀφεώρα εἰς τοῦτο, ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἰσχυρισμὸν, τὸν ὅποιον ὁ ἀξιότιμος ἐκ Γόρτυνος κ. βουλευτῆς προέβαλεν, ὅτι ἡ ἐθνικὴ ἐταιρία εἶχε σκοπὸν πολιτικὸν καὶ ἦτο εἰς συνάφειαν πρὸς τὰ ἐσωτερικὰ κόμματα, ὅτι μέλη τῆς ἐθνικῆς ἐταιρίας δὲν ἦσαν μόνον πρόσωπα ἀνήκοντα εἰς τὴν πτέρυγα ταύτην (δεξιὴν ὁρίζομαι), ἀλλ' ἦσαν καὶ πρόσωπα ἀνήκοντα εἰς τὴν πτέρυγα ταύτην (ἀριστερὰ) μεταξὺ δὲ αὐτῶν τῶν πολιτευομένων, τῶν ἀναμειγμένων εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν εὐρίσκοντο πρόσωπα τὰ ὅποια δὲν ἀνήκον εἰς τὸ κόμμα τοῦ μακαρίτου Τρικούπη. Ὡς ε, ἐὰν τοιοῦτος ἦτο ὁ σκοπὸς, πολιτικὸς, δὲν θὰ ἦτο ὁ κ. Τοπάλης ὁ τότε πολιτικὸς φίλος τοῦ κ. βουλευτοῦ ἐκ Γόρτυνος.

Θ. Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ. Αὐτὸ εἶναι ἀκριβές, ὁ κ. Τοπάλης ἦτο πολιτικὸς φίλος μου.

Δ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Καὶ ὁ κ. Τόμαν.

Θ. Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ. Καὶ ὁ κ. Τόμαν, ἀλλ' ἐγένοντο μέλη τῆς ἐθνικῆς ἐταιρίας ἐν ἀγνοίᾳ μου, οὐδὲ μοὶ ἀνεκοίνωσάν ποτε τοῦτο.

Κ. ΤΟΠΑΛΗΣ. Ἀλλὰ τοῦ φανεροῦ κέντρου τὰ ὀνόματα ἐδημοσιεύθησαν δι' ὅλων τῶν ἐφημερίδων.

Κ. ΚΑΡΑΠΑΝΟΣ. Ἀλλ' ἡ δρᾶσις ὁλόκληρος ἀνήκει εἰς τὸ κρῦφον κέντρον.

Δ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Ἐγὼ δὲν ἠθέλησα διὰ τούτων νὰ εἶπω, ὅτι οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ ὑμέτερον κόμμα ἐγένοντο μέλη τῆς ἐθνικῆς ἐταιρίας ἐν ἀγνοίᾳ ὑμῶν ἢ ἐν γνώσει, ὅπως καὶ οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ κόμμα τὸ διευθυνόμενον ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Βουλῇ 15 βουλευτῶν τοῦ κόμματος τοῦ μακαρίτου Τρικούπη, ὅτι ἐν γνώσει αὐτοῦ ἢ ἐν ἀγνοίᾳ μετεἶχον τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας, τὸ ἐπιχειρήμα μου ἀφεώρα εἰς τὸ ὅτι εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν ὑπῆρχον πρόσωπα ἀδιακρίτως κόμματος καὶ ἐσωτερικῆς πολιτικῆς ἀποχρώσεως, διότι ὁ σκοπὸς τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας δὲν ἦτο ἐσωτερικὸς, τοῦτ' δὲ καὶ τὸ

ἀποδεικνύει ἡ ὑπαρξὶς ἀκριβῶς ἀνθρώπων εἰς διάφορα κόμματα πολιτικά ἀνηκόντων καὶ συνεργαζομένων Κατὰ τὴν 8 λοιπὸν Ἰανουαρίου 1897 συνέστη τὸ φανερὸν κέντρον ἐκ 14 μελῶν, τὸ ὁποῖον πρόεδρον ἐξέλεξε τὸν μακαρίτην Μ. Μελαῦν, γραμματέα δὲ τὸν ἀξιότιμον ἐξ Ἐπιδαύρου Διμητῆς συνάδελφον. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἐποίησατο διὰ τοῦ τύπου ἔκκλησιν πρὸς πάντας τοὺς ὁμογενεῖς, ἵνα συνεισφέρωσι τὸν ὅβολόν αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ σκοποῦ καὶ οὐ μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ διηρέθη εἰς τμήματα, διαιρέσασα τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν εἰς ἀντίστοιχα τμήματα, ὅσαι ἀπετελέσθησαν ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς ὑποεπιτροπαὶ καὶ ἐξήλθον αἱ ὑποεπιτροπαὶ αὗται εἰς τὸ φανερὸν, ζητοῦσαι τὸν ὅβολόν τῶν πολιτῶν ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐθνικῆς ἐταιρίας. Ἐγὼ, κύριοι, αὐτὸς μετὰ τοῦ κ. Βικέλα καὶ τοῦ μακαρίτου Μελαῦ, (ἀλλὰ τούτου μὴ δυναμένου νὰ υποβληθῇ εἰς τοὺς κόπους τῆς περιοδείας) ἀντικατασταθέντος διὰ τοῦ υἱοῦ του τοῦ κ. Δ. Μελαῦ, ἐξήλθομεν εἰς τὸ τμήμα τὸ λαχὼν ἡμῖν καὶ ἐζητήσαμεν τὸν ὅβολόν τῶν πολιτῶν καὶ συνελέξαμεν οὐχὶ εὐκαταφρόνητον ποσόν, ἐνθυμούμαι μάλιστα ὅτι ὁ μακαρίτης Α. Συγγρός μᾶς ἔδωκε 10000 δραχ.

Κ. ΠΑΠΑΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ. Καὶ ἐγὼ ἐξήλθον μετὰ δύο ἄλλων.

Κ. ΧΑΤΖΗΠΕΤΡΟΣ. Καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐξήλθομεν

Δ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Τί ἐγένετο τὸ ποσὸν ἐκεῖνο; Τὸ ποσὸν συνεκεντροῦτο εἰς χεῖρας τοῦ μακαρίτου Μελαῦ, ὁ ὁποῖος ἐτήρει βιβλίον τακτικώτατον, περὶ τοῦ ποσοῦ δ' ἐκεῖνου ἔδωκεν ἀκριβεστάτην λογοδοσίαν εἰς τὴν ἐξελεγκτικὴν ἐπιτροπὴν.

Ἀλλὰ μετὰ τὰς ἀποτυχίας μας, καὶ ὅπως συνήθως ἐν τῷ κόσμῳ συμβαίνει, ἐζητοῦμεν τὸν ὑπεύθυνον, ποῖος ἔπταιεν, εὐρέθη δὲ πρόχειρος ἡ ἀόρατος Ἐθνικὴ Ἐταιρία, διότι ἦτο εὐκολωτέρα ἢ ἐπίθεσις κατ' αὐτῆς, διότι ἦτο ἀόρατος. Ἀλλὰ τὸ ἀόρατον δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τοὺς διαβολεῖς καὶ ἤρχισαν ζητοῦντες τοὺς ὁρατοὺς καὶ οὕτω περιήρχοντο ἀνὰ τὰ στόματα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς δημοσιογραφίας διάφορα ὀνόματα. Καὶ σὺν τούτοις ἐπῆλθε καὶ ἡ ἰδέα τῆς καταχρήσεως. Τὰ ἑκατομῦρια ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὠνεῖοντο ὅτι ἡ ἐθνικὴ ἔταιρία εἰσέπραξε, τί ἐγένοντο; Πῶς ἐξητιμίσθησαν; Ἄρα ἐγένετο κατάχρησις. Δὲν ἠδύνατο νὰ πιστευθῇ, ὅτι ἠδύνατο νὰ ὑπάρξωσιν ἄνθρωποι διαχειριζόμενοι χρήματα χωρὶς νὰ βῶσι καὶ εἰς τὰ θυλάκιά των ἐξ αὐτῶν. Καὶ ἐὰν ἔχη τις μίαν καλύβην, ἐρωτῶσι ποῦ εὐρήκε τὸ χρῆμα διὰ νὰ τὴν οἰκοδομήσῃ; Ἐκ τούτου καὶ ἡ ἐρώτησις τοῦ βουλευτοῦ κ. Βιτάλη "Ὅταν ἤρξαντο διαδιδόμεναι τοιαῦται φήμαι περὶ καταχρήσεως ἐν τῇ ἐθνικῇ ἔταιρίᾳ καὶ ἀνεφέροντο καὶ ὀνόματα διαχειρισθέντα τὰ τῆς ἐθνικῆς ἐταιρίας χρήματα, τὰ πρόσωπα ταῦτα ἐθεώρησαν ὅτι ἐπεβάλλετο εἰς αὐτά, χάριν τῆς ἰδίας αὐτῶν ὑπολήψεως, νὰ προκαλέσωσιν ἐξέλεγχιν τῆς διαχειρίσεως τῆς ἐθνικῆς ἐταιρίας. Καὶ τότε, κύριοι, ἐδημοσιεύθη εἰς τὰς ἐφημερίδας ἡ ἐξῆς δῆλωσις, «ὁ κ. Γεώργιος Γούσιος, τῇ ἐντολῇ τῆς ἐθνικῆς ἐταιρίας παρουσιασθεὶς ἐνώπιον τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως, ἐδή-

λωση, ἐξ ὀνόματος αὐτῆς, ὅτι ἡ διοίκησις τῆς ἐθνικῆς ἐταιρίας τάσσει τὴν διαχείρισιν αὐτῆς ὑπὸ τὸν ἑλεγχον τῆς Πολιτείας. Παρακαλεῖ δὲ τὴν Κυβέρνησιν....»

ΔΗΛΗΓΙΑΝΝΗΣ. Ποῖαν ἡμερομηνίαν ἔχει ἡ δῆλωσις αὕτη;

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Εἶνε ἀπόσπασμα ἐφημερίδος τῆς 28 Ἀπριλίου τοῦ 1897. Συνεπεία τοῦ διαβήματος τούτου τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου τῆς ἐταιρίας, ἡ τότε κυβέρνησις ἡ μᾶλλον ὁ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργὸς κ. Σιμόπουλος, ἀποτελῶν μέρος τῆς ὑπὸ τὸν κ. Ράλλην κυβερνήσεως, διώρισε τρεῖς ἐλεγκτάς, τοὺς κ.κ. Γεώργιον Ἀναγνωστόπουλον, ἐλεγκτὴν τοῦ Συνεδρίου Γ. Βελλίνην, τότε ἐφέτην καὶ ἤδη νομικὸν σύμβουλον καὶ Γεώργιον Παππαδόπουλον, τότε ὑπάλληλον τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου καὶ νῦν τοῦ ἐλέγχου, τρεῖς ἀξιοτίμους καὶ πεπειραμένους ἀνδρας, μὴ ἀνέκοντας δὲ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἐταιρίαν καὶ ἔταξεν αὐτοὺς ὅπως ἐξελέγξωσι τὴν διαχείρισιν ἐν γένει τῆς ἐταιρίας. Ἄλλ' ἐνταῦθα ὀφείλω νὰ κάμω ἄλλην παρέκβασιν. Καὶ διὰ τῶν ἐφημερίδων ἐδήλωσα καὶ ἤδη ἐπαναλαμβάνω, ὅτι οὔτε ταμίαις ὑπῆρξα τῆς ἐθνικῆς ἐταιρίας, οὔτε χρήματα διεχειρίσθην, καὶ δὲν ἠδυνάμην νὰ διαχειρισθῶ, καθόσον οὐδὲν τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου ἠδύνατο νὰ διαχειρισθῇ, διότι ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὰ τῆς διαχείρισεως τῆς ἐταιρίας, ἐπειδὴ αὕτη συνέστη ὑπὸ ἀξιωματικῶν, εἰσῆχθη τὸ οἰκονομικὸν σύστημα τοῦ στρατοῦ, ἥτοι τὰ οἰκονομικὰ τῆς ἐταιρίας διεχίζετο ἐπιτροπὴ ἐκ δύο ἀξιωματικῶν καὶ ἐνός πολίτου. Τοιοῦτος δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἔκεινεν ἦτο ἀνήρ....

ΤΣΙΤΣΑΡΑΣ. Εἶνε γνωστὴ ἡ διαχείρισις.

ΑΛΕΞΑΚΗΣ. Ποῖα ἦσαν τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς αὐτῆς;

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Πηγαίνετε νὰ τὰ μάθητε. Δὲν ἦλθον ἐδῶ διὰ νὰ καταγγείλω ὀνόματα.

ΚΡΙΤΣΑΣ. Καταγγέλλονται κατονομαζόμενα;

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Ἐγὼ ἦλθον ἐδῶ ἀμνόμενος ὑπὲρ τῆς ἰδίας τιμῆς καὶ ὑπολήψεως, τοῦτο καὶ μόνον ἦλθον νὰ κάμω, οὔτε ἐντολὴν ἔλαβον ὑπὸ οὐδενός, οὔτε ἔχω ἐδῶ ιδιότητα ἄλλην ἀπὸ τὴν τοῦ βουλευτοῦ ὡς βουλευτῆς ὁμιλῶ, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπαρχίας μου καὶ τοῦ ἔθνους ἀσκῶ δικαίωμα ἀπὸ τοῦ ἐλάματος, ὅπερ μοι παρέχει τὸ Σύνταγμα καὶ ὁ Κανονισμὸς τῆς βουλῆς, τὸ τῆς ἐλευθρίας τοῦ λόγου. Μὴ μοῦ ζητῆτε νὰ ἐξέλθω τῆς σφαίρας τῶν καθηκόντων τῶν ἐπιτεβλημένων ὑπὸ τῆς τιμῆς!

ΑΣ. ΧΡΗΣΤΟΠΟΥΛΟΣ. Αὐτὸ εἶναι τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς δράσεως.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Ἐπανέρχομαι εἰς τὴν παρέκβασίν μου. Ἐλεγον λοιπὸν, ὅτι ἡ ταμιακὴ ἐπιτροπὴ τῆς ἐθνικῆς ἐταιρίας ἡ διαχειριζομένη τὰ οἰκονομικά συνέκειτο ἀπὸ δύο ἀξιωματικούς καὶ ἓνα πολίτην ὅστις ἀνῆκεν εἰς ἐντιμοτάτην οἰκογένειαν πολλὰς παρασχούσαν ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἔθνος καὶ συγχρόνως ἄριστον λογιστὴν. Καὶ ὅταν ἐπῆλθεν ὁ κατακλυσμὸς, ὅταν οἱ πρῶν πολεμικοὶ καὶ οἱ πρῶν φρενὴν ἰῶντες ὑπὲρ τοῦ πολέμου ἤθελον νὰ ἀποτινάξωσι τὴν εὐθύνην

καὶ ἔλεγον, ὅτι δὲν ᾔθελον τὸν πόλεμον, οὔτε ἐφώναζον ὑπὲρ αὐτοῦ, τότε συνέβη, ἀνθρώπινον τὸ πάθος, ὅλοι νὰ λέγωμεν, ὅτι οὐδεὶς εἶδε τὸν ἄνθρωπον, ὅπως ὁ Πέτρος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ διαχειριζόμενος τὰ τῆς ἐταιρίας κατέθηκε τὰ βιβλία καὶ τοὺς ἀκριβῆ λογοδοσίαν παρητήθη. Τὸ συμβούλιον εὗρεθι εἰς δυσχερεστάτην θέσιν, διότι οὐδεὶς ἐγίνωσκε ἀκριβῶς νὰ δώσῃ πληροφορίας περὶ τῆς διαχείρισεως τοῦ χρήματος ἢ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, ἡδύναντο νὰ γνωρίζωσι μέλη τιν· περισσότερα, ἀλλὰ ὑπῆρχε καὶ ἄλλο κώλυμα, τὸ κώλυμα ὅτι δὲν ἡδύναντο νὰ ἀποκαλυφθῶσι, διότι μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου ὑπῆρχον καὶ στρατιωτικοὶ καὶ δημόσιοι ὑπάλληλοι. Προσέτρεξαν εἰς ἐμέ καὶ με παρεκάλεσαν ἐπιμονῶς ἵνα ἀναλάβω, ἀφ' οὗ ἀπετέλουν μέρος τοῦ φανεροῦ κέντρου, νὰ ἀντιπροσωπεύσω τὴν ἐταιρίαν κατὰ τὴν ἐξέλεγχσιν καὶ νὰ ποραστήσω τὰ περὶ τῆς διαχειρίσεως εἰς τοὺς ἐλεγκτὰς καὶ δώσω ὅσας ἡδυνάμην ἐξηγήσεις, ὅπου δὲ δὲν θὰ ἡδυνάμην νὰ παράσχω τὰς δεούσας ἐξηγήσεις, νὰ ἀναφέρωμαι καὶ ζητῶ ὅπως διαλευκανθῶσι τὰ σκοτεινὰ σημεία. Ἐνόμισα ὅτι εἶχον καθήκον, ὡς τίμιος ἄνθρωπος, νὰ μὴ γείνω ρήσασπις κατὰ τὴν τελευταίαν ὥραν, καὶ ἀφ' οὗ καλῶς ἢ κακῶς μετέσχον τῆς ἐθνικῆς ἐταιρίας, ὥφειλον μέχρι τέλους νὰ ἀναλάβω τὴν εὐθύνην τῶν πράξεών μου, καίτοι, ἐν παρόδῳ εἰρήσθω, δὲν συνεφώνουν ἐν πολλοῖς μετὰ τῶν ἄλλων μελῶν τοῦ συμβουλίου. Καὶ οὕτω παρέστην ἐνώπιον τῆς ἐπιτροπῆς. Ἡμῖν ἐντεταλμένος ἵνα παρίσταμαι μετὰ τριῶν ἄλλων μελῶν, μετὰ τοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Μαύρου, καὶ τοῦ Σπυρίδωνος Εὐλαμπίου ἐκ τοῦ φανεροῦ κέντρου, πλὴν τοῦ Μελᾶ ἔχοντες νὰ δώσῃ λόγον περὶ εἰδικῆς διαχειρίσεως καὶ τηρουντος καὶ ἰδιαίτερον βιβλίον εἰσπράξεων καὶ πληρωμῶν, ὅστις συμπαρίστατο μετ' ἐμοῦ διαρκῶς. Ἄλλ' ὁ κ. Εὐλάμπιος, κατὰ τὴν τελευταίαν ὥραν, δικαιολογούμενος κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον καὶ αὐτὸς, ἀπέστη, ὁ δὲ Μοῦρος ἔχων καὶ ἄλλας ἐργασίας δὲν παρίστατο τακτικῶς, ἄλλως τε καὶ μὴ ἀποτελῶν μέλος τοῦ συμβουλίου δὲν ἦτο εἰς κατὰστασιν νὰ δίδῃ τὰς δεούσας πληροφορίας.

Ὁ κλῆρος λοιπὸν ἔπεσεν ἐπὶ Ματθαῖον, ἥτοι ἐπ' ἐμέ, καὶ τὸν κλῆρον αὐτόν, ὁφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ἐπλήρωσα μὲ καλὸν νόμισμα! Εἰς τοὺς ἐλεγκτὰς λοιπὸν παρέστην ὅπως δώσω λόγον ἐγὼ ἀπολογούμενος οὕτως διὰ τὴν διαχείρισιν τῆς ἐθνικῆς ἐταιρίας, καὶ ἐν τῇ ἐκθέσει των οἱ ἐλεγκταὶ ἀναφέρουσιν, ὅτι τὰς πληροφορίας ὅτε μὲν ἔδιδον εὐθύς, ὅτε δὲ ἀνέβαλλον διότι εἶχον ἀνάγκην νὰ διαφωτισθῶ παρ' ἄλλων. Ἄλλ' ὅταν συνέστη ἡ πρώτη ἐξεταστικὴ τῶν πραγμάτων ἐπιτροπὴ καὶ αὕτῃ κατέγινεν ἵνα ἀνακαλύψῃ τὰ πρόσωπα τὰ διαχειρισθέντα τὰ χρήματα τῆς ἐθνικῆς ἐταιρίας καὶ ἀνέυρῃ τὰς καταχρήσεις καὶ λωποδυσίας, αἱ ὁποῖαι διεφημίζοντο, ἐκάλεσε φυσικῶς τῷ λόγῳ καὶ τοὺς ἐλεγκτὰς, οἵτινες, ἐννοεῖται, ἐκτὸς τῶν ὧσων ἀντελήφθησαν, πιεζόμενοι ὑπὸ τῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς δι' ἐρωτήσεων

ΛΥΜΠΡΙΤΗΣ Ὅσα λέγετε εἶναι ἀνακριβῆ. Οὐδεὶς ἐπίεσθη.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Σᾶς παρακαλῶ, σᾶς ἐξορκίζω μὴ παρακούετε καὶ μὴ παρερμηνεύετε· ἐγὼ εἶπον ὅτι ἐπιέσθησαν δι' ἐρωτήσεων.

ΛΥΜΠΡΙΤΗΣ. Ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα ἔχει σαφεῖς τὰς ἐννοίας.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Ἀνακαλῶ τὴν λέξιν· ἐπιέσθησαν.

ΛΥΜΠΡΙΤΗΣ. Ἐχετε ὥρας, καθ' ὅς ἐξυμνεῖτε τὰ ἔργα σας. Προτιμότερον θὰ ἦτο νὰ ἠκολουθῆτε ἄλλην τακτικὴν.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Καὶ ὅταν λοιπὸν ἐξητάσθησαν τὰ μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς περὶ τῶν ἔργων· ἐαυτῶν καὶ ἐξέθηκαν τὰ πράγματα ὡς τὰ ἀντελήφθησαν, ἀπετάθη ἡ ἐρώτησις εἰς τὸν κ. Βελλίνην, καὶ ποία ἡ ἐντύπωσις σας ἐκ τῶν λόγων, τῆς στάσεως καὶ τῆς ἐν γένει συμπεριφορᾶς τοῦ κ. Στεφάνου, καὶ ὁ κ. Βελλίνης, κρίνων πλέον ὡς μάρτυς, εἶπεν ὅτι εἶχον στάσιν ἀρχηγοῦ, διευθυντοῦ τῆς ἐταιρίας. Καὶ αἱ ἐρωτήσεις ἐγίνοντο βαθμηδὸν καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κρίσεων ἐκείνων. Ἀλλ' ἂν ἡ ἐπιτροπὴ ἤθελε νὰ προβῇ εἰς ἐξέτασιν, διατὶ δὲν ἐξήταζεν ἐμὲ τὸν ἴδιον; διατὶ δὲν μὲ ἐκάλεσε νὰ μὲ ἐρωτήσῃ; Καὶ θὰ ἐξέθετον τὰ πράγματα ὡς ἐγένοντο. Οὐδὲν συμφέρον εἶχον περὶ τοῦ ἐναντίου. Ἀλλὰ τούναντίον ἐκάλεσε καὶ ἐξήτασε τὰ πρόσωπα ἐκ τῶν ὁποίων ἡ δύνατο μόνον νὰ ἀρυσθῇ μομφὰς κατ' ἐμοῦ. Ἀλλὰ διατὶ δὲν ἐκάλει ἐμὲ, ἔστω καὶ πρὸς ἀπολογία, ἂν καὶ δὲν ἦτον ἡ θέσις μου τοιαύτη; Δὲν ἦτο ὀρθὴ ἡ πορεία ἣν ἠκολούθησαν.

ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ. Διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀπουσιάζετε ἐν Κωνσταντινουπόλει.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Ἦλθον παλλάκις ἐν τῷ μεταξῷ.

ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ. Τότε δὲν ὑπῆρχεν ἐπιτροπὴ.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Ἀφοῦ δὲ δὲν μὲ ἐκαλέσατε, δὲν ἐπιτρέπετο νὰ δώσῃτε τὴν ἐκθεσιν αὐτὴν τῆς ἐπιτροπῆς νὰ δημοσιευθῇ καὶ νὰ προπηλακίζωμαι ἀδικόπως χωρὶς νὰ δύναμαι νὰ ὑπερασπισθῶ διότι περιεφρόνουں τὰς ὕβρεις.

ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ. Διατὶ δὲν ἀπαντήσατε;

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Ἐγὼ νὰ κατέλθω ν' ἀπαντήσω; Ὡφείλατε σεῖς νὰ μὴ μὲ θέσητε εἰς θέσιν τοιαύτην. Οὕτω πως πράττουσιν οἱ ἄνδρες ὅταν βλέπωσιν, ὅτι ἀποδίδονται κατηγορίαι καὶ μομφαὶ καὶ οὐχὶ κατὰ τυχόντος ἀνθρώπου; διότι ἔχω τὴν ἀξίωσιν ὅτι ἐπὶ 30 ἔτη ὑπηρέτησα τὸ Κράτος εὐόρως καὶ ἐὰν ἔχω μικράν τινα ὑπόληψιν, τὴν ἀπέκνησα ἐκ τῆς ὑπηρεσίας μου ταύτης.

ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ. Οὐδεὶς προεπηλάκισεν ἡμᾶς διὰ τῶν καταθέσεων αὐτῶν.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Δὲν πρόκειται περὶ τῶν καταθέσεων, ἀλλὰ περὶ τῶν φυλλαρίων ἐκείνων, εἰς τὰ ὁποῖα ἄνευ δικαιώματος καὶ ἐξ ὑπεξαγωγῆς ἐδόθησαν αἱ καταθέσεις τῆς ἐξεταστικῆς τῶν πραγμάτων ἐπιτροπῆς, καὶ τὰ ὁποῖα ἐπωφελοῦσεν ἐκ τῶν καταθέσεων ἐκείνων μὲ κατεπρωπηλάκισον, συνεδέθη δὲ ἐν τῷ προπηλακισμῷ ἐκείνῳ καὶ πολιτικὸν ἐπαρχιακὸν συμφέρον καὶ ἐφαντάσθησαν πρὸς στιγμὴν, ὅτι θὰ κλονίσωσι τὴν πολιτικὴν μου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ μου θέσιν, ἀλλ' αὕτη

ἔδωκε τὴν ἀπάντησιν. Αἱ ἐκλογαὶ αὐτῆς με ἀπέδειξαν πρῶτον ἐπι-
 τυχόντα, καὶ ἀπόντα ἀκόμη ἐν Κ)πόλει, καὶ ὑπερτερήσαντα κατὰ
 600 ψήφους τὸν ἀμέσως μετ' ἐμέ. Πρὸς τοὺς συντάκτας ὅμως τῶν
 φυλλαρίων ἐκείνων ἀντέταξα διαρκῆ περιφρόνησιν.

ΑΔ. ΡΩΜΑΣ. Ἐννοεῖτε ἐμέ ;

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Οὐχὶ λόγῳ τιμῆς. Δὲν ὑπάρχει οὐδεὶς λόγος.

Θ. Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ. Ὅμιλεῖτε περὶ τῶν ἐκθέσεων καὶ δυ-
 νατὴ ἢ παρεξηγήσις.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Διότι τὴν περιφρόνησιν ὀφείλει ν' ἀντιτάξῃ εἰς τὰ
 φύλλα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα καταβαίνουνσι μέχρι τοῦ βορβόρου τῆς κομμα-
 τικῆς ἐμπαθείας, ὅτις σέβεται ἑαυτόν, καὶ διὰ τοῦτο μέχρι τοῦδε
 ἐσιώπησα καὶ διὰ τοῦτο προθύμως ἀνῆλθον τὸ βῆμα ἵνα ἀπαξ διὰ
 πάντος φμῶσω τὰ στόματα ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἀσέμνως ἐφωνάσκουν.

ΠΕΤΡΙΔΗΣ. Δὲν ἐριμώσατε τίποτε.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Αὐτὸς εἶναι ἰδικὸς σας λογαριασμὸς, ὁ ἄλλος
 εἶνε ἰδικὸς μου.

Ἐκ τῆς ἐκθέσεως τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς προκύπει, ὅτι
 παρετηρήθη ἀταξία εἰς τὰ δικαιολογητικά, καὶ βεβαίως πῶς εἶναι
 δυνατόν ἐν τῇ καταιγιδῶδει οὕτως εἰπεῖν ἐκείνη καταστάσει, ὅταν τὰ
 γεγονότα ἐπῆρχοντο ἀλλεπάλληλα, ὅταν ἡ ἐθνικὴ ἑταιρία παρωρ-
 μάτο νὰ ἐκπέμψῃ δρομαίως εἰς τὰ σύνορα ἀνταρτικὰ σώματα, πῶς
 ἦτο δυνατόν νὰ συγκεντρώσῃ δικαιολογητικά, ὅπως συγκεντρώνονται
 τὰ δικαιολογητικά τῶν ὑπολόγων ; αἱ πληρωμαὶ ἐγίνοντο κατὰ ποσὰ
 μεγάλα ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ, ἀλλ' ἡ ἀπόδοσις *λογαριασμοῦ
 κατ' ἀνάγκην ἔδει νὰ βραδύνη, καὶ ἀπεδόθησαν λογαριασμοὶ κατόπιν
 ὥς ἔμαθον, διότι ἐγὼ δὲν ἀνέμιχθην εἰς αὐτά. Ἄλλα ποῦ ἀνεκα-
 λύφθη ἡ κατάχρησις ; Ποῦ εὐρέθη ποσὸν ἀδικαιολογήτως διατεθὲν
 κατὰ ποσότητα μεγάλην ; ἐκ τῆς ἐκθέσεως τῶν ἐλεγκτῶν εὗρον, ὅτι
 θὰ εἰσεπράχθησαν καὶ ἄλλα ποσὰ μὴ ἀναγραφόμενα ἐν τοῖς βιβλίοις,
 ἰδοὺ λοιπὸν ἡ κατάχρησις. Ἄλλ' ὁ κατηγορῶν ὀφείλει νὰ ἀποδει-
 κνύῃ, διότι δὲν ἀρκεῖ μία ἀόριστος κατηγορία, ὅτι εἰσεπράχθησαν καὶ
 ἄλλα ποσά. Ἄς εὐρεθῶσι τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα εἰσέπραξαν τὰ ποσά,
 ἃς εὐρεθῶσι τὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα ἔστειλαν τὰ ποσά ! ἀλλὰ δὲν
 ὑπάρχουν. Ποῖον πρόσωπον παρεπονήθη κἄν, ὅτι δὲν βλέπει ἀναγε-
 γραμμένην τὴν εἴσφοράν του ;

Διότι, κύριοι, εἰρήσθω καλῶς, ὅτι πάντες οἱ συνεισενεγκόντες ἐξ ὁ-
 μογενῶν οὐδεὶς ἐδίστασε νὰ ἀποστείλῃ, ἐν πλήρει πεποιθήσει, ὅτι καὶ τὰ
 πρόσωπα πρὸς τὰ ὁποῖα ἀπέστελλον ἦσαν ἐντιμα καὶ ἀνάξια μομφῆς,
 καὶ τοῦ χρήματος τὸ ὁποῖον ἀπέστελλον θὰ ἐγ-νετο ἡ δέουσα χρήσις
 πρὸς τὸν σκοπὸν πάντοτε τὸν ἐθνικόν.

Προκειμένου δέ, κύριοι, περὶ τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα
 ἐξωπλίσθησαν καὶ συν-τηροῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν, καὶ ἐπικα-
 λοῦμαι τὴν μαρτυρίαν τοῦ συναδέλφου κ. Σκαλ σᾶ, ὁ ὁποῖος καὶ οὗτος
 ἦτο ἐπὶ κεφαλῆς σώματος καὶ διεχειρίσθη χρήματα, ἦσαν εἰς κατὰ-
 στασιν νὰ δώσῃ λογοδοσίαν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ ;

Εἰς βουλευτῆς. Ἐδήλωσεν ὅτι δὲν διεχειρίσθη αὐτός.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Ἀδιάφορον, πρὸς τὸν κ. Σκαλτσᾶν ἐδόθησαν χρήματα, ὑπάρχει ἡ λογοδοσία τοῦ Σωτηριάδου. Ἄλλ' ἦτο εἰς κατάστασιν ὁ κ. Σκαλτσᾶς νὰ δώσῃ λογαριασμὸν διὰ τῆς σαρδέλες ὅπου ἡγόρασεν ἡ τὸ τυρίον; ἔκαμνεν ἀγορὰς 20 ἢ 30 δραχμῶν, νὰ ζητῇ ἀποδείξεις ἀπὸ τὸν μπαχάλι καὶ νὰ τὰς βάζῃ εἰς τὸ σελάχι του κατὰ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἐξήρχετο νὰ πολεμήσῃ; λοιπὸν κατ' ἀνάγκην τὰ δικαιολογητικὰ δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρξουν ἐν τάξει. Ἐπίσης μέγας πάταγος ἔγινε περὶ τοῦ ὑπολοίπου. Τί ἔγινε τὸ ὑπόλοιπον τῶν 215,000 δραχμῶν, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν ἐκθεσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς φαίνεται ὡς κατατεθὲν εἰς τὴν Τράπεζαν Βαλτωρίτου καὶ Μαύρου, εἴτε εἰς τὸ Crédit Lyonnais εἴτε εἰς τὴν Anglo Foreign Bank

Δὲν γνωρίζω ἐν λεπτομερείᾳ τὰ πράγματα, διότι ἐγὼ ἀπὸ πολλοῦ ἀπέστην πάσης ἀναμίξεως εἰς τὰ τῆς ἐθνικῆς ἐταιρίας, ἀλλ' ἀφοῦ ἔγινε λόγος περὶ τούτου, καὶ ἐπειδὴ διὰ συγγενείας συνδέομαι πρὸς τὰ μέλη τῆς ἐν λόγῳ Τράπεζας, ἠθέλησα νὰ ζητήσω πληροφορίας χάριν περιεργείας, καὶ ἔλαβον πληροφορίας, ὅτι ἐν μέρος τοῦ ποσοῦ τούτου, τῇ συναινέσει τῆς κυβερνήσεως τῆς τότε, ἐδόθη εἰς τὴν ἐταιρίαν τῆς σκοποβολῆς, ἕτερον ποσὸν περὶ τὰς 30 χιλ. ἐδόθη εἰς τὴν Α.Β. Ὑψηλότητα τὸν Διάδοχον ὡς εἰσφορὰ διὰ τὴν σύστασιν ἱπποφορβείου. Ἄλλ' ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ποσά.

Περὶ τῶν ποσῶν ἐκείνων δὲν μοι εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ κάμω λόγον ποῦ διετέθησαν, καθ' ὅ μοι εἶπον, κρίνω δὲ καὶ ἐγὼ, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γείνῃ δημοσίᾳ λόγος περὶ τούτων. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ δυσπιστία παντοῦ χωρεῖ, ἔλαβον τὴν ἐντολὴν νὰ δηλώσω εἰς τὴν Βουλὴν, ὅτι οἱ διαθέσαντες τὰ χρήματα ἐκεῖνα εἶναι πρόθυμοι νὰ ἀνακοινώσωσι ποῦ διετέθησαν, εἰς ἐπιτροπὴν ἐκ τῆς Βουλῆς, ἡ ὁποία νὰ δύναται νὰ βεβαιώσῃ τὴν Βουλὴν, ὅτι καλῶς διετέθησαν, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γνωσθῇ ὁ σκοπὸς εἰς ὃν διετέθησαν, ἂν δὲ εὐαρεστῶνται ὁ ἐκ Γόρτυνος βουλευτῆς, ὁ ἐκ Μεσολογγίου, οἱ ἐξ Ἀττικῆς κ. κ. Δραγούμης καὶ Ράλλης καὶ ὁ ἐξ Ἄρτης νὰ δεχθῶσι τὴν ἀνακοίνωσιν ταύτην, προθύμως τὸ προσωπονέκεινο θέλει ποιήσει εἰς αὐτοὺς τὴν ἀνακοίνωσιν, ὅπως διαβεβαιώσωσι τὴν Βουλὴν περὶ τοῦ χρησίου καὶ ὀρθοῦ τῆς διαθέσεως τῶν χρημάτων τούτων.

ΧΑΤΖΗΠΕΤΡΟΣ. Ἡμεῖς εἴμεθα σύμφωνοι.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Κύριοι συνάδελφοι! βεβαίως σὰς ἐκούρασα πολὺ.

ΠΟΛΛΟΙ. Ὅχι, ὅχι.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Διότι ὑπὲρ τὸ δέον ἐμακρηγόρησα, ἀλλ' ὥφειλον νὰ ἐκπληρώσω τὸ καθήκον τοῦτο πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὴν βου-

λὴν, τῆς ὁποίας ἀποτελεῶ μέλος. Σὰς βεβαιῶ, κύριοι συνάδελφοι, ὅτι μετὰ συντετριμμένης καρδίας ἀνεκίνησα σιγῆς πέπλον ὅστις ἔδει νὰ μείνῃ κλειστός ἐπὶ σελίδος λυπηρᾶς τῆς ἱστορίας τῆς πατρίδος μας.

Καὶ τοσοῦτο περισσότερον λυποῦμαι, ὅσον θὰ προϋτίμων, χάριν γενικωτέρου συμφέροντος, νὰ μὴ προεκαλεῖτο ἡ συζήτησις αὕτη, διότι τὸ ἀτομικὸν μου συμφέρον εἶναι κατώτερον τοῦ γενικοῦ τοῦ Ἑθνους.

Προσεπάθησα, κύριοι συνάδελφοι, νὰ ἐκθέσω τὰ πράγματα, ὡς ἀντελήφθην αὐτὰ, ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ καὶ ἐν πάσῃ τῇ ἀληθείᾳ, ἔχω δὲ τὸ σθένος, ὅπως καὶ διὰ τοῦ τύπου, καὶ νῦν ἀπὸ τοῦ βήματος νὰ προκαλέσω τὸν δυνάμενον νὰ μὲ διαψεύσῃ, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἰδικήν μου ἐνέργειαν. Ὅφειλω προσέτι νὰ δηλώσω καὶ νὰ ἐπαναλάβω, ὅτι ἀποκρούω τὴν συκοφαντίαν, ὅτι ἀνemieύθην ποτὲ εἰς ἐνέργειαν εἰσενδύσασθαι ἐκτὸς τοῦ περιβάλλοντος τούτου, σκοποῦσαν ἀνατροπὴν κυβερνήσεως ἢ καθεστῶτος, τὸ ἐπαναλαμβάνω μεθ' ὅλης τῆς δυνάμεως τῶν πνευμόνων μου, διότι ἀποκρούω τὴν συκοφαντίαν ταύτην ὡς ἀνάρμοστον πρὸς τὸν χαρακτῆρά μου, πρὸς τὰς ιδέας μου, πρὸς τὴν ἀνατροφὴν μου πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς οἰκογενείας μου. Καὶ διὰ τοῦτο, κύριοι, καταβαίνω ἀπὸ τοῦ βήματος μὲ τὴν συνείδησιν ἤρεμον, διότι οὐδέποτε ἤσθλυνθην τοὺς νυγμοὺς αὐτῆς, εἴτε ἰδιωτεύων, εἴτε τὰ δημόσια πράττων. (εὗγε ! εὗγε ! **χειροκροτήματα ἐκ τῆς δεξιᾶς**).

(Ἔπεται Παράρτημα)

ΤΑ ΠΑΡΑΛΙΠΟΜΕΝΑ

Εἰς συμπλήρωσιν τῆς ἐν τῇ Βουλῇ ἀγορεύσεώς μου περὶ εὐθυνῶν τοῦ πολέμου ἔκρινα ἀναγκαῖον, πρὸς μεῖζονα· διαφώτισιν τοῦ κοινοῦ, νὰ δημοσιεύσω σὺν τῇ ἀγορεύσει μου ἐκείνῃ, ἐν Παραρτήματι, καὶ τὰ ἐπόμενα ἐπίσημα ἔγγραφα.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 31 Μαρτίου 1902.

Διονύσιος Στεφάνου

Διπλωματικὰ ἔγγραφα

Ἀριθ. 154

Ὁ ἐν Ἀθήναις γάλλος πρέσβυς κ. Βουρέ πρὸς τὸν γάλλον Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Χαννιτῶ.

Ἀθῆναι, τῇ 18 Φεβρουαρίου 1897

Εἶδον σήμερον τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν (κ. Σκουζέν) καὶ τῷ ὠμίλησα καθ' ὃν τρόπον καὶ οἱ πρέσβεις τῆς Ρωσσίας καὶ Ἀγγλίας.

Ἡ πρός τις συγκρούσεως μετὰ τῆς Τουρκίας καὶ ἄνευ τινὸς ἐπικουρίας οὐδεμίαν ἐπάγεται ἐδῶ ἀνησυχίαν. Φαίνομται μάλιστα ἐπιθεμοῦντες τὸν πόλεμον

Α. Βουρέ

(Ἐκ τῆς γαλλικῆς «Κιτρίνης Βίβλου» τοῦ 1897 σελ. 79.)

Ἀριθ. 110

Ὁ γάλλος πρέσβυς ἐν Βιέννῃ κ. Λωζέ πρὸς τὸν γάλλον Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Χαννιτῶ.

Ἐν Βιέννῃ, τῇ 14 Φεβρουαρίου 1897

Ὁ Ἕλλην ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸς (κ. Σκουζές) εἶπεν εἰς τὸν Ἐπιτετραμμένον τῆς Αὐστροουγγαρίας ἐν Ἀθήναις, ἀνακοινοῦντα

αὐτῶ τὰς παραστάσεις τοῦ κόμητος Γολουχόφσκη (πρωθυπουργοῦ τῆς Αὐστρίας) «ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀπέκαμ· νὰ παρίσταται κατὰ ἐξόμνηον ἐνώπιον ἐπαναστάσεων διαταρασσουσῶν τὴν κοινὴν ἡσυχίαν· ὅθεν ἂ π ε-φ ἄ σ ι σ ε νὰ θέσῃ πλέον τέρμα ἐξαλείφουσα τὰς αἰτίας· οὐδόλως δὲ φοβεῖται τὰς 30,000 ἀνδρῶν, τοὺς ἡ Τουρκία συγκεντρῶι εἰς τὰ σύνορα τῆς Θεσσαλίας. Ἡ Ἑλλὰς θὰ κατισχύσῃ τούτων διὰ τῆς ἐξεγέρσεως ὅλης τῆς Μακεδονίας. Πρέπει δὲ πλὴν τούτου ἡ Εὐρώπη νὰ μάθῃ, καλῶς, ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπάρχουσι 300,000 Ἑλλήνων, οἵτινες ἐξ Ἀθηνῶν περιμένουσι τὸ σύνθημα διὰ νὰ θέσωσι πῦρ εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας τῆς πρωτεύουσας τῆς Τουρκίας καὶ ν' ἀποτινῶξωσι τὸν ζυγὸν τῶν μουσουλμάνων.

Ε. Λωζέ

(Ἐκ τῆς γαλλικῆς «Κιτρίνης Βίβλου» τοῦ 1897 σελ. 58.)

Ἀριθ. 544

Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας κ. Π. Καμπὼν πρὸς τὸν γάλλον Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Χανιωτῶ.

Ἐν Πέρα, τῇ 17 Ἀπριλίου 1897

Ἑλληνικὰ ἀποσπάσματα ἀνέχοντα κατὰ τὰς διαβεβαιώσεις τῆς Ὑ. ης εἰς τὸν τακτικὸν στρατὸν, ἐφάνησαν χθὲς ἐσπέρας περὶ τὴν 7ην Πύλιν εἰς διάφορα σημεία τῶν συνόρων πρὸς δυσηκὰς τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούρας ἀπὸ Δαρίσσης εἰς Ἐλασσῶνα καὶ κατέλαβον τὰς κορυφὰς τῆς Ἀνασσηςψεως καὶ τῆς Ποδίκας. Περὶ τὴν δεκάτην τῆς ἐσπέρας ἐπυρπόλησαν λῆδὸν στρατ. σταθμὸν τοῦ Βερτούπ. Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον συνῆλθε ταύτην τὴν στιγμὴν ἵνα συσχεφθῇ ἐπὶ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν. Οἱ τοῦρκοι ἀπώλεσαν ἓνα λοχαγόν, ἓνα ὑπολοχαγόν, δύο λοχίας καὶ πολλοὺς στρατιώτας.

Π Καμπὼν

(Ἐκ τῆς γαλλικῆς «Κιτρίνης Βίβλου» τοῦ 1897 σελ. 290.)

Τηλεγράφημα τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβους τῆς Ἑλλάδος κ. Ν. Μαυροκορδάτου πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Σκουζέν

Πέραν, 5)17 Ἀπριλίου 1897, ὥρα 11 καὶ 10' λ. ἐσπέρας

4 «Ἐπεῖγον. Πρὸ ὀλίγου ἔλαβον παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν σὺν τοῖς διαβατηρίοις μου καὶ ρηματικὴν ἀνακοίνωσιν, γνωρίζουσιν, ὅτι μετὰ τὰς ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀρξαμένας ἐχθροπραξίας αἱ διπλωματικαὶ σχέσεις διακόπτονται καὶ ὅτι Πρεσβεῖται καὶ Προξενεῖται ἔδον ν' ἀποσυρθῶσιν ἐκατέρωθεν, οἱ δὲ ἔμποροι Ἑλληνες νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸ ὀθωμανικὸν ἔδαφος ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν.

Μαυροκορδάτος».

Ὁ ἐν Ἀθήναις πρέσβυς τῆς Τουρκίας Ἀσὴμ βέης πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸν κ. Σκουζέν.

(Ρημᾶτικὴ Διακοίνωσις)

«Ὁθωμανικὴ Αὐτοκρατορικὴ Πρεσβεία.

«Ἀθήνῃσι τῇ 18 Ἀπριλίου 1897

«Ἀριθ. Γεν. 9210

» Εἰδ. 20

«Ὁ πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας ἔχει τὴν τιμὴν νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ὅτι μετὰ τὰς ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀρξαμένας ἐχθροπραξίας κατὰ τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως αἱ διπλωματικαὶ σχέσεις εἶνε διακεκομμέναι μεταξύ τῶν δύο χωρῶν, ἡ Πρεσβεία τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τὰ Προξενεῖα τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ προτεκλήθησαν ν' ἀποσυρθῶσιν. Ὡσαύτως ἡ Αὐτοκρατορικὴ Τουρκικὴ Πρεσβεία ἐν Ἀθήναις καὶ τὰ Ὁθωμανικὰ προξενεῖα ἐν Ἑλλάδι διετάχθησαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

» Συμφώνως τῇ ληφθείσῃ ἀποφάσει οἱ Ἕλληνες ἔμποροι καὶ ὑπὴκοοι διαμείνοντες ἐν Τουρκίᾳ ὀφείλουσι νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸ τουρκικὸν ἔδαφος ἐντὸς προθεσμίας 15 ἡμερῶν, τῶν ὀθωμανῶν ὑπηκόων τῶν ἐν Ἑλλάδι διατρίβόντων διαταχθέντων ὡσαύτως νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸ ἔδαφος τοῦ Βασιλείου ἐντὸς τῆς αὐτῆς προθεσμίας.

» Ἀπὸ σήμερον ἡ προστασία τῶ συμφερόντων τῶν ἐμπόρων καὶ ὑπηκόων Ὁθωμανῶν ἐν Ἑλλάδι ἀνατίθεται εἰς τὴν Πρεσβείαν τῆς Α. Μ. τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας.

» Ὁ Ἀσὴμ βέης δράττεται τῆς εὐκαιρίας κλπ.»

Ἐγκύκλιος Διακοίνωσις τῆς Ὑ. Πύλης πρὸς τὰ Ἀνακτοβούλια τῆς Εὐρώπης, ἀγγέλλουσα τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου μεταξύ Ἑλλάδος καὶ τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Ὑψηλὴ Πύλη

6)18 Ἀπριλίου 1897

«Τηλεγραφήματα τῆς Α. Ε. τοῦ στρατάρχου Ἐτέμ πασᾶ, διοικητοῦ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ Ἐλασσῶνος, ἀγγέλλουσιν, ὅτι κατὰ τὴν νύκτα τῆς Παρασκευῆς πρὸς τὸ Σάββατον 5)17 Ἀπριλίου, οἱ Ἕλληνες ὑπερβάντες τὴν μεθόριον ἐκ διαφόρων σημείων μετὰ σημαντικῶν δυνάμεων τακτικοῦ στρατοῦ, ἤρξαντο τοῦ πυρός· ὅτι ἡ μάχη ἐξακολουθεῖ ἀκόμη, ὅτι κανονοβολισμοὶ ἐρρίφθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

«Καθ' ὃν χρόνον ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις δὲν ἔπαυσε καταβάλλουσα πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς τήρησιν τῆς εἰρήνης, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐπεχειρεῖ πράξεις ἐχθρότητος ἀποστέλλουσα στρατεύματα εἰς Κρήτην παρὰ τὸ δίκαιον τῶν ἐθνῶν καὶ τὰς διεθνεῖς ἀρχὰς καὶ προκαίνουσα συγχρόνως εἰς πολεμικὰς παρασκευὰς ἐπὶ τῶν συνόρων. Ὅπως προφυλάξῃ πάσης προσβολῆς τὰ δίκαια καὶ τὴν ἑδαφικὴν ἀκεραιότητα τῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ Τουρκία ἠναγκάσθη ἀντιθέτως νὰ ἐπιληφθῇ στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων ἐπαφίνουσα πᾶσαν τὴν εὐθύνην τοῦ πολέμου εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ ἐμπιστευομένη εἰς τὴν βοήθειαν καὶ ἀντίληψιν τοῦ Θεοῦ.

«Συμφώνως πρὸς τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου

κυρωθεῖσαν δι' Αὐτοκρατορικοῦ Ἰσραὲς, ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἔδωκε ρητὰς διαταγὰς τῇ Α. Ε. τῷ Ἐτὲμ πασσά, ὅπως ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς αὐθωρεῖ ἐπιχειρήσῃ πάντος εἶδους ἐπιθετικὰς καὶ ἀμυντικὰς ἐνεργείας κατὰ τὸ προηγουμένως ἀποφασισθὲν σχέδιον ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς ἐπιτροπῆς, ἐπιδουκιμασθὲν ὑπὸ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ περιβληθὲν διὰ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Ἰσραὲς.

B'

Ἐπίσημα Ἑλληνικὰ ἔγγραφα (α)

Ἵπουργικὸν Συμβούλιον. Συνεδρίασις ΠΓ', Πρᾶξις 148.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 28 Φεβρουαρίου 1897.

«Ὁ κ. ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ἵπουργὸς ἐξέθηκε διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15526 τῆς 27 λήγοντος μηνὸς ἐγγράφου του, ὅτι ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία αἰτεῖ νὰ τῇ χορηγηθῶσιν ἐπὶ πληρωμῇ ἐκ τῶν ἀποθηκῶν τοῦ Δημοσίου ἐν ἑκατομμύριον φυσίγγια ἀβολίδωτα τυφεκίων Γκρᾶ τῆς προμηθείας τοῦ 1877 ἀντὶ δραχ. 13 05 δι' ἐκάστην χιλιάδα».

«Ὁ κ. Ἵπουργὸς προτείνει νὰ τὸ Ἵπουργικὸν Συμβούλιον ἐγκρίνῃ τὴν αἴτησιν ταύτην τῆς Ἑθν. Ἑταιρίας καὶ χορηγηθῶσιν αὐτῇ τὰ αἰτούμενα φυσίγγια, καθ' ὅσον ταῦτα, ἐν ᾧ δὲν χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὕπηρεσίαν, ζητοῦνται ἀφ' ἐτέρου δι' ἑθνικὸν σκοπόν, ἐπωλήθησαν δὲ ἄλλοτε ἀντὶ δραχ. 7,35 ἡ χιλιάς. Τὸ δὲ Ἵπουργικὸν Συμβούλιον ἐνέκρινεν νὰ χορηγηθῶσιν εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν τὰ προτεινόμενα ἀνωτέρω φυσίγγια ἐπὶ τιμῇ δραχμῶν 13,05 ἐκάστην χιλιάδα».

Ὁ Πρόεδρος
Θ. Π. Δηλιγιάννης

Τὸ Ἵπουργικὸν Συμβούλιον
Οἱ ὕπουργοι
Α. Σκουζὲς, Φ. Βάρβογλης, Ν Κ. Μεταξᾶς

Ἀκριβὲς ἀντίγραφον

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Μαρτίου 1897

Ὁ Γραμματεὺς τοῦ Ἵπουργικοῦ Συμβουλίου
(Τ. Σ.) Π. Μεταξᾶς

(α) Ἄξιον σημειώσεως εἶναι, ὅτι τὸ Βιβλίον τὸ περιέχον τὰ Πρακτικὰ τοῦ Ἵπουργικοῦ Συμβουλίου τοῦ ἔτους 1897 δὲν ὑπάρχει, παρὰ τὴν διάταξιν τοῦ ἀρθροῦ 4 τοῦ ἐκτελεστικοῦ Β. Διατάγματος τῆς 21 Φεβρουαρίου 1894, καθ' ὃ ταῦτα ἔδει νὰ παραδοθῶσι διὰ πρωτοκόλλου εἰς τὸν παρὰ τῷ Ἵπουργεῖῳ τῶν Οἰκονομικῶν Δικαστικὸν Σύμβουλον.

Προεδρεῖον Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Μαρτίου 1897.

Ἀριθ. 106

Πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν.

«Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 15526 ἀπὸ 27 Φεβρουαρίου ἔ. ἔ. ὑμετέρου ἐγγράφου περὶ χορηγήσεως φυσιγγίων εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν ἐπὶ πληρωμῇ, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ διαβιβάζω ὑμῖν συνημμένως ὧδε ἀντίγραφον τῆς ὑπ' ἀριθ. 148 χθελίνης πράξεως τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἐγκρίνοντος τὴν χορήγησιν τῶν φυσιγγίων τούτων τῇ Ἑθνικῇ Ἑταιρίᾳ.

Ὁ Πρόεδρος

Θ. Π. Δηλιγιάννης

Π. Μεταξᾶς

Ἀριθ. 15580.

Τμῆμα πυροβολικοῦ

ἔπετρον

«Διατάξατε τὴν ἐνταῦθα Ἐφορίαν νὰ παραδώσῃ ἐπὶ ἀποδείξει εἰς τὸν ἐνώπιον Ὑμῶν παρουσιασθησόμενον ἀντιπρόσωπον τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας ὅστις, καὶ θέλει ἐπιδείξει ὑμῖν τὸ πρὸς τοῦτο πληρεξούσιόν του, ἐν ἑκατομμύριον (1,000,000) ἀβολιδῶτων φυσιγγίων Γκρᾶ προμηθείας 1877 ἐπὶ τῇ ἀμέσῳ καταβολῇ τοῦ τιμήματος ὀριζομένου εἰς δραχ. 13.05 τὴν χιλιάδα».

«Σὺν τῇ ἐπιστροφῇ δὲ τῆς παρούσης θέλετε ἀναφέρει ἡμῖν τὰ περὶ τῆς παραδόσεως ἵνα διατάξωμεν τὰ τῆς διαγραφῆς καὶ διαθέσεως τοῦ χρήματος. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 15.515 ἀπὸ 26 τοῦ λήξαντος μηνὸς Φεβρουαρίου διαταγὴ ἡμῶν ἀκυροῦται».

Ἐν Ἀθήναις τῇ 7 Μαρτίου 1897.

Ὁ ὑπουργὸς

Ν. Μεταξᾶς.

Πρὸς τὸν Συνταγματάρχην τοῦ Πυροβολικοῦ Βυζάντιον Κωνσταντῖνον Διευθυντὴν ὕλικου πολέμου.

Ἀριθ. 22928 διαταγῆς.

«Τμῆμα πυροβολικοῦ. Περὶ χορηγήσεως ὀπλων Γκρᾶ πεζικοῦ. Λίαν ἐπείγουσα.

Πρὸς τὴν Διεύθυνσιν ὕλικου πολέμου

Ἐνταῦθα

Διατάξατε τὴν ἐνταῦθα Ἐφορίαν νὰ χορηγήσῃ εἰς τὸν κ. Παναγιώτην Δημαρᾶν ἐπὶ ἀποδείξει (150) ἑκατὸν πεντήκοντα τυφέκια Γκρᾶ Πεζικοῦ ὀλομερῇ καὶ (45,000) τεσσαράκοντα πέντε χιλιάδας φυσιγγία βολιδωτὰ τυφεκίου Γκρᾶ πεζικοῦ.

Ἀθῆναι, 19 Μαρτίου 1897

Ν. Μεταξᾶς.

Διαταγή ὑπ' ἀριθ. 31279.

Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Ἀπριλίου 1897

Τμῆμα προμηθειῶν. Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν

Πρὸς τὴν Γενικὴν ἀποθήκην ὕλικου Πειραιῶς

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 2344 ἀναφορᾶς ὑποβληθείσας ἡμῖν τρεῖς ἀποδείξεις τοῦ ἰδιώτου Δημαρᾶ, ἐξ ὧν βεβαιοῦται, ὅτι ἐλήφθησαν ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀποθήκης καθ' ἡμετέραν ἐντολὴν τὰ παρὰ πόδας τῆς παρούσης σημειούμενα εἶδη, διατάσσομεν, ἵνα δυνάμει τῆς παρούσης καὶ τῶν ἀποδείξεων τοῦ λήπτορος διαγραφῶσιν ἐκ τοῦ βιβλίου ὕλικου εἰς πίστωσιν ὑμῶν τὰ ἐξῆς εἶδη ταῦτα, ἥτοι μέρος Α' τόμ. Α' κεφ. Γ'.

Ἄρθρον 1

(150) ἑκατὸν πεντήκοντα ζῶνας εὐζώνων 3. 150) ἑκατὸν πεντήκοντα ζεύγη τσαρουχίων 5. 150) ἑκατὸν πεντήκοντα ζεύγη κνημιδῶν 6. 150) ἑκατὸν πεντήκοντα ζεύγη περικνημίδων εὐζώνων 8. 150) ἑκατὸν πεντήκοντα σκελεὰς 17. 150) ἑκατὸν πεντήκοντα ζεύγη τσαρουχίων 19. 150) ἑκατὸν πεντήκοντα ὑποδύτας εὐζώνων 22. 150) ἑκατὸν πεντήκοντα χλαίνας εὐζώνων (δουλαμάδες 25. 150) ἑκατὸν πεντήκοντα ἐπικράνα χλαινῶν ἐξ ἐρέας 42.

Ἄρθρον 3

Κεφάλαιον Ε'.

Ἐννέα σάκκους συσκευασίας. 150) ἑκατὸν πεντήκοντα ἄορτῆρας ὅπλων Γκρᾶ 3. 150) ἑκατὸν πεντήκοντα ἄορτῆρας ὕδροδοχείων, 4. 150) ἑκατὸν πεντήκοντα ζωστήρας παλασκῶν πεζικοῦ, 13. 150) ἑκατὸν πεντήκοντα ὀχρεῖς ζωστήρων ἀριστεροῦ, 23. 150) ἑκατὸν πεντήκοντα παλάσκας πεζικοῦ, 25. 150) ἑκατὸν πεντήκοντα πόρπας ζωστήρων πεζικοῦ, 28. 150) ἑκατὸν πεντήκοντα σιτιοδόχους, 29. 150) ἑκατὸν πεντήκοντα σπαθιστήρας κρεμαστοὺς ὀπλιτῶν, 30. 150) ἑκατὸν πεντήκοντα ὕδροδοχεῖα, 31.

Κεφάλαιον 6

2) δύο κορδόνια σαλπίγγων, 1. 2) δύο προστόμια σαλπίγγων πεζικοῦ, 2. 2) σάλπιγγας πεζικοῦ 3.

Μέρος Β' τόμ. Α'. Κεφάλαιον Ι.

5) πέντε θήκας διόπτρων τρίτου μεγέθους, 13. 5) πέντε διόπτρα ἀξιωματικῶν τρίτου μεγέθους, 8.

Ὁ Ὑπουργὸς
N. K. Μεταξᾶς

. « Ἀριθ 26763

« Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν

« πρὸς τὸν Ἀρχηγὸν τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ στρατοῦ

« Δυνάμει παρούσης κλινοποιηθησομένης παρ' ὑμῶν ἐφορίαν ἐγκρίνομεν χορήγησιν εἰς Γούσιον τριακοσίων χιλιάδων βολιδωτῶν φυσίγγιων Γκρᾶ ἐπὶ ἀποδείξει αὐτοῦ ὑπὸ τὸν ὄρον, ὅπως ἐν καιρῷ ἐπιστραφῶσι ταῦτα ἢ καταβληθῇ ἡμῖν τὸ ἀντίτιμον αὐτῶν, ὅπερ ἐπισικῶς ὀρίζομεν εἰς τριάκοντα χιλιάδας δραχμῶν,

» Ταῦτα ἐπὶ ὑπ' ἀριθ. 40 τηλεγραφήματος Ἀρχηγοῦ ἐπιτελείου σας πρὸς Πρόεδρον Κυβερνήσεως.

30 Μαρτίου 1897

N. K. Μεταξᾶς».

« Ὑπουργικὸν Συμβούλιον

« Συνεδρίασις Γ'. Πρᾶξις 168

« Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1 Ἀπριλίου 1897

« Ὁ κ. ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργὸς ἐξέθηκε διὰ τοῦ ἀπὸ 31 Μαρτίου ε. ἑ. ἐγγράφου του, ὅτι ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρία αἰτεῖται νὰ τῇ χορηγηθῶσιν ἐκ τῶν ἀποθηκῶν τοῦ δημοσίου δύο ἑκατομμύρια φυσίγγια ἀβολιδωτα τυφεκίου Γκρᾶ τῆς προμηθείας τοῦ 1877 ἐπὶ πληρωμῇ τοῦ τιμήματος αὐτῶν πρὸς ὀρ. 13.05 τὴν χιλιάδα καὶ ὅτι οὐδὲν κώλυμα ὑπάρχει, ἵνα τὰ ἐν λόγῳ φυσίγγια χορηγηθῶσιν ὑπὸ τοὺς ἄνω ὄρους εἰς τὴν Ἑθν. Ἑταιρίαν, διότι δὲν χρησιμοποιεῖ αὐτὰ ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία. Ἐπὶ τούτοις δὲ ἐζήτησε τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου γνώμην τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου.

« Τὸ δὲ ὑπουργικὸν συμβούλιον ἐνέκρινεν, ἵνα χορηγηθῶσιν εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν τὰ ὡς εἴρηται ἀβολιδωτα φυσίγγια ἐπὶ τιμῇ δραχ. 13.05 κατὰ χιλιάδα.

Ὁ Πρόεδρος

Θ. Π. Δηλιγιάννης

Τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον

Οἱ ὑπουργοὶ

Α. Σκουζές, Φ. Βάρβογλης, Κυρ. Μαυρομιχάλης, Ν. Κ. Μεταξᾶς, Ν. Λεβίδης».

Ἀκριβὲς ἀντίγραφον

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1 Ἀπριλίου 1892

Ὁ Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου
Π. Μεταξᾶς»

«Προεδρεῖον τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου

«Πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργεῖον

«Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 26365 χθεσινοῦ ἐγγράφου ὑμῶν, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ἀποστείλω ὑμῖν συνημμένως ὡς ἀντίγραφον τῆς ὑπ' ἀριθ. 168 σημερινῆς πράξεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ἐγκρίναντος, ἵνα χορηγηθῶσιν εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρίαν δύο ἑκατομμύρια ἀβολιδώτων φυσιογίων ἐπὶ πλῆρω μῇ.

Ὁ Πρόεδρος

Θ. Π. Δηλιγιάννης

N. K. Μεταξᾶς»

Ἐντίγραφον τηλεγραφήματος

«Δίαν ἐπεῖγον.

»Μυλωνᾶν—Καφαλόπουλον.

»Βελεμίστιον.

«Διαταγὴ Διαδόχου προχωρήσεως ἐσωτερικὸν Μακεδονίας. Ἀπαντήσατέ μας πρᾶξιν ἐκτελέσεως.

11 Ἀπριλίου

Νομάρχης Τρικκάλων
Πετρίτσης»

Ἐντίγραφον ἐπιστολῆς.

«Κύριοι Μυλωνᾶ καὶ Καφαλόπουλε!

«Τὸ ἀκόλοθον τηλεγράφημα ἔλαβον πρὸ ἡμερῶν, ἐφρόντισα δὲ νὰ σᾶς κοινοποιηθῇ καὶ διὰ τοῦ συνήθους τηλεγράφου καὶ διὰ τοῦ ὀπτικοῦ: ἐξ ὀνόματος Διαδόχου «Διατάξατε τοὺς Μυλωνᾶν καὶ Καφαλόπουλον νὰ εἰσέλθωσιν εἰς Μακεδονίαν τὸ ταχύτερον, διὰ καταλλήλου θέσεως Μαυρελίου, ὅπως ἀπατχολήτῳσι τουρκικὰς δυνάμεις καὶ διακόπτῳσι συγκοινωνίας.

Ἀρχηγὸς ἐπιτελείου
Σαπουντζάκης».

«Κοινοποιῶν ὅθεν αὐτὸ πρὸς Ὑμᾶς, ἀναμένω νὰ μοὶ ἀπαντήσητε.

Νομάρχης Τρικκάλων
Πετρίτσης

Τρίκκαλα 10 Ἀπριλίου 1897».

Ἐντίγραφον ἐγγράφου

»Ὁ Ταγματάρχης Δημήτριος Τερτίπης.

»Διοικητῆς τῶν στρατευμάτων τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος.

«Πρὸς τὸν ὑπολοχαγὸν

»Ἀλέξανδρον Μυλωνᾶν. Εἰς Πέντε Μύλους.

«Τὸ Ἀρχηγεῖον Στρατοῦ Θεσσαλίας διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 8418 διαταγῆς

του ἐγνώρισεν ἡμῖν, ὅτι εἰς τὸ ὕψ' ὑμᾶς σῶμα ὑπάρχουν 80 περίπου ἵππο περισσοί· συνεπῶς παρακαλῶ ὑμᾶς, ὅπως μᾶς ἀποστείλητε τούτους ἐάν εἰσὶ περισσοί, ἵνα χρησιμοποιηθῶσιν ὡς φορτηγὰ εἰς τὴν ἐπιμελητείαν Λαμίας.

Ἀμαρλὰρ τῇ 1 Μαΐου 1897

Δ. Τερτίπης ταγματάρχης

Ἀντίγραφον ἐπιστολῆς

«Κύριε Μυλωνᾶ!

«Δὲν γνωρίζω τὴν διαταγὰς ἔχεις περὶ τῆς πορείας σου ἐν γένει. Ἐν τούτοις σὲ εἰδοποιῶ, ὅτι σοβαρῶς συνεπλάκησαν οἱ ἡμέτεροι μετὰ τῶν Τούρκων καὶ ἀνάγκη ν' ἀπασχολήσωμεν αὐτοὺς ἵνα μὴ μεταβῶσι πρὸς τὸ Ἐλευθεροχώριον. Φρονῶ ὅθεν ὅτι ἤθελεν εἶσθαι καλὸν καὶ συντελεστικὸν, ὅπως ἐπλησιάσεις πρὸς τὸ μέρος τοῦ Βελεμιστιῦ ἐπιδεικτικῶς, ἵνα τοὺς κρατήσωμεν εἰς τὰς θέσεις των. Ἐγὼ μεταβαίνω εἰς Ἀσπροκκλησιὰν ὅπως ἐνεργήσω.

Σὲ ἀσπάζομαι

Δ. Μικρόπουλος».

ἀντίσυνταγμ.

Ἀντίγραφον σημειώσεως.

«Ὑπολοχαγὸς Καψαλόπουλον—Μυλωνᾶν.

«Ἄμα τῇ λήψει τῆς παρούσης μεταβῆτε μετὰ τῶν ἀνδρῶν σας εἰς στρατῶνα Μουχλούκας καὶ λάβετε τὰς διαταγὰς τοῦ ἀντίσυνταγματάρχου Βόρσα. Εἰδοποιήσατε ταγματάρχην Τερτίπην, ὅτι ἐσπέραν ταύτην ὑποχωροῦμεν, κατὰ διαταγὴν Ἀρχηγείου, πρὸς τὰς Θερμοπύλας.

Μέραρχος

Κ. Ψαρροῦῆμος

7 Μαΐου ὥρα 9 μ. μ».

Ἀντίγραφον διαταγῆς.

«Ἀριθ. 8605

«Ὁ Ἀντιστράτηγος Η. Α. Β. Υ. ὁ Διάδοχος

Ἀρχηγὸς τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ Στρατοῦ.

«Πρὸς τὸν ὑπολοχαγὸν Μυλωνᾶν, διαικουῖντα σῶμα ἐνόπλων ἀνδρῶν.

«Ἐντέλλομαι ὑμῖν, ὅπως ἄμα τῇ λήψει τῆς παρούσης προσέλθῃτε εἰς τὸ ἀρχηγεῖον ἀνευ ἀναβολῆς.

Δομοκδὸς 3 Μαΐου 1897

(Τ. Σ.) Κωνσταντῖνος Διάδοχος»

Γ'

**Ἐπιστολὴ Γ. Γουσίου πρὸς τὸ Διοικητικὸν
Συμβούλιον τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας**

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τῇ 6 Δεκεμβρίου 1897

Ἀξιότιμε Κύριε Πρόεδρε,

Ἐνεκα μικρᾶς μου ἀπουσίας ἐξ Ἀλεξανδρείας, σήμερον μόλις λαμβάνω τὴν ἀπὸ 15)27 Νοεμβρίου ἐπιστολὴν σας.

Ἦτο ὅλως περιττὸν νὰ μὲ παρακαλέσητε ὅπως προβῶ εἰς τὰς ἀπαιτουμένας δηλώσεις πρὸς διαφώτισιν τῆς κοινῆς γνώμης, ὅσον ἀφορᾷ τὴν εὐθύνην τῶν ἐνεργειῶν τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας. Ἦτο χρέος μου νὰ τὸ πράξω, ἅμα τοῦτο ἡδύνατο νὰ γείνη, ἄνευ βλάβης τῶν ἐθνικῶν μας συμφερόντων, καὶ κρίσιμοι ἂν μὴ ἦσαν αἱ περιστάσεις καὶ ὑπόσχεσιν ἂν μὴ εἶχον δώσει εἰς τὸν ἀγαθὸν πατριώτην καὶ φίλον μου Κύριον ***.

Ἦδη πρὶν τῆς υπογραφῆς τῆς εἰρήνης, εἶχον γράψει ἐκ Παρισίων, εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου *** τὴν γνώμην μου περὶ τῆς δράσεως τῆς Ἑταιρίας. Σήμερον, ἀφ' οὗ ἡ εἰρήνην ὑπεγράφη, τίποτε πλέον δὲν μὲ δεσμεύει καὶ δύναμαι, ἄνευ ἐπιφυλάξεως, νὰ κηρύξω τὴν ἀλήθειαν *urbi et orbi*. Πρὸς ἀποφυγὴν ἐπαναλήψεων, δίδω ὑμῖν ἐντολὴν νὰ προσθέσητε κάτωθεν τῆς ἐκθέσεως τοῦ κ. Λάμπρου Ροῦλου, ἧς ἀντίγραφον μοὶ ἐστείλατε, τὴν ἐξῆς δηλώσιν :

«Δηλοποιῶ ὅτι ὅσα ἐκθέτει ἀναφορικῶς πρὸς ἐμὲ ὁ κ. Α. Ροῦλδς »εἶναι ἀκριβῆς ἀλήθεια, ὅσα δὲ ἀναφέρονται εἰς τὰς ἐνεργείας του ἀπὸ ὑπὸ μέσα Φεβρουαρίου μέχρι τῶν μέσων Μαρτίου, ὁ κ. Ροῦλδς μοὶ »τὰ ἀνεκοίνωσεν ἅμα τῇ ἀφίξει μου ἐν Λαρίσῃ, δηλ. δεκαπέντε πε- »ρίπου ἡμέρας πρὸ τῆς ἐξόδου τῶν ἀνταρτῶν, ἀκριβῶς ὅπως τὰ ἐκ- »θέτει.

»Ἐπίσης δηλοποιῶ, ὅτι προκειμένου ν' ἀναχωρήσω ἐξ Ἀθηνῶν »διὰ Λάρισσαν περὶ τὰ μέσα Μαρτίου καὶ προτιθέμενος, πρὸ τῆς ἀνα- »χωρήσεώς μου, νὰ μεταβῶ παρὰ τῷ Κυρίῳ Πρωθυπουργῷ, ἀνέλαβον »νὰ ζητήσω παρ' αὐτοῦ ἐκ μέρους τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας ποσὸν φυ- »ρσιγγίων πρὸς χρῆσιν τῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων. Τοῦτο καὶ ἐπρα- »γξα. Ὁ κ. Δηλιγιάννης ἐφάνη πρόθυμος νὰ χορηγήσῃ τοιαῦτα, ἀλλὰ »μὲ ἠρώτησεν, ἀφ' οὗ ἀνεχώρουν διὰ τὰ σύνορα, μὲ ποίον ἡδύνατο νὰ »συνηννοηθῇ διὰ τὰ φυσίγγια καθὼς καὶ δι' ὅ,τι ἄλλο ἐνδιέφερε τὴν »Ἑταιρίαν, ἰδίως περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ κ. Δουμπιώτου ὡς ἀρχηγοῦ »τῶν σωμάτων, τὴν ὁποίαν ἐσύστησε. Εἰς τοῦτο ἀπήντησα, ὅτι ἐγὼ ὁ

»ἴδιος δὲν ἐτύγχανον μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας, ἀλλ' ὅτι θ' ἀπετεινόμεν ὅπου ἔδει καὶ θὰ τῷ ἐδίδον, πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μου, τὰς ἀπαιτούμενας πληροφορίας. Τὴν ἐπαύριον, κατόπιν συνεννοήσεως καὶ κατ' ἐντολὴν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ὑπέδειξα ὡς ἀντιπροσωπεύοντα τὴν Ἐθνικὴν Ἑταιρίαν τὸν «καθηγητὴν κ. Σπυρίδωνα Λάμπρον, μετὰ τοῦ ὁποίου ὁ Κύριος Πρωθυπουργὸς ἔλαβε συνέντευξιν αὐθμερὸν καὶ εἰς τὸν ὁποῖον τὴν ὥρην ἀφίνω τὸν λόγον ὅπως δηλώσῃ τὰ περαιτέρω».

(Ἵπογρ.) **Γεώργιος Γούσιος**

**Ἐπιστολὴ Γεωργίου Γουσίου ἐκ Λονδίνου
πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας (α)**

Λονδίνον, τῇ 9 Ἰουνίου 1897

Ἀγαπητέ κ. Πρόεδρε,

Λαμβάνω τὴν στιγμὴν ταύτην τὴν ἀπὸ 20 Μαΐου π. ἐπιστολήν σας, δι' ἧς μοῦ ζητεῖτε ἐκθεσιν τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ ἐνεργειῶν μου. Ὑμεῖς γνωρίζετε, ὅτι κατὰ τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ μετάβασίν μου δὲν εἶχον οὐδεμίαν ἐντολὴν παρὰ τῆς Ἑταιρίας. Μετέβην μόνος ὅπως ἐπιτηρῶ καὶ βοηθῶ τὸ ἔργον αὐτῆς, ὅπερ καὶ ἐπραξα, κατὰ συνέπειαν δὲν νομίζω, ὅτι ὀφείλω ἐκθεσιν τῶν παρ' ἐμοῦπραχθέντων, εἰμὴ εἰς τὸ κοινόν, ἀντιπροσωπευόμενον παρὰ τῆς Κυβερνήσεως. Ὅταν ἡ Κυβέρνησίς μου ζητήσῃ λόγον τῶν ἐνεργειῶν μου, θὰ δικαιολογηθῶ. Ἐν ὅσῳ οὗτος ζητεῖται παρ' ἀνευθύνων ἐφημεριδογράφων, θὰ μοι ἐπιτρέψῃτε νὰ ἐξακολουθῶσι σιωπῶν.

Μέλος τοῦ συμβουλίου ἐκ τῶν νοημονεσιτέρων καὶ τῶν ἐγκριτοτέρων εἶπε πολλάκις ἐνώπιόν μου: «Χρεωστῶ νὰ θυσιάσω τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς Πατρίδος ἐκτὸς τῆς τιμῆς μου». Καὶ εἰς τοῦτο συμφωνῶ πληρέστατα. Ἄν μοι ἐλέγατε νὰ προβῶ εἰς πρᾶξιν ἄτιμον πρὸς ὄφελος τῆς πατρίδος, θὰ ἀπεποιούμην λέγων, ὅτι ἡ Πατρίς δὲν δύναται νὰ μὲ προτρέψῃ εἰς πρᾶξιν ἄτιμον. Ἐχει λοιπὸν μυριάκις δίκαιον, κατ' ἐμὴν γνώμην, τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος μέλος τοῦ Συμβουλίου. Ὅφείλω ὅμως νὰ προσθῶ, ὅτι ἀτιμάζεται τις ὅταν πράξῃ τι ἄτιμον ὅχι ὅταν τὸν κατηγόρησῃ τρίτος τις, καὶ ἐντιμότερος οὗτος ἂν θεωρηθῇ, ὥς ὁ ἀρθρογράφος ὁ ἀρχίσας τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας. (6)

(α) Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην παρέλειψα ν' ἀναγνώσω εἰς τὴν Βουλὴν, ἐκ λήθης, καίτοι ὑποσχεθεὶς τὴν ἀνάγνωσίν της ἀγορεύων.

(6) Ὑπενίσσεται τὴν ἐφημερίδα «Πρωίαν».

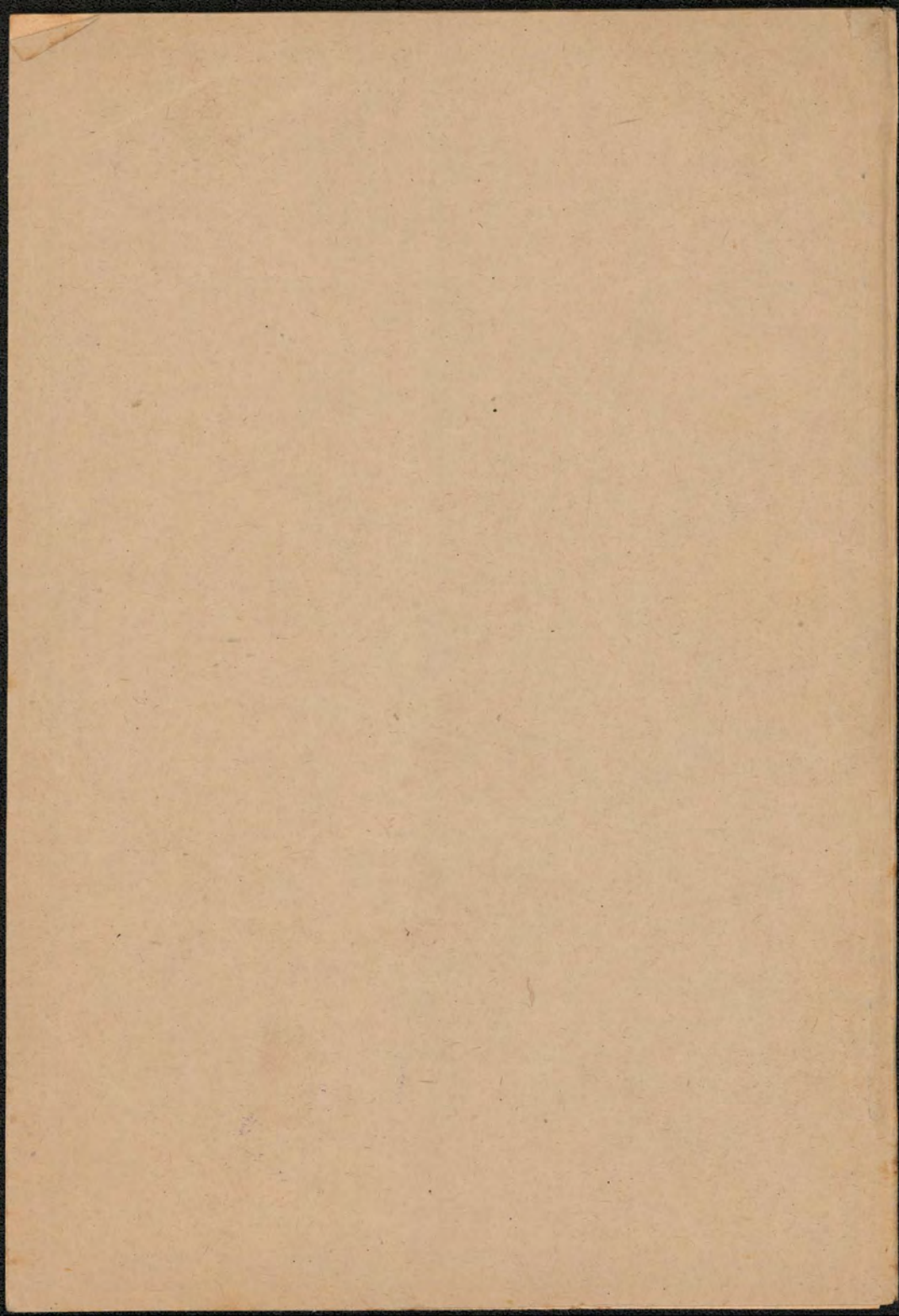
Ὅφειλομεν νὰ μὴ λησμονῶμεν τὸν σκοπὸν τῆς Ἑταιρίας. Οὗτος εἶνε νὰ προάξῃ τὸ Ἔθνος, νὰ τὸ βοηθήσῃ, ὅχι νὰ τὸ καταστρέψῃ.

Ἐγὼ φρονῶ, ὅτι δικαιολογούμενοι σήμερον δίδομεν ὄπλον σοβαρὸν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἔθνους. Ὅπως σώσωμεν ἑαυτοὺς, ἀπὸ τί ; ἀπὸ γελοίαν κατηγορίαν, καταστρέφομεν τὴν πολιτικὴν θέσιν τῆς Πατρίδος μας. Εἶνε τοῦτο πατριωτικόν ; Εἶνε τοῦτο φρόνιμον ;

Σὰς καθικετεύω, κ. Πρόεδρε, νὰ μεταχειρισθῇτε ὅλην τὴν ἐπιρροὴν τῆς θέσεώς σας, ὅπως ἐμποδίσῃτε τοιοῦτον ἀντεθνικὸν διάβημα.

Διατελῶ μετὰ τῆς προσηκούσης ὑπολήψεως

Γεώργιος Γούσιος

127
Κέρριον Ζεζανι Γραφορικ
Ρουβενσι Αττικυ

ΠΛΗΓΑΙ ΑΝΕΠΟΥΛΩΤΟΙ

A 28

ΥΠΟ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΚΑΘΕΝΙΩΤΟΥ

ἀποστράτου ἀντισυνταγματάρχου

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. ΛΕΩΝΗ

16 — Ὁδὸς Περικλέους — 16

1905

ΠΛΗΓΑΙ ΑΝΕΠΟΥΛΩΤΟΙ

«Οὐδὲν κρυπτόν ὁ μὴ φανερόν γενήσεται».

Τὰ αἰσθήματα ἅτινα μὲ κατέχουσιν προκειμένου νὰ ἐκθέσω τὰ κατωτέρω, εἶναι ἅφ' ἑνὸς μὲν δυσφορία διότι πρόκειται νὰ ἀναφερθῶ εἰς ἐποχὴν τὴν ὁποίαν λήθη, καὶ λήθη ἴσως ἐξηναγκασμένη, ἐκάλυψε, ἅφ' ἑτέρου ὅμως ἀκαταμάχητος ὄθησις πρὸς κοινοποίησίν των, ἐξ ἧς καὶ μόνης ἀναμένω τὴν ἀνακούφισιν ἐκ τῆς καταθλιπτικῆς καταστάσεως εἰς ἣν κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων.

Γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας δὲν ζητῶ οὔτε φήμην σπουδαίαν νὰ διεκδικήσω, οὔτε τοιαύτην νὰ ἀνορθώσω, ἀλλ' ἀποτείνομαι πρὸς τοὺς ἀρχαίους συναδέλφους μου οἵτινες μὲ ἐγνώρισαν, συνυπηρετήσαμεν, συνεδέθημεν, καὶ ἀπεχωρίσθημεν εἴτα διὰ πράξεως λίαν ὑβριστικῆς πρὸς ἐμέ, καὶ τῆς ὁποίας τὴν ἐξήγησιν δυστυχῶς μόνον τώρα δύναμμι νὰ τοῖς δώσω· πολὺ ἀργὰ μὲν, ἀλλ' ὡς ἀποτελοῦσαν τὴν μόνην ἱκανοποίησίν μου, ἀπαράλειπτον.

Ὅτε μετὰ τὸν ἀτυχῆ πόλεμον διέμενον ἐν Στυλίδι μετὰ τοῦ Συντάγματος τοῦ ὁποίου ἤμην διοικητὴς καθ' ὅλην τὴν διάρκεια τοῦ πολέμου, ἔλαβον πρόσκλησιν νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὸ Φρουραρχεῖον Ἀθηνῶν. Ἡ ἐποχὴ ἐκείνη τῶν διαβολῶν, καταγγελιῶν καὶ τοῦ γενικοῦ ἀνακατεύματος, εἶχε καταστήσῃ γνωστὸν ὅτι τοιοῦτος ἦτο ὁ τρόπος τῆς προσκλήσεως διὰ παραπομπὴν εἰς ἀνακριτικὸν συμβούλιον. Παρεξενεύθη διότι ὁ ταξίαρχός μου τουλάχιστον, ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἀντίληψιν τοῦ ὁποίου εὐρισκόμεν, ἐδράττετο πάσης εὐκαιρίας νὰ μοῦ ἐκφράσῃ ἐπαίνους, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ὑποβολῆς συμπληρωματικῆς ἐκθέσεως, μοῦ ἔγραφε τὰ ἐξῆς, παραστατικώτατα τῶν ὁμαλῶν μας τχέσεων.

Ἀθῆναι 24[11]97.

Κύριε Καθενιώτη.

Τὸ ἀντίγραφον τῆς συμπληρωματικῆς ἐκθέσεώς σας ὅπερ μοι ἀπεστείλατε ἔλαβον καὶ σᾶς συγχαίρω διὰ τὴν ἀκριβῆ ἀφήγησιν τῶν γεγονότων.

Τὰ ἀτυχήματα τῆς πατρίδος μας ἐνόμιζε πᾶς τις ὅτι ἤθελον μᾶς γίνῃ μαθήματα ἀλλὰ δυστυχῶς αἱ δύο διαδεχθεῖσαι τὸν Δηλιγιάννην Κυβερνήσεις, ὅστις εἶναι ὁ ἔνοχος ὅλων τῶν συμφορῶν μας, τὴν αὐτὴν σκολιὰν ὁδὸν ἀκολουθοῦσι, ὁ δὲ τύπος καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἥτις ἐδηλητηριάσθη, ζητοῦσι θύματα, ὁ Θεὸς νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα μας.

Αἱ ἀτυχεῖς περιστάσεις μὲ συνέδεσαν μεθ' ὑμῶν κύριε Καθενιώτη καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Συντάγματός σας καὶ ἀναγγέλλετε αὐτοῖς τὰς προσρήσεις μου καὶ ὅτι εἶμαι πρόθυμος εἰς ὅ,τι μὲ νομίσωσι κατάλληλον.

Σᾶς ἀσπάζομαι.

Ὁ φίλος σας

Χ. Μαδραπαῆς.

Ἀποταθεὶς δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ ἐρωτήσας μήπως γνωρίζει τὴν αἰτίαν τῆς προσκλήσεώς μου εἰς Ἀθήνας ἔλαβον τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν.

Ἀθῆναι 30[12]97.

Κύριε Καθενιώτη,

Μετ' ἀπορίας ἀνέγων τὰς ἐπιστολάς σας. Οὐδεμίαν καταγγελίαν υπέβαλον καθ' ἡμῶν διότι δὲν ἔλαβον ἀφορμὴν, οὔτε ἐν τῇ ἐκθέσει μου προσῆπιον δι' ὑμᾶς κατηγορίαν τινά, διὸ δὲν πιστεύω ἢ πρόσκλησις νὰ ἔχῃ τὴν ἔννοιαν ἣν ὑποπτεύεσθε, ἐκτὸς ἐάν τις ἄλλος υπέβαλε καθ' ὑμῶν καταγγελίαν, διότι δέχονται τοιαύτας καὶ ἀπὸ τὸν τυχόντα.

Εὐρυσκόμεθα ὑπὸ τὸ κράτος τῶν συκοφαντιῶν καὶ προγραφῶν ἐν αἷς συμπεριελήφθη καὶ ἐγώ. Ἐλπίζω νὰ μὴν εἴσθε ὑμεῖς εἰς ταύτας, διότι τὸ ὄνομα σας δὲν ἀνεφέρθη εἰς οὐδεμίαν ἐφημερίδα ἐνῶ καθ' ἐκάστην δημοσιεύονται τὰ ἀποκεφαλισθησόμενα.

Σοὶ ἀπαντῶ ἀμέσως καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μάθω τὴν αἰτίαν τῆς προσκλήσεως σου ἐνταῦθα, ἀν καὶ δὲν θὰ μάθω ταύτην διότι ὡς ἐκ τῆς θέσεως μου δὲν βλέπω οὐδέν.

Χαίρεται

Ὁ Σὺς

X. Μαστροπαῖς.

Ὅτε δὲ προσῆλθον εἰς Ἀθήνας καὶ ἐβεβαιώθην πλέον ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀνακριτικοῦ συμβουλίου, ἐπειδὴ τοῦτο δὲν δέχεται προσαγωγὴν μαρτύρων μοὶ ἔδωκε τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν νὰ ἐπιδείξω, πρὸς ἀποδείξιν ἐναργῆ τῆς πλήρους ἐπιδουλομασίας τῆς δράσεως μου, καὶ πρὸς ἐπίρρυσιν τῆς ὑπερασπίσεως μου τὴν ὁποίαν ἀπετέλουν αἱ ἔγγραφοι διαταγαὶ ἃς εἶχον διὰ τὰ διάφορα παρ' ἐμοῦ πεπραγμένα.

Κύριε Καθενιώτη,

Ἐπληροφορήθην ὅτι σᾶς παραπέμπουσι εἰς ἀνακριτικὸν συμβούλιον διότι δὲν μετέβητε εἰς Γκριτζόβαλι ἢ Μελούναν κατὰ τὰς μάχας τῶν ἡμετέρων ἐκεῖσε στρατευμάτων τῆς 5ης καὶ 6ης Ἀπριλίου π.ε. ὧν ἡ γενικὴ διοίκησις ἦτο ἀνατεθειμένη εἰς ἡμᾶς. Λυποῦμαι ὅπου ὁ νόμος δὲν μὲ ἐπιτρέπει νὰ μὲ προσκαλέσητε μάρτυρα ἵνα καταδείξω εἰς τὸ ἀνακριτικὸν συμβούλιον ὅτι εἶναι ἄδικος ἡ καθ' ὑμῶν κατηγορία, διότι ὑμεῖς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μεταβῆτε εἰς μίαν τῶν θέσεων τούτων, εἰς ἃς ὑπῆρχον ἀνώτεροι διὰ τὴν διοίκησιν τῶν ἐκεῖσε στρατευμάτων· καὶ εἰς μὲν τὸ Γκριτζόβαλι ἦτο ὁ ταγματάρχης Βρεττός ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγὰς του τοὺς ἀποστράτους ταγματάρχας Ἀρβανίτην καὶ Κονδύλην, εἰς δὲ τὴν Μελούναν ὁ Ταγματάρχης Ἀλεξάνδρου ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγὰς του τὸν ἀπόστρατον ταγματάρχην Ταγαρᾶν, καθ' ὅσον ὑμεῖς εἶχατε ὀρισμένην ἐντολὴν νὰ κρατῆτε τὸν σύνδεσμον τῶν θέσεων Γκριτζόβαλι καὶ Μελόνας καὶ νὰ δίδετε πρὸς αὐτάς πᾶσαν ἐνίσχυσιν, ἀφ' ἐτέρου δὲ νὰ κρατῆτε ἐμὲ ἐνήμερον διὰ τοῦ τηλεφώνου Λυγαριᾶς καὶ τῶν ἐπίπτων ἀγγελιαφόρων τῶν διαφόρων ἀναγκῶν τῶν ἐκεῖσε μαχομένων.

Τὴν ἀνατεθεῖσαν ὑμῖν ἐντολὴν ἐκτελέσατε ἐφ' ὅσον ἦτο ἀν-

θρωπίνως δυνατόν καλῶς, καὶ εἶναι συκοφαντία ὅτι ὑμεῖς εἴσθε κρυμένος κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν μαχῶν.

Ὅφείλω συνάμα νὰ ὁμολογήσω ὅτι εἰς Δερβὲν Φούρκα μόνον τὸ Σύνταγμα σας ἐστάθη εἰς τὴν θέσιν του ἐφ' ὅλης τῆς ἡμέρας τῆς μάχης τῆς 6ης Μαΐου κ. ε. καὶ καθ' ὅλην τὴν νύκτα τῆς 6ης πρὸς τὴν 7ην ἐνῷ τὰ ἄλλα στρατεύματα μόλις ἐπῆλθεν σκότος ὑπεχώρησαν ἐντεῦθεν ταύτης.

Διαβεβαιῶ ὅτι ἦσαν πάντοτε πρόθυμος καὶ εὐπειθέστατος καὶ ὅτι οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ Συντάγματός σας ἦσαν ἀπόστρατοι.

Τῆς ἐπιστολῆς ταύτης κύριε Καθενιώτῃ δύνασθε νὰ κάμητε χρῆσιν κατὰ τὴν ἀπολογίαν σας ἐνώπιον τοῦ ἀνακριτικοῦ συμβουλίου.

Εὐχομαι τὴν ἀπαλλαγὴν σας.

Ἀθῆναι τὴν 25[2]98.

Ὁ Σὸς

Χ. Μαστραπᾶς.

Τέλος τὸ ἀνακριτικὸν Συμβούλιον μὴ λαβὼν ὑπ' ὄψιν του τίποτε, μὴ ἀκοῦσαν τίποτε, μὴ προσέχον εἰς ὅτι τοῦ ἔλεγον, καὶ μὴ ἀποτῖναν μοι τὸν λόγον παρὰ διὰ νὰ μὲ ἐρωτήσῃ εἰς τὸ τέλος τῆς ἀπολογίας μου ἐὰν ἔχω νὰ προσθέσω τι ἕτερον, καὶ μοὶ εἶπῃ ὅτι εἶμαι ἐλεύθερος, τὸ ἀνακριτικὸν τοῦτο συμβούλιον ἀπεφάνετο τὴν προδεδικασμένην γνώμην του διὰ ψήφων 2 κατὰ 3. Ἦσαν δὲ καὶ οἱ τρεῖς ὑποψήφιοι στρατηγοὶ διέτρεχον δηλ. τὴν κρίσιμον καὶ πλήρη πειρασμῶν περίοδον τοῦ στρατιωτικοῦ καθ' οὗτοι ἐν τῇ ἀνυπομονησίᾳ ὅπως καθέξουν τὴν ὑπάτην τῶν βαθμίδων ὑποπίπτουσιν εἰς πράξεις ἀμαυρούσας τὴν ὑπερφηάνειαν ὁλοκλήρου σταδίου. Εὐτυχῶς οὐδεὶς ἐκ τούτων ἐστρατηγοποιήθη.

Ποία ὅμως ὑπῆρξεν ἡ ἀπορία μου, ὅτε ἐν Ἀθήναις πλέον εὐρισκόμενος, ὡς ἐκ τῆς ἐξελίξεως τῶν οἰκογενειακῶν μου ὑποθέσεων, καὶ μετὰ φίλων παλαιῶν καὶ συναδέλφων συζητῶν ἐμάνθανον πανταχόθεν ὅτι ὁ κατήγορός μου ὑπῆρξε ἐκεῖ, ὅποθεν τὸ σας εἶχον ἀποδείξεις τῆς ὑπερασπίσεώς του καὶ τῆς φιλίας του.

Τόση ἦτο ἡ πεποίθησίς μου περὶ τοῦ ἀδυνάτου τοῦ πράγματος, ὥστε μετὰ πείσματος δὲν ἐδεχόμην τὸ τοιοῦτον, μέχρις ὅτου μοὶ ἐπέδειξαν αὐτὴν τὴν ἔκθεσιν τοῦ ταξιάρχου μου κλειομένην ἐν συμπεράσματι ὡς ἐξῆς.

«Ὅσον ἀφορᾷ διὰ τοὺς σωματάρχας κατηγορηματικῶς λέγω τάδε :

«Οἱ διοικηταὶ τῶν Συνταγμάτων Πεζικοῦ καὶ ὅου Καθενιώτης Α. ὅχι μόνον δὲν ἀντεπεκρίθησαν εἰς τὰς προσδοκίας τῆς ὑπηρεσίας καὶ τῆς πατρίδος, ἀλλὰ τουναντίον ὡς ἐκ τῆς ἀνικανότητός των οὐκ ὀλίγον συνετέλεσαν εἰς τὴν κατάρπτωσιν τοῦ ἠθικοῦ των ὑπ' αὐτὰς ἀνδρῶν καὶ ἀποσύνησιν τῆς συνεκτικότητος αὐτῶν».

Οὐδέποτε εὐρέθην εἰς θέσιν νὰ μὴ πιστεύω τοὺς ὀφθαλμούς μου παρὰ τότε, οὐδέποτε μὲ κατέλαβε τόση ἀηδία πρὸς πρᾶξιν ὅση πρὸς τὴν σκευωρίαν αὐτὴν, τότε δὲ μόνον ἀναβλέψας ἡδυνήθην νὰ δίδω πόσον ἀπαραίτητον ἐκρίθη νὰ ἀποτελέσω μέρος τοῦ βάρους τῆς ἀναστηλώσεως τὸ ὅποῖον συνηρμολογήθη ἀπὸ διαφόρους ἄλλους ἐναντίον τῶν ὑποίων τουλάχιστον ἀνεξακρτήτως τοῦ δικαίως ἢ ἀδίκως, εἶχε κηρύξει φανερόν πόλεμον, τὸ ὅποῖον εἶθε νὰ ἔκαμνε καὶ κατ' ἐμοῦ. Διότι ἡ ἔκθεσις αὕτη οὐδὲν ὁλῶς παρουσιάσθη ἐν τῷ συμβουλίῳ, ὁπότε θὰ ἦοχετο ἐν φερεῖ ἀντιθέσει μὲ τὴν σειράν τῶν ἐπιστολῶν του.

Ἡ δὲ ιδέα ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ὑπεκλάβῃ ἡ κατ' ἐμοῦ κατηγορία ὑπὸ διαφόρων καλοθελητῶν συνταξάντων πιθανῶς τὴν ἔκθεσιν, καίτοι ἡ τοιαύτη ἀμέλεια εἶναι ἐγκληματικῶς ἀσυγχώρητος, δὲν χωρεῖ ποσῶς διότι πλὴν τοῦ ἀμέσου τούτου κτυπήματος ὑπάρχει καὶ ἕτερον τὸ ὅποῖον διαπνέει τὴν ὅλην ἔκθεσιν. Δηλ. λίαν τεχνηέντως πᾶν ὅτι καλὸν ἔπραξε τὸ Σύνταγμα μου τὸ ἀποδίδει εἰς ἑαυτὰ λέγων «τὸ δὲ ὑπ' ἐμὲ ὅν Σύνταγμα κ.τ.λ».

Εἰς Δερβὲν Φούρκια π. χ. ὅπου αὐτοβούλως εἶχε διατάξῃ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Συντάγματος ἐκ τῆς κρυφογραμμῆς, ὅτε δὲ ἐπιπληχθεὶς ὑπὸ τοῦ μεράρχου διὰ τοῦτο, μὲ ἐξελιπάρει νὰ τὸ ἐπαναφέρω εἰς τὴν προτέραν του θέσιν, μὲ ἐξελιπάρει δὲ λέγω κυριολεκτικῶς, κεντῶν «τὴν ἐγνωσμένην ἀνδρείαν μου καὶ τὴν διοικητικὴν ἱκανότητά μου», καταναῶν τὸ ἀδύνατον τοιαύτης

πράξεως νὰ ἐπανεέλθῃ δηλ. σῶμα πρὸς τὸν ἐχθρὸν καθ' ὃν χρόνον πρὸ πολλοῦ γενικὴ ὑποχώρησις εἶχεν ἐπέλθει καὶ αἱ περίξ θέσεις εἶχον ἐγκταλειφθῇ, ὅτε πράγματι ἀνῆλθε τὸ Σύνταγμα ἐκ νέου εἰς τὴν κορυφογραμμὴν ἀλλ' ἀφοῦ ἐτέθη ἐγὼ ἐπὶ κεφαλῆς· πρᾶγμα ἄλλως τε τὸ ὁποῖον ἐθεώρησεν ὁ ἴδιος ἄρκετὰ ἄξιον λόγου καὶ ὡς παράδειγμα οὐχὶ ἀποσυνθέσεως τῆς συνεκτικότητός των ἀλλὰ τελείας πειθαρχίας τοῦ Συντάγματος ὥστε νὰ τὸ περιλάβῃ ἐν τῇ πρὸς ἐμὲ ὑπερασπιστικῇ ἐπιστολῇ του, τὸ περιστατικὸν λέγω ἐκεῖνο, καὶ τοῦτο ὡς ἐν ἀπλοῦν παράδειγμα, ἀναφέρεται οὕτω διεσταμμένως ἐν τῇ ἐκθέσει· «τὸ δὲ ὑπ' ἐμὲ (ἐννοῶν τὸν ἑαυτὸν του) ὄν Σύνταγμα διέμεινεν εἰς τὴν θέσιν του μέχρι πρωίως τῆς 7ης Ἀπριλίου καθ' ὃν χρόνον ὅλα τὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ στρατεύματα εἶχον ὑποχωρήσει».

Ὡστε πᾶσα ἰδέα ὑποκλοπῆς τῆς κατηγορίας αἴρεται ἀφ' ἑαυτῆς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ νῦχόμεν ὥστε νὰ ἔχω νὰ παραπονοῦμαι μόνον ἐναντίον ἀπροσεξίας ἔστω καὶ πάλιν κακούργου, ἀλλ' οὐχὶ ἐναντίον ἀχαρακτηρίστου διπλοπροσωπίας. Δυστυχῶς ὅμως τὰ πράγματα εἶναι καθαρὰ καὶ ἔτι καθαρώτερα φαίνονται ἤδη εἰς ἐμὲ, ἀναλογιζομένου τὸ πόσον τεχνηέντως ἐπεζήτησαν νὰ στρέψωσι τὰ βλέμματά μου πρὸς ἀναζήτησιν τῶν κατηγορῶν μου καὶ νὰ διευθύνωσι τὸ μῖσός μου ἐναντίον ἐπιτελείων, ἐπιτελερχῶν, καὶ Ἐκείνου ὅθεν τελειοτικῶς ἐφαίνετο ὅτι προήρχετο ἡ κατηγορία, διαρρηγνύοντες δῆθεν τὰ ἱμάτιά των πῶς ἄνθρωποι μὴ ἐπιζητήσαντες ποτέ τὴν εὐκαιρίαν νὰ μὲ ἴδωσι ἐκεῖ ὅπου ἔπρεπε, μὲ κατηγοροῦν κατόπιν· ἀλλὰ νομίζω ὅτι οἱ λόγοι εἶναι περιττοί. Καὶ πράγματι δὲν θέλω νὰ ἀναφέρω λόγους, καὶ περιποιήσεις, θαυμασμοὺς πρὸς τὴν στρατιωτικὴν μου ἱκανότητα τὴν ὁποίαν ἐξεθιάζε δῆθεν ἐν τῇ ἐκθέσει του, διότι δὲν θέλω νὰ λησμονήσω ὅτι πρόκειται περὶ ἀνθρώπου ἐκλίψαντος ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου διαγκωνισμοῦ, θὰ ἠρκοῦμην ἀπλῶς νὰ παραθέσω ἐν ἡμικλάστῳ τὸ τί πρὸς ἐμὲ ἔγραφε, καὶ τὸ τί κατ' ἐμοῦ κατηγορήσε καὶ τοῦτο μετὰ μεγάλης συντριβῆς προκειμένου νὰ φανερώσω πρᾶξιν ἣτις ἀπαγορθεύει τὸν πάντα διὰ τὸ ὕψος εἰς ὃ συναντᾶται, ἀλλὰ ποτέ, ποτέ, δὲν θὰ παρητούμην τῆς γνωστοποιήσεως ταύτης, ἣτις πέποιθα ὅτι ἀφ' ἐνὸς μὲν, μὲ

ικανοποιεῖ ἀπέναντι τῶν συναδέλφων μου ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲν ἀκουφίζει. Διότι ναι μὲν σεβαστὴ εἶναι ἡ μνήμη τῶν θανόντων κατὰ τὴν εὐγενῆ ἀρχήν, ἀλλ' ὅταν πρὸς τὴν ιδέαν ταύτην ἀντιτίθεται ἡ πραγματικότης τῆς στρεβλωθείσης ἀληθείας, νομίζω ὅτι πρὸς στιγμὴν δὲν πρέπει τις νὰ διστάσῃ νὰ ἀποδώσῃ «τὰ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι».

Πρέπει τέλος νὰ ἀναλογισθῇτε, ἀγαπητοὶ συνάδελφοι, ὅτι δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ἀναθέσῃ τις εἰς κατὰστασιν ἐξευτελίζουσιν τὸ ἠθικόν του, τὸ ὅποῖον οὐχὶ ἀτομικὴ κυχυσιολογία, ἀλλὰ συνεχεῖς δοκιμασίας ἐμόρφωσαν. Δοκιμασίαι μὲν ἐν εἰρήνῃ οἷαι αἱ κανονισμέναι πρὸς κρίσιν τῶν ἀξιωματικῶν ἐπιθεωρήσεις, ἐν αἷς πάντοτε ἐβραβεύθην καὶ κατόπιν τῶν ὁποίων πάντοτε ἐπροβιβάσθην, καὶ ἂν τοῦτο ἦτο ἀδύνατον, ἐθεωρήθη ἀπαραίτητον ἔστω καὶ διὰ προβιβασμοῦ παρασῆμου νὰ μὲ διακρίνωσιν ὡς ὁ ἴδιος Α. Β. Υ. ὁ Διάδοχος κατὰ ἐπιθεώρησιν τοῦ 96, εἴτε τέλος ἐν πολέμῳ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ὁποίου ἐπιδεικτικῶς μοὶ προσέφεραν διοίκησιν Συντάγματος, ταγματάρχην ὄντα, καίτοι εὐρισκόμεθα πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου καὶ δὲν εἶχομεν τὴν ἑλληψιν ἐκείνην τῶν ἀξιωματικῶν εἰς ἣν εὐρέθημεν κατόπιν, καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου διαρκῶς ἐπὶ ἤσανεν τὰς ὑπ' ἐμὲ δυνάμεις διὰ ἐμπέδων ταγμάτων καὶ πάντοτε ἀνέθετε πρωτοβουλίαν.

Ὅλα ταῦτα ἐξυψοῦσι τὸ ἠθικόν τοῦ στρατιώτου εἰς τοιοῦτον σημεῖον ὥστε νὰ μὴν εἶναι δυνατὰ νὰ συνειθίσῃ εἰς μετάπτωσιν ἐξουθενίζουσα αὐτό, ἐφ' ᾧ οὐδέποτε ἡδυνήθην νὰ προσοικειωθῶ ἕκτοτε τὴν κατὰστασιν ταύτην, δις τότε ὑποστὰς ἡμιπληγίαν, ἥδη δὲ ὡς ἡδυνήθην νὰ εὕρω τὰ ἀληθινὰ αἷτια ἔρχομαι νὰ σᾶς τὰ κοινοποιήσω, παρακαλῶ ὑμᾶς νὰ φανῇτε ἐπικεικὲς ὡς πρὸς τὸν ἀναχρονισμόν, ἀφοῦ δὲ ἀπαξ βεβαιωθῶ ὅτι τὰ γνωρίζετε νὰ ἡσυχάσω παρηγορούμενος ὅτι πολλὰ εἰσὶν αἱ δοκιμασίαι τῆς ζωῆς ταύτης ἀλλ' ὅτι τοῦλάχιστον κατέστι γνωστὸν ὅτι ἡ ἐμὴ τοιαύτη ὑπῆρξε, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὰς ὑβρεῖς, ἄδικος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Μαΐου 1905.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΚΑΘΕΝΙΩΤΗΣ

Ἀπόστρ. ἀντισυνταγματάρχης

